

El Nuevo Testamento Mazateco de Ayautla

New Testament in Mazateco, Ayautla

Contents

SAN MATEO	1
SAN MARCOS	51
SAN LUCAS	82
SAN JUAN	135
HECHOS	172
ROMANOS	222
1 CORINTIOS	243
2 CORINTIOS	263
GÁLATAS	276
EFESIOS	284
FILIPENSES	291
COLOSENSES	296
1 TESALONICENSES	301
2 TESALONICENSES	305
1 TIMOTEO	308
2 TIMOTEO	314
TITO	318
FILEMÓN	321
HEBREOS	323
SANTIAGO	338
1 PEDRO	343
2 PEDRO	349
1 JUAN	353
2 JUAN	358
3 JUAN	359
SAN JUDAS	360
APOCALIPSIS	362

El Nuevo Testamento Mazateco de Ayautla

New Testament in Mazateco, Ayautla (MX:vmy:Mazatec, Ayautla)

Language: Mazateco, Ayautla

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

©Wycliffe Bible Translators, Inc., 2009

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

776ced1d-6ea7-59c3-8389-b2a94420d3be

ISBN: 978-1-5313-0687-8

*En nda ngat'a tse'e Jesucristo
jotsa'en kitsi'indu*

SAN MATEO

Xuta chingare Jesucristo

Lc. 3:23-38

1 Kui = xujunbi xi ndibat'a ja'enre xuta chingare Jesucristo. Jesucristo ja'eni ntjere David xi ja'ba je ja'eni ntjere Abraham.

²Abraham, kui xi kuán na'enre Isaac. 'Ba Isaac, kui xi kuán ngani na'enre Jacob. 'Ba Jacob, kui xi kuán na'enre Judá ko nts'e. ³Judá, kui xi kuán ngani na'enre Fares ko Zara 'ba Tamar xi kuán nare. 'Ba Fares, kui xi kuán na'enre Esrom. 'Ba Esrom, kui xi kuán na'enre Aram. ⁴'Ba Aram, kui xi kuán na'enre Aminadab. 'Ba Aminadab, kui xi kuán na'enre Naasón. 'Ba Naasón, kui xi kuán na'enre Salmón. ⁵Salmón, kui xi kuán na'enre Booz 'ba Rahab xi kuán nare. Booz, kui xi kuán na'enre Obed 'ba Rut xi kuán nare. 'Ba Obed, kui xi kuán na'enre Isaf. ⁶'Ba Isaf, kui xi kuán na'enre rey David. 'Ba David, kui xi kuán na'enre Salomón 'ba nare kui xi kuán chjunre Urías tsakaiñu.

⁷'Ba Salomón, kui xi kuán na'enre Roboam. 'Ba Roboam, kui xi kuán na'enre Abías. 'Ba Abías, kui xi kuán na'enre Asa. ⁸'Ba Asa, kui xi kuán na'enre Josafat. 'Ba Josafat, kui xi kuán na'enre Joram. 'Ba Joram, kui xi kuán na'enre Uzías. ⁹'Ba Uzías, kui xi kuán na'enre Jotam. 'Ba Jotam, kui xi kuán na'enre Acáz. 'Ba Acáz, kui xi kuán na'enre Ezequías. ¹⁰'Ba Ezequías, kui xi kuán na'enre Manasés. 'Ba Manasés, kui xi kuán na'enre Amón. 'Ba Amón, kui xi kuán na'enre Josías. ¹¹'Ba Josías, kui xi kuán na'enre Jeconías ko nts'e, kui

xi tjindu nixtjin nga xuta Israel kichani nangi Babilonia nga tjindu'ñu.

¹²'Ba jaskan nga je xuta Israel je kichani nga tjindu'ñu nangi Babilonia, Jeconías kuán na'enre Salatiel. 'Ba Salatiel, kui xi kuán na'enre Zorobabel. ¹³'Ba Zorobabel, kui xi kuán na'enre Abiud. 'Ba Abiud, kui xi kuán na'enre Eliaquim. 'Ba Eliaquim, kui xi kuán na'enre Azor. ¹⁴'Ba Azor, kui xi kuán na'enre Sadoc. 'Ba Sadoc, kui xi kuán na'enre Aquim. 'Ba Aquim, kui xi kuán na'enre Eliud. ¹⁵'Ba Eliud, kui xi kuán na'enre Eleazar. 'Ba Eleazar, kui xi kuán na'enre Matán. 'Ba Matán, kui xi kuán na'enre Jacob. ¹⁶'Ba Jacob, kui xi kuán na'enre Kuse. 'Ba Kuse, kui xi kuán xi'inre María xi kuán nare Jesús xi Cristo 'mi.

¹⁷'Ba 'batsa'en teñujun ka'a xuta chinga ja'a jendibani Abraham ka'nda David. 'Ba jaskan 'ba nde teñujun ka'a xuta chinga ja'a jendibani David ka'nda nga kichani nga tjindu'ñu xuta Israel nangi Babilonia. 'Ba jaskan nga je kichani nga tjindu'ñu xuta Israel nangi Babilonia, 'ba nde ngiteñujun ka'a xuta chinga ja'a ngani ka'nda nga kitsin Cristo.

Jotsa'en kitsin Jesucristo

Lc. 2:1-7

¹⁸'Bi = kuán nga kitsin Jesucristo: María xi kuán nare Jesús xi tijñangire kjua Kuse nga kuixanko. Tunga kionga kje tjindukojín xinkjin, María kis'eya'more ki'ndi, ki'ndi xi kitsjare Isennixtjintsjere Na'enchana. ¹⁹'Ba Kuse xi xi'inre kuan, jngu xuta xi tsje tijña inimare. Ngat'a bi mejénre sik'axki chjunre, tusa kuamejénre nga tafi sik'ejña ngani. ²⁰'Ba kionga je 'bitsa'en kitsikja'etsjen Kuse, jngu ankjere Na'enchana kuatsejenre ngaya nijñare 'ba kitsure:

—Kuse xi ntjere David, bi kuin nga kuenikue María chjunri. Ngat'a ki'ndi xi kui tjia'more, kui xi kitsjare Isennix-tjintsjere Na'enchana. ²¹ 'Ba s'ere jngu ki'ndi xi'in, 'ba Jesús k'uin_ri ki'ndiu. Ngat'a kui = xi sik'angi naxinandare ngat'are jere.

²² 'Ba kuán ngayéje kibi, tuxi k'uetjusunni ngayéje xi kitsu Na'enchana nga kitsikinchja nchja chinga profeta:

²³ Chjun xungu s'eya'more jngu ki'ndi, jngu ki'ndi xi'in s'ere, 'ba Emanuel k'uin ki'ndiu.

Ja'en xi tsunire: Na'enchana tijña ngajinna.

²⁴ 'Ba kionga je ja'are Kuse nga kitsa'e chinire, 'ba kitsa'en jo kitsure ankjere Na'enchana 'ba tsik'ejñako chjunre. ²⁵ Tunga bi kitsiko ka'nda nga kitsin ki'ndiu, 'ba Jesús kitsure ja'enre.

Nga nchja chjine fa'ekutsejenre ki'ndi chi Jesús

2 Jesús kitsin Belén, naxinanda chi xi tijña ngajinre nangi Judea, nix-tjin nga rey Herodes tjinre xa. 'Ba kui nixtjinbiu ja'e naxinanda Jerusalén nchja chjine xi kut'aya ngat'are niñu xi jendibani ngituts'ian. ² 'Ba tsiningiya:

—¿Ñá = ñu tijña reyre xuta judfo xi je kitsin? Ngat'a ka'nda nangini ña tju tsu'biu, kji'yee niñure 'ba kju'a'enichji_ri ki'ndiu.

³ 'Ba kionga rey Herodes kjint'e kibi, 'ñu kuafore ko ngatsi'i xuta naxinanda Jerusalén ngayeje. ⁴ 'Ba 'batsa'en rey Herodes kinchjare ngatsi'i xi ngakure na'mi ko nchja chjine tse'e kjuatexumo, 'ba tsiningiyare ñá tsin Cristo. ⁵ 'Ba nchjabiu kitsure:

—Ngajin Belén, naxinanda chi xi tijña ngajinre nangi Judea. Ngat'a xuta chinga profeta 'ba = tsa'en kitsi'indu enre Na'enchana:

⁶ 'Ba ji Belén,

naxinanda chi xi tijña ngajinre nangire xuta Judá, bi ichi tetsju ngisai ngajinre naxinanda ya'e xi tse'e xutaxare xuta Judá.

Ngat'a ngajinri k'uetjujin jngu xutaxa, xi sikuenda xutana xi tse'e Israel.

⁷ 'Ba 'batsa'en Herodes kinchjat'axinre nchja chjinebiu 'ba tsiningiyare mé fa nixtjin kuatsejen niñu. ⁸ 'Ba kionga je jako, kitsikasen Belén 'ba kitsure:

—Tangiun 'ba nda tinyisjo ki'ndiu. 'Ba kionga je kuasjainu, ndek'enu nijmi, tuxi ko an kuitsichjini_ra.

⁹ 'Ba kionga nchja chjinebiu je yasen ñojon en xi kitsure rey Herodes, kitsa'en ngani ndiya. 'Ba niñu xi tsabe nangire ña tju tsu'biu, xi janda tjentitjunre ka'nda nga tsakasen'ñu kixire ña kjijña ki'ndiu.

¹⁰ 'Ba kionga nchjabiu tsabe kui niñubiu, 'ñu kuatsjare. ¹¹ 'Ba 'batsa'en ja'as'en ni'yo 'ba tsabe ki'ndiu ko María xi nare mani. Tsikinyakunch'int'are ki'ndiu nga kitsichjire, 'ba kiskjex'a kaxare nga kitsjare kjuatjo ki'ndiu. Kitsjare oro ko tjin-gusja xi 'ñu chjire 'ba ko ngijngu tsajmi xi nda jen xi mirra 'mi. ¹² 'Ba ngat'a ngaya nijñare je kik'inyatitjunre nga bi nde kju'a'ani ña tijña Herodes, kui kju'a kja'e ndiya kiskjebeni nchja chjinebiu nga kiji ngani nangire.

Nga xichare Jesús fiko nangi Egipto

¹³ 'Ba kionga je kiji nchja chjinebiu, jngu ankjere Na'enchana kuatsejenre Kuse ngaya nijñare 'ba kitsure:

—Tisetjen 'ba chjube ki'ndiu ko nare 'ba tiyukue nangi Egipto. 'Ba kio teni ka'nda nga an xin nganira nga kjuendibai, ngat'a Herodes kuangisjai ki'ndiu, tuxi sik'enni.

¹⁴ 'Ba 'batsa'en Kuse tsisetjen, kiskjebe ki'ndiu ko nare, 'ba ngajñu 'etjuko nga kiji nangi Egipto. ¹⁵ 'Ba kio tsik'ejña ka'nda nga k'en Herodes.

'Ba kuán tuxi k'uetjusunni enre Na'enchana xi kitsu nga kitsikinchja xuta chinga profeta: “Nangi Egipto kinchjani_rā Ki'ndina.”

Nga Herodes tsik'en ki'ndi xi'in

¹⁶ Kionga Herodes tsabe nga nchja chjinebiu 'ejñure, 'ñu kuastire 'ba kitsja kjua'ñu nga kjuinik'en ngatsi'i ki'ndi xi'in xi tjin Belén ko xi tjin ngandai naxinando. Kitsik'en ngatsi'i xi tjinre ka'nda jó nu, ngat'a 'exki nixtjin xi kitsu nchja chjinebiu nga tsabe niñu.

¹⁷ 'Ba 'ba = tsa'en 'etjusunni enre Na'enchana xi kitsi'indu xuta chinga profeta Jeremías nga kitsu:

¹⁸ Kjinu'yare nangi Ramá jndare jngu chjun, xi tikji'ndaya 'ba 'ñu titsine. Raquel = xi tikji'ndat'a ki'ndi nistire, 'ba bi nde mejénnire nga kjuinije kakun, ngat'a je jesun ki'ndi nistire.

Xichare Jesús fiko naxinanda Nazaret

¹⁹ 'Ba kionga je k'en Herodes, jngu ankjere Na'enchana kuatsejenre Kuse ngayá niñare nangi Egipto 'ba kitsure:

²⁰ —Tisetjen, chjube ki'ndiu ko nare 'ba t'inko ngani nangire xuta Israel, ngat'a je jesun nchja xi mejénre sik'en ki'ndiu.

²¹ 'Ba 'batsa'en Kuse tsisetjen, kiskjebe ki'ndiu ko nare, 'ba jendiba ngani nangire xuta Israel. ²² Tunga kionga Kuse kjint'e en nga Arquelao tibatexuma nangi Judea nga'ndere Herodes xi na'enre mani, kitsakjun nga kuaje kio. Tunga kitsa'e chini titjúnre nga kik'in-yare nga kuaje nangi Galilea. ²³ 'Ba 'batsa'en kik'ejña naxinanda xi Nazaret 'mi. 'Ba kuán tuxi k'uetjusunni enre Na'enchana xi kinchja nchja chinga profeta, nga Jesús xi k'u'in xuta tse'e Nazaret.

Nga Juan Bautista be'etitjun nijmi ngat'are Jesús

Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28

3 'Ba kui nixtjinbiu, Juan Bautista ja'etsikja'axtiuya enre Na'enchana nga'nde t'axin xi tjin Judea. ² 'Ba kitsu: —Tik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba ndiba ngañu ngixkun Na'enchana, ngat'a je tjimatiña nixtjin kionga kui kuatexuma.

³ Ngat'are Juan kinchja xuta chinga profeta Isaías nga 'bitsa'en kitsi'indu: Tjinu'yare jndare jngu xuta xi 'ñu nchja nga'nde t'axin:

“T'enda_ru 'ba kixi chju'i_ru ndiyare Na'enchana.”

⁴ 'Ba Juan yaja najñu xi kuandakoni ntsjare chakameyu 'ba ko jngu tjiux-injnde tikjakonire. 'Ba naxkajndi ko ntsjenre tjiuchusera xi tjin ngijña kjine.

⁵ 'Ba 'etju xutare naxinanda Jerusalén ko ngatsi'i xuta xi tjin nangi Judea 'ba ko ngatsi'i xuta xi tjin ngandai ndaje Jordán nga ja'ekasen ñojonre Juan. ⁶ 'Ba kisa-tenda ngajin ndaje Jordán, kionga je ye'e nijmi je xi tjinre.

⁷ Tunga kionga Juan tsabe nga ne nkjin xuta fariseo ko nchja saduceo in-yafa'e nga mejénre nga satenda, kitsure:

—Jun ntjere tjiuye, ¿'yá = xi 'ba kitsunu nga kuiyu ngat'are kjuastire Na'enchana xi je tijña tiña? ⁸ Tusa ngat'are xi si'on takutsijion nga je kjinik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba nga je ja'e ngañu ngixkun Na'enchana. ⁹ Bi yojonu 'be-jñujin_ru nga kuixiun: “Ña = xi ntjere Abraham.” Ngat'a 'ba xinkixi_nuu nga ka'nda kui ndiojobi Na'enchana kuanre sa'en ntjere Abraham. ¹⁰ Je tijñanda hachare Na'enchana nga kuate jamare yo. Meni ngayéje ya xi bi nda tu tsja, stisun 'ba xanikja'ajin ndi'u. ¹¹ An ko nanda batenda_nuu tuxi xianire nga je kjinik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba nga je jendiba ngañu ngixkun Na'enchana.

Tunga xi ndiba jaskanre an, kui = xi ngisa tjinre kju'a'ñu, ka'nda an bi bakina na kua'atuntsjaa jndere. Kui ko Isennix-tjintsjere Na'enchana 'ba ko ndi'i kutandaninu. ¹²Kui jo = ni xuta xi tsitsje trigo. Kitjunre ntsja tsajmi xi basen ntjokoni, tuxi k'uejñat'axinni trigo 'ba k'uejñat'axin xtjere. 'Ba 'batsa'en kuinyatjo trigo ni'yare ña minyatjo, 'ba kuaka xtjere ngajin ndi'i xi bi 'boya —kitsu Juan.

Nga satenda Jesús

Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22

¹³'Ba 'batsa'en Jesús 'etju nangi Galilea 'ba ja'ekun Juan ndaje Jordán, tuxi kui kuatendani. ¹⁴Tunga Juan bi kitsikjain nga titjunre 'ba kitsure:

—An = xi ji kuatendanaa tsakaiñu. ¿Jótsa'en nga an tendibachunnaa nga kuatendarā?

¹⁵'Ba Jesús kitsingojore:

—Tu 'bara ngat'e nganda'e, ngat'a nda = tjin nga sik'etjusan ngayéje xi mejénre Na'enchana.

'Ba 'batsa'en kitsikjain Juan. ¹⁶Kionga je ksatenda Jesús, nga 'etjujin nando, kitju'i ngank'a 'ba tsabe Isennixtjintsjere Na'enchana joni jngu nise tiba nga jendibajennere. ¹⁷'Ba kjinu'yare jngu jnda ngank'a xi kitsu:

—Kui = bi xi Ki'ndina xi 'ñu tsimijian, xi 'ñu tsja mana ngat'are.

Nga chut'ayako Jesús

Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13

4 'Ba jaskan Isennixtjintsjere Na'enchana kiko Jesús nga'nde t'axin, tuxi xut'ayakoni ngat'are chanayiu.

²'Ba kio tsik'ejña kjindia yachan nixtjin 'ba yachan nistjen, 'ba jaskan kuabojore. ³'Ba 'batsa'en chanayiu ja'ekut'ayako 'ba kitsure:

—Tsa kjuakixi nga Ki'ndire Na'enchana kuáin, 'ba sji nga ndiojobi ngatjama niñuxtila.

⁴Tunga Jesús kitsure:

—'Ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Bi tu niñuxtila xi k'uendukunnire xuta, tusa ngayéje enre Na'enchana.”

⁵'Ba 'batsa'en chanayiu kiko Jesús naxinanda tsje Jerusalén 'ba kitsikasen-sun nga'ndere ningu ña ngisa nk'a. ⁶'Ba kitsure:

—Tsa kjuakixi nga Ki'ndire Na'enchana kuáin, tikintjaingi vojori nga'e. Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Na'enchana k'uexare ankjelere nga sikuendari.

Ko ntsja subanginiri, tuxi nijnguú ndiojo satengini ndsakui.

⁷'Ba Jesús kitsure:

—'Ba nde tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Bi chut'ayakuai Na'enchana xi Nairi.”

⁸'Ba 'batsa'en chanayiu kiko ngani ngijñacha xi 'ñu nk'a. Kio yakure ngayéje naxinanda xi tjin ngasun'ndio 'ba kjuaje xi tjinre nga jngu jngu naxinando. ⁹'Ba kitsure:

—Sja yejera kibi tsa kuisenkunch'in- t'anaa nga sichjinaa.

¹⁰Tunga Jesús kitsure:

—Tisent'axinnaa, Satanás, ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Tichji_ri Na'enchana xi Nairi, 'ba tu kui tajngu ti'axat'a_ri.”

¹¹'Ba 'batsa'en chanayiu tsakasant'axinre Jesús. 'Ba ja'e ankjelere Na'enchana nga ja'ekatesinre kui.

Nga b'etuts'inre xare Jesús

Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15

¹²Kionga Jesús kjint'e nga Juan kjiya nduya, kiji ngani nangi Galilea. ¹³'Ba Nazaret 'etjuni nga kik'ejña Capernaum, naxinanda xi tijñandai ndachikun ña tsik'endu xuta xi ntjere Zabulón ko xi ntjere Neftalí. ¹⁴'Ba kuán tuxi

'etjusunni enre Na'enchana xi kitsi'indu xuta chinga profeta Isaías:

¹⁵Nangire xuta xi ntjere Zabulón, ko nangire xuta xi ntjere Neftalí, nangi xi tiñare ngandai ndachikun, xi tijña xingunda ndaje Jordán, nangi Galilea,

ña 'ba nde tjindu xuta xi bi tse'e Israel.

¹⁶Xi tjindu ña jñu,

kui = xi je tsabe jngu ndi'i je.

Xi tjindungi nk'ianre kjuabeya,

kui = xi je kuatesejnenre jngu ndi'i.

¹⁷'Ba tsaka'anire kui nixtjinbiu Jesús kitsikja'axtiuya enre Na'enchana. 'Ba kitsu nga jako xuta:

—Tik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba ndiba ngañu ngixkun Na'enchana, ngat'a je tjimatiña nixtjin kionga Kui kuatexuma.

Kionga Jesús nchjare xutare xi tjun

Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11

¹⁸Kionga Jesús tsu'ba ndai ndachikun Galilea, tsabe jó nchja xi nts'e mani, kui xi Simón xi 'ba nde Pedro 'mi 'ba ko Andrés. Xi inyakanikja'a na'ya tire ngajin nando, ngat'a kui tsuba tjiuti. ¹⁹'Ba Jesús kitsure:

—Jun na'en, ndetjennginu 'ba an sa'en nuu nchja xi 'beku xuta.

²⁰'Ba ndekuini chubabiu nchjabiu 'endu na'ya tire 'ba kitjenngi Jesús.

²¹'Ba ngubachire Jesús tsabe ngani jó nchja xi 'ba nde nts'e mani xi Santiago ko Juan xi ki'ndire Zebedeo. Tjinduyako ngaya barku na'enre nga inyakjuya na'ya tire. 'Ba Jesús kinchjare nchjabiu. ²²'Ba ndekuini chubabiu nchjabiu 'ejña barku ko na'enre 'ba kitjenngifani Jesús.

Nga Jesús bakuya 'ba tsinda nkjin xuta

Lc. 6:17-19

²³'Ba Jesús tsak'ajme ngayéje naxinanda xi tjin nangi Galilea. Yakuya

ngaya ni'ya sinagoga xi tjin kio, 'ba kitsikja'axtiuya en ndare Na'enchana nga Na'enchana xi batexuma, 'ba kitsinda ngayéje chi'in xi kunre xuta ko ña kjinere. ²⁴'Ba 'batsa'en kjint'e en ngat'are Jesús ngatsi'i xuta xi tjin nangi Siria. 'Ba ja'eko ngatsi'i xuta xi inyafesun ngajinre, xi sefesun ngat'are nkjin kuya chi'in, xi kjine yojore, xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda, xi inyafatse, 'ba ko xi bi ma fi. 'Ba Jesús kitsinda ngatsi'i xutabiu. ²⁵'Ba kitjenngi Jesús nkjin xuta xi jendibani nangi Galilea, nangi Decápolis, naxinanda Jerusalén, nangi Judea, 'ba ko nangi xi tjin xingunda ndaje Jordán.

Nga bakuya Jesús ngijñacha

5 Kionga Jesús tsabe nga tjimaña-jan nkjin xuta, tsijin jngu ngijñacha 'ba kio tsek'ejña tuxi kuakuyanire. 'Ba kuañajant'are xutare. ²'Ba 'batsa'en Jesús kitsu nga yakuyare:

³—Ndaxure xuta xi x'an mare yojore, ngat'a ña batexuma Na'enchana kui = tse'e kuan.

⁴'Ndaxure xuta xi kji'nda, ngat'a kui = xi sakure kjuaje kakun.

⁵'Ndaxure xuta xi nima 'baxje yojore, ngat'a kui = tse'e kuan ngasun'ndio.

⁶'Ndaxure xuta xi 'ñu mejénre nga kixi kuan ngixkun Na'enchana joni tsa bojore 'ba xindare, ngat'a kui = xi kuaski.

⁷'Ndaxure xuta xi fa'animare xuta xi kja'ere, ngat'a kui = xi 'ba nde xanima kakun.

⁸'Ndaxure xuta xi tsje tijña inimare, ngat'a kui = xi skue Na'enchana.

⁹'Ndaxure xuta xi baseko nga s'ere kjuaxiu ña tjin kjuachan, ngat'a kui = xi ki'ndire Na'enchana k'uinre.

¹⁰'Ndaxure xuta xi tsjengicha tu kjuare nga kixi tjin xi inyatsa'en, ngat'a ña batexuma Na'enchana kui = tse'e kuan.

¹¹ 'Ndaxunu jun kionga ch'o kuet-sunu xuta 'ba tsjennngikenu 'ba kuetsu-jun kuetsut'anu en ndesu nga tu kjuana = nini. ¹² Tusa tsja ngatjas'enu 'ba 'ñu titsja_ru vojONU, ngat'a ne je chji xi xuntsjo ngank'aa. Ngat'a 'ba = nde kuta'en nchja chinga profeta xi tjun kis'e nga kuanre jun.

Nga Jesús 'ejña chubā naxa ko ndi'u

Mr. 9:50; Lc. 14:34-35

¹³ 'Jun jo = ni naxare ngasun'ndio. Tunga tsa xaja jndare naxo, zjót'sa'en kuaxtia ngani? Ngu je kuan tsajmi xi tume chjire. Tu ngandetsian xanikja'a ngisa 'ba kio kuinyane xuta.

¹⁴ 'Jun jo = ni ndi'ire ngasun'ndio. Jngu naxinanda xi tijñasun jngu tjengi, bi ma s'ejña'mo. ¹⁵ 'Ba kionga baka ndi'i xuta, bi ngi kaxa 'bejñangi. Tusa 'bejñank'a, tuxi tsitsejennire ndi'u xuta xi tjindu ngaya ni'yo. ¹⁶ 'Ba jun, 'ba tsa'en ngatatsitsejen ndi'inu ngixkun xuta, tuxi skueni mé = xi nda teño'on 'ba sichjire Na'ennu xi tijña ngank'aa.

Nga bakuya Jesús ngat'are kjuatexumare Na'enchana

¹⁷ 'Bi nikja'etsjion tsa an ja'ek'ejñat'axiān kjuatexumo ko xi yakuya nchja chinga profeta. Bi ja'ek'ejñat'axiān, tusa ja'etsik'etjusaan. ¹⁸ Ngat'a 'ba xinkixi_nuu. Yejerañu tjin ngisa ngank'aa ko t'anangiu nijnguú letra 'ba nijnguú punto xi kua'indut'a kjuatexumo xja'axinre ka'nda nga kuajngu yeje. ¹⁹ 'Ba mani, tsa tjin xi bi sik'etjusun ninga tu jngu kjuatexumachi xi kua'indut'a kjuatexumo 'ba tsa 'ba tsa'en kuakuyare xuta xi yak'a ngayeje, kui = xi 'ba nde ngisa ichi kuan ña batexuma Na'enchana. Tunga tsa tjin xi sa'en jo tsu kjuatexumo 'ba tsa 'ba tsa'en kuakuyare xuta xi yak'a ngayeje, kui = xi 'ba nde je kuan ña batexuma Na'enchana. ²⁰ Ngat'a 'ba texin_nuu.

Tjinnere nga ngisa nda sik'etjusun ngiso mé = xi Na'enchana mejénre nga ko mare chjine kjuatexuma ko xuta fariseo. Tsa bi 'ba si'on, niñajanni kjuittjas'ion ña batexuma Na'enchana.

Nga bakuya Jesús nga kunni tsa ch'o k'uin_ra xingia

Lc. 12:57-59

²¹ 'Je kjinu'yo nga 'bi kik'inre xuta xi kis'e nixtjin kuatse jan: "Bi nik'en. 'Ba tsa tjin xi sik'en xuta, kui = xi si'anre kjua." ²² Tunga an 'ba texin_nuu nga tu'yañu xi kuastike nts'e, kui = xi si'anre kjua. 'Ba tu'yañu xi ch'o kuetsure nts'e, kui = xi si'anre kjua ngixkun xutaxa. 'Ba tu'yañu xi "chikun" kuetsure nts'e, kui = xi 'bakore kju'a kjuanima nga'nde ña ndi'i bi 'boya.

²³ 'Ba mani, tsa chjeri teba'e altare Na'enchana 'ba tsa kio kju'a'etsjenri nga tjinre kju'a nts'é ngat'a tsiji, ²⁴ t'e-jñe chjeri ngankjain alto 'ba titjunfara tik'endakuai kju'a nts'é. 'Ba 'batsa'en ndeka'e ngani chjeri ya'a.

²⁵ 'Ta'a fani t'endakuai kju'a xi tifik'endakori kju'a yejerañu nga tjenko ngisai ngaya ndiyo, tuxi bi singantsjaniri ngaya ntsja juez. Ngat'a tsa singantsjari ngaya ntsja juez, xi juez singantsja nganiri ngaya ntsja xi tsikuenda nduyo 'ba kui xi kuayari nduyo. ²⁶ Kjuakixi = xi texinra. Bi k'uetji kio ka'nda nga k'uechji ngayéje ton xi tjenri.

Nga bakuya Jesús ngat'are kjuachajngi

²⁷ 'Je kjinu'yo nga kik'inre xuta nixtjin kuatse jan: "Bi ñe'en kjuachajngi." ²⁸ Tunga an xin_nuu nga tu'yañu xi skutsejen'a jngu chjun 'ba sikja'etsjen nga sisinre inimare, kui = xi je kitsa'enko kjuachajngi chjunbiu ngajin inimare.

²⁹ 'Ba mani tsa xkuin xi kixi xi tita'en nga si'en je, tusa 'naxje 'ba chanikja'at'axin. Ngat'a ngisa = nda ni ngat'ari

tša chaja jngu ka'a yojori, tu 'ba = ni tša ngayéje yojori xanikja'ajin ngajin ndi'i nga'nde ña fa'a kjuanima xuta. ³⁰ 'Ba tša ndsai xi kixi xi titsa'en nga si'en je, tusa tichatjin 'ba chanikja'at'axin. Ngat'a ngisa = nda ni ngat'ari tša chaja jngu ka'a yojori, tu 'ba = ni ni tša ngayéje yojori xanikja'ajin ngajin ndi'i nga'nde ña fa'a kjuanima xuta.

³¹ 'Ba 'ba nde kik'inre xuta ngayeje nixtjin kuatse jan: "Xuta xi sik'ejña chjunre tjinnere nga sjare jngu xujun xi kuetsu nga je kitsikjet'a kjuabix-anre." ³² Tunga an xin_nuu. Tša jngu xuta sik'ejña chjunre 'ba tša chjunre bi kitsa'en kjuachajngi, kui = tša'en nga sa'en kjuachajngi chjunre. 'Ba tša kja'e xuta kuixanko ngani chjun xi kitsik'e-jña xi'inre, kui xutabiu 'ba nde tša'en kjuachajngi.

Nga bakuya Jesús nga kun ni nga nik'axki ngat'are Na'enchana

³³ 'Ba 'ba nde je kjinu'yo nga kik'inre xuta xi kis'e nixtjin kuatse jan: "Bi tu chubá nik'axki ngat'a tse'e Na'enchana 'ba tusa kuiyunengai en xi k'uin_ri. Tusa tik'etjusin mé = xi k'uin_ri Na'enchana." ³⁴ Tunga an xin_nuu niñajanni nik'axkiu ngat'are Na'enchana. Ninga bi nik'axkiu ngat'are ngank'aa, ngat'a kio = yaxile ña batexuma kui. ³⁵ 'Ba ninga bi nik'axkiu ngat'are t'anangiu, ngat'a kio = ña se-jñasun ndsaku. 'Ba ninga bi nik'axkiu ngat'are naxinanda Jerusalén, ngat'a kio = ña naxinandare Rey xi 'ñu je. ³⁶ Ninga bi nik'axkiu ngat'are nindakú, ngat'a nijnguú ntsja ku manu nijmo asa nitibo. ³⁷ 'Ba nga xiubo, "jun" tixun tša 'ba tjin, 'ba "junjun" tixun tša bi 'ba tjin. Ngat'a en xi s'ejun s'et'a, kui = xi ndibanire chanayiu.

Nga bakuya Jesús nga kun ni nga si'onngojo nganire xuta

Lc. 6:29-30

³⁸ 'Ba nde je kjinu'yo nga kik'inre xuta nixtjin kuatse jan: "Tša tjin xi si'onre xinkjin, kui = xi si'anngojo nganire, jngu tuxkun tša jngu tuxkun 'ba jngu nde'ñu tša jngu nde'ñu." ³⁹ Tunga an xin_nuu nga ta'e'nde_ru xi ch'o sikonu. Tša tjin xi ko'ot'are tša kixiri, ta'e'nde-fa_ri ngate'ere xi skjun ngayeje. ⁴⁰ Tša tjin xi mejénre nga ko kju kju'ari chingari, ta'e_ri ko chingantsjari ngayeje. ⁴¹ Tša tjin xi k'ueneri nga jngu kilómetro k'uikue ch'are, tusa jó kilómetro t'ikue. ⁴² Ta'e_ri tša tjin xi skui'ari tsajmiri, 'ba xi skueyari tsajmiri, bi 'bechja'nde_ri.

Nga bakuya Jesús nga tjinnere nga simijáan xuta xi yak'a

Lc. 6:27-28, 32-36

⁴³ 'Ba = nde je kjinu'yo nga kik'inre xuta xi kis'e nixtjin kuatse jan: "Time-jén amiguri, 'ba ngatamastiche xi stik-eri." ⁴⁴ Tunga an xin_nuu nga tusa timijon ka'nda xi stikenu. Chja'a_ru Na'enchana nga ngatatsichikunta'en ngat'are xi nchjabojonu, nda tiko xi stikenu, 'ba chja'a_ru Na'enchana ngat'are xi ch'o tsikonu 'ba xi tjenngikenu. ⁴⁵ 'Ba ti'on tuxi kuanñu ki'ndire Na'ennu xi tijña ngank'aa. Ngat'a kui = xi tsikasenre tsu'bire ngatsi'i xuta ninga tša nda xuta asa bi nda xuta. 'Ba tsika'are tsi ngatsi'i xuta ninga tša kixi asa bi kixi. ⁴⁶ Ngat'a tša tu kui sa simijón xi tsimejénnu, ¿ngu mé = xi kuejennu? Ka'nda xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma 'ba tša'en. ⁴⁷ 'Ba tša tu amigunu sa site'nda_ru, ¿ngu mé = xi teña'ani_ru? Ka'nda xuta xi tu tjin 'ba tša'en. ⁴⁸ Niki xuta kixi fani ngatjamo, jotsa'en kixi Na'ennu xi tijña ngank'aa.

**Nga bakuya Jesús ngat'are
nga nda kuetsuba**

6 'Chutsejen ru yojonu jo teño'on ngixkun Na'enchana. Bi tu ngixkun xuta nda ño'on, tsa tuxi skueninu. Ngat'a tsa 'ba si'on, tume chji sjanu Na'ennu xi tijnã ngank'aa. ²'Ba mani, kionga kuisekue xuta xi na'en chunre, bi nijmi 'be ngat'are kibiú jotsa'en tsa'en xuta jó nkjain xi tjun tsikjane tjio ngaya ni'ya sinagoga 'ba ngaya ndiyo, tuxi nda skueni xuta. Kjuakixi = xi xin_nuu nga kui je kisakure chjire. ³Tunga ji, kionga temisekue xuta xi na'en chunre, bi ngatjabe ndsai skjun mé = xi titsa'en ndsai kixi. ⁴Tusa tiseko'mai. 'Ba Na'enri xi be ngayéje xi teña'an'mai, kui sjangojo nganiri chjiri.

⁵'Ba kionga xuko Na'enchana, bi 'ba ño'on joni xuta jó nkjain xi matsjare minya nduju ngaya ni'ya sinagoga 'ba ko ña bakjanki ndiyo kionga fako Na'enchana, tuxi skueni xuta. Kjuakixi = xi xin_nuu nga kui je kisakure chjire. ⁶Tunga ji, kionga xukuai Na'enchana, tjas'en ña 'mo chun 'ba t'echje xuntjari, 'ba chuko'mai Na'enri. 'Ba Na'enri xi be mé = xi teña'an'mai, kui sjangojo nganiri chjiri.

⁷'Ba kionga xukuai Na'enchana, bi nichjen ndekui nde mani en xi tsajain ndiyare jotsa'en xuta xi bi judfo xi tsikja'etsjen nga 'batsa'en ngisa nda kjuin-t'e naire tu ngat'are nga 'ñu tsé nchja.

⁸Ngu bi 'ba ño'on jun jotsa'en xutabiu. Ngat'a Na'ennu je kui tjun be mé = xi machjennu kionga kje chja'ajín ru. ⁹'Ba mani, 'bitsa'en chuko Na'enchana: Na'enni xi teni ngank'aa, ngatja'yakun ja'enri.

¹⁰Ngatjama nga'e jngu nga'nde xi batexumai.

Ngatjama ngasun t'anangiu jotsa'en ji mejénri, jo tjima ngank'aa.

¹¹Ta'enij niñu xi machjenni kui nixtjinbi.

¹²Tichat'anij je xi teñe'een, jotsa'en jin nichat'a ri xi ch'o tsikoní.

¹³Bi ba'e'nde nga xut'ayakoní.

Tusa t'ejñat'axinnij xi ch'o.

Ngat'a ji xi batexumai,

'ba ji xi tjinri kjuañu,

'ba ji xi tjinri kjuaje xi bi kjuet'a.

'Ba ngatjama.

¹⁴'Ngat'a tsa sachat'a ru xuta xi ch'o tsikonu, 'ba = nde tsa'en sachat'anu Na'ennu xi tijnã ngank'aa. ¹⁵Tunga tsa bi sachat'a ru xuta xi ch'o tsikonu, 'ba = nde bi sachat'anu jenu Na'ennu.

¹⁶'Ba kionga kuetsuba kjindio, bi si 'bio nkjon jotsa'en xuta jó nkjain. Ngat'a kui = xi ch'o be'e nkjain, tuxi skueni xuta nga tjindu kjindia. Kjuakixi = xi xin_nuu nga je kisakure chjire. ¹⁷Tunga ji, kionga kueni kjindie, tusa tsja tsa'en t'ejen 'ba nda chunkjain, ¹⁸tuxi bi skueni xuta nga teni kjindie. Tu Na'enri sani skue, xi tijnã ña 'ma. 'Ba Na'enri xi be mé = xi teña'an'mai, kui sjangojo nganiri chjiri.

Nga bakuya Jesús ngat'are kjuanyino

Lc. 12:33-34

¹⁹'Bi 'bejñatjo tsajmi xi sinyinanu nga'e t'anangiu, ña tsikjetsun tjiuxabi 'ba ña tjuxa tsajmi 'ba ña chacheje bakjanngi ni'ya 'ba fikocheje. ²⁰Tusa ngank'aa t'ejñatjo xi sinyinanu, kioña bi tsikjetsun tjiuxabi 'ba bi tjuxa tsajmi 'ba ña chacheje bi bakjanngi ni'ya 'ba fikocheje. ²¹Ngat'a ña tijnã kjuanyinari, 'ba = nde kio tijnã inimari.

²²'Ba tuxkuin jo = ni jngu ndi'i xi tsitsejenre yojori. 'Ba mani, tsa tuxkuin nda, ngayéje yojori matsejenre. ²³Tunga tsa tuxkuin bi nda, ngayéje yojori tijnã jñu. Ngu tsa ndi'i xi tjin ngajinri jñu, jne 'ñu jñu ña teni!

²⁴'Nijnguú chu'nda ma tsa'exat'are jó nai. Ngat'a jngu xi kuastike 'ba xi ngi-

jngu simején, asa jngu xi kixi sa'exat'are 'ba xi ngijngu siton. Kui kjuañu bi kuan si'axat'ani_ru Na'enchana ko kjuanyino.

**Nga bakuya Jesús nga
Na'enchana tsikuenda ki'ndire**

Lc. 12:22-31

²⁵'Kui kjuañu 'ba xin_nuu nga bi nikjo ngat'are mé= xi machjennu nga kuetsubakun nga'e ngasun'ndebi, mé= xi xino asa mé= xi s'iu. 'Ba nde bi nikjo ngat'are mé= xi machjenre yojonu, mé= najñu xi xojo. Ngat'a kjuabenichunnu, kui= xi ngisa chjire nga ko mare xichine. 'Ba yojonu, kui= xi ngisa chjire nga ko mare najñu. ²⁶Chutsejen'o tjiunise xi tutjen ngank'aa. Kui bi 'bentje, ninga bi 'beku ntje, ninga bi minyaku ntje ngaya ni'yare. Tunga Na'ennu xi tijña ngank'aa tsikjén. 'Ba jun, ¿a bi ngisa chji_ru nga ko mare tji-unisio? ²⁷Ninga 'ñu sikjo ngat'anu, bi kuanu k'uetjun_ru ngijngu hora ngisa kjuabenichunnu.

²⁸'Ba ¿ánñu mafoninu ngat'are najñunu? Chutsejen'o jót'sa'en mank'a naxu ngi ngijño. Bi tsa'exa 'ba bi tsinda nachjun. ²⁹Tunga an xin_nuu nga ninga rey Salomón xi 'ñu nyina kuán nixtjin kuatse jan, bi 'ba kun najñu tsakaja joni naxu. ³⁰Tsa Na'enchana tsja tsikun ngijña xi tjin nganda'e 'ba xi nyujunni kuiti, ¿a bi ngisa sjanu najñu xi xojo jun xi ngisa 'ñu chji_ru nga ko mare naxu? ¿Jun xi chuba makjainnu! ³¹'Ba mani, bi nikjo tsa kuixun: “¿Mé= xi xina?”, “¿mé= xi s'ia?” asa “¿mé= najñu xi xaja nganda'e?” ³²Ngat'a ngayéje kibi, kui= xi mangisjai xuta xi bi judío, 'ba Na'ennu xi tijña ngank'aa je be nga machjennu ngayéje tsajmibi. ³³Tunga titjun tinyisjo nga si'on jotsa'en mejénre Na'enchana ña batexuma 'ba xi kixi tjin ngixkun, 'ba sakunu ngayéje tsajmibi ya'a. ³⁴'Ba 'batsa'en, bi nikjo_ru yojonu mé= xi kuan nyujunni, ngat'a nyujunni

saku'nde nganinu nga sikjo. Ngayéje nixtjin tjinre kjuastire.

**Nga bakuya Jesús nga kun ni
nga ña'an_ra kjuaxingia**

Lc. 6:37-38, 41-42

7'Bi nika'anijiun je xuta xi yak'a, tuxi bi skaninejeninu Na'enchana. ²Ngat'a jotsa'en sika'anijiun je xuta xi yak'a, 'ba=nde tsa'en skaninejenu Na'enchana. 'Ba chubá xi sichjon nga k'uechubo, ndekui sichubakoninu Na'enchana. ³¿Ánñu ji techut'ani xtje xi kjingi xkun nts'é 'ba bi yachisu xi kjingi tsiji techut'ai? ⁴Tsa yachisu xi kjingi tuxkuin, ¿jó tsa'en kuan k'uin_ri nts'é: “Ta'e'ndena nga k'uaxjengia xtje xi kjingi tuxkuin?” ⁵¿Xuta jó nkjain! Tji'naxjengifari yachisu xi kjingi tuxkuin, tuxi nda kuatsejenniri nga kjui'naxjengi xtje xi kjingi tuxkun nts'é.

⁶'Bi ba'e_ru tjiunaño tsajmi xi tsje, 'ba bi chanikjo'o ngixkun tjiuchingo ndiojo tsjakun xi 'ñu chji, tuxi bi kuaseneni tjiuba ndiojonu xi tsjakun, 'ba tuxi bi siku'beni 'ba skjankonu tjiubabiu.

**Nga bakuya Jesús nga xja'a_ra
Na'enchana mé= xi nda**

Lc. 11:9-13; 6:31

⁷'Chjo'o, 'ba Na'enchana sjanu. Tinyisjo, 'ba kuasjainu. Tikjanio xuntjo, 'ba stju'inu. ⁸Ngat'a ngatsi'i xuta xi mi'a, kui= xi xuntsja. 'Ba xi mangisjai, kui= xi masjare. 'Ba xi tsikjane xuntjo, kui= xi tju'ire.

⁹¿A tjin ngajinnu xi tu ndiojo = tsjare ki'ndire, kionga mi'are niñuxtila? ¹⁰'Ba tsa tjiuti skui'are, ¿a tu tjiuye tsjare? ¹¹Ka'nda jun xi ch'okun manu ba'e_ru xi nda ki'ndinu. 'Ba jó fani Na'ennu xi tijña ngank'aa, ¿a bi ngisa sjare mé= xi nda xuta xi skui'are?

¹²'Ba mani tsu'ba, jotsa'en nga jun mejénnú sikonu xuta, 'ba=nde tsa'en tiko jun ngayeje. Ngat'a kio tjinu kju-

atexumo 'ba ko xi yakuya nchja chinga profeta.

**Nga 'bejña kusun Jesús
ngat'are xuntja xkju**

Lc. 13:24

¹³ Tjas'ion xuntja xkju. Ngat'a teya = xuntja 'ba mate'nde = ndiya xi fi ña chaja xuta, 'ba = ne nkjin xi kio fa'as'en. ¹⁴ Tunga xkju = xuntja 'ba nt'e = ndiya xi fi ña k'uendukun xuta, 'ba ne chuba xi masjaire xuntjabiu.

¹⁵ Tikuendo yojonu ngat'are profeta ndesu. Kui xi fa'ekunnu nga tsimaña yojore joni chutsanga xi bi ts'en, tunga ngajin inimare ts'en = joni tjiundsejen xi ma tsixinu. ¹⁶ Xiañu jó kun nchjabiu kionga xio mé = xi sa'en. Ngat'a mé = xi tsa'en xuta, kui jo = ni tu xi bajare jngu yantje. ¿A ngijña na'ya xi bajare uva? ¿A yana'ya xi bajare tu higo? ¹⁷ Ngayéje ya xi nda, kui = xi bajare tu xi nda. 'Ba ya xi bi nda, kui = xi bajare tu xi bi nda. ¹⁸ Jngu ya xi nda, bi ma bajare tu xi bi nda. 'Ba jngu ya xi bi nda, bi ma bajare tu xi nda. ¹⁹ 'Ba ngayéje ya xi bi bajare tu xi nda, kui = xi stisun 'ba xanikja'ajin ndi'u. ²⁰ 'Ba mani, xiañu profeta ndesu kionga xio ture.

²¹ 'Bi ngatsi'i xuta xi tsunã: “Ji Na'en, ji Na'en”, kjua'as'en ña batexuma Na'en-chana. Tu kui sani xi tsik'etjusun jotsa'en mejénre Na'enna xi tijña ngank'aa, kui = xi kjua'as'en kio. ²² Kionga je kjua'e nix-tjinbiu, ne nkjin xi kuetsunã: “Ji Na'en, ji Na'en, kik'e_nii nijmi ngat'are ja'enri joni nchja chinga profeta, 'ba ko ja'enri kji'naxjee isennixtjin xi bi nda, 'ba nga ko ja'enri kjiñe'een ne nkjin kjuakun.” ²³ Tunga an singojo_rã xutabiu: “Niñajanni tsa'bexkun_nuu. Tusa tinyant'ax-innu jun xi ch'o kjiño'on.”

**Nga 'bejña kusun Jesús ngat'are
jó nchja xi kitsinda ndaba**

Lc. 6:47-49; Mr. 1:22

²⁴ 'Ba mani, ngatsi'i xuta xi inyant'e enbi 'ba sik'etjusun, kui = xi singusunkuaã joni xuta nkjin kakun xi kitsinda ndaba ngasun naxi. ²⁵ 'Ba 'batsa'en tsa'a tsiu, 'ba kuaje ndajio, 'ba ntjo ye'ere ni'yo nga mejénre skanits'in. Tunga bi kiskanits'in ngat'a ngasun naxi = kuanda. ²⁶ Tunga ngatsi'i xuta xi inyant'e enbi 'ba bi sik'etjusun, kui = xi singusunkuaã joni xuta xi tsajainre kjuafa'etsjen xi kitsinndasun ndaba ngasun tsumi. ²⁷ 'Ba 'batsa'en tsa'a tsiu, 'ba kuaje ndajio, 'ba ntjo ye'ere ni'yo nga mejénre skanits'in. 'Ba kiskanits'in 'ba jekjua yeje ni'yabiu.

²⁸ 'Ba kionga Jesús je kinchja yeje enbi, 'ñu kuakunre ngatsi'i xuta ngat'are jotsa'en yakuya. ²⁹ Ngat'a yakuya joni tsa xa nk'a tjinre. 'Ba bi 'batsa'en yakuya joni chjine kjuatexumo.

**Jesús tsinda jngu xuta xi
chi'in fe'ndujun kunre**

Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16

8 Kionga Jesús jendejen ngani ngijñacho, ne nkjin xuta jendetjenngi. ² 'Ba kio ja'ekun Jesús jngu xuta xi chi'in fe'ndujun kunre 'ba tsakaskunch'int'are 'ba kitsure:

—Ji na'en, tsa mejénri, kuan sitsjenaã nga xja'axinnaã chi'in xi kunna.

³ 'Ba Jesús kitsu nga yanere ntsja xi tji'mio:

—Mejénna. Ngatamatsje ngani.

'Ba ndekui ni chubabiu kuanda chi'in fe'ndujun xi kunre xutabiu. ⁴ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—Tu'yá 'be_ri nijmi. Tusa t'ikaku_ri yojori na'miu 'ba ta'e chje jotsa'en yatexuma Moisés, tuxi 'ba tsa'en skuekixini xuta nga je kuandai.

**Nga tsinda Jesús jngu chu'ndare xi
ngakure chasoldadu**

Lc. 7:1-10

⁵ Kionga ja'as'en Jesús naxinanda Capernaum, ja'ekun jngu ngakure chasoldadu nga ja'ekets'are jngu kjuanda. ⁶ 'Ba kitsure:

— Ji na'en, chu'ndana tji'me nga kjiña ni'yaná. Bi nde ma fini 'ba ne 'ñu onre.

⁷ 'Ba Jesús kitsure:

— An = kjuitsindaa.

⁸ Tunga xi ngakure chasoldadu kitsu:

— Na'en, bi bakinna nga ni'yaná kuitjas'en. Tu t'exasai 'ba chu'ndana kuanda.

⁹ Ngat'a 'ba = nde an, tjin = xi batexumana 'ba 'ba = nde tjinna chasoldadu xi batexuma ra. Kionga jngu xin ra: “T'in”, ngu fi. 'Ba kionga kja'ere xin ra “Jabi”, ngu ndiba. 'Ba tsa jngu chu'ndana xin ra: “Ti'en tsajmibi”, ngu tsa'en.

¹⁰ 'Ba kionga Jesús kjint'e en xi kitsu xutabiu, tu 'ba = kuánre 'ba kitsure xuta xi tjenko:

— Kjuakixi = xi xin nuu. Nisajnguú xuta xi tse'e Israel 'biá xi 'bitsa'en makjainre jotsa'en makjainre xutabi.

¹¹ 'Ba xin nuu nga ne nkjin xuta kjuendibani tuña nga'ndeñu nga k'uendut'ako yamixa nga ñatjen kuakjenko Abraham ko Isaac 'ba ko Jacob ña batexuma Na'enchana.

¹² Tunga xuta xi tjinni nga tse'e kuan ña batexuma Na'enchana, kui = xi satetsojo ngandetsian ñá jñu chun, nga'nde ña ski'nda xuta 'ba ña kuajnga nde'ñu.

¹³ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsu nganire xi ngakure chasoldadu:

— T'in ngani ni'yari, 'ba 'ba ngatjama jotsa'en mankjainri.

'Ba ndekuini chubabiu kuanda chu'ndare chasoldadu.

**Nga tsinda Jesús nachi'yare Pedro
'ba ko nkjin xuta xi sefesun**

Mr. 1:29-34; Lc. 4:38-41

¹⁴ 'Ba kionga Jesús ja'as'en ndaba Pedro, tsabe nga nachi'yare Pedro tikji-ñasun nachan nga kunre chi'in nt'ai.

¹⁵ 'Ba 'batsa'en kitsiko ntsja chjunbiu, 'ba kitjuxinre chi'inre, 'ba tsisetjen 'ba 'eyare xichine xuta xi echukun.

¹⁶ 'Ba kionga je kua'ña, ja'echanit'are Jesús nkjin xuta xi tjindujinre isennix-tjin xi bi nda. 'Ba tu kui en xi kitsu kui ts'axje isennix-tjin xi bi nda, 'ba kitsinda ngats'i xuta xi sefesun. ¹⁷ 'Ba kuán tuxi 'etjusunni enre Na'enchana xi kitsu profeta Isaías: “Kui = xi kiko chi'inna 'ba ja'axin ña kjinena.”

**Nga fako Jesús nchja xi
mejénre kuetjenggi**

Lc. 9:57-62

¹⁸ Kionga Jesús tsabe nga nkjin xuta kitsendaire, 'batsa'en 'exa nga kjuax-tiu xingunda ndachikun. ¹⁹ 'Ba 'batsa'en kitsitiñat'are jngu chjine kjuatexuma 'ba kitsure:

— Maestru, an kjuitjenggira nituña ña k'uin.

²⁰ 'Ba Jesús kitsure:

— Tjiuba xi tjin ngi ngijño tjinre ngijo ña fik'enduya, 'ba tjiunise xi tutjen ngank'aa tjinre ndaba. Tunga Ki'ndire Xuta xi'iun, tsajainre nga'nde ña tsikja'aya.

²¹ 'Ba ngijngu xutare Jesús kitsu ngani: — Na'en, ta'e'ndena nga titjunfara kuik'eyanijian na'enna.

²² 'Ba Jesús kitsingojore:

— Ndetjenggina. T'ejñe mik'ion nga kui ngat'eyanijin mik'en xinkjin.

Jesús tsik'exiu ntjo'ñu ko ndachikun

Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25

²³ 'Ba 'batsa'en Jesús ja'as'en barku, 'ba ko xutare ngayeje. ²⁴ 'Ba kionga

tjenjin ndachikun ta'a jendiba jngu ntjo'ñu, ka'nda tsindiure nando niki ya'mo barku. Tunga Jesús kjiññafe. ²⁵ 'Ba 'batsa'en kint'e xutare nga kitsikja'are 'ba kitsure:

—¡Na'en, tik'angini! ¡Je tetiungjindia!

²⁶ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿Ánñu tekunñu? ¡Á tsa'en chuba makjainninu!

'Ba 'batsa'en Jesús tsisetjen 'ba jatiko ntjo ko ndachikun, 'ba kis'exiu. ²⁷ 'Ba nchjabiu kuakunre 'ba kitsure xinkjin:

—¿'Yá = tsé xutabi nga ka'nda ntjo 'ba ko ndachikun tsik'etjusunnire?

Jesús tsinda jó nchja xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda

Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39

²⁸ 'Ba kionga Jesús echu xingunda ndachikun, nangire xuta tse'e Gadara, kio kitsitiñat'are Jesús jó nchja xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda. Kui tjindu ngajin tsju 'ba ne ts'en ngayeje, kui kjua tu'yá nde maniakun fa'a ndiyabiu.

²⁹ 'Ba nchjabiu kitsu nga kiskji'ndaya:

—Ji Jesús, Ki'ndire Na'enchana, ¿mé = xi tjinri ngat'a tsajain? ¿A tjen ja'enikja'anii kjuanima kionga kje fechujín nixtjin?

³⁰ 'Ba ngubare nkjin tjiuchinga in-yakjine xka ngijña. ³¹ 'Ba isennixtjinbiu 'ets'are Jesús nga kitsu:

—Tsa kui'naxjejinnii nga'e, tusa ta'e'ndenii nga kuitjas'enjin_ri tjiuchingo.

³² 'Ba Jesús kitsure:

—Tangiun.

'Ba 'batsa'en isennixtjinbiu 'etju ngajinre nchjabiu 'ba ja'as'enjinre tjiuchingabiu. 'Ba tu mangatsanga ngatsi'i tjiuchingo nga kitsikintjai yojore ña nk'a chun ngandai ndachikun, 'ba kio jesun ngajin nando.

³³ 'Ba nchja xi inyatsikuenda tjiuchingo, tsanga. 'Ba kionga echu ngajin naxinando, ye'e yeje nijmi mé xi kuán 'ba mé xi kuánre nchja xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda tsakaiñu. ³⁴ 'Ba 'batsa'en ngatsi'i xutare naxinando kikun Jesús. 'Ba kionga je ja'ekun, 'ets'are nga ngat'etjujin ngani nangibiu.

Nga tsinda Jesús jngu xuta xi bi ma fi

Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26

9 'Ba 'batsa'en Jesús ja'as'en jngu barku nga ja'axtiu ndachikun, 'ba echu ngani naxinandare. ² 'Ba kio ja'ekun Jesús nchja xi ya'ank'angi jngu xuta xi bi ma fi, xi kjiyare kuxta. 'Ba kionga Jesús tsabe kjuamakjainre nchjabiu, kitsure xi tji'mio:

—Titsja_ri takuin, ki'ndina. Je kuachat'ari jeri.

³ 'Ba yak'a chjine kjuatexuma 'bitsa'en kitsikja'etsjen: “¿Jótsa'en ma kakun xutabi nga bi bekun Na'enchana nga 'bitsa'en tinchja?”

⁴ Tunga Jesús be = mé = xi inyatsik-ja'etsjen nchjabiu 'ba kitsure:

—¿Ánñu 'bi ch'o tsa'en tenikja'etsjenñu? ⁵ ¿Ñáre xi ngojó enbi bi na'en tjinre nga xian? ¿A kio = nga xian: “Je kuachat'ari jeri”? ¿Asa kio = nga xian: “Tisetjen 'ba titjajme”? ⁶ Tunga mején-ñá nga xio nga Ki'ndire Xuta xi'iun tjinre kjua'ñu nga'e ngasun'ndebi, nga kuan sichat'are jere xuta.

'Ba 'batsa'en kitsure xuta xi bi ma fi:

—Tisetjen, chjube kuxtari 'ba t'in ngani ni'yari.

⁷ 'Ba 'batsa'en xi tji'mio tsisetjen 'ba kiji ngani ndaba. ⁸ 'Ba kionga xutankjiun tsabe kibi, kitsakjun 'ba kitsichjire Na'enchana, ngat'a kitsikasen ngajinre xuta jngu xi tjinre kjua'ñu xi 'batsa'en je.

Nga Jesús nchjare Mateo

Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32

⁹ 'Ba kionga Jesús je 'etjuni kio, tsabe jngu xuta xi Mateo 'mi, xi tijña nga'nde ña tjubechjintjai tsajmi, 'ba kitsure:

—Ndetjenngina.

'Ba 'batsa'en Mateo tsisetjen 'ba kitjenni Jesús.

¹⁰ 'Ba 'bi kuán kionga Jesús tikjen ndaba, nkjin nchja xi kjebechjintjai tsajmi ko xuta je ja'e. Kui xi ñatjen tsik'endut'ako Jesús ko xutare t'a yamixo.

¹¹ 'Ba kionga xuta fariseo tsabe kibi, kitsure xutare Jesús:

—¿Áññu maestrunu kjenkoni nchja xi kjebechjintjai tsajmi ko xuta je?

¹² Tunga kionga Jesús kjint'e kibi, kitsure:

—Xuta xi nda bi chjineki machjenre, tu kui sani xi sefesun. ¹³ Tanginchut'ayo 'ba ngatjamanu jó tsunire enre Na'enchana xi 'bitsa'en kua'indut'a: “Kjuanima kakun xi mejénna, bi chje.” Ngat'a bi ja'ekinchja_{ra} xuta xi kixi, tu xuta je sani.

Nga tsuya Jesús kija'añu k'uendu kjindia xutare

Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39

¹⁴ 'Ba 'batsa'en xutare Juan ja'ekun Jesús 'ba tsiningiyare:

—¿Áññu jin ko xuta fariseo ne kjit'a betsuba kjindiani 'ba xutari bi 'bendu kjindia?

¹⁵ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A ma ba s'ere xuta xi tjindu ngajin kjuabixan kionga tijñajin ngisare xi xi'iun? Tunga kjuae nixtjin nga xja'axinre xi xi'iun, 'ba kio = nga k'uendu kjindia.

¹⁶ 'Ba ni'yá 'bextiuyakoni jngu najñu chingá ko ichi najñu xatse xi kje fa'ekujín. Ngat'a najñu xatsio fa'eku 'ba 'betinjnda najñu chingó, 'ba 'ba = tsa'en ngisatse tijnda. ¹⁷ 'Ba nde ni'yá minya binu

xatse ngaya jngu chitsa tjiuxin chinga. Ngat'a tsa 'ba sa'en, stijnda = chitsa tjiuxinbiu 'ba tisten binu 'ba kjuakjuakjin chitsa tjiuxinbiu. Kui kjuañu chitsa tjiuxin xatse xinyani binu xatse, 'ba 'batsa'en nda xinyatjo ngojó tsajmibiu.

Nga Jesús tsinda jngu ki'ndi chjun ko jngu chjun

Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56

¹⁸ Yejerañu 'ba titsu Jesús, tukjia'a ja'e jngu xutaxa xi tsakaskunch'int'are 'ba kitsure:

—Ki'ndi chjunña sa'e fa k'en. Tunga tsa k'uikjane_{ri} ndsai, k'uejñakun ngani.

¹⁹ 'Ba 'batsa'en Jesús tsisetjen 'ba kiko xutare nga kitjenni xutabiu.

²⁰ 'Ba kio = kitsitiña ngastun Jesús jngu chjun xi kuatejó nu tjinre nga 'bakjanre jin 'ba kitsiko ndai najñu xi yaja.

²¹ Ngat'a ja'ba je 'bitsa'en kitsikja'etsjen ngajinre: “Tsa tu ichifani ndai najñure sikua, kuanda = ngaña.” ²² Tunga Jesús kitsiku'be 'ba kiskutsejen'a chjunbiu 'ba kitsure:

—Tsja t'e_{ri} takuin, ki'ndina. Kjuamakjainri je kitsindari.

'Ba ndekuini chubabiu kuanda chjunbiu.

²³ 'Ba kionga Jesús echu ndaba xutaxabiu, tsabe nchja xi inyatsikjane tjio ko xutankjiun xi si'a inyatsa'en nga inyakji'nda. ²⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—Tinyat'axiun. Ngat'a bi kijñak'en ki'ndi chjunbi. Tu tikijñafe sani.

'Ba xuta xi kuañajan kio tu tsejnuke = . ²⁵ 'Ba kionga je kji'naxje xuta, Jesús ja'as'en ña kijñña ki'ndi chjunbiu. Kiskjebe ntsja 'ba ki'ndi chjunbiu tsisetjen ngani. ²⁶ 'Ba ngatsi'i xuta xi tjin nangibiu kjint'e en ngat'are xi kuán.

Nga tsinda Jesús jó xuta ka

²⁷ Kionga Jesús ti'betju kio, kitsjenn-gire jó xuta ka xi kiskji'ndaya tjenni 'ba kitsure:

—Ji ntjere David, chanima kakunni.

²⁸ 'Ba kionga Jesús ja'as'en ndaba, kio ja'ekun xuta kabiu. 'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿A makjainnu nga kuanna sa'aan mé= xi mejénnú?

'Ba nchjabiu kitsu:

—Jun, na'en.

²⁹ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsiko tuxkun nchjabiu 'ba kitsure:

—Ngatjama tsu'ba jotsa'en jun makjainnu.

³⁰ 'Ba nchjabiu kuatsejen nganire. 'Ba 'batsa'en Jesús 'ñu 'enere nga kitsure:

—Tu'yá 'be ru nijmi kibi.

³¹ Tunga kionga nchjabiu 'etju, ye'e tsi'ire nijmi xuta xi tjin nangibiu ngat'are Jesús.

Nga tsinda Jesús jngu xuta xi bi ma nchja

³² Kionga inya'betju nga'ndebiu xuta xi ka tsakaiñu, ja'e xuta xi ja'ekaniire Jesús jngu xuta xi bi ma nchja ngat'a tijnainre isennixtjin xi bi nda. ³³ 'Ba kionga Jesús ts'axje isennixtjin xi bi nda, kinchja ngani xuta nimo.

'Ba xutankjiun kuakunre 'ba kitsure xinkjin:

—Nisañajanni 'yare ngajinre xuta Israel jngu tsajmi xi 'ba kji'i.

³⁴ Tunga xuta fariseo kitsu:

—Kui xutabi ma 'baxje isennixtjin xi bi nda ngat'a xi ngakure isennixtjin xi bi nda kitsjare kjua'ñu.

Nga fa'animare xuta Jesús

³⁵ 'Ba Jesús tsak'ajme ngayéje naxinanda ya'e ko naxinanda chi xi kio tjin 'ba yakuya ngaya ni'ya sinagogare. 'Ba kitsikja'axtiuya en nda xi tsuyana nga Na'enchana xi batexuma, 'ba kitsinda ngayéje kuya chi'in xi kunre xuta ko ña kjinere. ³⁶ 'Ba kionga Jesús tsabe xutankjiun, ja'animare, ngat'a kjimafore 'ba kjinikumare joni chutsanga xi tsa-

jainre xi tsikuenda. ³⁷ 'Ba kio kitsure xutare:

—Xuta xi tjin, jo=ni jngu tsujmi ntje xi 'ñu tse, tunga chuba mani chu'nda. ³⁸ 'Ba 'batsa'en tsu'ba chja'a ru xi tse'e tsujmintjio, nga ngatatsikasen ngisa chu'nda tuxi k'ueñajanni.

Nga tsja xare Jesús apóstol xi tejó

Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16

10 'Ba meni Jesús kinchjare xutare xi tejó 'ba kitsjare kjua'ñu tuxi k'uaxjeni isennixtjin xi bi nda 'ba tuxi sindani ngayéje kuya chi'in xi kunre xuta ko ña kjinere.

² 'Bi kik'in nchja chinga apóstol xi tejó: xi titjun Simón xi 'ba nde kji'yaxkunre Pedro, 'ba ko Andrés xi nts'e mani; Santiago ko Juan xi ki'ndire Zebedeo; ³ Felipe ko Bartolomé; Tomás, Mateo xi kiskjebchjintjai tsajmi ngat'are Roma; Santiago ki'ndire Alfeo, 'ba ko Tadeo; ⁴ Simón xi mako nchja cananista 'ba ko Judas Iscariote xi jaskan kitsingantsja Jesús.

Nga Jesús tsuyare nchja chinga apóstol jót'sa'en sikja'axtiuya enre Na'enchana

Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6

⁵ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsikasen nchja xi tejó 'ba kitsuyare mé= xi tjinnere nga sa'en. Kitsure:

—Bi mangiun nangi ña tsajain xuta xi tse'e Israel. 'Ba nijnguú naxinanda xi tse'e Samaria bitjas'ion. ⁶ Tusa tangiun ña tjindu xuta xi tse'e Israel xi kichaja joni chutsanga xi kit'axin tajngu. ⁷ Tangiun 'ba t'e ru nijmi nga je tjimatiña nixtjin kionga Na'enchana kuatexuma. ⁸ Tindo xuta xi inyafesun, tikja'aya ru xuta xi je jesun, titsjio xuta xi kunre chi'in fe'ndujun, 'ba 'naxio isennixtjin xi bi nda xi tjindujinre xuta. Xi tu kika'ekjuatjonu, 'ba=nde tsa'en ta'e kjuatjo ngani ru xuta xi yak'a.

⁹Bi ch'o ton xi oro ni ninga xi plata ninga kja'e ngisa ton ngaya chitsanu. ¹⁰'Ba bi ch'o chitsa nga kuangiun, ninga jó nga najñu, ninga jnde, ninga yanise. Ngat'a xi tsa'exa tjinre ndiyare nga kua'ere mé = xi machjenre.

¹¹'Ba kionga kjuechu nituñare naxinandañu, tijnyisjo jngu xuta xi nda xuta 'ba tetsubo ndaba ka'nda nga k'uetju ngañu naxinandabiu. ¹²'Ba kionga kuitjas'ion ni'yo, 'bitsa'en tite'ndo: "Ngatjas'enu kjuaxiu." ¹³'Ba tsa nda xuta xi kio tjindu, kui sakure kjuate'ndanu xi tse'e kjuaxiu. Tunga tsa bi nda xuta, ku'be = nganinu kjuate'ndanu xi tse'e kjuaxiu. ¹⁴'Ba tsa tjin xi bi skjebetjonu asa bi kuinya ñojon ennu, tusa t'etju ni'yabiu asa naxinandabiu, 'ba t'etsujmio chojo ndsakú. ¹⁵'Ba xinkixi_nuu, kionga kju'a'e nixtjin nga kuanre kju'a ngasun'ndio, kui naxinandabiu ngisa = tse kjuanima kju'a'a nga ko mare naxinanda Sodoma ko naxinanda Gomorra.

Nga tsuya Jesús nga sjengicha nchja chinga apóstol

¹⁶Tenijin kakun. An tetsikasen_nuu joni chutsanga ngajinre tjiundsejen. Ngu nkjinkakun ngatjamo tsu'ba joni tjiuye, 'ba indakjua ngatjamo joni tjiunise xi paloma 'mi. ¹⁷Tikuendantsjo yojonu, ngat'a tjin = xi singantsjanu ngaya ntsja xutaxa 'ba kuajanu ngaya ni'ya sinagogare. ¹⁸'Ba tu ngat'ana = nini kuekonu ngixkun chikun 'ba ngixkun rey, tuxi sikixiyñu ngat'a tsa'an ngixkun nchjabiu 'ba ngixkun xuta xi bi Israel tse'e. ¹⁹Tunga kionga kuangantsjo, bi nikjo ngat'are mé = en xi kuixun asa jót-sa'en kjuinukjuo. Ngat'a kui chubabiu kua'enu en xi kjuinukjuo. ²⁰Ngat'a bi jun fa xi kjuinukjuo, tusa Isennix-tjintsjere Na'ennu xi kuinchjantjainu.

²¹Xuta xi tjin nts'e singantsja nts'e nga kjuinik'en, 'ba xi na'en ma singantsja ki'ndire, 'ba xi ki'ndi ma

ndekui skjankoni xichare 'ba sa'en nga kjuinik'en. ²²'Ba tu ngat'ana = nini kuastike tsi'inu xuta. Tunga xi xukjuakore ka'nda nga kjuet'a, kui = xi k'uangi. ²³'Ba kionga xuta xi tjin jngu naxinanda sjengikenu, tusa tiyu 'ba tangiun kja'e naxinanda. Ngat'a xinkixi_nuu. Nde kje fet'aninu nga tetsumo ngayéje naxinanda xi tjin nangire xuta xi Israel tse'e kionga kju'a'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iu.

²⁴Jngu xuta xi kut'aya bi ngisa nk'a ngisa nga ko mare xi bakuyare, 'ba jngu chu'nda bi ngisa nk'a ngisa nga ko mare naire. ²⁵Nda = tjin tsa xi kut'aya kuanire kuan joni xi bakuyare. 'Ba nda = tjin tsa chu'ndo kuanire kuan joni naire. Tsa na'enre ki'ndiu chanayi Beelzebú kik'inre, ¿a bi ngisa ch'o k'uinre ki'ndire?

Nga tsuya Jesús 'yá = xi tjinnere nga kjuikuncha

Lc. 12:2-9

²⁶'Ba mani, bi kun_ru xutabiu. Ngat'a tsajain tsajmi xi tijñatjo xi bi xiare, 'ba tsajain tsajmi xi tijña'mo xi bi s'eñatsejen. ²⁷Xi texin_nuu ña jñu, ña tsejen t'e ngañu nijmi. 'Ba ensen xi tenu'yo nga tenchjaa, kui xi ngatsja ni'ya tinyo nga t'etsi'i_ru nijmi xuta. ²⁸'Ba bi kun_ru xi tu yojo mare nik'en, tunga inima bi mare nik'en. Tusa kui tikuncho xi kuanre sikasen inimanu ko yojonu ngajin ndi'i xi bi 'boya.

²⁹¿A bi sateña jó tjiunise ki'ndi nga tu chubá ton xkua? Tunga nijnguú tjiunise kujejen t'anangiu, tsa Na'ennu bi mejénre. ³⁰'Ba ka'nda ngayéje ntsja ku tjixkire Kui. ³¹Kui kjuañu bi kunñu, ngat'a jun ngisa = chji_ru nga ko mare nkjin tjiunise.

³²'Ba mani, ngatsi'i xi kuetsu ngixkun xuta nga tsa'an, 'ba = nde xian ngixkun Na'enna xi tijña ngank'aa nga tsa'an ngayeje. ³³Tunga tu'yañu xi kuetsu

ngixkun xuta nga bi tsa'an, 'ba = nde xi-an ngixkun Na'enna xi tijn̄a ngank'aa nga bi tsa'an ngayeje.

**Nga tsuya Jesús nga tu ngat'are
kui kuakjanya xuta**

Lc. 12:51-53; 14:26-27

³⁴Bi 'batsa'en nikja'etsjion, tsa kjuaxiu ja'ek'ejñāa ngasun'ndebe. Bi kjuaxiu ja'ek'ejñāa, tusa kjuabixkjan. ³⁵Ngat'a ja'eñāa tuxi kuakjanya xuta, jngu xi ki'ndi xi'in ma kuastike na'enre, 'ba jngu xi ki'ndi chjun ma kuastike nare, 'ba xi kja'nda ma kuastike nachi'yare. ³⁶'Ba ndekui ni xi s'endu gaya jngu ni'ya kuastike xinkjin.

³⁷'Xi ngisa 'ñu tsimején na'enre asa nare nga ko mare an, bi bakinre nga xutanāa kuan. 'Ba xi ngisa 'ñu tsimején nistire nga ko mare an, bi bakinre nga xutanāa kuan. ³⁸'Ba xi bi kua'a krure 'ba kjuendetjennginā, bi bakinre nga xutanāa kuan. ³⁹'Xi sichjire kjuabenichunre nga'e ngasun'ndebe, bi sakure kjuabenichun xi kjuakixi. Tunga xi ngisa sichjinā nga ko mare kjuabenichunre nga'e ngasun'ndebe, sakure kjuabenichun xi kjuakixi.

**Nga tsuya Jesús ngat'are
chji xi kua'ere xuta**

Mr. 9:41

⁴⁰Xuta xi kjetbetjonu, an xi kjetbetjonā. 'Ba xi kjetbetjona, 'ba = nde kjetbetjo xi kitsikasenna. ⁴¹Xi skjetbetjo jngu profeta tu ngat'are nga jngu profeta kuán xutabiu, kui = xi kua'ere chjire joni jngu profeta. 'Ba xi skjetbetjo jngu xuta kixi tu ngat'are nga kixi xutabiu, kui = xi kua'ere chjire joni jngu xuta kixi. ⁴²'Ba tu'ya xi sjare jngu vaso nanda nch'an tuñare xutabi tu ngat'are nga xutanā, 'ba xinkixi_nuu nga kua'ere chjire xutabiu.

Nga fako Jesús xutare Juan Bautista

Lc. 7:18-35

11 'Ba kionga Jesús je jet'are nga kit-suyare xutare xi tejó mé = xi tjin-nere nga sa'en, 'ba 'batsa'en kikakuya 'ba kitsikja'axtiuya enre Na'enchana ngajin naxinanda xi tjin nga'ndebeu.

²'Ba Juan kjint'e en gaya nduyo ngat'are mé = xi titsa'en Cristo. 'Ba 'batsa'en kitsikasen yak'a xutare, ³tuxi skuiningyanire:

—¿A ji = ni xi techuya_rī? ¿Asa kja'e = xi xuya_rī?

⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—Tangiun 'ba tik'in_ru Juan mé = xi tenu'yo 'ba te'yo nga'e. ⁵Xuta ka inyamatejen nganire. Xi bi ma fi ma fi ngani. Xi chi'in fe'ndujun kunre inyamatejen ngani ngat'are chi'inre. Xi xtaya inyant'e = ngani. Xi je jesun inyafa'aya nganire. Xuta xi nimā inyafa'axtiuyare en ndare Na'enchana. ⁶¡Ndaxure xuta xi bi s'eññujinre ngat'anā 'ba kuasent'axin!

**Nga nchja Jesús
ngat'are Juan Bautista**

⁷'Ba kionga je inyafi ngani xutare Juan, Jesús 'etuts'inre nga kinchja ngat'are Juan, 'ba kitsure xutankjiun:

—¿Mé = xi tsanginchutsejen_ru nga'nde t'axin? ¿A jngu yanaxu xi titsiteya ntjo? ⁸Tsa bi kui, ngu, ¿mé = xi tsanginchutsejen_ru? ¿A jngu xuta xi yaja najñu xi tsja kji'i? Tunga xi baja najñu xi tsja kun, kui = xi tjinu ndaba rey. ⁹Tunga, ¿mé = xa 'etjuñu? ¿Asa tsanginchutsejen_ru jngu profeta? Jun, kui. 'Ba xin_nuu nga Juan xi ngisa je ngisa nga ko mare nchja chinga profeta xi yak'a.

¹⁰Ngat'are Juan nga 'bitsa'en kua'in-dut'a enre Na'enchana:

An tetsikasentitjunrā xi ya'a enna.

Kui xi k'uendatitjun ndiyari.

¹¹ Kjuakixi = xi xin_nuu. Nijngu xuta xi tjin ngasun'ndebi ngisa je ngisa nga ko mare Juan Bautista. Tunga kui xi ngisa ichi 'yare ña batexuma Na'enchana ngisa = je ngisa nga ko mare Juan.

¹² 'Nda ni nga ye'e nijmi Juan Bautista enre Na'enchana ka'nda nganda'e 'ñu timixkjanya ña batexuma Na'enchana, 'ba xuta xi fa'a ko kju'a'ñu, kui = xi inyatsitse'e kio. ¹³ Ngayéje xi yakuya nchja chinga profeta ko xi kua'indut'a kjuatexumo, kui = xi kitsutitjun ngat'a tse'e nixtjin kionga kuatexuma Na'enchana ka'nda nga 'etuts'inre nga ye'e nijmi Juan. ¹⁴ 'Ba tsa mejénnú kuakjainnu ion, Juan = xi Elías xi tjinnere nga kju'a'e. ¹⁵ Xi tjin ñojon, ngatasen ñojon.

¹⁶ '¿Tunga mé = xi singusunkuá xuta xi tjin nganda'e? Jo = ni nchja nisti xi 'bendu ndetsin 'ba tsure xinkjin nga kji'ndaya: ¹⁷ "Kjinikjaneri son xi nda tsu, 'ba bi kjicho. 'Ba kijndari son xi ba tsu, 'ba bi kichi'ndo." ¹⁸ Ngat'a kionga ja'e Juan, 'echjonre yojore nga tsakjen 'ba nga kits'i binu, 'ba xuta kitsu: "Isennixtjin xi bi nda tijñajinre." ¹⁹ 'Ba jaskan ja'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun, kui xi nda kjen 'ba 'bi binu, 'ba xuta 'bi kitsu nganire: "Kui xutabi tse kjen 'ba 'ñu 'bi binu, jngu xuta xi nda ya'a nchja xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma ko xuta je." Tunga kjuankjin kakunre Na'enchana makixiya ngat'are mé = xi tsa'en —kitsu Jesús.

Nga bakuya Jesús ngat'are xuta xi bi kjint'e enre

Lc. 10:13-15

²⁰ 'Ba 'batsa'en Jesús 'etuts'inre nga jatiko xuta xi tjindu naxinanda ña je ngisa 'ñu kitsa'en kjuakun, ngat'a xutabiu bi kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre nga ja'e ngani ngixkun Na'enchana. 'Ba kitsure:

²¹ —¡Nimaxuni ngat'anú jun, xuta xi tse'e Corazín! ¡Nimaxuni ngat'anú jun,

xuta xi tse'e Betsaida! Ngat'a tsa xuta xi tse'e Tiro ko xi tse'e Sidón tsabe kjuakun xi kuán ngajinnu, jeru nda'e kitsik'antjaiyani kjuafa'etsjenre nga ja'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba tsakaja najñu kjue 'ba 'e'a chojo nindakú. ²² Tunga an xin_nuu. Nixtjin nga kuanre kju'a ngasun'ndio, ngisa = tse kjuanima xjo'o nga ko mare xuta xi tse'e naxinanda Tiro ko xi tse'e naxinanda Sidón. ²³ 'Ba jun xuta xi tse'e Capernaum, tsa manu nga stunitjion ka'nda ngank'a, tusa Na'enchana sik'etukajennu ka'nda nga'nde ña kju'a kjuanima xuta 'ba ña bi 'boya ndi'i. Ngat'a tsa naxinanda Sodoma tsabe kjuakun xi kuán ngajinnu, tojo tijñaru 'nda nganda'e tsakaiñu. ²⁴ Tunga an xin_nuu. Kionga kju'a'e nixtjin nga kuanre kju'a ngasun'ndio, ngisa = tse kjuanima xjo'o nga ko mare xuta tse'e Sodoma —kitsu Jesús.

Nga nchjare Jesús xuta nga kju'a'ekun

Lc. 10:21-22

²⁵ 'Ba kui nixtjinbiu 'bi kitsu Jesús:

—An tetsjara kjuanda, Na'en xi tse'e ngank'aa 'ba ko t'anangiu. Ngat'a kik'e-jñatsejen_ri xuta xi bi mare xujun mé = xi kik'ejña'mo_ri xuta nkjin kakun 'ba xi mankjinnre mé = xi tjin. ²⁶ Jun Na'en, ngat'a 'ba = tsa'en kuatsjari.

²⁷ 'Ngayéje xi tjin je kitsingantsjana Na'enna. 'Ba tu'yá bexxun Ki'ndiu, tu Na'en sani xi bexxun. 'Ba nde ni'yá bexxun xi Na'en, tu Ki'ndiu sani xi bexxun. 'Ba xuta xi mejénre kuakutsejenre Ki'ndiu 'yá = xi Na'en, kui xi skuexkun Na'en. ²⁸ Ndechunnu ngatsi'u xi tifejndanu nga teña'axo 'ba xi kich'anijiun ch'a, 'ba an sikja'ejndanu. ²⁹ Ngisa ngi'nde teko yojonu ngat'ana 'ba ngatjamo xutana, ngat'a tsjeindaña 'ba nima = kjiya kuañ, 'ba kuasjainu nga'nde ña sikja'aya inimanu. ³⁰ Ngat'a bi na'en tjinre nga ngi'nde kueko yojonu

ngat'ana 'ba nga xutana kuon, 'ba ch'a xi sika'anu kijna —kitsu Jesús.

**Nga nchja Jesús ngat'are
nixtjin nga nikja'aya**

Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5

12 Kui nixtjinbiu kionga nixtjin nga xutu, Jesús ko xutare ja'ajin nga'nde ña kji'i tsujmi ntje. 'Ba 'batsa'en xutare kuabojore 'ba 'etuts'inre nga kiskjet'o xujmare trigo 'ba kiskine. ²'Ba yak'a xuta fariseo nga tsabe mé = xi inyatsa'en nchjabiu, 'bi kitsure Jesús: —Chutsejen. Xutari inyatsa'en mé = xi bi ma ña'an nixtjin nga nikja'aya.

³'Ba Jesús kitsure:

—¿A kje 'bexkiyajún ña kua'indut'a mé = xi kitsa'en David, kionga kui 'ba ko xi tjenko kuabojore? ⁴Ngu ja'as'en nga'nde tsjere Na'enchana 'ba kiskine niñuxtila tsje xi tjindu kio, niñuxtila xi bi tixa'ndere nga kui skine ninga nchja xi tjenko, xi tu na'miu ma kjine. ⁵¿'Ba a kje 'bexkiyajún ña kua'indut'a xujun kjuatexumo ngat'are na'mi xi tjinre xa ngayu ningu? Kui xi tsa'exa nixtjin nga nikja'aya 'ba tume je tjinre. ⁶'Ba xin nuu nga nga'e tijña ngajinnu jngu xi ngisa je ngisa nga ko mare ningu. ⁷Tunga kje mankjinnu enre Na'enchana xi 'bit-sa'en kua'indut'a: “Kjuanima kakun xi mejénna, bi chje.” Tsa mankjinnu ion, bi tu chubá xanineje ru xi tsajainre je. ⁸Ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iuon batexumare ka'nda nixtjin nga nikja'aya — kitsu Jesús.

**Nga tsinda Jesús jngu
xuta xi ja'eku ntsja**

Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11

⁹'Ba 'batsa'en Jesús ja'as'en ni'ya sinagogare nchjabiu. ¹⁰'Ba kio = tijña jngu xuta xi ja'eku ntsja. 'Ba 'batsa'en

nchjabiu tsiningiyare Jesús, tuxi kuan kuangini:

—¿A tixa'nde nga sindai nixtjin nga nikja'aya?

¹¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Tu'yani jun xi jngututu mani chut-sangare, 'ba tsa tjiubabiu kuintjaiya ngayu jngu ngojo nixtjin nga nikja'aya, ¿a bi fi 'ba 'baxje? ¹²Ngu ¿a bi ngisa chjire jngu xuta nga ko mare jngu chutsanga? 'Bamani, tixa'nde nga ña'an mé = xi nda tjin nixtjin nga nikja'aya.

¹³'Ba 'batsa'en Jesús kitsure xuta xi ja'eku ntsja:

—Tjente ndsai.

'Ba kui yejente ntsja, 'ba kuanda joni ntsja xi ngijngu. ¹⁴Tunga kionga xuta fariseo 'etju nga'ndebiu kuañajant'axin 'ba joyare jót'sa'en kuan sik'enni Jesús.

**Nga tsinda Jesús nkjin xuta
ngandai ndachikun**

¹⁵Tunga Jesús je be mé = xi mejénre sa'en nchjabiu, kui kjua 'etjuni nga'ndebiu. 'Ba nkjin xuta kitjenngi, 'ba kitsinda ngats'i'i xi sefesun. ¹⁶'Ba tsi'are xuta nga tu'yá ngate'ere nijmi ngat'are kui. ¹⁷Kitsu kibi tuxi k'uetjusunni enre Na'enchana xi kitsu xuta chinga profeta Isaías, kionga kitsu:

¹⁸Kui = bi xi chu'ndana xi je ja'ajian, xi tsimijaan 'ba xi tsja mare inimana ngat'are.

Kui xi sja ra Isennixtjinna, 'ba sika'axtiuyare xi bi judfo, ngat'are xi xixi tjin.

¹⁹Bi skjosi 'ba ninga bi ski'ndaya, 'ba ni'yá kjuint'e jndare ngayu ndiyo.

²⁰Bi skjet'o jngu yanaxu xi je kits'okja, 'ba bi sik'oya ndi'i xi tu titju'ndisa, ka'nda nga sijngu xi xixi tjin.

²¹'Ba xuta xi bi judfo skunre ngat'are kui.

**Nga nchja Jesús ngat'are
chanayi Beelzebú**

Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10

²²'Ba 'batsa'en ja'ekun Jesús xuta xi ja'eko jngu xuta xi tijñajinre isennixtjin xi bi nda xi ka 'ba bi ma nchja. 'Ba Jesús kitsinda xutabiu, 'ba kuatsejenre 'ba kuán kinchja ngani. ²³'Ba xutankjiun kuakunre 'ba kitsure xinkjin:

—¿A kui = tsé xutabi xi Ntjere David xi techuya_ra?

²⁴'Ba kionga xuta fariseo kjint'e mé = xi inyatsu xuta, kitsu:

—Kui xutabi 'baxje isennixtjin xi bi nda ko kjua'ñure chanayi Beelzebú, xi ngakure isennixtjin xi bi nda.

²⁵Tunga Jesús be = mé = xi inyatsik-jajetsjen nchjabiu, kui kjua kitsunire:

—Joni nituñare nangi ña batexuma jngu rey. Tsa skjanko xinkjin xuta xi tjin kio, ndekui sikixuyani xinkjin. 'Ba tsa ngayéje naxinanda asa xuta xi tjin ngaya jngu ni'ya kuastike xinkjin, ngu bi tsé kuanre. ²⁶'Ba nde 'ba = tsa'enni ngat'are chanayiu. Tsa ndekui Satanás k'uaxjeni yojore, ndekui tikjankoni yojore. 'Ba tsa 'ba sa'en, ¿jót-sa'en xukjuanire nga ku-atexuma? ²⁷'Ba tsa ngat'are kjua'ñure chanayi Beelzebú te'baxjeñā isennixtjin xi bi nda, ngu ¿'yá = tse'e kjua'ñu xi 'baxjekoni isennixtjin xi bi nda xi tjen-nginu? Ngu ndekui nchjabiu baktuse-jenni nga bi kixi tetsubo. ²⁸Tunga tsa ko Isennixtjintsjere Na'enchana te'bax-jekuaa isennixtjin xi bi nda, kui xi tsunire nga je ngajinnu tijña kjua'ñure Na'enchana nga tibatexuma.

²⁹'¿A tjin = xi kuan kjua'as'en ndaba jngu xuta xi 'ñu taja 'ba kjua'are tsajmi xi tjinre? Tjinnere nga tjun kue'ñu nga kuan kjua'are mé = xi tjinre ndaba xuto.

³⁰'Xi bi an makona, kui = xi 'bejñana kjuana'en. 'Ba xi bi minyakona, kui = xi tsitsojoba.

³¹'Kui kjua xin_nuu nga kuachat'are xuta ngayéje jere ko ngayéje en ch'o tsu xi kuinchja. Tunga bi kuachat'are xi ch'o tsa'en kuinchja ngat'are Isennix-tjintsjere Na'enchana. ³²'Ba xi kuinch-jakjanta'en Ki'ndire Xuta xi'iun, kui = xi 'ba nde kuachat'are. Tunga xi ch'o tsa'en kuinchja ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana, kui xi bi kuachat'are ninga nixtjin nganda'e ninga xi sa'e ndiba.

³³'Tsa ture yo nda, tjinnere nga kuixun nga nda yo ngayeje. 'Ba tsa ture bi nda, tjinnere nga kuixun nga bi nda yo ngayeje. Ngat'a ture baktuse-jen jó kun yo. ³⁴Jun ntjere tjiuye, ¿jót-sa'en kuan kuixun xi nda tsa ndejun ch'okunñu? Ngat'a xi tjin ngajin inimare xuta, kui = xi 'betju ts'a. ³⁵Jngu xuta xi nda 'baxje en xi nda ngajinre kjunda xi tijñatjo ngajin inimare. 'Ba jngu xuta xi ch'okun 'baxje en xi ch'o ngajinre kjuach'okun xi tijñatjo ngajin inimare.

³⁶'Ba an xin_nuu. Kionga kjua'e nixtjin nga kuanre kjua ngasun'ndio, kio = sja kuenda xuta ngat'are nga jngu jngu en xi tume chjire xi kinchja nga'e ngasun'n-debi. ³⁷Ngat'a ndekui ni en xi kjinukjuai sa'enri kjua, tsa tjinri je asa bi tjinri je — kitsu Jesús.

**Nga nchja Jesús ngat'are xuta
xi mejénre skue kjuakun**

Mr. 8:12; Lc. 11:29-32

³⁸'Ba 'batsa'en yak'a chjine kjuatex-uma ko xuta fariseo kitsure Jesús:

—Ji maestru, mejénni xie jngu kjuakun xi ji si'en, xi kuakutsejen nga Na'enchana kitsikasenri.

³⁹Tunga Jesús kitsure:

—¡Á tsa'en ch'okunni 'ba bi kixi inya ngixkun Na'enchana xuta xi tjin nganda'e! Xi inyami'a nga skue jngu kjuakun, tunga tu kui = xi kuata'en xuta chinga profeta Jonás nixtjin kuatse jan, tu kui sani kjuakunbiu xi s'ejñatsejenre. ⁴⁰Ngat'a jotsa'en ján nixtjin 'ba ján nist-

jen tsik'ejñaya Jonás ngaya ngats'a tjiuti jio, 'ba = nde tsa'en ján nixtjin 'ba ján nistjen s'eyanijin Ki'ndire Xuta xi'iun. ⁴¹ Xuta xi tsik'endu Nínive kuisetjenko xuta xi tjin nganda'e, kionga kjuaf'e nixtjin nga kuanre kjuaf'e ngasun'ndio. 'Ba kui = xi skanineje xuta xi tjin nganda'e, ngat'a kui = xi kitsik'antjaiya kjuaf'a'etsjenre 'ba jendiba ngani ngixkun Na'enchana kionga Jonás kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana. Tunga xi tijña nga'e ngisa = je ngisa nga ko mare Jonás. ⁴² 'Ba reina xi yatexuma nangi Sabá 'ba = nde kuisetjenko xuta xi tjin nganda'e, kionga kjuaf'e nixtjin nga kuanre kjuaf'e ngasun'ndio. 'Ba kui = xi skanineje xuta xi tjin nganda'e, ngat'a kui = xi 'ñu kjin jendibani nga ja'ekasen ñojon kjuaf'a'etsjenre Salomón. Tunga xi tijña nga'e ngisa = je ngisa nga ko mare Salomón.

⁴³ 'Kionga jngu isennixtjin xi bi nda 'betukajinre jngu xuta, 'bajmesun nga'nde kixi nga mangisjai nga'nde ña kuan sikja'aya 'ba bi masjaire. ⁴⁴ 'Ba kio tsu: "Tusa kjui ngaña ni'yaná ña 'etjaa." 'Ba kionga fa'e ngani, je kjitiya ndaba nga fa'as'en ngani, 'ba kis'echa 'ba je nda chun. ⁴⁵ 'Ba kio fikja'a yatu ngisa isennixtjin xi bi nda xi ngisa ch'okun ngisa nga ko mare kui, 'ba ngatsi'i fa'as'enjinre xuto. 'Ba xutabiu ngisa ch'okun ma nga ko mare ngatitjunre. 'Ba 'ba = nde kuanre xuta ch'okun xi tjin nganda'e ngayeje —kitsu Jesús.

Nga tsuya Jesús 'yá = xi nare 'ba 'yá = xi nts'e

Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21

⁴⁶ 'Ba kionga Jesús tifako ngisa xutankjiun, kio ja'e nare ko nts'e 'ba tsikinya ngandetsin nga mejénre kjuako tsakaiñu. ⁴⁷ 'Ba tjin xi kitsure Jesús:

—Nari ko nts'é inya ngandetsian. Mejénxure kjuakori.

⁴⁸ —¿'Yá = xi nana 'ba 'yá = xi nts'ia? —kitsure xuta xi echukore ion.

⁴⁹ 'Ba kio yaku ko ntsja xutare 'ba kitsu:

—Kui = bi xi nana 'ba xi nts'ia.

⁵⁰ 'Ngat'a tu'yañu xi sik'etjusun jotsa'en mejénre Na'enna xi tijña ngank'aa, kui = xi nts'ia, xi ndichjaa 'ba xi nana —kitsu Jesús.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e xuta xi kjejndi xujma

Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8

13 'Ba ndekuini nixtjinbiu Jesús 'etju ni'yare 'ba kik'ejña ngandai ndachikun, ² 'ba ne nkjin xuta kuañajant'are. Kui kjuaf'e kik'ejñayanire jngu barku, 'ba ngatsi'i xutankjiun tsikinya ndai nando ña kixi chun. ³ 'Ba nga ko kjuakusun 'ejñare nga yakuyare nkjin kuya tsajmi, 'ba kitsu:

—Jngu xuta kiji nga kik'ejndi xujma.

⁴ 'Ba kionga je tik'ejndi xujma, masen xujmare tsixu ndai ndiyo. 'Ba ja'e tji-unisio 'ba kiskine. ⁵ 'Ba ngimasen xujmare tsixujin ndiojo ña bi tse nangi tjin. 'Ba ta'a jesu xujmo, ngat'a bi 'ñu nanga nangu. ⁶ 'Tunga kionga 'etju tsu'biu, kitsichjanre 'ba kixi, ngat'a bi 'ñu nanga kiji jamare. ⁷ 'Ba ngijngu ka'a xujma tsixu ngajin na'ya. 'Ba na'yo kuank'a 'ba bi kitsja'ndere nga nda kuacha xujmabiu. ⁸ 'Tunga ngijngu ka'a tsixu ña nda nangi 'ba nda chan kitsja. Tjin xujmo xi kitsja jngu sientu, 'ba tjin xi kitsja yachute ko te, 'ba tjin xi kitsja kate. ⁹ 'Xi tjin ñojon, ngataseñ ñojon —kitsu Jesús.

Nga tsu Jesús ánñu kjuakusun 'bejñani

Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10

¹⁰ 'Ba kio xutare kitsitiñat'are Jesús 'ba kitsure:

—¿Ánñu kjuakusun nichjenni kionga chukue xuta?

¹¹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Jun je kitsa'e'ndenu nga kuankjinnu mé= xi 'mo tijña ngat'are ña batexuma Na'enchana. Tunga xuta xi yak'a bi kitsa'e'ndere nga kuankjinre kibiu. ¹²Ngat'a xi tjinre, ngisa= tse kua'e ngisare 'ba ngisa tse s'ere. Tunga xi tsajainre, kui= xi stukja'axinre ka'nda xi tjinchire. ¹³Kui= kju kjuakusun tsichjenña kionga fakuá xutabiu. Ngat'a ninga inyakutsejen'a mé= xi tsa'an, bi machuyare. 'Ba ninga inyant'e mé= xi xian, bi basen ñojon nĭ mankjinjĭre. ¹⁴Ngat'a nga 'ba tsa'en xutabiu 'betjusun enre Na'enchana xi kitsu xuta chinga profeta Isaías:

Ninga nda kuinya ñojon, bi kuankjinnu, 'ba ninga nda xutsijon, bi kuachuyanu.

¹⁵Ngat'a je kuataja inimare xutabi, 'ba kuaxtaya 'ba 'echja tuxkun, tuxi bi skueni 'ba bi kuint'eni, 'ba tuxi bi kuankjinnire, tsa chjen sik'antjaiya inimare 'ba an sindaá.

¹⁶Tunga jun, ĩndaxure xkún ko ñojón! Ngat'a xkún be= 'ba ñojón nt'e=.

¹⁷Kjuakixi= xi xin_nuu nga nkjin profeta ko xuta kixi xi kis'e nixtjin kuatse jan kuamejénre tsabe mé= xi te'yo nganda'e, tunga bi tsabe. 'Ba kuamejénre yasen ñojon mé= xi tenu'yo nganda'e, tunga bi kjint'e.

**Nga tsuya Jesús mé= xi
tsunire kjuakusun ngat'a
tse'e xuta xi kjejndi xujma**

Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15

¹⁸'Bamani tsu'ba, tasen ñojon jó tsunire kjuakusun ngat'a tse'e xuta xi kjejndi xujma. ¹⁹Kionga tjin xi nt'e 'ba bi mankjinjre enre Na'enchana xi tsuya nga kui= xi batexuma, 'batsa'en ndiba chanayiu 'ba fa'axin en xi je kis'entjegin inimare. Kui jo=ni xujma xi tsixu ndai ndiyo. ²⁰'Ba xujma xi tsixu nga-

jĭn ndiojo, kui joni xuta xi nt'e ion 'ba ta'a tsja tsa'en kjebe. ²¹Tunga ngat'a bi 'ñu tjinre jama ngajin inimare, bi kixi minya. 'Ba kionga tu kjuare ion nini fa'a kjuanima 'ba tsjenggicha ngutjunfani tsichaja kjuamakjainre. ²²'Ba xujma xi tsixu ngajin na'yo, kui joni xuta xi kjebe ion, tunga tsajmi xi tjin ngasun'ndebe 'ñu tsikjo 'ba kjuanyino 'bonachare. 'Ba 'batsa'en bi tixa'ndere nga nda kuacha ion ngajin inimare xutabiu 'ba bi tsja chan ya'a. ²³Tunga xujma xi tsixu ngajin nangi ña nda chun, kui joni xuta xi nt'e ion 'ba mankjinjre 'ba nda chan tsja. Tjin xi tsja jngu sientu, 'ba tjin xi tsja yachute ko te, 'ba tjin xi tsja kate —kitsu Jesús.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a
tse'e trigo ko ngijña xi bi nda**

²⁴'Ba 'batsa'en Jesús 'ejña ngani kjuakusunbi:

—Ña batexuma Na'enchana nde 'ba=nire joni jngu xuta xi nda xujma 'entje ngijñare. ²⁵Tunga kionga kjiyufe xuta, kio ja'e xuta xi stike 'ba 'entje ngajin trigore ngijña xi bi nda 'ba sa'e kiji ngani. ²⁶'Ba kionga kuank'a trigo 'ba kis'ere tu, 'ba nde kio kji'yare ngijña xi bi ndo ngayeje. ²⁷'Ba kio chu'ndare xi naire trigo ja'e 'ba kitsure: “Na'en, ¿a bi xujma nda xi kik'entje ngijñari? Ngu, ¿ñá jendibanire ngijña xi bi nda?” ²⁸'Ba xi naire kitsure: “Jngu xuta xi stikená xi 'ba kitsa'en.” 'Ba chu'ndare kitsu nganire: “¿A mejénri nga kuechjune?” ²⁹Tunga kui kitsure: “Janjain, ngat'a tsa xjunio ngijña xi bi ndo, tu ko jamare trigo stjuneja. ³⁰Tusa janda ñatjen ngatamacha 'nda nga kjuechu chanre. Kui nixtjinbiu xin_rá xi kuekja'a tsujmi ntjio nga tjun ngatafuneya ngijña xi bi ndo 'ba kua'ñu tuxi kuakani. 'Ba sa'e ngataminyatjo trigo ngaya ni'yaná.”

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e xujma mostaza
ko na'yu sanre niñuxtila**

Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-21

³¹ 'Ba 'batsa'en ngijngu kjuakusun 'e-
jña ngani Jesús, 'ba kitsu:

—Ña batexuma Na'enchana nde
'ba = nire joni jngu xujma mostaza xi
kiskjebe jngu xuta 'ba 'entje ngijñare.

³² 'Ba kui xujmabi ngisa = ichi ngisa
nga ko mare ngayéje xujma xi tjin.
Tunga kionga je manka, kui = xi ngisa
je ma ngisa nga ko mare ngayéje tsujmi
ntje xi kis'entje. Ka'nda jngu ya mani
ya'a, 'ba ka'nda tjiunisio ma fa'etsinda
ndaba nga'a tjia.

³³ 'Ba nde 'ejña ngani kjuakusunbi:

—Ña batexuma Na'enchana nde
'ba = nire joni jngu chjun xi kiskjebe
ichi na'yu san 'ba kitsik'atjijinko 'ñu tsé
na'yu. 'Ba 'batsa'en tsijin ngayéje na'yu
—kitsu Jesús.

¿Ánñu kjuakusun tsichjenni Jesús?

Mr. 4:33-34

³⁴ 'Ba = tsa'en jako Jesús xutankjiun.
Ngayéje en xi yakuyare ko kjuakusun
kitsichjen, 'ba bi yakuyare tsa bi ko
kjuakusun 'ejñare. ³⁵ 'Ba kuán tuxi
'etjusunni enre Na'enchana xi kitsu
nchja chinga profeta nga kitsu:

Ko kjuakusun kuinchjaña,
'ba xian mé = xi 'mo tjindu,
'nda nga kuanda ngasun'ndio.

**Jó tsunire kjuakusun ngat'a tse'e
trigo ko ngijña xi bi nda**

³⁶ 'Ba kionga Jesús je kitsixixant'a xu-
tankjiun, ja'as'en ndaba, 'ba kio xutare
kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—T'inyachiní jó tsunire kjuakusun
ngat'a tse'e ngijña xi bi nda xi kis'e nga-
jin trigo.

³⁷ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Xuta xi 'bentje xujma xi ndo, kui =
Ki'ndire Xuta xi'iun. ³⁸ 'Ba nga'nde ña
s'entje, kui ngasun'ndebi. 'Ba xujma xi
ndo, kui = xuta xi tse'e ña batexuma
Na'enchana. 'Ba ngijña xi bi ndo, kui =
xuta xi tse'e chanayiu. ³⁹ 'Ba xuta stike
xi 'entje ngijña xi bi nda, kui chanayiu.
'Ba nixtjinre chon, kui nixtjin kionga
kjue ngasun'ndio. 'Ba xuta xi kuekja'a
tsujmintjio, kui = ankjele. ⁴⁰ 'Ba joni
ko ngijña xi bi nda s'eku 'ba s'etso-
jójin ndi'i, 'ba = nde kuan kionga kjue
ngasun'ndio. ⁴¹ 'Ba Ki'ndire Xuta xi'iun
sikasen ankjelere ña batexuma 'ba sk-
ja'axin ngayéje xi tsikajngije ko ngat-
si'i xi bi nt'e enre Na'enchana. ⁴² 'Ba
k'uetsojójin ña 'ñu tjima ndi'i, kioña
xuta ski'nda 'ba ña kuajngaya nde'ñu.
⁴³ 'Ba 'batsa'en xuta xi kixi kua'na = joni
tsu'biu kioña batexuma Na'enre. Xi tjin
ñojon, ngatasen ñojon.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e jngu tsajmi xi
'ñu chjire xi tijña'mo**

⁴⁴ 'Ña batexuma Na'enchana nde
'ba = nire joni jngu tsajmi xi 'ñu chjire
xi tijña'mo jngu nga'nde. Xi kuasjaire
jngu xuta, 'ba nde kio = 'ejña'mo ngani.
'Ba 'ñu tsja kis'ere ngat'are kibi'u 'ba
kikateña yeje xi tjinre 'ba ko tonbiu
tsatse nga'ndebi.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e ndiojo xi tsja kji'i**

⁴⁵ 'Ba nde ña batexuma Na'enchana
nde 'ba = nire joni jngu xuta xi bateña
tsajmi xi timangisjai ndiojo xi tsja kun.
⁴⁶ 'Ba kionga je kuasjaire jngu xi 'ñu
chjire, kikateña ngayéje xi tjinre 'ba ko
tonbiu tsatse ndiojobiu.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e na'ya ti**

⁴⁷ 'Ba nde ña batexuma Na'enchana
nde 'ba = nire joni jngu na'ya ti xi

kichanikja'ajin ndachikun 'ba kiskaya ngayéje kuya ti xi tjin. ⁴⁸'Ba kionga je kitse na'yo, meni xi tsuba tjiuti 'baxjejin ngandai nando, kioña 'bendu 'ba kja'ajin xi nda 'ba minya nisin 'ba 'betsojo xi bi nda. ⁴⁹'Ba = nde kuan kionga kjué ngasun'ndio ngayeje. Kjua'e ankjele nga sik'endut'axinre xuta ch'okun ko xi kixi. ⁵⁰'Ba 'batsa'en xi ch'okun k'uetsojojin ña 'ñu tjima ndi'i, kioña xuta ski'nda 'ba kuaingaya nde'ñu.

⁵¹¿A je kuankjinnu ngayéje kibi? — kitsure Jesús nga tsiningiyare.

—Jun —kitsu xutare.

⁵²'Ba Jesús kitsure:

—'Bamani nga jngu jngu chjine kjuatexuma xi kisakuyare ngat'are ña batexuma Na'enchana, nde 'ba = nire joni jngu xuta xi tjinre jngu ni'ya je, ña tjindutjore tsajmi xi 'ñu chjire. 'Ba ngajin tsajmibiu 'baxje xi xatse ko xi chinga.

Nga bakuya Jesús naxinanda Nazaret

Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30

⁵³'Ba kionga Jesús je jet'are nga yakuya kjuakusun, 'etju nga'ndebiu. ⁵⁴'Ba kionga je echu ngani ña nangire, 'etuts'inre nga yakuya ngaya ni'ya sinagogare xuta xi tjin kio. 'Ba xuta tu kuakunre, 'ba tsure xinkjin:

—¿Ñá kikja'anire xutabi kjuankjinkakun? ¿Ñá = sakunire kjua'ñu tuxi tsa'enni kjuakun? ⁵⁵¿A bi tsa ki'ndire chjine yo kibi? ¿A bi nare xi María 'mi? ¿A bi nts'e mani Santiago ko Kuse ko Simón 'ba ko Judas? ⁵⁶¿A bi nga'e tjindujinna ndichja ngayeje? Ngu, ¿ñá = kikja'anire kjuankjinkakun ko kjua'ñubiu?

⁵⁷Kui kjua kuach'onire ngat'are kui. Tunga Jesús kitsure:

—Tuñañu 'yakun jngu profeta, tunga ña nangire fa 'ba ña ndaba, tu'yá bekun.

⁵⁸'Ba bi nkjin kjuakun kitsa'en Jesús kio, ngat'a bi kuakjainre ngat'are kui xuta xi tjin kio.

Jotsa'en k'en Juan Bautista

Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9

14 'Ba kui nixtjinbiu Herodes xi tjinre xa nangi Galilea 'ba nde kjint'e ngat'are mé = xi titsa'en Jesús. ²'Ba kitsure nchja xi tsa'exat'are:

—Juan Bautista = kibiu. Je ja'aya nganire ngajinre mik'en, kui = kjua tjin-nire kjua'ñu nga tsa'en kjuakun.

³Ngat'a Herodes ja'ba je 'exa nga kjin-duba Juan 'ba kis'e'ñu 'ba kis'eya nduya. Tu kjuare Herodia = nini nga 'ba kitsa'en. Kui xi chjunre Felipe, xi nts'e mani Herodes. ⁴Ngat'a Juan 'bi tsure Herodes:

—Bi tixa'nderi nga kuenikue chjunre nts'é.

⁵'Ba Herodes kuamejénre nga sik'en Juan tsakaiñu, tunga tsakjun nga 'ba sa'en, ngat'a naxinando tsu nga Juan jngu profeta. ⁶Tunga kionga ts'axje s'ire Herodes nga kichu nu, ki'ndire Herodia kite ngixkun ngatsi'i xi ja'e s'ibiu, 'ba Herodes 'ñu tsja kuánre. ⁷Kui kjuañu kitsik'axkini ngat'are Na'enchana nga sjare ki'ndi chjunbiu tumeñu xi skui'are. ⁸'Ba ja'ba je tjun inya'a nare nga kitsure:

—Ngaya jngu tiba t'eyana nindaku Juan Bautista 'ba ta'ena.

⁹'Ba 'batsa'en rey Herodes kuabare, tunga ngat'a je kitsik'axki ngat'are Na'enchana ngixkun ngatsi'i nchja xi tsik'endut'ako yamixo, kui kjua 'exani nga kua'ere ki'ndi chjunbiu mé = xi tjim-i'a. ¹⁰Ngu kitisin Juan Bautista ngaya nduyo. ¹¹'Ba ngaya jngu tiba kis'eya nindaku Juan 'ba kitsa'ere ki'ndi chjunbiu, 'ba kui kitsja nganire nare.

¹²'Ba xutare Juan ja'ekja'a yojore 'ba kik'eyanijin, 'ba jaskan kike'ere nijmi Jesús mé xi kuán.

Nga Jesús tsikjén ón mi xuta

Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14

¹³'Ba kionga Jesús kjint'e mé xi kuán, tsik'ejñayare jngu barku 'ba kiji tajngu

jngu nga'nde t'axin 'ba ña kjin. Tunga kionga naxinando kjint'e nga je tifi Jesús, 'batsa'en 'etju nangibiu 'ba kiji ndsakuni nga kitjenngi. ¹⁴'Ba kionga Jesús 'etukajen barku, tsabe xutankjiun 'ba ja'animare 'ba kitsinda xi inyafesun. ¹⁵'Ba kionga je tjima'ña, xutare Jesús kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—Ne t'axin nga'e, 'ba je ne ngxun ngayeje. Tusa tikixant'ai xutankjiun 'ba ngatji naxinanda xi tjindu tiña nga'e, tuxi kuatseni xi skine.

¹⁶Tunga Jesús kitsingojore:

—Bi machjen nga kuaje. Tusa jun ta'e ru xi skine.

¹⁷'Ba xutare kitsu nganire:

—Tunga tu ón chi ma sani niñuxtila xi kich'ee 'ba jó tjiuti.

¹⁸'Ba Jesús kitsu:

—Ndekonu nga'e.

¹⁹'Ba kio kitsure xutankjiun nga ngat'endujin xka ngijño, 'ba kiskjebe nga ón niñuxtilo 'ba ngojó tjiuti. 'Ba kiskut-sejennk'a 'ba kitsjare kjuanda Na'en-chana, 'ba sa'e kitsixkua niñuxtilo 'ba kitsjare xutare, tuxi sika'bisunnire xutankjiun. ²⁰'Ba ngatsi'i tsakjen ka'nda nga nda kitsere. 'Ba kio 'eku xi xi ts'angu, 'ba tejó nisin kuán ngisa. ²¹'Ba ónru mi kuán xuta xi'in xi kiskine niñuxtilo, kja'ere yanchjin 'ba ko ki'ndi nisti.

Nga tsu'basun Jesús ndachikun

Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21

²²'Ba ta'a Jesús 'exare xutare nga kuijin gaya barku tuxi kuajetitjinni xingunda ndachikun, yejerañu titsikixant'a xutankjiun. ²³'Ba kionga Jesús je kitsikixant'a xuta, tsijin jngu nindu tuxi kuijkako tajnguni Na'enchana. 'Ba tojo kio tijña tajngu nga kuajñu. ²⁴'Ba kui chubabiu, jeru masen ndachikun tjejin barku. 'Ba tsindiure nando titsiteya, ngat'a ntjo 'batsa'en tibe'e jotsa'en inyafi. ²⁵'Ba kionga je tjis'e isen, Jesús tsu'basun ndachikun nga kint'e xutare.

²⁶'Ba kionga xutare tsabe nga ndibasun ndachikun, 'ñu kitsakjun, 'ba 'bi kitsu nga kiski'ndayakun:

—jJngu isennixtjin ndiba kio!

²⁷Tunga ta'a Jesús kitsure:

—jTi'ñu kakún! jAn = ña! jBi kun!

²⁸'Ba 'batsa'en Pedro kitsure:

—Tsa kjuakixi nga ji, Na'en, t'exanaa nga kjuisaan nando nga kjuint'era.

²⁹—Jabi, tsu'ba —kitsu Jesús.

'Ba 'batsa'en Pedro 'etukajen gaya barku 'ba kisun nando nga kint'e Jesús.

³⁰Tunga kionga tsabe nga 'ñu tjima ntjo, kitsakjun. 'Ba kionga je titiungijndiu, 'bi kitsu nga kiski'ndaya:

—jNa'en, tik'anginaa!

³¹'Ba ta'a Jesús kitsuba ntsja Pedro, 'ba kitsure:

—jÁ tsa'en chuba makjainniri! ¿Áññu jó ján kikjani inimari?

³²'Ba kionga ja'as'en gaya barku, kis'exiu ntjo. ³³'Ba xi tjinduya barku tsikinyakunch'int'are Jesús 'ba kitsure:

—Kjuakixi = nga ji xi Ki'ndire Na'enchana.

Nga tsinda Jesús xuta xi sefesun xi tjin nangi Genesaret

Mr. 6:53-56

³⁴'Ba kionga je ja'axtiu ndachikun, echu nangi Genesaret. ³⁵'Ba xuta xi kio tse'e tsabexkun Jesús, 'ba nde ye'e tsi'ire nijmi naxinanda xi kio tjindundaire 'ba ja'ekore ngatsi'i xi inyafesun. ³⁶'Ba 'et-s'are tsa sja'ndere nga siko tetjun najñure. 'Ba ngatsi'i xi kitsiko najñure Jesús kuanda.

Nga bakuya Jesús ngat'are mé = xi tsjndire xuta ngixkun Na'enchana

Mr. 7:1-23

15 'Ba 'batsa'en yak'a xuta fariseo ko chjine kjuatexuma xi jendibani naxinanda Jerusalén kitsitiñat'are Jesús, 'ba 'bi kitsure nga tsiningiyare:

2—¿Ánñu bi tsik'etjusunni xutari kjuachinga xi yakuyana xuta chingana? Ngat'a bi titjun banejun ntsja nga kjen.

3 'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba jun, ¿ánñu bi nik'etjusunñu kjuatexumare Na'enchana, nga tusa kjuachingare xuta chingana nik'etjusun? 4 Ngat'a enre Na'enchana 'bitsa'en kua'indut'a: “Chakuin na'enri ko nari”, 'ba “Xi ch'o kuetsure na'enre asa nare, kui xi tjinnere nga kjuinik'en.” 5 Tunga jun mixun nga tsa tjin xi kuetsure na'enre asa nare: “Bi kuan kuasekora, ngat'a ngayéje xi tjinna xi kuan kuasekonira tsakaiñu, je 'ejñat'axian tuxi sjani_ra Na'enchana”, 6 tsa tjin xi 'ba kuetsu, bi nde tjinnenire nga kuaseko na'enre asa nare. 'Ba 'ba = tsa'en miyunio kjuatexumare Na'enchana tu ngat'are kjuachinganu. 7 ¡Xuta jó nkjain! Xuta chinga profeta Isaías kixi = kinchja ngat'a tsojon kionga kitsu:

8 Kui xutabi tu ts'a bekunna, tunga inimare kjin tjindu ngat'a tsa'an.

9 Tumé chjinire chje xi tsjana, ngat'a tu kjuatexumare xuta = bakuya.

10 'Ba 'batsa'en Jesús kinchjare xutankjiun 'ba kitsure:

—Tasen ñojon 'ba ngatamankjinu.

11 Bi kui xi fa'as'en nga'a ts'a xuta xi tsijndire ngixkun Na'enchana, tusa xi 'betjuni ts'a, kui = xi tsijndire.

12 'Ba 'batsa'en xutare kitsitiñat'are Jesús 'ba kitsure:

—¿A 'yani nga xuta fariseo kuach'ore ngat'are en xi kisji?

13 'Ba Jesús kitsingojore:

—Ngayéje tsujmi ntje xi bi kis'en-tje ngat'are Na'enna xi tijña ngank'aa, stjune ka'nda ko jamare. 14 Ngu bi nis-in_ru nchjabiu. Tu xuta ka = kui = xi baku ndiyare xuta ka. 'Ba tsa jngu xuta ka kuaku ndiyare ngijngu xuta ka, ¿a bi tu jngu ngojo kuixuya ngojó?

15 'Ba Pedro kitsu:

—'Ba t'innii jó tsunire kionga kisji nga bi kui xi fa'as'en nga'a ts'a xuta xi tsijndire ngixkun Na'enchana.

16 'Ba Jesús kitsure:

—¿A tojo kje mankjiiñnu jun ngayeje? 17 ¿A bi 'yo nga ngayéje xi fa'as'en nga'a ts'a xuta, kui xi fi ngaya ngats'a 'ba sa'e 'betju ngani? 18 Tunga xi 'betju ts'a xuta, kui = xi ndibani ngajin inimare, 'ba kui = xi tsijndire xuta ngixkun Na'enchana. 19 Ngat'a ngajin inimare xuta = ndibanire nga ch'otsa'en tsikja'etsjen, 'ba nga tsik'en xinkjin, nga tsa'en chajngi, nga tsiskako yojore, nga tsa'en cheje, nga nchja en ndesu, 'ba nga ch'o tsure xinkjin. 20 Kui = xi tsijndire xuta ngixkun Na'enchana. Tunga tsa kuakjen ninga bi kuanejun ntsja, bi kui xi tsijndire xuta ngixkun Na'enchana.

Nga Jesús tsinda ki'ndi chjunre jngu chjun xi bi tse'e Israel

Mr. 7:24-30

21 Nga Jesús 'etju kio, kijit'axin nangi ña batexumare naxinanda Tiro ko nangi ña batexumare naxinanda Sidón. 22 'Ba jngu chjun xi kio tijña, xi ntjere xuta xi jendibani nangi Canaán, kitsitiñat'are 'ba 'bi kitsu nga kiski'ndaya:

—¡Ji na'en, ntjere David, ngatjas'eri kjuanima kakun ngat'ana! ¡Ki'ndi chjunna ne 'ñu ti'benere jngu isennixtjin xi bi nda!

23 Tunga Jesús nijnguú en kitsingojore. 'Ba 'batsa'en xutare kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—Tusa 'ba t'in_ri chjunbiu nga ngatji, ngat'a tikji'ndaya tjenngina.

24 'Ba Jesús kitsingojore:

—Kitsikasenna Na'enchana nga tu kui sa kjuikuan xuta xi tjin ngajinre xuta tse'e Israel, xuta xi kichaja joni chut-sanga xi tsakasant'axin tajngu.

25 'Ba 'batsa'en ja'e chjunbiu 'ba tsakasenkunch'int'are Jesús 'ba kitsu:

—¡Na'en, tisekochina!

²⁶ 'Ba Jesús kitsu:

—Bi nda tjin tsa xja'are niñuxtilare ki'ndiu 'ba kua'ere tjiunaño.

²⁷ 'Ba chjunbiu kitsu:

—Jun na'en, tunga ka'nda tjiunaño kjiene xi xi bixungi ngi yamixare naire.

²⁸ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsingojore 'ba kitsu:

—¡Á tsa'en 'ñu makjainniri, na! 'Ba ngatjama jotsa'en nga ji mejénri.

'Ba ndekuini chubabiu kuanda ki'ndi chjunre chjunbiu.

Nga tsinda Jesús nkjin xuta xi sefesun

²⁹ 'Ba Jesús 'etju nga'ndebiu 'ba echu ndai ndachikun Galilea, 'ba 'batsa'en tsi-jin jngu nindu 'ba kio tsik'ejña. ³⁰ 'Ba nkjin xuta ja'ekun Jesús xi ja'eko xuta xi kututjun kun ndsaku, xi ka, xi nímá, xi kututjun ntsja, 'ba ko nkjin ngisa xi inyafesun. 'Ba 'endut'a tiñare Jesús, 'ba kui kitsinda ngatsi'i. ³¹ 'Ba kui = kjua kuakunnire xutankjiun, nga tsabe nga ma inyanchja xuta xi nímá, nga inyamanda xi kututjun kun ntsja, nga ma inyafi xi kututjun kun ndsaku, 'ba nga inyamatejejen nganire xuta xi ka. 'Ba xutankjiun kitsikixiya nga tjinre kjuaje Na'enre xuta Israel.

Nga Jesús tsikjén ñujun mi xuta

Mr. 8:1-10

³² 'Ba Jesús kinchjare xutare 'ba kitsure:

—Fa'anima = na xutabi, ngat'a je ján nixtjin tjinre nga tjindukona nga'e 'ba je bi nde tjinnire xichine. 'Ba bi mején-na nga k'ue te kjindia, ngat'a tsa chjen ngaya ndiyo kueyaya.

³³ Tunga xutare kitsingojore:

—¿Joni nga'nde kibi kioña tu'yá tjin, ñá = ñu sakuna xi chine 'ba kua'era 'ba tuku kji'i xuta?

³⁴ 'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Jó tjin niñuxtila kich'o?

'Ba xutare kitsingojo:

—Yatu 'ba jó ján tjiuti.

³⁵ 'Ba meni Jesús 'exa nga xutankjiun ngat'endu t'anangiu. ³⁶ 'Ba kiskjebe nga yatu niñuxtilo 'ba ko tjiuti, 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana, 'ba sa'e kitsixkua 'ba kitsjare xutare, 'ba xutare kitsjare xutankjiun. ³⁷ 'Ba kiskine tsi'i ka'nda nga nda kitsere. 'Ba kionga je kiskja'añan xkua xi ts'angi, yatu nisinya kitsere. ³⁸ 'Ba xi kiskine niñuxtilo ñujun mi xuta xi'in, 'ba kja'ere yanchjin ko nisti ki'ndi. ³⁹ 'Ba kionga Jesús je kitsikixant'a xutankjiun, ja'as'en ngani ngaya barku 'ba kiji nangi Magdala.

Nga xuta fariseo ko xuta saduceo mi'a jngu kjuakun

Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56

16 'Ba xuta fariseo ko xuta saduceo ja'e tuxi skut'ayakoni Jesús. 'Ba tsi'are nga sa'en jngu kjuakun xi kuakutsejen nga Na'enchana kitsikasen.

² Tunga Jesús kitsingojore:

—Kionga mangixun, mixun: "Nda = chun kuan, ngat'a chun tsjetsje ngank'aa." ³ 'Ba nga tajñu, mixun ngañu: "Ch'o chun kuan nganda'e, ngat'a yufi inya ngank'aa." Mankjinnu mé = xi matsejen ngank'aa, tunga, ¿ánñu bi kjimankjinninu xi tis'ejñatsejen nganda'e? ⁴ Xuta xi tjin nganda'e inyami'a nga mejénre skue jngu kjuakun, ngat'a ch'okun 'ba bi kixi inya ngixkun Na'enchana. Tunga tume kuakure tu kui sani xi kuata'en profeta Jonás nixtjin kuatse jan, kui kjuakunbiu xi s'ejñatsejenre —kitsu Jesús 'ba tsakasent'axinre xutabiu.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e na'yu sanre xuta fariseo ko xuta saduceo

Mr. 8:14-21

⁵ 'Ba kionga xutare ja'axtiu xingunda ndachikun, kichiyajinre nga tsaka'a niñuxtila. ⁶ 'Ba Jesús kitsure:

—Chutsijon 'ba tikuendo yojonu ngat'are na'yu sanre xuta fariseo ko xuta saduceo.

⁷ 'Ba xutare jonijmiko xinkjin 'ba kitsu:

—Ngat'a kichiyajinna nga kich'a niñuxtila kui = kju'a 'ba titsuni.

⁸ 'Ba Jesús tsabe mé = xi inyatsure xinkjin 'ba kitsure:

—¿Ánñu te'mini ru xingiu nga bi kich'o niñuxtila? ¿Á tsa'en chuba mak-jainninu! ⁹ ¿A tojo kje mankjinnu? ¿A bi fa'etsjennu nga ón niñuxtila yakjanya ngajinre ón mi xuta 'ba jó tjin nisin kjinitsio xkuare? ¹⁰ ¿'Ba a bi fa'etsjennu nga yatu niñuxtila yakjanya ngajinre ñujun mi xuta 'ba jó tjin nisinya kjinitsio xkuare? ¹¹ ¿Jó tjinnire nga bi mankjinnu nga bi ngat'are niñuxtila nga tenchjaa? Tunga chutsejen ru yojonu na'yu sanre xuta fariseo ko xuta saduceo —kitsu Jesús.

¹² 'Ba 'batsa'en xutare kuankjinre xi Jesús titsu, nga bi ngat'are na'yu sanre niñuxtila xi tjinnere nga sikuenda yojore, tu kui xi bakuya xuta fariseo ko xuta saduceo.

Nga tsu Pedro nga Jesús = xi Cristo

Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21

¹³ 'Ba kionga Jesús echu nangi xi tiññandaire Cesarea, ña tjinre xa Filipos, tsiningiyare xutare:

—¿Jó tsu xuta, 'yá = xi Ki'ndire Xuta xi'iun?

¹⁴ 'Ba xutare kitsingojore:

—Tjin xi tsu nga Juan Bautista = 'ba tjin xi tsu nga Elías. 'Ba tjin yak'a xi tsu nga Jeremías asa kja'e ngijngu profeta.

¹⁵ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—'Ba jun, ¿jó mixun nga 'yá = niñan?

¹⁶ 'Ba 'batsa'en Simón Pedro kitsingojore:

—Ji = ni xi Cristo, Ki'ndire Na'en-chana xi tijñakun.

¹⁷ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Ndaxuri, Simón, ki'ndire Jonás! Ngat'a bi xuta ngasun'ndebi 'ejñatsejenri kibiú, tu Na'enna xi tijña ngank'aa.

¹⁸ 'Ba an xinra nga k'uinri Pedro, 'ba ngasun ndiojobiu sindaa ninguna; 'ba nga'ñure kjuabeyo bi kuan sa'enre xuta xi tsa'an. ¹⁹ 'Ba sjara llavere ña batesuma Na'enchana. 'Ba ngayéje xi k'uechja'nde nga'e ngasun'ndebi, 'ba = nde s'echja'nde ngank'aa. 'Ba ngayéje xi kua'e'nde nga'e ngasun'ndebi, 'ba = nde kua'e'nde ngank'aa.

²⁰ 'Ba kio Jesús 'ñu 'enere xutare nga tu'yá ngate'ere nijmi nga kui xi Cristo.

Nga be'e nijmi Jesús nga kueya

Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27

²¹ 'Ba ka'nda kui nixtjinbiu tsaka'anire Jesús nga ye'ekixire nijmi xutare nga tjinnere nga kuaje Jerusalén, 'ba nga ne tse kjuanima kju'a'axtiu gaya ntsja nchja chingare naxinando ko xi ngakure na'mi 'ba ko chjine kjuatexuma, 'ba nga kjuinik'en, 'ba nga xi majánni nixtjin kju'a'aya nganire ngajinre mik'en. ²² 'Ba kio Pedro kiko't'axin Jesús 'ba 'etuts'inre nga jatiko 'ba kitsure:

—¿Na'en, Na'enchana ngat'ejñat'axin ngayéje kibiú! ¡Tumé kuanri!

²³ Tunga Jesús kitsiku'beya 'ba kitsure Pedro:

—¿Tisent'axinnaa, Satanás! Ji xi te'bejñanaa kjuana'en. Ngat'a bi nikja'etsjen mé = xi tse'e Na'enchana, tusa mé = xi tse'e xuta ngasun'ndebi.

²⁴ 'Ba 'batsa'en kitsure xutare:

—Tsa tjin xi mejénre sjenngina, ngatatsichiyajin yojore ko mé = xi mejénre 'ba ngata'anijin krure 'ba ngatjandetjenngina. ²⁵ Ngat'a xi mejénre sik'angi tajngu yojore nga k'uejñakun, kui = xi tusa kueya. Tunga xi kueya tu kjuana ni, kui = xi tusa sakure kjuabenichun. ²⁶ Ngat'a, ¿mé = xi sa'enire xuta tsa sa'en ngayéje

xi tjin ngasun'ndio, 'ba tsa sichaja inimare? ¿'Ba jó tjin kuan k'uechjintjai inimare xuta? ²⁷Ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iun k'jua'eko k'juajere Na'enre 'ba k'jua'eko ankjelere, 'ba kio k'uechjire xuta mé = xi kitsa'en nga jngu jngu. ²⁸Kjuakixi = xi texin_nuu. Nga yak'a xi inya nga'e bi kueya ka'nda nga skue nga k'jua'ekatexuma Ki'ndire Xuta xi'iun.

Nga Jesús 'bantjaiya isenre

Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36

17 Kionga je ja'a jon nixtjin, Jesús kikit'axin Pedro ko Santiago 'ba ko Juan xi nts'e mani Santiago 'ba tsi-jin jngu nindu nk'a. ²'Ba kio ngixkun nchjabiu, Jesús ts'antjaiya isenre. Nkjain tsa'na joni tsu'biu, 'ba najñure tiba xu kuán joni ndi'i. ³'Ba kio nchjabiu tsabe nga Moisés ko Elías inyafako nijmi Jesús. ⁴'Ba 'batsa'en Pedro kitsure Jesús:

—Na'en, já ndani nga nga'e tetsuba! Tsa mejénri, sindaa ján ni'ya ki'ndi nga'e, jngu xi tsiji ko jngu xi tse'e Moisés 'ba ko jngu xi tse'e Elías.

⁵'Ba yejerañu tinchja Pedro, jngu yufi xi 'na ja'etsink'ianre nchjabiu, 'ba ngajin yufibiu 'etjujin jngu jnda xi kitsu:

—Kui = bi xi Ki'ndina xi 'ñu tsimijaan 'ba xi tsja tjinna ngat'a tse'e. Tasen ño-jon_ru kui.

⁶'Ba kionga kjint'ere jndabiu xutare, kitsikindi nkjain 'nda t'anangiu 'ba 'ñu kitsakjun. ⁷'Ba 'batsa'en Jesús kitsitiñat'are 'ba kitsiko, 'ba kitsure:

—Tisetjion 'ba bi kun.

⁸'Ba kionga kiskjenitjen ngani nkjain nchjabiu, tu'yá nde tsabeni. Tu Jesús tajngu sejña ya'a.

⁹'Ba kionga je inyandibajen ngani nindu, Jesús 'enere nchjabiu, 'ba kitsure:

—Tu'yá 'be_ru nijmi mé = xi kji'yo, ka'nda nga Ki'ndire Xuta xi'iun k'jua'aya nganire ngajinre mik'en.

¹⁰'Ba xutare Jesús tsiningiyare:

—¿Áññu chjine kjuatexuma tsuni nga Elías tjinnere nga tjun k'jua'e?

¹¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = nga Elías tjun k'jua'e 'ba nga kui k'uenda ngayéje. ¹²Tunga an xin_nuu nga Elías je ja'e, tunga xuta bi tsabexkun, tusa kitsiko jotsa'en kui kuamejénre. 'Ba 'ba = nde tsa'en Ki'ndire Xuta xi'iun k'jua'a kjuanima ngaya ntsja xutabiu.

¹³'Ba 'batsa'en xutare kuankjinre nga ngat'are Juan Bautista = kinchja nga 'ba kitsu.

Nga tsinda Jesús jngu chana'en xi tijñajinre isennixtjin xi bi nda

Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43

¹⁴'Ba kionga ja'e ngani ña inya xutankjiun, jngu xuta kitsitiñat'are Jesús 'ba tsakasenkunch'int'are, 'ba kitsure:

¹⁵—Na'en, ngatja'animachiri ki'ndina, ngat'a tjin = nixtjin nga 'mexkjuen 'ba fatse 'ba ne 'ñu fa'a kjuanima. 'Ba nkjin ndiya kajin ndi'i asa nanda. ¹⁶'Ba ja'eko_ra xutari, tunga bi kuánre kjininda.

¹⁷'Ba meni Jesús kitsingojore:

—¿Xuta xi tjin nganda'e tsajainre kjuamakjain 'ba xtan koni! ¿Kjia'á = 'nda kuatejñajin_nuu? ¿Kjia'á = 'nda xukjuako_nuu? Ndekonu ki'ndibiu nga'e.

¹⁸'Ba Jesús jatiko isennixtjin xi bi ndo, 'ba 'etjukajinre ki'ndibiu. 'Ba ndekuini chubabiu kuanda.

¹⁹'Ba 'batsa'en xutare Jesús kitsitiñat'are 'ba tsiningiyat'axinre:

—¿Áññu bi kuán kji'naxjeni_jin isennixtjinbiu?

²⁰'Ba Jesús kitsure:

—Ngat'a ne chuba makjainnu, 'ba xinkixi_nuu, tsa tjinchinu kjuamakjain ninga tu ichisa joni xujma mostaza, kuan k'uin_ru nindubi: “Texin nga'e 'ba kja'e nga'nde t'in”, 'ba nindu kuetukaxin. 'Ba tume na'en kuannu tsa 'ba tsa'en kuak-

jainnu. ²¹ Tunga isennixtjin joni kibi bi tu chūba 'betju. Kio = nga chukua Na'enchana 'ba nga betsuba kjindia, kio = nga 'betju.

Nga be'e ngani nijmi Jesús nga kueya

Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45

²² 'Ba kionga Jesús tsu'bako xutare nangi Galilea, kitsure:

—Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja ngay a ntsja xuta, ²³ 'ba kjuinik'en. Tunga xi majáni nixtjin kjua'aya nganire ngajinre mik'en.

'Ba xutare 'ñu kuabare nga 'ba kitsu Jesús.

Nga Jesús 'bechjintjai ningu

²⁴ 'Ba kionga Jesús ko xutare echu naxinanda Capernaum, xuta xi kjebechjintjai ningu xi kjijña naxinanda Jerusalén kitsitiñat'are Pedro, 'ba tsiningiyare:

—¿A bi 'bechjintjai ningu maestruri?

²⁵ 'Ba Pedro kitsingojo:

—Jun, 'bechjintjai.

'Ba kionga Pedro ja'as'en ni'ya ña tijña Jesús, Jesús tjun kitsure:

—¿Jó sji ji, Simón? Rey xi tjin ngasun'ndebe, ¿'yá = xi tsik'echjintjai? ¿A xi tujngu naxinandare, asa xuta xi kja'ere?

²⁶ 'Ba Pedro kitsingojore:

—Xuta xi kja'ere.

'Ba Jesús kitsu ngani:

—Ngu, xi tujngu naxinandare tume 'bechji, tsu'ba. ²⁷ Tunga tuxi bi ch'o kuanire nchjabiu, tusa t'in ngandai ndachikun 'ba chanikja'ajin tsitin. Tjiuti xi tjun skat'a, chju'i ts'a. 'Ba kio kuasjairi jngu ton xi kuan k'uechjintjaini jó xuta. Chjube tonbiu 'ba t'ik'echjintjai ngat'ari 'ba ngat'ana.

Nga tsu Jesús 'yá = xi ngisa chjire ña batexuma Na'enchana

Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48

18 'Ba ndekuini nixtjinbiu xutare Jesús kitsitiñat'are 'ba tsiningiyare:

—¿'Yá = xi ngisa chjire ña batexuma Na'enchana?

² 'Ba Jesús kinchjare jngu ki'ndi chi 'ba kitsikasen ngamasenre xutabiu, ³ 'ba kitsure:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Tsa bi si'indo inimanu 'ba sik'antjaiyo yojonu joni jngu chi'ndi chi, bi kuitjas'ion ña batexuma Na'enchana. ⁴ Kui kjuañu, tu'yañu xi k'uaxjenima yojore joni chi'ndi chibi, kui = xi ngisa chjire ña batexuma Na'enchana. ⁵ 'Ba xi skjebetjo ngat'ana jngu chi'ndi chi joni kibi, kui xi an tikjebetjona.

Nga bakuya Jesús ngat'are xuta xi tsikajngi je xuta xi kja'ere

Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2

⁶ 'Ba tu'yañu xi sikajngi je jngu chi'ndi chi joni kibi xi makjainre ngat'ana, tusa ngisa ndani ngat'are tsa s'et'a ngisin jngu ndiojo tse 'ba xanikja'ajin ña nanga ndachikun. ⁷ ;Nimaxuni xuta xi tjin ngasun'ndebe, ngat'a tjin = mé = xi tsikajngi je! Ngat'a s'entsjai mé = xi sikajngi je xuta. Tunga, jnimaxuni xuta xi sikajngi je xuta xi kja'ere!

⁸ 'Ba mani, tsa ndsai asa ndsakui tsikajngijeri, tusa tichatjin 'ba chanikja'at'axin. Ngat'a ngisa = ndani ngat'ari tsa kutu ntsja asa kutu ndsaku tetsji nga kuitjas'en ña k'uendukunntsjai xuta, 'ba bi ngojó ndsai asa ngojó ndsakui xanikja'ajinri ngajin ndi'i ña bi 'boya. ⁹ 'Ba tsa tuxkuin xi tsikajngijeri, tusa 'naxje 'ba chanikja'at'axin. Ngat'a ngisa = ndani ngat'ari tsa tu jngusa tuxkuin kuitjas'en ña k'uendukunntsjai xuta, 'ba bi ngojó

tuxkuin xanikja'ajinri ngajin ndi'i ña bi 'boya.

**Nga 'bejña kusun Jesús ngat'are
chutsanga xi kichaja**

Lc. 15:3-7

¹⁰ T'ejin kakún. Bi 'naxjengiu jngu chi'ndi chi joni kibi. Ngu xin_nuu nga ankelere ki'ndibiu xi tjindu ngank'aa, kui = xi tjinduntsjai ngixkun Na'enna xi tijña ngank'aa. ¹¹ Ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iun ja'etsik'angi xi je kichaja tsakaiñu.

¹² ¿Jó mixun jun? Tsa jngu xuta tjinre jngu sientu chutsanga, 'ba tsa jngu cha-jare, ¿a bi sik'endu xi yachute ko yachan ñajan ngajin ngijño 'ba kuekangisjai xi kichajo? ¹³ Kjuakixi = xi xin_nuu. Tsa kuasjare xi kichajo, ngisa = tsja kuanre ngat'are kui, nga ko mare xi yachute ko yachan ñajan xi bi kichajo. ¹⁴ 'Ba nde tsa'en bi mejénre Na'ennu xi tijña ngank'aa nga nijnguú ki'ndi chi joni kibi xaja.

**Nga bakuya Jesús
ngat'are kjuanichat'a**

Lc. 17:3

¹⁵ 'Ba tsa nts'é ch'o tsikori, t'ichin 'ba chuko nijmi tajngui 'ba 'ba t'in_ri nga bi nda tjin mé = xi titsa'en. 'Ba tsa kjuint'e enri, je nda kich'a ngani nts'é. ¹⁶ Tunga tsa bi kjuint'e enri, t'ikue jngu asa jó xuta xi kja'ere, tuxi 'batsa'en s'eni jó asa ján xi sikixiya mé = xi kuan. ¹⁷ Tunga tsa 'ba nde bi kjuint'e enre xutabiu, t'e_ri nijmi ngatsi'i xi mañajan ningu. 'Ba tsa 'ba nde bi kjuint'e enre xi mañajan ningu, tu ngatja'yani joni xuta xi bi tse'e Israel asa xi kjebechjintjai tsajmi.

¹⁸ 'Ba xinkixi_nuu, mé = xi k'uechja'ndio nga'e ngasun'ndebi, 'ba = nde s'echja'nde ngank'aa. 'Ba xi kua'e'ndio nga'e ngasun'ndebi, 'ba = nde kua'e'nde ngank'aa.

¹⁹ 'Ba 'ba nde xin_nuu. Tsa jó kuon xi tujngu kjiyuju kakún nga'e ngasun'ndebi

ngat'are mé = xi mejénnú 'ba xja'a_ru Na'enna xi tijña ngank'aa, kui = xi sjanu mé = xi xjo'o. ²⁰ Ngat'a ña jó asa ján xuta kuañajan ngat'are ja'enna, kio = tesiañ ngamasenre xutabiu —kitsu Jesús.

²¹ 'Ba 'batsa'en Pedro kitsitiñat'are Jesús 'ba tsiningiyare:

—Na'en, ¿jó tjin ndiya sichat'a_ra nts'ia, tsa ch'o sikona? ¿A ka'nda yatu ndiya?

²² 'Ba Jesús kitsingojore:

—Bi texinra tsa yatu ndiya, tusa yachute ko kan ndiya xi yatu.

**Nga 'bejña kusun Jesús ngat'are
chu'nda xi bi kitsichat'are xi
tu jngu chu'nda ma**

²³ 'Ba Jesús kitsu:

—'Ba mani, ña batexuma Na'enchana, ningusunkoña joni jngu rey xi kuamejénre kitsa'enko kuenda chu'ndare. ²⁴ 'Ba kionga je ti'betuts'inre nga titsa'en xki, ja'enikasen ngixkun jngu xi 'ñu tsé tjenre tse'e. ²⁵ Tunga xutabiu tsajainre ton xi k'uechjini xi tjenre. 'Ba 'batsa'en xi naire 'exa nga sateña xutabiu, chjunre, ko ki'ndire, 'ba ko ngayéje xi tjinre, tuxi 'batsa'en kuachjini xi tjenre. ²⁶ 'Ba 'batsa'en chu'ndabiu tsakaskunch'in ngixkun naire 'ba 'ets'are: “Na'en, ngatjas'echiri kjuaje kakun ngat'ana. K'uechji yejera tonri”, kitsure. ²⁷ 'Ba rey ja'animare chu'ndare 'ba kitsure: “Je bi nde tjenniri tsa'an.” 'Ba kitsik'ejñandai. ²⁸ Tunga kionga 'etju chu'ndabiu nga'ndebiu, kio kisatejin kja'e chu'nda xi tu jngu chu'nda ma xi tjenchire tse'e. Xi yastisin 'ba kiskanijndusin 'ba kitsure: “iT'echji tonna xi tjeni!” ²⁹ 'Ba 'batsa'en tsakaskunch'int'are chu'nda xi tu jngu chu'nda ma, 'ba 'ets'are: “Ngatjas'echiri kjuaje kakun ngat'ana. K'uechjiyejera tonri”, kitsure. ³⁰ Tunga xi ngijngu bi kuakjainre. Tusa nduya 'ete ka'nda nga k'uechji ngayéje xi

tjenre. ³¹ 'Ba kionga chu'nda xi yak'a tsabe kibi, 'ñu on kuán kakun 'ba ye'ere nijmi naire mé xi kuán. ³² 'Ba 'batsa'en kinchja nganire naire chu'ndabiu 'ba 'bi kitsure: “Chu'nda ch'okun, an nimé kiskjebechjira ton xi tjenri tsa'an, tu ngat'are nga kik'ets'anaa. ³³ Ngu, ¿a bi 'ba nde tjinnere nga ja'animari tsakaiñu chu'nda xi tu jngu chu'nda mo, jotsa'en ja'animara ji?” ³⁴ 'Ba 'ñu sti kuánre naire. 'Ba kitsingantsja chu'ndabiu ngaya ntsja nchja xi tsikuenda nduya, ka'nda nga k'uechji ngayéje ton xi tjenre.

³⁵ 'Ba Jesús kitsu ngisa:

—'Ba = nde sikonu Na'enna xi tijña ngank'aa, tsa bi ko ngayéje inimanu sichat'a_ru nts'io nga ch'o sikonu.

**Nga bakuya Jesús ngat'are
nga tsik'endu xinkjin xuta**

Mr. 10:1-12; Lc. 16:18

19 Kionga je 'ba kitsu Jesús, 'etju nangi Galilea 'ba kiji nga'nde xi tjin nangi Judea, 'ba echu xingunda ndaje Jordán. ² 'Ba 'ñu nkjin xuta kitjengni, 'ba kio kitsinda xi inyafesun.

³ 'Ba yak'a xuta fariseo kitsitiñat'are Jesús, 'ba tsiningiyare tuxi skut'ayakoni, 'ba kitsure:

—¿A ma jngu xuta tsik'ejña chjunre tume kjuañu?

⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—¿A kje 'bexkiyajjun enre Na'enchana ña kua'indut'a jotsa'en Na'enchana kitsinda xuta ka'nda nga tuts'inre? 'Bi tsa'en kua'indut'a: “Xi'in ko chjun kitsinda.” ⁵ 'Ba nde kua'indut'a ña kitsu: “Kui = kjuañu jngu xuta k'uejñani na'enre ko nare 'ba k'uejñako chjunre. 'Ba ngojó tu jngu sani kuan.” ⁶ 'Ba bi nde jó mani ya'a, tu jngu sani. 'Bamani, xi Na'enchana je 'e'ñu, bi xuta ngasun'n-debi ngatakjenda.

⁷ 'Ba xutabiu tsiningiya ngani:

—Tunga tsa 'batsa'en tijña, ¿ánñu Moisés kitsja'ndeni nga jngu xuta kuan skjenitjenni jngu xujun xi tsu nga kitsiket'a kjuabixanre, 'ba 'batsa'en kuan sik'ejña chjunre?

⁸ 'Ba Jesús kitsure:

—Ngat'a taja = inimanu, kui = kjuañu Moisés kitsijo'oni nga kuan sik'ejño chjunnu. Tunga bi 'ba tsa'en kis'enda ka'nda nga tuts'inre. ⁹ Ngu an xin_nuu. Tsa jngu xuta sik'ejña chjunre 'ba tsa chjunre bi chajngi kitsa'ent'are, 'ba kja'e chjun k'uejñako ngani, kui = xi kjuachajngi titsa'ent'are chjunre. 'Ba tsa kja'e xuta kuixanko ngani chjun xi kitsik'ejña xi'inre, kui xutabiu xi 'ba nde kjuachajngi titsa'en.

¹⁰ 'Ba xutare kitsure:

—Tsa 'batjin ngat'are xuta xi tjinre chjun, tusa nda tjin tsa bi kuixanko.

¹¹ 'Ba Jesús kitsure:

—Bi ngatsi'i xuta mankjinnre kibi, tu kui sani xi Na'enchana je kitsjare nga kuankjinre. ¹² Ngat'a tjin = xuta xi je 'batsa'en kitsin nga bi kuan kuixan. 'Ba tjin = xi xuta 'ba kitsiko. 'Ba tjin = xi 'bechja'ndere yojore tu ngat'are ña batexuma Na'enchana. Xi kuan kuankjinre kibi, ngatamankjinre.

Nga Jesús tsichikunta'en ki'ndi nisti

Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17

¹³ 'Ba 'batsa'en ja'eko ki'ndire xuta, tuxi Jesús kuanenire ntsja 'ba kjuako Na'enchana ngat'are kui, tunga xutare Jesús jatiko xuta xi inyafa'eko ki'ndire.

¹⁴ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsu:

—Ta'e'nde_ru nisti ki'ndiu nga ngatjendekunna, 'ba bi 'bechja'nde_ru. Ngat'a xuta xi 'ba kun joni ki'ndi nisti, kui = xi tse'e ña batexuma Na'enchana.

¹⁵ 'Ba kionga Jesús je yanere ntsja ki'ndi nistiu, 'etju nga'ndebiu.

**Nga fako nijmi Jesús
jngu chana'en nyina**

Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30

¹⁶'Ba 'batsa'en jngu chana'en kitsi-tiñat'are Jesús, 'ba kitsure:

—Maestru, ¿mé = xi tjinnere nga nda sa'aan, tuxi kuan s'enina kjuabenichun xi bi fet'a?

¹⁷'Ba Jesús kitsingojore:

—¿Áññu an techjaningiyantinaa ngat'are xi nda? Xi nda tu jngu ma sani. Tunga tsa mejénri s'eri kjuabenichun xi bi fet'a, tik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo.

¹⁸—¿Ñáre ñu? —kitsu chana'enbiu.

'Ba Jesús kitsure:

—Bi nik'en. Bi ñe'en kjuachajngi. Bi cheje ñe'en. Bi nukjuai en ndesu ngat'are xuta xi kja'ere. ¹⁹Chakuin na'enri ko nari. 'Ba timején xingi jofatsa'en nimején yojori.

²⁰—Ngayéjebiu je kitsik'etjusaan — kitsu chana'enbiu—. ¿Mé = xi chaja ngisana?

²¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Tsa mejénri kuain jotsa'en mejénre Na'enchana, t'in 'ba tateñe ngayéje xi tjinni 'ba ta'e_ri xuta nima, 'ba 'batsa'en s'eri kjuanyina ngank'aa. 'Ba sa'e ndetjenngina.

²²Tunga kionga chana'enbiu kjint'e enbiu, tu ndusin kis'ere nga kiji, ngat'a ne nyina.

²³'Ba 'batsa'en Jesús kitsure xutare:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Ne na'en tjinnere tsa jngu xuta nyina kjuas'as'en ña batexuma Na'enchana. ²⁴'Ba xin ngani_nuu nga tusa bi na'en tjinnere nga jngu chakameyu kjuas'as'en nts'anre nindu, nga jngu xuta nyina kjuas'as'en ña batexuma Na'enchana.

²⁵'Ba kionga xutare kjint'e kibi, niki 'ñu = kuakunre, 'ba kitsu:

—Tsa 'batjin, ¿'yá = xi kuanre kjuinik'angi tsu'ba?

²⁶'Ba Jesús kiskutsejen'a xutabiu, 'ba kitsure:

—Xuta niñajanni kuanre 'ba sa'en, tunga Na'enchana tumeñu mare ña'an.

²⁷'Ba 'batsa'en Pedro kitsure:

—Jin je kik'ejña yeje xi tjinni 'ba tjennngiri nganda'e. Ngu, ¿mé = xi sakuni?

²⁸'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Tu'yañu xi tjenkona nganda'e, kionga kua'e nix-tjin nga kuaxatse ngayéje xi tjin 'ba nga kuakutsejen Ki'ndire Xuta xi'iun kjuajere nga k'uejña nga'nde ña sa'enre kjuaxuta, 'ba nde kui nixtjinbiu kuetsubo nga'nde xi tejó mani nga si'an_ru kjuantjere xuta tse'e Israel xi tejó ka'a mani.

²⁹'Ba tu'yañu xi tu ngat'ana 'ejña a ndaba = a nts'e = a ndichja = a na'enre = a nare = a ki'ndire asa nangi xi tjinnere, kui xutabiu ngijngu sientu ka'a ngisa xi 'ejña kua'ere, 'ba 'ba nde sakure kjuabenichun xi bi fet'a. ³⁰Tunga nkjin = xuta xi tjun ma nganda'e, kui = xi fet'ani kuan. 'Ba nkjin = xuta xi fet'ani nganda'e, kui = xi tjun kuan.

Nga 'bejña kusun Jesús ngat'a tse'e nchja xi kitsa'exa ngajin ña tintje uva

20 'Ba Jesús kitsu: —Ngat'a ña batexuma Na'enchana, nde 'ba = nire joni jngu xuta xi tse nangi tjinnere. Xi tajñu 'etju, nga kika-jngi chu'nda, tuxi sa'exajinni ña tintjere uva. ²'Ba kionga je kis'endakore chu'nda nga k'uechjire jotjin jenre xuta nga jngu nixtjin, kitsikasen ña tintjere uva. ³'Ba mejen chuba ñajan nga tajñu, xutabiu kiji ngani ña ma ndetsin 'ba tsabe kja'e xuta xi kio inya, xi tsajainre xajín. ⁴'Ba kitsure: “Tusa tangin ña'axo ngajin ña tintjena uva ngayeje, 'ba nda tjin k'uechji_nuu”, kitsure nchjabiu. 'Ba kui kiji. ⁵'Ba nde kiji ngani xutabiu mejen nga nyusen, 'ba mejen chuba ján nga kuangixun, 'ba nde 'ba =

kitsa'en ngani. ⁶ 'Ba je mejen chuba ón nga kuangixun kiji ngani ña ma ndetsin, 'ba kio tsabe kja'e xuta xi tsajainre xajín. 'Ba kitsure: "Jun na'en, ¿ánñu i kafa'añu nixtjin nga bi kaña'axo?" ⁷ 'Ba nchjabiu kitsu: "Ngat'a tu'yá titsja xani." 'Ba kui kitsure: "Tusa tangin ña'axo ngajin ña tintjena uva ngayeje." ⁸ 'Ba kionga je kuajñu, xi naire uva jako xuta xi kutsejenre chu'ndo 'ba kitsure: "Nukjua_{ri} chu'ndo 'ba t'echji_{ri} nixtjin xi katsa'exa. T'etuts'inni_{ri} xi jaskan kafa'as'en 'ba tikjet'ani xi tjun kafa'as'en." ⁹ 'Ba ja'e chu'nda xi ja'as'en je mejen chuba ón nga kuangixun 'ba kuachjire nga jngu jngu jotjin jenre xuta nga jngu nixtjin. ¹⁰ 'Ba kionga ja'e chu'nda xi tjun ja'as'en, kitsikja'etsjen nga ngisa tse kua'ere. Tunga jotjin jenre xuta nga jngu nixtjin kika'ere nga jngu jngu ngayeje. ¹¹ 'Ba kionga je kiskje-bechji, josiko xi naire uva. ¹² 'Ba kitsure: "Nchjabi xi kafet'ani nga kafa'as'en, tu jngu hora = katsa'exasa. Tunga nde ngusun tjín kik'echjini_{ri} joni jín xi tsa'a nixtjin kachukjuakoni xa ko ndaba." ¹³ Tunga xi naire xo 'bitsa'en kitsingojore chu'nda xi 'ba titsure: "Amigu, tumé tekja'ara. ¿A bi 'batsa'en kas'endanina nga 'batjin k'uechjira jotjin jenre xuta nga jngu nixtjin? ¹⁴ Ngu chjube tonri 'ba t'in. Mején = na nde 'batjin k'uechjini_{ra} xi jaskan kafa'as'en jotjin te'bechjira_{ji}. ¹⁵ ¿A bi tjinnā ndiyare nga sikuā tonna jotsa'en mejénna? ¿Asa maxinri ngat'a nda = ñā xuta?" ¹⁶ Ngu xi fet'ani ma nganda'e, kui xi tjun kuan. 'Ba xi tjun ma nganda'e, kui = xi fet'ani kuan ngani —kitsu Jesús.

Nga Jesús be'e nijmi xi majánni ndiya nga kueya

Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34

¹⁷ 'Ba kionga Jesús tjenja ndiya xi fini naxinanda Jerusalén, kinchjat'axinre xutare xi tejó, 'ba kitsure:

¹⁸—Tasen ñojon. Jun je te'yo nga mangian naxinanda Jerusalén ña Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja ngaya ntsja xi ngakure na'mi ko nchja chjine kjuatexuma. Kui = xi k'uexa nga kjuinik'en ¹⁹ 'ba singantsjare xuta xi bi tse'e Israel, xi sisubare, kuajare 'ba kuat'a kru. Tunga xi majánni nixtjin kjua'aya nganire ngajinre mik'en.

Nga nare Santiago ko Juan mi'are jngu kjuanda Jesús

Mr. 10:35-45

²⁰ 'Ba kio kitsitiñat'are Jesús nare ki'ndire Zebedeo 'ba tjenko nchja nistire, 'ba tsakassenkunch'int'are Jesús tuxi skui'anire jngu kjuanda. ²¹ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Mé = xi mejénri?

'Ba chjunbiu kitsu:

—Kionga kuatexumai, ta'e'nde nga jngu ki'ndina ngat'ejña ngate kixiri 'ba jngu ngate skjunri.

²² 'Ba Jesús kitsingojore:

—Jun bi 'yo mé = xi chjo'o. ¿A kuannu kuitjaxtiu kjuanima xi an kju'a'axtia?

'Ba nchjabiu kitsingojo:

—Jun. Kuanni.

²³ 'Ba Jesús kitsure:

—Kjuakixi = nga kuitjaxtiu kjuanima xi an kju'a'axtia. Tunga tsa ngate kixina asa ngate skjunna kuetsubo, bi an 'bakona nga sja_{nuu}, tu kui = xuta xi Na'enna je 'endare nga'ndebiu kua'ere.

²⁴ 'Ba kionga xutare xi ngitio kjint'e kibi, kuastike xuta xi jó. ²⁵ Tunga Jesús kinchjare 'ba kitsure:

—Jotsa'en jun je 'yo nga xi ngakure xuta xi bi Judío 'ñu mejenre xutare, 'ba xi batexuma ko kju'a'ñure tsa'en nga kjuinik'etjusun enre. ²⁶ Tunga ngajinnu bi 'ba kuan. Tusa xi mejénre nga xiakun ngajinnu, tjinnere kuatesinre xi yak'a. ²⁷ 'Ba xi mejénre nga tjun kuan ngajinnu, tjinnere kuan chu'ndare xi yak'a.

²⁸ Ngat'a ninga Ki'ndire Xuta xi'iun bi

ja'e tuxi satesinnire. Tusa ja'ekatesinre xuta 'ba tuxi sjani yojore nga k'uechjintjai nkjin xuta.

Nga tsinda Jesús jó xuta ka

Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43

²⁹Nga inya'betju Jericó Jesús ko xutare, 'ñu nkjin xuta kitjenggi. ³⁰'Ba jó xuta ka xi tjindu ndai ndiyo, nga kjint'e nga Jesús tifa'a kio, kiski'ndaya:

—¡Na'en, ntjere David, ngatja'animari ngat'ani!

³¹'Ba xutankjiun jatiko, tuxi xiu k'uen-duni, tunga ngisa = 'ñu kiski'ndaya ngisa:

—¡Na'en, ntjere David, ngatja'animari ngat'ani!

³²'Ba 'batsa'en Jesús tsakasen'ñu 'ba kinchjare nchjabiu, 'ba kitsure:

—¿Mé = xi mejénnú nga sa'aan ngat'anu?

³³'Ba nchjabiu kitsingojore:

—Na'en, mejénni nga kuatsejen nganini.

³⁴'Ba Jesús ja'animare nchjabiu 'ba kitsiko tuxkun. 'Ba ndekuini chubabiu kuatsejenre 'ba kitjenggi Jesús.

Nga Jesús fa'as'en naxinanda Jerusalén

Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19

21 'Ba kionga je inyatsitiñat'are naxinanda Jerusalén 'ba echu Betfagé, nga'nde xi tjindut'are tjenngi ya Olivo, 'ba kio Jesús kitsikasen jó xutare, ²'ba kitsure:

—Tangiun naxinanda chi xi tijña nguba kio. Kio xio jngu naburra xi kjit'a'ñu ko ki'ndi burrure. Chjundo 'ba ndekonu nga'e. ³'Ba tsa 'yá = xi jo kuet-sunu, 'bi t'in ru: “Na'ennaxu sichjen, 'ba ta'a sja ngani.”

⁴'Ba kuán tuxi 'etjusunni enre Na'en-chana ña xuta profeta 'bi kitsu:

⁵'Ba t'in ru naxinanda Sión:

“Chutsijon, je ndibakunnu Reynu,

xi inda kjiya inimare 'ba tijñakjare jngu chaburru, jngu ki'ndi burru, ki'ndire tjiunaxin xi ba'anijin ch'a.”

⁶'Ba 'batsa'en ngojó xutare kiji 'ba kitsa'en mé = xi kitsure Jesús. ⁷'Ba 'batsa'en ja'eko naburra ko ki'ndi burrure, 'ba yanere najñure 'ba tsik'ejñakjare Jesús. ⁸'Ba nkjin xuta inyabayujuya ndiyo najñure, 'ba tjin xi tsate tjiare ya 'ba yayuju ngaya ndiyo. ⁹'Ba ngatsi'i xuta xi tjen titjun ko xi tjenngi, kiski'ndaya:

—¡Ngatjas'ere kjuaje ntjere David! ¡Ngatatsichikunta'en Na'enchana xi ndibani ngat'are ja'enre! ¡Ngatjas'e kjuaje ngank'aa!

¹⁰'Ba kionga Jesús ja'as'en naxinanda Jerusalén, kuakunre ngatsi'i naxinando, 'ba kitsu:

—¿'Yá = tsé kibi?

¹¹'Ba xutankjin xi tjenko Jesús kitsu:

—Xuta chinga profeta Jesús, xuta xi tse'e Nazaret.

Nga 'baxje Jesús xuta xi inyabateña tsajmi ndetsinre ningu

Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22

¹²'Ba Jesús ja'as'en ndetsinre ningu 'ba ts'axje ngatsi'i xi kio inyabateña ko xi inyabatse, 'ba tso'otsakjan yamixare nchja xi inyatsik'antjaiya ton ko yaxilere xi inyabateña paloma. ¹³'Ba kitsure:

—'Bitsa'en kua'indut'a enre Na'en-chana: “Ni'yana, kui = xi kuan ni'ya ña xuta ma fakona.” Tunga jun, ngijore chacheje kjiño'on.

¹⁴'Ba kitsitiñat'are Jesús ndetsinre ningu xuta ka ko xi bi ma fi, 'ba kui kitsinda. ¹⁵Tunga xi ngakure na'miu ko nchja chjine kjuatexuma kuastire nga tsabe kjuakun xi kitsa'en Jesús 'ba nga kjint'e jndare nisti ki'ndi xi inyakji'ndaya ndetsinre ningu nga inyatsu: “¡Ngatjas'ere kjuaje ntjere David!” ¹⁶'Ba nchjabiu kitsure Jesús:

—¿A tenu'ya=ni mé= xi inyatsuri nisti ki'ndiu?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Jun, tent'eña. 'Ba ¿a kje 'bexkiya-jún enre Na'enchana ña kua'indut'a kibi? 'Bi tsa'en kua'indut'a:

Son xi 'betju ts'a nisti ki'ndi ko ki'ndixu, kui son xi 'endare Na'enchana tuxi sichjinire.

¹⁷'Ba 'batsa'en Jesús tsakasent'axinre 'ba 'etjujin naxinando 'ba kiji Betania ña ja'are nistjen.

Nga Jesús ch'o tsure ya higuera xi tsajainre tu

Mr. 11:12-14, 20-26

¹⁸'Ba nga tajñu kionga Jesús tifi ngani ngajin naxinando, kuabojore. ¹⁹'Ba nga tsabe jngu ya higuera xi sejña ndai ndiyo, kiji ña sejña, tumé tu kuasjai'are, tu suba xka = yajare. 'Ba 'batsa'en kitsure ya higerabiu:

—¡Niñajan nde ngatjas'eniri tu!

'Ba ta'a kixi yabiu. ²⁰'Ba kionga xutare tsabe mé xi kuán, tu kuakunre, 'ba tsiningiyare Jesús:

—¿Jó kuánnire nga ta'a kixi ya higerabiu?

²¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Tsa makjainnu 'ba bi jó ján kjuo kakún, bi tu kibi xi kitsikuaa ya higuera kuannu si'aan, ka'nda kui nindubi kuan k'u'in_ru: “Texin kio 'ba chanikja'ajin vojori ndachikun”, 'ba 'ba = kuan ya'a. ²²Tsa makjainnu, sakunu tumeñu xi xja'a_ru Na'enchana kionga xuko.

Nga miningiyare xuta xa Jesús 'yá= xi kitsjare kjua'ñu

Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8

²³'Ba Jesús ja'as'en ngani ndetsinre ingu, 'ba kionga tibakuya kio, kitsitiñat'are xi ngakure na'miu ko nchja chingare naxinando, 'ba kitsure:

—¿Mé= kjua'ñu xi tjinri nga ma 'ba teñe'en? 'Ba ¿'yá= xi kitsjari kjua'ñubiu?

²⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba nde an skuiningiya_nuu jngu tsajmi, 'ba tsa singojonu, 'ba nde an xin_nuu 'yá xi kitsjana kjua'ñu nga 'bi tsa'aan. ²⁵¿'Yá= xi kitsikasen Juan Bautista nga ja'ekatenda xuta? ¿A Na'enchana, asa xuta ngasun'nde?

'Ba 'batsa'en joyare nchjabiu kibi, 'ba kitsure xinkjin:

—Tsa kuixan nga Na'enchana kitsikasen, ngu kui kuetsu = na: “¿'Ba ánñu bi kuakjainninu xi kitsu Juan?” ²⁶'Ba tsa kuixan nga xuta kitsikasen, ngu kjuendene tsi'ina naxinando, ngat'a ngatsi'itsu = nga Juan jngu profeta.

²⁷'Ba 'bitsa'en kitsingojore Jesús:

—Bi 'yee.

'Ba nde Jesús kitsingojore:

—Ninga an bi 'ba xin_nuu 'yá = xi kitsjana kjua'ñu nga 'bi tsa'aan.

Nga 'bejña kusun Jesús ngat'a tse'e xuta xi tjinre jó ki'ndi xi'in

²⁸'Ba Jesús tsiningiya ngisare:

—¿Jó mixun jun ngat'are kibi? Jngu xuta kis'ere jó ki'ndi xi'in. 'Ba kitsitiñat'are xi titjun, 'ba kitsure: “Na'enna, t'iña'axai ña tjintjena uva nganda'e.”

²⁹'Ba ki'ndire kitsingojore: “Bi mejéna kjuiá.” Tunga jaskan kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kiji. ³⁰'Ba kitsitiñat'a nganire ki'ndire xi ngijngu 'ba nde 'ba = kitsu nganire jo kitsure xi titjun. Tunga kui kitsu: “Jo'o na'en, sa'e kjuiá.” Tunga bi kijini. ³¹'Bamani, ¿ñáre ngojó kitsa'en xi mejénre na'enre?

'Ba nchjabiu kitsu:

—Xi tjun.

'Ba Jesús kitsure:

—Kjuakixi = xi xin_nuu nga nchja xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma ko yanchjin ska, kui tjun kjua'as'en ña batexuma Na'enchana nga ko mare jun.

³²Ngat'a Juan Bautista ja'ekakuyanu mé = xi kixi tjin, 'ba jun bi kuak-jainnu. Tunga nchja xi kjebechjintjai tsajmi ko yanchjin sko, tusa kui kuak-jainre. 'Ba jun, ninga kji'yo ngayéje kibiu, bi kjinik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba kuakjainnu.

Nga 'beñā kusun Jesús ngat'a tse'e nchja xi tsa'exako uva

Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19

³³'Ba Jesús kitsu:

—Tasen ñojon ngijngu kjuakusun: Jngu xuta nyina 'entje uva, 'ba 'ench'are, 'ba kiskju'ngi jngu nga'nde ña sits'i-ungi uva, 'ba kiskjenitjen jngu torre, tuxi kuan sikuenda yejení nga'ndebiu.

'Ba sa'e kitsikyare nga'ndio nchja xi mare tsa'exako uva 'ba kui kjin kiji.

³⁴'Ba kionga je echu chanre, xutabiu kitsikasen chu'ndare, tuxi skui'anire nchja xi tsa'exako uvare chan xi 'bakore.

³⁵Tunga nchjabiu kitsuba nchja chu'ndare xutabiu. Jngu xi ye'ere, 'ba jngu kitsik'en, 'ba jngu ye'ere ndiojo. ³⁶'Ba ngisa nkjin chu'ndare xutabiu kitsikasen ngani nga ko mare nga tuts'inre, tunga nde 'ba = kitsiko ngani nchjabiu.

³⁷'Ngu xi kuánñu kitsikasen ki'ndire xutabiu, 'ba 'bitsa'en kitsikja'etsjen: “Skuekun nchjabiu ki'ndina.” ³⁸Tunga kionga nchjabiu tsabe nga titsitiñat'are ki'ndire xutabiu, 'bi kitsure xinkjin: “Kui = bi xi xuntsja yeje xi tjinre na'enre. Tusa sik'ian, tuxi tsajan kuanni xi xuntsja.” ³⁹'Ba 'batsa'en kitsuba nchjabiu ki'ndire xutabiu 'ba kikot'axin nga'nde ña tintje uva 'ba kitsik'en.

⁴⁰'Ba mani, kionga kju'a'e xi naire ña tjintje uva, ¿mé = xi siko xuta xi tsa'exako uva? —kitsu Jesús.

⁴¹'Ba kui kitsingojore:

—Bi kju'a'animare nga sik'en nchja ch'okunbiu. 'Ba kja'e xuta sikeya nganire nga'nde ña tintjere uva, xi sjare chan xi 'bakore kionga kjuachu chanre.

⁴²'Ba Jesús kitsure:

—¿A kje 'bexkiyajjün enbi xi kua'in-dut'a enre Na'enchana? Ngu 'bi tsu: Ndiojo xi nchja chjinxjo ts'axjengi, kui = xi je kuán ndiojo titjun.

Na'enchana xi 'ba kitsa'en,

'ba tu makun = na nga 'yaña.

⁴³Kui = kjuañu 'ba texinni nuu. Xja'anu ña batexuma Na'enchana, 'ba kua'e = re nga'ndebiu xuta xi kja'ere xi sja tu. ⁴⁴'Ba ngat'are ndiojo xi nchja enre Na'enchana, tsa tjin xi skasun ndiojobiu, niki kuaxkua. 'Ba xi kujejenero ndiojobiu, niki kuaxi —kitsu Jesús.

⁴⁵'Ba kionga xi ngakure na'miu ko xuta fariseo kjint'e kjuakusun xi kitsu Jesús, kuankjinre nga ngat'are kui tinchja. ⁴⁶'Ba kuamejénre kitsuba tsakaiñu, tunga kitsakjunke xutankjiun, ngat'a xutankjiun tsu nga Jesús jngu profeta.

Nga Jesús tsu kjuakusun ngat'a tse'e jngu s'i kjuabixan

22 'Ba 'batsa'en kinchja ngani Jesús nga 'ejñare kjuakusun xuta, 'ba kitsure:

²—Ña batexuma Na'enchana nde 'ba = nire joni jngu rey xi ts'axje jngu s'i kionga tsixan ki'ndire. ³'Ba 'batsa'en kitsikasen chu'ndare nga kuekinchjare xuta xi kitsikjint'e. Tunga xutabiu bi kuakjainre jendiba. ⁴'Ba nde kja'e chu'ndare kitsikasen ngani, 'ba kitsure: “'Ba t'in_ru xuta xi je kitsikjint'ia, nga je tijñandana xi chine 'ba nga je kafesun tjiundija ya'enā 'ba ko ki'ndi ndijana xi je nda kun. Je tijñanda yeje. 'Ba t'in_ru nga ngatjendiba s'iu.” ⁵Tunga xi kjinikjint'e bi kuenda kitsa'en. Jngu xi tu ngijña = kiji, 'ba xi ngijngu tu tsajmi = kikatseya, ⁶'ba tjin xi tu chu'ndare rey kitsuba 'ba kitsi'onre 'ba kitsik'en. ⁷Kionga kjint'e rey mé xi kuán, 'ñu kuastire 'ba 'exare chasoldadure nga kitsik'en xuta xi

'ba kitsa'en 'ba yaka naxinandare.
⁸ 'Ba 'batsa'en kitsure rey chu'ndare:
 “Je tijnanda s'i tse'e kjuabixan, tunga
 xi kitsikjint'ia bi 'bakore nga kjuae.
⁹ 'Bamani tsu'ba, tangiun ña bakjanki
 ndiyo 'ba tu'ya xi skajiun 'ba t'in_ru
 ngatjendiba s'iu.” ¹⁰ 'Ba 'batsa'en kiji
 chu'ndabiu ña bakjanki ndiyo. 'Ba
 kikotsi'i xi kicatejin, xi nda ninga xi bi
 nda. 'Ba 'batsa'en kitsitse xuta nga'nde
 ña tji'betju s'i kjuabixon.

¹¹ 'Ba kionga ja'as'en rey tuxi skueni
 xuta xi kjinikjint'e, kio tsabe jngu
 xuta xi bi yaja najñu tse'e kjuabixan.
¹² 'Ba kitsure: “Ji na'en, ¿jó tsa'en tsit-
 jas'enni nga'e tsa bi kicheje najñu tse'e
 kjuabixan?” Tunga kui tu xiu = tsik'e-
 jña. ¹³ 'Ba 'batsa'en rey kitsure nchja xi
 inyabatesin yamixo: “T'eñu ndsaku ko
 ntsja xutabiu 'ba chanikjo'o ngandetsian
 ña jñu chun, nga'nde ña ski'nda xuta 'ba
 ña kuajnga nde'ñu.” ¹⁴ Ngat'a nkjin =
 mani xi nikjint'e, tunga tu chuba mani
 xi tukja'ajin.

**Nga bakuya Jesús 'yá = xi
 tjinnere nga s'echjire**

Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26

¹⁵ 'Ba 'batsa'en xuta fariseo kik'en-
 dako xinkjin, tuxi sa'enni nga kuinchja
 Jesús jngu en xi kuan kuangi. ¹⁶ 'Ba kit-
 sikasen xuta xi tse'e nchjabiu ko yak'a
 xutare Herodes xi 'bi ja'etsure:

—Maestru, 'ya = ni nga kjuakixi = xi
 sji 'ba nga ko kjuakixi bakuye ndiyare
 Na'enchana 'ba nga bi kuenda ñe'en
 mé = xi tsu xuta, ngat'a bi tu isenre xuta
 'mini_ri. ¹⁷ Kui kjuae 'ba t'innj, ¿jó sji? ¿A
 tixa'nde nga k'uechjintjai_ra xuta ngaku
 romano asa bi tixa'nde?

¹⁸ Tunga Jesús je be mé = kjuafa'et-
 sjen ch'o xi ya'a nchjabiu, 'ba kitsure:

—Xuta jó nkjain, ¿ánñu an
 techut'ayakoninu? ¹⁹ Takunu jngu ton
 xi machjintjaini tsajmi.

'Ba 'batsa'en ja'ekore nchjabiu jngu
 ton denario. ²⁰ 'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿'Yá = tse'e isen xi kjit'a nga'e 'ba
 'yá = tse'e ja'en xi kua'indut'a?

²¹ 'Ba nchjabiu kitsure:

—Tse'e xuta ngaku romano.

'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—Ngu, ta'e_ru xuta ngaku romano xi
 kui tse'e, 'ba ta'e_ru Na'enchana xi tse'e
 kui.

²² 'Ba kionga nchjabiu kjint'e kibi, tu
 kuakunre 'ba kiji.

**Nga bakuya Jesús ngat'a
 tse'e kjuafa'aya**

Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40

²³ 'Ba ndekuini nixtjinbiu, yak'a xuta
 saduceo ja'ekun Jesús. Kui = nchjabiu
 tsu nga mik'en bi nde fa'ayanire. 'Ba 'bit-
 sa'en tsiningiyare:

²⁴ —Ji na'en, Moisés 'bi kitsu nixtjin
 kuatse jan: “Tsa tjin xi kueya 'ba bi
 s'ekore ki'ndi chjunre, nts'e = tjinnere
 nga k'uejñako ngani chjun k'anbiu, tuxi
 sjanire ki'ndi nts'e xi k'ion.” ²⁵ Ngu kis'e
 nga'e ngajinnj yatu nchja xi nts'e mani.
 Xi titjun tsixan 'ba k'en. Ngat'a bi kis'ere
 ki'ndi, chjun k'anre tsik'ejñako ngani
 nts'e. ²⁶ Tunga nde k'en ngani nts'e xi
 majóni, xi majánni ngayeje, ka'nda xi
 mayatuni. ²⁷ 'Ba jaskan k'en chjunbiu
 ngayeje. ²⁸ Ngu, nixtjin nga kju'a'aya
 nganire xuta ngajinre mik'en, ¿ñáre nga
 yatu nchjabiu kuan xi'inre chjunbiu?
 Ngat'a ngatsi'i tsik'enduko.

²⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Tjijñunu, ngat'a bi 'yo mé = xi
 kua'indut'a enre Na'enchana ninga
 kjuañure kui. ³⁰ Ngat'a kionga kju'a'aya
 nganire xuta ngajinre mik'en, bi nde
 kuixanni ninga bi nde sikixanni ki'ndire
 ngayeje. Ngu joni ankjele xi tjindu
 ngank'aa kuan. ³¹ Tunga ngat'are nga
 kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en,
 ¿a kje 'bexkiyajjün mé = xi tsu enre
 Na'enchana? Nga kitsu: ³² “An = ña

Na'enre Abraham, Na'enre Isaac 'ba Na'enre Jacob." 'Ba Na'enchana bi Na'enre mik'en kuán, tu tse'e sani xi tjindukun.

³³'Ba kionga xutankjiun kjint'e kibi, tu kuakunre jotsa'en yakuya Jesús.

**Nga bakuya Jesús ñáre
kjuatexuma xi ngisa tjun tijña**

Mr. 12:28-34

³⁴'Ba 'batsa'en kuañajanko xinkjin xuta fariseo nga kjint'e nga tu xiu = kitsik'endu nchja saduceo Jesús. ³⁵'Ba jngu xi ndekuini nchjabiu, xi ñu be kjuatexuma, tsiningiyare Jesús tuxi skut'ayakoni, 'ba 'bitsa'en tsiningiyare:

³⁶—Maestru, ¿ñáre kjuatexuma xi ngisa tjun tijña ngajinre ngayéje kjuatexuma?

³⁷'Ba Jesús kitsingojore:

—“Timején Na'enchana xi Na'enri ko ngayéje inimari, ko ngayéje yojori, 'ba ko ngayéje kjuafa'etsjenri.” ³⁸Kui = kjuatexumabi xi ngisa tjun tijña. ³⁹'Ba xi majóni nde 'ba = tsa'en tjun tijñani, xi tsu: “Timején xingi jotsa'en nimején yojori.” ⁴⁰Ngojó kjuatexumabi, kio = ndibanire ngayéje xi tsu kjuatexumo ko xi kitsi'indu nchja chinga profeta.

**Nga miningiya Jesús 'yá =
ntje ndibanire Cristo**

Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44

⁴¹'Ba kionga nchja fariseo inya ngisa, ⁴²Jesús tsiningiyare:

—¿Jó mixun jun ngat'are Cristo? ¿'Yá = ntje ndibanire?

'Ba nchjabiu kitsingojo:

—Ntjere David.

⁴³'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—Ngu, ¿ánñu David kitsuni nga Cristo xi Na'enre mani, nga kitsikin chja Isen-nixtjintsjere Na'enchana? Ngat'a David kitsu:

⁴⁴Na'enchana kitsure Na'enna:

“Teni ngate kixina,

ka'nda nga xi bi nda ya'ari ngi ndsakui sik'endaq.”

⁴⁵Ngu, ¿jótsa'en ntjere David kjuendibani Cristo nga ndekui David Na'enna tsure?

⁴⁶'Ba ni'yá kuán kitsingojore Jesús. 'Ba tsaka'anire kui nixtjinbiu ni'yá nde kuánni kakun nga tsiningiya ngisare Jesús.

**Nga baneje Jesús xuta fariseo ko
chjine kjuatexumo**

Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47

23 'Ba 'batsa'en Jesús kitsure xutankjiun ko xutare:

²—Chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, kui = xi tjinre xa nganda'e joni Moisés nixtjin kuatse jan, ngat'a kui = xi tsuya kjuatexumo. ³'Bamani tsu'ba, tik'etjusun 'ba ti'on ngayéje xi kuetsunu. Tunga bi 'ba ño'on jotsa'en kui, ngat'a bi tsik'etjusun mé = xi tsu. ⁴'Ba ba'ñu ch'a xi na'enre nga kana, xi bi ma ch'ani-jin tajngua, 'ba basun tjiare xuta. Tunga kui ni 'bi = tjin ntsja tsik'akore. ⁵Tusa tsa'en yeje tsajmi tuxi xuta skueni jotsa'en bekun Na'enchana. 'Bamani tsiteya ngisa kaxa ña bayuya xujun xi kua'indut'a enre Na'enchana 'ba 'bet'a stjen ko tjiare, 'ba tsinduju ngisa ntsja'are najñure. ⁶'Ba matsjare 'bendu nga'nde xi ngisa nda ña tjima jngu s'i 'ba matsjare 'bendusun yaxile xi inyatitjun ni'ya sinagoga. ⁷'Ba matsjare nga nda nite'ndare ngajin ndetsin 'ba nga maestru k'uinre ngayeje.

⁸Tunga jun, bi ba'e'ndio nga maestru kuetsunu xuta, ngat'a tu jngu ma sani maestrunu, 'ba nts'io chubo ngatsi'u. ⁹'Ba tu'yá na'en 'mi ru nga'e t'anangiu, ngat'a tu jngu ma sani Na'ennu, xi tijña ngank'aa. ¹⁰Ninga bi ba'e'ndio nga nai kuetsunu xuta, ngat'a tu jngu ma sani nainu, xi Cristo. ¹¹Xi mejénre nga xiakun ngajinnu, kui = xi tjinnere nga sa'exat'are xi yak'a. ¹²Ngat'a xi tu kui

tajngu nk'a 'baxje yojore, kui = xi kjui'-naxjenima. 'Ba xi k'uaxjenima yojore, kui = xi sakure kjuaje.

¹³'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a 'bechja'ndeñu tuxi xuta bi kjua'as'enni ña baxexuma Na'enchana. 'Ba ninga jun bi bitjas'ion, 'ba ninga bi ba'e'nde_ru xuta xi mejénre kjua'as'en.

¹⁴'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a chja'a_ru ni'yare yanchjin k'on 'ba tuxi k'ue'mota'enñu yojonu 'ñu tsé chuko Na'enchana. Tu kjuare kibiu 'ñu tsé kjuanima kuitjastiu.

¹⁵'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a fenu nga betsumo ngasun'ndio ko ndachikun nga minyisjo xuta xi kuan kuakjainre jotsa'en makjainnu. 'Ba kionga je masjaijngunu, ñon nga kui xutabiu ngisa 'ñu sa'en ngisa mé = xi tse'e chanayiu nga ko mare jun.

¹⁶'iNimaxuni ngat'anu, jun xuta ka xi baku ndiya_ru xuta! Xi mixun: "Tsa tjin xi sik'axki ngat'are ningu, bi tjinnere nga sik'etjusun enre. Tunga xi sik'axki ngat'are ton xi oro ni xi tjin ngaya ningu, kui = xi tjinnere nga sik'etjusun enre." ¹⁷Jun xuta chikun 'ba ka. ¿Ñáre xi ngisa chjire? ¿A ton xi oro ni =, asa ningu ña tijña Na'enchana xi tsichikunta'en ton xi oro ni? ¹⁸'Ba nde mixun: "Tsa tjin xi sik'axki ngat'are altar, kui bi tjinnere nga sik'etjusun enre. Tunga xi sik'axki ngat'are chje xi tijñasun altar, kui = xi tjinnere nga sik'etjusun enre." ¹⁹Jun xi xuta ka kuon. ¿Ñáre xi ngisa chjire? ¿A chje =, asa altar ña Na'enchana tsichikunta'en chje = ? ²⁰'Bamani tsu'ba, xi tsik'axki ngat'are altar, kui = xi je titsik'axki ngat'are altar ko xi kio tjindusun. ²¹'Ba xi tsik'axki ngat'are ningu, kui = xi je titsik'axki ngat'are ningu ko Na'enchana xi kio tijña. ²²'Ba xi tsik'axki ngat'are ngank'aa, kui = xi

titsik'axki nga'nde ña tsa'en kjua Na'enchana ko Na'enchana xi kio tijña.

²³'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a ba'e_ru Na'enchana jngu ka'a tsujmi ntje xi tsjare jnda xi chine joni menta, anis, 'ba ko comino jotsa'en kua'indut'a kjuatexumo; tunga nichiyajinñu xi ngisa chjire xi 'ba nde bakuya kjuatexumo: nga kixi kuon ngixkun Na'enchana, nga s'enu kjuanima kakun, 'ba nga kixi kuakjainnu enre Na'enchana. Ki = bi xi tjinnere kjiño'on tsakaiñu, 'ba bi kjinichiyajun nga si'on xi kja'ere. ²⁴Xuta ka xi baku ndiya_ru xuta. Xi nika'angiu tjiunatse 'ba tusa chakameyu tjujion.

²⁵'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a jun jo = ni tasa ko tiba xi tu ngandetsinre jejun, tunga ngajin kjuafa'et-sjennu kitse kjuacheje 'ba ko nga bi 'bechja'nde_ru mé = xi mejénre yojonu. ²⁶Xuta fariseo ka, titjun taneye ngaya taso, 'ba 'batsa'en kuatsje ngastun ngayeje.

²⁷'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Ngat'a jun jo = ni tsju xi tiba kjinik'iya, xi tsja tsa'en 'yare ngasunnk'are, tunga ngayare kitse nindare mik'en ko ngayéje xi jndi. ²⁸Jun = xi 'ba kun, xi ngixkun xuta tsje minyo, tunga ngajin inimanu kitse kjuajonkjain ko kjuach'okun.

²⁹'iNimaxuni ngat'anu, chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, xi jó nkjon! Xi nindo tsjure profeta 'ba nindachun tsjure xuta kixi xi kis'e nixtjin kuatse jan. ³⁰'Ba sa'e mixun: "Tsa ñara tsiketsuba nixtjin nga tsik'endu xuta chingana, biru ña kuáan xuta xi tsikinyako nga kitsik'en nchja chinga profeta." ³¹Nga 'ba mixun, nde jun = 'beta'enñu nijmi yojonu nga jun xi ntjere xuta xi kitsik'en

nchja chinga profeta. ³²Ngu, tusa tik-jet'o mé = xi nchja chinganu 'etuts'inre. ³³¡Jun tjiuye ko ntjere tjiuye! ¿Jót-sa'en kuan kuiyuñu nga bi kuangiun ngajin ndi'i xi bi 'boya? ³⁴Kui kjuañu, an sikasenni nuu nchja chinga profeta ko nchja nkjikakun ko chjine kjuatexuma. Tunga yak'a sik'ion 'ba k'uet'o kru, 'ba yak'a kjuar_u ngaya ni'ya sinagoganu 'ba sjengicho xki naxinanda ña kui kuaje. ³⁵Tuxi jun x'anijinñu jinre xuta kixi xi je kitisten ngasun t'anangiu. Ch'anira jinre Abel, ka'nda tse'e Zacarías ki'ndire Berequías, xi jun kjinik'ion t'a altar xi kjiñña ngankjain ningu. ³⁶'Ba xinkixi_nuu, nga ngayéje kibi skane = re xuta xi tjin nganda'e.

Nga Jesús kji'nda ngat'are Jerusalén

Lc. 13:34-35

³⁷¡Jun xuta tse'e Jerusalén, xi nik'ion nchja chinga profeta 'ba 'be_ru ndiojo xuta xi nikasennu! ¡A tu nkjin ndiya kuamejéñña nga sik'enduku_nuu jotsa'en tjiuxa'ndo nga 'bendungits'u ki'ndire, tunga bi kuakjainnu! ³⁸Ngu nganda'e, je kjuinikumare ni'yanu. ³⁹Ngat'a 'ba xin_nuu nga ba'anire nganda'e, bi nde xianinu ka'nda nga kuixun: “Ngatjatsichikunta'en Na'enchana xi ndiba ngat'are ja'enre.”

Nga be'e nijmi Jesús mé = xi kuan nga kjue ngasun'ndio

Mr. 13:1-23; Lc. 21:5-24; 17:22-24

24 Nga Jesús 'etju ningu, 'ba kionga je tifi, xutare kitsitiñat'are 'ba yakure xjore ningu. ²'Ba Jesús kitsure:

—¿A te'yañu ngayéje kibi? Ngu 'ba xinkixi_nuu nga nijnguú ndiojo s'ejña-sunre ngijngu ndiojo. Kuixuya yeje.

³'Ba kionga Jesús tijña tjenngi ya Olivo, xutare kitsitiñat'are tuxi skuiningiya t'axinnire 'ba kitsure:

—'Ba t'innii kja'añu nga 'ba kuan 'ba mé = chuba xi s'e nga kjua'e =, 'ba nga kjue ngasun'ndio.

⁴'Ba Jesús kitsure:

—Chutsejen_ru yojonu nga tu'yá ngat'ejñunu. ⁵Ngat'a ne nkjin xi ya'a ja'enna kjua'e 'ba kuetsu: “An = ña xi Cristo”, 'ba ne nkjin xuta k'uejñure. ⁶'Ba kjuinu'yañu en nga i nga jaan tjin kjuachan 'ba nga xuta kue'e nijmi ngat'are kjuachan xi tjima, tunga bi kun. Ngu tjinne = re nga 'ba kuan, tunga kje kjuiejn ngasun'ndio ya'a. ⁷Ngat'a naxinanda skjanko kja'e naxinanda, 'ba chikun skjanko kja'e chikun. 'Ba tuchuña = nga'nde s'e kjindia ko chon. ⁸Tunga ngayéje kibi tu kui = xi sa'e 'betuts'inre kjuanima xi s'e.

⁹'Ba kuangantsjañu tuxi si'onninu 'ba sik'ennu, 'ba tu kjuanna = nini nga ngatsi'i xuta ngasun'ndio kuastikenu. ¹⁰'Ba kui nixtjinbiu ne nkjin xi sichaja kjua-makjainre, 'ba singantsja 'ba kuastike xinkjin ngayeje. ¹¹'Ba nde s'e nkjin profeta ndesu xi k'uejñure nkjin xuta. ¹²'Ba nkjin xuta bi nde simejéñni xinkjin, ngat'a ngisa = 'ñu s'e xi kjuach'o. ¹³Tunga xi xukjuakore ka'nda nga kjuet'a, kui = xi k'uangi. ¹⁴'Ba en ndare Na'enchana kjua'axtiuya ngayéje ngasun'ndio, meni ngatsi'i naxinanda xi tjin skueni nga Na'enchana xi batexuma, 'ba kio kjue ngasun'ndio ya'a.

¹⁵'Bamani kionga xio nga sasen nga'nde tsjere Na'enchana tsajmi xi ch'otjin 'ba xi sikjekjua jo kitsu xuta chinga profeta Daniel (xi ti'bexkiya enbi, ngatamankjinre), ¹⁶ngu kui nixtjinbiu, ngatsi'i xi tjindu nangi Judea ngatanga ña tjin nindu. ¹⁷'Ba xi tjindu ngatsja ndaba, bi ngat'etukajen tuxi kjua'ek'ax-jeni tsajmire. ¹⁸'Ba xi ngijña titsa'exa, bi nde ngatjendibani ndaba tuxi kjua'ek-ja'ani najñure. ¹⁹'Ba ¡nimaxuni yanchjin xi titsuya'more ki'ndi asa xi tjinre ki'ndi xi sa'e baki kui nixtjinbiu! ²⁰Chja'a_ru

Na'enchana jun nga bi nixtjinre nch'an ninga bi nixtjin nga nikja'aya nga 'ba ngatjama. ²¹Ngat'a 'ñu tsé kjuanima s'e kui nixtjinbiu joni xi kje nisa jngu ndiyajín s'e ka'nda nga Na'enchana kitsinda ngasun'ndio ka'nda nganda'e, 'ba xi niñaja nde s'eni. ²²'Ba tsa Na'enchana bi sichuba kui nixtjinbiu, tu'yá k'uangi. Tunga je kitsichuba tu kjunda tse'e xuta xi je kiskja'ajin.

²³'Ba tsa tjin xi kuetsunu kui nixtjinbiu: "Chutsijon, nga'e tijña Cristo", asa kuetsunu: "Ngajaan tijña", bi ngatamakjainnu. ²⁴Ngat'a nkjin = kju'a'e xi cristo 'ba xi profeta kuetsure yojore tunga bi kui ni. 'Ba sa'en nkjin kuya chuba ko kjuakun tuxi k'uejñunire xuta, 'ba ka'nda xuta xi Na'enchana je ja'ajin tsa kuan. ²⁵Jun je 'ba texintitjun nuu mé = xi kuan. ²⁶Ngu, tsa 'bi k'uinu: "Ngajaan tijña Cristo nga'nde t'axin", bi mangiun. 'Ba tsa k'uinu: "Nga'e tijña ngaya ni'yo", bi ngatamakjainnu. ²⁷Ngat'a jo ma nga ba'na 'nda ngituts'ian 'ba matsejen ka'nda ña ntjai tsu'biu, 'ba = kuan nga kju'a'e Ki'ndire Xuta xi'iun. ²⁸Ña kjijña mik'en, kio = mañajan tjiunike.

Nga kju'a'e Ki'ndire Xuta xi'iun

Mr. 13:24-37; Lc.

21:25-33; 17:26-30, 34-36

²⁹'Tunga ta'a kionga je kju'a'a nixtjin tse'e kjuanima, tsu'biu s'ejñu, 'ba so bi nde sjani ndi'ire, 'ba niñu kuixungi ngank'aa, 'ba nga'ñu xi tjin ngank'aa kjuatse. ³⁰'Ba meni kuatsejen ngank'aa mé = xi kuakutsejen nga je tjindiba Ki'ndire Xuta xi'iun, 'ba kio = ski'n-dayakun ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio, 'ba skue Ki'ndire Xuta xi'iun nga tjindibajin yufi ko 'ñu tsé kju'a'ñu ko kjuaje. ³¹'Ba sikasen ankjelere kionga 'ñu kjuane tjio, tuxi sikinyakuni xuta xi je kiskja'ajin xi tjindu nitu ñañu, ka'nda

nga'nyukjinre ngasun'ndebe 'ba ka'nda nga'nyukjinre ngank'aa.

³²'Ngatjamanu kjuakusun ngat'a tse'e ya higo. Kionga je 'betju nganire nts'en tjiare yo 'ba kja'e xka 'betju nganire, je 'yo nga nixtjinre chundaba matiña. ³³'Ba nde 'ba tsa'enni kionga je xio nga 'ba tjima, ngatja'yo nga Ki'ndire Xuta xi'iun je sejñaxtiu xuntja ni'ya. ³⁴'Ba xinkixi nuu nga 'ba = kuan ngayéje xi texian kionga kje fesunjín xuta xi tjin nganda'e. ³⁵Ngank'aa 'ba ko t'angangu kjuet'a, tunga enna bi kjuet'a.

³⁶'Tunga mé = nixtjin 'ba mé = chuba nga 'ba kuan, tu'yá be, ninga ankjele xi tjindu ngank'aa 'ba ninga Ki'ndire Na'enchana. Tu Na'enchana sani xi be.

³⁷'Jó kuán nixtjin nga tsik'ejña Noé, 'ba = kuan nga kju'a'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun. ³⁸Ngat'a kui nixtjinbiu, kionga kje ba'ajín tsi'ñu xi kitsikjesun xuta, tu inyakjen 'ba inya'bi 'ba inyabixan 'ba inyatsikixan ki'ndire xuta, ka'nda nga Noé ja'as'en barku. ³⁹Bi tsabe xuta mé = xi kuan ka'nda nga tsa'a tsi'ñu 'ba kio kitsikje ngatsi'i. 'Ba 'ba = nde kuan kionga kju'a'e Ki'ndire Xuta xi'iun. ⁴⁰'Ba kui nixtjinbiu jó xuta xi inyatsa'exa ngijña, jngu stjube 'ba jngu s'ejña. ⁴¹'Ba jó yanchjin xi tu jngu natsi inya'bo, jngu stjube 'ba jngu s'ejña.

⁴²'Tetsubachun tsu'ba, ngat'a bi 'yo kjia'añu kju'a'e Na'ennu. ⁴³Ngatja'yo kibi: Tsa jngu xuta be jófa chun nga jñu kju'a'e chacheje ndaba, k'uejñakun 'ba bi sja'nde tsa chacheje kuakjangi ndaba. ⁴⁴'Ba kui kju'añu, tetsubando jun ngayeje, ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iun kju'a'e kionga jun bi techuya_ru.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e chu'nda xi kixi 'ba ko xi bi kixi fiko xare

Lc. 12:41-48

⁴⁵'¿Yá = chu'nda xi kixi fiko xare 'ba xi nkjikakun, kui = xi naire kitsike'nda

nga kui xi sjare xichine chu'nda xi yak'a nga chubare fa? ⁴⁶ ¡Ndaxure chu'nda xi 'ba titsa'en kionga kju'a'e xi naire! ⁴⁷ 'Ba xinkixi_nuu nga naire sik'enda ngayéje xi tjinre. ⁴⁸ Tunga tsa chu'nda ch'okun, 'ba tsikja'etsjen nga naire k'uandaya ngisare nga kju'a'e, ⁴⁹ 'ba sa'e kuajare chu'nda xi yak'a, 'ba skine 'ba k'uiko xuta ch'i; ⁵⁰ 'ba nixtjin nga bi skuyare 'ba chubá xi bi be, kju'a'e naire chu'nd-abiu. ⁵¹ 'Ba naire 'ñu sikja'a kjuanima 'ba ngusun siko joni xuta jó nkjain. 'Ba kio ski'nda 'ba kuajng nde'ñu.

Nga Jesús 'bejnã kjuakusun ngat'a tse'e yanchjin xungu xi te mani

25 'Ba kui nixtjinbiu nga kua-texuma Na'enchana nde 'ba = kuanñi joni yanchjin xungu xi te xi kiskjebe ndi'ire xi machjenre aseti nga kikuyare xi'in xi kuixan. ² Ón xi chikun, 'ba ón xi nkjikakun. ³ Xi chikun nga kiskjebe ndi'ire, bi tsaka'a ngisa aseti. ⁴ Tunga xi nkjikakun, tsaka'a ngisa aseti nga kiskjebe ndi'ire, tuxi kuinya ngisanire ndi'ire. ⁵ 'Ba ngat'a xi xi'iun tji'bandayare, kui kju'a ngatsi'i kuani-jñanire 'ba tsakjayufe. ⁶ 'Ba jeru mején masen nistjen, tjin xi kiski'ndaya nga kitsu: “¡Je ndiba xi xi'iun! ¡T'etju nga xjubetjo!” ⁷ 'Ba 'batsa'en tsisetjen yanchjin xungubiu 'ba 'endunda ndi'ire. ⁸ 'Ba xi chikun kitsure xi nkjikakun: “Ta'echiniñi asetinu, ngat'a je tji'bo ndi'iní.” ⁹ Tunga xi nkjikakun kitsure: “Janjain, ngat'a tsa chjen, bi kuan-niniñi ninga jun ngayeje. Tusa tanginkinda_ru yojonu ña sateña.” ¹⁰ 'Ba kionga xi chikun inyafikatse aseti, tukjia'a ja'e sani xi xi'iun. 'Ba xi tjindunda ja'as'enko ña tjima s'i tse'e kjuabixan, 'ba kis'echja xuntja ni'yo. ¹¹ 'Ba jaskan ja'e yanchjin xungu xi ngi ón, 'ba kitsu: “¡Na'en, Na'en, chju'iníñi xuntjo!” ¹² Tunga xi xi'iun kitsure: “Kjuakixi = xi xin_nuu nga bi 'bexkun_nuu.”

¹³ 'Bamani tetsubachun tsu'ba, ngat'a bi 'yo mé = nixtjin 'ba mé = chuba nga kju'a'e Ki'ndire Xuta xi'iun.

Nga Jesús 'bejnã kjuakusun ngat'a tse'e chu'nda xi kjinike'nda ton

¹⁴ 'Ba 'ba nde kuan nga kua-texuma Na'enchana, jo = ni jngu xuta xi je mejen kuaje kja'e nangi, 'ba kinchjare chu'ndare 'ba kitsike'nda ton xi tjinre kui.

¹⁵ 'Jngu xi kitsingantsja ón mi ton, 'ba jngu kitsingantsja jó mi, 'ba jngu kitsingantsja jngu mi. Kitsingantsja nga jngu jngotsa'en nga kuanre sa'exako tonre. 'Ba 'batsa'en kui kjin kiji. ¹⁶ Chu'nda xi kjingingantsja ón mi ton kitsa'exako ton-biu 'ba ngijngu ka'a 'bakji'i kejensunre. ¹⁷ 'Ba xi jó mi kjingingantsja 'ba nde jó mi kitsa'ensun ngisa. ¹⁸ Tunga xi jngu mi kjingingantsja kiskju'ngi nangiu 'ba 'eyanijin tonre naire.

¹⁹ 'Ba kionga je ja'a nkjin nixtjin, ja'e ngani naire chu'ndabiu 'ba kitsa'enko kuenda. ²⁰ Xi ón mi ton kjingingantsja kui tjun ja'e, 'ba ngi ón kitsjasun ngisare naire 'ba kitsure: “Na'en, ón mi ton kjinike'ndanaa, 'ba nga'e tijña ngi'ón xi kitsa'ensun ngisaa.” ²¹ 'Ba meni naire kitsure: “Nda tjin, jngu = ni chu'nda xi nda 'ba xi kixi fiko xare. Kixi = k'ikue xachi xi kitsjare, kui kjuañu nganda'e ngisa = tse sike'ndara. Tjas'en 'ba titsjai joni nairi.” ²² 'Ba 'ba nde jaskan ja'e xi kjingingantsja jó mi ton 'ba kitsu: “Na'en, jó mi ton kjinike'ndanaa, 'ba nga'e tijña ngijó xi kitsa'ensun ngisaa.” ²³ 'Ba naire kitsure: “Nda tjin, jnguni chu'nda xi nda 'ba xi kixi fiko xare. Kixi = k'ikue xachi xi kitsjare, kui kjuañu nganda'e ngisa = tse sike'ndara. Tjas'en 'ba titsjai joni nairi.” ²⁴ Tunga 'ba nde ja'e xi jngu mi ton kjingingantsja 'ba kitsu: “Na'en, 'beñã nga jnguni xi 'ñu mejenre xuta, 'ba nga ji michja'e chan xi bi ji kik'entje 'ba 'bekui ña bi ji kichjundí. ²⁵ Kui kjuañu kitsakjunña 'ba kik'eyani-

jian tonri ngajin nangu. Tunga nga'e ti-jña xi tsiji.”²⁶ 'Ba naire kitsure: “Jngu = ni chu'nda ch'okun 'ba xi tse'é. Tsa 'ye nga fikja'aq chan xi bi an 'bentjia 'ba nga 'bekua ña bi an kjejndia,²⁷ tsa tusa k'ikori tonna nchja xi tse'e banco. Meni kionga ja'aa, kixuntsjaa tonna 'ba ko ki'ndire tsakaiñu.”²⁸ 'Ba meni kitsure xutabiu nchja xi kio inya: “Chja'á ru tonre xi jngu mi, 'ba ta'e ru xi te mi mani tse'e.”²⁹ Ngat'a xi tjinre ngisa = tse kua'e ngisare 'ba ngisa tse s'ere. Tunga xi tsajainre, tusa stjukja'are ka'nda xi ichi tjinre.³⁰ 'Ba chu'ndabi xi tumé chjire, chanikjo'o ngandetsian ña jñu chun, ña ski'nda xuta 'ba ña kuajnga nde'ñu.”

Nga Jesús tsuya jótsa'en si'anre kjuua xuta

³¹ 'Ba kionga Ki'ndire Xuta xi'iun kjuua'e, kjuua'e ko kjuajere ko ngatsi'i ankjelere 'ba kio k'uejñasun nga'nde ña kuakutsejen kjuajere.³² 'Ba ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio kuañajan ngixkun kui, 'ba sikinyat'axinre xinkjin jotsa'en xi tsikuenda chutsanga nga tsikinyat'axinre natendsu.³³ 'Ba ngate kixire sikinya chutsango 'ba ngate skjunre sikinya natendsu.³⁴ 'Ba rey kuetsure xi inya ngate kixire: “Jabiu jun, xi je kitsichikunta'ennu Na'enchana. Ngataxuntsjo nga'nde ña kui batexuma, nga'nde xi kis'endanu 'ndani nga ngasun'ndio kitsa'en.”³⁵ Ngat'a nga kuabojona, kitsa'enuu xi chine. Nga kuaxindana, kitsa'enuu nanda. Nga tsu'basaan nanginu, kichjubetjonuu ni'yanu.³⁶ 'Ba nga tsajainna najñu, kitsa'enuu najñu xi tsakajaa. Nga tebeyaa, ja'eket-suba'ndanuu. 'Ba nga kis'eyaa nduya, tsangichutsejennuu.”³⁷ 'Ba kio xuta kixi kuetsu: “Na'en, ¿kjia'áñu kji'yari nga kuabojori 'ba kitsa'erí xi chine, asa nga kuaxindari 'ba kitsa'erí nanda?”³⁸ 'Ba ¿kjia'áñu kji'yari nga nangin tsutjasin 'ba kichjubetjori ni'yani, asa nga tsa-

jainri najñu 'ba kitsa'erí najñu xi xeje?³⁹ 'Ba ¿kjia'áñu kji'yari nga tebeye asa nga kis'eye nduya 'ba tsangichutsejennu?”⁴⁰ 'Ba rey singojore: “Kjuakixi = xi xin_nuu. Jotsa'en nda kjiniko tu'ya nts'ia xi tjindu nga'e, an xi 'ba kjinikonuu.”

⁴¹ 'Ba 'batsa'en rey kuetsu nganire xi tjindu ngate skjunre: “Tinyat'axinnuu, xi 'bakore kjuach'o xi tsikasennu Na'enchana. Tangiun nga'nde ña bi 'boya ndi'i ña kis'endare chanayiu ko ankjelere.”⁴² Ngat'a nga kuabojona, bi kitsa'enuu xi chine. 'Ba nga kuaxindana, bi kitsa'enuu nanda.⁴³ Nga tsu'basaan nanginu, bi kichjubetjonuu ni'yanu. 'Ba nga tsajainna najñu, bi kitsa'enuu najñu xi kuajaa. 'Ba nga tebeyaa 'ba nga kis'eyaa nduya, bi tsangichutsejennuu.”

⁴⁴ 'Ba 'batsa'en kui 'ba nde kuetsure: “Na'en, ¿kjia'áñu kji'yari nga kuabojori, nga kuaxindari, nga tsutjasin nangini, nga tsajainri najñu, nga tebeye, asa nga kis'eye nduya, 'ba bi tsikisekori?”⁴⁵ 'Ba 'batsa'en rey singojo nganire: “Kjuakixi = xi xin_nuu. Jotsa'en bi nda kjiniko tu'yañu ngajinre xutabi, ninga aán 'ba kjinikonuu.”

⁴⁶ 'Ba kui xutabiu kuaje ña kjuua'antsjai kjuanima xuta, tunga xuta kixi sakure kjuabenichun xi bi fet'a.

Nga xutaxo foyare nga suba Jesús

Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53

26 Kionga Jesús je yakuya ngayéje kibi, 'bi kitsure xutare:

²—Je 'yo nga jó nixtjin chaja ngisa nga k'uuetju s'i pascua, 'ba Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja tuxi s'et'ani kru.

³ 'Ba kui nixtjinbiu na'mi titjun ko nchja chingare naxinando kuañajan ngantja ndaba na'mi titjun Caifás.⁴ 'Ba kio joyare jótsa'en k'uejñure Jesús tuxi kuan skaninejeni 'ba sik'en.⁵ Tunga 'bi kitsure xinkjin:

—Bi ngajin s'iu kjuinduba, tuxi bi si'a sa'enni naxinando.

Nga Jesús s'estejunre nanda xi ixi jen*Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8*

⁶Ba kionga Jesús tijña naxinanda Betania ndaba Simón xi xuta fe'ndujun 'mire, ⁷kitsitiñat'are jngu chjun xi ya'a jngu lameta xi alabastro nini xi kitse nanda xi ixi jen 'ba xi 'ñu chji. 'Ba yejer-añu nga Jesús tijñat'a yamixo, chjunbiu 'estejunre nindaku nandabiu. ⁸'Ba nga xutare Jesús tsabe kibiu, kuakjanre 'ba kitsu:

—¿Ánñu kitistentonni nandabiu?

⁹Ngat'a kuáan 'ñu chji kich'ani tsakaññu tsa kisateña 'ba kuan kua'ere xuta nima tonre.

¹⁰Tunga Jesús tsabe mé = xi inyatsu, 'ba kitsure:

—¿Ánñu jun tenistini ru chjunbi? Nda = tjin xi kitsikoná. ¹¹Ngat'a xuta nima tu i = k'uendujinntsainu, tunga an bi nga'e kuateññajinntsai nuu. ¹²Ngat'a nga 'estejunna nanda xi ixi jen chjunbi, je 'ejñanda yojona, tuxi s'eyanjinña. ¹³'Ba xinkixi nuu nga nituña nga'ndere ngasun'ndio ña kjuaxtiyu en ndare Na'enchana, 'ba = nde kjuinukjua mé = xi kitsa'en chjunbi 'ba 'ba = tsa'en kjuinikja'etsjenya.

Nga Judas tsingantsja Jesús*Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6*

¹⁴'Ba jngu xutare Jesús xi tejó, xi Judas Iscariote 'mi, kikun na'mi titjun ¹⁵'ba kitsure:

—¿Mé = xi kua'enuu tsa singantsja nuu Jesús?

'Ba nechjabiu 'endako xinkjin 'ba kitsjare kate ton xi plata ni. ¹⁶'Ba tsaka'anire kui nixtjinbiu nga Judas tsangisjai ndiya jófatsa'en kuan singantsjani Jesús.

Nga kjenko xutare Jesús*Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26*

¹⁷Nixtjin nga 'betuts'inre s'i pascua, nga chine niñuxtila xi tsajainre na'yu san, xutare Jesús kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—¿Ñá = ñu mejénri nga kuek'endai xi xina s'i pascua?

¹⁸'Ba kui kitsure:

—Tangiun ngajin naxinando 'ba tangiun ndaba kui xutabiu 'ba 'bi t'in ru: “Maestru tsu: Je tjimatiña chubana, 'ba ni'yari kjuik'axjia s'i pascua nga ko xutana.”

¹⁹'Ba xutare kitsa'en xi kitsure, 'ba 'enda xi skine s'i pascua.

²⁰'Ba nga je kuajñu, Jesús tsik'e-jñat'ako yamixo ko xutare xi tejó. ²¹'Ba kionga je inyakjen, 'bi kitsure:

—'Ba fa xinkixi nuu nga jnguñu jun xi singantsjana.

²²'Ba xutare 'ñu kuafore 'ba 'etuts'inre nga tsiningiyare nga jngu jngu:

—Na'en, ¿a an ña?

²³'Ba Jesús kitsingojore:

—Jngu xi ndekui tiba tsika'nyijinni niñuxtilare ko an, kui = xi singantsjana. ²⁴Ngat'a 'ba = kuanre Ki'ndire Xuta xi'iun jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana ngat'are kui. Tunga, nimaxuni xuta xi singantsja! Tusa ngisa nda kuánre tsa bi kitsin tsakaññu.

²⁵'Ba Judas xi singantsja, tsiningiyare:

—¿A an = ña, maestru?

—Ji xi je 'ba kisji —kitsure Jesús.

²⁶'Ba nga inyakjen, Jesús kiskjebe niñuxtilo 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsijoya 'ba kitsjare xutare, 'ba kitsure:

—Chjubio 'ba chino, kui = bi xi yojona.

²⁷'Ba kiskjebe = ni jngu chutsin 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsjare xutare, 'ba kitsu:

—T'iu ngatsi'iu xi inya chutsinbi.
²⁸Ngat'a kui = bi xi jinna, xi tse'e kjuaxatse xi ti'bendakoni Na'enchana ko xutare. Kui xi tistenntjaire nkjin xuta, tuxi kyachat'anire jere. ²⁹'Ba an xin_nuu nga bi nde k'uiña binu, ka'nda nga kjuae nixtjin nga k'ui ngaña ko jun binu xatse ña baxexuma Na'enna.

Nga Jesús tsuyatitjun nga Pedro kuetsu nga bi xutare kuán kui

Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38

³⁰'Ba kionga je kise jngu son xi tse'e Na'enchana, kiji tjengi tse'e ya Olivo.

³¹'Ba Jesús kitsure xutare:

—Kui nistjenbi ngatsi'u sichajañu kjuamakjainnu ngat'a tsa'an. Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Sik'en = ña xi tsikuenda chutsango, 'ba kui tuchuña = k'uetsumaba.” ³²Tunga nga kjuaya'ana ngajinre mik'en, kjuatitjun_nuu nangi Galilea.

³³'Ba Pedro kitsure:

—Nisi ngatsi'i sichaja kjuamakjainre ngat'ari, an niñajanni sichajaa.

³⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba fa xinkixira nga ndekuini nistjenbi, kionga kje kji'ndajin chaxicho, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuáin.

³⁵'Ba Pedro kitsu ngani:

—Bi xian nga bi xutari kuán, nisi tjinere nga kueyakora.

'Ba ngusun kitsu ngatsi'i xutare.

Nga Jesús fako Na'enchana jngu nga'nde ña Getsemaní 'mi

Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46

³⁶'Ba Jesús echu ko xutare jngu nga'nde ña Getsemaní 'mi, 'ba kitsure:

—Tetsubo nga'e yejerañu tefikjakuaa Na'enchana kio yo.

³⁷'Ba kiko Pedro ko ngojó ki'ndire Zebedeo, 'ba 'etuts'inre nga 'ñu ba kis'ere 'ba kuafore. ³⁸'Ba kitsure xutare:

—Kjuaba kitsejin inimana joni tsa kui xi je sik'enna. Tetsubo nga'e 'ba tetsubachunkonu.

³⁹'Ba 'batsa'en Jesús kiji ngubachire 'ba kio yejen tsindi nkjain 'nda t'anangiu, 'ba kitsu nga jako Na'enchana:

—Na'en, tsa kuan k'uejñat'axinnaa kui kjuanimabi, t'ejñat'axinnaa. Tunga bi ngatjama xi an mejénna, tusa xi ji mejénri.

⁴⁰'Ba jaskan Jesús jendiba ngani ña tjindu xutare, 'ba kjiyufe nga echu. 'Ba kitsure Pedro:

—¿A nijguú chubá kichukjuanu nga tsiketsubachunkonu? ⁴¹Tetsubachun 'ba chuko Na'enchana, tuxi bi xut'ayakoninú. Inimanu je tijñanda, tunga yojonu inda ngisa.

⁴²'Ba Jesús kiji ngani xi majóni ndiya, 'ba 'bitsa'en jako Na'enchana:

—Na'en, tsa bi kuan stukja'axinna nga kjuaxtia kjuanimabi, ngatjama jotsa'en ji mejénri.

⁴³'Ba nga ja'e ngani ña tjindu xutare, nde kiyufe = ngani, ngat'a nijño inya'bechja tuxkun. ⁴⁴'Ba kui kitsik'endu 'ba kikjako ngani Na'enchana xi majánni ndiya, 'ba ndekuini en kinchja ngani.

⁴⁵'Ba 'batsa'en jendiba ngani ña tjindu xutare, 'ba kitsure:

—¿A tojo tetsjuñafe = ñu 'ba tenikja'aya = ñu? Je ja'e chubá nga Ki'ndire Xuta xi'iuu kuangantsja ngaya ntsja xuta je. ⁴⁶Tisetjion, tangian nde. Chutsijon, je ndiba tiña xi tisingantsjana.

Nga nduba Jesús

Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11

⁴⁷'Ba nde sa'e = tinchja = ni Jesús kionga ja'e Judas, jngu xutare xi tejó. 'Ba tjenko nkjin xuta xi ya'a kicha ko ya. Xi kitsikasen na'mi titjun ko nchja chingare naxinando. ⁴⁸'Ba Judas inya'atitjun nchjabiu 'ba kitsure:

—Xi k'uendsu'aa nga site'nda_ra, kui = biu 'ba ndubo.

⁴⁹'Ba ta'a kitsitiñat'are Jesús 'ba kitsure:

—'Nda na'en, maestru.

'Ba 'endsu'a. ⁵⁰'Ba Jesús kitsingojore:

—Amigu, tijngui xa xi ja'eni.

'Ba kio nchja xi yak'a kitsitiñat'are Jesús 'ba kitsuba.

⁵¹Tunga jngu xuta xi tjenko Jesús ts'axje kichare, 'ba tsatet'a ñojon chu'ndare na'mi titjun. ⁵²'Ba Jesús kitsure:

—Ch'atjai kichari nga'ndere. Ngat'a ngatsi'i xi kicha kjanni, 'ba = nde kicha kueyani. ⁵³¿A bi 'ye nga kuan skui'a_ra Na'enna nkjin mi ankje, 'ba kui sikasenfani nganda'e? ⁵⁴Tunga tsa 'ba sa'aan, ¿jótsa'en k'uetjusunni xi kua'indut'a enre Na'enchana? Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a nga tjinnere nga 'ba kuan.

⁵⁵'Ba Jesús tsiningiyare nchjabiu:

—¿Ánñu ko kicha ko ya kich'añu nga ja'echja'anuu, joni tsa jngu chacheje kuán? Nyujun, nyujun tsakatejñajinnts-jai_nuu nga yakuya ndetsinre ningu, 'ba bi kjindubanu. ⁵⁶Tunga ngayéje kibi tjima, tuxi k'uetjusunni enre Na'enchana xi kitsi'indu nchja chinga profeta.

'Ba 'batsa'en tsanga ngatsi'i xutare Jesús 'ba kitsik'ejña tajngu.

Nga ña'anre kjua Jesús ngixkun xutaxa titjun judío

Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24

⁵⁷'Ba nchja xi kitsuba Jesús ndaba Caifás kiko xi na'mi titjun. Ña je kuañajan chjine tse'e kjuatexuma ko nchja chingare naxinando. ⁵⁸'Ba Pedro kjin kitjenngi Jesús ka'nda nga echu ngandetsin ndaba na'mi titjun. Ja'as'en 'ba kio tsik'ejñajinre nchja xi kio tsikuenda, tuxi skueni mé = xi kuan.

⁵⁹'Ba na'mi titjun ko ngatsi'i xutaxa tsangisjai jngu xuta xi kuinchja en ndesu ngat'are mé = xi kitsa'en Jesús,

tuxi kuan si'annire kjua 'ba kjuinik'en. ⁶⁰Tunga bi kuasjaire, ninga ja'e nkjin xuta xi kinchja en ndesu ngat'are kui. Tunga tuchan ja'e jó ⁶¹xi 'bi kitsu:

—Kui xutabi kitsu: “An kuan = na sik-ixuyaa ningure Na'enchana 'ba ján nix-tjin skjenitjen ngañaa.”

⁶²'Ba 'batsa'en na'mi titjun tsisetjen 'ba tsiningiyare Jesús:

—¿A tumé singuaje ngat'are mé = xi inyabanejeri?

⁶³Tunga Jesús xiu tsik'ejña. 'Ba na'mi titjun kitsure:

—Ngat'are Na'enchana xi tijñakun te'benera nga sji xi kjuakixi. 'Ba t'innii tsa ji xi Cristo xi Ki'ndire Na'enchana.

⁶⁴'Ba Jesús kitsure:

—Ji xi je 'ba kisji. 'Ba an xin_nuu nga 'ndani nganda'e xiañu Ki'ndire Xuta xi'iun nga k'uejña ngate kixire Na'enchana xi tjinre kjua'ñu 'ba nga yufi kjuendejinni ngank'aa.

⁶⁵'Ba kio na'mi titjun 'ejnda najñu xi yaja tuxi kji'yanire nga 'ñu ch'o kis'ere inimare, 'ba kitsu:

—Je ch'o kitsure Na'enchana xutabi! ¿Jótsa'en kjachjen ngisana xi skaninejere? Jun je kjinu'yo nga ch'o kitsu ngat'a tse'e Na'enchana nga 'ba kitsu.

⁶⁶¿Jó mixun jun?

'Ba nchjabiu kitsingojo:

—Tjin = re je 'ba kjuabeya machjenre.

⁶⁷'Ba 'batsa'en 'etiajun nkjain Jesús 'ba ye'ere, 'ba tjin xi tso'ojin nkjain.

⁶⁸'Ba nga inyatsure:

—Ji xi Cristo, tsa profeta kuán, 'ba t'innii 'yá = xi ye'eri.

Nga Pedro tsu ngani nga bi xutare Jesús kuán

Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27

⁶⁹'Ba yejerañu nga Pedro tijña ngandetsin ndaba na'mi titjun, kio kitsitiñat'are jngu chjun chu'ndare 'ba kitsure:

—Ko tsé ji tsutjakuai Jesús xi tse'e Galilea.

⁷⁰Tunga Pedro 'e'mota'en yojore ngixkun ngatsi'i xi kio tjindu 'ba kitsu:

—Bi 'biá mé= xi te'mi_ri.

⁷¹'Ba kiji ngani ña tijña xuntja ngandetsian, ña kja'e chjun chu'nda tsabe ngani 'ba ye'ere nijmi xi yak'a:

—Ko xutabiu tsak'ajmeko Jesús tse'e Nazaret.

⁷²'Ba nde 'e'mota'en ngani yojore Pedro, ka'nda kitsik'axki = ngat'are Na'enchana nga kitsu:

—iBi 'bexkuan xutabiu!

⁷³'Ba sangutjun, xuta xi kio tjindu kit-sitiñat'are Pedro 'ba kitsure:

—Kjuakixi jngu = ni xi kui nchjabiu. Ngat'a jotsa'en nukjuai kui baku nga kui = ni.

⁷⁴'Ba 'batsa'en Pedro 'etuts'inre nga ch'o kitsu nga kitsik'axki ngat'are Na'enchana 'ba kitsu:

—iBi 'bexkuan xuta xi te'mi_ru!

'Ba ndekuini chubabiu kiski'nda chaxicho. ⁷⁵'Ba kio Pedro ja'etsjenre mé= xi Jesús kitsure: “Kionga kje kji'ndajín chaxicho, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuáin.” 'Ba kui 'etju nga'ndebiu, 'ba 'ñu kiski'nda.

Nga Pilato ningantsjare Jesús

Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32

27 'Ba kionga je kis'e isen, ngat-si'i xi ngakure na'mi ko nchja chingare naxinando joyare jót'sa'en kuan kjuinik'enni Jesús. ²'Ba tji'ñure nga kiko 'ba kitsingantsjare Pilato, xuta ngaku Romano.

Nga tsik'en yojore Judas

³'Ba Judas, xi kitsingantsja Jesús, nga tsabe nga 'exa xutaxo nga kjuinik'en, 'ñu on kuánre 'ba kikani nganire xi ngakure na'miu ko nchja chingare naxinando nga kate tonbiu xi plata ni. ⁴'Ba kitsure:

—Je kiskjejiá ngat'a kitsingantsjaña jngu xuta xi tsajainre je nga kjuinik'en.

Tunga nchjabiu kitsingojore:

—'Ba jin, ¿mé= kuendani kibiu? Tu kuenda tsiji.

⁵'Ba kio Judas 'etsojoya ton ngayaningu 'ba kiji nga kiskanijindusin yojore.

⁶'Ba xi ngakure na'miu 'eñajan tonbiu, 'ba kitsure xinkjin:

—Kui tonbi jinre xuta = kis'engini, 'ba kjuatexumo bi tsja'nde nga k'ueya kaxa tse'e ton chje.

⁷'Ba 'endako xinkjin nchjabiu nga ko kui tonbiu kuatse jngu nangi xi xu'bare xuta xi Tsinda Tiji 'mi, tuxi kio s'eyanijinni xuta xi xin ndibani.

⁸Kui kjuañu Nga'nde Jin 'mini nanggibiu ka'nda nganda'e. ⁹'Ba 'batsa'en 'etjusun enre Na'enchana xi kitsu profeta Jeremías: “Kiskjebe nchjabiu nga kate ton xi plata ni, chji xi 'enda nchja xi tse'e Israel nga 'ba tjin chjire xutabiu.

¹⁰'Ba ko kui tonbiu tsatseni xu'bare xuta xi Tsinda Tiji 'mi, jofatsa'en kitsuna Na'enchana.”

Nga Jesús ña'anre kjuax ngixkun Pilato

Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38

¹¹Ngu Jesús sejña ngixkun xuta titjun Pilato, 'ba kui 'bitsa'en tsiningiyare:

—¿A ji = ni reyre xuta judío?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Ji xi je 'ba kisji.

¹²'Ba kionga xi ngakure na'miu ko nchja chingare naxinando inyabaneje, Jesús nijnguú en kinchja. ¹³'Ba kio Pilato kitsure:

—¿A bi tenu'ye mé= xi inyatsu ngat'ari?

¹⁴Tunga Jesús nijnguú en kitsingojore. Kui kjuax tu 'ba = kuánkjinnire xuta titjun.

¹⁵'Ba xuta titjun je ngare nga ngajin xki s'i pascua tsik'eññandai jngu xuta nduya xi naxinando skui'a. ¹⁶'Ba kui nix-

tjinbiu tijña nduya jngu xuta xi bexkun tsi'i xuta ngat'a ch'o kitsa'en, xi Barrabás 'mi. ¹⁷'Bamani, kionga je kuañajanni xuta, Pilato tsiningiyare:

—¿Yá= xi mejénnú nga sik'ejñandai_nuu? ¿A Barrabás=, asa Jesús xi Cristo 'mi = ?

¹⁸Ngat'a Pilato kuankjinre nga tu kjuaxinkakun = nga kjiningantsjare Jesús.

¹⁹'Ba nga Pilato tijñasun nga'nde ña tsa'en kjua, ja'ek'inre en xi kitsikasen chjunre: “Bi ji nungijin kjua yojori ngat'are xutabiu xi tumé je tjinre. Ngat'a sa'e ngajñu ne ch'otsa'en kaba'e chinina ngat'are kui.”

²⁰Tunga xi ngakure na'miu ko nchja chingare naxinando, inya'a xuta xi kio kuañajan, nga skui'a nga kjuinik'e-jñandai = re Barrabás, 'ba nga kjuinik'en Jesús.

²¹'Ba xuta titjun tsiningiya nganire:

—¿Ñáre ngojó nchjabi mejénnú nga sik'ejñandaa?

'Ba xutankjiun kitsu:

—Barrabás.

²²'Ba Pilato tsiningiya nganire:

—¿'Ba mé= xi sikuá Jesús xi Cristo 'mi?

'Ba ngatsi'i kitsu:

—¡Kru tjat'ai!

²³Tunga Pilato kitsu nganire:

—Ngu, ¿mé= kjua xi ch'o tjin xi kitsa'en kui?

Tunga xutankjiun ngisa 'ñu kiski'n-daya 'ba kitsu:

—¡Kru tjat'ai!

²⁴'Ba Pilato tsabe nga tumé tisaku ndiyare, nga tusa 'ñu inyakji'ndaya ngisa xutankjiun nga inyamakjanre. Kui kjuañu kiskjebeni nanda 'ba yanejun ntsja ngixkun xutankjiun 'ba kitsu:

—Bi kuenda tsa'an ngat'are jinre xutabi, tu kuenda tsojon.

²⁵'Ba ngatsi'i xuta kitsingojo:

—Jin ko ki'ndini ngatamajeni ngat'are jinre xutabi.

²⁶'Ba 'batsa'en Pilato kitsik'e-jñandaire Barrabás, 'ba sa'e 'exa nga s'ere Jesús, 'ba kitsingantsja tuxi s'et'ani kru.

²⁷'Ba meni chasoldadure xuta titjun kiko Jesús ni'ya masen xi pretorio 'mi, 'ba sa'e kinchja tsi'ire chasoldadu xinkjin nga tsikinyandai tsi'ire. ²⁸'Ba ts'axjere najñure Jesús 'ba kitsik'ejñaxte jngu najñu ini. ²⁹'Ba kitsinda jngu corona xi na'ya ni 'ba 'esun nindaku, 'ba ntsja kixi kitsika'a jngu yant'e joni yanise. 'Ba tsinyakunch'in ngixkun 'ba tsejnuke nga kitsure:

—'Nda na'en, reyre xuta judío.

³⁰'Ba nde 'etiajunre, 'ba ndekuini ya xi ya'a tso'ontjai nindaku. ³¹'Ba jaskan nga je 'batsa'en tsejnuke, ja'axinre najñu ini xi kitsik'ejñaxte, 'ba kitsikaja ngani xi najñure fa Jesús. 'Ba 'etjuko tuxi ku-at'ani kru.

Nga s'et'a kru Jesús

Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn 19:17-27

³²'Ba kionga je 'etju kio, kisatejin jngu xuta xi Simón 'mi xi nangi Cirene tse'e. Xi chasoldadu kitsika'akjua'ñu krure Jesús.

³³'Ba meni echu nga'nde xi Gólgota 'mi. (En xi tsunire: nga'ndere nindaku mik'en.) ³⁴'Ba Jesús kitsa'ere binu xi ko tsajmi sja ts'atjijin, tunga kionga je kiskut'a, bi kits'ini.

³⁵'Ba kionga Jesús je yat'a kru, chasoldadu kitsiskaya najñure Jesús tuxi skueni ñare xi k'uakore 'ba kitsik'abire xinkjin. ³⁶'Ba sa'e kio tsik'endu tuxi sikuendani. ³⁷'Ba ngasun nindaku kis'et'a jngu yate ña kua'indut'a mé= kjua tjinik'enni. 'Ba 'bitsa'en kua'indut'a yatio: “Kibi= xi Jesús xi reyre xuta judío.”

³⁸'Ba ñatjen kis'et'ako kru Jesús jó chacheje, jngu ngate kixire 'ba jngu

ngate skjunre. ³⁹ 'Ba xuta xi kio inyafa'a ch'o inyatsure Jesús nga inyatsik'atji mindaku:

⁴⁰ —Ji xi sikjekjuai ningu 'ba nga ján nixtjin xjunitjen ngani tsakaiñu, ngu tsa Ki'ndire Na'enchana kuáin, tik'angi yojori 'ba t'etukajent'ai kru.

⁴¹ 'Ba 'ba = nde tsa'en inyabejnuke xi ngakure na'miu ko chjine kjuatexuma 'ba ko nchja chingare naxinando nga inyatsure xinkjin:

⁴² —Kui xutabi kitsik'angi = kja'e xuta, tunga bi mare nik'angi tajngu yojore. Ngat'etukajent'a kru nganda'e tsa kui xi reyre xuta tse'e Israel, tuxi 'batsa'en kuakjainnina ngat'are kui.

⁴³ Ñu makjainre ngat'are Na'enchana, ngu ꞑNa'enchana ngatatsik'angi nganda'e tsa kjuakixi nga 'ñu tsimején! Ngat'a 'ba = kitsuna nga kui xi Ki'ndire Na'enchana.

⁴⁴ 'Ba chacheje xi ñatjen kis'et'ako kru, 'ba nde ch'o inyatsure.

Nga 'me Jesús

Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30

⁴⁵ 'Ba 'nda nga nyusen 'ba ka'nda chubá ján nga kuangixun, ngayéje ngasun'ndio kis'eñu. ⁴⁶ 'Ba nga je mején chubá ján Jesús 'ñu kiski'ndaya, 'ba kitsu:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? (En xi tsunire: Ji Na'en, ji Na'en, ¿ánñu kjinikumaninaa?)

⁴⁷ 'Ba yak'a xuta xi kio inya kjint'ere 'ba kitsure xinkjin:

—Profeta Elías tinchjare kui.

⁴⁸ 'Ba ta'a, jngu xuta xi kio sejña tsangatsanga nga kitsika'nyi jngu tsanga ko binu san. 'Ba jngu yanaxu 'eku 'ba kit-sitiñat'are Jesús tuxi k'uini tsakaiñu.

⁴⁹ Tunga xi yak'a kitsu:

—¿Mé = ña'anni? Xutsijan tsa Elías kjua'ek'ajent'a kru.

⁵⁰ 'Ba Jesús, 'ñu kiski'ndaya ngani 'ba k'en. ⁵¹ 'Ba jó ya kuán najñu xi kitjenchja

nga'nde xi 'ñu tsje tse'e ningu, jendibajenni 'nda ngank'are ka'nda ngi'ndere nga kitjndajen. 'Ba nangu jatse, 'ba naxi tsakjan. ⁵² 'Ba tsjure mik'en kitju'i, 'ba nkjin xuta xi kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana ja'aya nganire. ⁵³ 'Ba 'etju tsjure, kionga je ja'aya nganire Jesús, 'ba ja'as'en naxinando tsje Jerusalén ña nkjin xuta yakure yojore.

⁵⁴ 'Ba kionga xi ngakure chasoldadu 'ba ko xi ñatjen inya nga inyatsikuenda Jesús tsabe nga jatse nangu 'ba ko ngayéje xi kuán, 'ñu kitsakjun 'ba kitsu:

—Kjuakixi = nini nga kui xutabi Ki'ndire Na'enchana.

⁵⁵ 'Ba kio inya nkjin yanchjin xi kjin inyakitsejen xi 'nda nangi Galilea jendetjengini Jesús nga tsikinyako. ⁵⁶ 'Ba xi inya ngajinre yanchjinbiu María Magdalena, María nare Santiago ko Kuse, 'ba ko nare ki'ndire Zebedeo.

Nga s'eyanijin Jesús

Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42

⁵⁷ 'Ba kionga je tjima'ña, ja'e jngu xuta nyina xi Kuse 'mi xi tse'e nangi Arimatea. Xi 'ba nde xutare Jesús kuán.

⁵⁸ 'Ba meni Kuse kikun Pilato 'ba tsi'are yojore Jesús. 'Ba Pilato 'exa nga kua'ere.

⁵⁹ 'Ba Kuse kiskjebe yojo, 'ba jngu najñu xi tjibe kji'i 'ba xi tsjekoni yaxtejun.

⁶⁰ 'Ba kio jngu tsju xatse xi kui tse'e yajñaya, xi kiskju'ngit'a naxiu. 'Ba kionga je kiskanitikja jngu ndiojo tse xi 'echjaxtiukoni tsju, kiji. ⁶¹ 'Ba María Magdalena 'ba ko María xi ngijngu ngankjain tsju tsik'endu.

Nga chasoldadu inyatsikuenda ngatja tsju

⁶² 'Ba nga kuanyujun, kionga je ja'a nixtjin nga s'enda mé = xi machjen s'i pascua, xi ngakure na'miu ko nchja fariseo kikun Pilato, ⁶³ 'ba kitsure:

—Na'en, fa'etsjenní nga 'bi kitsu xuta ndesubiu nga tijña ngisa: “Nga je kjue

ján nixtjin, kjua'aya nganina ngajinre mik'en." ⁶⁴ 'Bamani tsu'ba, t'exai nga nda ngatamakuenda tsju ka'nda nga kjue nixtjin xi majánni. Tsa chjen ngajñu kjua'e xutare 'ba kuegocheje yojore, 'ba sa'e kuetsure xuta nga je ja'aya nganire ngajinre mik'en. Tsa 'ba sa'en nchjabiu, en ndesu xi jaskan ngisa = ch'o ngisa nga ko mare xi tjun.

⁶⁵ 'Ba Pilato kitsure:

—Teko chasoldadu 'ba nda tikuendo tsju jotsa'en nga ngisa nda kuannu.

⁶⁶ 'Ba meni nchjabiu kiji 'ba 'enere sello ndiojo xi tjichjakoni tsju 'ba kio kitsikinyaxtiu chasoldadu.

Nga Jesús fa'aya nganire ngajinre mik'en

Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10

28 'Ba kionga ja'a nixtjin nga nik-ja'aya, nga tjis'e isen 'betuts'inre semana, María Magdalena ko María xi ngijngu kikutsejen tsju. ² 'Ba tukjia'a kuán jngu chon xi 'ñu, ngat'a jngu ankjere Na'enchana jendejenni ngank'aa nga ja'ekja'axin ndiojo xi tixtiuchjákonu tsju 'ba kio tsik'ejñasun. ³ 'Ba ankjebiu 'ñu 'na chu'a joni ndi'i nga ba'na, 'ba najñure tiba xu xu kji'i joni nch'an. ⁴ 'Ba chasoldadu 'ñu kitsakjun nga tsabe ankjebiu. Se jatse = 'ba joni xi jesun tsa'en kis'endu. ⁵ 'Ba meni ankjebiu kitsure yanchjinbiu:

—Bi kun. 'Beña nga Jesús xi kiset'a kru teminyisjo. ⁶ Bi nde nga'e tijñani, je ja'aya nganire ngajinre mik'en jotsa'en nga kitsu. Ndechutsijon nga'nde ña kis'ejña. ⁷ Tunga tanginfañu 'ba 'bi tik'in_ru xutare: “Je ja'aya nganire ngajinre mik'en, 'ba kui tiftitjunnu nangi Galilea. 'Ba kio xio.” Je kixin_nuu en xi tjinni nga 'ba xin_nuu.

⁸ 'Ba ta'afani 'etju yanchjinbiu ña tijña tsju, inyatsakjukoni 'ba nde 'ñu tsja tit-

subakonire ngayeje. 'Ba tu mangatsanga nga kike'ere nijmi xutare Jesús. ⁹ 'Ba nga inyafi, kio kisatejin Jesús 'ba kitsite'ndare. 'Ba kitsitiñat'are 'ba kitsubakja ndsaku nga kitsichjire.

¹⁰ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—Bi kun, 'ba tik'in_ru nts'ia nga ngatji nangi Galilea, 'ba kio skuena.

Nga chasoldadu be'e nijmi mé xi kuán

¹¹ 'Ba yejerañu nga inyafi yanchjinbiu, yak'a chasoldadu kiji ngajin naxinando nga kike'ere nijmi xi ngakure na'miu ngayéje xi kuán. ¹² 'Ba xi ngakure na'miu kuañajanko nchja chingare naxinando 'ba 'endako xinkjin. 'Ba tse ton kitsjare chasoldadu ¹³ 'ba 'bi kitsure:

—'Bi tixun: “Sa'e ngajñu nga tetsjújñafee, xutare Jesús kafa'e 'ba kafikocheje yojore.” ¹⁴ 'Ba tsa xuta titjun kjuint'e kibi, jin = 'yee jotsa'en xuko nijmi kui. 'Ba bi kjua skajiu.

¹⁵ 'Ba meni chasoldadu kiskjebe ton 'ba 'ba kitsa'en jotsa'en kik'inre. 'Ba kui enbi xi tojo chuba nijmi ngisa ngajinre xuta judío ka'nda nixtjin nganda'e.

Nga Jesús tsja xare xutare

Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23

¹⁶ 'Ba meni xutare xi tejngu kiji nangi Galilea, nindu ña Jesús kitsure. ¹⁷ 'Ba nga tsabe Jesús, kitsichjire, ninga tjín xi jó ján kjiyujú kakun tsa kui. ¹⁸ 'Ba Jesús kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—Na'enchana je kitsjana kjua'ñu nga kuatexuma yejiá ngank'aa 'ba ko t'anangiu. ¹⁹ 'Bamani tsu'ba, tangiu 'ba ti'on xutana ngatsi'i naxinanda xi tjín ngasun'ndio. Tatendo nga ko ja'enre Na'enchana, ko Ki'ndiu 'ba ko Isennixtjintsjere Na'enchana. ²⁰ 'Ba takuya_ru nga ngatatsik'etjusun ngayéje xi je 'ene_nuu. 'Ba kuatejñakontsjai_nuu ka'nda nga kjue ngasun'ndio.

*Ennda ngat'a tse'e Jesucristo
jotsa'en kitsi'indu*

SAN MARCOS

**Juan Bautista tsuya
nga kju'a'e Jesucristo**

Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28

1 'Bitsa'en 'betuts'inre en nda xi ngat'a tse'e Jesucristo, Ki'ndire Na'enchana.

² 'Bitsa'en kua'indut'a xujunre xuta chinga profeta Isaías:

An tetsikasentitjunra xutana xi be'eya nijmi.

Kui xi k'uejñandatitjun ndiyari.

³ Jndare xuta xi 'ñu nchja nga'nde t'axin: "T'enda_ru 'ba kixi chju'i_ru ndiyare Na'enchana."

⁴ 'Ba kui = kjuañu ja'eni Juan Bautista nga'nde t'axin tuxi yatendani xuta 'ba tuxi ye'eyanire nijmi xuta nga tjinnere sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba satenda, meni nga kuachat'anire jere. ⁵ 'Ba 'etju ngatsi'i xuta xi tjin nangi Judea ko ngatsi'i xutare naxinanda Jerusalén nga ja'ekasen ñojonre Juan. 'Ba kionga je ye'e nijmi ngat'are je xi tjinre, Juan yatenda ngajin ndaje Jordán.

⁶ 'Ba najñu xi yaja Juan ntsjare chakameyu kuandakoni, 'ba ko jngu tji-uxinjnde tikjakonire. 'Ba naxkajndi ko ntsjenre tjiuchusera xi tjin ngijña kjine.

⁷ 'Ba kionga be'eyare nijmi, tsu:

—Jaskanre an ndiba jngu xuta xi ngisa tjinre kjuañu tu'bani ko an xi ka'nda an bi bakinna nga sikindia 'ba skjendaḡ na'ñu jndere. ⁸ An tebatenda_nuu ko nanda; tunga kui ko Isennixtjintsjere Na'enchana kuatendanu.

Jesús satenda 'ba chanayiu kut'ayako

Mt. 3:13-17; 4:1-11; Lc. 3:21-22; 4:1-13

⁹ 'Ba 'bi kuán kui nixtjinbiu nga Jesús 'etjuni naxinanda Nazaret, naxinanda xi tijñajin nangi Galilea, 'ba echu ña tijña Juan. 'Ba Juan yatenda ngajin ndaje Jordán. ¹⁰ 'Ba kionga ti'betukajin nando, Jesús tsabe nga kitju'i ngank'aa, 'ba nga Isennixtjintsjere Na'enchana ti'betukajennere joni jngu tjiunise tiba. ¹¹ 'Ba jngu jnda kjinu'yanire ngank'aa xi tsu:

—Ji = ni xi ki'ndina xi tsimijaḡ. Ne tsja tjinna ngat'a tsji.

¹² 'Ba jaskan, Isennixtjintsjere Na'enchana kiko nga'nde t'axin. ¹³ 'Ba kio tsik'ejña yachan nixtjin ngajinre tjiuba ts'en, 'ba chanayiu kiskut'ayako. 'Ba ankjere Na'enchana ja'ekatesinre Jesús.

Jesús 'betuts'inre xare nangi Galilea

Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15

¹⁴ 'Ba jaskan nga Juan kis'eya nduya, Jesús echu nangi Galilea, 'ba kio kitsik-ja'axtiuya en ndare Na'enchana.

¹⁵ —Nixtjinbi xi kik'innu je kuajngu 'ba kjuatexumare Na'enchana je tijña tiña. Tik'antjaiyo kjuafa'etsjennu, 'ba ngatamakjainnu ngat'a tse'e en ndare Na'enchana —kitsure Jesús.

**Jesús nchjare ñujun
xuta xi tsuba tjiuti**

Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11

¹⁶ 'Ba tifa'a Jesús ngandai ndachikunre Galilea, kionga tsabe Simón 'ba ko nts'e xi Andrés 'mi. 'Ba na'ya tire inyakanikja'ajin nando, ngat'a kui nchjabiu xi ti = tsuba. ¹⁷ 'Ba Jesús kitsure:

—Jun na'en, ndetjennginu. An sa'en_nuu nchja xi 'beku xuta.

¹⁸ 'Ba ndekuini chubabiu nchjabiu 'endu na'ya tire 'ba kitjenggi.

¹⁹ 'Ba kio nguba chire Jesús tsabe Santiago 'ba ko nts'e Juan, ki'ndire Zebedeo,

xi tjinduya barku nga inya'bendunda na'ya tire. ²⁰ 'Ba tukjuan kinchja = re, 'ba nchjabiu kitsik'ejña na'enre xi Zebedeo 'mi ngaya barku ko chu'ndare 'ba kitjenngi Jesús.

**Jesús tsinda jngu xuta xi tijñajinre
jngu isennixtjin xi bi nda**

Lc. 4:31-37

²¹ 'Ba jaskan Jesús ko xutare ja'e naxinanda Capernaum. 'Ba kionga nixtjin nga nikja'aya, Jesús ja'as'en ni'ya sinagoga 'ba 'etuts'inre nga yakuya. ²² 'Ba tu kuakun = re xuta jotsa'en yakuyare joni tsa xa nk'a tjinre, 'ba bi joni nchja chjine kjuatexuma. ²³ 'Ba ngaya ni'ya sinagoga tijña jngu xuta xi isennixtjin xi bi nda tijñajinre, xi kitsu nga kiski'ndaya:

²⁴ —Ji Jesús tse'e Nazaret, ¿mé= xi tjinri ngat'a tsajain? ¿A ja'enikjekjuani? 'Be = ña 'yá = ni ji. Ji = ni xuta tsjere Na'enchana.

²⁵ Tunga Jesús jatiko isennixtjinbiu 'ba kitsure:

—¡Xiu teni 'ba t'etukajin ri xutabi!

²⁶ 'Ba isennixtjinbiu xi bi nda se 'etsujmeyare xutabiu, 'ba niki 'ñu = kiski'ndaya nga 'etukajinre. ²⁷ 'Ba ngatsi'i xuta tu kuakun = re, 'ba tsihingiyare xinkjin:

—¿Mé = kibi? Kja'e tsa'en bakuya xutabi, joni tsa xa nk'a tjinre. ¡Ka'nda isennixtjin xi bi nda 'bexa = re 'ba tsik'etjusunre!

²⁸ 'Ba ne xati kji'yare ngat'a tse'e Jesús ngayéje nangi Galilea.

**Jesús tsinda nachi'yare Simón Pedro
'ba ko ne nkjin xuta xi sefesun**

Mt. 8:14-17; Lc. 4:38-41

²⁹ 'Ba kionga 'etju ni'ya sinagoga, Jesús kiji ko Santiago 'ba ko Juan ndaba Simón ko Andrés. ³⁰ 'Ba nachi'yare Simón nachan tikijñasun nga nt'ai kunre. 'Ba ta'a kik'ere nijmi Jesús. ³¹ 'Ba kui kitsitiñat'are 'ba kiskjebe ntsja nga kitsikisetjen. 'Ba ndekuini chubabiu ki-

tukja'axinre chi'in nt'aire chjunbiu. 'Ba sa'e kitsikjén xuta xi echukun.

³² 'Ba kionga je tjima'ña, kionga je kintjai tsu'biu, echuchanire Jesús ngatsi'i xuta xi sefesun ko xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda. ³³ 'Ba nkjin xuta xi tjindu Capernaum ja'e 'ba kuañajanxtiu xuntja ni'yo. ³⁴ 'Ba Jesús ne nkjin xuta kitsinda xi kja'e kjuanga chi'in kunre, 'ba ne nkjin isennixtjin xi bi nda ts'axjejin. 'Ba ngat'a isennixtjinbiu bexkun 'yá = ñu kui, kui = kjuañu Jesús bi kitsja'ndenire nga kinchja.

**Jesús 'betju nga fitsikja'axtiuya
enre Na'enchana**

Lc. 4:42-44

³⁵ Kionga je tjis'e isen, kionga jñu chun ngisa, tsisetjen Jesús 'ba 'etju nga kiji jngu nga'nde t'axin nga kikjako Na'enchana. ³⁶ 'Ba kio Simón 'ba ko nchja xinkjin kikangisjai Jesús. ³⁷ 'Ba kionga kuasjaire nde, kitsure:

—Ngatsi'i xuta inyamangisjairi.

³⁸ Tunga Jesús kitsingojore:

—Tangian kja'e nga'nde xi tjindu tiña, tuxi 'ba nde kio sikja'axtiuyani ra enre Na'enchana; ngat'a tu kui xa 'etjuña.

³⁹ 'Ba kiji ngayéje ni'ya sinagoga xi tu tjin nangi Galilea, nga titsikja'axtiuya enre Na'enchana, 'ba ne nkjin isennixtjin xi bi nda ti'baxje.

**Jesús tsinda jngu xuta xi
chi'in fe'ndujun kunre**

Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16

⁴⁰ 'Ba kio jngu xuta xi chi'in fe'ndujun kunre ja'etsitiñat'are Jesús 'ba tsakassenkunch'int'are 'ba 'ets'are:

—Tsa mejénri kuan sitsjenaḡ nga xja'axinnaḡ chi'in xi kunḡ.

⁴¹ 'Ba Jesús ja'animare xutabiu, 'ba kitsure nga yanere ntsja:

—Mejénḡ. Ngatamandai.

⁴² 'Ba ndekuini chubabiu, kitukja'axinre chi'inre, 'ba kuanda. ⁴³ 'Ba ta'a kit-

sikixant'a Jesús xutabiu, 'ba 'ñu 'enere nga kitsure:

⁴⁴—Tu'yá 'be_ri nijmi; tu t'in 'ba tikaku_ri vojori na'miu. 'Ba t'ikue kju-atjo xi baku nga je kuatsjejin jotsa'en kitsu Moisés, tuxi 'batsa'en skuekixini xuta nga je kuanda ngani.

⁴⁵Tunga kionga kui xutabiu kiji, 'etut-s'inre nga ye'ere nijmi ngatsi'i xuta mé xi tu kuán. 'Ba kui = kjuañu Jesús bi nde nda kuán ja'as'enni naxinando, tu kioña tsajain xuta 'bejña. Tunga 'etjuni xuta xi kja'e kjuanga nangi tse'e nga ja'ekutsejenre.

Jesús tsinda jngu xuta xi bi ma fi

Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26

2 'Ba jaskan, kionga je ja'a jó ján nix-tjin, Jesús ja'e ngani naxinanda Capernaum; 'ba kjint'e xuta nga je tijnã ngani ndaba. ²'Ba tukjia'a ne nkjin xuta kuañajan, ka'nda ngantja ni'yo bi nde kis'eni nga'nde; 'ba Jesús yakuyare enre Na'enchana. ³'Ba kio, ja'e ñujun xuta xi yank'angi jngu xuta xi bi ma fi. ⁴Tunga bi kuán echukat'are Jesús, ngat'a ne nkjin xuta tjin. Kui kjuañu ngatsja ni'ya ña tijnã Jesús kiskje'ikjani, 'ba kio ts'a-jenni xuta xi tji'mio nga kjiya kuxta. ⁵'Ba kionga Jesús tsabe kjuamakjain xi tjinre nchjabiu, kio kitsure xuta xi tji'mio:

—Ji ki'ndina, je kuachat'ari jeri.

⁶Tunga yak'a chjine kjuatexuma xi tjindu kio, 'bitsa'en kitsikja'etsjen: ⁷“¿Jótsa'en ma kakun xutabi nga 'bitsa'en tinchja? Bi tjibekun Na'enchana, ngat'a tu Na'enchana sani xi mare tsichat'a je.” ⁸Tunga ta'a fani kuankjinre Jesús mé xi inyatsikja'etsjen nchjabiu, 'ba tsiningiyare:

—¿Áññu 'batsa'en tenikja'etsjenñu?

⁹¿Méñu xi ngisa bi na'enre nga xin_ra xuta xi bi ma fiu? ¿A nga xin_ra: “Je

kuachat'ari jeri”, asa nga xin_ra: “Tiset-jen, chjube kuxta xi tetsujñaye 'ba tit-jajme”? ¹⁰Tunga mejéñna nga xio nga Ki'ndire Xuta xi'iun tjinre kjuañu kui ngasun'ndebi nga sichat'a je.

'Ba kio kitsure xuta xi bi ma fiu:

¹¹—Ji xinra, tisetjen, chjube kuxtari 'ba t'in ni'yari.

¹²'Ba xuta xi tji'mio ta'a tisetjen, 'ba kiskjebe kuxtare nga 'etjuni kio ngixkun ngatsi'i xuta. 'Ba ngatsi'i tu kiskutsejen'akun = 'ba kitsichjire Na'enchana nga kui xi tjinre kjuañu. 'Ba inyatsure xinkjin:

—Kje nisa jngu ndiyajin 'ya tsajmi joni kibi.

Jesús nchjare Leví

Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32

¹³'Ba jaskan Jesús 'etju ngani nga kiji ngandai ndachikun; 'ba ne nkjin xuta ja'ekun, 'ba 'etuts'inre nga yakuyare.

¹⁴'Ba kionga Jesús tifa'a kio, tsabe Leví xi ki'ndire Alfeo, nga tijnã nga'nde ña tjubechjintjai tsajmi, 'ba kitsure:

—Ndetjenngina.

'Ba Leví tisetjen 'ba kitjenni.

¹⁵'Ba 'ba kuán nga Jesús tikjen ndaba Leví, ne nkjin xuta xi kjebechjintjai tsajmi ko xuta je tjindut'ako yamixa Jesús 'ba ko xutare; ngat'a ne nkjin mani xuta xi tjenngire. ¹⁶'Ba chjine kjuatexuma xi tse'e nchja fariseo tsabe kionga Jesús inyakjenko xuta je 'ba ko xuta xi kjebechjintjai tsajmi. 'Ba jako xutare Jesús, 'ba tsiningiyare:

—¿Áññu nchja xi kjebechjintjai tsajmi 'ba ko xuta je tikjenkoni chamaestrunu?

¹⁷'Ba Jesús kjint'ere, 'ba kitsure:

—Xuta xi nda bi chjine ki machjenre, tu kui sani xi sefesun. Bi xuta xi kixi ja'ekinchja_ra, tu kui sani xuta xi tjinre je.

**Jesús tsuya kja'añu
nga ma beni kjindia**

Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39

¹⁸ 'Ba jngu ndiya, kionga xuta xi tjenn-gire Juan 'ba ko nchja fariseo tjindu kjindia, yak'a xuta ja'ekjeningiyare Jesús:

—Ji na'en, xuta xi tjenn-gire Juan 'ba ko nchja fariseo tjindu kjindia. ¿Ánñu xutari bi 'bendu kjindianini?

¹⁹ —¿A ma 'bendu kjindia xuta xi kjinikjint'e jngu kjuabixan, tsa xi xi'un kio tijñako ngisa? —kitsingojore Jesús—. Yejerañu xi xi'un tijñako, bi kuan k'uendu kjindia. ²⁰ Tunga kju'a'e jngu nixtjin kionga stukja'are xi'un; kionga kju'a'e nixtjinbiu kio = k'uendu kjindia.

²¹ 'Ba ni'yá 'bendayanda jngu xutji chinga ko chuba najñu xatse; ngat'a najñu xatsio kje fa'ekujín 'ba 'betijnda xutji chingó, 'ba ngisa = tse tijnda. ²² 'Ba nde ni'yá 'beya binu xatse jngu chitsa xi tjiuxin ni xi chinga; ngat'a binu xatsio k'uetijnda, 'ba ne tse binu tisten 'ba kju'ekjua = chitsa tjiuxinbiu ngayeje. 'Ba kui = kjuañu chitsa tjiuxin xatse k'ueyaña binu xatse —kitsu Jesús.

**Jesús bakuya ngat'a tse'e
nixtjin nga nikja'aya**

Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5

²³ 'Ba jngu nixtjin nga nikja'aya Jesús 'ba ko xutare setsuma ngajin ña kji'i tsujmi ntje. 'Ba kionga ja'a kio, xutare 'e-tuts'inre nga tsate xujmare trigo. ²⁴ 'Ba nchja fariseo tsiningiyare:

—¿Ánñu xutari inyatsa'enni mé xi bi tixa'nde nga ma nixtjin nga nikja'aya?

²⁵ Tunga Jesús kitsure:

—¿A kje 'bexkiyajíun mé = xi kitsa'en David jngu nixtjin nga kui 'ba ko xuta xi tjenko kuana'enre 'ba kuabojore? ²⁶ 'Ba kui nixtjinbiu nga Abiatar na'mi titjun kuán, David ja'as'en nga'nde tsjere Na'enchana, 'ba kiskine niñuxtila tsje, xi

tu na'miu ma kjine; 'ba kitsjare xuta xi tjenko ngayeje.

²⁷ 'Ba kitsu ngisare Jesús:

—Nixtjin nga nikja'aya tu kjuanda tse'e = xuta nga kis'endare, bi tsa nixtjiun kis'endare xuta. ²⁸ 'Ba kui = kjuañu Ki'ndire Xuta xi'iun batexumanire ka'nda nixtjin nga nikja'aya.

Jesús tsinda jngu xuta xi ja'eku ntsja

Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11

3 'Ba kio Jesús ja'as'en ngani ni'ya sinagoga; 'ba kio tijña jngu xuta xi ja'eku ntsja. ² 'Ba nchjabiu inyakutsejenre Jesús tuxi skueni tsa sinda xutabiu nga nixtjin nga nikja'aya, 'ba tuxi kuan kuangini. ³ 'Ba Jesús kitsure xuta xi ja'eku ntsja:

—Tisetjen 'ba tisen ngamasenre kio.

⁴ 'Ba jaskan tsiningiyare nchja xi yak'a:

—¿Mé xi tixa'nde nga ña'an nga nixtjin nga nikja'aya, a tsajmi xi nda = asa xi ch'o? ¿A sik'angiña jngu xuta, asa sik'enña?

Tunga nchjabiu xiu tsik'endu. ⁵ 'Ba Jesús ko kjuasti kiskutsejen'a nchja xi inyandaire, 'ba ba kis'ere ngat'a tse'e nga titsujñu ngisare.

—Tjente ndsai —kitsure xuta xi ja'eku ntsja.

'Ba xutabiu yejente ntsja, 'ba kuanda.

⁶ Tunga ta'a 'etju nchja fariseo 'ba kuañajant'are nchja tse'e Herodes nga tsangisjai ndiya jotsa'en kuan sik'enni Jesús.

**Jesús tsinda nkjin xuta
ngandai ndachikun**

⁷ 'Ba jaskan Jesús kikit'axin xutare ndai ndachikun, 'ba ne nkjin xuta xi jendibani nangi Galilea kitjenngi.

⁸ 'Ba kionga kjint'e mé xi tu titsa'en Jesús, ne nkjin xuta xi tse'e nangi Judea, tse'e naxinanda Jerusalén, tse'e nangi Idumea, tse'e xingunda ndaje

Jordán 'ba ko tse'e ngandaire naxinanda Tiro ko naxinanda Sidón ja'ekutsejenre. ⁹'Ba kui = kjuañu Jesús 'exare xutare nga ngat'ejñandare jngu barku, tuxi bi kuastinnenire xutankjiun xi kuañajan kio. ¹⁰Ngat'a ne nkjin xuta je kitsinda, kui kjuañu xi sefesun se inyakanjaja'ane = re yojore tuxi kuan sikoni. ¹¹'Ba kionga isennixtjinnkjin xi bi nda tsabe Jesús, tsikinyakunch'int'are 'ba tsu nga kji'ndaya:

—Ji = ni xi Ki'ndire Na'enchana!

¹²Tunga Jesús jatiko isennixtjinbiu nga bi kuetsu nga kui xi Ki'ndire Na'enchana.

Jesús kja'ajin xutare xi tejó

Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16

¹³'Ba jaskan Jesús kiji jngu ngijñacha, 'ba kinchjare nchja xi nda kisasenre. 'Ba kionga kuañajan nchjabiu, ¹⁴Jesús kiskja'ajin tejó nchja tuxi k'uajmekoni, 'ba tuxi sikasenni nga sikja'axtiuya enre Na'enchana. Jesús kitsjaja'enre nchjabiu nga kui xi k'uin apóstoles; ¹⁵'ba kitsjare kjuañu tuxi k'uaxjejinna isennixtjin xi bi nda ngajinre xuta. ¹⁶Kui nga tejó nchjabiu xi kiskja'ajin Jesús: Simón, xi kitsjaja'enre nga kui xi k'uin Pedro; ¹⁷Santiago 'ba ko nts'e Juan, ki'ndire Zebedeo, xi kitsjaja'enre Boanerges (ja'en xi tsunire: Ki'ndire Cho'on); ¹⁸'ba ko Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Santiago xi ki'ndire Alfeo; Tadeo, ko Simón, xi mako nchja cananista, ¹⁹'ba ko Judas Iscariote, xi jaskan kitsingantsja Jesús.

Jesús nchja ngat'a tse'e chanayi Beelzebú

Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10

'Ba jaskan, Jesús ja'as'en ni'ya ña ti'bejña, ²⁰'ba ne nkjin xuta kuañajanne nganire, ka'nda bi kuán kiskine chi niñu. ²¹'Ba kionga kjint'e xinkjin Jesús, ja'ek-

ja'a, ngat'a kitsu xuta xi yak'a nga Jesús skare.

²²'Ba chjine kjuatexuma xi jendibani naxinanda Jerusalén kitsu nga chanayi Beelzebú, ngakure isennixtjin xi bi nda, tijñajinre Jesús 'ba nga kui kitsjare kjuañu tuxi k'uaxjejinna isennixtjin xi bi nda. ²³'Ba kio Jesús kinchjare nchjabiu, 'ba 'ejñare kui kjuakusunbi:

—¿Jótsa'en ndekuini chanayiu kuan k'uaxjejinna yojore? ²⁴'Ba tsa xuta xi tjindu jngu naxinanda ña bateguma jngu rey ndeku jóya tjinnire yojore, bi tsé kuanre nga k'uendu. ²⁵'Ba tsa xuta xi tjindu ngaya jngu ni'ya ndeku jó ya tjinnire yojore, bi tsé kuanre nga k'uendu xuta xi tjinduya. ²⁶'Ba nde tsa chanayiu kuakjanya yojore, 'ba tsa ndeku skjankoni yojore, bi tsé kuanre nga k'uejña. Je echukjet'a nixtjinre.

²⁷'Ba tu'yá kuan kjuas'as'en ndaba jngu xuta xi taja 'ba skjebecheje tsajmire, tsa bi fara tjun kueta'ñu; 'ba tu 'ba = tsa'en sa nga kuan skja'achejere tsajmire.

²⁸'Ba fa xinkixi nuu, nga Na'enchana sichat'a yejere jere 'ba tume en ch'o xi kuetsure Na'enchana xuta; ²⁹tunga xi ch'o kuetsure Isennixtjintsjere Na'enchana, niñajanni kuachat'are. Tu je = xuta je ngantsjai nixtjin —kitsu Jesús.

³⁰Ngat'a nchjabiu kitsu nga kui xi tijñajinre jngu isennixtjin xi bi nda.

Jesús tsuya 'yá = xi nare 'ba 'yá = xi nts'e

Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21

³¹'Ba kio ja'e nare 'ba ko nts'e Jesús 'ba ngandetsiun tsikinya 'ba tu 'exa nga kjuinukjuare Jesús. ³²'Ba xuta xi tjindundaire Jesús kitsure:

—Nari ko nts'é 'ba ko ndichjai ngandetsian inya 'ba inyamangisjairi.

³³—¿'Yá = xi nana 'ba 'yá = xi nts'ia? —kitsu Jesús.

³⁴'Ba kio kiskutsejen'a xuta xi tjin-
dundaire 'ba kitsu:

—Kui ngatsi'i xutabi xi nana 'ba ko
xi nts'ia. ³⁵Ngat'a tu'yañu xi tsik'etjusun
enre Na'enchana, kui xi nts'ia xi ndich-
jaa 'ba xi nana.

**Jesús bakuya jngu kjuakusun ngat'a
tse'e xuta xi kjejndi xujma**

Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8

4 'Ba kio 'etuts'in nganire Jesús nga
yakuyare xuta ndai ndachikun,
'ba ne nkjin xuta kuañajant'are. 'Ba
kui = kjuañu, tsijinni barku xi tikijñajin
ndachikun 'ba tsik'ejñayare, 'ba ngatsi'i
xutankjiun ngandai ña kixi chun
tsikinya. ²'Ba nga 'ejñare kjuakusun;
'etuts'inre nga yakuyare ne nkjin tsajmi.
'Bi tsa'en yakuyare:

³—Tasen ñojon enbi: Jngu xuta kiji
nga kikjejndi xujma. ⁴'Ba kionga je tik-
jejndi xujma, masen xujmare tsixu ndai
ndiyo; 'ba ja'e tjiunisio 'ba kiskine. ⁵'Ba
ngimasen xujmare tsixujin ndiojo, ña bi
tse nangi tjin; 'ba ta'a jesu ngat'a bi
'ñu nanga nangu. ⁶Tunga kionga 'etju
tsu'biu, yaka 'ba kitsixi ngat'a bi 'ñu
nanga kiji jamare. ⁷'Ba ngijngu ka'a xu-
jma tsixu ngajin na'ya, 'ba kuank'a na'yo
'ba bi kitsja'ndere nga nda kuacha xu-
jmabiu, 'ba nimé tu kitsja. ⁸Tunga ngi-
jngu ka'a xujmabiu tsixu ña nda nangi.
'Ba jesu xujmabiu 'ba kuacha, 'ba ne nda
chan kitsja; 'ba tjin xujmabiu xi kitsja
kate tu, tjin xi yachute ko te, 'ba tjin xi
jngu sientu tu kitsja.

⁹'Ba kitsu ngisa Jesús:

—Xi tjin ñojon, ngatasen ñojon.

**Jesús tsuya áññu
kjuakusun bakuyani**

Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10

¹⁰'Ba jaskan, kionga Jesús tsik'ejña
tajngu ko xuta xi tsikinyat'a tiñare 'ba
ko nga tejó xutare, nchjabiu tsiningiyare

mé xi tsunire kjuakusunbiu. ¹¹'Ba Jesús
kitsingojore:

—Jun, kitsa'e'ndenu nga kuankjinnu
mé xi tji'mo ngat'are ña batexuma
Na'enchana; tunga kja'e xuta xi tjinu
ngandetsin, ko kjuakusun sakuyanire;
¹²tuxi nisi nda skutsejen, bi skueni,
'ba tsa ninga nda kuasen ñojon, bi
kuankjinre, tuxi 'ba tsa'en bi k'uant-
jaiyani kjuafa'etsjenre 'ba bi kuachat'are
jere.

**Jesús tsuya mé xi tsunire kjuakusun
tse'e xuta xi kjejndi xujma**

Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15

¹³'Jun, ¿a bi mankjinnu jó tsunire
kjuakusunbiu? Tsa bi mankjinnu
jun, ¿jótasa'en kuankjinninu ngayéje
kjuakusun xi yak'a? —kitsure Jesús—. ¹⁴Xuta
xi kjejndi xujma xuta xi
tsikja'axtiuya enre Na'enchana
tsinguyanire. ¹⁵Tjin xuta xi joni xujma
xi tsixu ngandai ndiyo: ngu nt'e enbi,
tunga ta'a ndiba chanayi 'ba kja'axin en
xi je kis'entjejin inimare. ¹⁶'Ba yak'a
xuta xi joni xujma xi tsixujin ndiojo:
ngu nt'e enbi 'ba ta'a tsja s'ere nga
makjainre, ¹⁷tunga bi nanga kiji jamare
ngajin inimare 'ba bi tsé kixi minya;
kui = kjuañu, nga tu ngat'are ion
fa'axtiuni kjuanima 'ba tsjenggire xuta
'ba ngutjun fani tsichaja kjuamakjainre.
¹⁸'Ba tjin xuta xi joni xujma xi tsixujin
na'ya: ngu nt'e enbi, ¹⁹tunga ne 'ñu
tsikja'etsjen ngat'are tsajmi xi tjinre
ngasun'ndebe, 'ba kjuanyino 'bejñure
'ba tu kui s'e yejere tsajmi xi mejénre.
'Ba ngayejebi inimare fa'as'enjin 'ba bi
tsja'ndere nga nda kuacha enbi ngajin
inimare, 'ba bi tsja tu. ²⁰Tunga tjin
yak'a xuta xi joni xujma xi tsixu ña nda
nangi: ngu kui xutabi nt'e enbi 'ba
makjainre, 'ba ne nda chan tsja. Tjin xi
kate, xi yachute ko te, 'ba xi jngu sientu
tu tsja nga jngu jngu.

**Jesús bakuya kjuakusun
ngat'a tse'e ndi'i**

Lc. 8:16-18

²¹ 'Ba Jesús kitsure ngayeje:

—¿A tjin = xi baka jngu ndi'i tuxi ngi'ndere jngu kaxa k'uejñayani asa ngi'ndere jngu nachan? ¿A bi tsa nga nk'a chun s'ejña ndi'i tuxi nda sit-sejenni? ²² Ngat'a ngayéje xi tijña'mo nganda'e kju'a'e nixtjin nga s'ejñatsejen; 'ba xi bi matsejen nganda'e kju'a'e nix-tjinre nga k'uetukatsejen. ²³ Xi tjin ño-jon, ngatasen ñojon.

²⁴ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—Ñu nda tasen ñojon ru mé xi tenu'yo. Ngat'a chubá xi sichjon nga k'uechubo kja'e xuta, 'ba = nde kui xi sichubako nganinu Na'enchana; 'ba ngisa = tse k'uesunnu. ²⁵ Ngat'a xi tjinre, ngisa = tse kua'e ngisare; tunga xi tsa-jainre, ka'nda stukja'are xi ichi tjinre.

**Jesús bakuya kjuakusun
nga mank'a xujma**

²⁶ 'Nga ko ña batexuma Na'enchana —kitsu Jesús— nde 'ba = nire joni xuta xi 'bentje xujma ngajin nangu; ²⁷ ngu nde 'ba = nire tsa tikijñafe asa tijñakun, a ngajñu = asa nga nixtjin =, xujmo fesu 'ba mank'a, nisi bi tjibe jótsa'en tjimank'a. ²⁸ Ngat'a nangu tsja tajngu chan; titjun xka chi'ndere, 'ba jaskan nts'enre, 'ba xi fet'ani s'ere tu xujmo; ²⁹ 'ba kionga je kichji ture, kio xutabiu 'beñajan, ngat'a je = ja'e nixtjinre chan.

**Jesús bakuya kjuakusun
ngat'a tse'e xujma mostaza**

Mt. 13:31-32, 34-35; Lc. 13:18-19

³⁰ 'Ba kitsu ngisare:

—¿Mé xi mangusun ña batexuma Na'enchana, asa mé kjuakusun sikjjan an tuxi kuan singusunña? ³¹ Kui jo = ni

jngu xujma tse'e mostaza xi s'entjejin nangu. Ninga ngisa ichi kun tu'bani ko ngayéje xujma xi tjin ngasun'ndebi; ³² tunga, kionga je kis'entje, mank'a 'ba ngisa 'ñu je ma tu'bani ko ngayéje ya xi 'bentje xuta, 'ba ne ya'e = ma tjiare ka'nda tjiunise xi setsuma ngank'aa ma tsinda ndaba ngi'ndere nk'ianre yabiu — kitsu Jesús.

³³ 'Ba ne nkjin kjuakusun joni kibi kit-sichjen Jesús nga yakuyare xuta. Yakuyare jotsa'en kuan ngisa nda kuanjinre. ³⁴ Bi fako tsa bi ko jngu kjuakusun, ninga xin tsuyanire xutare jó tsunire kjuakusunbiu.

Jesús tsik'exiu ntjo ko ndachikun

Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25

³⁵ 'Ba ndekuini nixtjinbiu, kionga je tjima'ña, Jesús kitsure xutare:

—Tjian xingunda jan.

³⁶ 'Ba 'batsa'en kitsik'endu xutankjiun 'ba xutare kiko Jesús ngaya barku xi je tjinduya, 'ba = nde tjenggi ngisare kja'e barku xi ñatjen tjen. ³⁷ 'Ba kio kuán jngu ntjo 'ñu xi niki kjenitjen = nando 'ba tsindiure nando niki kitsiteya barku, 'ba ja'as'enttjai nanda, 'ba je mején kitse. ³⁸ Tunga Jesús ngastun barku tsakja-jñafe, nga jngu najñu ngiku tikjijña ngi ku; 'ba xutare kitsikja'are 'ba kitsure:

—¡Na'en! ¿Áñu bi kuenda teña'anni ninga tetiungijndia?

³⁹ 'Ba Jesús tsisetjen 'ba jatiko ntjo 'ba ndachikun kitsure:

—¡Xiu teni!

'Ba kis'exiu ntjo 'ba jña kuachun.

⁴⁰ 'Ba jaskan Jesús kitsure xutare:

—¿Áñu ne tekunñu? ¿A tojo kje chunnu?

⁴¹ 'Ba se kitsakjun = nchjabiu, 'ba miningiyare xinkjin:

—¿'Yá = tsé xutabi, nga ka'nda ntjo 'ba ko ndachikun tsik'etjusunnire?

**Jesús tsinda jngu xuta xi
tijñajinre isennixtjin xi bi nda**

Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39

5 'Ba 'batsa'en echu nangire xuta Gerasa, xi tijña xingunda ndachikun. ²'Ba kionga Jesús 'etjukajen barku, tukjia'a kitsitiñat'are jngu xuta xi 'e-tukajinni tsju xi tijñajinre isennixtjin xi bi nda. ³Ngat'a tsju 'bejñajin 'ba ni'yá ma tsik'ejña'ñu, nisi ko na'ñu kicha s'e'ñukoni. ⁴Ngat'a je ne nkjin ndiya kiseta'ñukoni na'ñu kicha ndsaku 'ba ko ntsja, tunga batejntsu na'ñu kicha xi tji'ñuni ntsja, 'ba kitsixi na'ñu kicha xi tji'ñukoni ndsaku, 'ba ni'yá tsa'enre. ⁵'Ba nga nixtjin ko nga nistjen 'bajmejnin tsju 'ba ko ngajin ngijña, nga kji'ndaya 'ba nga ko ndiojo tsi'onkonire yojore. ⁶Tunga nde sa'e = kjin tsabeni Jesús, mangatsanga kiji 'ba tsakaskunch'in-t'are, ⁷'ba 'ñu kiski'ndaya nga kitsure:

—Ji Jesús, Ki'ndire Na'enchana xi tijña ngank'aa, ¿mé = xi tjinri ngat'a tsa'an? 'Bets'arā nga bi kjuanima ba'enaā.

⁸'Ba 'ba tsa'en kinchja ngat'a Jesús ja'ba je 'bi kitsure:

—Ji isennixtjin xi bi ndai, t'etukajin_ri xutabi!

⁹'Ba kio Jesús tsiningiyare:

—¿Jó 'miri?

—Legión 'mina, ngat'a ne nkjin mani —kitsu isennixtjin xi bi ndo.

¹⁰'Ba xutabiu 'ñu 'ets'are Jesús nga bi kja'e nangi xi kjin sik'ete isennixtjin xi bi ndo. ¹¹'Ba 'batsa'en tiñare nindu 'ñu nkjin tjiuchinga inyakjen, ¹²'ba isennixtjin xi bi ndabiu tsi'are Jesús:

—Tikasenniñ ña tjindu tjiuchinga, 'ba ta'e'ndenij nga kuitjas'enjin_ri.

¹³'Ba Jesús kitsja'ndere isennixtjabin, 'ba 'etukajinre xutabiu 'ba tjiuchingabiu ja'as'enjinre. Jóru mi mani tjiuchingabiu, 'ba tsangatsanga jencya

ka'nda ña tijña ndachikun, 'ba kio jesunjin.

¹⁴'Ba nchja xi inyatsikuenda tjiuchingabiu tsangatsanga nga kike'ere nijmi xuta xi tjin naxinando 'ba xi tjindundai ngandaire. 'Ba xuta ja'ekutsejen tuxi skueni mé = xi kuán. ¹⁵'Ba kionga xutankjin ja'e ña tijña Jesús, tsabe xutabiu xi kis'ejñajinre isennixtjin xi bi nda xi Legión 'mi, nga je xiu tijña, 'ba nga je yaja najñure 'ba nga je nda tjinre; 'ba xutankjiun kitsakjun. ¹⁶'Ba nchja xi tsabe mé = xi kuánre xutabiu xi kis'ejñajinre isennixtjin xi bi nda 'ba ko tjiuchingo ye'ere nijmi xuta xi yak'a. ¹⁷'Ba 'batsa'en xutankjiun 'ets'are nga Jesús ngatetukajin kui nangibiu.

¹⁸'Ba kionga Jesús tifa'as'en ngani barku, xutabiu xi kis'ejñajinre isennixtjin xi bi nda 'ets'are nga ngatatsja'ndere nga kuetjenngi. ¹⁹Tunga Jesús bi kitsja'ndere.

—Tusa ni'yari t'in, ko xingi, 'ba t'e_ri nijmi mé = xi kitsa'en ngat'a tsiji Na'enchana, 'ba jótsa'en ja'animari —kitsure Jesús xutabiu.

²⁰'Ba 'batsa'en kiji xutabiu, 'ba 'etut-s'inre nga ye'e nijmi naxinanda xi tjin nangi Decápolis mé = xi kitsa'en Jesús ngat'a tse'e; 'ba ngatsi'i xuta xi tjin kio tu kuakunre.

**Jesús tsinda ki'ndi chjunre Jairo 'ba
ko chjun xi kitsiko najñure**

Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56

²¹'Ba kionga Jesús jendibaya ngani barku xingunda ndachikun, kui ngando tsik'ejña, 'ba kio ne nkjin xuta kuañajant'are. ²²'Ba kio ja'e jngu xuta xi Jairo 'mi xi jngu ngaku tse'e ni'ya sinagoga; kionga tsabe Jesús, tsakaskunch'in-t'are ²³'ba 'ñu 'ets'are, nga kitsure:

—Na'en, ki'ndi chjunna je mején kueya; ndekjane_ri ndsai ki'ndina, tuxi kuandani 'ba k'uejñakunni.

²⁴ 'Ba kio kiko Jesús; 'ba ne nkjin xuta kitjenngi, se inya'be'nyu'ñundaire. ²⁵ 'Ba ngajinre xutankjiun tjenjinre jngu chjun xi kuatejó nu tjinre nga 'bak-janre jin. ²⁶ Xi je ne tsé kjuanima ja'ax-tiu ngaya ntsja nkjin chjineki, 'ba je kit-sikje ngayéje xi tjinre; 'ba ni'bi = tjin tsakaseko, tusa ngisa 'ñu ma chi'inre. ²⁷ 'Ba kionga chjunbi kjint'e en ngat'are Jesús, ja'etjenngi ngajinre xutankjiun 'ba ngastun kitsitiñat'anire, 'ba tu na-jñure kitsiko sa. ²⁸ Ngat'a 'bitsa'en kit-sikja'etsjen: "Nisi tu najñure sikosaa, kuanda = ña." ²⁹ 'Ba tukjia'a, kitikjaya-re jinre; 'ba se tsejen kuánre yojore nga je kuanda chi'inre. ³⁰ Tunga Jesús ta'a tsabe nga nga'ñu 'etukajin yojore, 'ba kitsiku'be ngajinre xutankjiun 'ba tsiningiya:

—¿'Yá = xi kitsiko najñuna?

³¹ —Te'yani nga xutankjiun ti'be'yu'ñuri, ¿ánñu "Yá = xi kitsiko najñuna" tesjini? —kitsure xutare.

³² Tunga Jesús tojo tikutsejen ngandaire tuxi skueni 'yá = xi kitsiko. ³³ 'Ba kio chjunbiu, kionga je tsabe mé = xi kuánre, se tifatsekun = nga kikasenkunch'int'are Jesús, 'ba ye'lekixire nijmi mé = xi kuán. ³⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—Ji, ki'ndina, tu ngat'are kjuamak-jainri nga je kuandai. Ngatjas'eri kjuaxiu nga t'in, 'ba ngatamandai ngat'are chi'inri.

³⁵ 'Ba nde sa'e = tinchjani Jesús, nga tukjia'a ja'e yak'a nchja xi jendibani ndaba xuta ngakure ni'ya sinagoga.

—Je k'en ki'ndi chjunri. Bi nde minyasiyani ri maestru —kitsure.

³⁶ Tunga Jesús bi kitsisinre nchjabiu, 'ba kitsure xuta xi ngakure ni'ya sinagoga:

—Bi kuin; tu ngatamakjain saniri.

³⁷ 'Ba bi kitsja'nde Jesús nga nkjin xuta kuetjenngi, tu Pedro =, Santiago, 'ba ko Juan xi nts'e Santiago sa. ³⁸ 'Ba

kionga echu ndaba xuta xi ngakure ni'ya sinagoga, tsabe nga ne si'a inyatsa'en xuta nga inyakji'nda 'ba nga 'ñu inyakji'ndaya. ³⁹ Jesús ja'as'en 'ba kitsu:

—¿Ánñu 'ba tuku kji'i si'a teña'anñu 'ba techi'ndayakoñu? Ki'ndi chjunbi bi k'en, tu tikijñafe sani.

⁴⁰ 'Ba kio xuta xi tjindu kio tsejnuke Jesús. Tunga kui ts'axje tsi'i xutabiu, 'ba tu na'enre = ko nare 'ba ko xuta xi tjeko sa xi ja'as'en ña tikijña ki'ndi chjunbiu.

⁴¹ 'Ba kio kiskjebe ntsja 'ba kitsure:

—Talita cum. (En xi tsunire: ki'ndi chjun, ji texinra, tisetjen.)

⁴² 'Ba ndekuini chubabiu ki'ndi chjun, xi tejó nu tjinre, tisetjen 'ba tsak'ajme. 'Ba xuta xi tjindu kio tu kuakun = re.

⁴³ Tunga Jesús 'ñu 'enere nga tu'yá kue'ere nijmi mé = xi kuán, 'ba nde kitsu nga kua'ere xi chine ki'ndi chjunbiu.

Jesús kiji naxinanda Nazaret

Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30

6 'Ba Jesús 'etjuni kio 'ba kiji nangire, 'ba kitjenngi xutare. ² 'Ba kionga ja'e nixtjin nga nikja'aya, Jesús 'e-tuts'inre nga yakuya ni'ya sinagoga. 'Ba nkjin xuta kjint'ere Jesús, 'ba tu miningiyakun = re xinkjin:

—¿Ñáñu kíkja'anire xutabi ngayéje tsajmi xi bakuya? ¿Mé = kjuankjinkakun xi kitsa'ere, 'ba ko kjuakun xi tsa'en? ³ ¿A bi tsa chjine yo kibi, ki'ndire Marío, xi nts'e mani Sandio, Kusio, ko Judo, 'ba ko Simón? ¿A bi tsa nde i tjindujinnina ndichja ngayeje?

Kui = kjuañu ch'o kuánire ngat'a tse'e 'ba bi kuamejénre nga kuakjainre. ⁴ Tunga Jesús kitsure:

—Ngayéje nga'nde 'yaxuta = jngu xuta profeta, tunga ña nangire, ngajinre xinkjin 'ba ninga ña ni'yare bi 'yakunre.

⁵ 'Ba bi kuán kitsa'en jngu kjuakun kio, tu chuba xuta xi yanere ntsja xi inyafesun 'ba kitsinda. ⁶ 'Ba Jesús tu kutsejenkuun nga xutabiu bi kuamejénre nga

kuakjainre ngat'a tse'e kui. 'Ba Jesús fikakuya nga'nde xi tjindundai kio.

Jesús tsikasen nga tejó xutare

Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6

⁷'Ba Jesús kinchjare nga tejó xutare, 'ba 'etuts'inre nga jo jó kitsikasen, 'ba kitsjare kjuañu nga k'uaxje isennixtjin xi bi nda. ⁸'Ba kitsure nga tumé kua'a ngaya ndiyo, tu jngu sa yanise. 'Ba nga bi kuan kuego niñuxtila, chitsa, 'ba ninga ton. ⁹'Ba nga kuan kuaya jndere, tunga bi kuan kua'a ngijngu nga najñure. ¹⁰'Ba kitsure:

—'Ba tuñañu nga kuitjas'ion jngu ni'ya, tetsubo kio ka'nda nga k'uetjuñu nga'ndebiu. ¹¹'Ba tsa jngu nga'nde bi stukja'atjo ninga bi kuasen ñojonnu xuta xi tjindu kio, tusa t'etju nga'ndebiu 'ba t'etsujmio chojore ndsakú, joni jngu chuba nga kui xutabiu tjinre je.

¹²'Ba kio 'etju xutare, 'ba ye'e-yare nijmi xuta nga ngatatsik'antjaiya kjuafa'etsjenre. ¹³'Ba nkjin isennixtjin xi bi nda ts'axjejinre xuta, 'ba nkjin xuta xi inyafesun kitsinda nga kitsikajunre aseti.

Mé xi kuán kionga k'en Juan Bautista

Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9

¹⁴'Ba xuta ngaku xi titjun Herodes 'ba nde kjint'e en ngat'a tse'e Jesús, ngat'a ne nkjin nga'nde nda 'yare ja'enre Jesús. 'Ba yak'a xuta kitsu:

—Kui Juan Bautista xi je ja'aya nganire, 'ba kui = kjuañu tjinnire nga'ñu nga titsa'en ngani kjuakun.

¹⁵'Ba kja'e xuta kitsu:

—Kui Elías.

'Ba xuta xi yak'a kitsu:

—Kui jngu xuta profeta joni ngasa'e.

¹⁶Tunga Herodes, kionga kjint'e kui enbi, kitsu:

—Kui Juan. An 'exa nga kitisin, 'ba nganda'e je ja'aya nganire.

¹⁷Nga tu kjuare chjun Herodia = nini, nga Herodes 'exa nga kjinduba

Juan, 'e'ñu, 'ba kiskanis'en nduya. Chjun Herodia, chjunre Felipe kuán tsakaiñu, xi nts'e Herodes, tunga Herodes tsixanko ngani chjunbiu. ¹⁸Ngat'a Juan ja'ba je kitsure Herodes:

—Kjuatexumo tsu nga bi kuan chjunre nts'é kuenikue.

¹⁹'Ba tu kjuabiu = nini nga chjun Herodia kuastike Juan 'ba kuamejénre kitsik'en tsakaiñu, tunga bi kuán jó kitsa'ennire; ²⁰ngat'a Herodes be = nga Juan jngu xuta kixi, tsje ko ni. Kui = kjuakitsakjunkeni 'ba tsikuenda. 'Ba kionga Herodes nt'ere Juan, ka'nda bi be mé = xi sa'en, tunga tsja mare nga basen ñojonre. ²¹Tunga tuchan ja'e nixtjin nga chjun Herodia kisaku ndiyare kionga kichu nu Herodes. Kui = nixtjinbiu ts'axje jngu s'i 'ba tsakjenko xutaxare ngats'i ngakure chasoldadu ngayeje 'ba ko xuta nyina xi 'ñu 'yaxkunre nangi Galilea. ²²'Ba ki'ndi chjunre chjun Herodia ja'as'en nga'nde ña inyakjen 'ba kite. 'Nu kuatsjare Herodes 'ba ko xi tjindut'a yamixo jotsa'en kite. 'Ba Herodes kitsure ki'ndi chjunbiu:

—Chja'ana tume xi mejénri, 'ba sjara.

²³'Ba kitsja'enre nga sjare tume xi skui'are, nisi masen naxinanda ña batexuma. ²⁴'Ba kui ki'ndi chjunbiu 'etju, 'ba tsiningiyare nare:

—¿Mé = xi skui'a ra?

'Ba nare kitsingojore:

—Nindaku Juan Bautista chja'a ri.

²⁵'Ba ki'ndi chjunbiu tukjuan ja'as'en ngani ña tijña xuta ngaku xi titjun, 'ba kitsure:

—Nganda'e fani nga mejénna nga kua'enaq nindaku Juan Bautista ngaya jngu tiba.

²⁶'Ba Herodes ne ba kis'ere; tunga ngat'a ja'ba je kitsja enre ngixkun xi tu kitsikjint'e, tjinnere kitsjare xi tsi'a.

²⁷'Ba tukjuan 'exare jngu chasoldadu nga kuekatesin Juan. ²⁸'Ba chasoldadu kiji nduyo, tsatesin Juan, 'ba jngu tiba

'eya nindaku. 'Ba kitsjare ki'ndi chjun-biu, 'ba kui kitsja nganire nare.

²⁹ 'Ba kionga xutare Juan kjint'e nga je k'en, ja'ekja'a yojore 'ba kik'eyanijin.

Jesús tsikjén ón mi xuta

Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14

³⁰ 'Ba jaskan, kuañajan ngani nga tejó xutare kioña tijña Jesús 'ba ye'ere nijmi mé = xi tu kitsa'en, 'ba xi yakuya. ³¹ 'Ba Jesús kitsure:

—Jabiu, tjintaja jngu nga'nde ña jña chun, tuxi sikja'ayachiña.

Ngat'a ne nkjin xuta i fi i ndiba tsa'enni, ka'nda kui bi saku'ndere nga kjen. ³² 'Ba 'batsa'en Jesús ko xutare ja'as'en jngu barku 'ba kiji jngu nga'nde t'axin. ³³ Tunga 'ñu nkjin xuta tsabexkun Jesús, 'ba tsabe ña kiji. 'Ba kio ne nkjin xuta 'etjuni nga'nde xi tjindu kio, 'ba tsangatsanga kiji ña tifi Jesús. 'Ba xutankjiun tu kui tjun echuni tu'bani ko Jesús. ³⁴ 'Ba kionga Jesús 'etukajenni barkubiu, tsabe xutankjiun 'ba ja'animare, ngat'a 'ba tsa'en tjindu joni chut-sanga xi tsajainjínre nai. 'Ba Jesús 'etuts'inre nga yakuyare nkjin tsajmi. ³⁵ 'Ba kionga kuangixun, xutare kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—Na'en, je kuangixun, 'ba nga'e ne t'axin. ³⁶ Tikaxant'ai xutankjinbi, tuxi ngatjikatseni mé = xi skine nga'nde xi tjindundai nga'e.

³⁷ Tunga Jesús kitsure:

—Ta'e ru jun xi skine.

'Ba kui kitsingojo:

—¿A mejénri nga kuekindai niñuxtila xi ngusun tjín chjire chjina nga jó sientu nixtjin ña'axa, tuxi kua'eni ra xi chine?

³⁸ —¿Jótjin niñuxtila tjinnu? Tangichutsejen ru —kitsu Jesús.

'Ba kionga je tsabe, kitsure:

—Ón niñuxtila 'ba jó tjiuti.

³⁹ 'Ba Jesús 'exare nga kuetsik'enduku xutankjiun ngajin ndiji xkjuion;

⁴⁰ 'ba tjín xi jngu sientu 'ba tjín xi yachute kitsik'enduku nini. ⁴¹ 'Ba jaskan Jesús kiskjebe nga ón niñuxtilo 'ba ngojó tjiuti. 'Ba kiskutsejen ngank'aa 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana, 'ba kitsixkua niñuxtilo 'ba kitsjare nga jngu jngu xutare, tuxi sika'binire ngatsi'i xutankjiun. 'Ba nde kitsika'bire ngojó tjiuti ngayeje. ⁴² 'Ba ngatsi'i tsakjen ka'nda nga kitsere; ⁴³ 'ba kiskja'añajan xie xi ts'angi tse'e tjiuti ko niñuxtilo 'ba tejó nisin kitse ngisare. ⁴⁴ 'Ba ón mi kuán xuta xi'in xi tsakjen.

Jesús tsu'basun nanda

Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21

⁴⁵ 'Ba ta'a, Jesús 'exa nga xutare ngat-ja'as'en barku 'ba nga tjún ngatji xingunda ndachikun ña tijña naxinanda Betsaida, yejerañu kui titsikixant'a xutankjiun. ⁴⁶ 'Ba kionga je kitsikixant'a xutankjiun, Jesús tsijin jngu nindu nga kikjako Na'enchana. ⁴⁷ 'Ba kionga je kuajñu, nga je masen ndachikun tjensun barku, Jesús, xi tsik'ejña tajngu ña kixi chun, ⁴⁸ tsabe nga na'en inyatsunginiña barku, ngat'a 'ñu tibe'ere ntjo. Kionga je tjis'e isen, Jesús tifisun ndachikun nga kitjenngi xutare. 'Ba je mejénre nga tu kjuat'at'are tsakaiñu, ⁴⁹ kionga tsabe xutare nga ndachikun tsu'basun Jesús. 'Ba kitsikja'etsjen nga jngu = ru isen xi tsabe 'ba kiski'ndaya; ⁵⁰ ngat'a ngatsi'i tsabe 'ba kitsakjun. Tunga ta'a jako 'ba kitsure:

—¡Jún, na'en, ngatama'ñu kakún; an = ña, bi kun!

⁵¹ 'Ba kio Jesús ja'as'en barku, 'ba kis'e xiu ntjo. 'Ba tu kuakunre xutare ⁵² ngat'a kje mankjínjínre kjuakun xi kitsa'en Jesús ngat'a tse'e niñuxtilo, ngat'a tojo titsujñu ngisare.

**Jesús tsinda xuta xi sefesun
nga'nde xi Genesaret 'mi**

Mt. 14:34-36

⁵³ 'Ba kionga Jesús 'ba ko xutare je ja'axtiunda ndachikun, echu nga'nde xi Genesaret 'mi, 'ba barkure ngandai ndachikun 'et'a'ñu. ⁵⁴ 'Ba kionga je 'e-tukajen barku, ta'a fani tsabexkun xuta nga Jesús = xi 'etukajen. ⁵⁵ 'Ba kio tsangatsanga nga kiji ngayéje nga'nde xi tjin kionga ye'ere nijmi xuta ña tijña Jesús. 'Ba kionga kjint'e, xutabiu 'etuts'inre nga ja'eko xi sefesun xi kjiyuya nijña. ⁵⁶ 'Ba tu ñañu nga fa'as'en Jesús, a naxinanda chi =, a naxinanda je = asa ngijña =, tuchuba tsikayuju xinkjin xi inyafesun kioña tsa'en ndetsin. 'Ba 'bet-s'are Jesús nga nisi tu tetjun najñure siko sa; 'ba manda ngatsi'i xi tu tsiko najñure.

**Jesús bakuya mé = xi tsjindire
xuta ngixkun Na'enchana**

Mt. 15:1-20

7 'Ba kio nchja fariseo 'ba yak'a chjine kjuatexuma xi jendibani naxinanda Jerusalén kitsitiñat'are Jesús. ² 'Ba nchjabinu tsabe nga yak'a xutare Jesús bi banejun ntsja nga kjen. Ngu tsunire nga bi inyatsik'etjusun kjuachingare tse'e judío nga banejun ntsja nga kjen. ³ (Ngat'a nchja fariseo 'ba ngatsi'i xuta judío tsik'etjusun kjuachingare nga tjunfara nda banejun ntsja 'ba sa'e kjen. ⁴ 'Ba kionga je fa'eni ndetsin, bi kjen kio 'nda nga je tsik'etjusun kjuachingare nga banejun ntsja. 'Ba nkjin kjuachinga tjin ngisare xi tsik'etjusun, joni nga banejun chutsinre, tijire, ko tikure xi kichani 'ba ko nachanre.) ⁵ 'Ba kui = kjuañu, nchja fariseo 'ba ko chjine kjuatexuma tsiningiyare Jesús:

—Na'en, ¿añu xutari bi tsik'etjusunni kjuachingare xuta chingana, nga bi banejun ntsja nga kjen?

⁶ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Jun, ¿xuta xi jó nkjon tjin! Kjuakixi = xi kitsu xuta chinga profeta Isaías ngat'a tsojon, kionga 'bitsa'en kitsi'indu: Kui = xutabi tu ts'a bekunnina, tunga inimare kjin tjindu ngat'a tsa'an. ⁷ Tumé chjinire nga bekunnina, ngat'a tu kjuatexumare xuta = bakuya. ⁸ Ngat'a jun xin 'bejño kjuatexumare Na'enchana tuxi kjuachingare xuta kuetjengniñu.

⁹ 'Ba Jesús kitsure ngayeje:

—Tuxi sik'ejñakunñu kjuachinganu, 'bejñat'axinñu kjuatexumare Na'enchana. ¹⁰ Ngu Moisés kitsu: “Chakuin na'enri 'ba ko nari”, 'ba “Xi ch'o kuetsure na'enre asa nare, kjuinik'en”. ¹¹ Tunga jun bixun = ñu nga jngu xuta kuan kuetsure na'enre asa nare: “Bi kuan kuasekora, ngat'a ngayéje xi tjinnā Corbán kuán” (en xi tsunire: tsajmi xi je tse'e Na'enchana joni chje); ¹² 'ba tsa tjin xi 'ba kuetsu, bi nde ba'e'ndeni ru nga kuaseko na'enre asa nare. ¹³ 'Ba = tsa'en, jun miyuniu enre Na'enchana ngat'are kjuachinga xi kis'ejñanu 'ba xi nikja'axtiuya ngani ru xingiu. 'Ba nkjin tsajmi joni kibi ña'an ngiso.

¹⁴ 'Ba jaskan Jesús kinchja nganire xutankjiun, 'ba kitsure:

—Tasen ñojonnu ngatsi'u, 'ba ngata-mankjinnu: ¹⁵ Tumé xi ndibani ngandetsian xi fa'as'ejin vojore xuta xi tsjindire ngixkun Na'enchana. Tu kui sani xi 'betukajin inimare xi tsjindire. ¹⁶ Xi tjin ñojon, ngatasen ñojon.

¹⁷ 'Ba kionga Jesús kitsik'endu xuta 'ba ja'as'en ndaba, xutare tsiningiyare ngat'a tse'e en xi yakuya. ¹⁸ 'Ba Jesús kitsure:

—¿A 'ba = nde jun bi mankjinnu ngayeje? ¿A bi 'yo nga tumé xi ndibani ngandetsian xi fa'as'enjin vojore xuta xi tsjindire ngixkun Na'enchana? ¹⁹ Ngat'a bi ngajin inimare fa'as'en, tu ngaya ngat-

s'a sani, 'ba jaskan 'betukajin ngani yojore.

Nga ko enbi kitsuni nga tsajain xi ma chine xi ma tsjindire xuta ngixkun Na'enchana. ²⁰ 'Ba kitsu ngayeje:

—Tu kui xi 'betukajin inimare xuta xi tsjindire ngixkun Na'enchana. ²¹ Ngat'a inimare xuta = 'betukajinni: kjuafa'etsjen xi bi nda, kjuachajngi xi tse'e xi'in ko jngu chjun xi kje bixanjín, kjuacheje, nga tsikjesun xuta, ²² kjuachajngi, xi tsimején yeje tsajmi, kjuach'okun, kjua'bejñu, xi mangisjai kjuatsjare yojore, kjuaxinkakun, kjuandesun, kjuank'atakun, 'ba ko xi bi tsikja'etsjen titjun mé = xi tsa'en. ²³ Ngayéje kjuach'obi inimare = 'betukajinni, 'ba kui = xi tsjindire xuta ngixkun Na'enchana.

Jesús tsinda jngu chjun xi bi tse'e Israel

Mt. 15:21-28

²⁴ 'Ba Jesús 'etjuni kio 'ba kiji nga'nde xi Tiro 'mi 'ba ja'as'en jngu ni'ya. 'Ba bi kuamejénre nga tjin xi skue nga kio ti-jña; tunga bi kuán tsik'ejña'mo. ²⁵ Ta'a kjint'e ngat'are Jesús jngu chjun xi tjinre jngu ki'ndi chjun xi tjinre jngu isennix-tjin xi bi nda; 'ba kui kikasenkunch'in-t'are Jesús. ²⁶ 'Ba chjunbiu bi tse'e Israel, nangi xi Sirofenicia 'mi kitsin. 'Ba 'ets'are Jesús nga ngato'oxjejinre isennix-tjin xi bi nda ki'ndire. ²⁷ Tunga Jesús kitsure:

—Ta'e'nde_{ri} nisti ki'ndiu nga nda fara ngatatsere, ngat'a bi nda tjin nga xja'are niñuxtilare tu 'bani nga ki'ndi naña kua'ere.

²⁸ Tunga chjunbiu kitsingojore:

—Jo'o, na'en; tunga ka'nda tjiunaño kjine t'ia xi tsikixungi nisti ki'ndiu ngi yamixo.

²⁹ 'Ba Jesús kitsure:

—T'inrandai, tu ngat'are nga 'ba tsa'en kjinukjuai, isennix-tjin xi bi nda je 'etukajinre ki'ndi chjunri.

³⁰ 'Ba kionga chjunbiu echu ngani ndaba, tsabe ki'ndire ngasun nachanre, tunga bi nde tijñajinnire isennix-tjin xi bi nda.

Jesús tsinda jngu xuta xi xtaya 'ba tsakjan

³¹ 'Ba jaskan Jesús 'etju ngani nangi xi Tiro 'mi, 'ba ja'axtiu nangi Sidón 'ba echu ndachikun Galilea ko nangi xi Decápolis 'mi. ³² 'Ba kio ja'echanire jngu xuta xi xtaya 'ba xi tsakjankoni, 'ba kichja'are nga ngatanere ntsja. ³³ 'Ba Jesús kikit'axin kioña tjindu xutankjiun, 'ba kiskanis'en najma ndsa ñojon xuta xtayabiu. 'Ba ko ndatiare Jesús kitsiko najenre xuta tsakjon. ³⁴ 'Ba jaskan Jesús kiskutsejen ngank'aa 'ba ja'atsere, 'ba kitsure xutabiu:

—Efata. (En xi tsunire: ¡Ngatatju'!))

³⁵ 'Ba ndekuini chubabiu ñojon xuta xtayo tsix'a, 'ba najenre kuanda 'ba nda kinchja. ³⁶ 'Ba Jesús kitsure xuta nga tu'yá ngate'ere nijmi mé = xi kuán; tunga ngisa = tu kitsa'en, ngisa = 'ñu ye'e nijmi. ³⁷ 'Ba xuta niki 'ñu = kuakunre, 'ba tsure xinkjin:

—Kui ngayéje nda tsa'en 'ba ka'nda tsa'en nga xi xtaya ma nt'e 'ba xi tsakjan ma nda nchja.

Jesús tsikjén ñujun mi xuta

Mt. 15:32-39

8 Jngu nixtjin kionga 'ñu nkjin xuta kuañajan ngani 'ba tumé tjinre mé = xi skine, Jesús kinchjare xutare 'ba kitsure:

²—Ne fa'animanā xutankjinbi, ngat'a je ján nixtjin nga tjindukonā nga'e 'ba bi nde tjinnire mé = xi skine. ³ 'Ba tsa k'uete kjindia ndaba, kuanre tsa kua'inda ngaya ndiyo, ngu ne kjin jendiba yak'ani.

⁴'Ba xutare kitsingojore:

—¿Tunga ñá kuechja'aña xi chine xi kuanire xutankjiun nga jngu nga'nde t'axin joni nga'e nga tu'yá tjindu?

⁵'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Jótjin niñuxtila tjinnu?

—Yatu mani —kitsingojo xutare.

⁶'Ba Jesús 'exa nga xutankjiun ngat'endu t'a nangu. Kiskjebe niñuxtila xi yatu 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsixkua 'ba kitsjare xutare, 'ba kui kitsika'bisunre xutankjiun. ⁷'Ba nde tjinjóre tjiuti ngayeje. 'Ba Jesús kitsjare kjuanda Na'enchana ngat'a tse'e tjiuti, 'ba 'exa nga ngatatsika'bisunre xutankjiun ngayeje. ⁸'Ba ngatsi'i tsakjen ka'nda nga kitsere, 'ba kionga kiskja'añajan xkua xi ts'angi, yatu nisin kuán. ⁹'Ba je mején ñujun mi mani xuta xi tsakjen. 'Ba jaskan Jesús kitsikixant'a xutankjiun ¹⁰'ba ja'as'en jngu barku ko xutare 'ba kiji jngu nga'nde xi Dalmanuta 'mi.

**Nchja fariseo mi'are Jesús
nga sa'en jngu chubá**

Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56

¹¹'Ba ja'e nchja fariseo 'ba 'etuts'inre nga josiko Jesús. 'Ba tuxi skut'ayakoni, tsi'are nga sa'en jngu chubá tuxi kuakuchuyani nga ngat'are Na'enchana jendibani. ¹²'Ba Jesús 'ñu ja'atsere 'ba kitsu:

—¿Áññu xuta xi tjin nganda'e jngu chubá mi'ani? 'Ba xinkixi_nuu nga bi kua'ere xuta xi tjin nganda'e jngu chubá.

¹³'Ba 'batsa'en kitsik'endu kui xutabiu, 'ba ja'as'en ngani barku 'ba xingunda ndachikun kiji.

**Jesús 'bejña jngu kjuakusun ngat'a
tse'e na'yu sanre nchja fariseo**

Mt. 16:5-12

¹⁴'Ba xutare Jesús kichiyajinre nga tsaka'a niñuxtila; tu jnguchi niñuxtila ya'a ngaya barku. ¹⁵'Ba Jesús kitsure:

—Chutsijon, 'ba tikuendo yojonu ngat'are na'yu sanre nchja fariseo 'ba ko tse'e Herodes.

¹⁶'Ba xutare inyafako nijmi xinkjin ngat'a kuankjinre nga kui kjuanda nga tsajinre niñuxtila.

¹⁷'Ba Jesús kuankjinre xi inyatsure xinkjin xutare, 'ba kitsure:

—¿Áññu techuba nijmiñu nga tsajinre niñuxtilajín? ¿A kje machu'ya-jínnu 'ba a ninga kje mankjínjínnu? ¿A ne tijnunu? ¹⁸Tjin = xkún. ¿A bi machu'yanu? 'Ba tjin = ñojón. ¿A bi nu'yo? ¿A bi nde fa'etsjenninu? ¹⁹Kionga kitsika'biá ón niñuxtila ngajinre ón mi xuta, ¿jótjin nisin kjinitsio ko xkuare xi ts'angi?

'Ba xutare kitsingojo:

—Tejó nisin.

²⁰—'Ba kionga kitsika'biá yatu niñuxtila ngajinre ñujun mi xuta, ¿jótjin nisin kjinitsio ko xkuare xi ts'angi?

—Yatu nisin —kitsingojo.

²¹'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—¿A kje mankjínjínnu?

**Jesús tsinda jngu xuta ka
naxinanda Betsaida**

²²'Ba jaskan Jesús ko xutare echu naxinanda Betsaida; 'ba kio ja'echanire jngu xuta ka, 'ba kis'ets'are nga ngatatsiko. ²³'Ba Jesús kiskjebe ntsja xuta ko, 'ba 'etukajinko naxinando. 'Ba kitsika'nyi xkun ko ndatiare 'ba yanere ntsja 'ba tsiningiyare:

—¿A je matsejenri tsajmi?

²⁴'Ba xuta ko kiskutsejenndaire, 'ba kitsu:

—Je 'biá xuta, tunga joni ya xi setsuma matsejenná.

²⁵'Ba Jesús yane nganire ntsja xkun, 'ba xutabiu nda kiskutsejen, 'ba kuanda, 'ba je ne nda kuatsejen yejere. ²⁶'Ba 'batsa'en Jesús 'ete ndaba, 'ba kitsure:

—Bi nde bitjas'enjinni naxinando nganda'e.

Pedro tsu nga Jesús xi Mesías

Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21

²⁷ 'Ba jaskan Jesús ko xutare kiji nga'nde xi tjin Cesarea ña batesuma Felipe. 'Ba kionga tjenja ndiyo, Jesús tsiningiyare xutare:

—¿Jó tsu xuta nga 'yá = niña an?

²⁸ 'Ba kui kitsingojo:

—Tjin xi tsu nga ji = ni Juan Bautista, 'ba tjin xi tsu nga ji = ni Elías, 'ba yak'a xi tsu nga jngu ni profeta.

²⁹ 'Ba Jesús tsiningiyare:

—Tunga jun, ¿jó mixun nga 'yá = niña an?

'Ba Pedro kitsingojo:

—Ji = ni Mesías.

³⁰ 'Ba Jesús 'ñu 'enere nga tu'yá ngate'ere nijmi kibi.

Jesús be'e nijmi nga kueya 'ba nga kjua'aya nganire

Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27

³¹ 'Ba Jesús 'etuts'inre nga ye'ere nijmi xutare nga Ki'ndire Xuta xi'iun ne tse kjuanima kjua'axtiu, 'ba nga k'uaxjengi xuta chingare naxinando, xi ngakure na'mi 'ba xuta chjine kjuatexuma. Kitsure nga kjuinik'en, tunga nga kjua'aya nganire xi majánni nixtjin. ³² Kibi nda kitsuyare. 'Ba kio Pedro kikut'axin Jesús 'ba 'etuts'inre nga jatiko. ³³ Tunga Jesús kitsiku'beya 'ba kiskutsejen'a xutare, 'ba jatiko Pedro nga kitsure:

—¿Tisent'axin ngat'ana chanayi!, ngat'a bi ninkjin_ri takuin tsajmi xi tse'e Na'enchana, tu xi tse'e xuta ngasun'ndebi = .

³⁴ 'Ba jaskan Jesús kinchjare xutare 'ba ko xutankjiun xi tjenngire, 'ba kitsure:

—Tsa 'yáñu xi mejénre kuan xutana, ngatatsichiyajin yojore 'ba ngata'anijin krure 'ba ngatjandetjenngina. ³⁵ Ngat'a xi mejénre sik'angi yojore, sichaja; tunga xi sichaja yojore ngat'ana an 'ba ngat'are en nda xi tsik'angi, kui = xi

sik'angi. ³⁶ ¿Jótsa'en kuachjenre xuta tsa sa'en ngayéje ngasun'ndio 'ba tsa sichaja kjuabenichunre? ³⁷ 'Ba nde ¿jótjin k'uechji ngat'are kjuabenichunre xuta? ³⁸ 'Ba tsa tjin xi masubare ngat'ana 'ba ko ngat'are enna ngixkun xuta xi tjin nganda'e, xuta xi bi nt'ere Na'enchana 'ba xi xuta je, 'ba = nde Ki'ndire Xuta xi'iun kuasubare ngat'a tse'e kui xutabiu kionga kjua'e ngani nga ko kjuajere Na'enre 'ba ko ankjele tsjere.

9 Jesús 'ba nde kitsure:

—'Ba xinkixi_nuu, nga yak'a xuta xi tjindu i bi kjuesun 'nda nga skue nga kjua'e ña batesuma Na'enchana ko kjua'ñu.

Kionga ts'antjaiya isenre Jesús

Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36

² 'Ba jon nixtjin jaskan nde, Jesús tsi-jun jngu nindu nk'a nga tu Pedro, Santiago 'ba ko Juan kiko sa. 'Ba ngixkun kui, Jesús ts'antjaiya isenre. ³ 'Ba se 'na kis'e najñure 'ba ngisa 'ñu tiba kis'e nga ninga nkjin ndiya kjue bi 'ba s'e. ⁴ 'Ba tsabe Elías ko Moisés, nga inyafako nijmi Jesús. ⁵ 'Ba Pedro kitsure Jesús:

—Na'en, já nda ni nga nga'e tetsuba! Ján ni'ya sindai: jngu xi tsiji, 'ba jngu xi tse'e Moisés 'ba jngu xi tse'e Elías.

⁶ Ngat'a xutare inyatsakjun, 'ba Pedro bi be mé = xi kuetsu. ⁷ 'Ba kio kuatesejen jngu yufi 'ba kitsink'ianre, 'ba ngajin yufibiu 'etju jngu jnda xi kitsu:

—Kui = bi xi ki'ndina xi 'ñu mejénna; tasen ñojon_ru kui.

⁸ 'Ba ndekuini chubabiu, kionga kiskutsejenndaire, tu'yá nde tsabekoni Jesús, tu kui tajngu sejña ngisa.

⁹ 'Ba yejerañu nga inya'betukajen nindu, Jesús kitsure xutare nga tu'yá ngate'ere nijmi mé = xi tsabe ka'nda nga Ki'ndire Xuta xi'iun kjua'aya nganire ngajinre mik'en. ¹⁰ 'Bamani xutare 'ejin kakun suba kjua'mobiu, nisi

miningiyare xinkjin mé = xi tsunire nga kju'a'aya nganire ngajinre mik'en. ¹¹ 'Ba tsiningiyare Jesús:

—¿Ánñu tsuni chjine kjuatexuma nga tjinnere Elías tjun kju'a'e?

¹² 'Ba kui kitsingojore:

—Kjuakixi = nga Elías tjun kju'a'e, 'ba nga kui k'uejñanda yeje. Tunga ¿a bi 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana nga Ki'ndire Xuta xi'iun tse kjuanima kju'a'a 'ba xiaton? ¹³ Tunga an xin_nuu nga je ja'e Elías, 'ba nga xuta kitsiko jotsa'en nga kuamejénre, jo tsu enre Na'enchana ngat'are kui.

Jesús tsinda jngu chana'en xi tjinre jngu isennixtjin xi bi nda

Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43

¹⁴ 'Ba kionga ja'e ngani ña tjindu xutare xi yak'a, tsabe nga 'ñu nkjin xuta kitsendaire; 'ba yak'a chjine tse'e kjuatexuma inyafosiko. ¹⁵ 'Ba kionga xutankjiun tsabe nga je ja'e Jesús, ngats'i 'ñu kuakunre 'ba mangatsanga kiji nga kitsite'ndare. ¹⁶ 'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Mé = xi techubasiko kui?

¹⁷ 'Ba jngu xi kio sejñajinre xutankjiun kitsu:

—Ji na'en, nga'e ja'ekora ki'ndina, ngu jngu isennixtjin tijñajinre xi bi tsja'ndere nga nchja. ¹⁸ 'Ba nitu ñañu isennixtjinbiu kjebe, kanikja'at'a t'anangiu, 'ba ndaxu 'baxje ts'a, 'ba majngaya nde'ñu 'ba s'ejñataja. 'Ba je tsi'a_ra xutari nga ngat'axjejinre isennixtjinbiu, tunga bi kuánre.

¹⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿Xuta xi tjin nganda'e xi tsajainre kjuamakjain! ¿Kjia'á = ñu 'nda kuatejñako_nuu? ¿Kjia'á = ñu 'nda xukjuako_nuu? Ndekonu nga'e chana'enbiu.

²⁰ 'Ba 'batsa'en kichanire chana'enbiu ngixkun Jesús. Tunga kionga isennixtjinbiu tsabe Jesús, ta'a kitsa'en nga 'etsujmeyare chana'enbiu 'ba kiska

t'anangiu, 'betikjakoni 'ba 'etju ndaxu ts'a. ²¹ 'Ba Jesús tsiningiyare na'enre chana'enbiu:

—¿Kjia'á = ñu 'nda 'ba manire?

'Ba na'enre kitsingojore:

—'Ndani nga ki'ndi; ²² 'ba nkjin ndiya isennixtjinbiu kanikja'ajin ndi'i 'ba ko nanda, tuxi sik'enni. Tunga tsa kuan xi si'en, ngatja'animari ngat'ani 'ba tisekoni.

²³ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Jótsa'en tsa “kuan xi si'en”? Ngayéje ma ngat'are kui xi makjainre.

²⁴ 'Ba tukjia'a kiski'ndaya na'enre chana'enbiu:

—¿Makjainna an; tisekona nga ngata-makjain ngisana!

²⁵ 'Ba kionga tsabe Jesús nga 'ñu nkjin xuta inyamañajan, jatiko isennixtjin xi bi nda, 'ba kitsure:

—Ji isennixtjin xi bi ba'e'nde_ri nga nchja 'ba xi kitsixtaya, an xinra t'e-tukajin yojore chana'enbi, 'ba bi nde bitjas'enjinni_ri.

²⁶ 'Ba isennixtjinbiu kiski'ndaya, 'ba kitsa'en nga 'ñu 'etsujmeyare nganire chana'enbiu 'ba 'etukajin yojore. 'Ba kitsik'ejña chana'enbiu joni xi je k'en, 'ba nkjin xuta kitsu nga je k'en. ²⁷ Tunga Jesús kiskjebe ntsja, 'ba kiskjenitjen; 'ba chana'enbiu tsakasen nduju.

²⁸ 'Ba jaskan Jesús ja'as'en jngu ni'ya, 'ba xutare tsiningiyat'axinre Jesús:

—¿Ánñu jjin bi kuán kji'naxjenii isennixtjinbiu?

²⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Jngu isennixtjin joni kibi bi tu chuba 'betju, tu kio = nga chukua Na'enchana.

Jesús be'e ngani nijmi nga kueya

Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45

³⁰ 'Ba kionga je kijini kio, ja'axtiu nangi Galilea. 'Ba Jesús bi kuamejénre nga tjin xi skue, ³¹ ngat'a tibakuyare xutare. Tsure:

—Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja xuta, 'ba sik'en; tunga xi majánni nixtjin, kjua'ayare.

³²Tunga xutare bi mankjínre mé= xi tsure, 'ba tsakjun nga miningiyare.

**Jesús bakuya 'yá= xi tjun sejña
ña batexuma Na'enchana**

Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48

³³'Ba echu naxinanda Capernaum. 'Ba kionga je tjinduya ni'ya, Jesús tsiningiyare xutare:

—¿Mé= xi techubasini_ru ngaya ndiyo?

³⁴Tunga tu xiu= tsik'endu, ngat'a ngaya ndiyo inyafosi nga 'yá= xi tjun sejña ngajinre. ³⁵'Ba Jesús tsik'ejña 'ba kinchjare nga tejó xutare, 'ba kitsure:

—Tsa tjin xi mejénre tjun kuan ngajinnu, tusa ngataxjenima yojore, 'ba chu'ndare ngatsi'i ngatjama.

³⁶'Ba jaskan kiskjebe jngu ki'ndi 'ba kitsikasen ngajinre kui, 'ba tsakank'a 'ba kitsure xutare:

³⁷—Kui xi kjebetjo ngat'ana jngu ki'ndi joni kibi, an kjebetjona; 'ba kui xi kjebetjona an, bi tu an kjebetjona, 'ba= nde kjebetjo kui xi kitsikasenna.

**Jesús bakuya nga 'yá= xi bi
stikena ña, tijñakona**

Lc. 9:49-50; Mt. 10:42

³⁸'Ba Juan kitsure:

—Na'en, je kji'yee jngu xuta xi 'baxje isennixtjin xi bi nda nga tsichjen ja'enri 'ba jin kik'echja'nde_ri, ngat'a bi ña tjenkona.

³⁹Tunga Jesús kitsingojo:

—Bi 'bechja'nde_ru; ngat'a tsajain xi sa'en jngu kjuakun nga tsichjen ja'en-na, xi jaskan kuan ch'o tsa'en kuinchja ngat'ana an. ⁴⁰Kui= xi bi stikena, ko ña tijñakona. ⁴¹'Ba tu'yañu xi sjanu ninga tu jngu vaso nanda ngat'a xutana= ñu, 'ba xinkixi_nuu nga sakure chjire.

**Jesús bakuya ngat'are xuta
xi tsikajngije xuta xi yak'a**

Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2

⁴²'Ba tu'yañu xi sikajngije jngu ki'ndi chibi xi makjainre ngat'ana, ngisa= nda kuanre nga xanikja'ajin ndachikun ko jngu ndiojo tse xi tji'ñut'a ngisin. ⁴³'Ba tsa ndsai sikajngijeri, tusa tichatjin; ngisa= nda ni kutu ntsja tetsji nga kuitjas'en ngank'aa, 'ba tu'bani tsa tjinri ngojó ndsai 'ba tsa k'uiksen nga'nde ña fa'a kjuanima xuta, kioña bi 'boya ndi'i. ⁴⁴Kioña bi fesun tjiuchindu 'ba nga bi 'boya ndi'i. ⁴⁵'Ba tsa ndsakui sikajngijeri, tusa tichatjin; ngisa= ndani kutu ndsaku tetsji nga kuitjas'en ngank'aa, 'ba tu'bani tsa tjinri ngojó ndsakui 'ba tsa nga'nde ña fa'a kjuanima xuta xanikja'ajinri. ⁴⁶Kioña bi fesun tjiuchindu 'ba nga bi 'boya ndi'i. ⁴⁷'Ba tsa xkuin sikajngijeri, tusa 'naxje; ngisa= nda ni nga kat'a tetsji nga kuitjas'en ña batexuma Na'enchana tu'bani tsa tjin ngojó tuxkuin 'ba tsa nga'nde ña fa'a kjuanima xuta xanikja'ajinri, ⁴⁸kioña bi fesun tjiuchindu 'ba nga bi 'boya ndi'i.

⁴⁹'Ngat'a ngatsi'i kuatsje ko ndi'i jotsa'en matsje yojo nga maxtiani. ⁵⁰'Ba naxo nda; tunga tsa bi nde xtiani, ¿jót-sa'en kuaxtia ngani? 'Ba ngatjas'e ngajinnu naxa nga jngu jnguu, 'ba ko kjuaxiu tetsubako xingiu.

Jesús bakuya ngat'are kjuabixon

Mt. 19:1-12; Lc. 16:18

10 'Ba jaskan Jesús 'etju naxinanda Capernaum, 'ba kiji nangi xi Judea 'mi 'ba ko nangi xi tjin xingunda ndaje Jordán. 'Ba kio kuañajant'a nganire xutankjiun, 'ba 'etuts'inre nga yakuya nganire xuta jotsa'en ngantsjai. ²'Ba yak'a xuta fariseo kitsitiñat'are Jesús tuxi skut'ayakoni, 'ba tsiningiyare: —¿A ba'e'ndere jngu xuta xi'in sik'e-ñña chjunre?

³ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Mé = xi kitsunu Moisés nga si'on?

⁴ 'Ba kitsingojo:

—Moisés kitsja'nde nga kuan sik'ejña chjunre kionga jngu xujun xi je kitsik-jet'a kjuabixanbiu sjare.

⁵ Tunga Jesús kitsure:

—Moisés kitsi'indu kjuatexumabi ngat'a ne taja tjindu inimanu.

⁶ Tunga kionga Na'enchana kitsa'en ngasun'ndebi, “xi'in 'ba chjun kitsa'en”.

⁷ “Kui kjuañu xi xi'un sik'ejñani na'enre 'ba ko nare 'ba k'uejñako chjunre, ⁸ 'ba ngojó tu jngu sani xuta kuan.” Bi nde jó mani ya'a, tu jngu sani xuta. ⁹ 'Ba kui kjuañu xi Na'enchana je 'e'ñu, bi xuta ngasun'ndebi sikixuya.

¹⁰ 'Ba kionga je tjinduya ngani ndaba, xutare tsiningiya nganire ngat'are kjuabi. ¹¹ 'Ba Jesús kitsure:

—Xi sik'ejña chjunre 'ba kja'e kuix-anko, kjuachajngi tsa'en ngat'are chjun tjunre; ¹² 'ba tsa xi chjun sik'ejña xi'inre 'ba kja'e kuixanko, 'ba = nde kjuachajngi tsa'en ngat'are xi'inre.

Jesús tsichikunta'en ki'ndi nisti

Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17

¹³ 'Ba ja'echanire Jesús ki'ndi nisti, tuxi sichikunta'enni nga kuanere ntsja; tunga xutare jatiko xi inyafa'eko. ¹⁴ 'Ba kionga Jesús tsabe kibi, kuastire 'ba kit-sure xutare:

—Ta'e'ndio nga nisti ki'ndiu kjua'ekunna, bi 'bechja'nde ru, ngat'a ña batexuma Na'enchana kui xi joni nisti tse'e. ¹⁵ Kjuakixi = xi xin_nuu, xi bi skjebetjo nga Na'enchana nga kui = xi batexuma jotsa'en jngu ki'ndi kjetbetjo mé = xi ba'ere, niñajanni kuan kjua'as'en kio.

¹⁶ 'Ba Jesús tsakank'a nisti ki'ndiu 'ba kitsichikunta'en, nga yanere ntsja.

Jesús fakoya chana'en xi nyina

Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30

¹⁷ 'Ba kionga Jesús 'etjuni kio, nga tifiya ndiyo, mangatsanga ja'e jngu chana'en xi tsakansenkunch'int'are Jesús 'ba tsiningiyare:

—Ji maestru xi ndai, ¿mé = xi sa'aan tuxi s'enina kjuabenichun xi bi fet'a?

¹⁸ 'Ba Jesús kitsingojo:

—¿Áññu xuta nda 'mininaa? Tsajain-jín xuta xi nda, tu Na'enchana sani. ¹⁹ Je 'ye mé = xi tsu kjuatexumo: “Bi sik'en; bi si'en kjuachajngi; bi si'en cheje; bi en ndesu kjuinukjuai ngat'are xi yak'a; 'ba bi k'uejñi; 'ba chakuin na'enri ko nari.”

²⁰ —Na'en, je kitsik'etjusaan ngayéjebiu ka'ndani nga ki'ndia —kitsu chana'enbiu.

²¹ 'Ba Jesús kiskutsejen'a ko kjuanime-jen, 'ba kitsingojore:

—Ngijngu tsajmi chaja ngisari: t'ikateñe ngayéje xi tjinri 'ba xuta xi nima ta'e_ri, 'ba 'batsa'en s'eri kjuanyina ngank'aa; 'ba jaskan ndibai, 'ba ndetjenngina.

²² 'Ba chana'enbiu kuabare nga kjint'e kibi, 'ba ba kis'ere nga kiji, ngat'a ne 'ñu nyina.

²³ 'Ba Jesús kiskutsejenndaire, 'ba kit-sure xutare:

—¡Á tsa'en na'en kuanire xuta xi nyina nga kjua'as'en ña batexuma Na'enchana!

²⁴ 'Ba xutare tu kitsik'etsubakun = en xi kitsu Jesús; tunga kui kitsu nganire:

—Jun ki'ndina, ¡á tsa'en na'ennire nga bitjas'ian ña batexuma Na'enchana! ²⁵ Ngisa = bi na'en kuanre nga jngu chakameyu kjua'as'en nts'are nindu, tsa jngu xuta nyina kjua'as'en ña batexuma Na'enchana.

²⁶ 'Ba ngisa 'ñu kitsik'etsubakun xutare, 'ba miningiyare xinkjin:

—Ngu ¿!yá xi kuanre kjuinik'angi tsu'ba?

²⁷ 'Ba Jesús kiskutsejen'a, 'ba kitsingojore:

—Bi mare tsik'angi yojore xuta, tunga Na'enchana mare; ngat'a ma yejere Na'enchana.

²⁸ 'Ba kio Pedro kitsure:

—Jin kjinik'ejña yejení mé = xi tjinni, 'ba tsetjengiri.

²⁹ 'Ba Jesús kitsu:

—Kjuakixi = xi xin_nuu, tsa 'yañu xi tu kjuana 'ba ko en ndare Na'enchana 'e-jñani ndaba, a nts'e, a ndichja, a nare, a na'enre, a ki'ndi nistire, asa nangire, ³⁰ nganda'e kui ngasun'ndebi jngu sientu ngisa ni'ya, nts'e, ndichja, na, ki'ndi ko nangi sakure. 'Ba nde sjenngicha. 'Ba nixtjin xi ndiba kjuabenichun xi bi fet'a sakure. ³¹ Tunga nkjin xuta xi titjun ma nganda'e, xi fet'ani = kuan; 'ba nkjin xuta xi fet'ani ma nganda'e, kui xi titjun kuan.

**Jesús tsuya ngani nga kueya
'ba nga kju'a'aya nganire**

Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34

³² Kionga inyafi ndiya naxinanda Jerusalén, tjun Jesús tjen. 'Ba xutare kiskutsejenkun, 'ba xuta xi yak'a ko kjuakun tjenngire. 'Ba Jesús kinchjat'axin nganire nga tejó xutare, 'ba 'etuts'inre nga ye'ere nijmi mé = xi kuata'en. ³³ 'Ba kitsure:

—Tasen ñojón, naxinanda Jerusalén temangian, kioña Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja ngat'are xuta ngakure na'mi 'ba ko xuta chjine tse'e kjuatexuma, kui xi k'uexa nga kjuinik'en 'ba singantsjare xuta xi bi tse'e Israel. ³⁴ Kui = xi kuejnuke, k'uetajajunre, kuajare 'ba sik'en; tunga kionga kjue ján nixtjin, kju'a'aya nganire.

**Santiago ko Juan mi'are
jngu kjuanda Jesús**

Mt. 20:20-28

³⁵ 'Ba Santiago ko Juan, ki'ndire Zebedeo, kitsitiñat'are Jesús 'ba kitsure:

—Maestru, mejénni nga sik'etjusunnii kjuanda xi xja'ari.

³⁶ 'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Mé = xi mejénnú nga sa'aan ngat'a tsojon?

³⁷ 'Ba kitsingojore:

—Kionga je kuatexumai ko kjuaje, ta'e'ndenii nga jngu xi k'uejña ngate_ri xi kixi 'ba jngu xi k'uejña ngate_ri xi skjun.

³⁸ Tunga Jesús kitsure:

—Bi 'yo jun mé = xi chjo'o. ¿A kuannu s'iu nda sja xi k'uiiá an? ¿Asa kuannu satendo ko kjuanima jotsa'en satendaq an?

³⁹ —Kuan = ni —kitsingojo ngojó.

'Ba Jesús kitsure:

—S'iu nda sja xi k'uiiá an, 'ba satendo ko kjuanima jotsa'en satendaq; ⁴⁰ tunga tsa ngate kixina asa ngate skjunna kuet-subo, bi an 'bakona nga sja_nuu, tu kui = xuta xi je kis'endare nga'ndebiu kua'ere.

⁴¹ 'Ba kionga xi ngite xutare kjint'e enbi, kuastike Santiago 'ba ko Juan.

⁴² Tunga Jesús kinchjare, 'ba kitsure:

—Jun 'yo nga xi ngakure xuta xi bi tse'e Israel 'ñu mejenre xutare, 'ba xi batexuma ko kjuañure tsa'en nga kjuinik'etjusun enre. ⁴³ Tunga ngajinnu jun bi 'ba kuan. Tusa, xi mejénre nga titjun kuan ngajinnu, tjinnere kui kuatesinre xi yak'a; ⁴⁴ 'ba xi mejénre nga titjun kuan ngajinnu, tjinnere kui kuan chu'ndare xi yak'a. ⁴⁵ Ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iun bi ja'e nga satesinre, tusa kui ja'ekatesinre xuta, 'ba tuxi sjani yojore nga k'uechjintjai nkjin xuta.

Jesús tsinda xuta ka xi Bartimeo 'mi

Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43

⁴⁶ 'Ba echu naxinanda Jericó. 'Ba jaskan kionga Jesús ko xutare inya'-

betjuni kio, nkjin xuta tjenngire. 'Ba jngu xuta ka xi Bartimeo 'mi, ki'ndire Timeo, ngandai ndiyo tijña nga tjim-i'a ton chje. ⁴⁷'Ba kionga kjint'e nga je ndiba tiña Jesús tse'e Nazaret, 'etuts'inre nga kiski'ndaya:

—¡Ji Jesús, ntjere David, chanima kakunnaa!

⁴⁸'Ba nkjin xuta jatiko tuxi k'uejñaxi-uni, tunga tu ngisa = 'ñu kiski'ndaya:

—¡Ji, ntjere David, chanima kakunnaa!

⁴⁹'Ba kio Jesús tsakasen'ñu, 'ba kitsure:

—Nukjua ru.

'Ba kjinukjuare xuta ko 'ba kik'inre:

—Titsja ri yojori, 'ba tisetjen, ngat'a tinchja = ri.

⁵⁰'Ba xuta ko kiskanikja'a tjiutsanga chajare, 'ba jngu fani kiskjink'a nga kitsitiñat'are Jesús. ⁵¹'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Mé = xi mejénri nga sa'aan ngat'a tsiji?

'Ba xuta ko kitsingojo:

—Na'en, mejénna kuatsejen nganina.

⁵²'Ba Jesús kitsure:

—Kuan k'uin; tu ngat'are kjuamak-jainri, je kuandai.

Ndekuini chubabiu xuta ko kuatse-jenre, 'ba kitjenngi Jesús ngaya ndiyo.

Jesús fa'as'en naxinanda Jerusalén

Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19

11 Kionga je matiñare naxinanda Jerusalén, echu ña tjindu Betfagé ko Betania, nga'nde xi tjindut'are tjenngi tse'e Ya Olivo. 'Ba jaskan Jesús kitsikasen jó xutare. ²'Ba kitsure:

—Tangiun nga'nde xi tijña nguba kio, 'ba kionga kuitjas'ion, xiañu jngu ki'ndi burru xi tjita'ñu, xi kje nisa 'yajín 'bejñakjare. Chjundo 'ba ndeko. ³'Ba tsa 'yá xi skuiningiyanu ánñu 'ba teña'anñu, "Na'ennaxu sichjen 'ba ta'axu sja nganiri", t'in ru.

⁴'Ba kiji xutare nde, 'ba tsabe jngu ki'ndi burru xi sejñaya ndiyo, tjita'ñut'a jngu xuntja ni'ya, 'ba kiskjenda.

⁵'Ba yak'a xi tjindu kio tsiningiyare:

—¿Mé = xi teño'on? ¿Ánñu ki'ndi burru techjundañú?

⁶'Ba kui kitsingojo jotsa'en kitsure Jesús; 'ba kitsa'e'ndere nga kiko. ⁷'Ba 'batsa'en ja'ekore Jesús ki'ndi burru, 'ba yasunre tjiutsanga chajare 'ba Jesús tsak'ejñakjare. ⁸'Ba 'ñu nkjin xuta bayuju tjiutsanga chajare ngaya ndiyo, 'ba yak'a xi tsatet'a tjiare ngijña 'ba yayuju ndiyo.

⁹'Ba 'ñu kiski'ndaya xuta xi tjentitjun, 'ba ko xi tjenngire, nga inyatsu:

—¡Ngatjas'e kjuaje! ¡Ngatatsichikunta'en Na'enchana kui xi ndibani ngat'are ja'enre! ¹⁰¡Ngatatsichikunta'en kjuatexumare xi ndiba, kjuatexuma tse'e xuta chingana David! ¡Ngatjas'e kjuaje ngank'aa!

¹¹'Ba Jesús ja'e naxinanda Jerusalén, 'ba ja'as'en ña ma ndetsin ningu; 'ba kionga je kiskutsejenndaire ngayéje xi tjin, 'etju ngani, ngat'a je kuangixun. 'Ba kiji Betania ko ngatejó xutare.

Jesús ch'o tsure ya higo xi tsajainre tu

Mt. 21:18-19

¹²'Ba kionga kuanjyun, kionga je 'etjuni Betania, Jesús kuabojore. ¹³'Ba kjin tsabe jngu ya higo xi tjinre xka; 'ba kitsitiñat'are tuxi skueni tsa tjinre tu. Tunga kionga echu ña sejña yabiu, tumé kisakure, tu suba xka = ngat'a bi nix-tjinre tu higo ya'a. ¹⁴'Ba 'batsa'en kitsure ya higobiu:

—Niñajan nde ngatakjineni turi xuta.

'Ba xutare kjint'e mé = xi kitsu.

Jesús 'baxje xuta xi inyabateña tsajmi ña ma ndetsinre ningu

Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22

¹⁵'Ba kionga ja'e naxinanda Jerusalén, Jesús ja'as'en ña ma

ndetsinre ningu 'ba 'etuts'inre nga ts'axje xi inyabateña tsajmi kio 'ba ko xi inyabatse. Tso'otsakjan yamixare xi tsik'antjaiyare ton xuta, 'ba ko xi inyabateña nise xi paloma 'mi; ¹⁶'ba ni'yá nde kitsja'ndenire nga kjuaxtiu ko tsajmi ña ma ndetsinre ningu. ¹⁷'Ba yakuya, nga kitsu:

—Enre Na'enchana tsu: “Ni'yana kui = xi kuan ni'ya kioña xuta xi tjin ngasun'ndebi ma fakona”, tunga ngijore chacheje kjiño'on jun nga'ndebi.

¹⁸'Ba kionga kjint'e enbi, ngakure na'miu 'ba ko xuta chjine kjuatexuma tsangisjai jótsa'en kuan sik'enni Jesús, ngat'a ne inyatsakjunre. Ngu ngatsi'i xuta kutsejenkun jotsa'en bakuya kui. ¹⁹'Ba kionga je kuajñu, Jesús ko xutare 'etjuni naxinanda Jerusalén.

Kixí ya higo xi ch'o kitsure Jesús

Mt. 21:20-22

²⁰'Ba nga tajñu nga kuanyujun, ja'at'a tiñare ya higobiu 'ba tsabe nga je kixi ka'nda jamare. ²¹'Ba kio Pedro ja'et-sjenre mé = xi kuán, 'ba kitsure Jesús:

—Na'en, chutsejen, je kixi ya higo xi ch'o kik'in_ri.

²²'Ba Jesús kitsingojo:

—Ngatamakjainnu ngat'a tse'e Na'enchana. ²³Kjuakixi = xi texin_nuu, nga tu'yañu xi kuetsure nindubi: “Chjunitjen yojori, 'ba chanikja'ajin yojori ndachikun”, kuan jotsa'en nga kuetsure tsa bi jó ján kuaja inimare nga makjainre nga kuan jotsa'en nga titsu. ²⁴Kui kjuañu 'ba xinni_nuu nga ngayéje xi jun xjo'o nga xuko Na'enchana, ngatamakjainnu nga je kisakunnu, 'ba sakunu. ²⁵'Ba kionga techuko Na'enchana, tichat'a_ru xingiu tsa mé = xi tjinnu ko kui, tuxi Na'enchana xi tijña ngank'aa 'ba nde sichat'aninu jenu ngayeje. ²⁶Tunga tsa bi sichat'a_ru xuta xi ch'o tsikonu, 'ba = nde bi sichat'anu jenu Na'ennu.

Chjaningiyare Jesús 'yá = xi kitsjare kjuañu

Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8

²⁷'Ba jaskan Jesús ko xutare ja'e ngani naxinanda Jerusalén. Yejerañu Jesús tsu'ba ña ma ndetsinre ningu, kitsitiña ngakure na'miu, ko xuta chjine kjuatexuma 'ba ko xuta chingare naxinando, ²⁸'ba tsiningiyare:

—¿Mé = kjuañu xi tjinri nga 'bi teñe'en? 'Ba ¿'yá xi kitsjari kjuañu nga ma 'bi teñe'en?

²⁹'Ba Jesús kitsingojo:

—'Ba nde skuiningiya_nuu tu jngusa tsajmi ngayeje; tingojonu, 'ba an 'ba xin_nuu mé = kjuañu tjinnu nga 'bi tsa'aan. ³⁰¿'Yá = xi kitsikasen Juan Bautista nga ja'ekatenda, a Na'enchana asa xuta = ? Tingojonu.

³¹'Ba kui jonijmiko xinkjin:

—Tsa “Na'enchana kitsikasen” kuixan, kui kuetsu = na “¿'Ba ánñu bi kuakjainninu ngat'a tse'e?” ³²'Ba ¿jó kuixan tsa xuta kitsikasen?

Ngat'a kitsakjunke xuta naxinando, ngu ngatsi'i kuakjainre nga Juan kuán jngu profeta. ³³'Ba 'bitsa'en kitsingojo Jesús:

—Bi 'yee.

'Ba 'batsa'en Jesús kitsingojo:

—'Ba ninga an bi 'ba xin_nuu mé kjuañu tjinnu nga 'bi tsa'aan.

Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e nchja ch'okun xi tsa'exako uva

Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19

12'Ba Jesús 'etuts'inre nga 'ejña kjuakusun:

—Jngu xuta 'entje tsujmi ntje xi uva 'mi, 'ba 'ench'are; 'ba kiskju'ngi jngu nga'nde ña sits'iungi uva, 'ba kiskjenitjen jngu torre nk'a tuxi sikuenda yejani.

'Ba jaskan kitsikeyare nangu nchja xi mare tsa'exako uva, 'ba kui xin kiji. ²'Ba kionga echu chanre tu, kui kitsikasen

jngu chu'ndare tuxi kueki'anire nchjabiu chan xi 'bakore. ³Tunga nchjabiu kit-suba chu'ndabiu 'ba ye'ere, 'ba tu tje-jen ntsja nga kitsikasen. ⁴'Ba kio xi naire nangiu kitsikasen ngani ngijngu chu'ndare; tunga nchjabiu kitsi'onre nindaku chu'ndabiu, 'ba ch'o kitsure. ⁵'Ba kja'e kitsikasen ngani, 'ba kibi kjinik'en. 'Ba jaskan nkjin chu'ndare kitsikasen; tjin xi kisatere 'ba yak'a xi kjinikjesun.

⁶'Ba tu ngijngu xuta tijña ngisare, kui xi ki'ndire fa, xi 'ñu mejénre. 'Ba xi fet'ani kui kitsikasen, nga kitsikja'etsjen: "Nchjabiu skuekun = ki'ndina." ⁷Tunga nchja xi tsa'exako uva kitsure xinkjin: "Kibi = xi saku yejere tsajmi xi tjinre na'enre; tusa sik'ian, tuxi tsajan kuanni mé = xi sakure." ⁸'Ba 'batsa'en kitsuba, 'ba kitsik'en 'ba kiskanikja'a t'axin yojore ña tjintje tsujmi ntje uvabiu.

⁹'Ba, ¿jó mixun jun? ¿Mé = xi sa'en xi naire nangiu? Ngu kju'a'etsikjesun nchjabiu, 'ba kja'e xuta sikeyare nangiu.

¹⁰¿A kje 'bexkiyajún enre Na'en-chana? Nga tsu:

Ndiojo xi chjine xjo ts'axjengi, kui = xi je kuánni ndiojo titjun.

¹¹Na'enchana xi 'bi kitsa'en, 'ba tu makun = na ña nga 'ya.

¹²'Ba kio xuta titjun kuamejénre kit-suba Jesús, ngat'a be = nga Jesús 'e-jña kjuakusunbi ngat'a tse'e kui. Tunga tsakjunke xutankjiun, 'ba kitsik'ejña tajngu Jesús 'ba kiji.

**Jesús bakuya ngat'a
tse'e kju'a'bechjintjai**

Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26

¹³'Ba kjinikasen ña tijña Jesús yak'a nchja fariseo 'ba ko xutare Herodes, tuxi sikinchjani Jesús en xi kuan kuangini.

¹⁴'Ba kui nchjabiu ja'etsure:

—Ji na'en, jin 'ya = ni nga kjuakixi = xi sji nga bi tu enre xuta 'mini_ri 'ba nga bi tu isenre xuta 'mini_ri ngayeje, ngat'a bakuye nga ko kjuakixi ndiyare

Na'enchana. ¿A tixa'nde asa bi tixa'nde nga k'uechjintjai ra ña xuta ngakure Romano? ¿A k'uechji = ña, asa bi k'uechja?

¹⁵Tunga Jesús be = ni kjuajó nkjainre nchjabiu, 'ba kitsure:

—¿Áññu chen te'bejñaninuú? Jngu ton ndenario ndekonu, tuxi skutsejenni ra.

¹⁶'Ba ja'echanire jngu ton, 'ba Jesús kitsure:

—¿'Yá = tse'e isen xi kjit'a nga'e, 'ba 'yá = tse'e ja'en xi kua'indut'a?

'Ba nchjabiu kitsingojo:

—Tse'e xuta ngaku Romano = .

¹⁷'Ba kio Jesús kitsure:

—Ngu ta'e_ru xuta ngaku Romano xi kui tse'e, 'ba ta'e_ru Na'enchana xi tse'e kui.

'Ba tu kiskutsejenkun = nchjabiu jot-sa'en kitsingojo ngani Jesús.

**Jesús bakuyare xuta
ngat'a tse'e kjuafa'aya**

Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40

¹⁸'Ba kio yak'a nchja saduceo ja'ekun Jesús. Kui = nchjabiu tsu nga mik'en bi nde fa'ayanire; 'ba tsiningiyare Jesús:

¹⁹—Ji na'en, 'ba tsa'en kitsi'indu xujunna Moisés: "Tsa jngu xi'in xi je tsix-anko chjun kueya, 'ba tsa bi kis'ekore ki'ndi, jngu nts'e xuta xi k'ion kuix-anko ngani chjun k'anbiu tuxi sjanire ki'ndi nts'e xi k'ion." ²⁰Ngu jngu ndiya kis'e yatu nchja xi nts'e mani. Xi ma titjun tsixan, tunga k'en 'ba bi kis'ere ki'ndi. ²¹'Ba kio xi majóni tsixanko ngani chjunbiu, tunga 'ba nde k'en ngani ngayeje 'ba bi kis'e nganire ki'ndi; 'ba nde 'ba = nde kuán ngani ko xi majánni.

²²'Ba nga yatu 'ba = kuán tsi'ire, nijnguú kis'ere ki'ndi. 'Ba jaskan 'ba nde k'en chjunbiu ngayeje. ²³Ngu, nixtjin nga kju'a'aya nganire xuta, ¿'yá = tse'e kuan chjunbi ngat'a ngayatu tsixanko?

²⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—Jun tjiñunu, ngat'a bi 'yo mé= xi kua'indut'a enre Na'enchana ninga kjuañure Na'enchana. ²⁵ Kionga mik'ion kjuayare, bi nde kuixanni ninga bi nde sikixanni ki'ndi nistire, ngu joni ankjele xi tjindu ngank'aa kuan. ²⁶ Tunga ngat'are nga kjua'aya nganire xuta, ¿a kje 'bexkiyajfun xujun xi kitsi'indu Moisés ngat'a tse'e ya na'ya xi tjitijin ndi'i? Kionga Na'enchana kitsure Moisés: “An= ña na'enre Abraham, na'enre Isaac 'ba ko tse'e Jacob.” ²⁷ 'Ba Na'enchana bi na'enre mik'en kuán, tu tse'e sani xi tjindukun; 'ba kui= kjuañu ne 'ñu titsujñuninu —kitsu Jesús.

**Jesús bakuya ñäre kjuatexuma
xi ngisa tjun tijña**

Mt. 22:34-40

²⁸ 'Ba ja'e jngu chjine kjuatexuma, 'ba kjint'e nga nchjabiu inyafoyanire xinkjin, 'ba kionga je tsabe nga Jesús nda kitsingojore, kitsitiñat'are Jesús 'ba tsiningiyare:

—Ngajinre ngayéje kjuatexuma, ¿ñäre kjuatexuma xi ngisa tjun tijña?

²⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuatexuma xi tijña titjun yejere ngayéje, kui xi tsu: “Tasen ñojon, xuta naxinanda Israel, xi Naina kui xi Na'enchana mani xi tu jngututu ma sani. ³⁰ Timején Na'enchana xi Na'enri ko ngayéje inimari, ko ngayéje vojori, ko ngayéje kjuafa'etsjenri 'ba ko ngayéje nga'ñuri.” ³¹ 'Ba kjuatexumabi kui= xi majóni: “Timején xingi jotsa'en nimején vojori.” Tsajain kja'e kjuatexuma xi ngisa tjun tijña tu'bani nga ko kibi.

³² 'Ba chjine kjuatexuma kitsure:

—Jun nde, na'en, 'ba= tjin. Kjuakixi= xi sji, nga tu jngututu mani Na'enchana, 'ba nga nde tsajainni xi kja'ere. ³³ 'Ba nga ña simijían Na'enchana ko ngayéje inimana, ko ngayéje kjuafa'et-

sjenna, 'ba ko ngayéje nga'ñuna, 'ba nga simijían xingia jotsa'en nimijían vojona, kui= xi ngisa chjire tu'bani ko ngayéje kjuatjo xi ngasun altar ti.

³⁴ 'Ba kionga Jesús tsabe nga chingabiu nda kitsingojo, kitsure:

—Bi kjin teni_ri ña batexuma Na'enchana.

'Ba ni'yá nde manikakun nga miningiya ngisare.

**Jesús miningiya 'yá
ntje ndibanire Cristo**

Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44

³⁵ 'Ba kionga tibakuya Jesús ngajin ndetsinre ningu, tsiningiya:

—¿Áñnu chjine kjuatexuma tsuni nga ntjere David ndibani Cristo? ³⁶ Ngu ndekuini David kitsu, kionga Isennix-tjintsjere Na'enchana kitsikinchja: Na'enchana kitsure Na'enna an:

“Teni ngate kixina,
ka'nda nga xi bi nda ya'ari ngi ndsakui sik'endaa.”

³⁷ 'Ba ¿jót'sa'en Cristo ntjere David kjuendibani, nga ndekuini David na'enna tsure?

'Ba xutankjiun tsja tjinre nga inyabasen ñojonre Jesús.

Jesús baneje chjine kjuatexuma

Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47

³⁸ 'Ba Jesús kitsu ngisa nga yakuya:

—Chutsejen_ru vojónu ngat'a tse'e chjine kjuatexuma, ngu matsjare 'betsuma ko najñu nduju 'ba matsjare nga ko kjuaxuta nikja'ayare ngajin ndetsin. ³⁹ 'Ba matsjare nga 'bendusun yaxile xi tjun inya ni'ya sinagoga 'ba nga'nde xi ngisa nda chun kja'ajin nga jngu s'i, ⁴⁰ 'ba kui xi kja'are ni'yare yanchjin k'an 'ba, tuxi k'ue'mota'en vojore, 'ñu tsé fako Na'enchana. Kui kjuua ne tsé kjuanima kjuaxitiuni.

Jesús bakuya ngat'a tse'e ton chje

Lc. 21:1-4

⁴¹ Jngu ndiya Jesús tsek'ejña ngank-jain nkjin kaxa ña xinya ton chje nga tikutsejen jót'sa'en inyamina tonre xuta kio. 'Ba 'ñu tsé ton inyamina nkjin xuta nyina. ⁴² 'Ba kio ja'e jngu chjun k'an xi nima 'ba 'eya ngaya jngu kaxabiu jó ton xkua xi chuba kjiya. ⁴³ 'Ba kio Jesús kinchjare xutare 'ba kitsure:

—'Ba xinkixi nuu nga kui chjun k'an nimabi ngisa = tsé kitsja tu'bani ko ngat-si'i xi 'eya ton kaxa ton chjebi. ⁴⁴ Ngu ngatsi'i tu kui xi 'bangire tsja, tunga chjunbi, ngajin kjuanimare, je kitsja yeje xi machjenre nga k'uejñakun.

Jesús be'e nijmi nga kuixuya ningu

Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6

13 'Ba kionga Jesús 'etjuni ngajin ndetsinre ningu, jngu xutare kitsure:

—iNa'en, chutsejen, á tuku kunni ni'ya ya'ebi 'ba ko ndiojo ya'e xi kuandani!

² 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A techutsejen'a = ni ni'ya ya'e xi 'bi kun? Ngu nijnguú ndiojo nde s'enduxjonenire xinkjin. kuixungi yeje.

Jesús bakuya mé = xi tjun kuan kionga kjue ngasun'ndio

Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24

³ 'Ba jaskan kiji tjenngi tse'e Ya Olivo, xi tijnã ngubare ningu. 'Ba Jesús tsik'e-jña, 'ba Pedro, Santiago, Juan, 'ba ko Andrés tsiningiyat'axinre:

⁴ —'Ba t'innii, ¿kja'á nga 'bi kuan, 'ba mé = chubã xi s'e kionga je k'uetjusun yeje kibi?

⁵ 'Ba Jesús 'etuts'inre nga kitsure:

—Chutsejen ru yojonu, nga tu'yá ngat'ejñunu. ⁶ Ngat'a ne nkjin xi kju'a'e ko ja'enna 'ba kuetsu: “An = ñã xi Cristo”; 'ba nkjin xuta k'uejñure.

⁷ 'Ba kionga jun kjuinu'yo nga i nga jaan tjin kjuachan, 'ba kionga xuta kue'e nijmi kjuachan xi tjima, bi kun, ngat'a tjinne = re nga 'ba kuan; tunga kje kjuejin ngasun'ndebi ya'a. ⁸ Ngat'a naxinanda skjanko kja'e naxinanda, 'ba chikun skjanko kja'e chikun; 'ba ne nkjin nga'nde s'e chon, 'ba ko kjindia. Ngayé-jebi tu kui = xi sa'e 'betuts'inre kjuanima xi s'e.

⁹ 'Nde jun chutsejenni ru yojonu; ngat'a ngixkun xutaxa = kuinikasennu, 'ba kuajanu ngaya ni'ya sinagoga. 'Ba nga tu ngat'a tsa'an = nini ngixkun chikun 'ba ngixkun rey kuekision, tuxi sikixiñu ngat'a tsa'an. ¹⁰ Ngu tjinnere kjuinikja'axtiuya farani titjunre enre Na'enchana ngatsi'i naxinanda xi tjin. ¹¹ 'Ba kionga xuta kju'a'ekja'anu 'ba nga ngixkun xutaxa singantsjanu, bi nikjo mé = en xi kuixun. Tusa tixun mé = en xi kua'enu kui chubabiu; ngat'a bi jun kjuinukjuo, tu Isennixtjintsjere Na'enchana xi kuinchja. ¹² 'Ba xi nts'e fo singantsja nts'e nga kjuinik'en, 'ba xi na'en ma singantsja ki'ndire; 'ba xi ki'ndi ma ndekui skjankoni xichare 'ba sa'en nga kjuinik'en. ¹³ 'Ba tu ngat'ana = nini kuastike tsi'inu xuta; tunga xi xukjuakore ka'nda nga kjuet'a, kui xi k'uangi.

¹⁴ 'Kjua'e xi ch'otjin xi sa'en nga tu jaan xiare nga'ndetsjere Na'enchana, 'ba xio nga sejña ña bi 'bakore nga sasen ¿'ba xi ti'bexkiya kui enbi ngatamankjinre?, kui nixtjinbiu ngatsi'i xi tjindu nangi Judea ngatanga ña tjin nindu. ¹⁵ 'Ba ngatsi'i xi tjindu ngatsja ndaba, bi ngat'etukajen nga kju'a's'en ndaba tuxi kju'a'ekja'ani mé = xi tjinre; ¹⁶ 'ba xi ngijña titsa'exa, bi ngatjendiba ndaba tuxi kju'a'ekja'ani najñure. ¹⁷ iNi-maxunini yanchjin xi titsuya'more asa inyatsikaki ki'ndire kui nixtjinbiu! ¹⁸ Chja'a ru jun Na'enchana nga bi nixtjinre nch'an nga 'ba ngatjama; ¹⁹ ngat'a 'ñu

tsé kjuanima s'e kui nixtjinbiu joni xi kje nisañajanni 'yare, 'ndani nga Na'enchana kitsinda kui ngasun'ndebi ka'nda nganda'e, 'ba xi niñajani nde s'eni. ²⁰ 'Ba tsa Na'enchana bi sichuba kui nixtjinbiu, tu'yá k'uangi; tunga je kitsichuba nixtjinbiu Na'enchana nga tu kjuanda tse'e xuta xi je kiskja'ajin.

²¹ 'Kui nixtjinbiu tsa tjin xi kuet-sunu: "Chutsijon, nga'e tijña Cristo", asa kuetsunu: "Chutsijon, ngajaan tijña", bi ngatamakjainnu. ²² Ngat'a nkjin = kju'a'e xi Cristo kuetsure vojore tunga bi kui ni. 'Ba kju'a'e xi profeta kuetsure vojore tunga bi kui ni; 'ba kui sa'en nkjin chuba ko kjuakun tuxi k'uejñunire xuta, 'ba tsa kuan, ka'nda xi je Na'enchana kiskja'ajin. ²³ Tunga chutsejen ru yojonu jun ngat'a je 'ba texintitjun_nuu gayejebi.

Nixtjin nga kju'a'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun

Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36

²⁴ 'Tunga kui nixtjinbiu, kionga je kju'a'a kjuanimabiu, s'e jñu tsu'biu, 'ba na'enso bi nde sjani ndi're, ²⁵ 'ba niñu kuixungini ngank'aa, 'ba nga'ñu xi tjin ngank'aa kjuatse. ²⁶ 'Ba kio xiare Ki'ndire Xuta xi'iun, nga tjindibajin yufi ko 'ñu tsé kju'a'ñu 'ba ko kjuaje. ²⁷ 'Ba kio sikasen ankjelere, nga sikinyaku xuta xi je kiskja'ajin ngayéje ngasun'ndio, ka'nda nga'nyukjinre ngasun'ndebi 'ba ka'nda nga'nyukjinre ngank'aa.

²⁸ 'Ngatjamanu kjuakusun ngat'a tse'e ya higo: Kionga je 'betju nganire nts'en tjiare yo, 'ba kja'e xka 'betju nganire, je 'yo nga nixtjinre chundaba matiña. ²⁹ 'Ba nde 'ba = tsa'ennire, kionga je xio nga 'ba tjima, ngatja'yo nga Ki'ndire Xuta xi'iun je sejnaxtiu xuntja ni'ya. ³⁰ 'Ba xinkixi_nuu, nga k'uetjusun yeje mé = xi texian kionga kje fesunjín xuta xi tjin nganda'e. ³¹ Ngank'aa 'ba ko t'anangiu kjuet'a, tunga enna bi kjuet'a.

³² 'Tunga mé = nixtjin 'ba mé = chuba nga 'ba kuan, tu'yá be, ninga ankjele xi tjindu ngank'aa, 'ba ninga Ki'ndire Na'enchana. Tu Na'enchana sani xi be.

³³ 'Ba kui = kjuañu, tetsubachunñu, 'ba nda tikundo yojonu, ngat'a bi 'yo kja'á = ñu nga 'bi kuan. ³⁴ Joni jngu xuta xi je mejen kuae kja'e naxinanda, 'ba kionga 'betju ndaba tsike'nda xuta chu'ndare nga ngatatsikuenda ndaba, 'ba nga jngu chu'ndare jngu xa tsjare, 'ba tsure chu'ndare xi tsikuenda xuntja ni'yo nga ngat'ejñakun. ³⁵ 'Ba kui = kjuañu tetsubachunñu, ngat'a bi 'yo kja'á = nga kju'a'e xi naire ni'yo, a nga tjima'ña = , a nga masen nistjen = , a kio = nga kji'nda chaxicha, asa kio = nga je tjis'e isen. ³⁶ Tetsubachun, tuxi bi tetsujñafeñu kionga tukja'a kju'a'e xi naire. ³⁷ Mé xi texin_nuu jun, 'ba = xin tsi'i_ra: Tetsubachun —kitsu Jesús.

Kionga chubayare nga kjuinduba Jesús

Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53

14 'Ba tu ngijó = nixtjin chaja ngisa nga s'eya s'i pascua kionga chine niñuxtila xi tsajainre na'yu san. 'Ba ngakure na'mi 'ba ko chjine kjuatexuma inyamangisjai ndiyare jót'sa'en kuan suba'moni Jesús, 'ba sik'en. ² Ngu tsure xinkjin:

—Bi ngajinre s'iu kjuinduba, tuxi bi sisi'ani xutankjiun.

Jngu chjun 'bestenjunre nanda xi ixi jen Jesús

Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8

³ 'Ba kionga Jesús tijña naxinanda Betania, nga ndaba Simón, xi xuta chi'in fe'ndujun 'mire; yejerañu Jesús ti-jñat'a yamixo, ja'e jngu chjun xi ya'a jngu lameta xi alabastro nini. Kui = lametabiu kjitse nanda xi suba naxu nardo 'bejunire 'ba xi ne chjire. 'Ba chjunbiu yakjan lameto 'ba kio 'esten-

junre mindaku Jesús nandabiu. ⁴Ba yak'a xuta xi tjindu kio kuakjanre, 'ba kitsure xinkjin:

—¿Ánñu tu 'ba tsa'en kitistentonni nandabi? ⁵Kui kjuā nga ts'axtiu ján sientu ton denario chjire tsa kisateña tsakaiñu, 'ba kuán kitsa'ere xuta nima tonbiu tsakaiñu.

'Ba jatiko chjunbiu.

⁶Tunga Jesús kitsu:

—Bi 'ba 'mi_ru; ¿ánñu tenistini_ru? Nda = tjin mé = xi kitsikona. ⁷Ngat'a xuta nima tu i = tjindujinntsajinu, 'ba kuan kuisseko tu kja'añu nga mejénnú; tunga an bi nga'e kuatejñajinntsai_nuu. ⁸Kui = chjunbiu kitsa'en = mé = xi kuán xi kitsa'en; nde nganda'e = ni je kitsik-ja'ajnda ixi titjun yojona ngat'a s'eyanijin = ña. ⁹'Ba fa texinkixi_nuu, nitu ñañu nga'ndere ngasun'ndio ña kju'ax-tiuya en ndare Na'enchana, 'ba = nde kjuinukjuā mé = xi kitsa'en chjunbi, 'ba 'batsa'en kjuinikja'etsjenya —kitsu Jesús.

Judas tsingantsja Jesús

Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6

¹⁰'Ba Judas Iscariote, jngu xutare xi tejó, kikun ngakure na'miu tuxi singantsjanire Jesús. ¹¹'Ba kionga na'miu kjint'ere, se kuatsja = re, 'ba kitsure nga sjare ton. 'Ba Judas 'etuts'inre nga tsangisjai mé = fa chubā xi ngisa nda nga singantsja Jesús.

Jesús kjen ko xutare

Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn.

13:21-30; 1 Co. 11:23-26

¹²Nixtjin nga 'etuts'inre s'i pascua kionga chine niñuxtila xi tsajainre na'yu san 'ba nga nik'en chutsanga tse'e s'iu, xutare Jesús tsiningiyare:

—¿Ñañu mejénri nga kuek'endai xi xina nga s'i pascua?

¹³'Ba kio Jesús kitsikasen jó xutare 'ba kitsure:

—Tangiun naxinanda jan. 'Ba kio skajiun jngu xuta xi jngu nisa nanda ya'a. Kui = tangintjenngiu. ¹⁴'Ba kioña kjuā'as'en, 'ba t'in_ru xi naire ni'yo: “'Bi titsu Naini: ¿Ñäre nga'ndeñu nga kuakjenkuā xutana kionga kuechjijñii s'i pascua?” ¹⁵'Ba kio kui kuakunu jngu nga'nde teya xi je tijñanda 'ba xi ngank'are ni'yo tijña. Kio t'endo xi xina.

¹⁶'Ba xutare 'etju 'ba kiji naxinanda jan. 'Ba 'ba fa tsa'en kuasjare jotsa'en ja'ba je kitsure Jesús. 'Ba kio 'enda xi skinejñu s'i pascua.

¹⁷'Ba kionga je tjima'ña, Jesús 'ba ko nga tejó xutare ja'e nga'ndebiu. ¹⁸'Ba yejerañu kionga inyakjent'a yamixo, Jesús kitsu:

—'Ba fa xinkixi_nuu nga jngu ñu jun xi ñatjen tikjenkona, kui = xi singantsjana.

¹⁹'Ba xutare kuabare, 'ba 'etuts'inre nga tsiningiyare nga jngu jngu:

—¿A an = ña?

²⁰—Jngu xi tejó mañu, kui = xi ndekuini tiba titsika'nyijinni niñuxtilare nga ko an —kitsingojore Jesús—

²¹Ngat'a tjinnere 'ba kuanre Ki'ndire Xuta xi'iun jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana ngat'are kui. Tunga nimaxuni xi singantsja kui. Tusa ngisa nda kuánre tsa bi kitsin.

²²'Ba yejerañu inyakjenjñu, Jesús kiskjebe niñuxtilo 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsijoya 'ba kitsjare xutare nga titsu:

—Chjubio. Yojona = bi.

²³'Ba jaskan kiskjebe = ni jngu chutsin. 'Ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsjare xutare ngayeje. 'Ba ngats'i kits'i. ²⁴'Ba Jesús kitsure:

—Kibi = xi jinna xi tse'e kjuā xatse xi ti'bendakoni Na'enchana ko xutare. Kui = xi ne nkjin xuta tistenntjainire. ²⁵'Ba fa xinkixi_nuu nga bi nde binu k'uiñā ka'nda nixtjin nga binu xatse k'uiñā ña batexuma Na'enchana.

**Jesús be'e nijmi nga Pedro
kuetsu nga bi xutare kuán**

Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38

²⁶ 'Ba kionga je kise jngu son xi tse'e Na'enchana, kiji tjenngi tse'e Ya Olivo.

²⁷ 'Ba Jesús kitsure xutare:

—Ngatsi'u sichajañu kjuamakjainnu ngat'a tsa'an; ngat'a 'ba = tsa'en kua'in-dut'a enre Na'enna: “Sik'ían xi tsikuenda chutsango, 'ba kui tuchuña k'uetsum-aba.” ²⁸ Tunga kionga kju'a'ayana an, kjuititjun nuu nangi Galilea.

²⁹ 'Ba Pedro kitsure:

—Nisi ngatsi'i sichaja kjuamakjainre, an bi sichajaa.

³⁰ 'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba fa xinkixira nga ndekuini nist-jenbi, kionga kje kji'ndajín chaxicha xi majóni ndiya, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuán.

³¹ Tunga Pedro tojo 'ba = kitsu ngisa:

—Nisi tsa kueyakora, bi xian tsa bi xutari kuán.

'Ba 'ba = kitsu ngatsi'i xutare ngayeje.

Jesús fako Na'enna ña Getsemaní 'mi

Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46

³² 'Ba jaskan echu jngu nga'nde xi Getsemaní 'mi.

—Tetsubo nga'e yejerañu an tefikjakuaa Na'enchana —kitsure Jesús xutare.

³³ 'Ba Jesús kiko Pedro, Santiago 'ba ko Juan, 'ba 'etuts'inre nga 'ñu ba kis'ere 'ba 'ñu kuafore. ³⁴ 'Ba kitsure xutare:

—Kjuaba kitsejin inimana joni tsa kui xi je sik'enna. Tetsubo nga'e, 'ba tetsubachun.

³⁵ 'Ba 'batsa'en Jesús kiji ngubare, 'ba kio tsak'ejña tsindi 'nda t'anangiu, 'ba tsi'are Na'enchana tsa kuan kju'a'at'axinre chuba nga kju'a'a kjuanima. ³⁶ Kionga Jesús tifako Na'enchana tsu:

—Abbá Na'en, ji xi mari ña'an yeje tsajmi; tik'ejñat'axinnaa kjuanimabi, tunga ngatjama jotsa'en mejénri ji, 'ba bi jotsa'en mejénna an.

³⁷ 'Ba jaskan Jesús jendiba ngani ña tjindu xutare, 'ba kjiyufe nga echu; 'ba kitsure Pedro:

—Simón, ¿a tetsujñafe = ni? ¿A nijnguú chubá kichukjuari nga tsikenichin?

³⁸ Tetsubachun 'ba chja'a ru kjuanda Na'enchana, tuxi bi xut'ayakoninú. Inimanu je tijñanda = , tunga yojonu inda ngisa.

³⁹ 'Ba kio Jesús kikjako ngani Na'enchana, 'ba ndekuini en kinchja ngani.

⁴⁰ 'Ba kionga jendiba ngani nde, je kjiyufe ngani xutare ngat'a nijño inya'bechja tuxkun. 'Ba bi nde beni mé = xi singojore. ⁴¹ 'Ba 'batsa'en, ja'e ngani Jesús xi majánni ndiya, 'ba kitsure:

—¿A tojo tetsujñafe = ñu 'ba tenik-ja'aya = ñu? Ngat'e nde, je ja'e chubá nga Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsjare xuta je. ⁴² Tisetjion, tangian nde. Chut-sijon, je ndiba tiña xi singantsjana an.

Kionga fa'echja'a Jesús

Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11

⁴³ 'Ba nde sa'e = tinchjani Jesús kionga tukjia'a ja'e Judas, jngu xutare xi tejó, 'ba ja'e ne nkjin xuta xi kitsikasen nchja ngakure na'miu, ko chjine kjuatexuma 'ba ko xuta chinga. 'Ba xutankjiun kicha = ko ya = ya'a nga ja'e. ⁴⁴ 'Ba Judas ja'ba je inya'a titjun nchjabiu nga kitsure:

—Kui xi k'uendsu'aa, kui = biu; nda tjindubo nga kueko.

⁴⁵ 'Ba kionga ja'e, tu Jesús fani kitsitiñat'are.

—Na'en —kitsure 'ba 'endsu'a.

⁴⁶ 'Ba kio xutankjiun kitsuba'ñu Jesús.

⁴⁷ Tunga jngu xutare Jesús xi sejña kio ts'axje kichare 'ba tsatet'a ñojon chu'ndare na'mi titjun. ⁴⁸ 'Ba Jesús tsiningi-yare xutankjiun:

—¿Ánñu ko kicha ko ya kich'añu nga ja'echja'anuu, joni tsa jngu chacheje kuáan? ⁴⁹Nyujun nyujun tsakatejñajinntsai nuu nga yakuya ngajin ndetsinre ningu, 'ba niñajanni kjindubanu. Tunga 'bi tjima tuxi k'uetjusunni jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana.

⁵⁰'Ba ngatsi'i xutare Jesús tsanga 'ba kitsik'ejña tajngu.

⁵¹Tunga jngu chana'en xi tjenngire, tu jngu najñu ts'atjijunre yojore, 'ba kui xi kitsuba nchjabiu; ⁵²tunga chana'enbiu kitsuntjin najñure, 'ba tu tsanga kjisti = .

Jesús ngixkun xuta xa titjun Judío

Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24

⁵³'Ba 'batsa'en kichani Jesús ngixkun na'mi titjun; 'ba kio kuañajan ngatsi'i ngakure na'miu, tse'e xuta chingo 'ba ko tse'e chjine kjuatexumo. ⁵⁴'Ba Pedro kjin kitjenngini Jesús ka'nda ngandetsin ndaba na'mi titjun, 'ba nchja xi tsikuenda kio tsik'ejñajinre. 'Ba kio kit-si'isure yojore t'a ndi'u.

⁵⁵'Ba kiongakure na'miu 'ba ngatsi'i xuta xo tsangisjai jngu xuta xi skaninejere Jesús, tuxi sjani en nga kjuinik'en; tunga bi kuasjaire. ⁵⁶Ngat'a ninga nkjin xi inyakaninere en ndesu Jesús, bi kjimangusun enre. ⁵⁷'Ba yak'a tsikinya nduju 'ba kiskaninere en ndesu, nga inyatsu:

⁵⁸—Jin kjinu'ya_ri nga kitsu xutabi: “An sikixuya = ña ningubi xi tu xuta kitsinda, 'ba ján nixtjin skjenitjen ngañaa jngu xi bi xuta tsinda.”

⁵⁹Tunga ninga 'ba = tsa'en kjimangusun enre.

⁶⁰'Ba kio na'mi titjun tsisetjen ngamasenre ngatsi'i, 'ba tsiningiyare Jesús:

—¿A tumé singuaje ngat'are mé = xi inyakaninejeri?

⁶¹Tunga Jesús xiu tsik'ejña, 'ba ni-jnguú en kitsingojo. 'Ba na'mi titjun tsiningiya nganire:

—¿A ji = ni Cristo, xi Ki'ndire Na'enchana?

⁶²'Ba Jesús kitsingojo:

—Jun, an = ña. 'Ba xia = ñu Ki'ndire Xuta xi'iun nga tijña ngate kixire Na'enchana xi tjinre kjua'ñu, 'ba nga yufi kjuendibajinni ngank'aan.

⁶³'Ba kio na'mi titjun 'ejnda najñure tuxi kji'yanire nga 'ñu ch'o kis'ere ini-mare, 'ba kitsu:

—¿Jótsa'en kuachjen ngisana xi skaninejere? ⁶⁴Je kjinu'yo nga ch'o kitsu ngat'a tse'e Na'enchana xutabi; ¿jó mixun?

'Ba ngatsi'i kuangusun enre nga Jesús tjinre je 'ba nga tjinnere kueya.

⁶⁵'Ba yak'a nchjabiu 'etuts'inre nga 'etiajunre Jesús, 'ba 'e'mo nkjain 'ba ye'ere.

—Ji xi profeta 'mi_ri yojori, 'ba t'innii, ¿'yá = xi ye'eri nganda'e nde? —kitsure.

'Ba nchja xi tsikuenda kio nkjain Jesús tso'ojin.

Pedro tsu nga bi xutare Jesús kuán

Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29

⁶⁶'Ba nga Pedro tijña ngi ni'yo, ja'e jngu chjun chu'ndare na'mi titjun; ⁶⁷'ba kionga chjunbiu tsabe Pedro nga t'a ndi'u tijña nga tisi'isure yojore, kitsure nga kiskutsejen'a:

—Ji 'ba = nde Jesús tse'e Nazaret tsikitjajmekue ngayeje.

⁶⁸Tunga Pedro 'e'mota'en yojore, nga kitsu:

—Junjun. Bi 'bexkuan, 'ba bi mankjina mé = xi tesji.

'Ba Pedro 'etjuuni kio 'ba kiji ña tijña xuntja ngandetsin. 'Ba kio kiski'nda jngu chaxicha. ⁶⁹'Ba chjun chu'ndabiu tsabe ngani Pedro 'ba 'etuts'inre nga ye'ere ni-jmi xuta xi yak'a:

—Kui xutabi jngu xi tsak'ajmeko jmibiu.

⁷⁰Tunga Pedro nde 'e'mota'en ngani yojore. 'Ba sangutjun, xuta xi tjindu kio nde 'ba = kitsu nganire:

—Kjuakixi = nga Jesús tsikitjajmet-jenggi_ri, ngat'a Galilea tsiji ngayeje.

⁷¹'Ba 'batsa'en Pedro 'etuts'inre nga ch'o kitsu, nga kitsik'axki ngat'are Na'enचना:

—Bi 'bexkuan xuta xi te'mi_ru —kitsu.

⁷²'Ba ndekuini chubabiu kiski'nda ngani xi majóni ndiya chaxicho. 'Ba kio Pedro ja'etsjenre mé = xi ja'ba je kit-su'inre Jesús nga kitsure: “Kionga kje kji'ndajín chaxicha xi majóni ndiya, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuáin.” 'Ba kionga Pedro ja'etsjenre enbi, kiski'nda.

Jesús chaninejere ngixkun Pilato

Mt. 27:1-2, 11-31; Lc. 23:1-5, 13-25; Jn. 18:28-19:16

15 Kionga je kis'e isen, kionga je joyare nga kuañajant'are xinkjin ngakure na'miu ko xuta chingare naxinando, ko chjine kjuatexuma 'ba ko ngatsi'i xuta xa xi yak'a, tjita'nñure nga kiko Jesús 'ba kitsingantsjare Pilato.

²'Ba Pilato tsiningiyare Jesús:

—¿A ji = ni reyre xuta judío?

—Ji je 'ba kisji —kitsingojore Jesús.

³'Ba ne nkjin tsajmi kiskaninejere ngakure na'miu. ⁴'Ba kui = kjuañu Pilato tsiningiya nganire:

—¿A bi singuaje? ¿Jó sji ngat'a tse'e nga 'ba tuku kji'i tsajmi xi inyabangiri?

⁵Tunga Jesús nijnguú en kitsingojo ngisa; 'ba kui = kjuañu Pilato tu 'ba = kuánnire.

⁶'Ba xki nu xki nu nga s'i pascua, Pilato tsik'ejñandai jngu xuta xi kjiyuya nduya, xi skui'a xuta naxinanda. ⁷'Ba kui nixtjinbiu jngu xuta xi Barrabás 'mi kjiya nduya ko nchja xi ñatjen kiskjanko Roma 'ba kitsik'en xuta. ⁸'Ba kio ja'e xutankjiun 'ba 'etuts'inre nga tsi'are Pilato

nga ngatatsa'en jotsa'en ngantsjai nga s'i pascua. ⁹'Ba Pilato kitsingojore:

—¿A mejénnú nga reyre xuta judío sik'ejñandai_nuu?

¹⁰'Ba 'ba kitsu Pilato ngat'a kuankjinre nga ngakure na'miu tu kjuaxin kakun = nini nga kitsingantsja Jesús. ¹¹Tunga ngakure na'miu ja'ba je inya'a xutankjiun nga tusa Barrabás skui'are nga sik'ejñandaire. ¹²'Ba Pilato kitsingojore:

—¿Mé = xi mejénnú nga sikua xuta xi reyre xuta judío 'mi_ru?

¹³—¿Kru tjat'ai! —kitsu nga inyakji'ndaya xutankjiun.

¹⁴—Tunga ¿mé = kjua xi ch'otjin xi kitsa'en kui? —kitsingojo Pilato.

Tunga xutankjiun ngisa 'ñu kiski'ndaya 'ba kitsu:

—¿Tjat'ai kru!

¹⁵'Ba Pilato mejénre nga tsja s'ere xutankjiun, kui = kjuañu Barrabás kitsik'ejñandainire; 'ba jaskan 'exa nga s'ere Jesús 'ba kitsingantsja nga set'a kru.

¹⁶'Ba kio chasoldadu kiko Jesús ngajin ndetsinre ni'ya masen xi ni'ya pretorio 'mi, 'ba kinchjare xinkjin xi yak'a. ¹⁷'Ba ngatsi'i kitsikaja Jesús jngu najñu nduju kuán, 'ba kitsinda corona xi na'ya nini xi 'esunre nindaku. ¹⁸'Ba jaskan 'etuts'inre nga kitsite'ndare:

—¿'Nda na'en, xi reyre xuta judío!

¹⁹'Ba ko jngu yanaxu tso'ontjainire nindaku Jesús, 'ba 'etiajunre 'ba tsikinyaku'nchin joni tsa bekun. ²⁰'Ba jaskan nga je 'batsa'en tsejnuke Jesús, ts'axje nganire najñu kuánbiu 'ba nde najñure = kitsikaja ngani. 'Ba 'etjuko tuxi kuat'ani kru.

Jesús s'et'a kru

Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27

²¹'Ba jngu xuta xi tse'e Sirene xi Simón 'mi, xi na'enre Alejandro ko Rufo, jendibani ngijña; 'ba kionga tifa'a kio,

kitsa'ene kjuafñure tuxi k'uanijinkoni kzure Jesús.

²²'Ba kio kiko Jesús jngu nga'nde ña Gólgota 'mi. (En xi tsunire: nga'ndere nindaku mik'en.) ²³'Ba kitsa'ere binu xi ko mirra ts'atjijin nga k'ui tsakaiñu, tunga Jesús bi kits'i. ²⁴'Ba 'batsa'en kiset'a kru. 'Ba chasoldadu kitsiskayani najñure Jesús, tuxi skuenu ñäre xi k'uakore. 'Ba 'batsa'en kitsika'bire xinkjin najñure Jesús.

²⁵'Ba chuba ñajan nga tajñu nga kiset'a kru. ²⁶'Ba jngu yate kua'indut'a mé = kjuafñinik'enni. "Reyre xuta judío" tsu xi kua'indut'a yatebiu. ²⁷'Ba jó chacheje ñatjen kiset'ako kru Jesús, jngu ngate kixire 'ba jngu ngate skjunre. ²⁸'Ba kuajngu enre Na'enchana xi tsu: "Batsa'en xiakun joni xuta xi bi nda tsa'en."

²⁹'Ba xuta xi inyafa'a kio ch'o inyatsure Jesús nga inyatsik'atji nindaku:

—¿A ji = ni xi sikjekjue ningu 'ba nga ján nixtjin xjunitjen ngani? ³⁰Tik'angi yojori 'ba t'etukajent'ai kru —kitsure.

³¹'Ba 'ba = nde tsa'en tsejnuke ngakure na'miu 'ba ko chjine kjuatexumo ngayeje, nga inyatsure xinkjin:

—Kui kitsik'angi kja'e xuta, tunga bi mare tsik'angi yojore. ³²Ngat'etukajent'a kru nganda'e tsa kui xi Cristo, 'ba tsa kui xi reyre xuta tse'e Israel tuxi xiaña 'ba kuakjainnina.

'Ba nchja xi kjiyut'ako kru Jesús 'ba = nde ch'o kitsure.

Jotsa'en k'en Jesús

Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30

³³'Ba kionga kuanyusen, kuajñu ngayéje ngasun'ndio ka'nda nga chuba ján nga kuangixun. ³⁴'Ba ndekuini chubabiu 'ñu kiski'ndaya Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —kitsu. (En xi tsunire: Ji Na'en, ji Na'en, ¿ánñu kjinikumanina?)

³⁵'Ba yak'a xuta xi inya kio, kjint'e 'ba kitsure xinkjin:

—Tasen ñojón, profeta Elías tinchjare.

³⁶'Ba 'batsa'en tsangatsanga jngu xuta xi sejña kio, 'ba jngu tsanga kitsika'nyini ko binu xi je san, 'ba jngu yanaxu 'eku 'ba kitsitiñat'are Jesús tuxi k'ui, nga kitsu:

—Tejño; xutsijan tsa Elías kjuaf'ek'ajent'a kru.

³⁷Tunga Jesús 'ñu kiski'ndaya, 'ba k'en. ³⁸'Ba jó ya kuán najñu xi kitjenchja nga'nde xi 'ñu tsje tse'e ningu, jendibajenni 'nda ngank'are ka'nda ngi'ndere nga kitjndajen. ³⁹'Ba ngakure chasoldadu xi ngankjain Jesús sejña, kionga tsabe jotsa'en k'en, kitsu:

—Kjuakixi = nini nga kui xutabi Ki'ndire Na'enchana.

⁴⁰'Ba = nde kio inya yak'a yanchjin xi kjin inyaktsejenni; 'ba xi inya ngajinre yanchjinbiu María Magdalena = , María nare Kuse ko Santiago xi ma ki'ndiu, 'ba ko Salomé. ⁴¹Kui = yanchjinbi kitjengngi Jesús 'ba tsikinyako kui, kionga tijña nangi Galilea. 'Ba = nde inya ngisa nkjin yanchjin kio xi ñatjen ja'eko Jesús naxinanda Jerusalén.

Kionga kis'eyanijin Jesús

Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42

⁴²'Ba kui nixtjinbiu nga s'endunda tsajmi xi machjen s'iu, ngat'a je matiña nixtjin nga nikja'aya. 'Ba kionga je tjima ngxun, ⁴³ja'e Kuse tse'e Arimatea. Kui = jngu ngakure xuta xa xi 'ba nde tikuyare nixtjin kionga kua-texuma Na'enchana. 'Ba kui 'enere yojore nga kikun Pilato 'ba tsi'are yojore Jesús. ⁴⁴'Ba tu 'ba = kuánre Pilato nga ngutjun fani k'en Jesús, 'ba kinchjare ngakure chasoldadu 'ba tsiningiyare tsa je k'en. ⁴⁵'Ba kionga je ngakure chasoldadu ye'ere nijmi nga je k'en, Pilato kitsingantsjare yojore Jesús Kuse. ⁴⁶'Ba kio Kuse tsatse jngu najñu tjibe,

'ba ko najñubiu kitsik'atjijunni yojore Jesús kionga je ts'ajent'a kru. 'Ba jaskan kik'eyanijng jngu tsju xi tixa xi kuandat'a naxiu, 'ba kiskanitikja jngu ndiojo tse xi 'extiuchjakoni tsju. ⁴⁷'Ba María Magdalena, 'ba ko María, nare Kuse nde, inyakutsejen ña kis'ejña yojore Jesús.

Jesús fa'ayare ngajinre mik'en

Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10

16 'Ba kionga je ja'a nixtjin nga nikja'aya, María Magdalena, ko María nare Santiago, 'ba ko Salomé, tsatse nanda xi ixi jen tuxi kuetsikajunni yojore Jesús. ²'Ba nixtjin xi 'betuts'in-nire semana, kionga 'ñu tajñu ngisa, kiji ña tijña tsjure Jesús, nde sa'e = 'etjuni tsu'biu.

³—¿Yá = tsé xi skja'axinna ndiojobi xi tijñaxtiuchja tsjure? —inyatsure xinkjin.

⁴Tunga kionga kiskutsejen, tsabe nga kui ndiojobiu xi ne 'ñu tse je tijñat'axin.

⁵'Ba kionga ja'as'en tsjure Jesús, ngate kixire tsju tsabe jngu chana'en xi yaja najñu nduju xi tiba kji'i; 'ba yanchjinbiu kitsakjun. ⁶Tunga chana'enbiu kitsure:

—Bi kun; Jesús tse'e Nazaret xi teminyisjo xi kiset'a kru, bi nga'e tijña. Je ja'ayare. Chutsijon nga'nde ña kjinikajña. ⁷Tunga tangik'e ru nijmi xutare, 'ba ko Pedro: “Kui = tikititjunnu nangi Galilea; 'ba kio xio kui jotsa'en nga ja'ba je kitsunu Jesús.”

⁸'Ba kio mangatsanga 'etju yanchjinbiu tsju, ngat'a se inyafatsekun = . 'Ba tu'yá ye'ere nijmi ngat'a inyatsakjun.

Jesús matsejenre María Magdalena

Jn. 20:11-18

⁹'Ba jaskan nga ja'ayare Jesús, kionga tajñu nixtjin xi 'betuts'inre semana, titjun María Magdalena kuatsejenre, xi ts'oxjejinre yatu isennixtjin xi bi nda.

¹⁰'Ba María Magdalena kike'ere nijmi xuta xi ñatjen tsik'etsumako Jesús, xi ba

tjindu 'ba inyakji'nda. ¹¹Tunga kionga kjint'e xutabiu nga Jesús tijñakun, 'ba nga chjunbiu kitsitsejenre yojore, bi kuakjainre.

Jesús tsitsejenre yojore jó xutare

Lc. 24:13-35

¹²'Ba jaskan kja'e tsa'en, kitsitsejenre yojore Jesús jó xutare xi ngijña inyafi.

¹³'Ba kui ja'eke'e nganire nijmi xuta xi yak'a; tunga kui bi kuakjain nganire ngayeje.

Jesús 'bexare xutare

Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23

¹⁴'Ba jaskan tuchan Jesús kitsitsejen nganire yojore ngatejngu xutare, yejer-añu tjindut'a yamixo; 'ba Jesús jatiko ngat'a bi kuakjainre 'ba titsujñu ngisare, ngat'a bi kuakjainre mé = xi ye'ere nijmi xuta xi ja'ba je tsabe nga ja'ayare kui.

¹⁵'Ba Jesús kitsure:

—Tangiun ngayéje ngasun'ndio, 'ba t'e ru nijmi en ndare Na'enchana ngat-si'i xuta xi tjin. ¹⁶Xi kuakjainre 'ba satenda, kui = xi k'uangi; tunga xi bi kuakjainre, kui = xi xaninejere. ¹⁷'Ba xi kuakjainre sa'en = kjuakunbi: Nga ko ja'enna k'uaxje isennixtjin xi bi nda; 'ba kja'e en kuinchja ngayeje; ¹⁸'ba sub-aya ntsja tjiuye, 'ba tsa k'ui tsajmi xi sik'enre, tumé sikore; 'ba kuanere ntsja xuta xi sefesun 'ba kuanda —kitsu Jesús.

Jesús mijin ngank'aa

Lc. 24:50-53

¹⁹'Ba jaskan nga Na'enna Jesús jako xutare, tsijin ngank'aa, 'ba ngate kixire Na'enchana tsik'ejña. ²⁰'Ba xutare Jesús 'etju, nga kitsikja'axtiuya en ndare Na'enchana jo kji'i ngasun'ndio. 'Ba Na'enna tsakaseko, 'ba kitsa'en kjuakun, tuxi xianire nga kjuakixi = en xi inyatsu xutare.

*En nda ngat'a tse'e Jesucristo
jotsa'en kitsi'indu*

SAN LUCAS

Lucas tsi'indure Teófilo

1 Ngu 'ñu nkjin xuta kuamejénre tsja fani tsa'en si'indu mé= xi Na'enna kitsa'en ngajinni, ²jo fa tsa'en yakuyani xi 'ndani nga tuts'inre ko fa tuxkun tsabenij 'ba xi kitsa'exare nga kitsikja'axtiuya enre Na'enna. ³'Ba jaskan nga je nda tsiningiya jajaa jó fa kuán 'ndani nga tuts'inre, nda= tjin ngat'ana ngayeje nga tsja fani tsa'en si'indura kui tsajmibi ji xuta chinga Teófilo, ⁴tuxi nda xiani ngat'are kjuakixi xi je kisakuyari.

Nga s'eya nijmi nga Juan Bautista tsin

⁵Nixtjin nga Herodes reyre nangi Judea kuán, 'ba nde kio tijná jngu na'mi xi Zacarías 'mi, xi tu jngu xutare Abías. 'Ba chjunre Elisabet 'mi, jngu xi ntjere Aarón. ⁶'Ba ngojó 'ñu nda kixi ngixkun Na'enchana, 'ba tsajain xi kiskaninejere, ngat'a 'ñu nda tsik'etjusun yeje enre ko kjuatexumare Na'enchana. ⁷Tunga bi tjinre ki'ndi, ngat'a Elisabet 'ndi = ; 'ba je ne chinga koni ngojó ngayeje.

⁸Ngu jngu nixtjin nga Zacarías ko xi ñatjen tsa'exa ts'akore nga sa'exa joni na'mi ngixkun Na'enchana, ⁹'ba jotsa'en je ngare na'mi, tu Zacarías fa ts'akore nga kui xi kjuas'as'en nga'nde tsjere ningu nga kuakare tjingusja Na'enchana. ¹⁰'Ba yejerañu titi tjingusja, ngatsi'i xutankjiun inya ngandetsin ningu nga inyafako Na'enchana. ¹¹'Ba kio, Zacarías kuatsejenre jngu ankjere Na'enchana, xi sejña nduju ngate kixire yamixa ña tisun tjingusja. ¹²'Ba Zacarías tu 'ba = kuánre nga tsabe ankje, 'ba 'ñu kit-sakjun. ¹³Tunga ankje kitsure:

—Zacarías, bi kuin, ngat'a Na'enchana je kjint'e nga kichukue, 'ba chjunri Elisabet s'ere jngu ki'ndi xi'in xi tsiji xi Juan k'uin ri. ¹⁴'Ba 'ñu tsja kuanri, 'ba nde 'ñu nkjin xuta kuatsjare ngayeje nga tsin, ¹⁵ngat'a ki'ndiri 'ñu je kuan ngixkun Na'enchana. Bi k'ui binu ninga xan 'ba tse Isennixtjintsjere Na'enchana ngajinre kui kionga kje tsinjín. ¹⁶'Ba sa'en nga 'ñu nkjin xuta xi naxinanda Israel tse'e kjuas'e ngani ngixkun Na'enchana xi Naire mani. ¹⁷'Ba kui sejñajinre isennixtjinre 'ba ko kjuas'as'enre profeta Elías. Kui kuajetitjunre Na'enna, 'ba sa'en nga xi xicha ma ko xi ki'ndi ma nda kua'a ngani xinkjin, 'ba nga xi xtan sik'antjaiya kjuafas'etsjenre tuxi kuanire sik'etjusun. 'Ba 'bitsa'en sik'e-jñanda naxinando nga skjebetjo Na'enna —kitsu ankje.

¹⁸'Ba Zacarías tsiningiyare ankjebiu:

—¿Jótsa'en skuekixiña kibi? Ngat'a je ne chingaa, 'ba chjunna ngayeje.

¹⁹'Ba ankjebiu kitsingojore:

—An Gabriel = ña, 'ba ngixkun Na'enchana tejña; 'ba kui kitsikasenna nga kjuakora ji 'ba xinra en xi nda. ²⁰Enna k'uetjusun nixtjin nga tjinnere nga 'ba kuan. Tunga ngat'a bi kuakjainri en xi kixinra, kuanima = ni 'ba bi kuan kuinukjuai 'nda nga kuan yeje kibi.

²¹'Ba yejerañu, xutankjiun inya ngandetsin ningu nga inyakuyare Zacarías 'ba tu 'ba = kjimare nga tji'bandayare nga tji'betju. ²²Tunga kionga tukjia'a 'etju, 'ba bi ma fako xuta xi kio tjindu; 'ba 'batsa'en kuankjinre nga tjin xi kuatsejenre ngaya nga'nde tsjere ningu, ngu tu chuba = tsa'enre ko ntsja nga fako. 'Ba tojo bi kuán kinchja.

²³'Ba nga Zacarías je kitsijngu xare joni na'mi, kiji ngani ndaba. ²⁴'Ba bi 'ñu nkjin nixtjin ja'a, 'ba Elisabet xi chjunre kis'eya'more ki'ndi, 'ba ón sa bi 'etju ndaba. 'Ba kitsu: ²⁵“Na'enna 'bi kitsa'en ngat'ana nga ja'animara, tuxi kjuas'ax-

inni kjuasuba xi tjin'inna ngat'are xi yak'a."

**Nga jngu ankje be'e nijmi
nga tsin Jesucristo**

²⁶ Kionga je ja'a jon sa, Na'enchana kitsikasen ankje Gabriel jngu naxinandare nangi Galilea xi Nazaret 'mi. ²⁷ 'Ba kui kikum jngu chjun xungu xi María 'mi xi je tijñangi kjua nga kuixanko jngu xuta xi Kuse 'mi, xi ntjere rey David. ²⁸ 'Ba ankje ja'as'en nga'nde ña María ti-jña, 'ba kitsure:

—Tsitse'ndara ji xi je kisakuri kjuandare Na'enchana. Kui = tijñakori. ¡Ndari ji ngajinre ngatsi'i yanchjin!

²⁹ 'Ba nga María tsabe ankjebiu 'ba kjint'e enre, kuakunre 'ba miningiyare yojore mé = xi tsunire kjuate'ndabiu. ³⁰ 'Ba meni ankjebiu kitsu nganire:

—María, bi kuin. Ngu je kisakuri kjuanda ngixkun Na'enchana. ³¹ Nganda'e nde ki'ndi s'eya'mori: s'e = ri jngu ki'ndi xi'in, 'ba Jesús k'uin_ri ja'enre. ³² Kui jngu xuta xi 'ñu je kuan, 'ba Ki'ndire Na'enchana xi tijña ngank'aa k'uinre. Na'enchana sa'en nga kui rey kuan joni rey David xi xuta chingare. ³³ 'Ba kuatexumantsjaire naxinandare Jacob, 'ba kuatexumare bi kjuet'a —kitsu ankjebiu.

³⁴ 'Ba María tsiningiyare ankjebiu:

—¿Jótsa'en kuanni kibi? Ngu bi tjinna xi'in.

³⁵ 'Ba ankjebiu kitsingojore:

—Isennixtjintsjere Na'enchana kjuendejenneri, 'ba kjua'ñure Na'enchana xi tijña ngank'a kue'mori ko nk'ianre. Kui kjuañu ki'indi xi tsin tsje kuanni, 'ba Ki'ndire Na'enchana k'uin. ³⁶ 'Ba nde Elisabet, xi xingi, s'ere jngu ki'ndi ngayeje, ninga je chinga. Kui xi 'ndi kik'inre tsakaiñu je jon sa nga kui tji'yamore ki'ndi. ³⁷ Ngat'a tumé na'enre ngat'are Na'enchana.

³⁸ 'Ba 'batsa'en María kitsu:

—An chu'ndare Na'enchana = ña. Ngatjama ngat'ana jotsa'en ji je kik'innaa.

'Ba kionga je 'bi kitsu María, ankjebiu kiji ngani.

Nga María fikun Elisabet

³⁹ Kui nixtjinbiu, María tsik'eñanda 'ba 'ñu kitsa kiji jngu naxinandare nangi Judea xi tijñajin ngijñacha. ⁴⁰ 'Ba ja'as'en ndaba Zacarías 'ba kitsite'ndare Elisabet. ⁴¹ 'Ba nga Elisabet kjint'e kjuate'ndare María, ki'ndiu kitsiteya ngaya ngats'a, 'ba kui kitse Isennixtjintsjere Na'enchana ngajinre. ⁴² 'Ba meni ko jngu jnda xi 'ñu, kitsu:

—¡Na'enchana ngisa 'ñu kitsichikunta'enri ko mare ngatsi'i yanchjin xi yak'a, 'ba kitsichikunta'en ki'ndi xi s'eri!

⁴³ Tunga, ¿yá = niná an, nga nare Xuta chingana kjua'ekunna? ⁴⁴ Ngat'a nga kjint'ia kjuate'ndari, ta'a ki'ndina kitsiteya ko kjuatsja ngajinna. ⁴⁵ ¡Á ndaniri ji xi kuakjainri nga kuajngu en xi Na'enchana kitsuri!

⁴⁶ 'Ba meni María kitsu:

Nga ko fani inimana tsichji ra Na'enchana,

⁴⁷ 'ba tsitsjaa ngat'a tse'e Na'enchana xi tsik'angina.

⁴⁸ Ngat'a je ja'animara, an xi chu'nda ni-mare kuán,

'ba 'ndani nganda'e xuta kuetsuntsjaina: "Á ndaniri ji."

⁴⁹ Ngat'a xi 'ñu tjinre kjua'ñu 'ba xi tsje je kitsa'en tsajmi ya'e ngat'ana.

⁵⁰ Kui fa'animare xuta xi bekun,

xi kis'e ko xi tjin ko xi s'e.

⁵¹ Yakutsejen kjua'ñure nga kitsa'en tsajmi ya'e,

'ba kitsitsojoya xuta xi nk'a 'baxje yojore.

⁵² Ja'axinre kjua'ñure xi rey,

'ba nk'a kitsik'endu xi nima.

⁵³ Ko xi nda kitsitere xi tsajainre xi chine,

'ba xi nyina tu tjejen ntsja nga 'ete.

⁵⁴ Tsakaseko naxinanda Israel, xi xuta chu'ndare,

'ba bi kichiyajinre nga kjua'animare

⁵⁵ jotsa'en kitsuyatitjunre xuta chingana Abraham ko ntje xi jaskan s'ere kitsu María.

⁵⁶ 'Ba María jánru sa tsik'ejñako Elisabet, 'ba jaskan kiji ngani ndaba.

Nga tsin Juan Bautista

⁵⁷ Kionga je echu nixtjin nga Elisabet s'ere ki'ndi, kis'ere jngu ki'ndi xi'in.

⁵⁸ 'Ba kionga xi ndai ni'yare ko xi xinkjin kjint'e nga Na'enchana ja'animare Elisabet, 'ba nde kitsitsjako. ⁵⁹ 'Ba xi majinni nixtjin, kuañajan tsi'i nga kitsa'en circuncidar ki'ndiu, 'ba kuamejénre nga ja'enre na'enre kua'a, nga Zacarías k'uin.

⁶⁰ Tunga nare kitsu:

—Junjun. Juan k'uin.

⁶¹ 'Ba kik'inre:

—Tunga ni'yá xi xingi 'ba 'mi.

⁶² 'Ba 'batsa'en tu chuba = kitsa'enre nga tsiningiyare na'enre ki'ndiu, tuxi skueni mé = ja'en sjare. ⁶³ 'Ba Zacarías tsi'a jngu yate chi tuxi si'induni 'ba 'bitsa'en kitsi'indu: “Juan k'uin.” 'Ba ngatsi'i xi kio inya tu 'ba = kuánre.

⁶⁴ 'Ba ndekuini chubabiu Zacarías kuán kinchja ngani 'ba 'etuts'inre nga kitsichjire Na'enchana. ⁶⁵ 'Ba ngatsi'i xi tjindu tiña ndaba kuakunre, 'ba ngayéje nga'nde tse'e Judea kji'yare mé = xi kuán. ⁶⁶ 'Ba ngatsi'i xi nt'ere enbi 'e-jin kakun, 'ba 'bitsa'en miningiyare yojore: “¿'Yá = tsé kuan ki'ndibi kionga kuachinga? Ngat'a kjua'ñure Na'enchana tijña ngajinre.”

Xi se Zacarías

⁶⁷ 'Ba Zacarías, xi na'enre ki'ndiu, kitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana xi kitsikinchja joni jngu profeta nga tsu:

⁶⁸ Ngatjanichjire Na'enchana, Na'enre xutare Israel,

ngat'a je ja'etsindai naxinandare.

⁶⁹ Je kitsikasenna jngu

xi tjinre kjua'ñu nga sik'angina,

jngu xi ntjere David

xi kitsa'exat'are kui.

⁷⁰ Jo kitsu nixtjin kuatse jan

nga kitsikinchja profeta tsjere

⁷¹ nga sik'angina ngat'are xi tjenngikena

'ba ngat'are kjua'ñure ngatsi'i xi stikena,

⁷² nga kjua'animare xuta chingana,

'ba nga bi sichiyajin 'entsje xi je 'endako.

⁷³ 'Ba kui = bi xi kitsu nga kitsjare ts'a

Abraham xi xuta chingana,

⁷⁴ nga sindaina ngat'are xi tjenngikena,

tuxi bi kjuikunña nga si'axat'a ra,

⁷⁵ nga ko kjuatsje 'ba ko kjuakixi kuet-

suba ngixkun kui jotjin nixtjin

kika'ena.

⁷⁶ 'Ba ji, ki'ndi china,

profetare Na'enchana xi tijña ngank'aa

k'uinri.

Ngat'a ji k'uintitjun ri Na'enna

nga k'uendai ndiyare.

⁷⁷ K'ue ri nijmi naxinandare 'yá xi

sik'angi,

kionga kuachat'are jere.

⁷⁸ Ngat'are kjuanima kakun jere

Na'enchana,

titsikasenjena ngank'aa

jngu ndi'i xi sitsejena.

⁷⁹ Sitsejena xi tetsuba ña jñu chun,

ngi nk'ianre kjuabeyo,

'ba sikasen ndiyana nga sakuna kjuaxiu

kitsu Zacarías.

⁸⁰ 'Ba ki'ndiu ngisa machinga 'ba ngisa kis'ere kjua'ñu inimare. 'Ba nangi t'axin tsik'ejña 'nda nixtjin nga yakure yojore naxinandare Israel.

Nga tsin Jesucristo

Mt. 1:18-25

2 'Ba kui nixtjinbiu xuta ngaku César Augusto 'exa nga ngatukja'aya xki ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio. ² Kui =

xkibi xi tjun kitukja'aya kionga Cirenio xuta titjunre nangi Siria kuán. ³'Ba ngatsi'i xuta kiji nangire tuxi kuet'ani xujun yojore.

⁴Tu kjuare kibi, Kuse 'etju Nazaret, naxinanda chire nangi Galilea, 'ba kiji Belén, naxinanda xi tijña ngajinre nangi Judea. Ngat'a rey David kio kitsin, 'ba Kuse ntjere David =. ⁵'Ba kio kik'et'a xujun yojore, ñatjen ko María, chjun xi tijñangire kjua nga kuixanko. 'Ba María je tji'yamore ki'ndi. ⁶'Ba 'ba kuán kionga je tjindu Belén, echu nixtjin nga María s'ere ki'ndi. ⁷'Ba kitsin ki'ndire xi titjun, 'ba 'extejin ko najñu 'ba kitsikajña ña kjen tjiuba, ngat'a bi kisakure nga'nde ngaya ni'ya ña ma nikja'aya.

Nga fa'ekun ki'ndi chi Jesús nchja xi tsikuenda chutsanga

⁸'Ba ngajin ngijña xi tiñare Belén tjindu xuta xi inyatsikuenda jñu chut-sangare. ⁹'Ba tukja'ia kuatsejenre jngu ankjere Na'enchana, 'ba kjuajere Na'enchana tsa'nandaire; 'ba 'ñu kitsakjun. ¹⁰Tunga ankjebiu kitsure:

—Bi kun, ngat'a ja'ekonu jngu en xi nda, xi 'ñu kuatsjare ngatsi'i xuta. ¹¹Ngat'a kjuanda tsojon nga katsin nangire David jngu xi sik'angi xuta. Kui xi Cristo xi Na'enna. ¹²'Ba joni jngu chubá 'bitsa'en xio ki'ndiu: kuasjainu nga kjix-tejin najñu 'ba kjijña ña kjen tjiuba — kitsu ankjebiu.

¹³'Ba ndekuini chubabiu 'ñu nkjin ankje xi jendibani ngank'aa kuatsejenti'are ankjebiu xi inyatsichjire Na'enchana nga inyatsu:

¹⁴¡Ngatjas'ere kjuaje Na'enchana xi tijña ngank'aa!
¡'Ba nga'e t'anangiu ngatjas'ere kjuaxiu ngajinre

xuta xi tsitsja kjuandare kui!

¹⁵'Ba nga ankjele je kiji ngani ngank'aa, xi tsikuenda chutsanga kitsure xinkjin:

—Tjian Belén, tsu'ba. Tangichut-sejen ra xi kuán, xi Na'enchana je kitsuyana.

¹⁶'Ba ta'a kiji, 'ba kuasjaire nga'nde ña tjindu María ko Kuse 'ba ko ki'ndiu xi tikijña ña kjen tjiuba. ¹⁷'Ba kionga je tsabe, ye'ere nijmi mé = xi kik'inre ngat'are ki'ndiu. ¹⁸'Ba ngatsi'i xi kjiint'ere kuakunre ngat'are xi kitsu xi tsikuenda chutsanga. ¹⁹Tunga María 'bejñatjo ngayéje kibi ngajin inimare, 'ba nda tjinjín kakunre. ²⁰'Ba jendiba ngani xi tsikuenda chutsanga nga je inya'baxje Na'enchana 'ba inyasekonire ngat'are ngayéje xi tsabe 'ba xi kjint'e. Ngu 'ba fa kuán jotsa'en kik'inre.

Nga fichani ki'ndi chi Jesús ningure naxinanda Jerusalén

²¹Xi majinni nixtjin, kuán circuncidar ki'ndiu, 'ba Jesús kik'in ja'enre, ndekuini ja'en xi ankjebiu kitsu kionga kje s'eya-mojín ngats'a nare.

²²'Ba kionga je kuajngu nixtjin nga tjinnere nga tsitsje yojore jo tsu kjuatexumare Moisés, kiko ki'ndiu naxinanda Jerusalén, tuxi kuakunire ngixkun Na'enchana. ²³'Bi kitsa'en ngat'a kjuatexumare Na'enchana 'bitsa'en kua'indut'a: “Ngatsi'i ki'ndi xi'in xi titjun tsin tse'e = Na'enchana kuan.” ²⁴'Ba kiko chje jo tsu kjuatexumare Na'enchana, ngat'a 'bitsa'en kua'indut'a: “Jngu nga tiu'u asa jó tuniña ki'ndi.”

²⁵'Ba kui nixtjinbiu naxinanda Jerusalén tijña jngu xuta xi Simeón 'mi. Jngu xuta xi kixi 'ba nda bekun Na'enchana xi kuyare xi sindai naxinanda Israel. 'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana tijñajinre kui. ²⁶'Ba ja'ba je ye'ere nijmi nga bi kueya tsa kje bejín Cristo xi Na'enchana sikasen. ²⁷'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana kitsikasen Simeón ningungu. 'Ba kionga xichare ki'ndi Jesús ja'eko ningungu

tuxi kuakunire ngxikun Na'enchana jotsa'en kua'indut'a kjuatexumo, ²⁸ Simeón kiskjebe ki'ndiu ngaya ntsja 'ba kitsichjire Na'enchana 'ba kitsu:

²⁹ Na'en, nganda'e an xi chu'ndari tu 'ba fa nda ma kueya, ngu je kjinik'etjusin mé = xi ja'ba je kik'innaa,

³⁰ ngat'a ko tuxkuaan je tsa'bia xi sik'angi xuta,

³¹ xi kik'endai ngxikun ngatsi'i xuta t'anangu.

³² Kui jo = ni ndi'i

xi sitsejenre xuta xi bi Israel tse'e, 'ba ngat'are kui s'ere kjuaje xutari xi Israel tse'e.

³³ 'Ba xichare Jesús tu kuakun = re nga kjint'e xi Simeón tsu ngat'a tse'e ki'ndiu.

³⁴ 'Ba 'batsa'en Simeón kitsichikunta'en, 'ba kitsure María, nare Jesús:

—Kui ki'ndibi je kitukja'ajin tuxi skjenitjenni 'ba sikixuni nkjin xuta xi Israel tse'e. Kuakutsejen ndiyare Na'enchana 'ba nkjin xuta kuach'oke enre, ³⁵ meni nga s'ejñatsejenni kjuafa'etsjen xi ndibajin inimare nga jngu jngu xuta. 'Ba ngayéje kibiu kuan ngat'ari joni jngu kicha nduju xi kju'aaxtiukja inimari — kitsu Simeón.

³⁶ 'Ba nde kio tijña jngu profetisa xi Ana 'mi, ki'ndire Fanuel, xi ntjere Aser. Jngu chjun xi je ne chinga. Ki'ndi nga tsixan, 'ba yatu nu tsik'ejñako xi'inre, ³⁷ 'ba je tjinre yachute ko kateñujun nu nga tijña k'an. Niñajanni 'betju ningun. 'Ba nga nixtjin nga nistjen tsichjire Na'enchana nga 'bechjonre inimare nga fako kui. ³⁸ 'Ba ndekuini chubabiu ja'e Ana 'ba 'etuts'inre nga kitsjare kjuanda Na'enchana, 'ba jako ngat'a tse'e ki'ndi Jesús ngatsi'i xi inyakuyare kjuandaire naxinanda Jerusalén.

³⁹ 'Ba jaskan nga je kitsik'etjusun ngayéje xi kua'indut'a kjuatexumare Na'enchana, xichare Jesús kiji ngani

Nazaret, ña naxinandare fa xi tijñajin nangi Galilea. ⁴⁰ 'Ba ki'ndiu machinga 'ba ngisa s'ere nga'ñu, 'ba ngisa mankjin kakun ngayeje, 'ba kjuandare Na'enchana tijñako kui.

Nga ki'ndi Jesús fako chjine kjuatexumo ngaya ningun

⁴¹ 'Ba xki nu, xki nu xichare Jesús fi naxinanda Jerusalén, nga 'betju s'i pas-cua. ⁴² 'Ba kionga Jesús je tjinre tejó nu, ngatsi'i kiji Jerusalén jotsa'en fintsjai xuta judío kui s'ibiu. ⁴³ 'Ba kionga je jet'a s'ibiu, jendiba ngani ndaba, tunga ki'ndi Jesús tsik'ejña Jerusalén, ninga bi tsabe xichare nga 'ba kitsa'en. ⁴⁴ Ngu inyatsikja'etsjen nga Jesús fi ngajinre xuta xi yak'a, 'ba jngu nixtjin je semaya ndiyo. Tunga kionga tsangisjai ngajinre xinkjin ko xi bekkun, ⁴⁵ bi kuasjaire. 'Ba 'batsa'en kiji ngani Jerusalén nga kikangisjai.

⁴⁶ 'Ba xi majánni nixtjin kuasjaire ndetsinre ningun. Kio tijñajinre chjine kjuatexumo nga tibasen ñojonre 'ba tjiminingiyare tsajmi. ⁴⁷ 'Ba ngatsi'i xi nt'ere kiskutsejenkun = re ngat'are kjuankjinkakunre 'ba jotsa'en tsingojo kui. ⁴⁸ 'Ba kionga xichare tsabe, kuakunre. 'Ba nare kitsure:

—Na'enna, ¿ánñu 'bi kjinikoninij? Na'enri ko an ne 'ñu tjimafonij nga teminyisjairi.

⁴⁹ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Ánñu minyisjaininu? ¿A bi je 'yo nga xare Na'enna tjinni nga sa'aan?

⁵⁰ Tunga kui bi kuankjinre xi kitsure.

⁵¹ 'Ba 'batsa'en jendeko ngani xichare Nazaret, ña kitsik'etjusun yejere xichare. 'Ba nare 'bejñatjo ngayéje kibi ngajin inimare. ⁵² 'Ba Jesús janda machinga nga mankjin kakun 'ba nga tjimank'a, 'ba ngisa tsitsja ngat'are kjuandare Na'enchana 'ba ngat'are xuta.

**Nga Juan Bautista tsikja'axtiuya
enre Na'enchana nga'nde t'axin**

Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28

3 'Ba je tjio'on nu nga tibatexuma xuta ngaku Tiberio César, 'ba Poncio Pilato xuta titjunre nangi Judea kuán. 'Ba Herodes xuta titjunre nangi Galilea kuán, 'ba nts'e xi Felipe 'mi xuta titjunre nangi Iturea ko nangi Traconite kuán, 'ba Lisania xuta titjunre nangi Abilinia kuán, ² 'ba Anás ko Caifás kui xi na'mi titjunre xuta xi Israel tse'e. Kui nixtjinbiu Na'enchana jako Juan, ki'ndire Zacarías, nga'nde t'axin. ³ 'Ba 'batsa'en Juan ja'a ngayéje nga'nde xi tjindu tiñare ndaje Jordán, titsure xuta nga tjinnere nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kju'a'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba satenda, tuxi kui sichat'anire jere. ⁴ 'Ba kuán jotsa'en profeta Isaías kitsi'indut'a enre Na'enchana ña tsu: Jndare xuta xi 'ñu nchja nga'nde t'axin: "T'enda_ru 'ba kixi chju'i_ru ndiyare Na'enchana.

⁵ Ngayéje kunga tse'nyu, 'ba ngayéje nindu 'ba xkundu kuakjansun, tuxi sjengusunni. 'Ba ndiya tsitin s'e kixi, 'ba singasun ndiya xi nk'ajun nk'at'a chun.

⁶ 'Ba ngatsi'i xuta skue xi Na'enchana tsikasen nga sik'angina" kitsu Isaías.

⁷ 'Ba Juan tsure xutankjiun xi inyafa'e nga mejénre nga satenda:

—¡Jún ntjere tjiuye! ¿'Yá= xi 'ba kit-sunu nga kuiyu ngat'are kjuastire Na'enchana xi je tijña tiña? ⁸ Tusa ti'on mé= xi kuakutsejen nga je kjinik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba nga je ja'e ngañu ngixkun Na'enchana. Bi 'bitsa'en nikja'etsjion ngajin inimanu: "Ña= xi ntjere Abraham." Ngat'a 'ba xinkixi_nuu nga ka'nda kui ndiojobi Na'enchana kuanre sa'en ntjere Abraham. ⁹ Hachare

Na'enchana je tijñandare nga kuate jama-re yo. Meni ngayéje ya xi bi nda tu tsja, stisun 'ba xanikja'ajin ndi'u.

¹⁰ 'Ba 'batsa'en xutankjiun tsiningiyare Juan:

—¿Mé= xi tjinnere nga si'een ya'a?

¹¹ 'Ba Juan kitsingojore:

—Xi tjinre jó chinga, jngu ngatatsjare xi nimé tjinre. 'Ba xi tjinre xichine, 'ba nde ngatatsjare xi tsajainre.

¹² 'Ba nde kitsitiña yak'a xi kjebechjintjai tsajmi ngat'a tse'e Roma, tuxi satendani, 'ba tsiningiyare Juan:

—Maestru, ¿mé= xi si'een jin?

¹³ 'Ba Juan kitsure:

—Ti'on xi kjuakixi. Bi ngisa tse chjubechjiu jotjin xjubechjiu.

¹⁴ 'Ba nde yak'a chasoldadu tsiningiyare:

—'Ba jin, ¿mé= xi si'een?

'Ba Juan kitsingojore:

—Bi chja'a_ru tonre xuta ninga bi fangiu tsajmi xi bi kitsa'en tsa tuxi 'batsa'en sakuninu tonre; tusa ngatjamaninu jotjin machjinu.

¹⁵ 'Ba ngatsi'i xuta 'ñu mejénre skue Cristo 'ba tsikja'etsjen nga ta'a kju'a'e, 'ba 'batsa'en miningiyare yojore tsa Juan xi kui. ¹⁶ Tunga Juan kitsingojore ngatsi'i:

—An ko nanda batenda_nuu, tunga xi kju'a'e, ngisa tjinre kju'a'ñu nga ko mare an, xi bi bakinna nga skjendañ na'ñu jndere. Kui ko Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ko ndi'i kuatendaninu. ¹⁷ Kui jo=ni xuta xi tsitsje trigo. Kitjunre ntsjare xi 'beku xtje, tuxi k'uejñat'axinni trigo 'ba k'uejñat'axin xtjere. 'Ba 'batsa'en kuinyatjo trigo ni'yare ña minyatjo, 'ba kuaka xtjere ngajin ndi'i xi bi 'boya.

¹⁸ 'Bi tsa'en Juan fakoya xuta 'ba kitsjare nkjin ngisa kja'e kjuatexuma nga tsikja'axtiuya en ndare Na'enchana. ¹⁹ 'Ba nde jatiko xuta titjun Herodes ngat'a tijñako Herodia, chjunre nts'e xi

Felipe 'mi, 'ba ngat'are ngayéje xi ch'o xi je kitsa'en. ²⁰'Ba Herodes kitsa'en ngisa kjuach'obi xi ngisa ch'o nga ko mare xi je kitsa'en nga Juan kiskanis'en nduya.

Nga satenda Jesús

Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11

²¹'Ba 'ba kuán kionga Juan tibatenda ngatsi'i, 'ba nde Jesús kisatenda. 'Ba yejerañu Jesús tifako Na'enchana, kitju'i ngank'aa. ²²'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana jendibajennere joni jngu nise tiba. 'Ba jngu jnda kjinu'yanire ngank'aa xi tsu:

—Ji ni ki'ndina xi tsimijaan. Ne tsja tjinna ngat'a tsiji.

Xuta chingare Jesucristo

Mt. 1:1-17

²³Jesús tjinnrure kate nu kionga 'etut-s'inre xare. Jotsa'en kji'yare nga ki'ndire Kuse kuán. 'Ba Kuse ki'ndire Elí kuán. ²⁴'Ba Elí ki'ndire Matat kuán. 'Ba Matat ki'ndire Leví kuán. 'Ba Leví ki'ndire Melqui kuán. 'Ba Melqui ki'ndire Jana kuán. 'Ba Jana ki'ndire Kuse kuán. ²⁵'Ba Kuse ki'ndire Matatías kuán. 'Ba Matatías ki'ndire Amós kuán. 'Ba Amós ki'ndire Nahum kuán. 'Ba Nahum ki'ndire Esli kuán. 'Ba Esli ki'ndire Nagai kuán. ²⁶'Ba Nagai ki'ndire Maat kuán. 'Ba Maat ki'ndire Matatías kuán. 'Ba Matatías ki'ndire Semei kuán. 'Ba Semei ki'ndire José kuán. 'Ba José ki'ndire Judá kuán. ²⁷'Ba Judá ki'ndire Johanán kuán. 'Ba Johanán ki'ndire Resa kuán. 'Ba Resa ki'ndire Zorobabel kuán. 'Ba Zorobabel ki'ndire Salatiel kuán. 'Ba Salatiel ki'ndire Neri kuán. ²⁸'Ba Neri ki'ndire Melqui kuán. 'Ba Melqui ki'ndire Adi kuán. 'Ba Adi ki'ndire Cosam kuán. 'Ba Cosam ki'ndire Elmodam kuán. 'Ba Elmodam ki'ndire Er kuán. ²⁹'Ba Er ki'ndire Jesús kuán. 'Ba Jesús ki'ndire Eliezer kuán. 'Ba Eliezer ki'ndire Jorim kuán. 'Ba Jorim ki'ndire

Matat kuán. ³⁰'Ba Matat ki'ndire Leví kuán. 'Ba Leví ki'ndire Simeón kuán. 'Ba Simeón ki'ndire Judá kuán. 'Ba Judá ki'ndire Kuse kuán. 'Ba Kuse ki'ndire Jonán kuán. 'Ba Jonán ki'ndire Eliaquim kuán. ³¹'Ba Eliaquim ki'ndire Melea kuán. 'Ba Melea ki'ndire Mainán kuán. 'Ba Mainán ki'ndire Matata kuán. 'Ba Matata ki'ndire Natán kuán. ³²'Ba Natán ki'ndire David kuán. 'Ba David ki'ndire Isafí kuán. 'Ba Isafí ki'ndire Obed kuán. 'Ba Obed ki'ndire Booz kuán. 'Ba Booz ki'ndire Sélah kuán. 'Ba Sélah ki'ndire Nahasón kuán. ³³'Ba Nahasón ki'ndire Aminadab kuán. 'Ba Aminadab ki'ndire Admín kuán. 'Ba Admín ki'ndire Arní kuán. 'Ba Arní ki'ndire Hesrón kuán. 'Ba Hesrón ki'ndire Fares kuán. 'Ba Fares ki'ndire Judá kuán. ³⁴'Ba Judá ki'ndire Jacob kuán. 'Ba Jacob ki'ndire Isaac kuán. 'Ba Isaac ki'ndire Abraham kuán. 'Ba Abraham ki'ndire Téráh kuán. 'Ba Téráh ki'ndire Nahor kuán. ³⁵'Ba Nahor ki'ndire Serug kuán. 'Ba Serug ki'ndire Ragau kuán. 'Ba Ragau ki'ndire Péleg kuán. 'Ba Péleg ki'ndire Éber kuán. 'Ba Éber ki'ndire Sélah kuán. ³⁶'Ba Sélah ki'ndire Cainán kuán. 'Ba Cainán ki'ndire Arfaxad kuán. 'Ba Arfaxad ki'ndire Sem kuán. 'Ba Sem ki'ndire Noé kuán. 'Ba Noé ki'ndire Lámecc kuán. ³⁷'Ba Lámecc ki'ndire Matusalén kuán. 'Ba Matusalén ki'ndire Henoc kuán. 'Ba Henoc ki'ndire Jéred kuán. 'Ba Jéred ki'ndire Mahalaleel kuán. 'Ba Mahalaleel ki'ndire Cainán kuán. ³⁸'Ba Cainán ki'ndire Enós kuán. 'Ba Enós ki'ndire Set kuán. 'Ba Set ki'ndire Adán kuán. 'Ba Adán ki'ndire Na'enchana kuán.

Nga chut'ayako Jesús

Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13

4'Ba Jesús, kitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana, 'etjujin ndaje Jordán, 'ba Isennixtjintsjio kiko nga'nde

t'axin. ²'Ba kio tsik'ejña yachan nix-tjin, 'ba chanayiu kiskut'ayako. 'Ba nimé kiskine kui nixtjinbiu ngayeje, 'ba jaskan kuabojore. ³'Ba 'batsa'en chanayiu kitsure:

—Tsa kjuakixi nga Ki'ndire Na'en-chana kuáin, 'ba sji nga kui ndiojobi ngatjama niñuxtila.

⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'en-chana: “Bi tu niñuxtila xi k'uendukun-nire xuta, tusa machjenre ngayéje enre Na'en-chana.”

⁵'Ba 'batsa'en chanayiu kiko ngani jngu nindu nk'a, 'ba ngutjun fani yakure ngayéje naxinanda xi tjin ngasun'ndio.

⁶'Ba kitsure:

—Sja'ndera nga kuatexumari ngayéje naxinandabi ko ngayéje kjuachan xi tjinre. Ngat'a an je kitsa'ena 'ba kuan sja_ra tu'ya xi mejéna. ⁷Tsa kuisenkunch'int'anaa nga sichjinaa, tsiji kuan ngayéje tsajmibiu —kitsu chanayiu.

⁸'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'en-chana: “Tichji_ri Na'en-chana xi Nairi, 'ba tu kui tajngu ti'axat'a_ri.”

⁹'Ba 'batsa'en chanayiu kiko Jesús naxinanda Jerusalén 'ba kiko nga'ndere ningu ña ngisa nk'a. 'Ba kitsure:

—Tsa kjuakixi nga Ki'ndire Na'en-chana kuáin, tikintjaingi yojori nga'e. ¹⁰Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'en-chana:

Na'en-chana k'uexare ankjelere nga sikuendari.

¹¹Ko ntsja subanginiri,

tuxi nijnguú ndiojo satengini ndsakui.

¹²'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba nde tsa'en tsu ña kua'indut'a enre Na'en-chana: “Bi chut'ayakuai Na'en-chana, xi Nairi.”

¹³'Ba kionga chanayiu bi nde kuasjainire jót'sa'en skut'ayako ngisa

Jesús, tsakasent'axinre ka'nda nga kuan skut'ayako ngani.

Ngá 'betuts'inre xare Jesús

Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15

¹⁴'Ba Jesús ja'e ngani nangi Galilea nga kitse ko kjuañure Isennixtjintsjere Na'en-chana, 'ba ngatsi'i xuta xi tjindu tiñare kio nchja nijmi ngat'a tse'e. ¹⁵'Ba Jesús bakuya xki ni'ya sinagoga xi kio tjin, 'ba ngatsi'i nk'a kitsik'ejña.

Ngá tijña Jesús naxinanda Nazaret

Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6

¹⁶'Ba Jesús ja'e ngani naxinanda Nazaret ña kuachinga. 'Ba jotsa'en nts-jai nga xutu ja'as'en ni'ya sinagoga, 'ba tsakasen nduju nga 'exkiya enre Na'en-chana. ¹⁷'Ba kika'ere nga 'exkiya enre Na'en-chana xi kitsi'indu profeta Isaías. 'Ba nga je kiskjendaya, kuasjaire nga'nde ña tsu:

¹⁸Isennixtjintsjere Na'en-chana tijña ngajinna,

ngat'a je 'ejñat'axinna

tuxi xi nijma sikja'axtiuyani_ri en xi nda. Na'en-chana je kitsikasenna,

tuxi kue'eni_ri nijmi xuta xi tjindu'ñu nga kuandai,

'ba nga skjex'angia_tuxkun xi ka,

'ba nga sik'ejñandaa_xi tji'yaton;

¹⁹'ba nga k'ueya nijmi_ri xuta

nga nganda'e kuakutsejen Na'en-chana kjuandare.

²⁰'Ba kui kitsik'atjijun ngani xujun 'ba kitsjare xi tsikuenda xujunre ni'ya sinagoga 'ba tsik'ejña ngani. 'Ba ngatsi'i xi kio tjindu tu kui fa ni kiskutsejen'a.

²¹'Ba Jesús 'etuts'inre nga kinchja 'ba kitsure:

—Nganda'e fa je kuajngu enre Na'en-chana kionga teminya ñojon.

²²'Ba ngatsi'i nda nchja ngat'a tse'e Jesús 'ba tu inyakutsejenkun ngat'are en nda xi 'betju ts'a, 'ba tsure xinkjin:

—¿A bi tsa xutabi xi ki'ndire Kuse?

²³ 'Ba Jesús kitsure:

—'Ba kuan tsa k'uinnu jo tsu en chingabi xi tsu xuta: “Chjineki, tinda tajngui yojori”, 'ba 'ba nde: “Ti'en nga'e xi nangiri fa ngayéje xi kjinu'yee nga kjiñe'en Capernaum.”

²⁴ 'Ba Jesús kitsu ngisa:

—'Ba xinkixi nuu nga nijnguú profeta nda chjubetjo ña nangire fa. ²⁵ 'Ba kjuakixi nga 'ñu nkjin yanchjin k'an tjin naxinanda Israel nixtjinre profeta Elías, kionga kis'echja ngank'aa 'ba ján nu masen bi tsa'a 'ba 'ñu tsé kjindia kis'e ngayéje nangire Israel ngayeje. ²⁶ Ninga 'ba kuán, Elías bi kjinikasen ngat'are yanchjin k'anbiu xi tse'e naxinanda Israel, tusa kjinikasen ngat'are jngu xi tse'e Sarepta, naxinanda xi tijña tiñare naxinanda Sidón. ²⁷ 'Ba nde nixtjinre profeta Eliseo, 'ñu nkjin xi sefe'ndujun tjin naxinanda Israel ngayeje. Tunga nijnguú kuanda ngat'are kui, tu Naamán sani, xi tse'e nangi Siria —kitsu Jesús.

²⁸ 'Ba kionga kjint'e enbi, ngatsi'i xi tjinduya ni'ya sinagoga, 'ñu kuastire. ²⁹ 'Ba tsisetjen 'ba tso'oxjejin naxinando Jesús, 'ba kiko 'nda ña tjenjen chun nindu ña kuandasun naxinandare, tuxi kio sikintjaingini. ³⁰ Tunga Jesús ja'ajin masenre xutankjiun 'ba kiji.

Nga Jesús tsinda jngu xuta xi tijñajinre jngu isennixtjin xi bi nda

Mr. 1:21-28

³¹ 'Ba Jesús kiji Capernaum, naxinanda xi tijñajinre nangi Galilea. 'Ba nga nixtjin nga nikja'aya yakuyare xuta enre Na'enchana. ³² 'Ba tu kuakunre xuta jotsa'en yakuyare, ngat'a en xi nchja tjinre kjua'ñu.

³³ 'Ba ngaya ni'ya sinagoga tijña jngu xuta xi tijñajinre isennixtjin xi bi nda xi kitsu nga kiski'ndaya:

³⁴ —Ji Jesús tse'e Nazaret, ¿mé= xi tjinri ngat'a tsajain? ¿A ja'enikix-

uya = ni? 'Beña 'yá = ni ji. Ji = ni xuta tsjere Na'enchana.

³⁵ Tunga Jesús jatiko isennixtjinbiu 'ba kitsure:

—¿Xiu teni, 'ba t'etukajin_ri xutabi!

'Ba 'batsa'en isennixtjiun kiskanikja'a t'anangui xutabiu ngamasenre ngatsi'i xi yak'a, 'ba bi kitsi'onre nga 'etju ngajinre. ³⁶ 'Ba ngatsi'i xuta tu kuakun = re 'ba tsure xinkjin:

—¿Mé = en kibi? Xutabi tjinre kjua'ñu ko nga'ñu nga 'bexare isennixtjin xi bi nda nga k'uetju, 'ba 'betju.

³⁷ 'Ba kji'yare ngat'a tse'e Jesús ngayéje nga'nde xi tjindundai kio.

Nga Jesús tsinda nanyi'yare Simón Pedro 'ba ko ne nkjin xuta xi sefesun

Mt. 8:14-17; Mr. 1:29-34

³⁸ 'Ba Jesús tsisetjen 'ba 'etju ni'ya sinagoga 'ba kiji ndaba Simón. 'Ba nanyi'yare Simón 'ñu tji'me nga kunre chi'in nt'ai, 'ba kichja'are Jesús nga kuaseko. ³⁹ 'Ba Jesús tsik'ejña tsindinere chjunbiu 'ba jatiko chi'in nt'o, 'ba kitjuxinre, 'ba ta'a fani tsisetjen 'ba kitsikjén xuta xi echukun.

⁴⁰ 'Ba kionga je kintjai tsu'biu, ngatsi'i xuta xi tjinre xi inyafesun xi kunre kja'e kjuanga chi'in, ja'ekore Jesús. 'Ba Jesús yanere ntsja nga jngu jngu xi inyafesun, 'ba kitsinda. ⁴¹ 'Ba nde nkjin xuta xi 'etjujinre isennixtjin xi bi nda xi kitsu nga kiski'ndaya:

—¿Ji = ni xi Ki'ndire Na'enchana!

Tunga Jesús fatiko 'ba bi kitsja'ndere nga kuinchja, ngat'a be = nga kui xi Cristo.

Nga Jesús fi kja'e naxinanda nga fitsikja'axtiuya enre Na'enchana

Mr. 1:35-39

⁴² 'Ba nga je kis'e isen, Jesús 'etjujin naxinando, 'ba kiji jngu nga'nde t'axin. 'Ba xutankjiun tsangisjai. 'Ba kionga echu ña kui tijña, kuamejénre sik'e-

jña'ñu, tuxi bi kuajeni. ⁴³Tunga Jesús kitsure:

—Ba = nde tjinnere nga sikja'ax-tiuya_{ra} kja'e naxinanda en nda xi tsu nga Na'enchana je kuatexuma nganda'e. Ngat'a tu kui xa kjinikasennina.

⁴⁴Ba 'batsa'en Jesús kiji nga kitsikja'axtiuya enre Na'enchana xki ni'ya sinagoga xi tjin nangire xuta Judío.

Nga Jesús nchjare Pedro ko nchja xi tjenko

Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20

5 'Bi kuán kionga Jesús sejñandai ndachikun tse'e Genesaret, xutankjiun ti'be'nyu'ñu kui tuxi kjuint'eni enre Na'enchana. ²Ba Jesús tsabe jó barku xi kjiyundai ndachikun, 'ba xi tsuba tjiuti kio 'etukajenni nga yane na'ya tire. ³Ba Jesús ja'as'en jngu barkubiu, xi tse'e Simón, 'ba tsi'are nga ngatatsikjinchire ngando. 'Ba tsik'ejña ngaya barku, 'ba 'nda kio yakuyanire xuta. ⁴'Ba kionga je jet'are nga yakuya, kitsure Simón:

—T'inkue barku ña ngisa nanga nando, 'ba kio chanikja'ajiun na'ya tinu tuxi sakuninu tjiuti.

⁵Ba Simón kitsingojore:

—Na'en, je kaña'axaj tsa'a nistjen 'ba nijnguú kaxuntsjai. Tunga mé ji 'ba te'minaa, skanikja'ajinfara na'yo.

⁶Ba kionga nchjabiu je 'ba kitsa'en, 'ñu nkjin tjiuti kixuntsja ka'nda na'yo je mejen kitijnda. ⁷Ba 'batsa'en tu chuba = kitsa'enre nchja xinkjin xi tjinduya barku xi ngijngu, tuxi kjua'ekasekoni. 'Ba nchjabiu jendiba, 'ba 'ñu kitsitse ngojó barkubiu 'ba tu ngichuba kichaja ngisare nga stiungjndiu. ⁸Nga tsabe kibi, Simón Pedro tsakasenkunch'in ngixkun Jesús, 'ba kitsure:

—Tisent'axinnaa Na'en, ngat'a jngu = ña xuta je.

⁹'Bi kitsu Simón ngat'a kui ko ngatsi'i xi tjenko kuakunre tu kjuare nga 'ñu nkjin tjiuti kitsuba. ¹⁰'Ba nde kjimare Santiago ko Juan, ki'ndire Zebedeo, xi ñatjen tsa'exa Simón. Tunga Jesús kitsure Simón:

—Bi kuin. 'Ndani nganda'e bi tjiuti k'uekui, tusa xuta k'uekui xi ngat'a tsa'an.

¹¹'Ba kionga je ja'eko barku ña je nangi, 'endu yeje xi tjinre 'ba kitjenggi Jesús.

Nga Jesús tsinda jngu xuta xi kunre chi'in fe'ndujun

Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45

¹²'Ba kionga Jesús tijña jngu naxinanda chi, ja'e jngu xuta xi 'ñu kunre chi'in fe'ndujun. 'Ba nga tsabe Jesús, kitsikindi 'nda t'anangui 'ba 'ets'are:

—Ji na'en, tsa mejénri, kuan sitsejuna naa nga xja'axinnaa chi'in xi kunna.

¹³'Ba meni Jesús kitsure nga yanere ntsja xi tji'mio:

—Mejénna. Ngatamatsje ngani.

'Ba ndekuini chubabiu kitjuxinre chi'in fe'ndujun xi kunre xutabiu. ¹⁴'Ba Jesús 'enere xutabiu:

—Tu'yá 'be_{ri} nijmi. Tu t'in sani 'ba tikaku_{ri} yojori na'miu. 'Ba t'ikue kjuatjo xi baku nga je kuatsjejin jotsa'en kitsu Moisés, tuxi 'batsa'en skuekixini xuta nga je kuanda ngani.

¹⁵Tunga ngisa 'ñu nu'yare ngat'a tse'e Jesús, 'ba 'ñu nkjin xuta mañajan tuxi kuasen ñojonnire 'ba tuxi kui sindani chi'in xi kunre. ¹⁶Tunga Jesús fi nga fikjako Na'enchana nga'nde t'axin.

Nga Jesús tsinda jngu xuta xi bi ma fi

Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12

¹⁷'Ba jngu nixtjin nga Jesús tibakuya, 'ba nde kio tjindu yak'a nchja fariseo ko yak'a chjine kjuatexumo xi jendibani ngayéje naxinanda chi tse'e Galilea, xi tse'e Judea, 'ba ko naxinanda Jerusalén.

'Ba kju'a'ñure Na'enchana kis'ejñatsejen ngajinre Jesús nga tsinda xi sefesun. ¹⁸'Ba kio ja'e yak'a xuta xi kjiyare kuxta jngu xi bi ma fi. 'Ba mejénre kju'a's'enko ni'yo tsakai 'ba sikajña ngixkun Jesús. ¹⁹Tunga bi masjaire jótša'en kju'a's'enni, tu kjuare xutankjiun. 'Ba 'batsa'en tsijin ngasun nk'a ni'yo, 'ba ts'axjextiu jngu ka'a ña kisate ni'yo, 'ba kio ts'ajenni ko kuxtare xi tji'mio ngamasenre xutankjiun 'ba kitsikajña ngixkun Jesús. ²⁰'Ba kionga Jesús tsabe kjuamakjainre nchjabiu, kitsure xi tji'mio:

—Je kuachat'ari jeri amigunā.

²¹'Ba 'batsa'en chjine kjuatexumo 'ba ko xuta fariseo 'etuts'inre nga 'bitsa'en kitsikja'etsjen: “¿'Yá = kibi xi bi bekun Na'enchana nga 'batsa'en tinchja? Tu Na'enchana sa xi mare nichat'are jere xuta.”

²²Tunga Jesús tsabe mé = xi inyatsikja'etsjen, 'ba tsiningiyare:

—¿Ánñu 'batsa'en nikja'etsjenñu jun?

²³Ñäre xi ngisa bi na'enre kuixan: ¿A nga kuixan: “Je kuachat'ari jeri”? ¿Asa nga kuixan: “Tisetjen 'ba titjajme”?

²⁴Tunga mejénnā nga xio nga Ki'ndire Xuta xi'iun tjinre kju'a'ñu kui ngasun'n-debi nga sichat'a je.

'Ba 'batsa'en kitsure xi bi ma fiu:

—Ji xinra, tisetjen, chjube kuxtari 'ba t'in ni'yari.

²⁵'Ba ngixkun xutankjiun ta'a tsisetjen xi tji'mio 'ba kiskjebe kuxta xi kjiñayaa tsakai, 'ba titsichjire Na'enchana nga kiji ngani ndaba. ²⁶'Ba ngatsi'i kuakunre 'ba kitsichjire Na'enchana, 'ba niki inyat-sakjun = nga 'bi kitsure xinkjin:

—Kjuakun xi kjuakixi = kji'ya nganda'e.

Nga Jesús nchjare Leví

Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17

²⁷Jaskan nga je kuán kibi, Jesús 'etju 'ba tsabe jngu xuta xi kjebechjintjai

tsajmi ngat'are Roma xi Leví 'mi. Tijnā nga'nde ña tjubechjintjai tsajmi. 'Ba Jesús kinchjare 'ba kitsure:

—Ndetjenngina.

²⁸'Ba 'batsa'en Leví tsisetjen, 'ejña yeje xi tjinre 'ba kitjenngi Jesús.

²⁹'Ba ts'axje jngu s'i je ndaba ngat'are Jesús; 'ba ko 'ñu nkjin xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma, ñatjen ko kja'e ngisa xuta, tjindut'ako yamixo. ³⁰Tunga xuta fariseo ko chjine kjuatexumo xi tujngu mako xinkjin josiko xutare Jesús, 'ba kitsure:

—¿Ánñu ko xuta xi tjinre je 'ba ko xi kjebechjintjai tsajmi ñatjen ninchjakoniñu 'ba 'yukoñu?

³¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Xi nda bi chjineki machjenre, tu kui sani xi sefesun. ³²Bi xuta xi kixi ja'ek-inchja_{ra}, tu kui sani xi tjinre je, tuxi sik'antjaiyani kjuafa'etsjenre 'ba kju'a'e ngani ngixkun Na'enchana.

Nga Jesús chjaningiyare ngat'are nga beni kjindia

Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22

³³'Ba 'batsa'en nchjabiu kitsure Jesús:

—Xutare Juan 'ba ko xi tse'e nchja fariseo ne kjit'a 'bendu kjindia 'ba fako Na'enchana, tunga xi tsiji tu kjenntsjai 'ba 'bintsjai.

³⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A kuan jun sik'endu kjindio xuta xi kjinikjint'e jngu s'i kjuabixan yejerañu xi xi'iun tijñajin ngisare? ³⁵Tunga kju'a'e jngu nixtjin kionga stukja'are xi xi'iun, 'ba kionga kju'a'e nixtjinbiu, kio = nga k'uendu kjindia.

³⁶'Ba nde 'ejñare kui kjuakusunbi:

—Ni'yá batet'achi jngu xutji xatse tuxi k'uextiuyani jngu xutji chinga. Ngat'a tsa 'ba sa'en, tsikjekjua = xutji xatsio; 'ba nde najñu xatse chu bi nda fa'akjare ko xi chingo. ³⁷'Ba nde ni'yá minya binu xatse jngu tjiuxin chinga. Ngat'a binu xatsio k'uetijnda tjiuxin chingó, 'ba

binu titsen 'ba kjuerkjua tjiuxiun ngayeje.
³⁸'Ba kui = kjuañu binu xatse xinyani
 tjiuxin xatse. ³⁹'Ba tsajain xi 'bi binu xi
 je chinga 'ba sa'e jaskan kuamejénre xi
 xatse, ngat'a tsu: "Xi je chinga ngisa nda
 'yu."

**Nga Jesús bakuya ngat'a
 tse'e nixtjin nga nikja'aya**

Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28

6 'Ba 'bi kuán jngu nixtjin nga xutu,
 kionga Jesús tifa'ajin nga'nde ña kji'i
 tsujmi ntje, xutare tsate natinre trigo 'ba
 kitsufeya ntsja 'ba kiskine xujmare. ²'Ba
 yak'a nchja fariseo kitsure:

—¿Ánñu ña'anñu jun mé = xi bi tix-
 a'nde nga si'an nixtjin nga nikja'aya?

³'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A kje 'bexkiyajfun jun ña kua'in-
 dut'a mé = xi kitsa'en David jngu ndiya
 kionga kui 'ba ko xi tjenko kuabojore?

⁴ Ngu ja'as'en nga'nde tsjere Na'enchana
 'ba kiskjebe niñuxtila tsje xi tjindu kio,
 'ba kiskine, 'ba kitsjare nchja xi tjenko
 ngayeje. Ninga bi tixa'ndere nga kui
 skine, ngat'a tu na'miu ma kjine kui
 niñuxtilabiu.

⁵'Ba Jesús kitsu ngisare:

—Ki'ndire Xuta xi'iun batexumare
 ka'nda nixtjin nga nikja'aya.

**Nga Jesús tsinda jngu
 xuta xi ja'eku ntsja**

Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6

⁶'Ba 'bi kuán nga kja'e nixtjin xutu
 ngani, Jesús ja'as'en ni'ya sinagoga 'ba
 yakuya. 'Ba kio tijña jngu xuta xi ja'eku
 ntsja kixi. ⁷'Ba chjine kjuatexumo 'ba ko
 nchja fariseo inyakutsejen'more Jesús,
 tuxi skueni tsa sinda xutabiu nga nix-
 tjin nga nikja'aya 'ba 'batsa'en kuan
 kuangini. ⁸ Tunga Jesús be = mé = xi in-
 yatsikja'etsjen nchjabiu, 'ba kitsure xuta
 xi ja'eku ntsja:

—Tisetjen 'ba tisen ngamasenre kio.

'Ba xutabiu tsisetjen 'ba tsakasen nga-
 masenre. ⁹'Ba Jesús kitsure xi yak'a:

—Jngu en skuiningiya nuu, ¿Mé = xi
 tixa'nde nga ña'an nga nixtjin nga nik-
 ja'aya, a xi nda = asa xi ch'o? ¿A
 sik'angiña jngu xuta, asa sik'enña?

¹⁰'Ba sa'e kiskutsejen'a xi inyandaire,
 'ba kitsure xuta xi ja'eku ntsja:

—Tjente ndsai.

'Ba 'ba kitsa'en xutabiu, 'ba kuanda
 ngani ntsja. ¹¹ Tunga xi yak'a 'ñu kua-
 stire 'ba joyare jó siko Jesús.

Nga Jesús fa'ajin nga tejó apóstoles

Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19

¹²'Ba nga je ja'a kui nixtjinbiu, Jesús
 kiji jngu nindu nga kikjako Na'enchana.
 'Ba tsa'a nistjen jako. ¹³'Ba kionga je
 kis'e isen, kinchjare xutare, 'ba tejó
 ja'ajin xi apóstoles kitsure. ¹⁴ Kibi =
 ja'enre xi tejó: Simón xi 'ba nde Pedro
 kitsure, Andrés xi nts'e Simón, Santi-
 ago, Juan, Felipe, Bartolomé, ¹⁵ Mateo,
 Tomás, Santiago xi ki'ndire Alfeo, Simón
 xi mako nchja xi mejénre sindai naxi-
 nanda Israel, ¹⁶ ko Judas xi ki'ndire San-
 tiago, 'ba ko Judas Iscariote xi jaskan
 kitsingantsja Jesús.

**Nga Jesús bakuyare
 'ba tsinda 'ñu nkjin xuta**

Mt. 4:23-25

¹⁷'Ba Jesús jendibajen ngani nindu ko
 nchjabiu, 'ba tsakasen'ñu jngu nga'nde
 ngasun. 'Ba kio kuañajan 'ñu nkjin xi
 'betsuma tjenngi 'ba ko 'ñu nkjin xi
 jendibani ngayéje nga'nde xi tse'e nangi
 Judea ko nga'nde xi tjin ngandaire naxi-
 nanda Jerusalén 'ba ko nga'nde xi tjindu
 tiñare naxinanda Tiro ko naxinanda
 Sidón. Kui xutabiu ja'ekinya ñojonre
 Jesús 'ba tuxi kuandani ngat'are chi'in
 xi kunre. ¹⁸'Ba xi inyafa'a kjuanima
 ngat'are isennixtjin xi bi nda, 'ba nde
 manda ngayeje. ¹⁹'Ba ngatsi'i xuta

mejénre siko Jesús, ngat'a kjuañu xi 'betju ngajinre kui tsinda ngats'i.

Nga Jesús bakuya 'yá = xi ndare ngixkun Na'enchana

Mt. 5:1-12

²⁰'Ba Jesús kiskutsejen'a xutare, 'ba kitsure:

—Ndaxunu jun xi nimo, ngu tsojon ña batexuma Na'enchana.

²¹'Ndaxunu jun xi nganda'e bojonu, ngu jaskan tsenu.

'Ndaxunu jun xi nganda'e chi'ndo, ngu jaskan kuejnu.

²²'Ndaxunu jun kionga xuta kuastikenu, 'ba ko'oxjenu, 'ba ch'o kuetsunu 'ba k'uaxjengi ja'enu joni jngu xuta ts'en, tu kjuare Ki'ndire Xuta xi'iun = nini. ²³Kionga 'ba kuan, 'ñu titsjo, 'ñu ngatjas'enu kjuatsja, ngat'a jun sakunu tsajmi xi 'ñu chjire ngank'aa. Ngu xuta chingare xutabiu 'ba nde tsa'en ch'o kitsiko nchja chinga profeta nixtjin kuatse jan.

²⁴'Tunga jnimaxuñu jun xi nyino, ngu je kika'enu kjuatsjanu!

²⁵'jNimaxuñu jun xi nganda'e kitsenu, ngu jaskan kuabojonu!

'jNimaxuñu jun xi nganda'e bejnu, ngu jaskan kuabanu 'ba xi'ndo!

²⁶'jNimaxuñu jun kionga ngats'i nda kuinchja ngat'anu, ngu xuta chingare xutabiu 'ba = nde nda kinchja ngat'are nchja chinga profeta ndesu xi kis'e nixtjin kuatse jan!

Nga Jesús bakuya nga simijáan xi stikena

Mt. 5:38-48; 7:12

²⁷'Tunga jun xi minya ñojon xin_nuy: Timijón xi stikenu 'ba nda tiko xi betonnu. ²⁸Chja'a_ru Na'enchana nga ngatatsichikunta'en xi ch'o tsunu, 'ba t'ets'antjo xi ch'o tsikonu. ²⁹Tsa 'yáñu xi ko'ot'a jngu tsari, ta'e_ri xi ngijngu ngayeje. 'Ba tsa 'yáñu xi kjuari chin-

gantsjari, ta'e'nde_ri nga ngatjiko ko chingari. ³⁰Tu'yáñu xi skui'ari tsajmi xi tsiji, ta'e_ri. 'Ba xi skja'ari xi tsiji, tojo 'mi_ri. ³¹'Ba jotsa'en mejénnu nga sikonu xuta, 'ba nde tiko kui ngayeje.

³²'Ngu tsa nimijón tu kui sa xi tsimejénnu jun, ¿mé = xi kuejennu? Ka'nda xuta xi tjinre je 'ba nde tsa'en ngayeje.

³³'Ba tsa nda niko tu kui sa xi nda tsikonu, ¿mé = xi kuejennu? Ka'nda xuta xi tjinre je 'ba nde tsa'en ngayeje. ³⁴'Ba tsa nikeya_ru tu kui sa xi bere kakun nga sja nganinu, ¿mé = xi kuejennu? Ka'nda xuta xi tjinre je tsikeyare xinkjin, tuxi sakunire ngijngu ka'a 'ba kji'i ngani.

³⁵Tunga jun, timijon xi stikenu 'ba nda tiko, 'ba tikeya_ru 'ba bi chuyo nga sja nganinu. 'Ba 'batsa'en ngisa tse kuejennu, 'ba ki'ndire Na'enchana xi tijña ngank'aa kuon. Ngat'a kui tjinre kjuanda ngat'a tse'e xi bi tsja kjuanda 'ba xi ch'okun. ³⁶Kui kjuatja'animaninu xuta xi yak'a, jotsa'en Na'ennu fa'animare.

Nga Jesús bakuya nga bi si'an_ra kjuat xi yak'a

Mt. 7:1-5

³⁷'Bi ña'an_ru kjuat xuta xi yak'a, meni Na'enchana bi sa'enninu kjuat ngayeje. Bi chanineje_ru xuta xi yak'a, meni Na'enchana bi sikaninejeninu ngayeje. Tichat'a_ru xuta, meni 'ba nde Na'enchana sichat'aninu ngayeje. ³⁸Ta'e_ru xi yaka, 'ba 'ba nde Na'enchana sjanu ngayeje. Nda sitse chitsanu nga sjanu, sitse tsjan tsjan, xi k'uetsujmeyare, 'ba xi niki tistenntjai. Ngat'a chuba xi sichjon nga k'uechubo, ndekui sichubakoninu Na'enchana.

³⁹'Ba 'ba nde 'ejñare kui kjuakusunbi: —¿A kuan jngu xi ka kuaku ndiyare ngijngu xi ka? ¿A bi tu jngu ngojo kuixuya ngojó? ⁴⁰Jngu xuta xi kut'aya bi ngisa nk'a ngisa nga ko mare chjine xujunre, tunga nga je kjuet'are ngayeje

kjuachjinere, 'ba = nde kuangusun joni chjine xujunre.

⁴¹ ¿Ánñu ji techut'ani xtje xi kjingi xkun nts'é 'ba bi yachisu xi kjingi tsiji techut'ai? ⁴² Tsa bi t'e ye yachisu xi kjingi tsiji, ¿jót'sa'en kuan k'u'in_ri nts'é: “Nts'ia, ta'e'ndena nga k'uaxjengia xtje xi kjingi tuxkuin”? ¿Xuta jó nkjain! Ti'naxjengifari yachisu xi kjingi tuxkuin, tuxi nda kuatsejenniri nga kjui'naxjengi xtje xi kjingi tuxkun nts'é.

Nga Jesús bakuya nga nga jngu jngu kuya ya 'yare ngat'are ture

Mt. 7:17-20; 12:33-35

⁴³ Jngu ya xi nda, bi bajare tu xi bi nda. 'Ba jngu ya xi bi nda, bi bajare tu xi nda. ⁴⁴ Nga jngu kuya ya 'yare ngat'are tu xi bajare. Ngat'a bi ngajin ngijña na'ya s'e tu higo, 'ba ninga ngajin na'ya ntsje s'e uva. ⁴⁵ Jngu xuta xi nda 'baxje en xi nda ngajinre kjuanda xi tijñatjo ngajin inimare. 'Ba jngu xuta xi ch'okun 'baxje en xi ch'o ngajinre kjuach'okun xi tijñatjo ngajin inimare. Ngat'a mé = xi kitsejin inimare xuta, kui xi 'betju ts'a.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e jó nchja xi kitsinda ndaba

Mt. 7:24-27

⁴⁶ ¿Ánñu 'mininu: “Na'en, Na'en,” 'ba bi nik'etjusun enna? ⁴⁷ 'Ba xin_nuu 'yá = xi mangusun xuta xi ndiba ngat'ana 'ba nt'e enna 'ba tsik'etjusun. ⁴⁸ Kui jo = ni jngu xuta xi tsinda ndaba, xi 'ñu nanga titjun yakjan 'ba ngasun ndiojo kitsindasun tuts'in. 'Ba kionga kuaje ndajio, 'ñu ja'esatet'are ni'yo. Tunga bi kitsiteya, ngat'a nda = kuanda ni'yo. ⁴⁹ Tunga kui xi nt'e enna 'ba bi tsik'etjusun mangusun = joni jngu xuta xi tu ngasun t'anangiu tsindasun ndaba nga bi kiskjennitjen tuts'in. 'Ba kionga ndajio 'ñu ja'esatet'are, ta'a tsixuya 'ba niki jekjuakjin —kitsu Jesús.

Nga Jesús tsinda chu'ndare jngu ngakure chasoldadu

Mt. 8:5-13

7 Kionga Jesús jet'are nga tifako xutankjiun, kiji naxinanda Capernaum. ² 'Ba kio tijña jngu ngakure chasoldadu xi tse'e Roma xi tjinre jngu chu'nda xi 'ñu tsimején. Kui chu'ndabiu tji'me 'ba mejen kueya. ³ 'Ba kionga ngakure chasoldadu kjint'e ngat'a tse'e Jesús, kitsikasen yak'a nchja chingare naxinanda judío, tuxi k'uets'anire Jesús nga kuetsinda chu'ndare. ⁴ 'Ba 'batsa'en kui echukun Jesús 'ba 'ñu 'ets'are ngat'are chasoldadu, 'ba kitsure:

—Xutabiu bakin = re nga kuisekue.

⁵ Ngat'a tsimejénna xi judío kuáan 'ba ka'nda kui suba kitsindana ni'ya sinagoga nga'e naxinandani.

⁶ 'Ba Jesús kiko nchjabiu. Tunga kionga je tiña echu ndaba, chasoldadu kitsikasen yak'a xi nda ya'a, tuxi kuet-sunire Jesús:

—Na'en, bi nisti_ri yojori, ngat'a bi bakinna nga ni'yaná kuitjas'en. ⁷ Kui kjuañu bi kuánni takuaan nga ja'ekun subara. Tu t'exasai 'ba chu'ndana kuanda. ⁸ Ngat'a 'ba = nde an, tjin = xi batexumana 'ba 'ba = nde tjinna chasoldadu xi batexuma_ra. Kionga jngu xin_ra: “T'in”, ngu fi. 'Ba kionga kja'ere xin_ra: “Jabi”, ngu ndiba. 'Ba tsa jngu chu'ndana xin_ra: “Ti'en tsajmibi”, ngu tsa'en.

⁹ 'Ba kionga Jesús kjint'e kibi, tu 'ba = kuánre 'ba kitsiku'beya nga jako xutankjiun xi tjenngire, 'ba kitsure:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Nisa jngukjinjin xuta xi tse'e Israel 'biá xi 'bitsa'en makjainre jotsa'en makjainre xutabi.

¹⁰ 'Ba kionga ja'e ngani xi kjinikasen, tu je nda ngani chu'ndo nga tsabe.

Nga Jesús tsikja'ayare ki'ndire jngu chjun k'an

¹¹ 'Ba jaskan kibi, Jesús kiji jngu naxinanda chi xi Naín 'mi. Tjenko xutare 'ba ko 'ñu nkjin xuta. ¹² 'Ba kionga je echu tiñare xuntjare naxinanda chu, tsabe nga inyafik'eyanijin jngu mik'en xi ki'ndi jngututire jngu chjun k'an. 'Ba 'ñu nkjin xuta xi kio tse'e tjenko chjunbiu.

¹³ 'Ba kionga Na'enna Jesucristo tsabe chjunbiu, ja'animare 'ba kitsure:

—Bi chi'ndai.

¹⁴ 'Ba kitsitiñat'are kaxo 'ba yanere ntsja. 'Ba xi yank'angi tsikinya'ñu. 'Ba Jesús kitsure mik'ion:

—Chi'ndi, ji texinra. ¡Tisetjen!

¹⁵ 'Ba 'batsa'en xi je mik'en tsakaiñu tsik'eña kixi 'ba 'etuts'inre nga kinchja, 'ba Jesús kitsingantsjare nare. ¹⁶ 'Ba ngatsi'i xuta kitsakjun 'ba kitsichjire Na'enchana nga kitsure xinkjin:

—Jngu profeta je je kuatsejen ngajinna.

'Ba 'ba nde kitsu:

—Na'enchana je ja'ekaseko naxinandare.

¹⁷ 'Ba kjinu'yare mé = xi Jesús kitsa'en jo kji'i nangi Judea 'ba jo kji'i nangi xi tjindundaire.

Nga Jesús fako xutare Juan Bautista

Mt. 11:2-19

¹⁸ 'Ba 'ba nde Juan kjint'e ngayéje kibi, ngat'a xutare ye'ere nijmi. 'Ba 'batsa'en kinchjare jó xi xutare ¹⁹ 'ba kitsikasen ña tijña Jesús, tuxi skuiningianire: “¿A ji = ni Cristo xi tjinnere nga kja'e? ¿Asa kja'e xi xuya ri?” ²⁰ 'Ba kionga nchjabiu ja'e ña tijña Jesús, kitsure:

—Juan Bautista katsikasenni nga xjaningiyari: “¿A jixu Cristo xi tjinnere nga kja'e? ¿Asa kja'exu xuya ri?”

²¹ 'Ba ndekuini chubabiu Jesús kitsinda 'ñu nkjin xuta xi kunre

chi'in 'ba xi inyafa'a kjuanima 'ba xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda, 'ba nkjin xi ka kitsitsejenre. ²² 'Ba Jesús kitsure:

—Tangink'in ru Juan mé = xi je kji'yo 'ba xi je kjinu'yo nga'e. T'e ru nijmi nga xi ka be =, 'ba xi bi ma fi ma fi ngani, 'ba xi sefe'ndujun matsjejun chi'inre. Xi xtaya nt'e, xi mik'en fa'aya nganire, 'ba xi nima nikja'axtiuyare en ndare Na'enchana. ²³ 'Ba ndaxure xuta xi bi sichaja kjuamakjainre ngat'ana!

²⁴ 'Ba kionga xutare Juan je kiji, Jesús 'etuts'inre nga kinchja ngat'a tse'e Juan 'ba kitsure xutankjiun:

—¿Mé = xi tsanginchutsejen ru nga'nde t'axin? ¿A jngu ndaje xi titsiteya ntjo? ²⁵ Tsa bi kui, ngu, ¿mé = xi tsanginchutsejen ru? ¿A jngu xuta xi yaja najñu xi tsja kji'i? Tunga xi baja najñu xi tsja kun 'ba xi tsja tsa'en tjindu, kui xi tjindu ndaba rey. ²⁶ Ngu, ¿mé = xi tsanginchutsejen ru? ¿A jngu profeta? Jun, kui. 'Ba xin nuu nga Juan xi ngisa je ngisa nga ko mare jngu profeta. ²⁷ Ngat'are Juan = nga 'bitsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

An tetsikasentitjunra xi ya'a enna.

Kui xi k'uendatitjun ndiyari.

²⁸ 'Ba xin nuu. Nijngu xuta xi tjin ngasun'ndebi ngisa je ngisa nga ko mare Juan. Tunga kui xi ngisa ichi 'yare ña baxexuma Na'enchana ngisa = je ngisa nga ko mare Juan —kitsu Jesús.

²⁹ 'Ba kionga xutankjiun kjint'ere kibi, ka'nda ko xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma kitsikixiya nga Na'enchana kixi tsa'en kju. Ngat'a je ksatenda kionga Juan yatenda xuta. ³⁰ Tunga nchja fariseo 'ba ko chjine kjuatexumo bi ksatenda ngat'are Juan, 'ba 'bitsa'en 'echjonre yojore kjuanda xi kua'ere ngat'are Na'enchana tsakaiñu.

³¹ 'Ba Jesús kitsu ngani:

—Ngu, ¿mé = xi singusunkuaa xuta xi tjin nganda'e? ¿'Yá = ñu joni kui? ³² Kui

jo = ni nchja nisti xi 'bendu ndetsin 'ba tsure xinkjin nga kji'ndaya: "Kjinikjaneri son xi nda tsu, 'ba bi kji cho. 'Ba kijndari son xi ba tsu, 'ba bi kichi'ndo." ³³ Ngat'a kionga ja'e Juan Bautista, 'echjonre yojore nga kiskine niñuxtila 'ba nga kits'i binu, 'ba jun mixun: "Isennixtjin xi bi nda tijñajinre." ³⁴ 'Ba jaskan ja'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun, xi nda kjen 'ba 'bi binu, 'ba tusa mixun = ngo: "Kui xutabi tse kjen 'ba 'ñu 'bi binu, jngu xuta xi nda ya'a nchja xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma ko xuta xi tjinre je." ³⁵ Tunga kjuankjin kakunre Na'enchana makixiya ngat'are 'yá = xi kjetbetjo — kitsu Jesús.

Nga Jesús fi ndaba jngu xuta fariseo

³⁶ 'Ba jngu xuta fariseo kitsikjint'e Jesús nga kuekjineko niñu, 'ba Jesús kuakjainre 'ba kiji ndaba 'ba tsik'ejñat'a yamixo. ³⁷ 'Ba ndekuini naxinandabiu tijña jngu chjun xi tse je tjinre. 'Ba kionga kjint'e nga Jesús kuakjen ndaba xuta fariseo, ja'eko jngu lameta xi alabastro kuandakoni xi kjitse nanda xi nda jen. ³⁸ 'Ba kitsitiñat'are ngastun Jesús 'ba ja'ek'ejñat'a ndsaku, nga tikji'nda. 'Ba 'etuts'inre nga yanejunkoni ndaxkun. 'Ba ndekuini ntsja ku kitsixijunkoni ndsaku Jesús, 'ba 'endsu'a, 'ba tso'ojunre nanda xi nda jen. ³⁹ 'Ba kionga xuta fariseo xi kitsikjint'e Jesús tsabe kibi, 'bitsa'en kitsikja'etsjen: "Tsa kjuakixi nga kui xutabi jngu profeta, skue = ru 'yá = xi 'ba titsiko 'ba 'yá = chjun kuán kui, ngat'a kui chjunbi 'ñu tsé je tjinre." ⁴⁰ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsure xuta fariseo:

— Simón, tjin = jngu en xi xinra.

'Ba xutabiu kitsingojore:

— 'Ba t'ínna, na'en.

⁴¹ 'Ba Jesús kitsu:

— Jó xuta kitjenre tonre jngu xuta xi tsikeya. Jngu xi kitjenre ón ciento denario, 'ba xi ngijngu yachute. ⁴² 'Ba

kionga bi kuán 'echji nganire ngat'a tsa-jainre ton, 'batsa'en kitsichat'are ngojó mé = xi tjenre. Ngu 'ba t'ínna, ¿ñáre ngojóbi xi ngisa 'ñu tsimején xi tsikeya?

⁴³ 'Ba Simón kitsingojore:

— Kui = ru xuta xi ngisa tse kitsichat'are.

'Ba Jesús kitsure:

— 'Ba = tjin xi sji.

⁴⁴ 'Ba 'batsa'en Jesús kiskutsejen'a chjunbiu, 'ba kitsure Simón:

— ¿A te'yani chjunbi? An ja'as'ian ni'yari 'ba bi kika'ená nanda xi kuanejunña ndsakuá. Tunga chjunbi, ndaxkun yanejunkoni 'ba ntsja ku kitsixijunkoni. ⁴⁵ Bi kik'endsu'anaa nga kjinite'ndanaa kionga ja'as'ian ni'yari, tunga chjunbi ka'nda nga ja'as'ian bi tifet'are nga ti'bendsu'á ndsakuá. ⁴⁶ Bi tsichujunnaa aseti nindakua, tunga chjunbi nanda xi nda jen tso'ojunre ndsakuá. ⁴⁷ Kui kjua xinnira nga 'ñu tsé jere je kuachat'are, ngat'a 'ñu tsé kjuanimejen yaku. Tunga xuta xi chuba nichat'are, chuba kjuanimejen baku.

⁴⁸ 'Ba jaskan kitsure chjunbiu:

— Je kuachat'ari jeri.

⁴⁹ 'Ba xi tsik'endut'ako yamixo 'etut-s'inre nga 'bi kitsure xinkjin:

— ¿Yá = xutabi, nga ka'nda je tsichat'a?

⁵⁰ 'Ba Jesús kitsu ngisare chjunbiu:

— Ngat'are kjuamakjainri je ts'angi. Ngatjas'eri kjuaxiu. T'inrandai.

Nga Jesús bakuya jngu kjuakusun ngat'a tse'e xuta xi kjejndi xujma

8 'Ba jaskan kibi, Jesús tsak'ajme ngayéje naxinanda ya'e ko naxinanda chi xi kio tjin, 'ba kitsikja'axtiuya en nda xi tsuya jótsa'en batexuma Na'enchana. 'Ba tjenko nga tejó apóstoles ² 'ba ko yak'a yanchjin ngayeje xi kitsinda ngat'are chi'in xi kunre 'ba ko xi ts'ax-jejinre isennixtjin xi bi nda. Tjenjinre yanchjinbiu María xi 'ba nde Magdalena

'mi, xi 'etukajinre yatu isennixtjin xi bi nda, ³ko Juana, chjunre Chuza, xuta xi tsa'exat'are rey Herodes, ko Susana 'ba ko nkjin ngisa yanchjin xi tsakaseko nga kitsja mé = xi tjinre.

⁴'Ba 'ñu nkjin xuta jendibani kja'e kjuanga naxinanda tuxi ja'ekinya ño-jonnire Jesús. 'Ba Jesús yakuyare jngu kjuakusun 'ba kitsu:

⁵—Jngu xuta kiji nga kikjejndi xujmare. 'Ba kionga tikjejndi, masen tsix-undai ndiyo. 'Ba tsikisenne. 'Ba ja'e tji-unisio 'ba kiskine xujmabiu. ⁶'Ba ngi-masen xujmare tsixujin ndiojo ña bi tse nangi tjin. 'Ba kionga xujmabiu kiska, kixi tu kjuare nga bi 'nyi'nde. ⁷'Ba ngi-jngu ka'a xujma tsixu ngajin na'ya. 'Ba na'yo xi ñatjen kuantjeko bi kitsja'ndere nga nda kuacha xujmabiu. ⁸Tunga ngi-jngu ka'a tsixu ña nda nangi 'ba kuantje 'ba nda chan kitsja, ka'nda jngu ciento xujma nga jngu tu.

Kibi kitsu Jesús, 'ba kitsu ngisa ko jnda xi 'ñu:

—Xi tjin ñojon, ngatasen ñojon.

Nga Jesús tsuya áññu tu ko kjuakusun bakuyani

Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12

⁹'Ba kionga xutare tsiningiyare jó tsunire kjuakusunbiu, ¹⁰Jesús kitsure:

—Jun je kitsa'e'ndenu nga kuankjinnu mé = xi 'mo tijña ngat'are ña batexuma Na'enchana. Tunga xuta xi yak'a, fakoña nga ko kjuakusun, meni ninga skutsejen bi skue, 'ba ninga kuasen ñojon bi kuankjinre.

Nga Jesús tsuya jó tsunire kjuakusun ngat'a tse'e xi kjejndi xujma

Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20

¹¹'Ba Jesús kitsu:

—'Bi = tsunire kjuakusunbiu. Xujmo, jo = ni enre Na'enchana. ¹²Xujma xi tsix-undai ndiyo, jo = ni xuta xi nt'e ion tunga ndiba chanayiu nga kja'axin en

xi je tijñajin inimare xutabiu, tuxi bi kuakjainnire 'ba k'uangi. ¹³'Ba xujma xi tsixu ngajin ndiojo, jo = ni xuta xi nt'e ion 'ba tsja tsa'en kjebe. Tunga bi 'ñu tjinre jama. Tu chuba nixtjin makjainre, 'ba kionga chut'ayako, tsichaja kjuamak-jainre 'ba basent'axin. ¹⁴'Ba xujma xi tsixu ngajin na'yo, jo = ni xuta xi nt'e ion, tunga jotsa'en tifa'a nixtjium, 'ñu tsikja'etsjen ngat'are tsajmi xi tjinre ngasun'ndebi 'ba mejénre kjuanyino ko kjuatsja xi tjinre. 'Ba ngayéje kibi bi tsja'nde nga nda kuacha ion ngajin inimare xutabiu, 'ba bi tsja chan ya'a. ¹⁵Tunga xujma xi tsixu ña nda nangi, jo = ni xuta xi nda 'ba kixi tijña inimare. Nt'e enre Na'enchana 'ba 'bejñatjo ngajin inimare. Ko kjuatsejnda tsja chan xi nda, ngat'a kixi sejña.

Nga Jesús bakuya kjuakusun ngat'a tse'e ndi'u

Mr. 4:21-25

¹⁶'Ba Jesús kitsure ngayeje:

—Tsajain xi baka jngu ndi'i 'ba 'benere jngu tsajmi asa ngi'ndere jngu nachan 'bejña. Tusa nga nk'a chun 'bejña, tuxi matsejennire xuta xi fa'as'en ni'yo. ¹⁷Ngat'a ngayéje xi tijña'mo nganda'e, kju'a'e nixtjin nga k'uetukatsejen. 'Ba ngayéje xi bi matsejen nganda'e, kju'a'e nixtjin nga xiare 'ba s'ejñatsejen. ¹⁸'Ba meni, nda tjinu'yo. Ngat'a xi tjinre, ngisa = tse kua'ere. Tunga xi tsajainre, ka'nda mé = xi tse'e tsure stukja'are.

Nga Jesús tsu 'yá = xi nare ko nts'e

Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35

¹⁹'Ba kio nare ko nts'e Jesús ja'ekun, tunga bi kuán echu ka'nda ña kui tijña, ngat'a kitse xutankjiun. ²⁰'Ba tu nijmi = kik'ere Jesús:

—Nari ko nts'é ngandetsian inya 'ba mejénxure skueri.

²¹Tunga Jesús kitsingojjo:

—Tu'yañu xi basen ñojon enre Na'en-chana 'ba tsik'etjusun, kui = xi nana ko xi nts'ia.

Nga Jesús tsik'exiu tsi'ñu

Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41

²² Jngu nixtjin Jesús kitsure xutare:

—Tjian xingunda ndachikun.

'Ba 'batsa'en ja'as'en jngu barku 'ba kiji. ²³ 'Ba yejerañu nga inyafa'axtiunda, Jesús kis'efe. 'Ba kio kuanjin ndachikun jngu ntjo'ñu, 'ba nando tifa'as'enttajai barku. 'Ba je stiungijndiu tsakaiñu. ²⁴ 'Ba 'batsa'en kitsikja'are Jesús, 'ba kitsure:

—¡Na'en, na'en! ¡Je tetiungijndia!

'Ba Jesús tsetjen 'ba jatiko ntjo ko tsindiure ndachikun. 'Ba kis'exiu ntjo 'ba jña kuachun. ²⁵ 'Ba Jesús kitsure xutare:

—¿Ánñu bi chunni nuu?

'Ba xutare kitsakjun 'ba kuakunre 'ba tsiningiyare xinkjin:

—¿Yá = tsé xutabi nga ka'nda ntjo ko ndachikun tsik'etjusunre nga fako?

Nga Jesús tsinda jngu xuta xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda

Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20

²⁶ 'Ba kio echu nangire xuta Gerasa. Kui nangibi tijña xingunda ndachikun, ngankjain nangi Galilea. ²⁷ 'Ba kionga Jesús 'etukajen barku, kitsitiñat'are jngu xuta xi kio tse'e 'ba xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda. Xi je nda'e bi nde bajani najñu ninga bi nde 'bejñayani ni'ya. Tusa ngajin tsju 'bejña. ²⁸ 'Ba kionga tsabe Jesús, tsakaskunch'int'are nga 'ñu kiski'ndaya, 'ba kitsu:

—Ji Jesús, Ki'ndire Na'enchana xi tijña ngank'aa, ¿mé = xi tjinri ngat'a tsa'an? Te'bets'ara nga bi ba'enañ kjuanima.

²⁹ 'Ba kitsu isennixtjin xi bi nda, ngat'a Jesús je 'exare nga ngat'etukajinre xutabiu. Je nkjin ndiya isennixtjin xi bi nda batexuma ngajin yojore xutabiu, 'ba nisi s'e'ñu tsjan tsjan nd-

saku ko ntsja 'ba xuta tsikuenda, tunga xutabiu kjejntsu mé = xi s'e'ñukonij, 'ba isennixtjin xi bi nda fiko nga'nde t'axin.

³⁰ 'Ba kio Jesús tsiningiyare:

—¿Jó 'miri?

'Ba kui kitsingojo:

—Legión 'mina.

'Bi kitsu ngat'a 'ñu nkjin isennixtjin xi bi nda tjindujinre. ³¹ 'Ba isennixtjin xi bi nda 'ets'are Jesús nga bi ngatatsikasen nga'nde ña ba'entsjaire kjuanima. ³² 'Ba kio tiñare nindu 'ñu nkjin tjiuchinga inyakjen ngijña. 'Ba 'batsa'en isennixtjin xi bi nda 'ets'are Jesús nga ngatatsja'ndere nga ngatja'as'en ngajinre kui, 'ba Jesús kitsja'ndere. ³³ 'Ba isennixtjin xi bi nda 'etukajinre xutabiu 'ba ja'as'enjinre tjiuchingo. 'Ba tjiuchingo tsangatsanga jenya ka'nda ndachikun 'ba kio kitiungijndiu.

³⁴ 'Ba kionga xi inyatsikuenda tjiuchingo tsabe mé = xi kuán, tsanga 'ba kike'ere nijmi xuta xi tjin naxinando ko xi tjindundai ngandaire. ³⁵ 'Ba xuta kikutsejenre mé = xi kuán. 'Ba kionga echu ña tijña Jesús, tsabe xuta xi 'etjujinre isennixtjin xi bi nda nga tijñat'a ndsaku Jesús nga je yaja ngani najñure 'ba nga je nda tjin nganire. 'Ba kio kitsakjun. ³⁶ 'Ba xi tsabe mé = xi kuán, ye'ere nijmi xuta xi yak'a jótsa'en kuanda xuta xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda tsakaiñu. ³⁷ 'Ba ngatsi'i xuta xi tse'e nangi Gerasa 'ets'are Jesús nga ngatji kio, ngat'a 'ñu kitsakjun. 'Ba 'batsa'en Jesús ja'as'en barku 'ba kiji ngani xingunda ndachikun. ³⁸ 'Ba xuta xi je 'etjujinre isennixtjin xi bi nda 'ets'are nga kuetjenngi Jesús. Tunga Jesús bi kitsja'ndere 'ba kitsure:

³⁹ —Tusa t'in ngani ni'yari 'ba t'e nijmi ngayéje xi Na'enchana je kitsa'en ngat'a tsiji.

'Ba 'batsa'en xutabiu kiji 'ba ye'e yejere nijmi ngatsi'i xi tjindu ngajin nax-

inando mé= xi kitsa'en Jesús ngat'a tse'e.

**Nga Jesús tsinda ki'ndire
Jairo ko jngu chjun xi tji'me**

Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43

⁴⁰ Kionga Jesús je ja'e ngani xingunda ndachikun, xutankjiun tsa tsa'en kiskjebetjo, ngat'a ngatsi'i inyakuyare. ⁴¹ 'Ba kio ja'e jngu xuta xi Jairo 'mi, xi ngakure ni'ya sinagoga. Kui xutabi tsakasenkunch'int'a ndsaku Jesús 'ba 'et-s'are nga ngatji ndaba, ⁴² ngat'a ki'ndi chjun jngututute xi tjinre tejó nu je mejen kueya.

'Ba yejerañu Jesús tifi, xutankjiun xi tjenngire 'ñu inya'be'nyu'ñundaire. ⁴³ 'Ba ngajinre xutankjiun tjenjinre jngu chjun xi kuatejé nu 'bakjanre jin. 'Ba je kitsikjeya ngat'are chjineki gayéje xi tjinre, 'ba nijnguú kuánre kitsinda. ⁴⁴ Kui chjunbiu kitsitiñat'a ngastun Jesús 'ba kitsiko ndai najñure, 'ba ta'a kitikjeyare jiu.

⁴⁵ 'Ba Jesús tsiningiya:

—¿'Yá= xi kitsikona?

'Ba kionga tu'yá kitsikixiya, Pedro kitsure:

—Na'en, xutankjiun inya'be'nyu'ñuri 'ba inyatsunginiñari.

⁴⁶ Tunga Jesús kitsu ngani:

—Tjin= xi kitsikona, ngat'a tsejen kuánna nga 'etjujin kjua'ñu ngajinna.

⁴⁷ 'Ba kionga chjunbiu tsabe nga bi kuan k'uejña'mo, niki 'ñu= titsakjun nga ja'ekasenkunch'int'are Jesús. 'Ba ngixkun ngatsi'i xuta kitsuya mé= kjua kitsikoni najñure Jesús 'ba jótsa'en ta'a kuanda. ⁴⁸ 'Ba Jesús kitsure:

—Ji, ki'ndina, tu ngat'are kjuamakjainri nga je kuandai. Ngatjas'eri kjuaxiu. T'inrandai.

⁴⁹ 'Ba kionga Jesús tinchja ngisa, ja'e jngu xuta xi jendibani ndaba xi ngakure ni'ya sinagoga 'ba 'bi kitsure:

—Je k'en ki'ndiri. Bi nde minyasiyani ri maestru.

⁵⁰ Tunga kionga Jesús kjint'e enbiu, kitsure xi ngaku:

—Bi kuin. Tu ngatamakjain saniri ngat'are Na'enchana 'ba kuanda ki'ndiri.

⁵¹ 'Ba kionga echu ndaba xi ngaku, Jesús bi kitsja'nde nga kja'e kjua'as'enko ngisa ngaya ni'yo, tu Pedro sani ko Juan ko Santiago ko na'enre 'ba ko nare ki'ndi chjunbiu. ⁵² Ngatsi'i xuta xi kuañajan kio inyakji'nda 'ba kjima'onre ngat'are ki'ndi chjunbiu. Tunga Jesús kitsure:

—Bi chi'ndo. Ni'ndichiu bi kjiñak'en; tu tikijñafe sani.

⁵³ 'Ba ngatsi'i tu tsejnuke=, ngat'a be= nga je kjiñak'en. ⁵⁴ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsuba ntsja ki'ndi chjunbiu 'ba 'ñu kinchja nga kitsure:

—Ni'ndichi, tisetjen.

⁵⁵ 'Ba kui ja'aya nganire 'ba ta'a tsisetjen. 'Ba Jesús 'exa nga ngata'ere xichine. ⁵⁶ 'Ba xichare ki'ndi chjunbiu niki kuakunre, tunga Jesús 'exa nga ni'yá ngate'ere nijmi mé= xi kuán.

Nga Jesús tsikasen xutare xi tejó nga sikja'axtiyuua enre Na'enchana

Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13

9 'Ba kio Jesús 'eku xutare xi tejó 'ba kitsjare nga'ñu ko kjua'ñu tuxi kuan ko'oxjeni gayéje kuya isennixtjin xi bi nda 'ba tuxi sindani chi'in xi kunre xuta. ² Kitsikasen nga kuke'e nijmi jótsa'en Na'enchana kuatexuma 'ba nga sinda xi inyafesun. ³ 'Ba kitsure:

—Tumé ch'o ngaya ndiyo: ninga yanise, ninga chitsa, ninga niñuxtla, ninga ton, ninga jó nga najñu. ⁴ 'Ba nituñare ni'ya xi kuitjas'ion, kio tetsubo ka'nda nga k'uetju ngañu nangibiu. ⁵ 'Ba tsa tjin nangi ña bi stukja'atjo, tusa 'etju kio 'ba t'etsujmio chojore ndsakú, joni jngu chuba nga tjinre je xuta xi tjindu kio —kitsu Jesús.

⁶'Ba 'batsa'en nchjabiu 'etju 'ba kiji ngayéje naxinanda ki'ndi xi tjin kio. Inyatsikja'axtiuya en ndare Na'enchana 'ba inyatsinda xi inyafesun.

Nga nt'e Herodes ngat'a tse'e Jesús

Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29

⁷'Ba xutaxa Herodes kjint'e ngayéje xi titsa'en Jesús, 'ba bi be mé = xi sikja'etsjen. Ngat'a yak'a kitsu nga Juan je ja'aya nganire ngajinre mik'en, ⁸'ba yak'a kitsu nga profeta Elías je ja'e ngani, 'ba yak'a kitsu nga je ja'aya nganire ngajinre mik'en jngu profeta xi tsik'ejña nixtjin kuatse jan. ⁹Tunga Herodes kitsu:

—An 'exa nga kitisin Juan. Tunga, ¿'yá = kibi xi nt'ia en ngat'a tse'e? —kitsu Herodes 'ba kuamejénre skue Jesús.

Nga Jesús tsikjén ón mi xuta

Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14

¹⁰'Ba kionga je ja'e ngani nchja chinga apóstol, ye'e yejere nijmi Jesús mé = xi kitsa'en. 'Ba Jesús kikit'axin suba nchjabiu jngu nga'nde xi tiñare naxinanda xi Betsaida 'mi. ¹¹Tunga kionga xuta tsabe ña kiji, kitjenngi. 'Ba Jesús nda kiskjebetjo xutabiu 'ba yakuyare ngat'are jót-sa'en batexuma Na'enchana 'ba kitsinda xi inyafesun.

¹²'Ba kionga je tjimangixun, xutare xi tejó kitsitiñat'are 'ba kitsure:

—Tusa tikixant'ai xuta, meni ngatafit-sikja'aya 'ba ngatafikangisjai xichine naxinanda ki'ndi ko nga'nde xi tjin-dundai nga'e, ngat'a kui nga'ndebi tumé tjin.

¹³Tunga Jesús kitsure:

—Tusa ta'e_ru jun xi skine.

'Ba kui kitsingojo:

—Tunga tu ón chi niñuxtila kich'ee 'ba jó chi tjiuti. ¿Asa mejénri nga kuekindai xichine ngat'are ngatsi'i xutankjiun?

¹⁴Ngu ónru mi mani nchja xi inya kio. Tunga Jesús kitsure xutare:

—'Ba t'in_ru nga ngat'endustin xki yachute.

¹⁵'Ba xutare kitsik'etjusun 'ba kitsik'endu ngatsi'i. ¹⁶'Ba 'batsa'en Jesús kiskjebe nga ón niñuxtila ko ngojó tjiuti. 'Ba kiskutsejen ngank'aa 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana ngat'are kui, 'ba kitsixkua 'ba kitsjare xutare, tuxi kui sika'bisunnire xuta. ¹⁷'Ba ngatsi'i kiskine ka'nda nga nda kitsere. 'Ba 'eku xkuare niñuxtila xi ts'angi, 'ba tejó nisin kuán.

Nga Pedro tsu nga Jesús xi Cristo

Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29

¹⁸Jngu nixtjin kionga Jesús tifakot'axin Na'enchana, 'ba xutare tjinduko, 'ba 'batsa'en tsiningiyare:

—¿Jó tsu xuta nga 'yá = ñā an?

¹⁹'Ba xutare kitsingojo:

—Tjin xi tsu nga Juan Bautista = ni. 'Ba yak'a tsu nga Elías = ni, 'ba yak'a tsu nga je ja'aya nganire ngajinre mik'en jngu profeta xi tsik'ejña nixtjin kuatse jan.

²⁰'Ba Jesús tsiningiyare:

—'Ba jun, ¿jó mixun nga 'yá = ñā an?

'Ba Pedro kitsingojore:

—Ji = ni Cristo xi tse'e Na'enchana.

Nga Jesús tsuyatitjun nga kueya

Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1

²¹Tunga Jesús 'ñu 'enere xutare nga ni'yá ngate'ere nijmi kibi. ²²'Ba kitsure xutare:

—Ki'ndire Xuta xi'iun tjinnere nga ne tse kjuanima kjua'axtiu. 'Ba kjui'naxjengi ngat'are xuta chingare naxinando, ko xi ngakure na'mi 'ba ko chjine kjua-texuma, 'ba kjuinik'en, tunga xi majáni nixtjin kjua'aya nganire ngajinre mik'en.

²³'Ba kio jako ngatsi'i xuta, 'ba kitsure:

—Tsa tjin xi mejénre kuan xutana, ngatatsichiyajin yojore 'ba nyujun nyujun ngatja'anijin krure 'ba ngatjandetenngina. ²⁴Ngat'a xi mejénre sik'angi yojore, sichaja; tunga xi sichaja yojore tu kjuana ni, kui = xi sik'angi. ²⁵Ngat'a, ¿mé = xi sa'enire xuta tsa sa'en ngayéje xi tjin ngasun'ndio, 'ba tsa sikjekjua asa sichaja yojore? ²⁶Ngat'a tsa tjin xi kuasubare ngat'ana 'ba ko ngat'are enna, 'ba = nde Ki'ndire Xuta xi'iun kuasubare ngat'a tse'e kui xutabiu kionga kjuale ngani ko kjuajere, ko kjuaje xi tse'e Na'enchana ko xi tse'e ankjele tsje. ²⁷'Ba xinkixi_nuu nga yak'a xi inya nga'e bi kjuesun 'nda nga skue jótasa'en batexuma Na'enchana.

Nga Jesús 'bantjaiya isenre

Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8

²⁸Jinru nixtjin jaskan nga je 'batsa'en jako, Jesús kikit'axin Pedro ko Juan 'ba ko Santiago 'ba tsijin jngu nindu nga kikkako Na'enchana. ²⁹'Ba yejerañu tifako Na'enchana, isenre nkjain Jesús ts'antjaiya 'ba se 'na kis'e najñure 'ba 'ñu tiba kuán. ³⁰'Ba jó xuta kuatsejen xi inyafako nijmi Jesús, Moisés ko Elías. ³¹'Ba kitse ngandaire kjuajere Na'enchana 'ba inyafo nijmi ngat'are kjuabeya xi Jesús tjinnere nga sijngu naxinanda Jerusalén. ³²'Ba Pedro 'ba ko xinkjin 'ñu nijnare, tunga tsik'endukun 'ba tsabe kjuajere Jesús 'ba ngojó xuta xi inya ko kui. ³³'Ba kionga ngojó xutabi je inyaminyat'axinre Jesús, Pedro kitsure:

—Na'en, já ndani nga nga'e tetsuba! Tusa sindaj ján ni'ya chi, jngu xi tsiji, jngu xi tse'e Moisés 'ba jngu xi tse'e Elías.

Tunga Pedro bi be mé = xi titsu. ³⁴'Ba yejerañu tinchja Pedro, jngu yufi ja'etsink'lianre kui ko nchja xi inyako, 'ba kitsakjun kionga ja'anere yufibiu. ³⁵'Ba ngajin yufibiu kjinu'yare jngu jnda xi kitsu:

—Kui = bi xi ki'ndina xi kiskja'ajian. Tasen ñojon ru kui.

³⁶'Ba kionga je kjinu'yare jndabiu, tsabe nga Jesús tsik'ejña tajngu. 'Ba xiu tsik'endu nchjabiu ngat'are kibiu, 'ba kui nixtjinbiu ni'yá ye'ere nijmi ngat'are mé = xi tsabe.

Nga Jesús tsinda jngu chana'en xi tijñajinre isennixtjin xi bi nda

Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29

³⁷Nga kuanyujun, kionga jendejen nindu, 'ñu nkjin xuta ja'ekja'aya ndiya Jesús. ³⁸'Ba kio jngu xuta xi tjinjinre xutankjiun 'ñu kinchja 'ba kitsure Jesús:

—Maestru, 'bets'ara nga chutsejen'achi ki'ndina. Ngat'a tu kui jngututu ki'ndi xi tjinna. ³⁹Jngu isennixtjin xi bi nda kjebere 'ba tsa'en nga kji'ndaya 'ba 'betsujmeyare ka'nda nga 'betju ndaxu ts'a. 'Ñu ch'o tsiko 'ba bi mejénre suntjin. ⁴⁰'Ba je ka'bets'a_rá xutari nga k'uaxje isennixtjin xi bi ndo, tunga bi kuánre.

⁴¹'Ba Jesús kitsingojo:

—Xuta xi tjin nganda'e tsajainre kjuamakjainjín 'ba xtankoni! ¿Kjia'á = 'nda tjinnere nga kuateñajin_nuu 'ba xukjuako_nuu? Ndekona ki'ndiri nga'e.

⁴²'Ba kionga chana'enbiu titsitiñat'are Jesús, isennixtjin xi bi ndo kiskanikja'at'a t'anangiu 'ba se 'etsujmeya = re. Tunga Jesús jatiko isennixtjin xi bi ndo 'ba kitsinda chana'enbiu 'ba kitsja nganire na'enre. ⁴³'Ba ngatsi'i niki kuakunre kjuajere Na'enchana.

Nga Jesús tsu ngani nga tjinnere nga kueya

Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32

'Ba yejerañu ngatsi'i xuta inyamakunre mé = xi Jesús tsa'en, 'bi kitsure xutare:

⁴⁴—Nda tasen ñojon mé = xi xin_nuu. Ki'ndire Xuta xi'iun kuangantsja xuta.

⁴⁵Tunga xutare bi kuankjinre mé = xi tsure, ngat'a bi kitsa'e'ndere nga kuankjinre. 'Ba tsakjun nga mi'are Jesús nga ngatatsuyare kibiu.

Nga Jesús tsu 'yá = xi ngisa nk'a

Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-40

⁴⁶'Ba kio xutare 'etuts'inre nga josiko xinkjin 'ba jonijmi ngat'are 'yá = xi ngisa nk'a kuan ngajinre. ⁴⁷Tunga Jesús kuankjinre mé = xi inyatsikja'etsjen inimare nchjabiu, 'ba kiskjebe jngu ki'ndi chi 'ba kitsik'ejñat'are yojore. ⁴⁸'Ba kitsure:

—Xi skjebetjo ki'ndibi ngat'a tsa'an, an kjebetjona. 'Ba xi skjebetjona an, 'ba = nde kjebetjo xi kitsikasenna. Kui kjuañu xi ngisa tumé chjire manu, kui = xi ngisa nk'a.

⁴⁹'Ba Juan kitsure:

—Maestru, kji'yee jngu xi 'baxje isennixtjin xi bi nda nga ko ja'enri. Tunga kik'echja'nde_{ri}, ngat'a bi jngu xi tjenkona ña.

⁵⁰'Ba Jesús kitsingojore:

—Bi 'bechja'nde_{ru}, ngat'a xi bi stikena, ña = basekona.

**Nga Jesús tsuyare
Santiago 'ba ko Juan**

⁵¹'Ba kionga je matiña nixtjin nga Jesús tjinnere nga kuenjin ngani ngank'aa, 'ñu ye'e kakun nga kiji naxinanda Jerusalén. ⁵²'Ba kitsikasentitjun yak'a nchja xi tjenngire. 'Ba nchjabiu kiji jngu naxinanda chi xi tijñajinre nangi Samaria, tuxi kikajnginire nga'nde ña kuan sikja'aya Jesús. ⁵³Tunga xuta xi tjin kio, bi kiskjebetjo, ngat'a be = nga Jesús 'ñu mejénre kuaje naxinanda Jerusalén. ⁵⁴'Ba kionga xutare Santiago 'ba ko Juan kjint'e ngat'are kibi, kitsure Jesús:

—Na'en, ¿a mejénri nga kuixiin nga ngat'etukajen ndi'i ngank'aa, tuxi sikjeni xutabi?

⁵⁵Tunga Jesús kitsiku'beya 'ba kitsuyare nchjabiu. ⁵⁶'Ba sa'e kiji kja'e naxinanda chi.

**Nga Jesús fako nchja xi
mejénre kuetjenggi**

Mt. 8:19-22

⁵⁷Yejerañu inyafi ndiyo, jngu xuta kitsure Jesús:

—Na'en, an kjuitjenggira nituña nga k'uin.

⁵⁸'Ba Jesús kitsure:

—Tjiuba xi tjin ngi ngijño tjinre ngijo ña fikinyatjo, 'ba tjiunise xi tutjen ngank'aa tjinre ndaba. Tunga Ki'ndire Xuta xi'iun, tsajainre nga'nde ña kuan sikja'aya mindaku.

⁵⁹'Ba 'batsa'en kitsu nganire ngijngu xuta:

—Ndetjenggina.

Tunga xutabiu kitsingojore:

—Na'en, ta'e'ndena nga titjunfara kuik'eyanijian na'enna.

⁶⁰'Ba Jesús kitsingojore:

—T'ejñe mik'ion nga kui ngat'eyanijin mik'en xinkjin. Tunga ji t'in, 'ba t'e nijmi nga je tibatexuma Na'enchana.

⁶¹'Ba ngijngu kitsure:

—Na'en, kuitjenggira, tunga titjunfara ta'e'ndena nga kuitsikixant'aa xi tjindu ni'yanã.

⁶²'Ba Jesús kitsingojore:

—Xi titsuba kicha xi bakjan nangui 'ba kutsejen ngastun, tumé chjire ña batexuma Na'enchana.

**Nga Jesús tsikasen
xi yachute ko kan jó**

10 'Ba jaskan kibi, Na'enna ja'ajin ngiyachute ko kan jó xuta xi kja'ere ngayeje, 'ba jojó jojó kitsikasentitjun ngayéje naxinanda 'ba nga'nde ña tjinnere kuaje kui. ²'Ba kitsure nchjabiu:

—Xuta xi tjin, jo = ni jngu tsujmi ntje xi 'ñu tse, tunga chuba mani chu'nda. 'Ba 'batsa'en tsu'ba chja'a_{ru} xi tse'e

tsujmi ntjio, nga ngatatsikasen ngisa chu'nda tuxi k'ueñajanni. ³Tangiun jun 'ba tenijin kakun nga an tetsikasen nuu joni chutsanga ngajinre tjiundsejen. ⁴Bi ch'o ton, ninga chitsa, ninga jnde. 'Ba bi bisen'ñu nga site'nda ru xuta ngaya ndiyo. ⁵'Ba kionga kuitjas'ion jngu ni'ya, tite'ndatitjun 'ba tixun: "Ngatjas'e kjuaxiu ni'yabi." ⁶'Ba tsa tjin kio xuta xi bakinre nga s'ere kjuaxiu, kui sakure kjuaxiu xi tebo'o. Tunga tsa bi bakinre, ku'beya nganinu kjuaxiu xi tebo'o. ⁷'Ba janda tetsubo kui ni'yabiu, 'ba chino 'ba t'iu mé = xi kua'enu. Ngu xi tsa'exa bakin = re nga sakure chjire. Bi xki ni'ya mangiun. ⁸'Ba kionga kuitjas'ion jngu naxinanda, tsa tjin kio xuta xi nda skjebetjonu, chino mé = xi k'ueyanu. ⁹'Ba tindo xuta xi inyafesun kio 'ba 'ba t'in ru: "Je tijña tiñanu jun ña batexuma Na'enchana." ¹⁰Tunga tsa kuitjas'ion jngu naxinanda 'ba xuta xi tjin kio bi nda skjebetjonu, tangiun ngaya ndiyo 'ba t'in ru: ¹¹"Ka'nda chojore naxinandanu xi je tsakajun ndsakui, 'bet-sujmee joni jngu chubā ngat'a tsojon. Tunga ngatja'yo kibi, nga je tijña tiña ña batexuma Na'enchana." ¹²'Ba xin nuu. Kionga kju'e nixtjin nga kuanre kju'a ngasun'ndio, kui naxinandabiu ngisa = tse kjuanima kju'a'axtiu nga ko mare naxinanda Sodoma.

Nga Jesús nchja ngat'a tse'e xuta xi bi nt'e enre

Mt. 11:20-24

¹³ 'Nimaxuni ngat'anu jun, xi Corazín tsojon! 'Ba nimaxuni ngat'anu jun, xi Betsaida tsojon! Ngat'a tsa xuta xi tse'e Tiro ko xi tse'e Sidón tsabe kjuakun xi kuán ngajinnu, jeru nda'e kitsik'an-tjaiyani kjuafa'etsjenre 'ba ja'e ngani ngixkun Na'enchana. 'Ba tsakaja najñu kjue 'ba tsik'endujin chojo nga'i tuxi kuakuni nga ba tjinre ngajin inimare. ¹⁴Tunga nixtjin nga kuanre kju'a nga-

sun'ndio, ngisa = tse kjuanima kuitjax-tiu nga ko mare xuta xi tse'e naxinanda Tiro ko xi tse'e naxinanda Sidón. ¹⁵'Ba jun xi Capernaum tsojon, tsa manu nga stjunitjion ka'nda ngank'aa, tusa Na'enchana sik'etukajennu ka'nda nga'nde ña kju'a kjuanima xuta 'ba ña bi 'boya ndi'i.

¹⁶'Ba kitsu nganire xutare:

—Xuta xi basen ñojonnu, an basen ñojonna. 'Ba xi tsikasant'axinnu, an tsikasant'axinna. 'Ba xi tsikasant'axinna, tsikasant'axiin xi kitsikasenna.

Nga fa'e ngani xi yachute ko kan jó

¹⁷'Ba 'ñu tsja inyamare nchja xi yachute ko kan jó nga ja'e ngani. 'Ba kitsure Jesús:

—Na'en, ka'nda isennixtjin xi bi nda tsik'etjusunni kionga nukjuai ja'enri.

¹⁸'Ba Jesús kitsure:

—Jun. Ngu tsa'bia nga chanayi Satanás kiska joni ndi'i cho'on nga jendibani ngank'aa. ¹⁹An je kitsjanu kju'a'ñu xi ngisa 'ñu tu 'bani ko xi tjinre xi stikenu. Kuan kuiyunio tjiuye ko chanuya, 'ba tumé kuan si'onnu. ²⁰Tunga bi ngatjamatsjanu tsa isennixtjin xi bi ndo tsik'etjusun ennu. Tusa ngatjamatsjanu nga je ja'ennu kua'indut'a ngank'aa.

Nga tsitsja Jesús

Mt. 11:25-27; 13:16-17

²¹'Ba ndekuini chubabiu Jesús kitsejinre kjuatsja xi jendibani ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba kitsu:

—An tetsjara kjuanda, Na'en, Na'en xi tse'e ngank'aa 'ba ko t'anangiu. Ngat'a kik'ejñatsejen ri xuta xi bi mare xujun mé = xi kik'ejña'mo ri xuta nkjin kakun 'ba xi mankjire mé = xi tjin. Jun, Na'en, ngat'a 'ba = tsa'en kuatsjari.

²²'Ngayéje xi tjin je kitsingantsjana Na'enna. 'Ba tu'yá be 'yá = ni Ki'ndiu, tu Na'en sani xi be. 'Ba tu'yá be 'yá = ni

Na'en, tu Ki'ndiu sani xi be. 'Ba xuta xi mejénre kuakutsejenre Ki'ndiu 'yá = xi Na'en, kui = xi skuexkun Na'en.

²³ 'Ba kio Jesús kitsiku'beya 'ba kiskutsejen'a xutare 'ba 'bi kitsut'axinre:

—Ndaxure xi be mé = xi jun te'yo.

²⁴ Ngu an xin_nuu nga 'ñu nkjin profeta ko rey xi kis'e nixtjin kuatse jan kuamejénre tsabe mé = xi te'yo nganda'e, tunga bi tsabe. 'Ba kuamejénre yasen ñojon mé = xi tenu'yo nganda'e, tunga bi kjint'e.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e xuta xi tse'e Samaria xi nda xuta

²⁵ Jngu nixtjin jngu chjine kjuatexuma tsisetjen tuxi skut'ayakoni Jesús, 'ba tsiningiyare:

—Maestru, ¿mé = xi tjinnere nga sa'aan tuxi s'enina kjuabenichun xi bi fet'a?

²⁶ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿Mé = xi kua'indut'a kjuatexuma? ¿Mé = xi 'bexkiye?

²⁷ 'Ba chjine kjuatexuma kitsingojo:

—“Timején Na'enchana xi Na'enri ko ngayéje inimari, ko ngayéje vojori, ko ngayéje nga'ñuri 'ba ko ngayéje kjuafa'etsjenri.” 'Ba: “Timején xingi jotsa'en nimején vojori.”

²⁸ 'Ba Jesús kitsure:

—Je nda kjiniguaje. Tsa si'en kibi, s'e = ri kjuabenichun.

²⁹ Tunga chjine kjuatexuma mejénre yaku nga kixi sejña ngixkun Na'enchana, 'ba tsiningiya nganire Jesús:

—'Ba ¿'yá = xi xingia?

³⁰ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsingojore:

—Jngu xuta 'etju naxinanda Jerusalén nga tifijenya ndiya xi fi Jericó. 'Ba yak'a nchja cheje kiatejin, 'ba kui kiskjebe ka'nda najñu xi yaja 'ba ye'ere ka'nda nga kitsik'lenya, 'ba kiji. ³¹ 'Ba tu kio fa, jngu na'mi jendibajen ndiyabiu ngayeje,

tunga kionga tsabe xuta xi kio tikijña, ja'a xi ngijngu ngatere ndiyo. ³² 'Ba nde ja'e nga'ndebiu jngu xuta levita ngayeje.

'Ba kionga tsabe xuta xi kio tikijña, ja'a xi ngijngu ngatere ndiyo. ³³ Tunga jngu xuta xi tse'e Samaria xi tifa'a ndiyabiu

ja'e ña tikijña kui, 'ba kionga tsabe, ja'animare. ³⁴ 'Ba kitsitiñat'are 'ba kitsikire ña onre ko aseti 'ba ko binu,

'ba yaxtejun najñu. 'Ba kitsik'ejñakjare tjiunaxin xi tjenko 'ba kiko ni'ya ña tsikja'aya xuta xi xin inyafi, 'ba kio

kuakuenda. ³⁵ Nga kuanyujun, kionga je tifi xuta xi tse'e Samaria, ts'axje jó ton

denario 'ba kitsjare xuta xi tse'e ni'yo, 'ba kitsure: “Tikuendachi xutabi. 'Ba ngayéje xi sikjeya ngisai, kionga kju'a'e

ngañaq k'uechjira.” ³⁶ Nda tjin tsu'ba — kitsu Jesús—.

³⁷ 'Ba kui kitsu:

—Xuta xi ja'animare kui.

'Ba Jesús kitsu ngani:

—T'in 'ba 'ba nde ti'en ngayeje.

Nga Jesús fikun Marta ko María

³⁸ 'Ba Jesús janda kiji 'ba echu jngu naxinanda chi. 'Ba kio jngu chjun xi Marta 'mi kiskjebetjo ngaya ndaba.

³⁹ 'Ba Marta tjin jngu ndichja xi María 'mi, xi tsik'ejñat'a ndsaku Jesús nga tibasen ñojonre mé = xi titsu. ⁴⁰ Tunga

Marta, bi tjima'are ngat'are xa xi tjin i tjin janre. 'Ba kitsitiñat'are Jesús, 'ba kitsure:

—Na'en, ¿a bi techutsejen nga ndichjaa ti'bene tajnguna ngayéje xo? 'Ba t'in ri nga ngatasekochina.

⁴¹ Tunga Jesús kitsingojore:

—Marta, tjimafo = ri 'ba tjimandusinri ngat'are 'ñu nkjin tsajmi xi teñe'en. ⁴² Tunga tu jngu sani xi 'ñu machjen, 'ba

María ja'ajin kui, 'ba tu'yá kju'a'are.

**Nga Jesús bakuya jotsa'en
chukua Na'enchana**

Mt. 6:9-15; 7:7-11

11 Jngu nixtjin Jesús tifako Na'enchana jngu nga'nde; 'ba kionga je jet'are, jngu xutare kitsure:

—Na'en, takuyani jotsa'en chukua Na'enchana, jotsa'en Juan yakuyare xutare.

² 'Ba Jesús kitsure:

—Kionga xuko Na'enchana, tixun:

Na'en, ngatja'yakun ja'enri.

Ngatjama nga'e jngu nga'nde xi batexumai.

³ Ta'eni niñu xi nyujun nyujun machjenni.

⁴ Tichat'anii jeni,

ngat'a jin 'ba nde nichat'a_{ri} ngatsi'i xi ch'o tsikonj.

'Ba bi ba'e'nde nga xut'áyakoni.

⁵ 'Ba Jesús 'ba nde kitsu ngisa ngayeje:

—Tsa tjin ngajinnu jngu xi ngamasen nistjen kjuakun amigure 'ba 'bi kuet-sure: “Amigu, tikeyana ján niñuxtila,

⁶ ngat'a ja'ekunna jngu amiguna xi kjin jendibani 'ba tsajainna xi sja_{ra} xi skine.”

⁷ Tsa 'ba sa'en, xuta xi ngijngu xi tijña ngaya ndaba singojore: “Bi nistinaa. Je tichja xuntjo, 'ba an ko ki'ndina je tetsju yiji. Bi nde ma bisetjenña nga sjará mé = xi techja'anaa.”

⁸ An xin_{nuu}, ninga tsa bi kuisetjen nga sjare mé = xi timi'are xutabiu ngat'a amigure mani, tunga kuisetjen = ngat'a 'ñu si'a titsa'en xutabiu, 'ba sjare gayéje xi machjenre. ⁹ 'Ba an 'ba nde xin_{nuu} ngayeje: Chjo'o, 'ba Na'enchana sjanu. Tinyisjo, 'ba kuasjainu. Tikjanio xuntjo 'ba stju'inu. ¹⁰ Ngat'a ngatsi'i xi mi'a, kui = xi xuntsja. 'Ba xi mangisjai, kui = xi masjaire. 'Ba xi tsikjane xuntjo, kui = xi tju'ire.

¹¹ '¿A tjin ngajinnu jngu na'en xi tu tji-uye sjare ki'ndire, kionga skui'are tjiuti?

¹² 'Ba tsa chjo skui'are, ¿a tu chanuya

sjare? ¹³ Tsa ka'nda jun xi ch'okun manu ba'e_{ru} xi nda ki'ndinu, jófa ni Na'ennu xi tijña ngank'aa ngisa sjare Isennix-tjintsjere xuta xi skui'are —kitsu Jesús.

**Nga Jesús nchja ngat'a
tse'e chanayi Beelzebú**

Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27

¹⁴ 'Ba jngu nixtjin Jesús ti'baxje jngu isennixtjin xi bi nda xi kitsinimá jngu xuta, 'ba kionga isennixtjin xi bi ndo je 'etjukajinre xutabiu, kuán kinchja ngani. 'Ba xutankjiun 'ñu kuakunre. ¹⁵ Tunga tjin yak'a xi 'bi kitsu:

—Xutabi ma 'baxje isennixtjin xi bi nda ngat'a Beelzebú xi ngakure isennixtjin xi bi ndo kitsjare kju'a'ñu.

¹⁶ 'Ba tuxi skut'ayakoni Jesús, kja'e xuta tsi'are nga sa'en jngu kjuakun xi kuakutsejen nga Na'enchana kitsikasen.

¹⁷ Tunga Jesús be = mé = xi inyatsik-ja'etsjen nchjabiu, kui kjuakun kitsunire:

—Joni nituñare nangi ña batexuma jngu rey. Tsa skjanko xinkjin xuta xi tjin kio, ndekui sikjekjuani mé = xi tjin nangire. 'Ba tsa xuta xi tjin ngaya jngu ni'ya kuastike xinkjin, ngu bi tsé kuanre. ¹⁸ 'Ba nde 'ba = tsa'enni ngat'are chanayiu. Tsa ndekuini Satanás k'uaxjeni yojore, ¿jotsa'en tsé xukjuanire nga kuatexuma? 'Ba texian, ngat'a temixun = ñu nga chanayi Beelzebú kitsjana kju'a'ñu tuxi ma 'baxjeña isennixtjin xi bi nda. ¹⁹ 'Ba tsa kju'a'ñure chanayi Beelzebú te'baxjekoña isennixtjin xi bi nda, jotsa'en nga temixun, ¿'yá = tse'e kju'a'ñu xi 'baxjekoni isennixtjin xi bi nda xi tjennginu? Ngu ndekui nchjabiu bakutsejenni nga bi kixi tetsubo. ²⁰ Tunga tsa kju'a'ñure Na'enchana te'baxjekoña isennixtjin xi bi nda, kui xi tsunire nga je ngajinnu tijña kju'a'ñure Na'enchana nga tibatexuma.

²¹ 'Ba kionga jngu xuta xi 'ñu taja tjin-dare yojore ko kicha nga titsikuenda ndaba, ngu, tu'yá kuan siko mé = xi tjinre.

²² Tunga tsa ngijngu xi ngisa 'ñu taja nga ko mare kui kju'a'e 'ba sa'enre, kju'a'are kicha xi tjima'ñut'a kakun xutabiu, 'ba kuekja'a mé = xi tjin ngaya ndaba, 'ba kuakjanya.

²³ 'Xi bi an makona, kui = xi stikena. 'Ba xi bi minyakona, kui = xi 'betsojoba.

Nga isennixtjin xi bi nda fa'e ngani nga'ndere

Mt. 12:43-45

²⁴ 'Ba kionga jngu isennixtjin xi bi nda 'betukajinre jngu xuta, 'bajmesun nga'nde kixi nga mangisjai nga'nde ña kuan sikja'aya. 'Ba kionga bi masjaire, tsu: "Tusa kju'i ngaña ni'yanã ña 'etjuña." ²⁵ 'Ba kionga fa'e ngani, be nga je kis'echa 'ba je nda chun nga fa'as'en ngani. ²⁶ 'Ba kio fikja'a ngiyatu isennixtjin xi bi nda xi ngisa ch'okun ngisa nga ko mare kui, 'ba ngatsi'i fa'as'enjinre xutabiu. 'Ba xutabiu ngisa ch'okun ma nga ko mare ngatitjunre.

²⁷ Yejerañu Jesús titsu kibi, jngu chjun xi s'ejñajinre xutankjiun kitsu nga kiski'ndaya:

—Ndaxure chjun xi kitsjari kjuabenichun 'ba kitsikakiri!

²⁸ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Tusa, jndaxure xi basen ñojon enre Na'enchana 'ba tsik'etjusun!

Nga Jesús nchja ngat'a tse'e xuta xi mejénre skue kjuakun

Mt. 12:38-42; Mr. 8:12

²⁹ 'Ba kionga je ngisa 'ñu inyamañajan ngisa xuta, Jesús 'etuts'inre nga kitsu:

—Xuta xi tjin nganda'e ch'okun. Inyami'a nga skue jngu kjuakun, tunga tu kui = xi kuánre xuta chinga profeta Jonás nixtjin kuatse jan, tu kui sani kjuakunbiu xi s'ejñatsejenre.

³⁰ Ngat'a jotsa'en kuánre Jonás kis'ejñatsejen kju'a'ñure Na'enchana ngajinre naxinanda Nínive, 'ba = nde mé = xi kuanre Ki'ndire Xuta xi'iun

s'ejñatsejen kju'a'ñure Na'enchana ngajinre xuta xi tjin nganda'e ngayeje.

³¹ 'Ba reina xi yatexuma nangi Sabá 'ba = nde kuisetjen ko xuta xi tjin nganda'e, kionga kju'a'e nixtjin nga kuanre kju'a' ngasun'ndio. 'Ba kui = xi skanineje xuta xi tjin nganda'e, ngat'a 'ñu = kjin jendibani nga ja'ekasen ñojon kjuafa'etsjenre Salomón. Tunga xi tijña nga'e ngisa = je ngisa nga ko mare Salomón. ³² 'Ba xuta xi tsik'endu Nínive kuisetjen ko xuta xi tjin nganda'e, kionga kju'a'e nixtjin nga kuanre kju'a' ngasun'ndio. 'Ba kui = xi skanineje xuta xi tjin nganda'e, ngat'a kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba ja'e ngani ngixkun Na'enchana kionga Jonás kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana. Tunga xi tijña nga'e ngisa = je ngisa nga ko mare Jonás.

Nga Jesús nchja ngat'a tse'e ndi'i xi tsitsejenre yojona

Mt. 5:15; 6:22-23

³³ 'Tsajain xi baka jngu ndi'i 'ba 'bejña'mo asa 'bejñangi jngu kaxa. Tusa 'bejña nk'a, tuxi kuatsejennire xuta xi kju'a'as'en ni'yo. ³⁴ 'Ba tuxkuin jo = ni jngu ndi'i xi tsitsejenre yojori. 'Ba mani, tsa tuxkuin nda, ngayéje yojori matsejenre. Tunga tsa tuxkuin bi nda, ngayéje yojori tjiñu = re. ³⁵ Chutsejenri nga ndi'i xi tjin ngajinri bi xi jñu ngatjama. ³⁶ 'Bamani, tsa ngayéje yojori tjinre ndi'i 'ba nimé xi jñu tjin, kuatsejenntsjai joni jngu ndi'i xi 'ñu ti nga tsitsejenri —kitsu Jesús.

Nga Jesús bangi xuta fariseo ko chjine kjuatexuma

Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47

³⁷ 'Ba kionga Jesús je jet'are nga kinchja, jngu xuta fariseo kitsikjint'e nga kuekakjenko ndaba. 'Ba Jesús ja'as'en ndaba xutabiu 'ba tsik'ejñat'a yamixo. ³⁸ 'Ba xuta fariseo tu 'ba = kuánre,

kionga tsabe nga Jesús bi yanejun titjun ntsja nga kuakjen jo tsu kjuachingare.
³⁹ 'Ba Na'enna Jesucristo kitsure:

—Jun xi xuta fariseo kuon, jun jo = ni tasa ko tiba xi tu ngasun nk'are jejun, tunga kitse ngajin kjuafa'etsjennu kjuacheje ko kjuach'okun. ⁴⁰ ¡Xuta xtan! ¿A bi 'yo nga xi kitsa'en ngandet-siun, ndekui kitsa'enni ngaya? ⁴¹ Tunga ta'e kjuatjo_ru xuta nima xi tjin ngajin inimanu, 'ba 'batsa'en kuatsjekjinñu ngixkun Na'enchana.

⁴² ¡Nimaxuni ngat'anu xuta fariseo! Ngat'a ninga ba'e_ru Na'enchana diezmore ngayéje kuya tsujmi ntje xi tsjare jnda xi chine joni menta ko ruda, tunga nichiyajinñu nga kixi kuon ngixkun Na'enchana 'ba nga s'enu kjuanimejenre Na'enchana. Ki = bi xi tjinnere si'on tsakaiñu, 'ba bi sichiyajiun nga si'on xi yak'a.

⁴³ ¡Nimaxuni ngat'anu xuta fariseo! Ngat'a ñu matsjanu nga 'betsubasun yaxile xi inyatitjun ni'ya sinagoga, 'ba ñu matsjanu nga nda nite'ndanu ngajin ndetsin ngayeje.

⁴⁴ ¡Nimaxuni ngat'anu! Ngat'a jun jo = ni tsju xi bi 'yare, xi xuta minyane ninga bi be —kitsu Jesús.

⁴⁵ 'Ba 'batsa'en jngu chjine kjuatexuma kitsure:

—Na'en, nga 'ba sji, 'ba = nde ch'o mani jin ngayeje.

⁴⁶ 'Ba Jesús kitsu:

—¡Nimaxuni ngat'anu jun ngayeje chjine kjuatexuma! Ngat'a nika'anijinñu xuta ch'a xi bi xukjuakore. Tunga jun, nijnguú najma ndso niko.

⁴⁷ ¡Nimaxuni ngat'anu! Ngat'a jun nindo tsjure nchja chinga profeta xi xuta chinganu kitsik'en. ⁴⁸ 'Ba 'batsa'en bakukixiu nga tjiingu kakún jo kitsa'en xuta chinganu. Ngat'a kui kitsik'en nchja chinga profeta 'ba jun nindo tsjure.

⁴⁹ 'Kui kjuañu Na'enchana xi mankjire ngayéje xi tjin 'bi kitsuni: “Sikasen ra nchja chinga profeta ko apóstol xutabiu, 'ba yak'a xi sik'en 'ba yak'a xi sjengike.” ⁵⁰ 'Ba Na'enchana sijere kuenda xuta xi tjin nganda'e ngat'are jin xi 'esten ngats'i nchja chinga profeta ka'nda nga kuanda ngasun'ndio 'ba ka'nda nganda'e. ⁵¹ Ch'anira jinre Abel, ka'nda tse'e Zacarías xi kjinik'en ngamasen ndetsin 'nda ña tijña altar ko ningu. Kui kjuaxinni_nuu nga sijere kuenda xuta xi tjin nganda'e ngat'are ngayéje kibi.

⁵² ¡Nimaxuni ngat'anu jun chjine kjuatexuma! Ngat'a je kjinitojon llave xi kje'ikoni xuntja ña tijña kjuafa'etsjen. Tunga ni jun bitjas'ion ninga bi ba'e'nde_ru xuta xi mejénre kjuas'as'en —kitsu Jesús.

⁵³ 'Ba kionga Jesús kitsu kibi, 'ñu kua-stire chjine kjuatexumo ko xuta fariseo. 'Ba tsaka'anire nixtjinbiu nga 'et'asire Jesús 'ba tsiningiyare ngat'are nkjin kuya tsajmi. ⁵⁴ 'Ba kiskutsejenxinre tsa Jesús kuinchja jngu en xi bi 'batjin, tuxi kuan kuangini.

Nga Jesús nchja ngat'a tse'e kjuajó nkjain

12 'Ba kionga ñu nkjin mi xuta je kuañajan ka'nda inya'be'nyu'ñu xinkjin, Jesús 'etuts'inre nga xutare tjun jako, 'ba kitsure:

—Tikuendo yojonu ngat'a tse'e kjuajó nkjainre xuta fariseo. Bi 'ba ngatjamo jo ma na'yu san nga tsisan xinkjin kionga 'batjijinre. ² Ngat'a tsajain xi 'mo tijña xi bi xiare, 'ba tsajain xi tijña'mo xi bi s'e-jñatsejen. ³ Kui kjuañu, ngayéje xi tsixun ña jñu, nga nixtjin kjuinu'yare. 'Ba ensen xi kik'in_ru xingiu, ka'nda ngatsja ni'ya xi'ndaya nga kjuinu'yare.

**Nga Jesús bakuya 'yá
ngat'a tse'e kjuikuncha**

Mt. 10:28-33; 12:32; 10:19-20

⁴"Ba jun amiguna, xin_nuu nga bi kun_ru xi tu yojo mare tsik'en, 'ba jaskan tumé nde tsiko ngisani. ⁵Tusa xin_nuu 'yá = xi kjuikuncho. Tjikuncho xi jaskan nga tsik'en yojo, tjinre kjua'ñu nga tsikasen nga'nde ña fa'a kjuanima xuta 'ba ña bi 'boya ndi'u. Jun, kui = xi tjikuncho.

⁶'¿A bi sateña ón tjiunise ki'ndi nga tu jó sa ton xkua? Tunga Na'enchana nijnguú tjiunisebiu chiyajinre. ⁷'Ba ka'nda ngayéje ntsjare nindakú tjixkire kui. Kui kjuañu bi kunñu, ngat'a jun ngisa = chji_ru nga ko mare nkjin tjiunise.

⁸"Ba xin_nuu, ngatsi'i xi sikixiya ngixkun xuta nga tsa'an, 'ba = nde Ki'ndire Xuta xi'iun sikixiya ngixkun ankjelere Na'enchana nga tse'e ngayeje. ⁹Tunga tsa tjin xi bi sikixiya ngixkun xuta nga tsa'an, 'ba = nde bi sikixiyaa ngixkun ankjelere Na'enchana nga tsa'an ngayeje.

¹⁰"Ba ngatsi'i xi ch'o kuetsure Ki'ndire Xuta xi'iun, kuachat'are. Tunga xi ch'o kuetsure Isennixtjintsjere Na'enchana, bi nde kuachat'anire.

¹¹"Ba kionga kuechaninu nga kuannu kjua ni'ya sinagoga asa ngixkun chikun asa ngixkun xutaxa, bi nikjo ngat'are jót-sa'en kjuinukjuantjo yojonu asa mé = en xi kuixun. ¹²Ngat'a kui chubabiu Isennixtjintsjere Na'enchana kuakuyanu mé = en xi machjen nga kuixun —kitsu Jesús.

**Nga Jesús nchja ngat'a tse'e xuta
xi 'ñu mejénre kjuanyina**

¹³'Ba kio jngu xuta xi sejñajinre xutankjiun kitsure:

—Maestru, 'ba t'in_ri nts'ia nga ngatakjanyakona mé = xi 'ejña na'enni.

¹⁴Tunga Jesús kitsure:

—Na'en, ¿'yá = xi kitsja xana nga juez kuan ngajinnu, asa jngu xuta xi kuakjanya mé = xi tjinnu?

¹⁵'Ba kitsu ngisare xuta xi kio inya:

—Chutsijon 'ba tikuendo yojonu. Bi nimijion mé = xi tjinre xuta xi yak'a. Nisi 'ñu nkjin tsajmi tjinre jngu xuta, bi tsajmire xi sik'ejñakunre.

¹⁶'Ba Jesús 'ejñare jngu kjuakusun, 'ba kitsu:

—Kis'e jngu xuta nyina xi 'ñu nda chan kitsja nangire. ¹⁷'Ba 'bitsa'en kitsikja'etsjen: “¿Mé = xi sa'aan? Ngat'a tsajainna nga'nde ña k'uejñatjaa chan xi kisakuna.” ¹⁸'Ba 'batsa'en xutabiu kitsu: “Kui = bi xi sa'aan. Sikixuyaa ni'ya ña minyatjaa chan, 'ba kja'e xi ngisa = 'ñu ya'e sinda ngaña. 'Ba kio kuinyatjaa channa 'ba ko ngayéje xi tjinna. ¹⁹'Ba sa'e xin_ra yojona: Ne tsé tsajmi inyatjona, 'ba nkjin = nu kuanre. Sikja'aya 'ba kuechia 'ba s'ia 'ba sitsjakua ngasun'ndio.” ²⁰Tunga Na'enchana kitsure: “Xuta xtan, kui nistjenbi kueye. 'Ba xi inyatjori, ¿'yá = tse'e kuan?” ²¹'Ba = mare xuta xi nga'e ngasun'ndio 'bendutjo kjuanyina, tunga nima = nini ngixkun Na'enchana —kitsu Jesús.

**Nga Jesús bakuya nga
Na'enchana tsikuenda ki'ndire**

Mt. 6:25-34

²²'Ba sa'e kitsure xutare:

—Kui kjuañu 'ba xin_nuu nga bi nikjo ngat'are mé = xi machjennu nga kuet-subachun nga'e ngasun'ndebi, mé = xi xino. 'Ba nde bi nikjo ngat'are mé = xi machjenre yojonu, mé = najñu xi xojo. ²³Ngat'a kjuabenichunnu, kui = xi ngisa chjire nga ko mare xichine. 'Ba yojonu, kui = xi ngisa chjire nga ko mare najñu. ²⁴Chutsejen_ru kjuakusun ngat'a tse'e tjiundia. Kui bi 'bentje, ninga bi minyaku chan, 'ba nde tsajainre ni'ya ña minyatjo xichinere. Tunga Na'enchana tsikjén. 'Ba jun, ¿a bi ngisa chji_ru nga ko

mare tjiuniso? ²⁵ 'Ba ninga tsa 'ñu sikjo ngat'anu, bi kuannu k'uetjun_ru ngjingu nda ngisa kjuabenichunnu. ²⁶ Ngu tsa bi manu ña'an mé = xi ichi, ¿ánñu mafoninu ngat'are tsajmi xi yak'a?

²⁷ 'Chutsejen_ru kjuakusun ngat'a tse'e jotsa'en manka' naxu. Bi tsa'exa 'ba bi tsinda nachjun. Tunga an xin_nuu nga ninga rey Salomón xi ngisa 'ñu nyina kuán nixtjin kuatse jan, bi 'ba kun najñu tsakaja joni naxu. ²⁸ Tsa Na'enchana tsja tsikun naxu xi tjin nganda'e ngijña 'ba xi nyujunni kuiti, ¿a bi ngisa sjanu najñu xi xojo jun xi ngisa 'ñu chji_ru nga ko mare naxu? ¿Jun xi chuba makjainnu! ²⁹ 'Ba mani, bi nikjo nga kuinyisjo mé = xi xino asa mé = xi s'iu. ³⁰ Ngat'a ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio mangisjai tsajmibi, 'ba Na'ennu je be nga machjennu tsajmibi. ³¹ Tusa tinyisjo nga si'on jotsa'en mejénre Na'enchana ña batexuma, 'ba sakunu ngayéje tsajmibi ya'aniñu.

**Nga Jesús bakuya
ngat'a tse'e kjuanyino**

Mt. 6:19-21

³² 'Ba Jesús kitsure:

—Jun xi ki'ndi chutsanganā xin_nuu, bi kun. Ngat'a Na'ennu tsja tjinre nga tsja'nde nga kuatexumako ña tibatexuma. ³³ Tateño mé = xi tjinnu 'ba ta'e_ru xuta nima. Tsa 'ba si'on, sakunu chitsa xi bi machinga, 'ba ko kjuanyina xi bi fet'a ngank'aa, ña chacheje bi ma fechu ninga tjiuxabi bi ma tsikjekjua. ³⁴ Ngat'a ña tijña kjuanyinanu, 'ba = nde kio tijña inimanu.

³⁵ 'Choyo najñunu tuxi tetsubandañu 'ba nda titikoni ndi'inu. ³⁶ 'Ba ngatjamo joni chu'nda xi inyakyare xi naire xi ndaba kjuabixan kafi, meni kionga xi naire kjua'e ngani ndaba 'ba sikjane xuntja ni'ya, chu'ndabiu ta'a skje'ire. ³⁷ Ndaxure chu'nda xi tjindukun kionga kjua'e xi

naire. Kjuakixi = xi xin_nuu nga xi naire k'uekungi najñu tjiare 'ba sik'endut'a yamixare nga k'ueyare xichine. ³⁸ Ndaxure chu'ndabiu, tsa tjindukun kionga kjua'e xi naire, ninga tsa masen nistjen asa tsa je tjis'e isen. ³⁹ Ngatja'yo kibi: Tsa xuta xi tse'e ni'yo be jó fa chun kjua'e chacheje ndaba, bi sja'ndere nga chachoyo kuakjanngi ndaba. ⁴⁰ 'Ba = nde tetsubandantsjo jun ngayeje, ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iuon kjua'e kionga jun bi techuya_ru.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a
tse'e chu'nda xi kixi fiko xare**

Mt. 24:45-51

⁴¹ 'Ba Simón Pedro tsiningiyare Jesús: —Na'en, kjuakusunbi xi te'bejnani, ¿a tu jin = kik'innii, asa ngatsi'i xuta?

⁴² 'Ba Na'enna Jesucristo kitsure:

—¿'Yá = ngakure chu'nda xi kixi fiko xare 'ba xi nkjin kakun, kui = xi naire sik'enda nga kui xi sjare xichine chu'nda xi yak'a nga chubare fa? ⁴³ Ndaxure chu'nda xi 'ba tita'en kionga kjua'e naire! ⁴⁴ 'Ba xinkixi_nuu nga naire sik'enda ngayéje xi tjinre. ⁴⁵ Tunga tsa chu'ndabiu 'bitsa'en sikja'etsjen: “Nainā k'uandaya = ngisare nga kjua'e”, 'ba sa'e kuajare chu'nda ko yanchjin chu'nda xi yak'a, 'ba kuakjen 'ba k'ui 'ba kuach'i; ⁴⁶ 'ba nixtjin nga bi skuyare 'ba chuba xi bi be, kjua'e ngani naire chu'ndabiu. 'Ba naire 'ñu sikja'a kjuanima 'ba ngusun siko joni xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana.

⁴⁷ 'Ba chu'ndabiu xi be mé = xi mejénre xi naire tunga bi 'bejnanda ninga bi tsik'etjusun mé = xi mejénre xi naire, nkjin ndiya s'ere. ⁴⁸ Tunga chu'nda xi bi be mé = xi mejénre xi naire 'ba kitsa'en mé = xi machjen nga kuandre kjua, kui = xi chuba ndiya s'ere. Kui xi tse kitsa'ere, tse xja'are; 'ba nde kui xi tse kuangantsja, 'ba = nde ngisa tse xja'are.

**Nga Jesús tsu nga xuta
tsakjanya ngat'are kui**

*Mt. 10:34-36; 16:1-4;
5:25-26; Mr. 8:11-13*

⁴⁹'An ja'ek'ets'iā ndi'i xi tsitsje ngasun'ndio 'ba 'ñu mejénna nga kuiti tsakaiñu —kitsu Jesús—. ⁵⁰Tunga tjinnere nga kjuaxtiā jngu kjuanima xi ne 'ñu, 'ba 'ñu tjimafonā ka'nda nga kjuae nixtjin nga k'uetjusun kibiu. ⁵¹¿A nikja'etsjenñu nga kjuaxiu ja'ek'ejñā ngasun'ndebi? Xin_nuu nga junjun, tusa ja'ekakjanyā xuta. ⁵²Ngat'a ch'anira nganda'e tsa ón mani xuta xi tjinduya ngaya jngu ni'ya, kuakjanya: xi ján mani skjanko xi jó mani, 'ba xi jó mani skjanko xi ján mani. ⁵³Jó ya s'e. Xi na'en ma kuastike ki'ndi xi'inre; 'ba xi ki'ndi xi'in ma kuastike na'enre; xi na ma kuastike ki'ndi chjunre; xi ki'ndi chjun ma kuastike nare; xi nachi'ya ma kuastike kja'ndare; 'ba xi kja'nda ma kuastike nachi'yare.

⁵⁴'Ba Jesús 'ba nde kitsure xutankjiun:

—Kionga 'yo nga ndiba yufi, mixun: “Kua'a tsi”, 'ba 'ba ma. ⁵⁵'Ba kionga tsejen manu jngu ntjo sje, mixun: “Kuasje”, 'ba 'ba ma. ⁵⁶¿Xuta xi jó nkjon! Mankjinnu mé= xi matsejen ngank'aa ko t'anangu. Tunga, ¿ánñu bi kjimankjinninu xi tis'ejñatsejen nixtjin nga tetsuba?

⁵⁷'Bi machjen nga jngu juez kuetsunu mé= xi kixi ngixkun Na'enchana —kitsu ngisa Jesús—. ⁵⁸Kionga ji ko xi tibangiri temangu ngixkun xutaxa, t'endakue kjua yejerañu nga tjenko ngisai ngaya ndiyo, tuxi bi kuekoniri ngixkun juez. Ngat'a tsa ngixkun juez kuekori, xi juez singantsja nganiri ngaya ntsja xi tsikuenda nduyo 'ba kui kuayari nduyo. ⁵⁹'Ba xinrā nga bi k'uetji kio ka'nda nga k'uehji ngayéje ton xi tjenri.

**Nga Jesús bakuya nga xuta tjinnere
sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba
kjuae ngani ngixkun Na'enchana**

13 'Ba kui nixtjinbiu kio inya xi ye'ere nijmi Jesús mé= xi kuata'en yak'a xuta xi tse'e Galilea. Xutabiu inyatsa'en tjiuba xi kjuatjo tse'e Na'enchana. 'Ba Pilato 'exa nga kjinik'en xutabiu. 'Ba kio ts'atjijnre jinre tjiuba ko xi tse'e xutabiu.

²'Ba Jesús kitsu:

—¿A nikja'etsjenñu nga 'ba kuata'en xutabiu kui kjuax ngisa tse je tjinnire nga ko mare ngatsi'i xuta xi yak'a xi tse'e Galilea? ³An xin_nuu nga junjun —kitsu Jesús—. 'Ba jun, tsa bi sik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba kjuae ngañu ngixkun Na'enchana, 'ba=nde tsa'en kueyo ngatsi'u ngayeje. ⁴'Ba ngat'a tse'e xi tjio'on ján jesun kionga torre tse'e Siloé kiskanere, ¿a nikja'etsjenñu nga 'ba kuánre xutabiu kui kjua ngisa tse je tjinnire nga ko mare ngatsi'i xuta xi yak'a xi tse'e naxinanda Jerusalén?

⁵An xin_nuu nga junjun. 'Ba jun, tsa bi sik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba kjuae ngañu ngixkun Na'enchana, 'ba=nde tsa'en kueyo ngatsi'u ngayeje.

⁶'Ba Jesús 'ejñā kjuakusunbi, 'ba kitsu:

—Jngu xuta tjintjejinre jngu ya higo ngajin ña tjintjere uva, 'ba kikutsejenre tsa yabiu je yajare tu higo, tunga ni-jnguú kuasjaire. ⁷'Ba meni jako xuta xi tsikuenda ña tjintjere uva, 'ba kitsure: “Je ján nu tjinnere nga fa'ekangisjā ture ya higobi, 'ba nijnguú masjaina. Tichasin, ngat'a tu kjuatjo = titsikjengi nga'ñure nangu.” ⁸'Ba xi tsikuenda ña tjintjere uva kitsingojore: “Na'en, ta'e'ndena nga ngatasen ngisa nubi. Kuakjandai_rā tuts'in 'ba kuinyangi_rā nangi jma. ⁹'Ba tsa sja tu nu xi ndiba, nda tjin. Tunga tsa bi sja, kuan stisun.”

**Nga Jesús tsinda jngu chjun
nixtjin nga nikja'aya**

¹⁰ Jngu nixtjin nga nikja'aya, Jesús tibakuya enre Na'enchana ngaya jngu ni'ya sinagoga. ¹¹ 'Ba kio tijnã jngu chjun xi kuatjio'on ján nu tjinre nga tji'me. Jngu isennixtjin xi bi nda kitsit-sitintre 'ba bi nde ma basen kixini. ¹² 'Ba kionga Jesús tsabe chjunbiu, kinchjare 'ba kitsure:

—Na, je kuandai ngat'are chi'in xi kunri.

¹³ 'Ba Jesús yanere ntsja chjunbiu, 'ba ndekuini chubabiu tsakasenkixi ngani 'ba 'etuts'inre nga kitsichjire Na'enchana. ¹⁴ Tunga xi ngakure ni'ya sinagoga kuastire, ngat'a Jesús kitsinda chjunbiu nga nixtjin nga nikja'aya. 'Bi kitsu nga jako xuta:

—Jon nixtjin tjin nga ma ña'axa. Ngu kui nixtjinbiu ndibo nga kuando, 'ba bi nixtjin nga nikja'aya.

¹⁵ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¡Xuta xi jó nkjon! ¿A bi chjundo tji-uba xi tjinnu nga nixtjin nga nikja'aya, nga menik'iu nanda? ¹⁶ 'Ba chjunbi xi ntjere Abraham kuán, xi je tjio'on ján nu tjinre nga chanayi Satanás tjita'ñure nga kitsja chi'inre, ¿a bi machjen nga xjunda ninga tsa nixtjin nga nikja'aya?

¹⁷ 'Ba kionga Jesús je kitsu kibi, kua-subare ngatsi'i xuta xi stike. Tunga ngatsi'i xutankjiun kuatsja yeje kjuakun xi Jesús tsa'en.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e xujma mostaza
ko na'yu sanre niñuxtila**

Mt. 13:31-33; Mr. 4:30-32

¹⁸ 'Ba kio Jesús kitsu:

—¿Mé= xi mangusun ña batexuma Na'enchana? 'Ba ¿mé= xi singusunkuaa? ¹⁹ Jo = ni jngu xujma

mostaza xi kiskjebe jngu xuta 'ba 'entje ngijñare. 'Ba kuank'a xujmo 'ba jngu ya kuán, 'ba tjiunise xi tutjen ngank'aa ja'etsinda'a ndaba tjiaire yo.

²⁰ 'Ba Jesús kitsu ngani:

—¿Mé= xi singusunkuaa ña batexuma Na'enchana? ²¹ Jo = ni na'yu sanre niñuxtila xi kiskjebe jngu chjun 'ba kit-sik'atjijinko 'ñu tsé na'yu. 'Batsa'en tsijin ngayéje na'yu.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e xuntja xi xkju**

Mt. 7:13-14, 21-23

²² 'Ba kionga Jesús tifi naxinanda Jerusalén, ja'axtiu naxinanda ya'e ko naxinanda chi nga tibakuya enre Na'enchana. ²³ 'Ba jngu xuta tsiningiyare:

—Na'en, ¿a chuba mani xi k'uangi?

²⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—T'e_ru kakún nga kuitjas'ion xuntja xkju. Ngat'a xinkixi_nuu nga ne nkjin mani xi kuamejénre kjuas'as'en kio, tunga bi kuanre. ²⁵ 'Ba kionga xi naire ni'yo kuisetjen 'ba k'uechja xuntjo, jun xi tenyo ngandetsian sikjanio xuntjo, 'ba kuixun: “Na'en, chju'iniñ xuntjo.” Tunga kui kuetsunu: “Bi 'bexkun_nuu. Bi 'biã ñá tsojon.” ²⁶ 'Ba kio kuixun: “Ñatjen kjininchja 'ba kji'ya, 'ba ngaya ndiyani kikakuye enre Na'enchana.” ²⁷ Tunga 'bi kuetsunu: “Je 'ba kixin_nuu nga bi 'bexkun_nuu 'ba bi 'biã ñá tsojon. Tiny-at'axiun ngatsi'u, jun xi ch'o kjiño'on.” ²⁸ Kio xi'ndo 'ba kuijndo nde'ñú nga xio Abraham ko Isaac ko Jacob 'ba ko ngatsi'i nhja chinga profeta xi tjindu ña batexuma Na'enchana. 'Ba jun, xin kjuinik'endunu. ²⁹ 'Ba kjuendibani xuta nituña nga'ndeñu 'ba k'uendut'a yamixa xi kjiñña ña batexuma Na'enchana. ³⁰ 'Ba chutsijon, tjin xuta xi jaskan ma nganda'e xi tjun kuan, 'ba tjin xuta xi tjun ma nganda'e xi jaskan kuan.

Nga Jesús kji'nda ngat'are naxinanda Jerusalén

Mt. 23:37-39

³¹ 'Ba ndekuini chubabiu yak'a xuta fariseo ja'ekun Jesús, 'ba kitsure:

—T'etji nga'e 'ba xin t'in, ngat'a Herodes mejénre sik'enri.

³² 'Ba Jesús kitsure:

—'Bi tangink'in_{ru} xuta mañabiu: “Chutsejen, nganda'e 'ba nyujunni k'uaxjia isennixtjin xi bi nda 'ba sindaa xuta, 'ba xi majánni nixtjin kjuet'ana.”

³³ Tunga tjinnere nga janda kjuia nganda'e ko nyujunni 'ba ko jngini, nga tefia naxinanda Jerusalén. Ngat'a bi kuan kueya xin naxinanda jngu profeta.

³⁴ 'Jun xuta tse'e Jerusalén, xi nik'ion nchja chinga profeta 'ba 'be_{ru} ndiojo xuta xi nikasennu! ¡A tu nkjin ndiya kuamejénnā nga sik'enduku_{nuu} jotsa'en tjiuxa'ndo nga 'bendungits'u ki'ndire, tunga bi kuamejénnu!

³⁵ Ngu nganda'e, je kjuinikumare ni'yanu. 'Ba an 'ba xin_{nuu} nga bi nde xianinu ka'nda nga kuixun: “¡Ngatjatsichikunta'en Na'enchana xi ndiba ngat'are ja'enre!”

Nga Jesús kjen ndaba jngu xuta fariseo

14 'Ba 'ba kuán jngu nixtjin nga nikja'aya, Jesús kikakjen ndaba jngu ngakure xuta fariseo, 'ba xutabiu nda inyakutsejen'a. ² 'Ba 'ba nde kio tiñña ngixkun Jesús jngu xuta xi tjinre chi'in ske. ³ 'Ba 'batsa'en Jesús jako chjine kjuatexuma ko xuta fariseo, 'ba tsiningiyare:

—¿A tixa'nde nga ninda xuta xi tji'me nixtjin nga nikja'aya, asa bi tixa'nde?

⁴ Tunga nchjabiu xiu tsik'endu. 'Ba meni Jesús yanere ntsja xi tji'mio 'ba kitsinda 'ba kitsikasen ngani ndaba. ⁵ 'Ba jako ngani nchjabiu, 'ba kitsure:

—Tsa ki'ndinu asa tjiundjanu kuint-jaiya ngaya jngu ngojo nixtjin nga nikja'aya, ¿a bi ta'a me'naxjo?

⁶ 'Ba nchjabiu bi kitsingojore, ngat'a bi be jó = kuetsu.

⁷ 'Ba kionga Jesús tsabe jotsa'en xuta xi kuañajan kio inyafa'ajin yaxile xi inyatitjun nga inya'bendut'a yamixo, 'bit-sa'en jakoya:

⁸ —Tsa tjin xi sikjint'eri jngu s'ire kjuabixan, bi benisin yaxile xi sejña titjun. Ngat'a kuanre kju'e ngijngu xi kjinikjint'e, xi ngisa 'ñu titjun nga ko mare ji, ⁹ 'ba xi kitsikjint'eri kju'e'tsuri: “Ta'e_{ri} nga'nderi xutabi.” 'Ba 'batsa'en kuasuba = ri nga k'uikeni nga'nde xi fet'ani. ¹⁰ Tusa kionga kjuinikjint'eri jngu s'i, teni nga'nde xi fet'ani, tuxi kionga skueri xi kitsikjint'eri, kju'e'tsuri: “Amigu, teni jngu nga'nde xi tjiñatitjun.” 'Ba 'batsa'en sakuri kjuaje ngixkun ngatsi'i xi k'uendut'akori yamixo. ¹¹ Ngat'a tu'yañu xi tu kui tajngu nk'a 'baxje yojore, kui = xi kjui'naxjenima. 'Ba xi 'baxjenima yojore, kui = xi sakure kjuaje —kitsu Jesús.

¹² 'Ba Jesús 'ba nde jako xi kitsikjint'e, 'ba kitsure:

—Kionga sikint'e xuta nga kuechikue nga nyusen asa ngajñu, bi nikjint'e nchja xi nda ya'ari ninga nts'é ninga xingi ninga xuta nyina xi tjindut'a tiñari. Ngat'a tsa 'ba si'en, kui nchjabiu sikjint'e nganiri 'ba 'batsa'en k'uetjusun mé = xi kitsa'e_{ri}. ¹³ Tusa kionga kjui'naxje jngu s'i, tikjint'e xuta nima ko xuta xi tsajain ntsja ko xuta xi bi ma fi 'ba ko xuta ka, ¹⁴ 'ba 'batsa'en nda s'eri. Ngat'a xutabi bi kuanre sja nganiri mé = xi kua'eri, tunga kuachjiri nixtjin kionga kju'a'aya nganire ngajinre mik'en xuta xi kixi kitsa'en nga tsik'endu —kitsu Jesús.

Nga Jesús 'bejnā kjuakusun ngat'a tse'e s'i je xi ts'axje jngu xuta

¹⁵'Ba kionga jngu xuta xi 'ba nde tijñat'ako Jesús yamixo kjint'e kibi, kitsure:

—iNdaxure xuta xi kuakjen ña batexuma Na'enchana!

¹⁶'Ba meni Jesús jako xutabiu, 'ba kitsure:

—Jngu nixtjin jngu xuta ts'axje jngu s'i je 'ba ne nkjin xuta kitsikjint'e.

¹⁷'Ba kionga je echu chubā nga kuakjen, xutabiu kitsikasen jngu chu'ndare tuxi kuetsunire xi kitsikjint'e: “Jabiu, ngat'a je tijñanda ngayéje xichine.” ¹⁸Tunga ngatsi'i kitsije kakunre. Xi tjun kitsure: “Biru kuan kjuia. Sa'e fa tsatsia jngu nangi 'ba tjinnere nga kjuikutsejen ra. Te'bets'arā nga tije kakunnaa.” ¹⁹'Ba kja'e xuta kitsure: “Biru kuan kjuia. Sa'e fa tsatsia ón nga tjiundija xi bakjan nangi 'ba tefikut'ayakofa ra. Te'bets'arā nga tije kakunnaa.” ²⁰'Ba ngijngu kitsure: “Biru kuan kjuia ngat'a sa'e fa tsixan.”

²¹'Ba chu'ndabiu jendiba ngani 'ba ye'e yejere nijmi naire kibi. 'Ba 'batsa'en xi naire ni'yo kuastire, 'ba kitsure: “Kitsa t'in ngajin naxinando 'ba ngayéje ndiya xi tjinnere, 'ba ndekue nga'e xuta nima ko xuta xi tsajainre ntsja ko xuta ka 'ba ko xi bi ma fi.” ²²'Ba jaskan chu'ndabiu kitsure: “Na'en, je kitsik'etjusaan jotsa'en kisji, tunga tjin = ngisa nga'nde.” ²³'Ba 'batsa'en xi naire kitsu nganire chu'ndare: “T'in ngaya ndiyant'io 'ba nga'nde ki'ndi xi tjindundai nga'e 'ba t'ene ri xuta nga ngatja'as'en nga'e, tuxi tseni ni'yana. ²⁴Ngat'a an xin nuu nga nijnguú xi tjun kjinikjint'e skine xichinena.”

Nga Jesús bakuya ngat'a tse'e chji xi s'engire xi kuetjenggi

²⁵'Ba nkjin xuta tjenngire Jesús, 'ba kui kitsiku'beya nga kitsure:

²⁶—Tsa tjin xi mejénre kjuendetjengina tjinnere nga ngisa simejénna nga ko mare na'enre ko nare, chjunre ko ki'ndire, nts'e ko ndichja asa yojore ngayeje. Tsa tsajain, bi kuan xutana kuan. ²⁷'Ba ngatsi'i xi bi kua'anijin krure 'ba kuendetjengina, bi kuan xutana kuan. ²⁸Tsa jngu xi tijña ngajinnu mejénre sinda jngu torre, ¿a bi tjun k'uejña nga sa'en xki jó tjin kjueyare, tuxi skueni tsa tjinnere ton xi machjenre nga sijngu torrebui? ²⁹Ngat'a tsā sinda tuts'in xjo 'ba jaskan bi kuanre sijngu torrebui, ngu ngatsi'i xuta xi skue nga 'ba sa'en, k'uejnuke. ³⁰'Ba kuetsure xinkjin: “Kui xutabiu 'etuts'inre kui xabi, tunga bi kuánre kitsijngu.” ³¹'Ba tsa jngu rey xi tjinnere te mi chasoldadu mejénre kuekjanko kja'e rey, ¿a bi tjun k'uejña nga sikja'etsjen tsa xukjuakore nga skjanko rey xi ngijngu xi ndeko kan mi chasoldadu? ³²'Ba tsa bere kakun nga bi xukjuakore, ngu sikasen xuta xi ya'a en nga k'uets'are kjuaxiu rey xi ngijngu, kionga kjin tjen ngisa. ³³'Bamani, tu'yañu xi tijña ngajinnu xi bi k'uejña ngayéje xi tjinnere, bi kuan xutana kuan.

Nga Jesús 'bejnā kjuakusun ngat'a tse'e naxo

Mt. 5:13; Mr. 9:50

³⁴'Ba naxo nda, tunga tsa chaja xi xtiare, ¿jó tsa'en kuachjen ngisa? ³⁵Ngu je kuan tsajmi xi tumé chjire. Bi nde kuachjennire nangi, ninga ña s'entje ntje. Tu xanikja'a ngisa. Xi tjin ñojon, ngatinya ñojon —kitsu Jesús.

Nga Jesús 'bejnā kjuakusun ngat'a tse'e chutsanga xi kichaja

Mt. 18:10-14

15'Ba nkjin xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma ko xuta xi tjinnere je kikinyat'a tiñare Jesús nga kikasen ñojonre. ²Tunga xuta fariseo ko chjine kju-

atexuma kinchjastita'en Jesús, 'ba tsure xinkjin:

—Kui xutabi kjebetjo xuta xi tjinre je 'ba kjenko.

³ 'Ba meni Jesús 'ejña kjuakusunbi, 'ba kitsure:

⁴ —Tsa tijña ngajinnu jngu xi tjinre jngu sientu chutsanga, 'ba tsa jngu sichaja, ¿a bi sik'endu xi yachute ko yachan ñajan ngajin ngijño 'ba kuekangisjai xi kichaja ka'nda nga kuasjaire? ⁵ 'Ba kionga kuasjaire, tsja s'ere nga kuasun tjiare. ⁶ 'Ba nga kjuechu ndaba, kuinchjare nga kuañajan nchja xi nda ya'a 'ba ko xi tjindut'a tiñare, 'ba kuetsure: “Titsjakonu, ngat'a je kuasjai nganina chutsanga xi kichajana.” ⁷ 'Ba xin_nuu nga 'ba nde tsa'en ngisa s'e ngisa kjuatsja ngank'aa ngat'are jngu xuta xi tjinre je xi kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba ja'e ngani ngixkun Na'enchana nga ko mare yachute ko yachan ñajan xuta kixi xi bi tjinnere nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjua'e ngani ngixkun Na'enchana.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e ton xi kichaja

⁸ 'Ba tsa jngu chjun tjinre te ton xi plata nini 'ba tsa jngu chajare, ¿a bi kuaka jngu ndi'i 'ba k'uecha ndaba, 'ba tafi tafi kuangisjai ka'nda nga kuasjai nganire tonre? ⁹ 'Ba kionga kuasjaire, kuinchjare nga kuañajan yanchjin xi nda ya'a 'ba ko yanchjin xi tjindut'a tiñare, 'ba kuetsure: “Titsjakonu, ngat'a je kuasjai nganina ton xi kichajana.” ¹⁰ 'Ba xin_nuu nga 'ba nde tsa'en s'e kjuatsja ngajinre ankjelere Na'enchana ngat'are jngu xuta xi tjinre je xi tsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba fa'e ngani ngixkun Na'enchana.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e ki'ndi xi kitsikje mé = xi kitsa'ere

¹¹ 'Ba Jesús kitsu ngisa:

—Jngu xuta kis'ere jó ki'ndi xi'in.

¹² 'Ba xi ngisa ki'ndiu kitsure na'enre: “Na'en, ta'ena mé = xi 'bakona.” 'Ba xutabiu yakjanyare ki'ndire mé = xi tjinre. ¹³ 'Ba kionga je ja'a jó ján nix-tjin, xi ngisa ki'ndiu yateña yeje xi kitsa'ere. 'Ba ko ton xi kisakure kiji jngu nangi t'axin xi kjin. Kio kitsikjeya yeje tonre nga kitsa'enjun kitsa'ent'a. ¹⁴ 'Ba kionga je kitsikje yeje tonre, kio nangibiu kis'e jngu kjindia xi ne 'ñu, 'ba kua-na'enre kui ngayeje. ¹⁵ 'Ba kio kikajngit'are xa jngu xuta xi tijña nangibiu, 'ba xutabiu kitsikasen ña inya tjiuchingare, tuxi sikjenni. ¹⁶ 'Ba kuamejénre nga sitse ngats'a ko xi inyakjine tjiuchingo, tunga tu'yá kitsjare. ¹⁷ Tucha kitsikja'etsjen: “¡A tu nkjin mani nchja xi tsa'exa ndaba na'enna xi 'bangire xichine, 'ba an nga'e tebeyaa kjindia! ¹⁸ Tusa kjuikun ngaña na'enna 'ba 'bi xin_ra: Na'en, je tsajngijia ngixkun Na'enchana 'ba ngixkuin. ¹⁹ Je bi nde 'ba k'innina nga ki'ndiri k'uin ngisanaa. Tusa tu tikona joni jngu chu'ndari.” ²⁰ 'Ba 'batsa'en 'etju nga kikun ngani na'enre.

'Ba kionga kjin ndiba ngisa, na'enre tsabe 'ba ja'animare 'ba tsangatsanga nga kitsubakja ki'ndire 'ba 'endsu'a. ²¹ 'Ba kio kitsure na'enre: “Na'en, je tsajngijia ngixkun Na'enchana 'ba ngixkuin. Je bi nde 'ba k'innina nga ki'ndiri k'uin ngisanaa.” ²² Tunga na'enre jako chu'ndare, 'ba 'bi kitsure: “Kitsa ndeko najñu xi ngisa nda 'ba tikajo ki'ndina, 'ba nde t'eya_ru najma ntsja jngu xtungu, 'ba tjaya_ru jnde ngayeje. ²³ 'Ba ndeko ki'ndi ndija xi nda kji'i 'ba tik'ion. 'Ba sinchja 'ba kjui'naxjia s'i. ²⁴ Ngat'a ki'ndina kibi joni tsa k'en 'ba je ja'aya nganire. Kui

kichaja tsakaiñu 'ba je kuasjai ngani." 'Ba 'etuts'inre nga kitsa'en kjuatsja.

²⁵'Yejerañu ki'ndi xi ngisa chingó ngijña tsu'ba kui. 'Ba kionga jendiba 'ba ja'e tiña ndaba, kjint'ere nga tifane son 'ba nga inyate xuta. ²⁶'Ba kio kinchjare jngu chu'nda 'ba tsiningiyare mé = xi tjima. ²⁷'Ba chu'ndo kitsure: "Nts'é = kafa'e ngani, 'ba na'enri ka'bexa nga kanik'en ki'ndi ndija xi nda kji'iu, ngat'a nda kji'i nga kakjebetjo ngani ki'ndire." ²⁸'Ba kuastire ki'ndi xi ngisa chingó, 'ba bi kuamejénre ja'as'en ndaba. 'Ba meni na'enre 'etju nga kiket-s'are tuxi kjuas'as'enni. ²⁹Tunga kui kitsure na'enre: "Je 'ye jó kuantjin nu tetsa'exat'ara, 'ba ngantsjai tsik'etjusaan enri, 'ba nisa ñajanni ba'ena jngu natendsu chi tuxi sitsjakoña nchja xi nda ya'ana. ³⁰Tunga nga kafa'e ki'ndiri kibi, xi kitsikjeyako yanchjin ska mé = xi kitsa'e_{ri}, kanik'en_{ri} ki'ndi ndija xi nda kji'iu." ³¹'Ba na'enre kitsingojore: "Ki'ndina, ngantsjai tenikonañ ji, 'ba ngayéje xi tjinna tsiji. ³²Tunga nganda'e tjinnere nga kjui'naxjia s'i 'ba sitsja, ngat'a nts'é jo = ni tsa k'en 'ba je ja'aya nganire. Kui kichaja tsakaiñu 'ba je kuasjai ngani."

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun
ngat'a tse'e ngakure chu'nda
xi bi kixi kiko xare**

16 'Ba Jesús jako xutare 'ba 'bi kitsure:
—Tsik'ejña jngu xuta nyina xi kis'ere jngu ngakure chu'nda xi tsikuenda tsajmire. 'Ba kik'inre nga chu'ndabiu titsikje mé = xi tjinre. ²'Ba meni kinchjare chu'ndabiu 'ba kitsure: "¿Áññu 'ba tsuni en xi tent'iañ ngat'ari? Tikasennañ kuendare xa xi teñ'en, ngat'a bi nde ji sikuendani mé = xi tjinna." ³'Ba 'bit-sa'en kitsikja'etsjen chu'ndabiu: "¿Mé = xi sa'aan nganda'e nde? Ngat'a nainā tikja'ana xana. Bi xukjuakona tsa kuakjaan nangiū, 'ba kuasuba = na tsa ton

skui'asaan. ⁴Je 'biā mé = xi sa'aan, tuxi s'enina amigu xi skjebetjona ndaba, kionga xja'ana xana." ⁵'Ba meni kinchjare nga jngu jngu nchja xi tjenje tse'e naire. 'Ba tsiningiyare xi tjun ja'e: "¿Jó tjin tjenri tse'e naina?" ⁶'Ba xutabiu kitsingojore: "Jngu sientu barril aseti." 'Ba chu'ndabiu kitsure: "Jun'ún xujun xi kua'indut'a xkire mé = xi tjenri 'ba tenifani 'ba tu yachute t'et'asai." ⁷'Ba sa'e 'bi kitsu nganire kja'ere: "Ba ji, ¿jó tjin tjenri?" 'Ba xutabiu kitsu: "Jngu sientu kuxta trigo." 'Ba chu'ndabiu kitsu ngani: "Jun'ún xujunbi xi kua'indut'a xkire mé = xi tjenri. Tusa tu yachute kate t'et'asai." ⁸'Ba xi naire tsabexkun nga chu'nda ch'okunbiu tjinre kjuamaña nga 'ba kitsa'en. Ngat'a xuta xi bi xutare Na'enchana ngisa = tse kjuamaña tjinre nga 'bendako kjua xinkjin nga ko mare xutare Na'enchana.

⁹'Ba an xin_{nuu} —kitsu Jesús—. Tichjon kjuanyina xi tjin ngasun'ndebe, tuxi ngatjas'eninu xuta xi nda kua'anu. 'Ba 'batsa'en, kionga kjue kjuanyino, s'e xi skjebetjonu nga'nde xi bi fet'a.

¹⁰'Xi kixi fiko nga tsik'etjusun mé = xi ichi, kui = xi 'ba nde kixi fiko nga tsik'etjusun mé = xi tse. 'Ba xi bi kixi fiko nga tsik'etjusun mé = xi ichi, kui = xi 'ba nde bi kixi fiko nga tsik'etjusun mé = xi tse. ¹¹'Bamani, tsa bi kixi kuego nga sikuendo kjuanyina xi tjin ngasun'ndebe, ¿'yá = xi sja'ndenu nga sikuendo kjuanyina xi kjuakixikjin? ¹²'Ba tsa bi kixi kuego nga sikuendo xi kja'e tse'e xuta, ¿'yá = xi sjanu xi tsojon kuan?

¹³'Nijngu chu'nda ma tsa'exat'are jó nai. Ngat'a jngu xi kuastike 'ba xi ngijngu simején, asa jngu xi kixi sa'exat'are 'ba xi ngijngu siton. Kui kjuañu bi kuan si'axat'ani_{ru} Na'enchana ko kjuanyino.

¹⁴Tunga xuta fariseo, xi ñnu mejénre ton, tsejnuke Jesús kionga kjint'e ngayéje kibi. ¹⁵'Ba kio Jesús jako xuta fariseo, 'ba kitsure:

—Jún = xi nda 'naxjio yojonu ngixkun xuta, tunga Na'enchana be = jotsa'en tjindu inimanu. Ngat'a xi nda 'baxje xuta, kui = xi 'baxjengi Na'enchana.

¹⁶ Mé xi kua'indut'a kjuatexumo ko mé = xi yakuya nchja chinga profeta yatexuma ka'nda nixtjin nga ja'e Juan Bautista. 'Ba ch'anire kui nixtjinbiu tis'eya nijmi nga Na'enchana xi tibatexuma, 'ba ngatsi'i xuta inya'benere yojore nga mejénre kjuas'en ña batexuma.

¹⁷ Tunga ngisa bi na'en tjin nga xaja nangibi ko ngank'aa nga ko mare nga xaja jngu letrachi tse'e kjuatexuma.

¹⁸ Tu'yañu xi sik'ejña chjunre 'ba k'uejñako kja'e chjun, kui = xi tsa'ent'are kjuachajngi chjunre. 'Ba xi k'uejñako ngani chjun xi kitsik'ejña xi'inre, kui = xi 'ba nde tsa'ent'are kjuachajngi.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e xuta nyino ko Lázaro

¹⁹ Tsik'ejña jngu xuta nyina xi baja najñu xi 'ñu chji ko najñu xi tsjakun, 'ba nyujun nyujun 'baxje s'i xi 'ñu nda ma —kitsu Jesús—. ²⁰ 'Ba nde kio tsik'ejña jngu xuta nima xi Lázaro 'mi, xi kitsejunre tse 'ba xi fajñaxtiu xuntja ndaba xuta nyino. ²¹ Kui xuta nimabi 'ñu kitsu kakun nga skine t'ia xi bixungi ngi yamixare xuta nyino, 'ba ka'nda tjiunaño fa'ekumajun tsere. ²² 'Ba 'ba kuán nga k'en xuta nimō 'ba ankjele kiko nga'nde ña tijña Abraham. 'Ba 'ba nde k'en xuta nyino ngayeje 'ba kis'eyanijin. ²³ 'Ba kionga xuta nyino tifa'a kjuanima nga'nde ña fa'axtiu kjuanima xuta 'ba ña bi 'boya ndi'i, kiskutsejennk'a 'ba kjin tsabe Abraham 'ba nga Lázaro tijñat'are. ²⁴ 'Ba meni 'ñu kinchja, 'ba kitsure Abraham: “Ji na'en Abraham, ngatja'animari ngat'ana. T'ikasen Lázaro nga ngatatsika'nyi tjunchi najma ntsja 'ba ngatja'etsika'nyi najenna, ngat'a ne 'ñu fefa'aa kjuanima nga'e ngajin ndi'ibi.” ²⁵ Tunga Abraham 'bi kitsure: “Ki'ndi-

na, tikja'etsjen nga tsja tsa'en tsikeni ngasun'ndio, 'ba Lázaro ja'a kjuanima. Tunga nganda'e tisakure kjuañukakun nga'e, 'ba ji temitjaxti kjuanima. ²⁶ 'Ba ndaire kibi, jngu xanga jñu xi 'ñu je tikijña ngamasenna. 'Ba meni xi tjindu nga'e xi mejénre kuaje jan bi ma fa'axtiu. 'Ba nde xi tjindu jan bi ma fa'axtiu nga kjuae nga'e ngayeje.”

²⁷ 'Ba sa'e xuta nyino kitsu nganire: “Ngu, te'bets'ara, na'en, nga tikasenchi Lázaro ndaba na'enna, ²⁸ ngat'a ón mani nts'ia. Ngatjike'ere nijmi, tuxi bi ko kui kjua'eni nga'nde kibi ña fa'axtiu kjuanima xuta.” ²⁹ Tunga Abraham kitsure: “Nts'é tjinre kjuatexumare Moisés ko xujun xi kitsi'indu nchja chinga profeta. Kui ngatate sinre.” ³⁰ 'Ba xuta nyino kitsu nganire: “Junjun, na'en Abraham. Tunga tsa tjin xi kjua'aya nganire ngajinre mik'en 'ba kuekun nts'ia, sik'an-tjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjuae ngani ngixkun Na'enchana.” ³¹ Tunga Abraham kitsingojore: “Tsa bi inyabatesinre mé = xi kitsi'indu Moisés ko nchja chinga profeta, 'ba nde bi kuakjainre nisi tjin xi kjua'aya nganire ngajinre mik'en.”

Nga Jesús bakuya ngat'a tse'e xuta xi tsa'en nga xuta xi yak'a majngije

Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42

17 'Ba kio Jesús jako xutare, 'ba kitsure: —'Ba s'entsjai mé = xi sa'en nga xuta majngije, tunga jnimaxuni xi sa'en nga xuta xi yak'a kuajngije! ² Ngisa = nda kuanre xi 'ba sa'en tsa sjen'bangit'a ngisin jngu ndiojo tse 'ba xanikja'ajin ndachikun, kionga kje tsa'enjin nga kuajngije jngu ki'ndi chi joni kibi. ³ Tikuendo yojonu.

'Tsa nts'é timajngije ngat'ari, chukoye nga bi nda titsa'en. 'Ba tsa sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjuae ngani ngixkun Na'enchana, tichat'a ri. ⁴ Tsa

yatu ndiya ch'o sikori nga jngu nix-tjin 'ba yatu ndiya kjuaf'etsuri: "Sik'an-tjaiyaña kjuaf'etsjenna. Tichat'anaa", tsa 'ba kuetsuri, tichat'a_ri —kitsu Jesús.

⁵ 'Ba apóstoles kitsure Jesús:

—Tisekonii tuxi ngisa kuakjain ngisanini.

⁶ 'Ba Na'enna Jesucristo kitsure:

—Tsa tjinchinu kjuamakjain ninga tu ichi sa joni xujma mostaza, kuan k'uin_ru yabi: "Chjuneye vojori nga'e 'ba t'ik'entjejin vojori ndachikun", 'ba yabiu sik'etjusunnu.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e chu'nda xi tsik'etjusun xare

⁷ 'Ba Jesús kitsu ngisare xutare:

—Tsa jngu ngajinnu tjinre jngu chu'nda xi kafikakjan nangui asa tjiuba kafitsikuenda, 'ba kionga je fa'eni ngijña chu'ndabiu, ¿a tsu=re: "Ndekenit'ai yamixo"? ⁸ Junjun. Tusa tsure: "T'endai xi skinaa 'ba t'ekungi chinga tjari nga t'eyana xichine ko nanda xi k'uiá, 'ba jaskan kuan sinchje 'ba s'i ji." ⁹ 'Ba ninga bi tsjare kjuanda chu'ndare kionga je kitsik'etjusun xa xi 'exare. ¹⁰ 'Ba nde tsa'en ko jun, kionga je kjinik'etjusun ngayéje xa xi 'exanu Na'enchana, tixun: "Na= chu'nda xi tumé chjire, ngat'a tu kui kjinik'etjusan mé= xi kis'enena."

Nga Jesús tsinda te nchja xi kunre chi'in fe'ndujun

¹¹ 'Ba kionga tifi Jesús naxinanda Jerusalén, ja'ajin masenre nangi Samaria ko nangi Galilea. ¹² 'Ba kionga je kuatiña'a jngu naxinanda chi, kisatejin te nchja xi kunre chi'in fe'ndujun xi kjint'a tsikinya ¹³ nga kiski'ndaya, 'ba kitsure:

—Ji Jesús, maestru, ngatja'animari ngat'a tsajain.

¹⁴ 'Ba kionga Jesús tsabe nchjabiu, kitsure:

—Tanginkaku_ru yojonu na'miu.

'Ba kionga inyafi nchjabiu, kuat-sje chi'in xi kunre. ¹⁵ 'Ba jngu xuta xi tjenjinre nchja xi te, kionga tsabe nga je kuanda, jendiba ngani 'ba 'ñu kiski'ndaya nga kitsichjire Na'enchana. ¹⁶ 'Ba ja'ekasenkunch'int'are Jesús nga kitsikindi 'nda t'anangiu 'ba kitsjare kjuanda. Kui xutabiu tse'e Samaria.

¹⁷ 'Ba Jesús tsiningiya:

—¿A bi tsa te mani nchja xi kuanda chi'in xi kunre? ¿Ñá kiji xi ngiñajan? ¹⁸ ¿Áññu tu kui tajngu xutabi xi bi tse'e Israel jendibani nga ja'etsichjire Na'enchana?

¹⁹ 'Ba jako xutabiu, 'ba kitsure:

—Tisetjen 'ba t'in. Ngat'a kuakjainri, kui= kjuanda.

Nga Jesús bakuya ngat'a tse'e nixtjin nga kuatexuma Na'enchana

Mt. 24:23-28, 36-41

²⁰ 'Ba xuta fariseo tsiningiyare Jesús:

—¿Kjia'áñu kjuaf'e nixtjin nga kuatexuma Na'enchana?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Kionga kuatexuma Na'enchana, bi tsejen xiare. ²¹ Ninga bi kuetsu xuta: "Nga'e tijña", asa: "Jaan tijña." Ngat'a je tibatexuma Na'enchana ngajinnu.

²² 'Ba kitsure xutare:

—Kjua'e= nixtjin nga kuamejénnu xio ninga tu jngu sa nixtjin kionga kuatexuma Ki'ndire Xuta xi'iun, tunga bi xio. ²³ 'Ba tjin= xi kuetsunu: "Nga'e tijña", asa: "Jaan tijña", tunga bi mangiun 'ba ninga bi mangintjenngiu. ²⁴ Ngat'a jotsa'en matsejen ndi'i cho'on ngank'aa nga ba'na, nga matsejen 'nda ngituts'ian ka'nda ña ntjai tsu'biu, 'ba = tsa'en kuatsejen Ki'ndire Xuta xi'iun nixtjin kionga kjuaf'e ngani. ²⁵ Tunga tjinnere nga tjun tse kjuanima kjuaf'a, 'ba xuta xi tjin nganda'e skueton. ²⁶ Jó kuán nixtjin nga tsik'ejña Noé, 'ba = kuan nixtjin kionga kjuaf'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun. ²⁷ Kui

nixtjinbiu inyakjen 'ba inya'bi xuta 'ba inyabixan 'ba inyatsikixan ki'ndire xuta. 'Ba inyatsa'en ka'nda nga ja'e nixtjin nga ja'as'en Noé barku, 'ba tsa'a tsi'ñu 'ba jesunjin nanda ngatsi'i xuta. ²⁸'Ba 'ba nde jo kuán nixtjin nga tsik'ejña Lot, inyakjen 'ba inya'bi xuta, inyatatse tsajmi 'ba inyabateña tsajmi, inya'ben-tje 'ba inyatsinda ni'ya. ²⁹Tunga nix-tjin nga 'etju Lot naxinanda Sodoma, jendibajen ngank'aa ndi'i ko asufre 'ba tsixu t'anangiu, 'ba jesun ngatsi'i xuta. ³⁰'Ba 'ba = kuan nixtjin kionga kuatse-jen Ki'ndire Xuta xi'iun.

³¹'Kui nixtjinbiu, xi tjindu ngatsja nd-aba bi ngat'etukajen tuxi kjua'ek'axjeni mé = xi tjindu ngaya ndaba. 'Ba xi ngi-jña tita's'axa, bi nde ngatjendibani nd-aba. ³²Tikja'etsjion mé = xi kuata'en chjunre Lot. ³³Tu'yañu xi kuangisjai nga sik'angi yojore, kui = xi tusa sichaja yojore. Tunga xi sichaja yojore, kui = xi tusa sik'angi yojore.

³⁴'Ba an xin_nuu. Kui nistjenbiu jó xuta xi kjiyusun ndekuini nachan, jngu xi stjube 'ba xi ngijngu s'ejña. ³⁵'Ba jó yanchjin xi ñatjen inya'bo, jngu xi stjube 'ba xi ngijngu s'ejña. ³⁶'Ba jó nchja xi sema ngijña, jngu xi stjube 'ba xi ngijngu s'ejña —kitsu Jesús.

³⁷'Ba nchjabiu tsiningiyare Jesús:

—Na'en, ¿ñá = ñu 'ba kuan?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Ña kjiñña tjiuba mik'en, kio = maña-jan tjiunike.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e chjun k'on ko juez

18 'Ba Jesús 'ejñare kui kjuakusunbi xutare, tuxi kuakuyanire nga tjin-nere kjuakontsjai Na'enchana, 'ba nga bi sikjere kakun. ²'Ba kitsure:

—Kis'e jngu naxinanda ña tsik'ejña jngu juez xi ninga bi bekun Na'enchana 'ba ninga bi ndusinre ngat'a tse'e xuta. ³'Ba ndekuini naxinanda tsik'ejña jngu

chjun k'an xi tjinre kjua ko ngijngu xuta. 'Ba chjunbiu fikun juez nga tsure: “Kixi t'endai kjua xi tjinkona xuta xi stikena.” ⁴Nkjin nixtjin ja'a nga bi 'en-dare kjua chjunbiu. Tunga jaskan kit-sikja'etsjen: “Ninga bi 'bekuan Na'en-chana 'ba ninga bi ndusinna ngat'a tse'e xuta, ⁵tunga chjun k'anbi janda tit-sistina. Kui kjua tusa kixi k'uendani_ra kjua, tuxi bi sikjeni kjuaje kakuán nga kjua'ekunntsajina.”

⁶'Ba Na'enna Jesucristo kitsu ngisare:

—Ngu, tasen ñojon mé = xi kitsu juez xi tsajainre kjuakixi. ⁷Ngu, ¿a bi 'ba nde Na'enchana kixi k'uendare kjua xuta xi ja'ajin, xi nga nixtjin nga nistjen mi'are kjuanda? ¿A sik'andaya = nga kuaseko?

⁸'Ba xin_nuu nga ta'a k'uendare kjua xuta xi tse'e. Tunga kionga kjua'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun, ¿a saku ngisare nga-sun'ndio xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana?

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e xuta fariseo ko xuta xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma

⁹'Ba Jesús 'ba nde ye'ere nijmi kjuakusunbi yak'a xuta xi kixi tsure yojore 'ba 'baxjengi xi yak'a. ¹⁰'Ba kitsu:

—Jó nchja kikjako Na'enchana ninga, jngu xuta fariseo ko jngu xuta xi kje-bechjintjai tsajmi ngat'are Roma. ¹¹'Ba xuta fariseo xin tsakasen nduju nga 'bit-sa'en jako Na'enchana: “Na'en, tsjara kjuanda, ngat'a bi 'ba kuaan an jotsa'en xuta xi yak'a, xi cheje tsa'en, xi ch'okun, xi kjuachajngi tsa'ent'are chjunre. 'Ba ninga bi 'ba kuaan joni xutabiu xi kje-bechjintjai tsajmi ngat'are Roma. ¹²An batejña kjindia jó ndiya xki semana, 'ba tsjara diezmo ngayéje xi jenna”, kitsu xuta fariseo. ¹³Tunga xuta xi kje-bechjintjai tsajmi kjin tsakasen nduju 'ba ka'nda bi kuán kakun tsa ngank'aa skut-sejennijin. Tusa tso'ot'a nisinre nga 'bi kitsu: “Na'en, ngatja'animari ngat'ana

xi xuta je kuáan.” ¹⁴An xin_nuu — kitsu Jesús—, kionga xutabi kiji ngani ndaba, je kuachat'are jere, tunga bi xuta fariseo. Ngat'a xi tu kui tajngu nk'a 'baxje yojore, kui = xi kjui'naxjen-ima. 'Ba xi k'uaxjenima yojore, kui = xi sakure kjuaje.

Nga Jesús tsichikunta'en ki'ndi nisti

Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16

¹⁵'Ba nde ja'echanire Jesús ki'ndi nisti, tuxi sichikunta'enni nga kuanere ntsja; tunga xutare jatiko xi inyafa'eko. ¹⁶Tunga Jesús kinchjare ki'ndi nistiu 'ba kitsure nchjabiu:

—Ta'e'ndio nga ki'ndi nistiu kjua'ekunna, bi 'bechja'nde_ru, ngat'a ña batexuma Na'enchana kui = xi joni nisti tse'e. ¹⁷Ngat'a jngu ki'ndi ta'a kjebe mé = xi ba'ere. 'Ba kjuakixi = xi xin_nuu, tu'yañu xi bi 'ba tsa'en skjebe kjuandare Na'enchana nga kuakjainre nga kui xi batexuma, niñajanni kuan kjua'as'en ña batexuma = Na'enchana.

Nga Jesús fako nijmi jngu xuta nyina

Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31

¹⁸'Ba jngu xuta ngaku tsiningiyare Jesús:

—Ji Maestru xi ndai, ¿mé = xi sa'aan, tuxi s'enina kjuabenichun xi bi fet'a?

¹⁹'Ba Jesús kitsure:

—¿Ánñu xuta nda 'mininaa? Tsajain-jín xuta xi nda, tu Na'enchana sani. ²⁰Je 'ye mé = xi tsu kjuatexumo: “Bi si'en kjuachajngi; bi sik'en; bi cheje si'en; bi en ndesu kjuinukjuai ngat'are xi yak'a; chakuin na'enri ko nari.”

²¹'Ba xutabiu kitsu:

—Ngayéje kibiu tetsik'etjusaan 'ndani nga kindia.

²²'Ba kionga Jesús kjint'e kibi, kitsure:

—Ngijngu tsajmi chaja ngisari: t'ikateñe ngayéje xi tjinri 'ba xuta

xi nijma ta'e_ri, 'ba 'batsa'en s'eri kjuanyina ngank'aa; 'ba ndetjenngina.

²³Tunga kionga xutabiu kjint'e ion, 'ñu kuabare, ngat'a ne 'ñu nyina. ²⁴'Ba kionga Jesús tsabe nga kuabare xutabiu, kitsure:

—¿Á tsa'en na'en kuanire xuta xi nyina nga kjua'as'en ña batexuma Na'enchana! ²⁵Ngisa = bi na'en kuanre nga jngu chakameyu kjua'as'en nts'are nindu, tsa jngu xuta nyina kjua'as'en ña batexuma Na'enchana.

²⁶'Ba xuta xi kjint'ere tsiningiyare:

—Ngu, ¿'yá = xi kuanre kjuinik'angi tsu'ba?

²⁷'Ba Jesús kitsingojore:

—Mé xi bi mare tsa'en xuta, kui = xi mare tsa'en Na'enchana.

²⁸'Ba Pedro kitsure:

—Na'en, jin kjinik'ejña yejenii mé = xi tjinni, 'ba tsetjenngiri.

²⁹'Ba Jesús kitsure:

—Kjuakixi = xi xin_nuu, tsa 'yáñu xi 'ejña ndaba, chjunre, nts'e, xichare, asa ki'ndire, tuxi sja'ndeni nga Na'enchana kuatexumare, ³⁰kui xi ts'axtiu kua'ere ngasun'ndebi, 'ba nixtjin xi sa'e ndiba s'ere kjuabenichun xi bi fet'a.

Nga Jesús tsu ngani nga kueya

Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34

³¹'Ba Jesús jakot'axin xutare xi tejó, 'ba kitsure:

—Tasen ñojon. Temangin = ña nax-inanda Jerusalén ña kuajngu yeje xi kitsi'indu nchja chinga profeta ngat'a tse'e Ki'ndire Xuta xi'iun. ³²Ngat'a kuan-gantsjare xuta xi bi tse'e Israel, 'ba kui kuejnuke, ch'o siko, k'uetiajunre, ³³kua-jare 'ba jaskan sik'en. Tunga xi majánni nixtjin kjua'aya nganire ngajinre mik'en.

³⁴Tunga xutare nimé kuankjinre, 'ba ninga bi be mé = ngat'a tse'e xi titsu Jesús, ngat'a kis'ejña'more kibiu.

**Nga Jesús tsinda jngu xuta
ka naxinanda Jericó**

Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52

³⁵ 'Ba kionga Jesús tifechutiña naxinanda Jericó, jngu xuta ka tijnandai ndiyo nga tjimi'a ton chje. ³⁶ 'Ba kionga xutabiu kjint'e nga nkjin xuta inyafa'a, tsiningiya mé = xi tjima. ³⁷ 'Ba kik'inre nga Jesús xi tse'e Nazaret tifa'a kio. ³⁸ 'Ba meni kiski'ndaya nga kitsu:

—Ji Jesús, ntjere David, chanima kakunnaa!

³⁹ 'Ba xuta xi tjentitjun jatiko, tuxi k'uejñaxiuni, tunga tu ngisa = 'ñu kiski'ndaya nga kitsu:

—Ji ntjere David, chanima kakunnaa!

⁴⁰ 'Ba kio Jesús tsakasen'ñu, 'ba 'exa nga kuechja'a xuta ko. 'Ba kionga je ja'e, Jesús tsiningiyare:

⁴¹ —¿Mé = xi mejénri nga sa'aan ngat'a tsiji?

'Ba xuta ko kitsure:

—Na'en, mejénna kuatsejen nganina.

⁴² 'Ba Jesús kitsure:

—Ngatjamatsejenri. Ngat'a

kuakjainri, kui kjua kuandani.

⁴³ 'Ba ndekuini chubabiu xuta ko kuatsejen nganire 'ba kitjenngi Jesús nga kitsichjire Na'enchana. 'Ba ngatsi'i xuta xi tsabe kibi, 'ba nde kitsichjire Na'enchana ngajeje.

Nga Jesús fa'as'en ndaba Zaqueo

19 'Ba Jesús ja'as'en naxinanda Jericó 'ba 'etuts'inre nga ja'ajin naxinando. ² 'Ba kio tijná jngu xuta nyina xi Zaqueo 'mi, xi jngu ngakure nchja xi kjebechjintjai tsajmi ngat'are Roma. ³ Kui mejénre skuexkun tsakaiñu 'yá = ni Jesús, tunga bi kuán tsabe, ngat'a nkjin mani xuta, 'ba Zaqueo ne xtuba. ⁴ 'Ba meni tsangatsanga titjunre xutankjiun 'ba tsijun jngu ya xi sicómoro 'mi, tuxi skueni Jesús, ngat'a tjinnere nga kio kjua'a. ⁵ 'Ba kionga Jesús je tifa'a

kio, kiskutsejennk'a ña kji'a xutabiu, 'ba kitsure:

—Zaqueo, tetukajenfani, ngat'a ni'yari tjinnere nga sikja'ayaa nganda'e.

⁶ 'Ba Zaqueo ta'a 'etukajen 'ba 'ñu tsja tjinre nga kiskjebetjo Jesús ndaba. ⁷ Tunga kionga xuta tsabe kibi, ngatsi'i 'etuts'inre nga kitsik'axki Jesús, 'ba kitsure xinkjin:

—Nga ndaba jngu xuta je kitsikja'aya.

⁸ Tunga Zaqueo tsakasen nduju nga jako Na'enna, 'ba kitsure:

—Na'en. Masen sja ra xuta nima mé = xi tjinna. 'Ba tsa tjin xi je kitsa'ent'a ra cheje, ñujun ka'a xi 'ba kji'i sja ngani ra.

⁹ 'Ba Jesús kitsure:

—Xi naire ni'yabi je 'etukajin jere nganda'e ngat'a je 'yare nga ntjere Abraham. ¹⁰ Ngat'a Ki'ndire Xuta xi'iun ja'ekangisjai 'ba ja'etsik'angi xi je kichaja tsakaiñu.

**Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a
tse'e chu'nda xi kitsa'ere ton**

Mt. 25:14-30

¹¹ 'Ba kionga xuta inyaminya ñojon mé = xi tinchja Jesús, inyatsikja'etsjen nga je mején kuatsejen jótsa'en Na'enchana kuatexuma; ngat'a Jesús je tifechutiña naxinanda Jerusalén. Kui kjuañu, kui 'ejñani kjuakusunbi. ¹² 'Ba kitsu:

—Tsik'ejña jngu xuta xi ntjere rey xi kjin kiji kja'e nangi, tuxi rey s'ianni 'ba jaskan kjua'e ngani. ¹³ 'Ba nga kje fijín, kinchjare te chu'ndare 'ba tse ton kitsingantsja nga jngu nchjabiu, 'ba kitsure: “Ti'axako tonbi ka'nda nga kjua'e ngañaa.” ¹⁴ Tunga xuta xi tse'e nangire kuastike xutabiu 'ba kitsikasantjenngi nchja xi ya'a en xi 'bi kuetsu: “Bi mején-ñi tsa kui xutabi xi reyni kuan.”

¹⁵ 'Tunga rey kjiña'an 'ba jendiba ngani nangire. 'Ba kionga je ja'e, 'exa nga kjuinukjuare chu'nda xi kitsingantsja ton, tuxi skueni jó tjin kejen-sunre nga jngu jngu. ¹⁶ 'Ba ja'e xi titjun,

'ba kitsure: "Na'en, tonri ngite ka'a je kitsikejensun ki'ndire." ¹⁷ 'Ba xi rey kitsure: "Nda tjin, jngu ni chu'nda xi nda. Ngat'a kixi = k'ikue xachi xi kitsjare, kui kjua sja'ndeira nga kuatexumari te naxinanda." ¹⁸ 'Ba kio ja'e chu'nda xi majóni, 'ba kitsu: "Na'en, tonri ngi'ón ka'a je kitsikejensun ki'ndire." ¹⁹ 'Ba xi rey kitsure: "Ji xi kuatexumari ón naxinanda."

²⁰ 'Ba kio ja'e ngijngu xi kitsu: "Na'en, nga'e tijña ton xi kjiningsantsjanaa. Nda = 'ejnatjaa ngajin jngu najñu; ²¹ ngat'a kitsakjunña ngat'ari. Ngat'a ji jngu = ni xuta xi 'ñu tjenje, 'ba chjube mé = xi bi ji kik'ejñe, 'ba 'bekui chan xi bi ji kik'entje." ²² 'Ba xi rey kitsure: "Ji chu'nda ch'okun. Ko fani enre ndsu'bai sa'enra kjua. Je 'ye nga an jngu = ña xuta xi 'ñu tjenje, 'ba kjebia mé = xi bi an 'ejña, 'ba 'bekua chan xi bi an 'entjía. ²³ Kui kjuañu ¿áññu bi kjinikja'as'enni tonña ngaya banco? Ngat'a tsa 'ba kjiñe'en, kionga ja'aa, kixuntsjaa tonña 'ba ko ki'ndire tsakaiñu." ²⁴ 'Ba xi rey kitsure nchja xi kio inya: "Chja'á ru tonre xutabi 'ba ta'e ru xi te mani tse'e." ²⁵ 'Ba nchjabiu kitsure: "Na'en, tunga kui xutabiu je te ka'a ton tjinre." ²⁶ 'Ba xi rey kitsu: "An 'ba xin_nuu. Ngatsi'i xi tjinre ngisa = tse kua'e ngisare, tunga xi tsajainre, tusa stjukja'are ka'nda xi tjinchire. ²⁷ 'Ba ngat'a tse'e xi stikena, xi bi mejénre nga kuatexuma_ra, ndekonun nga'e 'ba ngixkuan tik'ion."

Nga Jesús fa'as'en naxinanda Jerusalén

Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19

²⁸ 'Ba kionga Jesús je 'ba kitsu, kijtjunre xutare nga janda kiji naxinanda Jerusalén. ²⁹ 'Ba kionga je kuatiñat'are naxinanda Betfagé ko Betania, echu tjenje xi Ya Olivo 'mi. 'Ba kio kitsikasen jó xutare. ³⁰ 'Ba kitsure:

—Tangiun naxinanda chi xi tijña nguba kio, 'ba kionga kuitjas'ion, xio

jngu ki'ndi burru xi tjita'ñu, xi kje nisa 'yajín 'bejñakjare. Chjundo 'ba ndeko nga'e. ³¹ 'Ba tsa tjin xi skuiningyanu: "¿Áññu techjundañú tjiubo?" 'bi t'in_ru: "Na'ennaxu machjenre."

³² 'Ba kiji xi kjinikasen, 'ba tsabe ki'ndi burru jofatsa'en nga je kitsu Jesús. ³³ 'Ba yejerañu inyakjenda ki'ndi burru, xi naire tsiningiyare:

—¿Áññu techjundañú ki'ndi burru?

³⁴ 'Ba kui kitsingojore:

—Na'ennaxu machjenre.

³⁵ 'Ba 'batsa'en ja'ekore Jesús ki'ndi burru, 'ba yasunre tjiutsanga chajare 'ba kitsik'ejñakjare. ³⁶ 'Ba jotsa'en Jesús tifi, xuta inyabayuju tjiutsanga chajare ngaya ndiyo. ³⁷ 'Ba kionga je inyafechu ña fijenya tjenje Ya Olivo, ngatsi'i xi tjenngire Jesús 'etuts'inre nga kiski'ndaya nga tsja titsubare 'ba nga inyatsichjire Na'enchana ngat'are ngayéje kjuakun xi tu tsabe. ³⁸ 'Ba inyatsu:

—¡Ngatatsichikunta'en Na'enchana rey xi ndibani ngat'are ja'enre! ¡Ngatjas'e kjuaxiu ngank'aa, 'ba ngatjanichjire Na'enchana ngank'aa!

³⁹ Tunga yak'a xuta fariseo xi tjenjinre xutankjiun kitsure:

—Maestru, chjutikue xutari.

⁴⁰ 'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba xin_nuu tsa xutabi xiu k'uendu, 'ba = nde ndiojo ski'ndaya.

⁴¹ 'Ba kionga Jesús je echu tiñare naxinanda Jerusalén, kiski'ndantjai nga tsabe naxinandabiu. ⁴² 'Ba kitsu:

—¡Jún, xuta Jerusalén, tsa kuira nixtjinbi kuanjinnu mé = xi tsja_nuu kjuaxiu! Tunga nganda'e tijña'monu.

⁴³ Ngu kjua'e nixtjin kionga xi stikenu k'uetinstundainu ko xjo nga k'uechjanu, 'ba bi sja'ndenu tsa kuiyu. ⁴⁴ 'Ba niki sikjekjuakjinnu 'ba sik'en xuta xi tse'e nanginu. 'Ba nijnguú ndiojo nde s'enduxjonenire xinkjin. Ngat'a bi kji'yo nixtjin nga Na'enchana ja'etsik'anginu.

Nga Jesús 'baxje xi inyabateña tsajmi ña ma ndetsinre ningu

Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22

⁴⁵'Ba kio Jesús ja'as'en ña ma ndetsinre ningu 'ba 'etuts'inre nga ts'axje xi inyabateña tsajmi. ⁴⁶'Ba kitsure:

—'Bitsa'en kua'indut'a enre Na'en-chana: “Ni'yaná, kui = xi kuan ni'ya ña xuta ma fakona.” Tunga jun, ngijore chacheje kjiño'on.

⁴⁷'Ba nyujun nyujun Jesús yakuya ña ma ndetsinre ningu. 'Ba xi ngakure na'miu ko chjine kjuatexuma 'ba ko xuta chingare naxinando tsangisjai jót-sa'en kuan sik'enni Jesús. ⁴⁸Tunga bi kisakure jó sa'enire, ngat'a ngatsi'i xuta 'ñu nda inyaminya ñojonntsjai mé = xi Jesús titsu.

Nga chjaningiyare Jesús 'yá xi kitsjare kjua'ñu

Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33

20 Jngu nixtjin yejerañu Jesús tibakuya ña ma ndetsinre ningu 'ba titsikja'axtiuyare xuta en ndare Na'enchana, kitsitiñat'are xi ngakure na'miu ko chjine kjuatexuma 'ba ko xuta chingare naxinando, ²'ba kitsure:

—'Ba t'innii. ¿Mé = kjua'ñu xi tjinri nga 'bi teñe'en? 'Ba ¿'yá xi kitsjari kjua'ñu nga ma 'bi teñe'en?

³'Ba Jesús kitsingojore:

—'Ba nde an skuiningiya_nuu jngu tsajmi. 'Ba tingojonu. ⁴¿'Yá = xi kitsikasen Juan Bautista nga ja'ekatenda, a Na'enchana, asa xuta = ?

⁵'Ba nchjabiu jonijmiko xinkjin nga 'bi kitsu:

—Tsa kuixan nga Na'enchana kitsikasen, kui kuetsu = na: “Ngu, ¿ánñu bi kuakjainninu mé = xi kitsu Juan?” ⁶'Ba tsa kuixan nga xuta kitsikasen, ngu ngatsi'i xuta kue'ena ndiojo nga sik'enna,

ngat'a makjainre nga Juan jngu profeta kuán.

⁷'Ba 'bitsa'en kitsingojore Jesús:

—Bi 'yee 'yá = xi kitsikasen.

⁸'Ba 'batsa'en Jesús kitsu nganire:

—'Ba ninga an bi 'ba xin_nuu mé kjua'ñu xi tjinna nga 'bi tsa'aan.

Nga Jesús 'bejña kjuakusun ngat'a tse'e nchja ch'okun xi tsa'exako uva

Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11

⁹'Ba Jesús 'etuts'inre nga 'ejñare jngu kjuakusun xutankjiun, 'ba kitsu:

—Jngu xuta 'entje uva. 'Ba kitsikere nangu nchja xi mare tsa'exako uva 'ba kui kjin kiji, 'ba 'ñu tsé ts'andayare. ¹⁰'Ba kionga echu chanre tu, xi naire nangu kitsikasen jngu chu'ndare, tuxi kueki'anire nchjabiu nga sjare tu xi 'bakore. Tunga nchjabiu ye'ere chu'ndabiu 'ba tu tjejen ntsja nga kitsikasen. ¹¹'Ba kio xi naire nangu kitsikasen ngani ngijngu chu'ndare; tunga nchjabiu 'ba nde ye'e nganire chu'ndabiu, 'ba ch'o kitsiko 'ba tu tjejen ntsja nga kitsikasen. ¹²'Ba xi naire nangu kitsikasen ngani ngijngu chu'ndare, tunga nchjabiu 'ba nde kitsi'on nganire chu'ndabiu 'ba ts'axje.

¹³'Tuchan xi naire nangu 'bi kitsu: “¿Mé = xi sa'aan? Tusa sikasiñ ki'ndi xi 'ñu tjona. 'Ba kuan kionga nchjabiu skue ki'ndina, skuekun.” ¹⁴Tunga kionga nchjabiu tsabe nga titsitiñat'are ki'ndire xi naire nangu, 'bi kitsure xinkjin: “Kui = bi xi xuntsja yeje xi tjinre na'enre. Tusa sik'ian, tuxi tsajan kuanni mé = xi xuntsja.” ¹⁵'Ba meni nchjabiu kikit'axin nga'nde ña tjintje uva ki'ndire xi naire nangu 'ba kitsik'en.

'Ba mani, xi naire nangu, ¿Mé = xi siko nchjabiu? ¹⁶Ngu kjua'etsikjesun nchjabiu 'ba kja'e xuta sikeya nganire nga'nde ña tjintje uva —kitsu Jesús.

'Ba kionga xuta xi inya kio kjint'e kibi, kitsu:

—;Niñajanni 'ba ngatjama!

¹⁷Tunga Jesús kiskutsejen'a nchjabiu 'ba kitsure:

—Ngu, ¿jó tsunire en xi kua'indut'a enre Na'enchana? Ngat'a 'bitsa'en kua'indut'a: “Ndiojo xi nchja chjine xjo ts'axjengi, kui = xi je kuánni ndiojo titjun.” ¹⁸'Ba tu'yañu xi skasun ndiojobiu, niki kuaxkua. 'Ba xi kuijennere ndiojobiu, niki kuaxi —kitsu Jesús.

Nga Jesús bakuya ngat'a tse'e kju'a'bechjintjai

Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17

¹⁹'Ba ndekuini chubabiu xi ngakure na'miu 'ba ko chjine kjuatexuma kuamejénre kitsuba Jesús, ngat'a be = nga Jesús 'ejña kjuakusunbi ngat'a tse'e kui, tunga kitsakjunke xutankjiun. ²⁰'Ba kjinikasen ña tijña Jesús yak'a nchja, tuxi kiskutsejen'monire. Kui xi kitsimaña yojore nga nda xuta kitsu, tuxi sa'enni nga Jesús kuetsu jngu en xi bi 'ba tjin, 'ba 'batsa'en kuan singantsjare gobernador tse'e Roma. ²¹'Ba kui nchjabiu kitsure:

—Maestru, 'ya = ni jin nga kjuakixi = xi sji ko xi bakuye 'ba nga bi kabi ñe'en kju'a xuta. Tusa ko kjuakixi bakuye ndiyare Na'enchana. ²²¿A tixa'nde asa bi tixa'nde nga k'uechjintjai ra ña xuta ngakure Romano? ¿A k'uechji = ña, asa bi k'uechja?

²³Tunga Jesús be = kjuamañare nchjabiu, 'ba kitsure:

²⁴—Takunu jngu ton denario. ¿'Yá = tse'e isen xi kjit'a nga'e, 'ba 'yá = tse'e ja'en xi kua'indut'a tonbi?

'Ba nchjabiu kitsingojo:

—Tse'e xuta titjun César.

²⁵'Ba Jesús kitsure:

—Ngu, ta'e ru César mé = xi kui tse'e, 'ba ta'e ru Na'enchana mé = xi tse'e kui.

²⁶'Ba nchjabiu bi kuán kitsa'en nga Jesús kuetsu jngu en xi bi 'ba tjin

ngixkun xutankjiun. Tusa kuakunre en xi kitsingojo Jesús 'ba xiu tsik'endu.

Nga Jesús bakuya nga kju'a'aya nganire xuta

Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27

²⁷'Ba kio yak'a nchja saduceo ja'ekun Jesús. Kui nchjabiu tsu nga mik'en bi nde fa'ayanire; 'ba ja'ekiningiyare Jesús, 'ba kitsure:

²⁸—Maestru, 'bitsa'en kitsi'indu xujunna Moisés: “Tsa jngu xi'in xi je tsixanko chjun kueya, 'ba tsa bi kis'ekore ki'ndi, jngu nts'e xuta xi k'ion kuixanko ngani chjun k'anbiu tuxi sjanire ki'ndi nts'e xi k'ion.” ²⁹Ngu, tsik'endu yatu nchja xi nts'e mani. Xi matitjun tsixan; tunga k'en, 'ba bi kis'ere ki'ndi. ³⁰'Ba chjunbiu tsixanko ngani xi majóni, xi 'ba nde k'en, 'ba bi kis'ere ki'ndi ngayeje. ³¹'Ba chjunbiu tsixanko ngani xi majánni ngayeje, 'ba 'ba kitsa'en ngatsi'i xi yak'a. Ngayatu jesun, 'ba bi kis'ere ki'ndi. ³²'Ba jaskan 'ba nde k'en chjunbiu ngayeje. ³³'Bamani, nixtjin nga kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en, ¿'yá = tse'e kuan chjunbi? Ngat'a ngayatu tsixanko.

³⁴'Ba Jesús kitsure:

—Xuta xi tjin nixtjin nganda'e bixan 'ba tsikixan ki'ndire. ³⁵Tunga xuta xi Na'enchana sa'enre kju'a nga 'bakore nga k'uendukun nixtjin xi sa'e ndiba, xi kju'a'aya nganire ngajinre mik'en, kui = xi bi nde kuixanni 'ba bi nde sikixanni ki'ndire, ³⁶ngat'a bi nde kuan kueyani. Tusa k'uendu jotsa'en tjindu ankjele, 'ba ki'ndire Na'enchana kuan, ngat'a ja'aya nganire ngajinre mik'en. ³⁷Tunga ngat'a tse'e nga kju'a'aya nganire xuta, ka'nda Moisés 'ba nde 'ejñatsejen nga kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en, kionga kitsi'indu ngat'a tse'e ya na'ya xi titijin ndi'i. Ngat'a 'bitsa'en kitsure Na'enchana: “Na'enre Abraham ko Na'enre Isaac 'ba ko Na'enre Jacob.” ³⁸'Ba

Na'enchana bi na'enre mik'en kuán, tu tse'e sani xi tjindukun. Ngat'a ngixkun Na'enchana tjindukun = ngatsi'i xuta.

³⁹'Ba kio yak'a chjine kjuatexuma kitsu:

—'Ba = tjin mé = xi sji, maestru.

⁴⁰'Ba bi nde mani kakun nga miningiya ngisare Jesús.

**Nga Jesús miningiya
'yá ntje ndibanire Cristo**

*Mt. 22:41–23:36; Mr.
12:35–40; Lc. 11:37–54*

⁴¹'Ba 'batsa'en Jesús tsiningiyare:

—¿Ánñu tsuni xuta nga ntjere David ndibanire Cristo? ⁴²Ngat'a ndekuini David 'bitsa'en kitsi'indut'a xujun Salmos: Na'enchana kitsure Xuta chingana:

“Teni ngate kixina

⁴³ka'nda nga xi stikeri ngi ndsakui sik'endaq.”

⁴⁴Ngu, ¿jót'sa'en Cristo ntjere David kjuendibani, nga ndekuini David “Xuta chingana” tsure?

⁴⁵'Ba yejerañu ngatsi'i xuta inyaminya ñojon, Jesús jako xutare, 'ba kitsure:

⁴⁶—Tikuendo yojonu ngat'a tse'e chjine kjuatexuma. Ngu, matsjare 'betsuma nga baja najñu nduju 'ba matsjare nga ko 'ñu tsé kjuaxuta nikja'ayare ngajin ndetsin. 'Ba matsjare nga 'bendusun yaxile xi tjun inya ni'ya sinagoga 'ba nga'nde xi ngisa nda kja'ajin nga jngu s'i. ⁴⁷'Ba kui xi kja'are ni'yare yanchjin k'an, 'ba sa'e 'ñu tsé fako Na'enchana meni xuta xi kja'ere kuetsuni: “Ne nda xuta.” Kui kjuañu xutabiu ne tsé kjuanima kju'a'axtiuni.

**Nga Jesús bakuya
ngat'a tse'e ton chje**

Mr. 12:41–44

21 'Ba kionga Jesús kiskutsejen, tsabe xuta nyina xi inyaminya tonre gaya kaxa xi tse'e ton chje. ²'Ba

nde tsabe jngu chjun k'an nima xi 'eya kaxa tse'e ton chje jó ton xkua xi chuba kjiya. ³'Ba Jesús kitsu:

—Kjuakixi = xi xin_nuu nga kui chjun k'an nimabi ngisa = tse kitsja tu'bani ko ngatsi'i xi yak'a. ⁴Ngu ngatsi'i xi yak'a tu kui xi 'bangire kitsja, tunga chjunbi, ngajin kjuanimare, je kitsja yeje xi machjenre nga k'uejñakun.

**Nga Jesús tsu mé = xi kuakutsejen
nga kjue ngasun'ndio**

Mt. 24:1–28; Mr. 13:1–23

⁵'Ba yak'a xutare inyanchja ngat'a tse'e ningu, jót'sa'en tsjatsa'en kjiña'axako ndiojo xi tsjakun, 'ba nde ko tsajmi tsjakun xi tiba'e kjuatjore Na'enchana. Tunga Jesús kitsu:

⁶—Kjua'e = nixtjin nga ngayéje kibi xi jun techutsejen'o kjuekjua. Kuixungi yeje 'ba nijnguú nde ndiojo s'enduxjonenire xinkjin.

⁷'Ba 'batsa'en nchjabiu tsiningiyare:

—Maestru, ¿kjia'á nga 'bi kuan? 'Ba ¿mé = chuba xi s'e kionga je k'uetjusun yeje kibi?

⁸'Ba Jesús kitsu:

—Tikuendo yojonu nga tu'yá ngat'e-jñunu. Ngat'a ne nkjin xuta kjua'e xi ja'enna sichjen, 'ba kuetsu: “An = ña xi Cristo”, 'ba: “Nixtjinbiu je matiña ya'a.” Tunga bi mangintjenngiu kui. ⁹'Ba kionga jun kjuinu'yo nga tjin kjuachan 'ba nga tsajain kjuaxiu ngajinre naxinanda xi tjin, bi kun, ngat'a tjinne = re nga tjun 'ba kuan, tunga kje fa'ejín nixtjin nga kjue ngasun'ndebi ya'a.

¹⁰'Ba Jesús kitsu ngisare:

—Naxinanda skjanko kja'e naxinanda, 'ba chikun skjanko kja'e chikun. ¹¹'Ba nga i nga jaan s'e chon xi ne 'ñu ko kjindia 'ba ko chi'in xi 'ñu. 'Ba kuatsejen ngank'aa chuba ya'e 'ba ko mé = xi kuinyakunre xuta.

¹² 'Tunga kionga kje majín ngayéje kibi, jun titjun subanu xuta 'ba sjen-ngikenu. Singantsjanu ngaya ntsja xi ngakure ni'ya sinagoga 'ba sikja'as'ennu nduya. 'Ba tu ngat'a tsa'an = nini kuekonu ngixkun rey 'ba ngixkun gobernador. ¹³ 'Ba kionga 'ba kuato'on, saku'ndenu nga k'ue_ru nijmi nchjabiu ngat'a tsa'an. ¹⁴ 'Bi tsa'en tikja'etsjion nga bi tjinnere nga k'uendatitjun jó kuixun tuxi kuinyakoñu yojonu. ¹⁵ Ngat'a an sja_nuu en ko kjuankjin kakun jótsa'en kjuinukjuo meni nga xuta xi stikenu bi sa'ennu kionga xuko. ¹⁶ 'Ba ka'nda xichanu ko nts'io ko xingiu 'ba ko xuta xi nda ya'anu singantsjanu 'ba yak'a xi tjin ngajinnu kjuinik'en. ¹⁷ 'Ba tu ngat'ana = nini kuastike tsi'inu xuta. ¹⁸ Tunga nijnguú ntsja ku chaja. ¹⁹ ¡Kixi tinyo 'ba bi nikje_ru kakún, tuxi k'uangiñu!

²⁰ 'Ba kionga xio nga chasoldadu k'uetinstunndaire naxinanda Jerusalén, ngatja'yo nga je kuatiña nixtjin nga kjuerkjua. ²¹ 'Ba kui nixtjinbiu, xi tjindu nangi Judea ngatanga ña tjin nindu, 'ba xi tjindu ngajin naxinanda Jerusalén ngat'etju naxinando, 'ba xi tjindu ngi-jña, bi nde ngatjendiba ngisani ngajin naxinando. ²² Ngat'a kui nixtjinbiu sakure chjire xuta ngat'are mé = xi bi nda kitsa'en, tuxi 'batsa'en kua-jngu yejeni xi kua'indut'a enre Na'enchana. ²³ ¡Nimaxunini yanchjin xi kui nixtjinbiu tji'yamore ki'ndi 'ba xi inyatsikaki ki'ndire! Ngat'a tse kjuanima xi s'e ngasun'ndio, 'ba kjuastire Na'enchana kjua'enere naxinandabi. ²⁴ 'Ba tjin xi kjuinuñare kicha, 'ba yak'a tji'ñu nga kuechani ngayéje nangi xi tjin. 'Ba xuta xi bi tse'e Israel kuinyane naxinanda Jerusalén 'nda nga kuajngu nixtjin xi kika'e'ndere nga kuatexuma.

Kionga kjua'e ngani Ki'ndire Xuta xi'iun

Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37

²⁵ 'Ba s'ere chubá tsu'biu, so 'ba ko niñu. 'Ba nga'e, t'anangiu, ngayéje naxinanda 'ñu sakjun 'ba bi skue mé = xi sikja'etsjen ngat'a tse'e jotsa'en 'ñu kjuane ndachikun 'ba jotsa'en 'ñu kuaje nk'a tsindiure nando. ²⁶ 'Ba xuta kueyaya nga sakjun kionga skue mé = xi kuata'en ngasun'ndio, ngu ka'nda nga'ñu xi tjin ngank'aa steya. ²⁷ 'Ba kio xiare Ki'ndire Xuta xi'iun, nga tjindibajin yufi ko 'ñu tsé kjua'ñu 'ba ko kjuaje. ²⁸ 'Ba kionga k'uetuts'inre nga 'ba kuan, tinyo 'ba chutsijon ngank'aa, ngat'a je matiña nixtjin nga kuando —kitsu Jesús.

²⁹ 'Ba Jesús 'ba nde 'ejña jngu kjuakusun, 'ba kitsu:

—Chutsejen'o ya higo ko nituñare ya xi tjin. ³⁰ Kionga je 'betuts'inre nga 'betjure nts'en, je 'yo nga nixtjinre chundaba matiña. ³¹ 'Ba nde 'ba = tsa'ennire kionga xio nga je 'ba tjima, ngatja'yo nga je matiña nixtjin nga kuatexuma Na'enchana.

³² 'Kjuakixi = xi xin_nuu nga kuajngu yeje kibi kionga kje fesunjín xuta xi tjin nganda'e. ³³ Ngank'aa 'ba ko t'anangiu kjuet'a, tunga enña bi kjuet'a.

³⁴ 'Tikuendo yojonu, 'ba bi ba'e'ndio tsa sitajajin inimanu mé = xi ch'otjin joni kjuach'i ko kjuamafo ngat'a tse'e mé = xi mejénre yojonu asa mé = xi tjin ngasun'ndio. Ngat'a tsa 'ba si'on, kionga kjua'e nixtjinbiu, ta'a skanenu joni jngu chen. ³⁵ 'Ba = tsa'en kui nixtjinbiu kjuendibanere ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio. ³⁶ Kui kjua tetsubandañu jun, 'ba chukontsjo Na'enchana, meni nga s'eninu nga'ñu nga kuiyu ngayéje kjuanima xi kuan, 'ba nga kixi kuinyo ngixkun Ki'ndire Xuta xi'iun —kitsu Jesús.

³⁷ 'Ba nyujun nyujun Jesús yakuya ña ma ndetsin ningu, 'ba nga majñu fit-sikja'aya tjenngi xi Ya Olivo 'mi. ³⁸ 'Ba ngatsi'i xuta tajñu tajñu ja'e ña ma ndetsin ningu nga fa'ekasen ñojonre Jesús.

Nga xutaxa foyare nga suba Jesús

Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53

22 'Ba je matiña s'i pascua, kionga xuta judío kjine niñuxtila xi tsajainre na'yu san. ² 'Ba xi ngakure na'miu 'ba ko chjine kjuatexuma inyamangisjai ndiya jótša'en kuan sik'en Jesús, ngat'a tsakjunke xutankjiun.

³ 'Ba chanayi Satanás ja'as'enjin inimare Judas xi 'ba nde Iscariote 'mi, jngu xi tejó xutare Jesús. ⁴ 'Ba kui kikun xi ngakure na'miu ko xi ngakure chasoldadu xi tsikuenda ningu, 'ba jonijmiko nchjabiu ngat'are jótša'en kuan singantsjare Jesús. ⁵ 'Ba nchjabiu kuatsjare 'ba 'endako Judas nga sjare ton. ⁶ 'Ba Judas kuakjainre 'ba 'etuts'inre nga tsangisjai mé = fa chubá xi ngisa nda nga singantsja Jesús kionga bi skue xutankjiun.

Nga kjenko xutare Jesús

Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26

⁷ 'Ba je ja'e nixtjin nga xuta judío kjine niñuxtila xi tsajainre na'yu san, 'ba nga tsik'en chutsanga tse'e s'i pascua. ⁸ 'Ba Jesús kitsikasen Pedro ko Juan, 'ba kitsure:

—Tangink'endo xichine tse'e s'i pascua, meni nga ñatjen sinchjaña.

⁹ 'Ba nchjabiu tsiningiyare:

—¿Ña = ñu mejénri nga kuek'endai xi xina?

¹⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—Kionga kuitjas'ion ngajin naxinando, kio skajiun jngu xuta xi jngu nisa nanda ya'a. Tangintjengiu 'nda ni'ya ña kui kjuas'as'en, ¹¹ 'ba 'bi t'in_{ru}

xi naire ni'yo: “Maestru tsuri: ¿Ñáre nga'ndeñu nga kuakjenkuá xutana kionga kuechji jñii s'i pascua?” ¹² 'Ba kio kui kuakunu jngu nga'nde teya xi je tijñanda 'ba xi ngank'are ni'yo tijña. Kio t'endo xi xina.

¹³ 'Ba xutare kiji 'ba 'ba fa tsa'en kuasjare jotsa'en ja'ba je kitsure Jesús. 'Ba kio 'enda xi skine jñu s'i pascua.

¹⁴ 'Ba kionga je echu chubá nga kuakjen, Jesús ko apóstoles tsik'endut'a yamixo. ¹⁵ 'Ba Jesús kitsure:

—A tu 'ñu = mejénna nga ñatjen skinaá ko jun xichine tse'e s'i pascuabi, kionga kje fa'axtiuján kjuanima! ¹⁶ Ngat'a 'ba xin_{nuu} nga bi nde skineña xi tse'e s'i pascua 'nda nga kuajngu jó tsunire s'iu ña batexuma Na'enchana.

¹⁷ 'Ba 'batsa'en kiskjebe chutsinbiu 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsu:

—Chjubio kibi 'ba tika'bisun_{ru} xingiu. ¹⁸ Ngat'a xin_{nuu} nga bi nde binu k'uiña ka'nda nixtjin nga kuatexuma Na'enchana.

¹⁹ 'Ba jaskan kiskjebe niñuxtilo 'ba kionga je kitsjare kjuanda Na'enchana, kitsijoya 'ba kitsjare xutare, nga titsu:

—Kui = bi xi yojona, xi singantsja nga kueya nga tu kjuanda tsojon. 'Ba ti'on, tuxi kjuas'etsjenninu ngat'a tsa'an.

²⁰ 'Ba kionga je tsakjen, 'ba nde kiskjebe chutsinbiu, nga titsu:

—Kui chutsinbi xi bakutsejen kjuaxatse xi ti'bendakoni Na'enchana ko xutare ngat'are jinna xi titsen nga tu kjuanda tsojon nga s'enda kjuo.

²¹ 'Tunga nganda'e, xuta xi singantsjana 'ba nde tijñat'akona yamixabi.

²² Ngat'a 'ba = kuanre Ki'ndire Xuta xi'iun jotsa'en kis'enda ngat'are kui, tunga jnimaxuni xuta xi singantsja kui! —kitsu Jesús.

²³ 'Ba 'batsa'en xutare 'etuts'inre nga tsiningiyare xinkjin 'yá = xi singantsja.

Nga Jesús tsu 'yá = xi ngisa tjun tijña

²⁴'Ba kio xutare josiko xinkjin ngat'are 'yá = xi ngisa tjun tijña ngajinre. ²⁵Tunga Jesús kitsure:

—Rey xi batexuma naxinanda xi bi judío 'ñu batexumare xutare. 'Ba nchja xi tjindre xa mejénre nga xuta kuetsure nga nda inyatsa'en. ²⁶Tunga ngajinnu bi 'ba kuan. Tusa xi ngisa tjun tijña ngajinnu ngatatsa'en yojore joni tsa kui xi ngisa ki'ndi. 'Ba xi batexuma ngatatsa'en yojore joni tsa kui xi chu'ndare xi yak'a. ²⁷Ngu, ¿'yá = xi ngisa tjun tijña? ¿A xi 'bejñat'a yamixo nga kjine =, asa chu'nda xi 'beya xichine =? ¿A bi tsa xi 'bejñat'a yamixo? Tunga an tejñajin_nuu joni chu'ndanu.

²⁸'Jun bi kjinikumanuu kionga kichut'ayakona. ²⁹Kui kjua sjani_nuu kjua'ñu nga kuatexumo, jotsa'en kitsjana Na'enna, ³⁰tuxi sinchjañu 'ba s'iuñu t'a yamixana ña kuatexumaa, 'ba kuetsubasun yaxile ña si'an_ru kjua ntjere xuta Israel xi tejó ka'a mani.

Nga Jesús tsutitjun nga Pedro kuetsu nga bi xutare kuán

Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38

³¹'Ba Jesús kitsu:

—Simón, chanayi Satanás tsi'akjua nga k'uetsujmeyanu joni ko trigo. ³²Tunga an je 'etsa_ra Na'enchana ngat'a tsiji, tuxi bi sichajani kjuamakjainri. 'Ba kionga kjua'e ngani ngixkuan, tisekue nts'é tuxi kixi kuinyantsjaini.

³³'Ba Simón kitsure:

—Na'en, tjiingu takuan nga kjuikora nduya 'ba ka'nda kueyakora.

³⁴'Ba Jesús kitsure:

—Pedro, an xinra, kionga kje kji'nda-jín chaxicha nixtjin nganda'e, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuáin.

³⁵'Ba sa'e tsiningiyare xutare:

—Kionga kitsikasen_nuu 'ba kixin_nuu nga bi x'o chitsa, ninga ton ninga jnde, ¿a tjin = xi kichajanu?

'Ba nchjabiu kitsure:

—Tumé kichajani.

³⁶'Ba Jesús kitsu nganire:

—Tunga nganda'e, xi tjindre chitsa, ngataba'a. 'Ba nde ngataba'a tonre. 'Ba xi tsajainre kicha, ngatateña nájñu ndujure 'ba ngatatsejngu. ³⁷Ngu 'ba xin_nuu, nga tjinnere nga k'uetjusun enbi xi kua'indut'a enre Na'enchana ngat'a tsa'an: “Ba kui xi 'ba nde kis'exk-ijinre xuta ch'okun.” Ngat'a ngayéje xi kua'indut'a ngat'ana tjinnere nga k'uetjusun.

³⁸'Ba nchjabiu kitsure:

—iNa'en, nga'e tjindu jó kicha!

'Ba Jesús kitsu ngani:

—Je kuán nde.

Nga Jesús fako Na'enchana

Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42

³⁹'Ba sa'e Jesús 'etju 'ba kiji tjenngi Ya Olivo jotsa'en ntsjai. 'Ba nde xutare kitjenngi ngayeje. ⁴⁰'Ba kionga je echu kio, Jesús kitsure:

—Chja'a_ru kjuanda Na'enchana, tuxi bi xut'ayakoninú.

⁴¹'Ba kitsikjint'are jo kji'i ma chanikja'a jngu ndiojo. 'Ba kio tsakaskunch'in 'ba jako Na'enchana, ⁴²'ba kitsure:

—Na'en, tsa mejénri k'uejñat'axinnaa kui kjuanimabi, t'ejñat'axinnaa. Tunga bi ngatjama jotsa'en an mejénra, tusa jotsa'en ji mejénri.

⁴³'Ba kuatsejen jngu ankje xi jendibajenni ngank'aa nga ja'etsjare nga'ñu. ⁴⁴'Ba kionga ne tse kjuanima tifa'axtiu Jesús, ngisa 'ñu jako Na'enchana, 'ba nandubare tsixu t'anangiu joni tinre jin xi tsiña.

⁴⁵'Ba kionga je jet'are nga tifako Na'enchana, tsisetjen 'ba jendiba ngani ña tjindu xutare. 'Ba kjiyufe nga echu

ngat'a je kitsikjejdare kjuabo. ⁴⁶ 'Ba Jesús kitsure:

—¿Ánñu tetsujñafeñu? Tisetjion 'ba chja'a ru kjuanda Na'enchana, tuxi bi xut'ayakoninú.

Nga fa'enduba Jesús

Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn 18:2-11

⁴⁷ 'Ba yejerañu tinchja Jesús, nkjin xuta ja'e. 'Ba Judas xi jngu xutare Jesús xi tejó tjentitjunre xutankjinbiu. Kui kit-sitiñat'are Jesús 'ba 'endsu'a. ⁴⁸ 'Ba Jesús kitsure:

—Judas, ¿a ningantsjani Ki'ndire Xuta xi'iun ko jngu ndsu'a?

⁴⁹ 'Ba kionga xutare xi inyandaire Jesús tsabe mé = xi tjima, tsiningiyare:

—Na'en, ¿a kicha = kuixkjankoní?

⁵⁰ 'Ba jngu xutare xi s'ejña kio yajare chu'ndare na'mi titjun, 'ba tsatet'a ñojon kixi. ⁵¹ Tunga Jesús kitsu:

—Je kuán nde. Bi 'ba ñon'on.

'Ba kitsiko ñojon chu'ndabiu, 'ba kitsinda. ⁵² 'Ba sa'e Jesús jako xi ngakure na'miu ko xi ngakure chasoldadure ningu 'ba ko nchja chingare naxinando xi ja'etsuba, 'ba kitsure:

—¿Ánñu ko kicha ko ya kich'añu nga ja'echja'anuu, joni tsa jngu chacheje kuáan? ⁵³ Nyujun nyujun tsakatejñajinntsai nuu nga yakuya ña ma ndetsinre ningu, 'ba niñajanni kjindubanu. Tunga tsojon horabi, kionga xi jñu batexuma.

Nga Pedro tsu nga bi xutare Jesús kuán

Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27

⁵⁴ 'Ba sa'e nchjabiu kitsuba Jesús 'ba kiko ndaba na'mi titjun. 'Ba Pedro kjin tjenggire. ⁵⁵ 'Ba ngamasenre ngandetsin ni'yabiu nchjabiu 'etse ndi'i 'ba tsik'en-dundaire, 'ba Pedro 'ba nde tsik'ejña-jinre ngayeje. ⁵⁶ 'Ba kio jngu chjun

chu'nda tsabe kui nga tijñat'a ndi'u, 'ba nda kiskutsejen'a, 'ba kitsu:

—Kui xutabi 'ba = nde tsak'ajmeko Jesús.

⁵⁷ Tunga Pedro 'e'mota'en yojore nga kitsu:

—Na, bi 'bexkuan xutabiu.

⁵⁸ 'Ba sangutjun, ngijngu xuta tsabe ngani, 'ba kitsure:

—Ji 'ba = nde makue nchjabiu ngayeje.

Tunga Pedro kitsu:

—Junjun, na'en, bi makuá.

⁵⁹ 'Baru tsa jngu hora jaskan ngani, ngijngu xuta 'ñu si kitsu:

—Kjuakixi = nga Jesús tsak'ajmet-jenngi, ngat'a 'ba = nde Galilea tse'e ngayeje.

⁶⁰ Tunga Pedro kitsu ngani:

—Na'en, bi 'biá mé = xi te'mi ri.

'Ba ndekuini chubabiu, yejerañu Pedro tinchja, ta'a kiski'nda jngu chaxicha.

⁶¹ 'Ba 'batsa'en Na'enna Jesucristo kitsiku'be 'ba kiskutsejen'a Pedro, 'ba kio Pedro ja'etsjenre en xi ja'ba je kitsure: “Kionga kje kji'ndajín chaxicha nixtjin nganda'e, ji je ján ndiya kisji nga bi xutana kuáin.” ⁶² 'Ba sa'e Pedro 'etju nga'n-debiu, 'ba 'ñu kiski'nda.

Nga nisubare Jesús

Mt. 26:67-68; Mr. 14:65

⁶³ 'Ba xi inyatsikuenda Jesús inyabejnuke 'ba inyabajare. ⁶⁴ 'Ba 'e'mo tuxkun, 'ba miningiyare:

—Ji xi profeta 'mi ri yojori, 'ba t'innii, ¿'yá = xi yajari nganda'e nde?

⁶⁵ 'Ba kitsure nkjin kuya en ch'otsu.

Nga Jesús ña'anre kjua ngixkun xutaxa judío

Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn 18:19-24

⁶⁶ 'Ba kionga je kis'e isen, kuañajan nchja chingare naxinando ko xi ngakure na'miu 'ba ko chjine kjuatexuma, 'ba

kiko Jesús ña mañajan ngatsi'i xutaxa judío. 'Ba kio tsiningiyare:

⁶⁷—'Ba t'innij, ¿a ji = ni xi Cristo?

Tunga Jesús kitsure:

—Tsa xin nuu nga kui = ña, bi kuak-jainnu. ⁶⁸'Ba tsa skuiningiya nuu, bi singojonuu ninga bi kjuinuntjinnuu.

⁶⁹Tunga ba'anire nganda'e Ki'ndire Xuta xi'iun k'uejña ngate kixire Na'enchana xi 'ñu tse kju'añu tjinre.

⁷⁰'Ba sa'e ngatsi'i tsiningiyare:

—¿A jixu xi Ki'ndire Na'enchana kuáin?

'Ba kui kitsure:

—Jún = suba je 'ba temixun.

⁷¹'Ba meni nchjabiu kitsu:

—¿A machjen ngisana xuta xi kuetsu mé = xi kitsa'en? Na = suba je kjinu'ya en xi kitsu.

Nga Jesús ña'anre kju'a ngixkun Pilato

*Mt. 27:1-2, 11-14; Mr.
15:1-5; Jn. 18:28-38*

23 'Ba ngatsi'i xutaxa tsetjen 'ba kiko Jesús ngixkun Pilato, gobernador tse'e Roma. ²'Ba nga je tjindu ngixkun, 'etuts'inre nga kiskaninejere, 'ba kitsu:

—Kui xutabi kja'e ndiya tifiko naxinandani. Titsu nga tichja'nde nga s'echjire xuta titjun César mé = xi machjintjai, 'ba nde titsu nga kui xi Cristo, jngu rey ngayeje.

³'Ba Pilato tsiningiyare Jesús:

—¿A ji = ni reyre xuta judío?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Ji je 'ba kisji.

⁴'Ba kio Pilato jako xi ngakure na'miu ko xutankjiun, 'ba kitsure:

—Nime je sakunā ngat'are xutabi.

⁵Tunga nchjabiu a tu si kitsu:

—Jotsa'en kui tibakuya timinyasiyare xutankjiun ngayéje nga'nde xi tjin nangi Judea. 'Etuts'inre nangi Galilea 'ba ka'nda nga'e je ja'e nga 'ba titsa'en.

⁶'Ba kionga Pilato kjint'e kibi, tsiningiya tsa Jesús jngu xuta tse'e Galilea kuán. ⁷'Ba kionga kik'inre nga Jesús ndibani nangi Galilea, ña batexuma Herodes, 'batsa'en kitsikasen Jesús ngixkun Herodes, xi 'ba nde tijña naxinanda Jerusalén kui nixtjinbiu. ⁸'Ba kionga Herodes tsabe Jesús, 'ñu tsja kuánre, ngat'a je nda'e mejénnire skue. Ngat'a nkjin ndiya kjint'e ngat'a tse'e Jesús, 'ba mejénre skue nga kui sa'en jngu kjuakun. ⁹'Ba tsé tsiningiyare, tunga nijnguú en kitsingojo Jesús. ¹⁰'Ba 'ba nde kio inya xi ngakure na'miu ko chjine kjuatexuma nga 'ñu inyakaninejere Jesús. ¹¹'Ba 'batsa'en Herodes ko chasoldadure joni tsajmi xi tumé chjire kitsiko Jesús. 'Ba tsejnuke nga kitsikaja jngu najñu xi tsja kji'i joni xi baja rey, 'ba kitsikasen nganire Pilato. ¹²'Ba kui nixtjinbiu Herodes ko Pilato, xi nganda'eñu stike xinkjin tsakañu, 'etuts'inre nga nda tsaka'a xinkjin.

Nga Pilato 'bexa nga kjuinik'en Jesús

Mt. 27:15-26; Mr.

15:6-15; Jn. 18:39-19:16

¹³'Ba meni Pilato eñajan xi ngakure na'miu ko xutaxa 'ba ko xutankjiun, ¹⁴'ba kitsure:

—Jun ja'ekonuu xutabi. Temixun nga timinyasiyare xutankjiun. 'Ba ngixkún je tsiningiya ra, 'ba bi kisakunā tsa tjinre je xutabi ngat'are ngayéje xi tefangiu. ¹⁵Ninga Herodes bi kisakut'are je. Kui kju'a kitsikasen nganina xutabi. Ngu, je te'yo nga tumé kitsa'en xutabi xi 'bakore nga kueya. ¹⁶'Bamani, k'uexaa nga s'ere 'ba sa'e suntjjan.

¹⁷'Ba xki nu xki nu nga s'i pascua, Pilato tjinnere nga tsik'ejñandai jngu xuta xi kjiyuya nduya. ¹⁸Tunga tu jngu kitsa'en jndare xutankjiun nga kiski'ndaya, 'ba kitsu:

—;Ngatjanik'en xutabiu!
;Tik'ejñandainii Barrabás!

¹⁹ Barrabás kis'eya nduya, ngat'a ngajin naxinanda Jerusalén kiskjanko nchja xi tse'e Roma, 'ba kitsik'en jngu xuta.
²⁰ 'Ba Pilato mejénre nga sik'ejñandai Jesús, kui kjua jako ngani xutankjiun.
²¹ Tunga xutankjiun ngisa 'ñu kiski'ndaya, 'ba kitsu:

—;Tjat'ai kru xutabiu! ;Tjat'ai kru xutabiu!

²² 'Ba xi majánni ndiya Pilato jako ngani, 'ba kitsure:

—Ngu, ¿mé = kjua xi ch'otjin kitsa'en xutabi? Nimé tisakunā xi 'bakore nga kueya. 'Bamani, k'uexaa nga s'ere 'ba sa'e suntjian.

²³ Tunga xutankjiun ngisa 'ñu si kitsa'en nga tsi'are Pilato nga k'uet'a kru Jesús, ka'nda nga kjinisinre. ²⁴ Kui kjua Pilato kitsjani enre nga k'uetjusunre mé = xi inyami'a. ²⁵ 'Ba meni kitsik'e-jñandai xuta xi xutankjiun ja'ajin, xuta xi kjiya nduya ngat'a kiskjanko nchja xi tse'e Roma 'ba kitsik'en jngu xuta. 'Ba kitsingantsja Jesús, tuxi sikoni jotsa'en mejénre xutankjiun.

Nga s'et'a kru Jesús

Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27

²⁶ 'Ba kionga Jesús inyafikat'a kru, kit-suba jngu xuta xi tse'e nangi Cirene, xi Simón 'mi, xi ngijña tjindibani. Kui xi kitsika'anijin kru, 'ba kitjenggi Jesús.

²⁷ 'Ba nde nkjin xuta tjenngire ko yanchjin xi inyakji'ndantjai Jesús ngat'a kjima'onre. ²⁸ Tunga kitsiku'be Jesús 'ba kiskutsejen'a yanchjinbiu, 'ba kitsure:

—Jun yanchjin Jerusalén, bi an chi'ndantjainuu. Tusa chi'ndo ngat'a tsojon 'ba ngat'a tse'e ki'ndinu. ²⁹ Ngat'a kjua'e = nixtjin nga 'bi kuetsu xuta: “Ndaxure yanchjin xi 'ndi, xi niñajanni kis'eya'more ninga bi kitsikaki ki'ndi.” ³⁰ 'Ba kio kuetsure nindu: “Tix-

uneni.” 'Ba kuetsure tjengiu: “T'e'moni.”
³¹ Ngat'a tsa 'bi mata'en ya xkjuen, ngisa = tu kuata'en kionga je kixi —kitsu Jesús.

³² 'Ba tjenko nchjabiu jó nchja ch'okun xi 'ba nde k'uet'ako kru Jesús. ³³ 'Ba kionga je echu nga'nde xi Nindaku Mik'en 'mi, kio yat'a kru Jesús ko ngojó nchja ch'okunbiu. Jngu ngate kixire 'ba jngu ngate skjunre. ³⁴ 'Ba Jesús kitsu:

—Na'en, tichat'a_ri, ngat'a bi be mé = xi inyatsa'en.

'Ba chasoldadu kitsiskaya najñure Jesús, tuxi xianire 'yá = xi k'uakore 'ba sika'bire xinkjin. ³⁵ 'Ba kio inya xutankjiun nga inyakutsejen'a. 'Ba ka'nda xutaxa inyatsisubare Jesús, 'ba kitsu:

—Kui xutabi kitsik'angi xuta xi kja'ere. Ngatatsik'angi tajngu yojore nganda'e tsa kjuakixi nga kui xi Cristo xi Na'enchana ja'ajin.

³⁶ 'Ba chasoldadu 'ba nde inyatsisubare Jesús ngayeje. Kitsitiñat'are 'ba kitsjare binu san. ³⁷ 'Ba inyatsure:

—Tsa ji xi reyre xuta judío, tik'angi tajngui yojori.

³⁸ 'Ba nde kis'et'a ngasun nk'a ku Jesús jngu yate xi tsu: “Kui = bi xi reyre xuta judío.”

³⁹ 'Ba jngu xuta ch'okun xi ñatjen kjit'ako kru Jesús, 'bitsa'en ch'o kitsure:

—Tsa ji xi Cristo, tik'angi tajngui yojori 'ba 'ba nde tik'anginij jin.

⁴⁰ Tunga xi ngijngu jatiko xutabiu, 'ba kitsure:

—¿A bi kunye Na'enchana, ninga ndekuini kjuanima temitja'axtiuni?
⁴¹ 'Ba tjin = ndiyare nga temitja'axtia kjuanima ña, ngat'a 'ba fa ni tsa'en te'bechja jo kjiña'an. Tunga kui xutabi tumé xi ch'otjin kitsa'en.

⁴² 'Ba sa'e jako Jesús, 'ba kitsure:

—Jesús, tikja'etsjen ngat'a tsa'an kionga je kuatexumai.

⁴³ 'Ba Jesús kitsure:

—Kjuakixi = xi xinra, nga nganda'e kuenikonaa ngank'aa, nga'nde ña nda chun.

Nga 'me Jesús

Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30

⁴⁴ 'Ba kionga je mején nyusen nixtjinbiu, kuajñu ngayéje ngasun'ndio ka'nda nga chuba ján nga kuangixun. ⁴⁵ 'Ba tsu'biu bi nde kji'yanire. 'Ba masen kitijndajen najñu xi kitjenchja nga'nde xi 'ñu tsje tse'e ningun. ⁴⁶ 'Ba Jesús 'ñu kiski'ndaya, 'ba kitsu:

—Na'en, ngaya ndsai te'bejñaa inimana.

'Ba nga je 'ba kitsu, k'en.

⁴⁷ 'Ba kionga xi ngakure chasoldadu Romano tsabe mé = xi kuán, kitsichjire Na'enchana, 'ba kitsu:

—Kjuakixi = nini nga kui xutabi jngu xuta xi kixi.

⁴⁸ 'Ba kionga ngatsi'i xutankjiun xi kio kuañajan nga inyakutsejen'a, tsabe mé = xi kuán, 'ñu kjimabare nga kiji ngani ndaba. ⁴⁹ Tunga ngatsi'i xuta xi bexkun Jesús kjin inya nga inyakutsejen mé = xi tjima. 'Ba 'ba nde kio inyajinre yanchjin xi jendetjenngi 'nda nga 'etju nangi Galilea.

Nga s'eyanijin Jesús

Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42

⁵⁰ 'Ba kio tijña jngu xutaxa xi Kuse 'mi xi Arimatea tse'e, naxinanda xi tijña ngajinre nangi Judea. Xi nda xuta 'ba kixi fiko yojore ngixkun Na'enchana. ⁵¹ Xi 'ba nde tikuyare nixtjin nga kuatexuma Na'enchana 'ba xi bi tijngu kakun jo tsa'en joyare xutaxa xi yak'a 'ba nga jo kitsa'en. ⁵² 'Ba kui kikun Pilato 'ba tsi'are yojore Jesús. ⁵³ 'Ba kionga je ts'a-jent'a kru, yaxtejun jngu najñu tjibe 'ba yajñaya jngu tsju xi kitju'ngi jngu naxi, ña nisa'yajín s'eyanijin. ⁵⁴ Kui nixtjinbiu xuta judío inya'benda xi skine s'i pascua, 'ba je ti'betuts'inre nixtjin nga nikja'aya.

⁵⁵ 'Ba yanchjin xi tjenko Jesús 'nda nangi Galilea kiji 'ba tsabe tsju, 'ba kiskutsejen jót'sa'en kis'ejña yojore Jesús. ⁵⁶ 'Ba jendiba ngani ndaba 'ba 'enda nanda xi ixi jen ko tsajmi xi nda jen. 'Ba yanchjinbiu kitsikja'aya nixtjin nga nikja'aya, jot'sa'en tsu kjuatexumo.

Nga fa'ayare Jesús ngajinre mik'en

Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10

24 'Ba 'ñu tajñu nixtjin xi 'betuts'inre semana, yanchjinbiu kiji ngani ña tijña tsju 'ba ja'eko tsajmi xi nda jen xi 'enda. ² 'Ba kionga ja'e, tsabe nga je kitukja'axin ndiojo xi kis'extiuchjani tsju. ³ 'Ba ja'as'en, tunga bi kuasjare yojore Na'enna Jesús. ⁴ 'Ba nga bi be mé = xi sikja'etsjen ngat'are kibi, tukji-a'a inyat'are jó nchja xi 'na kun najñu yaja. ⁵ 'Ba 'ñu kitsakjun yanchjinbiu 'ba kitsikindi 'nda t'anangu. Tunga nchjabiu kitsure:

—¿Áññu ngajinre mik'en teminyisjainu xi tijñakun? ⁶ Bi nga'e tijña. Je ja'ayare ngajinre mik'en. Tikja'etsjen ru yojonu mé = xi kitsunu kionga tsik'e-jña nangi Galilea. ⁷ "Ki'ndire Xuta xi'iun tjinnere nga kuangantsja ngaya ntsja xuta xi tjinre je, 'ba s'et'a kru, 'ba xi majánni nixtjin kju'a'aya nganire ngajinre mik'en."

⁸ 'Ba kio ja'etsjenre yanchjinbiu mé = xi kitsu Jesús. ⁹ 'Ba kionga je ja'eni tsju ye'ere nijmi ngayéje kibi xutare xi tejngu ko ngatsi'i xuta xi yak'a. ¹⁰ María Magdalena ko Juana ko María xi nare Santiago 'ba ko yanchjin xi yak'a xi tjenko, kui xi ja'eke'ere nijmi nchja chinga apóstol. ¹¹ Tunga nchja chinga apóstol tu kjuaska kuánre en xi inyabe'ere nijmi yanchjinbiu, 'ba bi kuakjainre. ¹² Tunga Pedro tsisetjen 'ba tsangatsanga nga kiji tsju. 'Ba kionga kiskutsejenya tsju, tu najñu xi kis'extejun yojore = tsabe. 'Ba jendiba ngani ndaba nga tjimakun = re mé = xi kuán.

**Nga Jesús fako nijmi
jó xutare xi inyafi Emaús**

Mr. 16:12-13

¹³'Ba ndekuini nixtjinbiu jó xutare Jesús inyafi naxinanda chi xi Emaús 'mi, naxinanda xi tejnguru kilómetro mare naxinanda Jerusalén. ¹⁴'Ba nga inyafi, inyafako nijmi xinkjin ngat'are ngayéje xi kuán. ¹⁵'Ba yejerañu inyafo nijmi, ndekui fani Jesús kitsitiñat'are 'ba ñatjen kijiko gaya ndiyo. ¹⁶Tunga nchjabiu bi be 'yá= ni kui, ngat'a Na'enchana 'echja'ndere nga skuexkun. ¹⁷'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Mé= xi techuba nijmiko xingiu nga temangiun ndiyo?

'Ba nchjabiu ba tjinre nga tsikinya'ñu.

¹⁸'Ba kio xuta xi Cleofas 'mi kitsure:

—¿A tu ji sani xi ja'ekitjajme naxinanda Jerusalén xi bi be mé= xi kuán sa'e fa tiña nganda'e?

¹⁹'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Mé= xi kuán?

'Ba nchjabiu kitsure:

—Ngat'are xi kuata'en Jesús tse'e Nazaret. Kui xi kuán jngu profeta xi kitsa'en kjuakun ya'e, 'ba ko en xi kis'ere kjuañu yakuya ngixkun Na'enchana ko ngatsi'i xutankjiun. ²⁰Tunga xi ngakure na'miu ko xutaxa ni kitsingantsja, tuxi kjuinik'enni, 'ba kis'et'a kru. ²¹'Ba jin kjinikja'etsjeen tsakaiñu nga kui= xi sindai naxinanda Israel. Tunga je kua-ján nixtjin nga 'ba kuán. ²²'Ba nde yak'a yanchjin xi tjin ngajinni kaminyakunni. Ngu sa'e tajña kafi tsju, ²³tunga bi kamasjaire yojore Jesús. 'Ba kafa'etsuni nga ankjele kamatsejenre 'ba nga kui kitsure nga tijñakun Jesús. ²⁴'Ba jaskan yak'a nchja xi tjin ngajinni 'ba nde kafi tsju 'ba 'ba fa tsa'en kabe jofa katsu yanchjinbiu, tunga bi kabe Jesús.

²⁵'Ba Jesús kitsure:

—¿Á chikunñu 'ba taja koni inimanu nga bi nda makjainnu ngayéje xi kitsu

nchja chinga profeta! ²⁶¿A bi tjinnere nga kjuaxitiu kjuanima xi Cristo 'mi, kionga kje sakujinre kjuajere?

²⁷'Ba sa'e Jesús kitsuyare nchjabiu jó tsunire ngayéje xujun enre Na'enchana nga tinchja ngat'are kui. 'Etuts'innire xujun xi kitsi'indu Moisés ka'nda nga kitsikjet'a ngayéje xujun xi kitsi'indu nchja chinga profeta.

²⁸'Ba kionga je kuatiñare naxinanda chi ña inyafi nchjabiu, Jesús kitsa'en joni tsa kuaje ndiyo. ²⁹Tunga nchjabiu 'enere nga k'uejñako, 'ba kitsure:

—Tenikonij nga'e, ngat'a je kuangixun 'ba je tjima'ña.

Kui kjuax Jesús kikoni, 'ba tsik'e-jñako nchjabiu. ³⁰'Ba kionga je tjin-dut'a yamixo, Jesús kiskjebe niñuxtilo 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana. 'Ba yakjanya 'ba kitsjare nchjabiu. ³¹'Ba tukjia'a kitju'ingi xkun nchjabiu, 'ba tsabexkun Jesús. 'Ba ndekuini chubabiu Jesús kichajajin isen ngixkun nchjabiu. ³²'Ba kitsure xinkjin:

—Kuiru kjuax tsja kuánnire inimana kionga tifakona gaya ndiyo, 'ba kionga titsuyana jó tsunire mé= xi kua'indut'a enre Na'enchana.

³³'Ba ndekuini chubabiu tsisetjen 'ba kiji ngani naxinanda Jerusalén, 'ba kio tsabe nga kuañajan xutare xi tejngu ko nchja xi tjinduko. ³⁴'Ba nga echu, kik'inre:

—Kjuakixi = nini nga je ja'aya nganire ngajinre mik'en Na'enna 'ba je kuatsejenre Simón.

³⁵'Ba sa'e ngojó nchjabiu ye'ere nijmi mé= xi kuánre gaya ndiyo 'ba jótsa'en tsabexkun Jesús nga yakjanya niñuxtilo.

Nga Jesús matsejenre xutare

Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23

³⁶'Ba yejerañu inyafo nijmi xutare ngat'are kibi, Jesús ja'ekasenjin masenre, 'ba kitsure:

—Ngatjas'enu kjuaxiu.

³⁷Tunga xutare 'ñu kitsakjun, 'ba kit-sikja'etsjen nga inyabe jngu isennixtjin.

³⁸'Ba Jesús tsiningiyare:

—¿Ánñu tekunñu? ¿Ánñu jó ján tefañu inimanu nga 'batsa'en tenikja'etsjion? ³⁹Kui = ña. Chutsejen'ondsaá ko ndsakuá. Tikonuu 'ba chutsijon. Jngu isennixtjin tsajainre yojo ko ninda jotsa'en jun te'yo nga tjinná an.

⁴⁰'Ba kionga je 'ba kitsure, yakure ntsja ko ndsaku. ⁴¹Tu kjuare nga 'ñu tsja kjimare nchjabiu 'ba inyamakunkonire, kui kjuá bi inyamakjainre. 'Ba meni Jesús tsiningiyare:

—¿A tjinchinu xichina nga'e?

⁴²'Ba 'batsa'en kitsjachire tjiuti tsju, ⁴³'ba Jesús kiskjebe 'ba kiskine ngixkun nchjabiu. ⁴⁴'Ba sa'e kitsure:

—Mé = xi kuata'aan, kui = xi kix-in_nuu kionga tsakatejñajin_nuu. Kix-in_nuu nga tjinnere nga k'uetjusun ngayéje xi kua'indut'a ngat'a tsa'an xujun kjuatexumare Moisés ko xujunre nchja chinga profeta 'ba ko xujun Salmos.

⁴⁵'Ba Jesús ju!'ndere kjuafa'etsjenre nchjabiu, tuxi kuankjinnire mé = xi kua'indut'a enre Na'enchana. ⁴⁶'Ba kitsure:

—'Bitsa'en kua'indut'a, nga xi Cristo tjinnere nga kjuá'axtiu kjuanima, 'ba xi majánni nixtjin kjuá'aya nganire ngajinre mik'en, ⁴⁷'ba nga ko kjuá'ñure kjuá'axtiuya ngat'a tse'e kui ngayéje naxinanda xi tjín ngasun'ndio. X'ianre naxinanda Jerusalén nga k'uere nijmi xuta nga tjinnere nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjuá'e ngani ngixkun Na'enchana, tuxi kuachat'anire jere. ⁴⁸Jun xi kji'ya yojo kibi, 'ba jun = k'uió nijmi ngat'are kibi. ⁴⁹'Ba an sikasen_nuu mé = xi kitsutitjun Na'en-na nga sjanu. Tunga tetsubo nga'e naxinanda Jerusalén ka'nda ngá xuntsjo kjuá'ñu xi kjuá'eni ngank'aa.

Nga Jesús mijin ngank'aa

Mr. 16:19-20

⁵⁰'Ba sa'e Jesús 'etjujinko xutare naxinando, 'ba kiko ka'nda naxinanda Betania. 'Ba kiskjenitjen ntsja 'ba kitsichikunta'en. ⁵¹'Ba yejerañu titsichikunta'en, kitsikjinre nga kitjunitjen ngank'aa. ⁵²'Ba kionga xutare je kitsichjire Jesús, jendiba ngani naxinanda Jerusalén, 'ba 'ñu tsja inyamare ngajin inimare. ⁵³'Ba nyujun nyujun fa'entsjai ningu nga tsichjire Na'enchana.

*Ennda ngat'a tse'e Jesucristo
jotsa'en kitsi'indu*

SAN JUAN

En xi kuán yojo

1 Nga tuts'inre tsajmi je tijña Ion, 'ba Ion Na'enchana tsek'ejñako, 'ba Ion kui = xi Na'enchana. ²Kui = bi xi tsek'ejñako Na'enchana 'ndani nga tuts'inre tsajmi. ³Tu ngat'are kui kuanda ngayéje xi tjin, 'ba tumé tsajmi kuanda tsa bira ngat'are. ⁴Ngajinre kui tjin kjuabenichun, 'ba kio ndibanire kjuabenichun xi tsitsejenre xuta. ⁵Ba'na = ña jñu ndi'u xi tsitsejenre xuta, 'ba xi jñu bi chukjuakore nga tsik'o ndi'u.

⁶Ja'e jngu xuta xi Juan 'mi xi Na'enchana kitsikasen. ⁷Kui xi ja'etsuyakixi ngat'are ndi'i xi tsitsejenre xuta, tuxi kuakjainnre ngatsi'i xuta mé = xi ja'etsuya. ⁸Bi kui xi ndi'u. Tu ja'etsuyakixi sani ngat'are ndi'u. ⁹Ndi'i xi kjuakixi fa 'ba xi tsitsejenre ngatsi'i xuta, kui = xi ja'e ngasun'ndio.

¹⁰Ja'ek'ejña ngasun'ndio 'ba ngat'are = kui kuanda ngasun'ndio, tunga xuta ngasun'ndio bi tsabexkun.

¹¹Ja'e nga'ndere ña tse'e, tunga xutare bi kiskjebetjo. ¹²Tunga ngatsi'i xuta xi kiskjebetjo 'ba kuakjainre ngat'are kui, kui xi kitsja'ndere nga kuan ki'ndire Na'enchana. ¹³Kui xutabiu xi kitsin ngat'are Na'enchana. Bi kitsin jotsa'en tsin xuta xi tjin, ninga bi jotsa'en tijña ndiyare xuta, ninga bi jotsa'en mejénre xuta.

¹⁴'Ba Ion kuán yojo 'ba tsek'ejñajin-ni nga kitse kjuanda ko kjuakixi ngajinre. 'Ba kji'ye'e kjuaje xi tjinre, ngat'a kui = xi Ki'ndi jngututure Na'enchana. ¹⁵Juan kitsuyakixi ngat'are nga 'bi kitsu: "Ngat'are = kui kinchjaa nga kixian: Xi

jaskan ndiba nga ko mare an, kui xi tjun nga ko mare an, ngat'a kui = xi ja'ba je tijña."

¹⁶'Ba mé = xi kisakuna ngatsi'a jendiba = ni kjuanda je xi tse'e, kjuanda xki kjuanda. ¹⁷Ngat'a ngat'are Moisés = kika'ena kjuatexumare Na'enchana, tunga kjuandare ko kjuakixire Na'enchana ngat'are Jesucristo = kisakuna. ¹⁸Nisa 'yajín be jó kji'i Na'enchana. Tu jngu sani Ki'ndi jngututure, xi tijña ña tijña Na'enchana, kui = xi kitsuyana ngat'are kui.

Juan tsuyakixi ngat'are Jesús

Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17

¹⁹'Bi tsa'en kinchja Juan nga kitsuyakixi ngat'are Cristo, kionga xuta judío xi tjin naxinanda Jerusalén kitsikasen na'mi ko xuta lebita nga tsiningiyare Juan 'yá = ni kui. ²⁰'Ba kitsu xi kjuakixi Juan 'ba bi ts'onacha. 'Ba kitsu:

—Bi an xi Cristo.

²¹'Ba nchjabiu kitsu nga tsiningiya nganire:

—¿Ngu 'yá = ni ji? ¿A ji = ni xi Elías?

—Bi an —kitsu Juan.

—¿A ji = ni xuta chinga profeta xi tjin-nere nga kjuae? —kitsu nchjabiu.

—Junjun —kitsu Juan.

²²—¿Ngu 'yá = ni ji, tsu'ba? —kitsu ngani nchjabiu—. Ngat'a tjinnere nga kuangiko ngani r_i en kixi nchja xi kitsikasenni. ¿Jó sji ngat'a tsiji?

²³'Ba Juan kitsu:

—Jotsa'en kitsi'indu xuta chinga profeta Isaías enre Na'enchana: "An = ña jngu xuta xi tinchja nangi t'axin nga titsu: Tjakixiu ndiyare Na'enna."

²⁴'Ba nchja xi kjinikasen ngat'are xuta fariseo, ²⁵kui = xi tsiningiyare Juan nga kitsure:

—Ngu tsa bi ji = xi Cristo, ninga Elías, ninga xuta chinga profeta xi tjinnere nga kjuae, ¿ánñu tebatendani xuta?

²⁶'Ba Juan kitsu:

—An nanda tebatendakoña xuta. Tunga ngajinnu tjin = jngu xi bi 'yo, ²⁷ xi jaskan kju'a'e nga ko mare an xi bi bakinnā nga skjendaa na'ñu jndere.

²⁸ Kibi kuán nga'nde xi Betania 'mi, nga'nde xi tijña xingunda ndaje Jordán ña Juan tibatenda xuta.

²⁹ 'Ba nixtjin nga kuanyujun Juan tsabe Jesús nga titsitiñat'are, 'ba kitsu:

—Chutsijon, kibi = xi chutsangare Na'enchana xi fa'axin jere xuta ngasun'ndio. ³⁰ Ngat'are = kui kinchjaa nga kixian: “Xi jaskan ndiba nga ko mare an, kui xi tjun nga ko mare an, ngat'a kui = xi ja'ba je tijña.” ³¹ Ninga an kje 'bejñan 'yá = ni kui. Tunga tuxi s'ejñatsejennire xuta tse'e Israel ngat'are kui, kui kjuañu ko nanda tebatendaña xuta.

³² 'Ba 'bitsa'en kitsuyakixi Juan ngat'are Jesús:

—Tsa'bia Isennixtjintsjere Na'enchana joni jngu tjiunise tiba xi jendibajen ngank'aa 'ba ja'ek'ejñasunre. ³³ 'Ba ninga an kje 'bejñan 'yá = ni kui. Tunga xi kitsikasenna nga ko nanda kuatendaña xuta, kui = xi kitsuna: “Xi xie nga kjuendejenkun Isennixtjintsjena 'ba k'uejñasunre, kui = xi kuatenda xuta ko Isennixtjintsjena.” ³⁴ An tsa'bia 'ba texinyakixia nga kui = xi Ki'ndire Na'enchana —kitsu Juan.

Jesús nchjare xutare xi tjun

³⁵ Kionga kuanyujun, kio inya ngani Juan ko jó xutare. ³⁶ 'Ba kionga tsabe nga Jesús ja'a kio, Juan kitsu:

—Chutsijon, kibi = xi chutsangare Na'enchana.

³⁷ 'Ba ngojó xutare kjint'e mé = xi kitsu 'ba kitjenngi Jesús. ³⁸ 'Ba Jesús kiskutsejen ngastun 'ba tsabe nga tjenngire nchjabiu, 'ba kitsure:

—¿Mé = xi teminyisjo?

—Ji rabi —kitsu nchjabiu—, ¿ñá = ñu teni? (Rabi, en xi tsunire: maestru.)

³⁹ —Ndechutsijon —kitsu Jesús.

'Ba 'batsa'en kiji nchjabiu 'ba tsabe ña tijña Jesús. 'Ba kio tsik'enduko nchjabiu kui nixtjinbiu, ngat'a je kuangixun. Jeru mején chuba ñujun ya'a.

⁴⁰ 'Ba nchja xi jó xi kjint'e mé = xi kitsu Juan 'ba kitjenngi Jesús, jngu xi Andrés 'mi, xi nts'e mani Simón Pedro. ⁴¹ Xi tjun kikangisjai Simón xi nts'e mani 'ba kitsure:

—Je kuasjaini xi Mesías. (Mesías, en xi tsunire: Cristo.)

⁴² 'Ba 'batsa'en Andrés ja'eko nts'e nga ja'ekun Jesús, 'ba Jesús kiskutsejen'a Simón 'ba kitsure:

—Ji xi Simón, ki'ndire Juan. Tunga nganda'e Cefas k'uinri. (Cefas, xi tsunire: Pedro.)

⁴³ Nixtjin nga kuanyujun Jesús kuamejénre nga kuaje ña tijña nangi Galilea 'ba 'batsa'en kikun Felipe. 'Ba kitsure:

—Ndetjenngina.

⁴⁴ Felipe jngu = xuta xi tse'e Betsaida, ña 'ba nde kio nangire Andrés ko Pedro. ⁴⁵ 'Batsa'en Felipe kikun Natanael, 'ba kitsure:

—Je kuasjaini xutabiu xi Moisés kitsi'indut'a ngat'are xujun kjuatexumo 'ba xi nchja chinga profeta kitsi'indu ngat'are ngayeje. Kui xi Jesús ki'ndire Kuse, jngu xuta xi tse'e Nazaret.

⁴⁶ 'Ba Natanael kitsu:

—¿A ma 'betju ngajinre Nazaret tsajmi xi nda?

—Jabi 'ba ndechutsejen —kitsure Felipe.

⁴⁷ Kionga Jesús tsabe nga Natanael ndibakun, kitsu ngat'are:

—Kibi jngu = xuta xi Israel fa tse'e xi bi 'bonacha.

⁴⁸ —¿Jó tsa'en 'yaninaa? —kitsu Natanael.

—Tsa'bera kionga kje nchjainri Felipe, kionga teningi ya higuera —kitsingojore Jesús.

⁴⁹ 'Ba kitsu ngani Natanael:

—Maestru, ji = ni xi Ki'ndire Na'en-chana 'ba ji = ni xi reyre xuta xi tse'e Israel.

⁵⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—¿A tu kui = kjuua nga kixinra: “tsa'bera ngi ya higuera”, a kui = kjuuañu kuakjainniri ngat'ana? Ngu ngisa = tse kjuakun xia ngaisi nga ko mare kibi.

⁵¹ 'Ba 'ba nde kitsure:

—Kjuakixi = mé = xi texin_nuu. Xi-añu nga stju'i ngank'aa 'ba nga ankjelere Na'enchana kuenijin 'ba k'uetuk'ajen-t'are Ki'ndire Xuta xi'iun.

Kjuakun xi kitsa'en Jesús ngajin jngu kjuabixan

2 Nga kuangajngi kis'e jngu kjuabixan naxinanda Caná, naxinanda xi tijña ngajinre nangi Galilea, 'ba kio kiji nare Jesús. ² 'Ba nde Jesús ko xutare kiji kjuabixon, ngat'a kjinikint'e ngayeje.

³ 'Ba kionga je je binu, 'batsa'en kitsure nare Jesús nga jako:

—Je bi nde tjinnire binu.

⁴ —Na, ¿ánñu an 'ba te'mininaa kibi? Kje fechujín chubana —kitsu Jesús.

⁵ 'Ba 'batsa'en nare Jesús kitsure nchja xi inyabatesin kio:

—Tik'etjusun ngayéje mé = xi kuet-sunu —kitsure.

⁶ 'Ba kio tjindu jon tiji xi ndiojo kuan-dakoni. Kui xi tsichjen xuta judío kionga tsitsje vojore ngixkun Na'enchana, jo tsu kjuachingare. 'Ba nga jngu jngu tijibiu s'enru tsa yachute asa yachute ko kan litro nanda.

⁷ 'Ba Jesús kitsure nchja xi inyabatesin kio:

—Titsio nanda tiji.

'Ba nchjabiu 'ñu kitsitse tiji, ⁸ 'ba 'batsa'en Jesús kitsu:

—Chuba chjubio 'ba tanginko_ru xuta xi kjinentsjare s'iu.

'Ba 'ba kitsa'en nchjabiu. ⁹ 'Ba 'batsa'en xuta xi kjinentsjare s'iu kiskut'a nanda xi je kuán binu, tunga bi be ña

jendibanire. Tu kui sani nchja xi inyabatesin kio xi be, ngat'a kui = xi ts'axje nando. Kui kjuua xuta xi kjinentsjare s'iu kinchjanire xi xi'iun. ¹⁰ 'Ba kitsure:

—Ngatsi'i xuta tjun binu xi nda tsja, 'ba kionga je 'ñu ka'bi xuta, tu kui sani xi bi 'ñu nda tsja. Tunga ji, tojo tijñatjo = ri ka'nda nganda'e 'ba teba'e = ni binu xi 'ñu nda.

¹¹ Kui kjuakunbiu xi tjun kitsa'en Jesús naxinanda Caná, naxinanda xi tijña ngajinre nangi Galilea. 'Batsa'en yakutsejen kjuajere, 'ba kuakjainre xutare ngat'are kui.

¹² 'Ba jaskan nga je kuán kibi, Jesús kiji naxinanda Capernaum nga tjenko nare ko nts'e 'ba ko xutare. 'Ba kio tsek'endu jó ján nixtjin.

Jesús 'baxje nchja xi inyabateña tjiuba ningu

Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46

¹³ Kionga je timatiña s'i pascua xi 'baxje xuta judío, Jesús kiji naxinanda Jerusalén. ¹⁴ 'Ba ña ma ndetsinre ningu tsabe nchja xi inyabateña tjiundija ko chutsanga 'ba ko tjiunise tiba 'ba ko nchja xi tjindu kionga inyatsik'antjaiya ton. ¹⁵ 'Ba 'batsa'en Jesús kiskjebe na'ñu 'ba kitsinda jngu na'ñu'ya 'ba ko kui ts'axje tsi'ikoni ngaya ningu chut-sanga ko tjiundija. 'Ba nde kiskanitsojo tonre nchja xi kio inyatsik'antjaiya ton 'ba tso'otsakjan yamixare. ¹⁶ 'Ba kitsure nchja xi inyabateña tjiunise tiba:

—¿Tji'naxjio tjiunisenu nga'e! ¡Bi ndetsin ño'on ndaba Na'enna!

¹⁷ 'Ba 'batsa'en ja'etsjenre xutare nga 'bitsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Tifengi nga'ñuna ngat'a 'ñu ts'axtiu tsimijaan ni'yari.”

¹⁸ 'Ba 'batsa'en xuta judío tsiningiyare Jesús:

—¿Mé = kjuakun xi tebakutsejennij nga tjinri kjuua'ñu nga 'bi teñe'en? — kitsure.

¹⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Tikjekjuo ningubi, 'ba an ján nixtjin skjenitjen ngañaa.

²⁰ 'Ba xuta judío kitsu ngani:

—Yachan jon nu kuandani ningubi. ¿Jótsa'en ján nixtjin xjunitjenni ji?

²¹ Tunga ngat'are yojore Jesús = kinchja nga kitsu ningu. ²² Kui = kjuañu, kionga je ja'aya nganire ngajinre mik'en, ja'etsjenre xutare mé = xi kitsu 'ba kuakjainre en xi kua'indut'a enre Na'enchana ko en xi kitsu Jesús.

²³ 'Ba kionga tijña Jesús naxinanda Jerusalén ngajinre s'i pascua, ne nkjin xuta kuakjainre ngat'are kui kionga tsabe kjuakun xi kitsa'en. ²⁴ Tunga Jesús, bi kunre ngat'are xutabiu, ngat'a be = jó kun ngatsi'i. ²⁵ Bi kuachjenre tsa tjin xi kuetsuyare jó = kun xuta, ngat'a be = jó kun ngajin inimare.

Jesús fako nijmi Nicodemo

3 Jngu xuta fariseo xi Nicodemo 'mi, xi 'ba nde ngakure xuta judío, ² kui xi ngajñu ja'ekun Jesús 'ba kitsure:

—Maestru, 'ya = ni nga ji jngu maestru xi Na'enchana kitsikasen. Ngat'a tu'yá kuanre sa'en kjuakun xi teñe'en tsa bi Na'enchana tijña ngajinre.

³ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—Kjuakixi = xi texinra. Xi bi tsin ngani ngijngu ndiya, kui bi kuan skue ña batexuma Na'enchana.

⁴ 'Ba Nicodemo kitsu:

—¿Jótsa'en jngu xuta tsin ngani ngijngu ndiya kionga je chinga? ¿A kuan kjuas'en xi majóni ndiya gaya ngats'a nare 'ba tsin ngani?

⁵ Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = xi texinra. Xi bi tsinjin nanda 'ba ko Isennixtjintsjere Na'enchana, kui bi kuan kjuas'en ña batexuma Na'enchana. ⁶ Ngatsi'i xi tsin jotsa'en tsin xuta, kui xi tjindukun joni xuta. 'Ba ngatsi'i xi tsin ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana, kui = xi Isen-

nixtjintsjere Na'enchana tsik'endukun. ⁷ Bi makunri ngat'are mé = xi kixinra, nga machjen = nga tsin ngañu ngijngu ndiya. ⁸ Ntjo fi = nituña nga'nde nga mejénre, 'ba nu'ya_ri nga fane. Tunga bi 'ye ñá ndibani 'ba ña tifi ngani. 'Ba = nde tsa'en ngat'are ngatsi'i xuta xi tsin ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana —kitsu Jesús.

⁹ 'Ba Nicodemo kitsu ngani:

—¿Jó tjinire xi tseji?

¹⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—Ji xi chamaestrure xuta tse'e Israel. ¿A bi 'ye kibi? ¹¹ Kjuakixi = xi texinra. Jín 'be = nij_ nijmi ngat'are mé = xi 'yee_ 'ba mixun = nij_ ngat'are xi kji'yee, tunga jun bi makjainnu mé = xi mixiín. ¹² Tsa bi makjainnu kionga fako nijmi_nuu_ ngat'are mé = xi tjima ngasun'ndebi, ¿jótsa'en kuakjainnu tsa kjuako nijmi_nuu_ ngat'are mé = xi tjima ngank'aa?

¹³ 'Nisa'yajín mijin ngank'aa. Tu jngu sani Ki'ndire Xuta xi'iun xi jendibajenni ngajaan. ¹⁴ 'Ba jotsa'en kiskjenitjen Moisés tjiuye nangi t'axiun, 'ba = nde tsa'en tjinnere nga stjunitjen Ki'ndire Xuta xi'iun, ¹⁵ tuxi 'batsa'en s'enire kjuabenichun xi bi fet'a ngatsi'i xuta xi kuakjainre ngat'are kui.

¹⁶ 'Ngat'a Na'enchana 'ñu = kitsimején xuta tse'e ngasun'ndio ka'nda kitsja Ki'ndi jngututure, tuxi ngatsi'i xi kuakjainre ngat'are kui bi chajani, tusa s'ere kjuabenichun xi bi fet'a. ¹⁷ Ngat'a Na'enchana bi kitsikasen Ki'ndire ngasun'ndio tuxi kuanejeni xuta. Tusa kitsikasen tuxi k'uangini ngat'are kui.

¹⁸ 'Xi kuakjainre ngat'are Ki'ndire Na'enchana, kui xi bi skaneje. Tunga xi bi kuakjainre ngat'are kui, kui = xi je kiskaneje ngat'a bi makjainre ngat'are Ki'ndi jngututure Na'enchana. ¹⁹ 'Bi = tsa'en s'eneje xuta. Ja'e ngasun'ndio ndi'i xi tsitsejenre xuta, tunga ngisa = 'ñu kuamejénre xuta xi jñu nga ko mare

ndi'u, ngat'a bi nda tjin mé= xi inyatsa'en. ²⁰Ngat'a ngatsi'i xi ch'o inyatsa'en, kui= xi ch'oke be ndi'i xi tsitsejenre 'ba bi tsitiñat'are, tuxi bi xianire mé= xi inyatsa'en. ²¹Tunga xi inyatsa'en xi kixi tjin, kui= xi tsitiñat'are ndi'u, tuxi xianire nga inyatsa'en jot-sa'en mejénre Na'enchana.

Juan tsuyakixi ngani ngat'are Jesús

²²Kja'e nixtjin ngani Jesús kiji ko xutare nangi Judea. 'Ba kio tsek'ejñako jó ján nixtjin nga yatenda xuta xi tjin kio. ²³'Ba nde Juan tibatenda xuta jngu nga'nde xi Enón 'mi, nga'nde xi tijñat'a tiñare Salim, ngat'a 'ñu tjin nanda kio, 'ba ja'e xuta nga kisatenda. ²⁴Ngu Juan kje s'eyajín nduya ya'a.

²⁵'Ba 'batsa'en nchja xi xutare Juan 'etuts'inre nga josiko jngu xuta judío ngat'are jótsa'en tjinnere nga sitsje yojore xuta ngixkun Na'enchana. ²⁶'Ba 'batsa'en xutare Juan kikun 'ba kitsure:

—Maestru, xuta xi ja'ekunri xingunda ndaje Jordán xi kjinukjuai ngat'are, kui= xi 'ba nde tibatenda 'ba ngatsi'i xuta inyafechukun.

²⁷'Ba Juan kitsingojo:

—Tumé ma sakure xuta tsa bi ngank'aa kika'enire. ²⁸Jun= xi nda kjinu'yanu nga kixiñ, nga bi an xi Cristo, tu kjinikasentitjun=ñ. ²⁹Joni jngu kjuabixan. Xuta xi tibixanko xi chjun, kui= xuta xi xi'iun. 'Ba amigure xi xi'iun xi sejñat'are 'ba tibasen ñojonre mé= xi titsu, kui= xi 'ñu tsja mare nga nt'ere jndare xi xi'iun. 'Ba nde 'ba= tsa'enni ko an nganda'e. Je tijjngu kjuatsjana.

³⁰'Ba Juan kitsu ngisa:

—Machjen= nga kui ngisa nk'a ngatamijin ngisa, 'ba ngatjandejian an.

³¹'Xi ndibani ngank'aa, kui= xi ngisa je ngisa nga ko mare tu'yañu. Xi ngasun'ndio tse'e, kui= xuta xi ngasun'ndio

nangire 'ba ngat'are xi tjima ngasun'ndio nchja. Xi ndibani ngank'aa, kui= xi ngisa je ngisa nga ko mare tu'yañu ³²'ba titsuyakixi= ngat'are mé= xi tsabe 'ba xi kjint'e. Tunga tu'yá makjainre ngat'are mé= xi titsu. ³³Tunga xi makjainre mé= xi titsu kui, kui= xi tsikixiya nga Na'enchana xi tjinre kjuakixi. ³⁴Ngat'a xi Na'enchana kitsikasen, enre Na'enchana nchja, ngat'a Na'enchana kitsja yejere Isennixtjintsjere. ³⁵Na'enchana 'ñu= tsimején Ki'ndire, 'ba ngayéje xi tjin je kitsingantsja गया ntsja. ³⁶Xi makjainre ngat'are Ki'ndiu, kui= xi tjinre kjuabenichun xi bi fet'a. Tunga xi bi tsik'etjusunre enre Ki'ndiu, kui xi bi s'ere kjuabenichun. Tusa kjuastire Na'enchana tijñanere.

Jesús fako nijmi jngu chjun xi tse'e Samaria

4 Xuta fariseo kjint'e en nga Jesús ngisa 'ñu tjin ngisare xuta nga ko mare Juan 'ba nga ngisa 'ñu nkjin xuta tibatenda ngisa. ²(Ninga bi Jesús fa xi tibatenda xuta. Tu xutare xi 'ba inyatsa'en.) ³'Ba kionga Jesús tsabe mé= xi kjint'e xuta fariseo, 'batsa'en 'etju nangi Judea 'ba jendiba ngani nangi Galilea.

⁴'Ba tjinnere nga kjuaxtiu nangi Samaria. ⁵'Ba 'batsa'en ja'e Sicar, naxinanda xi tijña ngajinre nangi Samaria, naxinanda xi tijñat'a tiñare xu'ba xi Jacob kitsjare ki'ndire xi Kuse 'mi. ⁶'Ba kio tijña ngojo nandare Jacob, 'ba Jesús kik'ejñat'a ngojo nandabiu, ngat'a je jndare nga tsu'ba गया ndiyo. Jeru mején nyusen ya'a. ⁷'Ba kio ja'e jngu chjun xi tse'e Samaria xi ja'ek'axje nanda. 'Ba Jesús kitsure:

—Ta'echinañ nanda xi k'uiñ.

⁸Ngu kui chubabiu bi tjinduko xutare, ngat'a xichine= kikatse ngajin naxinando.

⁹'Ba chjunbiu kitsure:

—¿Jótsa'en an techja'anaa nanda xi s'i, nga ji jngu xuta judío kuáin 'ba nga an jngu = ña chjun xi tse'e Samaria?

Chjunbiu kitsu kibi ngat'a bi nda ya'a xuta judío ko xuta xi tse'e Samaria.

¹⁰ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Tsa 'yari mé = xi Na'enchana tsja 'ba tsa 'yaxkuin 'yá = xi timi'ari nanda, ji xja'a ri 'ba kui sja = ri nanda xi tsjare kjuabenichun xuta.

¹¹ 'Ba chjunbiu kitsu nganire:

—Ji na'en, tsajainri mé = xi kjui'nax-jekoni nando, 'ba ne nanga ngojo nando. Ngu, ¿ña k'uinchja'e nanda xi tsjare kjuabenichun xuta? ¹² ¿A ngisa = je ngisai ji nga ko mare xuta chingana Jacob? Kui xi 'ejña nangojo nandabi, xi ndekui kits'ini nandare 'ba 'ba nde kits'i ki'ndire ko tjiuba xi kis'ere.

¹³ 'Ba Jesús kitsure:

—Nitu 'ya xi k'ui nandabi kuaxinda = nganire. ¹⁴ Tunga xi k'ui nanda xi an tsjaa bi nde kuaxinda ngisanire. Ngat'a nanda xi tsjaa, kui = xi kuan ngajin yojore xutabiu joni jngu ngojo nanda ña ngantsjai 'betju tajngu nanda, 'ba 'batsa'en sjare kjuabenichun xi bi fet'a.

¹⁵ 'Ba chjunbiu kitsu:

—Na'en, ta'ena nandabiu, tuxi bi nde kuaxinda ngisanina 'ba bi nde kjua'ek'exjeña nanda nga'e.

¹⁶ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—T'ichja'e xi'inri 'ba ndekue nga'e.

¹⁷ —Tsajainna xi'in —kitsu chjunbiu.

'Ba Jesús kitsure:

—Kjuakixi = xi tesji, nga tsajainri xi'in. ¹⁸ Ngat'a je ón xi'in tsikenikue, 'ba xi tenikue nganda'e bi xi'inri mani. Kjuakixi = xi kisji.

¹⁹ 'Ba chjunbiu kitsure:

—Na'en, xuta chinga profeta = ru kuáin. ²⁰ Xuta chingani kitsichjire Na'enchana nga'e nindubi. Tunga jun mixun = ñu nga naxinanda Jerusalén = nga'nde ña machjen nga sichjire Na'enchana.

²¹ 'Ba Jesús kitsure:

—Na, ngatjamakjainri mé = xi texin-ra. Kjuae nixtjin kionga bi nde kja'eñu nindubi 'ba bi nde kuanginñu naxinanda Jerusalén nga sichji ru Na'enchana. ²² Jun bi 'yo 'yá = xi nichji ru. Tunga jin 'ya = ni 'yá = xi nichji ri, ngat'a ngajinre xuta judío = ndibani xi sik'angi xuta. ²³ Tunga je tifa'e nixtjin 'ba nganda'e = nga xuta xi tsichji kjuakixire Na'enchana sichjire nga ko fani kjuakixi jotsa'en kuakuyare Isennixtjintsjere Na'enchana. Ngat'a kui = xuta xi 'batsa'en mejénre Na'enchana nga sichjire. ²⁴ Na'enchana, kui = xi Isennixtjin. Kui kjuañu xi sichjire, tjinnere nga ko fani kjuakixi sichjire jotsa'en kuakuyare Isennixtjintsjere Na'enchana —kitsu Jesús.

²⁵ 'Ba chjunbiu kitsure:

—'Be = ña nga kjuae Mesías (kui xi Cristo 'mi). 'Ba kionga kui kjuae, kuet-suya yejena jó tsunire xi tjin.

²⁶ —Kui = ña, xi tifakori —kitsu Jesús.

²⁷ 'Ba kio ja'e ngani xutare, 'ba kuakunre nga Jesús tifako nijmi jngu chjun. Tunga ni'yá kuán kakun tsiningiyare mé = xi mejénre asa mé = xi tifako nijmi chjunbiu. ²⁸ 'Ba 'batsa'en chjunbiu 'ejña nisare 'ba kiji ngajin naxinando nga kike'ere nijmi xuta 'ba kitsu:

²⁹ —Ndechutsejen ru jngu xuta xi kit-suna ngayéje xi tu je kitsa'aan. Ngu tsa kui = ni xi Cristo.

³⁰ 'Ba 'batsa'en 'etjutsi'i naxinando 'ba kiji ña tijña Jesús. ³¹ 'Ba kionga chjunbiu kiji ngajin naxinando, xutare Jesús inya'bets'are nga inyatsure:

—Maestru, tinchjachi.

³² Tunga Jesús kitsure:

—Tjin = na xichine xi bi 'yo jun.

³³ 'Ba 'batsa'en xutare tsiningiyakañare xinkjin:

—¿A tjin = tsé xi ja'ekore xichine?

³⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—Xi chinena, kui = nga sa'aan jot-sa'en mejénre xi kitsikasenna 'ba nga sik'etjusaan xa xi tse'e. ³⁵ ¿A bi mixun jun: “Ñujun sa chaja ngisa nga kjuale chanre tsujmi ntjio”? Tunga an xin_nuú: Chju'ingiu tuxkún 'ba chutsijon. Xuta xi ndiba jan jo = ni chan xi je ja'e nix-tjinre, 'ba je kuan s'eku. ³⁶ Xi 'beku chon, kui = xi machjire. 'Ba chan xi ti'beku, kui xi tsunire xuta xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba 'batsa'en tujngu ngatatsitsja xi 'bentje 'ba xi 'beku chon. ³⁷ Ngat'a kjuakixi = xi tsu en xi tsu: “Jngu xi 'bentje 'ba kja'ere xi 'beku.” ³⁸ An kitsikasen_nuú nga k'ueku chanre tsujmi ntje xi bi jun kik'engiu kjuanima. Kja'e xi 'etuts'inre xo, tunga ko jun texuntsjo nganda'e chjire xa xi kitsa'en —kitsu Jesús.

³⁹ 'Ba nkjin = xuta xi tse'e Samaria xi tjindu nga'ndebiu kuakjainre ngat'are Jesús, ngat'a chjunbiu kitsu: “Kitsuna ngayéje xi tu je kitsa'aan.” ⁴⁰ 'Bamani, kionga xuta xi tse'e Samaria ja'ekun Jesús, tsi'are nga k'uejñako kio. 'Ba jó nixtjin tsek'ejña Jesús, ⁴¹ 'ba 'ñu nkjin xuta kuakjain ngisare ngat'are en xi kinchja. ⁴² 'Ba xutabiu kitsure chjunbiu:

—Nganda'e makjainni bi tu ngat'are en xi kisji. Ngat'a jin fani xi je kjinu'ya ri 'ba 'ya = ni nga kjuakixi = nga kui = xi sik'angi xuta xi tse'e ngasun'ndio.

Jesús tsinda ki'ndire jngu xuta xi tsa'exat'are rey

⁴³ Kionga je ja'a jó nixtjin, Jesús 'etju kio 'ba kiji ngani nangi Galilea. ⁴⁴ Ngat'a Jesús kitsuyakixi nga jngu profeta bi 'yakun ña nangire fa. ⁴⁵ 'Ba kionga echu nangi Galilea, xuta xi kio tse'e kiskjebetjo, ngat'a tsabe ngayéje xi kitsa'en Jesús naxinanda Jerusalén ngajinre s'iu. Ngat'a ko kui kiji s'iu.

⁴⁶ 'Batsa'en echu ngani Jesús Caná, nga'nde xi tjña ngajinre nangi Galilea, ña nando kitsa'enni binu. 'Ba naxinanda

Capernaum tjña jngu xuta xi tsa'exat'are rey xi 'ñu tji'me ki'ndire. ⁴⁷ Kionga kui kjint'e en nga Jesús 'etju nangi Judea 'ba nga ja'e nangi Galilea, 'batsa'en ja'ekun Jesús 'ba 'ets'are nga kuaje ndaba, tuxi sindani ki'ndire xi je mején kueya. ⁴⁸ 'Bamani Jesús kitsure:

—Tsa bi xio kjuakun ko chuba xi bakutsejen kjuañure Na'enchana, bi kuakjainnu.

⁴⁹ 'Ba xi tsa'exat'are rey kitsure:

—Na'en, ti'en kjuanda, ndibafanichi nde'anire nga kje 'mejín ki'ndina.

⁵⁰ 'Ba kio Jesús kitsure:

—T'in ngani ni'yari. Je nda ngani ki'ndiri.

'Ba xutabiu kuakjainre en xi kitsu Jesús 'ba kiji. ⁵¹ 'Ba kionga je masen tjen ndiyo, kisatejin nchja chu'ndare 'ba kitsure:

—Je nda ngani ki'ndiri.

⁵² 'Batsa'en xutabiu tsiningiyare nchja chu'ndare jó chun 'etuts'inre nga kuanda ngani ki'ndire, 'ba nchjabiu kitsingojore:

—Chuba jngu nga kuangixun ngujña 'etjukajinre chi'in nt'ai ki'ndiri.

⁵³ 'Batsa'en na'enre ki'ndibiu ja'etsjenre nga kui = chubabiu nga Jesús kitsure: “Je nda ngani ki'ndiri.” 'Ba xutabiu ko ngatsi'i xi tjin ngaya ndaba kuakjainre ngat'are Jesús. ⁵⁴ Kui kjuakunbi xi majóni xi kitsa'en Jesús, kionga 'etju nangi Judea 'ba ja'e ngani nangi Galilea.

Jesús tsinda jngu xuta xi bi ma fi

5 Kja'e nixtjin ngani kionga xuta judío inya'baxje jngu s'i, Jesús kiji naxinanda Jerusalén. ² 'Ba kio tjña jngu nga'nde ña inya nanda xi tiñare xuntjare naxinando xi Xuntja Chutsanga 'mi. Kui nga'nde ña inya nanda xi Betesda 'mi nga en hebreo. 'Ba ón mani ngi ni'yare, ³ ña tjindu nkjin xuta xi sefesun: xuta ka, xi bi ma fi, 'ba ko xi bi nda ndsaku. Kui xi inyakuyare nga steya nando. ⁴ Ngat'a tu sak'ua nga jngu ankjere Na'enchana

fa'e ngajin nga'ndebiu ña inya nanda 'ba tsiteyangire, 'ba xi tjun tsungijin yojore ngajin nando kionga je kiteya, kui = xi manda tume chi'in xi kunre. ⁵'Ba kio kijijnajinre xuta xi sefesun jngu xuta xi kuakantjio'on ján nu tjinre nga tji'me. ⁶'Ba kionga Jesús tsabe nga xutabiu tikijjña kio 'ba 'ba nde tsabe nga je nkjin nu tjinre nga tji'me, kitsure:

—¿A mejénri kuanda ngani?

⁷'Ba xuta xi tji'mio kitsu:

—Ji na'en, tu'yá tjinna xi kuasekona, tsa sungijinna nando kionga teya. 'Ba kionga sungijian yojona tsakaiñu, tu kja'e xi tjun tsungijin yojore.

⁸'Ba Jesús kitsure:

—Tisetjen, chjube nijñari xi tetsjujñasin 'ba t'in.

⁹'Ba ndekuini chubabiu kuanda ngani xutabiu, 'ba ja'aya nijñare xi tikijjñasin 'ba kiji. Tunga kui nixtjinbiu, nixtjin nga nikja'aya = . ¹⁰Kui kjuañu xuta judío kit-sunire xuta xi kuando:

—Xutu = nganda'e. Bi tixa'nderi nga x'e nijñari.

¹¹'Ba xutabiu kitsure:

—Xi kitsindana, kui xi 'ba kitsuna: “Chjube nijñari xi tetsjujñasin 'ba t'in.”

¹²'Ba nchjabiu tsiningiyare:

—¿'Yá = xi 'ba kitsuri: “Chjube nijñari xi tetsjujñasin 'ba t'in”?

¹³Tunga xuta xi kuanda bi be 'yá = xi kitsinda, ngat'a Jesús je kijjinre ngajinre xutankjiun xi inya kio. ¹⁴'Ba jaskan Jesús kiskajin ngani xutabiu ña ma ndetsinre ningu 'ba kitsure:

—Ji na'en, je kuanda ngani nganda'e. Bi nde ña'anni je, tuxi bi nde satet'aniri xi ngisa ch'o.

¹⁵'Ba 'batsa'en xutabiu kiji 'ba ye'ere nijmi xuta judío nga Jesús = xi kitsinda. ¹⁶'Ba kui kjuañu xuta judío kitsjengikeni Jesús, ngat'a tsa'en = kibi nixtjin nga nikja'aya. ¹⁷'Ba 'batsa'en Jesús kitsure nchjabiu:

—Na'enna titsa'exa ka'nda nganda'e, 'ba 'ba nde an tetsa'exa.

¹⁸Kui = kjuañu xuta judío ngisa tsangisjai ndiyanire nga mejénre sik'en Jesús, ngat'a bi tsa tu nixtjin nga nikja'aya tjimangane, tunga 'ba = nde tsu nga Na'enchana xi na'enre 'ba 'ba = tsa'en ndekui tajngu joni Na'enchana kitsa'en yojore.

Jesús tsuya ngat'are xare

¹⁹'Ba 'batsa'en Jesús kinchja 'ba kitsure nchjabiu:

—Kjuakixi = xi texin_nuu. Tumé ma tsa'en Ki'ndire Na'enchana xi tu kuenda tse'e. Tu kui sani mé = xi tjibe nga titsa'en Na'enre, kui = xi tsa'en kui ngayeje. Ngat'a ngayéje mé = xi tsa'en Na'en, ndekuini xi tsa'en Ki'ndiu. ²⁰Ngat'a Na'en ñu = tsimején Ki'ndiu 'ba baku = re ngayéje mé = xi tsa'en. 'Ba kuaku = re xa xi ngisa je ngisa nga ko mare kibi, tuxi kuakunninu. ²¹Ngat'a jotsa'en Na'en tsikja'ayare xuta ngajinre mik'en 'ba tsik'endukun ngani, 'ba = nde tsa'en Ki'ndiu tsik'endukun xi mejénre sik'endukun. ²²Ngat'a bi Na'en xi tsa'enre kjua xuta. Tusa Ki'ndiu kitsjare nga kui xi sa'enre kjua ngat-si'i xuta, ²³tuxi ngat-si'i xuta skuekunni Ki'ndiu jotsa'en bekun Na'en. Xi bi bekun Ki'ndiu, 'ba = nde bi bekun Na'en xi kui kitsikasen.

²⁴Kjuakixi = xi texin_nuu. Xi kuasen ñojon enna 'ba kuakjainre ngat'are xi kitsikasenna, kui = xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba bi si'anre kjua ngat'are jere xutabiu, ngat'a je ja'axtiu ngajinre kjuabeya 'ba ja'as'en ña tjin kjuabenichun. ²⁵Kjuakixi = xi texin_nuu. Kju'a'e = chuba 'ba nganda'e = nga je ja'e chubabiu kionga mik'en kjuint'e jndare Ki'ndire Na'enchana. 'Ba xi kjuint'e, kui = xi s'ere kjuabenichun. ²⁶Ngat'a jotsa'en tu ngat'a tse'e Na'enchana

tijña kjuabenichun, 'ba = nde tsa'en kitsja nga tu ngat'a tse'e Ki'ndiu k'uejña kjuabenichun. ²⁷'Ba Na'en kitsjare kjuañu Ki'ndiu tuxi sa'enire kjuaxuta, ngat'a kui = xi Ki'ndire Xuta xi'iun. ²⁸Bi makunnu kibi. Ngat'a kjuaxe = chuba kionga kjuint'e jndare Ki'ndiu ngatsi'i xuta xi kjiyunijin ²⁹'ba kuissetjen ngani. Xi nda kitsa'en, kui = xi kuissetjen nga s'ere kjuabenichun. Tunga xi bi nda kitsa'en, kui = xi kuissetjen nga si'anre kjuaxuta.

**Jesús tsu mé = xi bakutsejen
nga kika'ere kjuañu**

³⁰'Tumé ma tsa'aan xi tu kuenda tsa'an. Jotsa'en nt'ia, 'ba = tsa'en tsa'aan kjuaxuta. 'Ba kixi tsa'aan kjuaxuta, ngat'a bi an 'baxje ra kjuañu yojona. Tusa tsa'aan xi mejénre Na'en xi kitsikasenna. ³¹Tsa an xinyakixia ngat'ana, bi ndiya chjubere en xi xian. ³²Tunga tjin = jngu xi tsuyakixi ngat'ana, 'ba 'be = ña nga kjuakixi = en xi tsuyakixi ngat'ana. ³³Jun kjinikasion nchja xi kikingiyare Juan, 'ba kui = xi kitsuyakixi ngat'are mé = xi kjuakixi. ³⁴Tunga an bi machjenna tsa xuta kuetsuyakixi ngat'ana, tunga te'bejñatsejen nuu kibiu, tuxi k'uangiñu. ³⁵Juan, jo = ni jngu ndi'i xi kiti 'ba kitsitsejen, 'ba jun kuamejénnu nga kjinitsajin ngutjun ndi'ire. ³⁶Tunga an tjinna xi tsuyakixi ngat'ana xi ngisa je ngisa nga ko mare en xi kinchja Juan. Ngat'a xa xi kitsjana Na'enchana nga sik'etjusaan 'ba xi tetsa'aan nganda'e, kui = xi 'ba nde titsuyakixi ngat'ana 'ba tibakutsejen nga Na'enchana xi kitsikasenna. ³⁷'Ba Na'en xi kitsikasenna, kui = xi 'ba nde titsuyakixi ngat'ana. Jun kje nu'yajin ru jndare ninga kje 'yajin jó kji'i. ³⁸Ninga bi tijñajin inimanu enre, ngat'a bi makjainnu ngat'are xi kitsikasen. ³⁹Ne 'ñu chut'ayo enre Na'enchana, ngat'a manu nga kio sakujinnu kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba ndekuini enre Na'enchana xi

'ba nde titsuyakixi ngat'ana, ⁴⁰tunga bi mejénnu fo'o ngat'ana, tuxi s'eninu kjuabenichun.

⁴¹'Bi kjuajere xuta xi temangisjaa. ⁴²Tunga an 'bexkun nuu 'ba 'beña nga bi nimijion Na'enchana. ⁴³Ngat'a ja'e = ña ngat'are ja'enre Na'enchana, 'ba jun bi techjubetjonuu. Tunga tsa kja'e kjuaxe xi tu ja'enre ya'a sa, tusa kui xjubetjo. ⁴⁴Kui kjuañu, ¿jó tsa'en kuakjainninu ngat'ana? Tsa nde ngajinre xingiu mejénninu s'enu kjuaxe 'ba bi minyisjo kjuaxe ngixkun Na'enchana xi jngututu. ⁴⁵Bi nikja'etsjion tsa an kuaneje nuu ngixkun Na'enchana. Xi kuanejenu, Moisés = xi techuya ru nga sakunu kjuanda ngat'are. ⁴⁶Ngu tsa makjainnu mé = xi kitsi'indu Moisés, 'ba = nde kuakjainnu ngat'ana, ngat'a Moisés kitsi'indu = ngat'ana. ⁴⁷Tunga tsa bi makjainnu mé = xi kitsi'indu Moisés, ¿jótsa'en kuakjainninu en xi tenchjaa? — kitsu Jesús.

Jesús tsikjén ón mi xuta

Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17

6 Kja'e nixtjin ngani Jesús kiji xingunda ndachikun Galilea, xi 'ba nde ndachikun Tiberias 'mi. ²'Ba ne nkjin xuta tjenngire, ngat'a tsabe kjuakun xi kitsa'en nga kitsinda xuta xi sefesun. ³'Ba 'batsa'en Jesús tsijin jngu nindu 'ba kio tsek'ejñako xutare. ⁴Kui nixtjinbiu je tjimatiña s'i pascua xi 'baxje xuta judío. ⁵Kionga Jesús kiskutsejen 'ba tsabe nga ne nkjin xuta inyatsitiñat'are, kio jako Felipe 'ba kitsure:

—¿Ñá = ñu kuinda niñuxtila xi skine xutankjiun?

⁶Tunga tuxi skut'áyakoni Felipe nga 'ba kitsure, ngat'a be = kui mé = xi sa'en. ⁷'Ba 'batsa'en Felipe kitsu:

—Tsa jó sientu ton denario niñuxtila kuinda, ninga tsa ichi ichi kua'ere nga jngu jngu, bi kuanni.

⁸'Ba 'batsa'en kinchja jngu xutare Jesús xi Andrés 'mi, xi nts'e mani Simón Pedro 'ba kitsu:

⁹—Nga'e sejña jngu chi'ndi xi ya'a ón niñuxtila xi kuandakoni cebada ko jó tjiuti. Tunga, ¿jótjin kuanire xutankjiun kibiú?

¹⁰'Ba 'batsa'en Jesús kitsu:

—'Ba t'in_ru nga ngat'endu ngatsi'i xuta.

'Ba kui nga'ndebiu ne tjin xka ngijña, 'ba tsek'endu ngajin ngijño jeru mején ón mi xuta xi'in. ¹¹'Ba 'batsa'en Jesús kiskjebe niñuxtilo 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana 'ba kitsitsojosunre xuta xi tsik'endu kio. 'Ba 'ba nde kitsiko tjiutiu ngayeje nga kitsjare jotjin mejénre xuta.

¹²'Ba kionga je nda kitsere xuta, 'batsa'en jako ngani xutare 'ba kitsure:

—T'eku xkua xi ts'anguiu, tuxi tumé kjuetsunni.

¹³'Ba 'batsa'en nchjabiu 'eku xkua xi ts'angire niñuxtila cebada xi ón, 'ba tejó nisin kuán xkua xi ts'angire xuta. ¹⁴'Ba kionga xutankjiun tsabe kjuakun xi kitsa'en Jesús, 'batsa'en 'ba kitsure xinkjin:

—Kjuakixi = nga kui xuta chinga profeta xi tjinnere nga kjuae'ngasun'ndebi.

¹⁵Tunga Jesús tsabe nga nchjabiu mejénre kuego kjuañu nga rey sa'en. Kui kjuat sakasent'axin nganire nga kikejña tajngu nindu.

Jesús fisun ndachikun

Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52

¹⁶Kionga je tjima'ña, xutare Jesús ja'ejen 'nda ndai ndachikun. ¹⁷'Ba kionga je kuajñure nde, tunga tojo kje fa'etjengijín Jesús, ja'as'en barku, tuxi kjuaxtiukjani ndachikun nga kuaje Capernaum. ¹⁸'Ba tukjuan kuán jngu ntjo 'ñu xi niki kiskjenitjen ndachikun.

¹⁹Kionga je echu ón asa jon kilómetro, kio tsabe nchjabiu nga Jesús ndibasun ndachikun nga titsitiñat'are barku, 'ba kitsakjun.

²⁰Tunga Jesús kitsure:

—An = ña. Bi kun.

²¹'Ba nchjabiu kuatsjare nga Jesús ja'as'en barku, 'ba tukjia'a echu sani nangi ña inyafi.

Jesús tsuya ñäre niñuxtila xi kjuakixi

²²Nga kuanyujun xuta xi tsek'endu xingunda ndachikun tsabe nga tu jngu sani barku xi 'etju kio 'ba nga Jesús bi ja'as'en nga kiko xutare, ngat'a tu kiji suba = xutare. ²³'Ba 'batsa'en ja'e jó ján kja'e barku xi 'etjuni Tiberias nga ja'etiña ña kiskine niñuxtila xuta, kionga Jesús je kitsjare kjuanda Na'enchana.

²⁴'Bamani, kionga xutankjiun tsabe nga Jesús bi nde kio tijñani ninga xutare, 'batsa'en ja'as'en barkubiu nga kikangis-jai kui naxinanda Capernaum. ²⁵'Ba kionga je kuasjare xingunda ndachikun, kitsure:

—Maestru, ¿kja'áñu ja'e nga'e?

²⁶'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Kji'yañu kjuakun xi kitsa'aan, tunga bi kui kjuañu teminyisjaininuu. Tu Ngat'are = nga nda kitsitsenu niñuxtila xi kichinio, kui kjuañu teminyisjainiñuu. ²⁷Bi ña'axa_ru xichine xi mare fe. Tusa ti'axa_ru xichine xi bi fe, xi sjanu kjuabenichun xi bi fet'a. Kui xichinebiu xi sjanu Ki'ndire Xuta xi'iun, ngat'a kui = xi 'exare Na'enchana.

²⁸'Ba nchjabiu kitsu:

—¿Mé = xi tjinnere nga si'ejen jín, tuxi sik'etjusunnií xa xi mejénre Na'enchana?

²⁹'Ba Jesús kitsingojo nganire:

—Kui xa kibi xi mejénre Na'enchana nga sik'etjusun, nga tjinnere nga kuak-jainnu ngat'are xi kitsikasen.

³⁰'Ba nchjabiu kitsu ngani:

—¿Mé = kjuakun xi kuakutsejennii, tuxi xianií 'ba kuakjainnií ngat'a tsiji? ¿Mé = xa xi ñe'en? ³¹Joni xuta chingana, kui xi kiskine tsajmi xi chine

xi mana 'mi kionga tsek'endu nangi t'axiun. Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Ngank'aa kika'enire niñuxtila xi kiskine."

³² 'Ba Jesús kitsu:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Bi Moisés xi kitsjanu niñuxtila xi jendibajenni ngank'aa. Tusa Na'enchana tsja_nuu nganda'e niñuxtila xi kjuakixi xi ndibajenni ngank'aa. ³³ Ngat'a niñuxtila xi tsja Na'enchana, kui = xi jendibajenni ngank'aa 'ba mare tsik'endukun xuta ngasun'ndebi.

³⁴ 'Ba nchjabiu kitsu:

—Na'en, ta'entsjainii niñuxtilabiu.

³⁵ 'Ba Jesús kitsure:

—An = ña niñuxtila xi tsik'endukun xuta. Xi kju'a'e ngat'ana bi nde kuabojonire, 'ba xi kuakjainre ngat'ana bi nde kuaxindanire. ³⁶ Tunga je kixin_nuu, ninga tsa te'yanuu tunga bi tjimakjainnu. ³⁷ Ngatsi'i xuta xi Na'enna tsjana kju'a'e ngat'ana, 'ba xi kju'a'e ngat'ana bi k'uaxjia ngandetsian. ³⁸ Ngat'a ngank'aa jendibajenna, tuxi sik'etjusunña jotsa'en mejénre Na'en xi kitsikasenna 'ba bi jotsa'en an mejénna. ³⁹ 'Ba xi kitsikasenna mejénre nga nijinguú sichajaa xi je kitsjana. Tusa mejénre nga sikja'aya ngani_ra ngajinre mik'en xutabiu nga kjuet'a nixtjin. ⁴⁰ Ngat'a Na'enna mejénre nga ngatsi'i xi skue Ki'ndiu 'ba kuakjainre ngat'a tse'e s'e = re kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba an sikja'aya ngani_ra ngajinre mik'en xutabiu nga kjuet'a nixtjin —kitsu Jesús.

⁴¹ 'Ba 'batsa'en xuta judío ch'otsa'en kinchja cheje ngat'a tse'e Jesús, ngat'a kitsu nga kui = xi niñuxtila xi ngank'aa jendibajenni. ⁴² 'Ba kitsu:

—¿A bi kui xutabi xi Jesús, ki'ndire Kuse? 'Yaña na'enre ko nare. ¿Jó tjinnire nga 'ba titsu nga ngank'aa jendibajenni?

⁴³ 'Ba Jesús kitsure:

—Bi ch'otsa'en chuko xingiu ngat'are mé = xi kixian. ⁴⁴ Ngat'a ni'yá kuan kju'a'e ngat'ana tsa bi Na'en xi kitsikasenna kju'a'eko, 'ba an sikja'aya ngani_ra ngajinre mik'en nga kjuet'a nixtjin. ⁴⁵ 'Ba = tsa'en kitsi'indu nchja chinga profeta: "Na'enchana kuakuyare ngatsi'i xuta." 'Bamani, ngatsi'i xi basen ñojonre Na'enchana 'ba xi mare ngat'are mé = xi tsu, kui = xi kju'a'e ngat'ana.

⁴⁶ 'Nisa 'yajín be jó kji'i Na'enchana. Tu jngu sani xi jendibani ña tijña Na'enchana, kui = xi je tsabe jó = kji'i kui. ⁴⁷ Kjuakixi = xi xin_nuu. Xi kuakjainre ngat'ana, kui = xi tjinre kjuabenichun xi bi fet'a. ⁴⁸ An = ña niñuxtila xi tsjare kjuabenichun xuta. ⁴⁹ Xuta chinganu kiskine tsajmi xi chine xi mana 'mi nangi t'axiun, tunga tojo jesun. ⁵⁰ Tunga niñuxtila kibi ngank'aa jendibajenni, tuxi tu'yani xi skine bi nde kueyani. ⁵¹ An = ña niñuxtila xi tijñakun xi ngank'aa jendibajenni. Tsa tjín xi skine niñuxtilabi, kui = xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba niñuxtila xi sja, kui = xi yojona xi sjantjai_ra xuta ngasun'ndebi tuxi s'enire kjuabenichun —kitsu Jesús.

⁵² 'Ba 'batsa'en xuta judío tu josiko xinkjin 'ba kitsu:

—¿Jó tsa'en kuan sjana yojore xutabi nga xinia?

⁵³ 'Ba Jesús kitsu:

—Kjuakixi = xi xin_nuu. Tsa bi xino yojore Ki'ndire Xuta xi'iuun 'ba bi s'iu jinre, bi s'e kjuabenichun ngajinnu. ⁵⁴ Xi skine yojona 'ba k'ui jinna, kui = xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a, 'ba an sikja'aya ngani_ra xutabiu nga kjuet'a nixtjin. ⁵⁵ Ngat'a yojona kui = xi xichine kjuakixi 'ba jinna kui = xi nanda kjuakixi. ⁵⁶ Xi skine yojona 'ba k'ui jinna, kui = xi k'uendujinntsaina, 'ba an kuateñajinntsai_ra. ⁵⁷ Jotsa'en Na'enchana xi tsja kjuabenichun kitsikasenna 'ba ngat'are kui tejñakuan, 'ba = nde tsa'en ngat'are xuta xi sa'enna xichinere,

kui = xi sja_rā kjuabenichun. ⁵⁸ Kibi = niñuxtila xi ngank'aa jendibajenni 'ba bi joni tsajmi xi chine xi mana 'mi xi kiskine xuta chinganu 'ba tojo jesun. Ngat'a xi skine niñuxtilabi, kui = xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a.

⁵⁹ 'Ba = tsa'en kinchja Jesús nga yakuya ngaya jngu ni'ya sinagoga naxinanda Capernaum.

En xi tsja kjuabenichun xi bi fet'a

⁶⁰ Kionga kjint'e xutare en xi kinchja, 'batsa'en nkjin xi 'ba kitsu:

—¿'Yá = xi kuakjainre enbi? 'Ñu = na'en tjinre.

⁶¹ Tunga Jesús tsabe nga ch'otsa'en inyafocheje xutare ngat'are kibiu 'ba kitsure:

—¿A ch'o manu kibiu? ⁶² ¿'Ba jó kuannu tsa xio Ki'ndire Xuta xi'iun kionga kuenijin ngani nga'nde ña jendibani?

⁶³ Isennixtjintsjere = Na'enchana xi tsjare kjuabenichun xuta, tunga ni'mé xi tse'e ngasun'ndio kuanre sjare kjuabenichun xuta.

'Ba en xi kixin_nuū, kui = xi tse'e Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba tsjare kjuabenichun xuta. ⁶⁴ Tunga tjin = ngajinnu yak'a xi bi makjainre kitsu Jesús, ngat'a 'nda nga tuts'inre ja'ba be = 'yá xi bi makjainre 'ba 'yá xi singantsja. ⁶⁵ 'Ba 'ba nde kitsu:

—Kui = kjua 'ba kixinni_nuū nga tu'yá kuan kjua'e ngat'ana tsa Na'enchana bi sa'en nga kuan kjua'e ngat'ana.

⁶⁶ 'Nda kui nixtjinbiu nkjin xutare kit-sikumare 'ba bi nde tsak'ajmekoni. ⁶⁷ 'Ba 'batsa'en Jesús jako xutare xi tejó 'ba tsiningiyare:

—¿A mejénnú kuangiun jun ngayeje?

⁶⁸ 'Ba Simón Pedro kitsingojore:

—Na'en, ¿'yá = ngisa xi kuangitjen-ngii? Ji = xi nukjua nijmi en xi tsjare kjuabenichun xi bi fet'a xuta. ⁶⁹ Je mak-jainni 'ba 'ya = ni nga ji = xi Cristo, xi Ki'ndire Na'enchana xi tijñakun.

⁷⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—An = kiskja'ajin_nuū jun xi tejó, tunga ngajinnu tjin jngu xi chanayi.

⁷¹ Nga 'ba kitsu ngat'a tse'e Judas Iscariote kinchja. Xi ki'ndire Simón. Ngat'a kui = xi singantsja 'ba jngu xutare xi tejó.

Jesús fi jngu s'i naxinanda Jerusalén

7 'Ba jaskan Jesús tsu'ba nangi Galilea. Bi kuamejénre nga tsak'ajme tsejen nangi Judea, ngat'a xuta judío xi tjinđu kio tsangisjai ndiya jótsa'en sik'enni kui. ² Tunga je tjimatiña s'i xi 'baxje xuta judío xi s'ire ni'ya xi tu beni ngisa. ³ 'Ba 'batsa'en 'bi kitsu nts'e Jesús:

—Bi tu nga'e beni. Tusa t'in ña tijña nangi Judea, tuxi skueni xutari mé = xi teñe'en. ⁴ Ngu tsa jngu xuta mejénre xi-axkun bi 'bejña'mo mé = xi tsa'en. Kui kjuañu tsa ñe'en kjuakun, tusa takut-sejen_ri yojori xuta ngasun'ndebi ⁵ — kitsu nts'e, ngat'a ni nts'ejín kuakjainre ngat'are kui.

⁶ 'Ba Jesús kitsure:

—Kje fa'ejín chubana. Tunga ngat'anu jun, tume chubañu ma ño'on mé = xi mejénnú. ⁷ Bi ma mastikenu xuta ngasun'ndebi jun, tunga inyamastike = na an ngat'a texinyata'enña nga ch'o tjin mé = xi inyatsa'en. ⁸ Tangiun jun s'iu. Tunga an bi kjuia, ngat'a kje fa'ejín chubana ⁹ — kitsu Jesús 'ba tsek'ejña nangi Galilea.

¹⁰ Tunga kionga je kiji nts'e Jesús, 'batsa'en kui kiji s'iu ngayeje. Tunga bi kiji tsejen, tu kiji 'mo. ¹¹ 'Ba xuta judío tsangisjai Jesús ngajin s'iu, 'ba kitsu:

—¿Ñá = ñu tijña xutabiu nde?

¹² 'Ba ngatsi'i xutankjiun inyafu nijmi ngat'are Jesús. Tjin yak'a xi tsu: “Kui jngu = xuta xi nda xuta.” 'Ba tjin yak'a xi kitsu: “Junjun. Kui jngu = xuta xi 'bonachare xuta.”

¹³Tunga xutankjiun bi kuán kinchja tsejen ngat'are Jesús, ngat'a tsankjunke xuta judío.

**Jesús bakuya ngajin s'ire
ni'ya xi tu beni ngisa**

¹⁴Kionga je masen tjen s'iu, Jesús ja'as'en ña ma ndetsinre ningu 'ba yakuya. ¹⁵'Ba xuta judío tu 'ba = kuánre 'ba kitsure xinkjin:

—¿Jótsa'en manire xujun xutabi, nga bi kiskut'aya?

¹⁶'Ba Jesús kitsure:

—En xi tebakuyaa bi tsa'an. Tse'e xi kitsikasenna. ¹⁷Tsa tjin xi mejénre sa'en jotsa'en mejénre xi kitsikasenna, kui = xi skue ñá ndibani en xi tebakuyaa, tsa tse'e Na'enchana asa tu kuenda tsa'an tenchjaa. ¹⁸Jngu xuta xi tu kuenda tse'e nchja, kui = xi mejénre nga xiakun. Tunga xi mejénre nga xiakun xi kitsikasen, kui = xi nchjakixi 'ba tumé ma chaninejere.

¹⁹¿A bi Moisés xi kitsjanu kjuatexumo? Tunga nijngujín jun tenik'etjusun kjuatexumo. ¿Áññu mejénninu sik'en-nuu? —kitsu Jesús.

²⁰'Ba xutankjiun kitsingojore:

—Ngu isennixtjin xi bi nda tijñajinri! ¿Yá = xi mejénre sik'enri?

²¹'Ba Jesús kitsure:

—Jngu kjuakun xi kitsa'aan, 'ba ngat'are kui tu 'ba = kuán tsi'inu. ²²Moisés yakuyanú nga sik'etjusun mé = xi circuncisión 'mi (ninga tsa bi fa Moisés xi 'etuts'inre kibiu, tusa nchja chinganu xi 'ejñatuts'innu kibiu.) 'Ba nik'etjusun kibiu ninga tsa nixtjin nga nikja'aya. ²³'Ba 'ba niko ki'ndi xi'innu ninga tsa nixtjin nga nikja'aya, tuxi bi kuiyuneñu kjuatexumare Moisés. Nda tjin tsu'ba. Tunga tsa 'ba ño'on, ¿ánñu temastichaninu nga nixtjin nga nikja'aya kitsindakjian ngayéje yojore jngu xuta? ²⁴Bi ño'on kjuá tu ngat'are

jotsa'en matsejen mé = xi tsa'en xuta. Tusa ko kjuakixi ti'on kjuá.

Bi mankjínre xuta nga Jesús xi Cristo

²⁵'Ba 'batsa'en yak'a xuta xi Jerusalén tse'e 'bi kitsure xinkjin:

—¿A bi kui xutabi xi nchjabiu mejénre sik'en? ²⁶Ngu chutsijon. Tsja tsa'en tinchja tsejen 'ba tumé inyatsure. ¿A je kuankjinre xutaxo nga kui fa ni xi Cristo? ²⁷Tunga 'yaña ñá ndibani xutabi. Kionga kjuá'e xi Cristo, tu'yá skue ñá kjuá'eni.

²⁸'Ba 'batsa'en 'ñu kinchja Jesús nga yakuya ña ma ndetsinre ningu 'ba kitsu:

—Temixun nga 'yanuu 'ba nga 'yo ñá ndibaña. Tunga bi kuenda tsa'an ja'aa. Xi kitsikasenna, kui = xi kjuakixi 'ba kui bi 'yo. ²⁹Tunga an 'be = ñá. Ngat'a kio = jendibaña ña tijña, 'ba kui = xi kitsikasenna.

³⁰'Ba 'batsa'en nchjabiu kuamejénre nga kue'ñu, tunga ni'yá kitsuba, ngat'a kje fa'ejín chubare. ³¹'Ba nkjin mani xuta xi inya ngajinre xutankjiun xi kuakjainre ngat'are kui 'ba kitsure xinkjin:

—Kionga kjuá'e xi Cristo, ¿a ngisa = tse kjuakun sa'en ngisa nga ko mare xi titsa'en xutabi?

³²'Ba 'batsa'en xuta fariseo kjint'e mé = xi inyafo nijmi xutankjiun ngat'are Jesús. 'Ba meni xi ngakure na'mi ko xuta fariseo kitsikasen nchja xi tsikuenda ningu, tuxi subani Jesús. ³³'Ba Jesús kitsu:

—Tu chuba nixtjin kuatejñajin ngisa_nuu, 'ba jaskan kjui ngaña ña tijña xi kitsikasenna. ³⁴Kuijnyisjainuu tunga bi nde xianinu. Ña kuikatejña bi kuan kjuechu.

³⁵'Ba 'batsa'en xuta judío kitsure xinkjin:

—¿Ñá = kuaje xutabi, nga bi nde kuasjainina? ¿A kuekun tsé xingia xi tjindujinre xuta griego 'ba kio kuakuyare xuta griego? ³⁶'Ba: ¿Jó tsunire en xi kinchja

nga tsu: “Kuijnyisjainuu tunga bi nde xianinu”, 'ba: “Na kuikatejña bi kuan kjuachu”?

³⁷ Nixtjin nga je tifat'ani s'iu, kui xi 'ñu 'baxje xuta, 'ba 'batsa'en tsakasen nduju Jesús nga 'ñu kinchja 'ba kitsu:

—Tsa tjin xi xindare, ngatjendiba ngat'ana 'ba ngat'i. ³⁸ 'Ba 'bi kuanre jot-sa'en kua'indut'a enre Na'enchana. Xi kuakjainre ngat'ana, kui = xi stujin ngajin yojore ndaje xi tjinre nanda xi tsjare kjuabenichun.

³⁹ 'Bi kitsu Jesús nga kinchja ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana xi jaskan sakure xuta xi kuakjainre ngat'are kui. Ngat'a kui nixtjinbiu kje fa'ejin Isennixtjintsjere Na'enchana, ngat'a Jesús kje sakujinre kjuajere.

⁴⁰ 'Ba kionga xutankjiun kjint'e enbi, 'batsa'en jonijmi ngat'are Jesús.

—Kjuakixi = nini nga kui = xi xuta chinga profeta —kitsu yak'a.

⁴¹ 'Ba yak'a kitsu ngani:

—Kui = xi Cristo.

—Junjun —kitsu ngani kja'ere—.

Ngat'a bi nangi Galilea kjua'eni xi Cristo. ⁴² ¿A bi 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana, nga ntjere David kjua'eni xi Cristo 'ba nga naxinanda Belén kjua'eni, ña nangire David?

⁴³ 'Ba 'batsa'en xutankjiun tsakjanya ngat'are Jesús. ⁴⁴ 'Ba tjin xi kuamejénre nga suba'ñu, tunga ni'yá 'ba kitsa'en.

⁴⁵ 'Ba 'batsa'en nchja xi tsikuenda ningu ja'e ngani ña tjindu xi ngakure nchja na'mi ko xuta fariseo.

—¿Ánñu bi ja'ekoñu xutabiu nde? — kitsu xutaxo nga tsiningiyare.

⁴⁶ 'Ba nchjabiu kitsure:

—Ni'sa 'yajin 'batsa'en nchja jotsa'en tinchja xutabiu.

⁴⁷ 'Ba nchja fariseo kitsure:

—¿A 'ba = nde ko jun je tsak'onachanu xutabiu? ⁴⁸ ¿A tjin tsé ngajinre xutaxo xi makjainre ngat'are kui? 'Ba ¿a tjin tsé ngajinre xuta fariseo xi makjainre

ngat'are kui ngayeje? ⁴⁹ Tunga ngat'are xutankjiun xi bi mankjainre kjuatexumo, kui = xi ch'okun ngixkun Na'enchana.

⁵⁰ 'Ba 'batsa'en Nicodemo, jngu xi ngajinre, xuta fariseo xi ja'ekun Jesús nga jñu, kinchja 'ba kitsu:

⁵¹ —Jo tsu kjuatexumana, titjun tjinere nga kuasen ñojon_ra xuta, tuxi xi-aña mé = xi kitsa'en. 'Ba jaskan si'an_ra kjuu —kitsu.

⁵² 'Ba nchjabiu kitsure:

—¿A 'ba = nde nangi Galilea ndibani ji ngayeje? Nda chut'aye enre Na'enchana 'ba xiani nga nisa jngujin profeta ndibani nangi Galilea.

⁵³ 'Ba 'batsa'en nga jngu jngu kiji ndaba.

Chjun xi kitsa'ent'are kjuachajngi xi'inre

8 'Ba 'batsa'en Jesús kiji Tjengi Ya Olivo. ² 'Ba kionga je kis'e isen nixtjin nga kuanyujun, ja'e ngani ningu. Kio ja'ekun ne nkjin xuta, 'ba kio tsik'e-jña nga yakuyare. ³ 'Ba chjine kjuatexuma ko xuta fariseo ja'ekore jngu chjun xi kji'yare nga kjuachajngi titsa'ent'are xi'inre 'ba kitsikasen masen. ⁴ 'Ba kitsure Jesús:

—Maestru, chjunbi kji'yare nga kjuachajngi titsa'ent'are xi'inre. ⁵ 'Ba 'batsa'en kitsi'indut'a Moisés kjuatexumo nga ko ndiojo kjuinik'enkoni xi 'ba sa'en. 'Ba ji nde, ¿jó sji?

⁶ Tunga tuxi kiskut'ayako = ni Jesús nga 'bi kitsure, ngat'a mejénre kuaneje. 'Ba 'batsa'en Jesús yejen tsindi nkjain 'ba ko najma ntsja kitsi'indut'a t'anangiu. ⁷ 'Ba ngat'a tojo inyamingiyare nchjabiu, yejennk'a ngani nkjain 'ba kitsure:

—Xi tsajainjinre je, kui xi titjun ngate'ere ndiojo chjunbiu.

⁸ 'Ba 'batsa'en yejen tsindi ngani nkjain 'ba janda kitsi'indut'a t'anangiu.

⁹ 'Ba kionga kjint'e nchjabiu enbiu, nga jngu jngu kiji tsaka'anire xi ngisa 'ñu chinga. 'Ba 'batsa'en tu Jesús ko chjunbiu tsik'endujin masenre xutankjiun. ¹⁰ 'Ba 'batsa'en Jesús yejennk'a ngani nkjain 'ba kitsure:

—Na, ¿ñá kiji nchjabiu nde? ¿A tu'yá nde tibanejeniri nga tsu nga tjinnere nga kjuinik'enri?

¹¹ 'Ba chjunbiu kitsu:

—Junjun, na'en. Nijngujín.

'Ba Jesús kitsure:

—Ninga an bi xian nga kuitjaxti kjuanima ngayeje. T'in ngani 'ba bi nde mijnyije ngisani.

Jesús bakuya nga kui = xi ndi'ire xuta

¹² 'Ba 'batsa'en Jesús jako ngani xutankjiun 'ba kitsure:

—An = ñá ndi'i xi tsitsejenre xuta tse'e ngasun'ndebi. Xi kuetjenngina bi ña jñu chun kuetsuma. Tusa s'ere ndi'i xi sjare kjuabenichun.

¹³ 'Ba xuta fariseo kitsure:

—Tu ngat'a tsiji tenikixiya tajngui. Bi chjire en xi tesji.

¹⁴ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Ninga tsa tu ngat'a tsa'an tetsikixiyaa, tunga chjire en xi tenchjaa, ngat'a 'be = ñá ñá jendibaña 'ba ñá kjui ngaña. Tunga jun bi 'yo ñá jendibaña 'ba bi 'yo ñá kjui ngaña. ¹⁵ Jun ña'an = ñu kjua jotsa'en tijña nga'e ngasun'ndebi, tunga an tu'yá tsa'en_{ra} kjua. ¹⁶ 'Ba tsa tsa'aan kjua, kixi tsa'aan, ngat'a bi tejña tajngua. Tusa tijñakona Na'en xi kitsikasenna. ¹⁷ 'Ba ka'nda kjuatexumanu 'bi = tsa'en kua'indut'a: “Tsa jó xuta ngusun ma nga nchja, kui enbi xi chjire.” ¹⁸ Tu ngat'a ta'an = tetsikixiyaa, 'ba 'ba = nde Na'en xi kitsikasenna tetsikixiya ngat'ana ngayeje —kitsu Jesús.

¹⁹ 'Ba nchjabiu kitsure:

—¿Ñá = ñu tijña Na'enri?

—Bi 'yanuu ninga bi 'yo Na'enna. Tsa 'yanuu, 'ba = nde xio Na'enna ngayeje —kitsu Jesús.

²⁰ 'Ba kui enbi xi kinchja nga yakuya ndetsinre ningu, ña tijña kaxare ton chje. 'Ba tu'yá kitsuba, ngat'a kje fa'ejín chubare.

²¹ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsu nganire:

—An = kjui = ña 'ba kuijnyisjainuu, tunga ngajinre jenu kueyajijun. Ña kjuia bi kuan kjuechu.

²² 'Ba xuta judío kitsu nganire xinkjin:

—¿Ánñu tsuni nga ña kuaje bi kuan kjuecha? ¿A titsikja'etsjen nga sik'en tajngu yojore?

²³ Tunga Jesús kitsure:

—Ngindio tsojon, tunga an ngank'aa tsa'an. Ngasun'ndebi = nanguu jun, tunga an bi ngasun'ndebi nangina.

²⁴ Kui = kjuañu 'ba texinni_{nuu} nga kueyajijun jenu. Tsa bi kuakjainnu nga 'yá = ña an, kueyajinñu jenu.

²⁵ 'Ba xuta judío tsiningiya nganire:

—¿'Yá = ni ji?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Xi je kixin_{nuu} 'ndani nga tut-s'inre. ²⁶ Tse en tjinna xi kuan kuinchjaa ngat'anu 'ba sa'en_{nuu} kjua. Tunga xi kitsikasenna, kui = xi tjinre kjuakixi. 'Ba xi kjint'ia nga kinchja xi kitsikasenna, kui = xi texin_{ra} ngasun'ndebi.

²⁷ Tunga nchjabiu bi kuankjinre tsa ngat'are Na'enchana jako kui. ²⁸ Kui kjuañu Jesús kitsu ngisa:

—Kionga xjunitjennk'o Ki'ndire Xuta xi'iun, kio xio nga 'yá = ña an 'ba nga tumé tsa'aan xi tu kuendana. Jotsa'en yakuyana Na'enchana, kui = xi texian. ²⁹ Ngat'a xi kitsikasenna, kui = xi tijñakona. Bi tsik'ejña tajnguna Na'enchana, ngat'a tsik'etjusun ntsjai = ña mé = xi matsjare.

³⁰ 'Ba kionga 'bi titsu Jesús, ne nkjin kuakjainre ngat'are kui.

**Jesús bakuya ngat'are 'ya
xi ki'ndire Abraham**

³¹ 'Ba 'batsa'en Jesús jako xuta judío xi kuakjainre ngat'are kui:

—Tsa janda sik'etjusun enna, kjuakixi = nga kuon xutana, ³² 'ba xiañu mé = xi kjuakixi, 'ba kjuakixiu sinndainu — kitsure.

³³ 'Ba nchjabiu kitsure:

—Jin ntjere Abraham kuáin, 'ba nisafajanni chu'nda mai. ¿Jótsa'en 'bi te'miniñ nga kuandai?

³⁴ 'Ba Jesús kitsu ngani:

—Kjuakixi mé = xi texin nuu. Ngat-si'i xi inyamajngi je, kui = xi kuán chu'ndare je. ³⁵ Joni jngu chu'nda, bi s'entsjaire nga'nde ngaya ni'yo. Tunga ki'ndire xuta xi tse'e ni'yo, kui = xi s'entsjaire nga'nde. ³⁶ 'Ba 'batsa'en, tsa Ki'ndire Na'enchana sinndainu, kuandai kjuakixinu. ³⁷ 'Be = ña nga jun xi ntjere Abraham, tunga mejénnú sik'ennuu, ngat'a bi mejénnú fa'as'ejinnu enna. ³⁸ An xinña mé = xi yakutsejenna Na'enna, 'ba jun ña'an = ñu mé = xi bakuyanu na'ennu.

³⁹ Nchjabiu kitsingojo:

—Na'enni, kui = xi Abraham.

'Ba Jesús kitsure:

—Tsa jun xi ki'ndire Abraham, 'baru si'on jo kitsa'en Abraham. ⁴⁰ Tunga nganda'e mejénnú sik'ennuu, ninga tsa texinya nuu en kjuakixi xi yakuyana Na'enchana. Niñajanni 'bi kitsa'en Abraham. ⁴¹ Jun = xi 'ba ño'on jo kitsa'en na'ennu.

'Ba nchjabiu kitsu:

—Jin bi ngajin kjuachajngi kitsin. Jngututu na'en tjinni, kui xi Na'enchana.

⁴² 'Ba 'batsa'en Jesús kitsu nganire:

—Tsa Na'enchana xi na'ennu, nimején = ru nuu jun, ngat'a an jendiba = ña ña tijña Na'enchana 'ba nga'e tejña. Bi ngat'a tsa'an nga ja'aa. Kui suba kitsikasenna. ⁴³ Bi mankjinnu en xi tench-

jaa, ngat'a bi ba'e'ndio nga fa'as'ennu enna. ⁴⁴ Chanayiu xi na'ennu 'ba kui tse'e ru. 'Ba jun mejénnú si'on jotsa'en mejénre kui. Xi 'ndani nga tut-s'inre kitsik'en xuta. Bi basen kixiko xi kjuakixi, ngat'a tsajain ngajinre mé = xi kjuakixi. Kionga nchja en ndesu, jo kun kui 'ba = tsa'en nchja, ngat'a kui = xi ndesu 'ba bakuya en ndesu. ⁴⁵ Tunga an texin = ña mé = xi kjuakixi, 'ba kui = kjuakixi bi makjainninu. ⁴⁶ ¿A tjín = ngajinnu xi kuan kuakutsejen nga tjinná je? Tunga tsa kjuakixi mé = xi texian, ¿ánñu bi makjainninu? ⁴⁷ Xi Na'enchana tse'e, kui = xi basen ñojon en xi tse'e Na'enchana. Tunga bi Na'enchana tse'e ru. Kui = kjuañu bi mejénnu basen ñojon enre kui — kitsu Jesús.

⁴⁸ 'Ba xuta judío kitsu:

—Kjuakixi = mé = xi mixiñ, nga ji = ni jngu xuta tse'e Samaria 'ba nga tijñajinri isennixtjin xi bi nda.

⁴⁹ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsingojo:

—Bi isennixtjin xi bi nda tijñajinna. Tusa 'bekuan Na'enna, tunga jun bi 'yakunnuu. ⁵⁰ Bi kjuaje temangisjaa ngixkun xuta. Tunga tjín = xi tjimangisjai kjuajena, 'ba kui = xi tsa'en kjuakixi = xi xin nuu. Tsa tjín xi sik'etjusun enna, niñajanni kueya.

⁵² 'Ba xuta judío kitsu ngani:

—Nganda'e 'ya = ni nga ji tijñajinri isennixtjin xi bi nda. Ngu Abraham ko nchja chinga profeta jesun. Tunga ji sji nga niñajanni kueya xuta xi sik'etjusun enri. ⁵³ ¿A ngisa = ñu je ngisai ji nga ko mare Abraham xi xuta chingana xi k'en? 'Ba nde jesun nchja chinga profeta ngayeje. ¿'Yá = tema ri yojori ji?

⁵⁴ 'Ba Jesús kitsingojo:

—Tsa tu an tajngu tetsjara kjuaje yojona, tumé chjire kjuajena. Tunga xi tibakutsejen kjuajena, kui = xi Na'enna, xi 'ba nde Na'en 'mi ru jun ngayeje. ⁵⁵ Bi 'yaxkun jun kui, tunga an 'bexkun = ña. Tsa xin nuu

nga bi 'bexkuan, 'ba = nde xuta ndesu kuán joni jun. Tunga 'bexkun = ña 'ba tetsik'etjusun = ña enre. ⁵⁶Tsja kuánre Abraham xi xuta chinganu nga tsabe nga kju'a'aa. Tsabe 'ba tsja kuánre.

⁵⁷'Ba xuta judío kitsure:

—Ninga kje yachutejín nu tjinri, ¿jót-sa'en tesji nga je kji'ye Abraham?

⁵⁸'Ba Jesús kitsingojore:

—Kjuakixi = xi texin_nuu. Kionga kje tsinjín Abraham, ja'ba je tejñaan an.

⁵⁹'Ba 'batsa'en nchjabiu kiskjebe ndiojo, tuxi kue'enire ngat'a mejénre sik'en. Tunga Jesús tsik'ejña'mo 'ba 'etju ña ma ndetsinre ninga.

Jesús tsinda jngu xuta ka

9 Nga tifa'a Jesús, kio tsabe jngu xuta xi ka 'ndani nga kitsin. ²'Ba 'batsa'en xutare tsiningiyare:

—Maestru —kitsure—, ¿'yá xi tjinre je nga 'batsa'en ka kitsinni xutabi? ¿A kui? ¿Asa xichare?

³'Ba Jesús kitsingojore:

—Ninga kui ninga xichare tjinre je. 'Ba = tsa'en kitsin tuxi xiani ngajinre mé = xi mare tsa'en Na'enchana.

⁴Machjen = nga sik'etjusan xa xi tse'e xi kitsikasenna kionga tsejen ngisaa. Ngat'a nga je kuajñu, tu'yá nde kuan sa'exa ngisani. ⁵Yejerañu nga tejñaan nga'e ngasun'ndebi, an ña ndi'i xi tsitsejenre xuta xi tse'e ngasun'ndebi.

⁶'Ba kionga je 'ba kitsu, 'etia t'anangiu 'ba ko ndatiare 'endachi ndasiji, 'ba kitsikajun tuxkun xuta ko. ⁷'Ba kitsure:

—Tichunkjain nga'nde ña inya nanda xi Siloé 'mi. (Siloé, en xi tsunire: xi kjinikasen.)

'Ba xuta ko kikunkjan, 'ba kionga jendiba ngani, je nda matsejenre ya'a.

⁸'Ba xuta xi ndai ndaba ko xuta xi tsabe nga mi'a ton kitsure xinkjin:

—¿A bi tsa kui xutabi xi 'bejña'in nga mi'a ton?

⁹'Ba yak'a kitsu:

—Jun, kui.

'Ba tjin xi kitsu:

—Bi kui, tunga 'ba = tsa'en matsejen joni kui.

'Ba xutabiu kitsure:

—An = ña.

¹⁰'Ba 'batsa'en nchjabiu tsiningiyare:

—¿Jótsa'en kitju'ingini tuxkuin?

¹¹'Ba kui kitsingojore:

—Xuta xi Jesús 'mi ka'benda ndasiji 'ba katsikajun tuxkuaan 'ba 'bi katsuna: “Tichunkjain nga'nde ña inya nanda xi Siloé 'mi.” Kui kjuañu kijiña 'ba kionga je kakunkjaan, kamatsejenna ya'aniñu.

¹²'Ba 'batsa'en nchjabiu tsiningiyare:

—¿Ñá tijná xutabiu nde?

—Bi 'bia —kitsu xutabiu.

¹³'Ba 'batsa'en nchjabiu ngixkun xuta fariseo kiko xuta xi je kuatsejenre. ¹⁴'Ba nixtjin nga 'enda ndasiji Jesús 'ba nga tsix'angi tuxkun xutabiu, nixtjin nga nikja'aya = ngat'a xutu = nixtjinbiu. ¹⁵Kui kjuañu xuta fariseo tsiningiyanire jót-sa'en kuatsejenre. 'Ba xutabiu kitsu:

—Ndasiji katsikajun tuxkuaan, 'ba kakunkjaan 'ba kamatsejenna.

¹⁶'Ba 'batsa'en yak'a nchja fariseo kitsu:

—Bi Na'enchana kitsikasen xuta xi 'bi katsa'en, ngat'a bi bekun nixtjin nga nikja'aya.

'Ba tjin xi kitsu:

—¿Jótsa'en jngu xuta xi tjinre je kuan sa'en kjuakun joni kibi?

'Ba 'batsa'en tsakjanya xuta fariseo ngat'are Jesús. ¹⁷'Ba 'batsa'en tsiningiya nganire xuta xi sa'e fa kuatsejenre:

—'Ba ji xi kitju'ingi tuxkuin, ¿jó sji ngat'are xutabiu? —kitsure.

'Ba kui kitsingojore:

—Jngu profeta kui.

¹⁸Tunga xuta judío bi kuakjainre tsa kui xutabiu xi ka kuán'in tsakaiñu, 'ba tsa kui xi je matsejen nganire. Kui kjuañu kinchjanire xichare ¹⁹'ba tsiningiyare:

—¿A kui ki'ndinu kibi xi 'mi_ru nga ka nga kitsin? 'Ba ¿jót'sa'en nga je kuatsejenre nde?

²⁰'Ba xichare kitsingojore:

—'Ya = ni nga kui xi ki'ndini 'ba nga ka nga kitsin. ²¹Tunga bi 'yee jót'sa'en kuatsejen nganire, 'ba bi 'yee 'yá xi kakjex'angi tuxkun. Tusa kui chjaningiya_ru. Je chinga. Kuan kui kue'e-subanu nijmi ngat'a tse'e.

²²'Bi kitsu xichare xutabiu ngat'a tsakjunke xuta judío. Ngat'a xuta judío ja'ba je 'endakokjua xinkjin tsa tjin xi sikixiya nga Jesús = xi Cristo, kui = xi kjui'naxje ni'ya sinagoga. ²³Kui kjuañu xichare xutabiu kitsuni: "Chjaningiya_ru. Je chinga."

²⁴'Ba 'batsa'en xuta judío kinchja nganire xi majóni ndiya xuta xi je kuatsejenre 'ba kitsure:

—Tikixiye nga Na'enchana xi tjinre kjuaje. Jín 'ya = ni nga kui xutabiu jngu xuta xi tjinre je.

²⁵'Ba xutabiu kitsingojo:

—Tsa jngu xuta xi tjinre je kui, bi 'biá. Tu kui sani xi 'biá, nga an xi ka'ian tsakañu, tunga nganda'e je matsejen nganina.

²⁶'Ba nchjabiu kitsu nganire:

—¿Jó katsikori? ¿Jót'sa'en kakjex'angi tuxkuin?

²⁷'Ba kui kitsingojore:

—Je ye'e_nuu nijmi, tunga bi tebatesinnuu. ¿Ánñu mejénninu nga 'ba xin ngani_nuu? ¿A mejénnú kuon xutare xutabiu ngayeje?

²⁸'Ba nchjabiu jatiko 'ba kitsure:

—Ji xi xutare xutabiu kuáin. Tunga jín xutare Moisés kuáin. ²⁹'Ya = ni nga Moisés kinchja en xi Na'enchana kitsuyare, tunga bi 'yee nã = jendibani xutabiu.

³⁰'Ba xutabiu kitsingojore:

—Ngu, tu 'ba = mana nga bi 'yo nã jendibani xutabiu, tunga kiskje'ingi tuxkuaan an. ³¹'Yaña nga Na'enchana

bi basen ñojonre xuta xi tjinre je. Tu kui sani xi bekun 'ba tsa'en mé = xi mejénre Na'enchana, kui = xi basen ñojonre. ³²Nisañajanni nu'yare tsa tjin xi kjex'angi tuxkun xuta xi ka 'ndani nga kitsin. ³³Tsa bi Na'enchana kitsikasen xutabiu, tumé kuan sa'en.

³⁴'Ba nchjabiu kitsure:

—Ji = xi ngajinre je kitsin. ¿A ji kuakuyani?

'Ba ts'axje ni'ya sinagoga.

³⁵'Ba 'batsa'en Jesús kjint'e nga kji'naxje xutabiu, 'ba kionga kisatejin ngani 'bi kitsure:

—¿A makjainri ji ngat'are Ki'ndire Xuta xi'iun?

³⁶'Ba xutabiu kitsingojore:

—Na'en, ¿'yá = niñu, tuxi kuakjainni-na ngat'are?

³⁷'Ba Jesús kitsure:

—Je = kji'ye. Kui = nã an xi techuba nijmikue.

³⁸'Ba 'batsa'en xutabiu tsakaskenkunch'int'are Jesús 'ba kitsure:

—Makjainna, Na'en.

³⁹'Ba 'batsa'en Jesús kitsu:

—An ja'e = nã ngasun'ndebi tuxi kuanni kjua, 'ba tuxi kuatsejennire xi ka 'ba nga kuaka xi matsejenre.

⁴⁰'Ba yak'a xuta fariseo xi inyako Jesús kjint'e enbi 'ba tsiningiyare:

—¿A ko jín xi kai?

⁴¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Tsa jun xi ko, bi s'enu je. Tunga jun te'minuu nga matsejennu. Kui = kjuañu tjinninu je.

Jesús bakuya jngu kjuakusun ngat'a tse'e xi tsikuenda chutsanga

10 'Ba Jesús kitsure:
—Kjuakixi = xi texin_nuu. Tu'yañu xi bi xuntjare nch'are chutsango kjua'as'en 'ba tusa xin kjua'as'enntjai, kui = xi chacheje xi mejénre kueko chutsango. ²Tunga xi fa'as'en nã tijña xuntjo, kui xi tsikuenda

chutsango. ³Kui xi basen'nda xuntjare nch'o kje'ire kionga be xi tsikuenda chutsanga. 'Ba chutsangare nt'e jndare, 'ba nga jngu jngu chutsangare ja'enre nchjanire 'ba 'betjuko ngandetsin nch'o. ⁴'Ba kionga je 'betjuko ngatsi'i chutsangare, 'ba 'batsa'en fititjunre, 'ba chutsango fitjenngi ngat'a be = jndare. ⁵Tunga bi fitjenngi xuta xi bi bexkun. Tusa mangare, ngat'a bi be jndare xutabiu ⁶—kitsu Jesús nga yakuya kjuakusunbi, tunga bi kuankjinre xuta jó tsunire.

⁷'Ba 'batsa'en 'ba kitsu ngani Jesús:

—Kjuakixi = xi texin_nuu. An = ña xuntja ña fa'as'en chutsango. ⁸Ngatsi'i xi tjun ja'e nga ko mare an, kui = xi chacheje 'ba xi mejénre kueko chutsango. Tunga chutsango bi kjint'e jndare. ⁹An = ña xi xuntjo. Xi ngat'ana kjuas'as'en, kui = xi k'uangi. 'Ba xutabiu jo = ni chutsanga xi fa'as'en 'ba 'betju gaya nch'o 'ba sakure ngijña xi kjine.

¹⁰'Chachoyo fa'e tuxi fikoni 'ba tsik'en 'ba tsikje chutsango. Tunga an ja'e = ña tuxi s'eni kjuabenichun 'ba tuxi 'nu tse s'eni. ¹¹An = ña xi nda tsikuenda chutsanga. 'Ba xi nda tsikuenda chutsanga, kui = xi tsja yojore ngat'are chutsangare. ¹²Tunga xuta xi tu chu'nda ma, xi bi kui tse'e xo 'ba xi bi kui tse'e chutsango, kui = xi tsik'endu suba chutsango 'ba manga kionga be nga ndiba tjiundsejen. 'Ba tjiundsejen kjine chutsango 'ba tsitsojosun. ¹³'Ba 'batsa'en manga xuto ngat'a tu chu'nda ma 'ba bi kuendare chutsango.

¹⁴'An = ña xi nda tsikuenda chutsanga. 'Ba 'be = ña xi tsa'an 'ba 'ba nde kui bena, ¹⁵jotsa'en bena Na'enchana an 'ba jotsa'en 'biā an kui. 'Ba tsjana yojona ngat'are chutsango. ¹⁶'Ba inya ngisana kja'e chutsanga xi bi nch'abi inya. 'Ba = nde tjinnere nga kjuak'ekua kui ngayeje, 'ba kjuint'e jdana, 'ba tu

jngu stin sani kuan 'ba jngu sani kuan xi sikuenda.

¹⁷'Kui = kjuañu tsimejénina Na'enchana an, ngat'a tsjana yojona nga kueya, tuxi kjuak'aya nganina. ¹⁸Tu'yá kuan sik'enna. Tusa tsja tajngua yojona nga kueya. Tjin = na kjuañu nga tsjaa yojona, 'ba = nde tjinna kjuañu nga kjuak'aya nganina ngajinre mik'en. 'Ba = tsa'en 'exana Na'enna —kitsu Jesús.

¹⁹'Ba kionga xuta judío kjint'e enbi, nde tsakjanya ngani. ²⁰Nkjin xuta kitsu: —Isennixtjin xi bi nda tijnā ngajinre xutabiu 'ba ska = re. ¿Ánñu tebasen ño-jonni ru jun?

²¹'Ba tjin ngisa xi kitsu:

—Bi 'batsa'en kuinchja xi tijnājinre isennixtjin xi bi nda. ¿A kuanre isennixtjin xi bi nda skjex'angi tuxkun xuta ka?

Xuta judío bi kuakjainre ngat'are Jesús

²²Nixtjinre nch'an 'ba naxinanda Jerusalén inya'baxje s'i xuta, nga inyatsikja'etsjenya nixtjin kionga kjinitsje ningu ngixkun Na'enchana. ²³'Ba Jesús tsu'ba ña ma ndetsinre ningu nga'nde xi Ngini'yare Salomón 'mi. ²⁴'Ba 'batsa'en xuta judío tsik'etsumandaire 'ba kitsure:

—¿Jó tjin nixtjin sisti ngisani? Tsa kjuakixi nga ji xi Cristo, 'ba t'inkixinii nganda'e.

²⁵'Ba Jesús kitsingojore:

—Je 'ba kixin_nuu, tunga bi kuakjainnu. Mé xi tetsa'aan ngat'are ja'enre Na'enna, ki = biu xi tibakutsejen ngat'ana. ²⁶Tunga bi makjainnu, ngat'a bi chutsanganā kuon jun. ²⁷Xi chutsanganā nt'e = jdana, 'ba 'be = ña, 'ba ndetjenngina. ²⁸An tsja_rā kjuabenichun xi bi fet'a 'ba niñajanni chaja. 'Ba ni'yá kjuak'ana gaya ndsaa. ²⁹Na'enna = kitsjana chutsango 'ba ngisa = je ngisa kui

nga ko mare tu'yañu. 'Ba ni'yá kuan kjuare chutsanga xi tjindu gaya ntsja. ³⁰ Na'en ko an jngu ma sani.

³¹ 'Ba 'batsa'en xuta judío kiskjebe ngani ndiojo, nga mejénre sik'en. ³² 'Ba Jesús kitsure:

—Ne nkjin xa xi nda je kitsa'aan ngajinnu, xa xi kitsjana Na'enna. ¿Náre ngajinre kui mejénnú k'uenuu ndiojo?

³³ 'Ba xuta judío kitsingojore:

—Bi ngat'are nga kjiñe'en xa xi nda k'ue_ri ndiojo. Tu ngat'are nga bi te'yakuin Na'enchana. Ngat'a ji tu xuta ngasun'ndebi = kuáin, tunga te'naxjeni vojori joni Na'enchana.

³⁴ 'Ba Jesús kitsure:

—'Bi = tsa'en kua'indut'a kjuatexu-manu ña kitsu Na'enchana: “Kixin nuu nga na'en kuon.” ³⁵ 'Yaña nga xi kua'indut'a enre Na'enchana bi ma miyunia, 'ba na'en kitsure Na'enchana xuta xi kika'ere enre. ³⁶ Joni an, Na'enchana 'exana 'ba kitsikasenna ngasun'ndebi. Kui kjuañu, ¿jót'sa'en te'minuú jun nga bi te'bekuan Na'enchana kionga texian nga an = ña Ki'ndire Na'enchana? ³⁷ Tsa bi tetsa'aan xa xi tse'e Na'enna, ngu bi ngatjamakjainnu ngat'a tsa'an. ³⁸ Tunga tsa tetsa'aan xare, ninga bi ngatjamakjainnu ngat'ana, tunga ngatjamakjainnu ngat'are xo, tuxi xiañu 'ba kuankjinninu nga Na'enchana tijñajinna 'ba an tejñajin_ra kui —kitsu Jesús.

³⁹ Kui kjuañu nchjabiu kuamején nganire nga suba'ñu, tunga Jesús 'etju kio.

⁴⁰ 'Ba 'batsa'en echu ngani xingunda ndaje Jordán 'ba kik'ejña nga'nde ña Juan yatenda titjun xuta. ⁴¹ Nkjin xuta ja'ekun Jesús kio 'ba kitsure xinkjin:

—Nijnguú kjuakun kitsa'en Juan, tunga kjuakixi = ngayéje mé = xi kitsu kui ngat'are xutabi.

⁴² 'Ba nkjin xuta kuakjainre ngat'are Jesús nga'ndebiu.

Jesús tsikja'aya nganire Lázaro ngajinre mik'en

11 'Ba jngu xuta xi Lázaro 'mi tji'me, xi Betania tse'e ña 'ba nde naxinandare María ko Marta xi ndichja mani. ² Kui María xi 'estenjunre nanda xi ixi jen ndsaku Na'enna Jesús 'ba ndekuini ntsja ku kitsixijunkoni. Kui xi nts'e mani Lázaro xi tji'me. ³ 'Ba 'batsa'en ngojó yanchjinbiu kitsikasen enre Jesús 'ba kitsure:

—Na'en, xi 'ñu tjori tji'me.

⁴ 'Ba kionga Jesús kjint'e enbiu, kitsu:

—Bi sik'enkjinre chi'in xi kunre. Tusa chi'iun kuakutsejen kjuajere Na'enchana, 'ba 'batsa'en s'ejñatsejen kjuajere Ki'ndire Na'enchana.

⁵ 'Ba ninga Jesús 'ñu tjore Marta ko ndichja 'ba ko Lázaro, ⁶ tunga kionga kjint'e nga Lázaro tji'me, tusa tsik'ejña ngisa ngijó nixtjin nga'nde ña tijña. ⁷ 'Ba jaskan jako xutare 'ba kitsure:

—Tjin ngaña nangi Judea.

⁸ Tunga xutare kitsure:

—Maestru, kje nda'eni nga xuta judío kuamejénre kitsik'enkoniri ndiojo. ¿Ánñu mejéniri k'uin ngani ngajaan?

⁹ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A bi tejó hora tjinre nga jngu nixtjin? Xi nga nixtjin tsu'ba, bi satengi, ngat'a tjibe = ndi'ire ngasun'ndebi. ¹⁰ Tunga xi ngajñu tsu'ba, kui = xi satengi ngat'a tsajainre ndi'ijín.

¹¹ Nga je 'ba kitsu Jesús, kitsu ngisa:

—Lázaro xi amiguna ña tikijñafe = , tunga kuitsikja'a_ra.

¹² 'Ba xutare kitsure:

—Na'en, tsa tikijñafe, stju nga'ñu nganire.

¹³ Nga 'ba kitsu Jesús, ngat'are kjuabeyare Lázaro = kinchjani, tunga xutare kuankjin = re nga tu tikijñafe sani. ¹⁴ Kui kjuañu Jesús ye'ekixinire nijmi xutare 'ba kitsure:

—Je ka'me Lázaro. ¹⁵ 'Ba tsja mana nga bi kio tejña, ngat'a ngisa = nda ngat'anu, tuxi kuakjainninu. Tunga tjichan.

¹⁶ 'Ba 'batsa'en Tomás xi xuta 'ñú 'mi kitsure xuta xi yak'a:

—Tjian ko ña, tuxi kueyakoña ngayeje.

¹⁷ 'Ba kionga Jesús echu naxinanda Betania, kik'inre nga Lázaro je ñujun nixtjin tjinre nga kjijñaya tsju. ¹⁸ Betania tijnã tiñare naxinanda Jerusalén, jánru kilómetro tjinre. ¹⁹ 'Ba nkjin xuta judío ja'ba je ja'ekun Marta ko María nga ja'etsjare kjuañu kakun ngat'are nts'e xi k'en. ²⁰ 'Ba kionga Marta kjint'e nga Jesús je ndibatiña, 'batsa'en 'etju nga kikja'aya ndiya, tunga María tsik'ejña gaya ni'yo. ²¹ 'Ba Marta kitsure Jesús:

—Na'en, tsa tojo nga'era teni, biru k'en nts'ia. ²² Tunga 'be = ñã ninga tsa nganda'e xja'a_ri tumeñu Na'enchana, sjaari.

²³ 'Ba Jesús kitsure:

—Kjua'aya = nganire nts'é.

²⁴ 'Ba Marta kitsure:

—'Be = ñã nga kju'a'aya nganire kionga kjuet'a nixtjin nga kju'a'aya tsi'i nganire mik'en.

²⁵ 'Ba meni Jesús kitsure:

—An = xi tsikja'ayare mik'en 'ba an = xi tsjare kjuabenichun xuta. Xi kuakjainre ngat'ana, ninga tsa je k'en, s'e = nganire kjuabenichun. ²⁶ 'Ba ngat-si'i xi tjindukun 'ba makjainre ngat'ana, bi kueyakjin. ¿A mankjainri mé = xi texinra?

²⁷ 'Ba Marta kitsure:

—Jun, na'en. Makjainna nga ji = xi Cristo, xi Ki'ndire Na'enchana xi tjinnere nga kju'a'e ngasun'ndebi.

²⁸ Nga je 'bi kitsu, kikinchat'axinre María xi ndichja mani 'ba kitsure:

—Maestru je ja'e 'ba tinchjari.

²⁹ 'Ba kionga María kjint'e enbi, ta'a fani tsisetjen 'ba kikun ña sejña Jesús,

³⁰ ngat'a kje fa'as'enjín Jesús ngajin naxinando. Tojo kio = sejña ña kisatejin Marta. ³¹ 'Ba kionga xuta judío xi tjin-duko gaya ni'yo nga inyatsjare kjuañu kakun tsabe nga María 'bajndsu 'bajndsu tsisetjen 'ba 'etju ngandetsian, kitjenngi, ngat'a kitsikja'etsjen nga kikji'nda ña tijnã tsju.

³² 'Ba kionga María echu ña sejña Jesús, tsakasenkunch'int'are 'ba kitsure:

—Na'en, tsa tojo nga'era teni, biru k'en nts'ia.

³³ 'Ba kionga Jesús tsabe nga tikji'nda María 'ba nga inyakji'nda xuta judío xi tjenko, on kuánre kakun 'ba kuabare.

³⁴ 'Ba tsiningiyare:

—¿Ñá = ñu kikjajño?

'Ba xuta kitsu:

—Ndechutsejen, na'en.

³⁵ 'Ba Jesús kiski'nda. ³⁶ 'Ba xuta judío kitsure xinkjin:

—Chutsijon. ¡Á tsa'en tjo kitsa'enni!

³⁷ Tunga yak'a kitsu:

—Kui xutabi xi kiskjex'angi tuxkun jngu xuta ka, ¿a tumé kuán kitsa'enchí tuxi bi k'enni Lázaro?

³⁸ Nde 'nu on kuán nganire Jesús nga echu tsju xi jngu ngijo. 'Ba ko jngu ndiojo tjichjakoni xuntjare. ³⁹ 'Ba Jesús kitsu:

—Chja'axiun ndiojo.

'Ba Marta, ndichja xuta xi k'en, kitsure:

—Na'en, jeru ch'o jen, ngat'a je ñujun nixtjin tjinre nga k'en.

⁴⁰ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—¿A bi 'ba kixinra: tsa kuakjainri, xi ani kjuajere Na'enchana?

⁴¹ 'Ba 'batsa'en ja'axin ndiojo, 'ba Jesús kiskutsejennk'a ngank'aa 'ba kitsu:

—Na'en, xik'uechjiri nga tebasen ñonjonna. ⁴² 'Be = ñã nga basen ñonjonnsjainna, tunga 'ba = kixian nga tu kjuanda tse'e xuta xi inya nga'e, tuxi kuakjainnire nga ji kjinikasenna.

⁴³ 'Ba kionga je 'ba kitsu, 'batsa'en 'ñu kinchja 'ba kitsu:

—¡Lázaro, t'etji kio!

⁴⁴ 'Ba xi je k'ion 'etju 'ba ko najñu tji'ñukoni ntsja ko ndsaku, 'ba nkjain ts'atjijunkoni kja'e najñu. 'Ba Jesús kitsure xuta xi inya kio:

—Chjundo 'ba ta'e'nde_ru ngatji.

Xutaxa foyare nga sik'en Jesús

Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2

⁴⁵ 'Ba nkjin xuta judío xi ja'ekun María kuakjainre ngat'are Jesús, ngat'a tsabe mé = xi kitsa'en kui. ⁴⁶ Tunga tjin xi kikun xuta fariseo 'ba ye'ere nijmi mé = xi kitsa'en Jesús. ⁴⁷ 'Ba 'batsa'en xi ngakure na'mi ko xuta fariseo kitsikjint'e nga kuañajan ngatsi'i xutaxo 'ba kitsure:

—¿Mé = xi si'an nde? Ngat'a je ne tse kjuakun titsa'en xutabiu. ⁴⁸ Tsa janda kua'e'nde_ra nga 'ba sa'en, ngatsi'i xuta kuakjainre ngat'a tse'e 'ba nchja xi tse'e Roma kjuae = 'ba sikjekjua = nga'nde chikunna ko naxinandana.

⁴⁹ 'Ba jngu xi ngajinre nchjabiu xi Caifás 'mi, xi na'mi titjun kuán nubiu, kitsure:

—Tumé 'yo jun. ⁵⁰ ¿A bi mankjinnu nga ngisa = nda tjin tsa jngu xuta kueyantjaire tu kjuanda tse'e ngatsi'i xuta, tuxi 'batsa'en bi xajani naxinandana?

⁵¹ Tunga bi tu kuenda tse'e kinchja nga 'ba kitsu. Tusa kinchja enre Na'enchana joni jngu profeta. Ngat'a kui = xi na'mi titjun kuán nubiu, kionga 'ba kitsu nga Jesús xi kueyantjai tu kjuanda tse'e xuta judío. ⁵² 'Ba bi tu kjuanda tse'e xuta judío k'enntjai. Tusa 'ba nde k'en tu kjuanda tse'e ngatsi'i ki'ndire Na'enchana xi semasun, tuxi 'batsa'en kuañajanni 'ba jngu stin kuan sa. ⁵³ 'Bamani, ka'nda kui nixtjinbiu xutaxo joyare nga sik'en Jesús.

⁵⁴ 'Ba kui kjuañu Jesús bi nde nda tsak'ajme masenni ngajinre xuta judío.

Tusa kiji jngu naxinanda chi xi Efraín 'mi xi tijñat'a tiñare nga'nde kixi. 'Ba kio tsek'ejñako xutare.

⁵⁵ 'Ba kionga je tifechu tiña s'i pascua xi 'baxje xuta judío, ne nkjin xuta inya'betju nangire nga inyafi naxinanda Jerusalén, tuxi sitsjeni yojore ngixkun Na'enchana kionga kje fechujín nixtjinre s'iu. ⁵⁶ 'Ba kio tsangisjai Jesús 'ba tsiningiyare xinkjin nga tsikinya ndetsinre ningu 'ba kitsure xinkjin:

—¿Jó mixun? ¿A kjuae = xutabiu s'iu? ¿Asa bi kjuae?

⁵⁷ 'Ba xi ngakure na'mi ko xuta fariseo 'exa nga tsa tjin xi be ñá tijña Jesús, ngate'e nijmi, tuxi kuan subani.

Nanda xi ixi jen s'estenjunre Jesús

Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9

12 Kionga chaja ngisa jon nixtjin nga kjuechu s'i pascua, Jesús ja'e naxinanda Betania, ña ndaba Lázaro xi kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en. ² Kio kis'enda xi chine tu ngat'are Jesús, 'ba Marta 'eya, 'ba Lázaro 'ba nde tsek'e-jñajinre xuta xi tsik'endut'ako yamixa Jesús. ³ 'Ba 'batsa'en María ja'eko je mején masen litro nanda xi ixi jen xi nardo 'mi, xi 'ñu nda 'ba xi 'ñu chji, xi 'estenjun ndsaku Jesús 'ba ndekuini ntsja ku kitsixijunkoni. 'Ba niki ts'ajnda ngaya ni'yo ko jndare nandabiu. ⁴ 'Ba 'batsa'en Judas Iscariote, jngu xi xutare Jesús xi jaskan singantsja, kitsu:

⁵ —Tsa tusa ján sientu ton denario kisateñani nanda ixi jenbi, tuxi 'batsa'en kuan kuisekoni xuta nima tsakaiñu.

⁶ Tunga nga 'ba kitsu bi kui kjuae tsa nga fa'etsjenre xuta nima. Tu ngat'are tonbiu titsikja'etsjen, ngat'a kui = xi 'bejñatjo ton 'ba jngu chacheje kui xi kjebe ton xi 'bejñatjo 'ba tsitse'e. ⁷ 'Ba Jesús kitsure:

—Bi ji b'echja'nde_ri chjunbiu. Ngat'a ti'bejñatjo = nanda ixi jenbi tsakaiñu ka'nda nga s'eyanijjan. ⁸ Ngat'a xuta ni-

ma ngantsjai k'uendujinnu, tunga an bi ngantsjai kuatejñajin nuu.

⁹Ba ne nkjin xuta judío kjint'e nga Jesús tijnā naxinanda Betania 'ba kikun. Tunga bi tu Jesús kikun. 'Ba = nde kiji ngat'a mejénre skue Lázaro xi kjinik-ja'aya nganire ngajinre mik'en. ¹⁰'Ba 'batsa'en xi ngakure na'mi kuañajan 'ba 'endako xinkjin nga 'ba nde sik'en Lázaro gayeje. ¹¹Ngat'a tu ngat'are Lázaro = ne nkjin xuta judío inyaminy-at'axinre 'ba inyamakjainre ngat'are Jesús.

Jesús fa'as'en naxinanda Jerusalén

Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40

¹²Nga kuanyujun ñu nkjin xuta kjin-t'e nga 'ba nde Jesús kju'a'e naxinanda Jerusalén, ngat'a nkjin mani xi ja'ek'axje s'i pascua. ¹³'Ba 'batsa'en tsate tjiare ya xkajen 'ba 'etju nga kikja'aya ndiya 'ba kiski'ndaya nga kitsu:

—;Ngatjanichjire Na'enchana!
;Ngatatsichikunta'en Na'enchana
kui xi ndibani ngat'are ja'enre!
;Ngatatsichikunta'en Na'enchana xi
kuatexumare xuta xi tse'e Israel!

¹⁴'Ba Jesús kisakure jngu chaburru 'ba tsik'ejñakjare, jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

¹⁵Bi kun xuta xi tse'e naxinanda Sión, ngat'a je ndiba reynu nga tijnāsunre jngu ki'ndi burru.

¹⁶'Ba nga 'ba kuán, bi kuankjinre xutare kibiu. Tunga jaskan, kionga Jesús yakutsejen kjuajere, kio = ja'etsjenre xutare nga enre Na'enchana 'ba = tsa'en kua'indut'a ngat'are kui 'ba nga 'ba kit-siko xutankjiun.

¹⁷'Ba xuta xi inya kionga Jesús kinch-jare Lázaro gaya tsju nga kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en, kui xi ye'e nijmi mé = xi tsabe. ¹⁸Kui = kjuañu ñu nkjin xuta 'etjuni nga kikja'aya ndiya Jesús, ngat'a kjint'e ngat'are kjuakunbiu

xi kitsa'en. ¹⁹'Ba 'batsa'en xuta fariseo 'bi kitsure xinkjin:

—¿A te'yañu? Tumé kuan si'an. Chut-sijon. Ngatsi'i xuta inyafitjenngi xutabiu.

Jesús tsuyatitjun nga kueya

²⁰'Ba xutankjiun tjenjinre yak'a xuta griego xi 'ba nde ja'e naxinanda Jerusalén nga ja'etsichjire Na'enchana ngajinre s'iu. ²¹Kui xi ja'ekun Felipe, xuta tse'e Betsaida, nga'nde xi tijnā ngajinre nangi Galilea, 'ba kitsure:

—Na'en, mejénni nga xié Jesús.

²²'Ba 'batsa'en Felipe kike'ere nijmi Andrés, 'ba ngojó kike'e nganire nijmi Jesús. ²³'Ba 'batsa'en Jesús kitsure:

—Je ja'e chuba nga s'ejñatsejen kjuajere Ki'ndire Xuta xi'iun. ²⁴Kjuakixi = xi texin nuu. Tsa xujma trigo bi k'uant-jaiya nga s'eyanijin, janda s'ejñā tajngu. Tunga tsa k'uantjaiya, kio = nga sja chan xi ñu tse. ²⁵Xi tjore yojore ngasun'ndebe, tusa sichaja. Tunga xi bi tjore yojore ngasun'ndebe, kui = xi tusa kjuat'atjo nga k'uejñakunntsjai. ²⁶Tsa tjin xi mejénre sa'exat'ana, ngatjandetjenngina. 'Ba ña kuatejñaa, 'ba = nde kio k'uejñā xi sa'exat'ana. 'Ba tsa tjin xi sa'exat'ana, Na'enchana xi nk'a k'uaxje xutabiu.

²⁷'Ne ñu tjimafore kakuan nganda'e. ¿'Ba jó xian? ¿A xinña: "Na'en, t'ejñat'axinna kjuanimabi nganda'e?" Junjun, ngat'a tu kui xa ja'eñā. ²⁸Tusa takutsejen kjuajeri, Na'en —kitsu Jesús.

'Ba kio kjinu'yare jngu jnda ngank'aa xi kitsu:

—Je yakutsijian kjuajena 'ba nde kuakutsejen ngañaa.

²⁹'Ba nga kjint'ere jndabiu xutankjiun, yak'a xi kio inyajin kitsu:

—Jngu cho'on janeya.

'Ba yak'a kitsu:

—Jngu ankje jako.

³⁰'Ba Jesús kitsure:

—Bi kjuanda tsa'an nga kjinu'yare jndabiu, tu kjuanda tsojon. ³¹Nganda'e = nga je si'anre kjua ngasun'ndebe, 'ba nganda'e = kjui'naxje xi tibatexumare ngasun'ndebe. ³²'Ba kionga xjunitjennk'ana ngasun t'anangiu, sa'aan nga kjua'et'a tsi'ina xuta xi tjin ngasun'ndio.

³³Nga 'ba kitsu ye'e = nijmi ngat'are jót'sa'en kueya. ³⁴'Ba xutankjiun kitsu:

—Tunga 'ya = ni mé = xi kua'indut'a kjuatexumo, nga Cristo k'uejñakunnts-jai. ¿Jót'sa'en 'ba te'miniñ nga tjinnere nga chjunitjennk'a ngasun t'anangiu Ki'ndire Xuta xi'iun? ¿'Yá = xi Ki'ndire Xuta xi'iun?

³⁵'Ba Jesús kitsure:

—Tu ngichuba nixtjin k'uejñajin ngisanu ndi'u. Tetsumo yejerañu tijñajinnu ndi'u, tuxi bi kuajñuta'enninu. Ngat'a xi ña jñu tsu'ba bi be ñá fi. ³⁶Ngatjamakjainnu ngat'are ndi'u yejerañu tjin ngisanu, tuxi tse'e ndi'u kuanñu —kitsu Jesús, 'ba 'batsa'en 'etju 'ba tsik'ejña'more xutankjiun.

³⁷'Ba ninga tsa nkjin kjuakun kitsa'en Jesús ngixkun xutabiu, tunga bi kuakjainre ngat'are kui. ³⁸'Ba kuán tuxi k'uetjusunni en xi kitsu xuta chinga profeta Isaías, ña 'bitsa'en kitsi'indu:

Na'en, ¿'yá = xi kuakjainre ngat'are en xi kjinukjuai?

¿'Yá = xi kis'ejñatsejenre kjua'ñure Na'enchana?

³⁹Kui kjuañu bi kuán kuakjainnire xuta, ngat'a 'ba nde tsa'en kitsi'indu Isaías enre Na'enchana:

⁴⁰Na'enchana 'echja tuxkun xutabiu 'ba kitsitaja inimare,

tuxi bi skueni,

'ba tuxi bi kuankjinnire,

tša chjen sik'antjaiya inimare, 'ba an sindaa.

⁴¹'Ba kitsu Isaías ngat'a tsabe = kjuajere Jesús 'ba Ngat'are = kinchja.

⁴²'Ba nkjin = xuta kuakjainre ngat'are Jesús ka'nda xutaxa. Tunga bi kitsik-

ixiya, ngat'a tsakjunke = xuta fariseo 'ba bi mejénre nga kjui'naxje ngaya ni'ya sinagoga. ⁴³'Ba kitsa'en ngat'a ngisa = 'ñu kuatsja ngisare nga s'ere kjuaje ngajinre xuta nga ko mare ngixkun Na'enchana.

⁴⁴'Ba 'ñu kinchja Jesús nga kitsu:

—Xi makjainre ngat'ana, bi tu ngat'a tsa'an makjainre. 'Ba = nde makjainre ngat'are xi kitsikasenna. ⁴⁵'Ba xi ko xkun benina, 'ba = nde be xi kitsikasenna. ⁴⁶An = ña ndi'i xi ja'etsitsejenre xuta ngasun'ndebe, tuxi ngatsi'i xi kuakjainre ngat'ana bi k'uenduni ña jñu. ⁴⁷'Ba tša tjin xi kjuint'e en xi tenchjaa tunga bi sik'etjusun, bi an xi skanineje ra xutabiu. Ngat'a bi ja'ekanineje ra xuta ngasun'ndebe. Tusa ja'etsik'angia. ⁴⁸Tunga xi k'uejñat'axinna 'ba bi sik'etjusun en xi tenchjaa, tjin = xi sa'enre kjua xutabiu. En xi tenchjaa =, kui = xi sa'enre kjua xutabiu kionga kjuet'a nixtjin. ⁴⁹Ngat'a bi tu kuenda tsa'an tenchjaa. Tusa Na'en xi kitsikasenna, kui = xi 'exana mé = xi tjinnere nga xian 'ba kuakuyaa. ⁵⁰'Ba 'be = ña nga kjuatexumare, kui = xi sjare kjuabenichun xi bi fet'a xuta. 'Bamani, jotsa'en kitsuna Na'enchana, 'ba = tša'en tenchjaa.

Jesús banejun ndsaku xutare

13 'Ba je mején nixtjinre s'i pas-cua 'ba Jesús be = nga je tifechu chuba nga k'uetjujin ngasun'ndebe nga kuaje ngani ña tijña Na'enchana. Kitsimejénntsjai xuta xi kuakjainre ngat'a tse'e xi tjindu ngasun'ndebe, 'ba niki 'ñu = kitsimején.

²'Ba Jesús tsakjen jñuko xutare, 'ba chanayiu ja'ba je kitsjare kjuafa'etsjen Judas Iscariote ki'ndire Simón nga kui xi singantsja Jesús. ³'Ba Jesús be = nga Na'enchana kitsingantsja ngaya ntsja ngayéje xi tjin, 'ba be = nga jendibani ña tijña Na'enchana 'ba nga kio kuaje

ngani. ⁴ 'Bamani, kionga inyakjen, Jesús tsisetjent'a yamixo 'ba ts'axje najñu nduju xi yaja 'ba kiskjebe jngu toalla 'ba 'ekja ndayare. ⁵ 'Ba kio 'eya nanda ngaya jngu nisu 'ba 'etuts'inre nga yanejun ndsaku xutare 'ba ko toalla xi 'ekja ndayare kitsixijunkoni.

⁶ 'Ba 'batsa'en echu ña tsik'ejña Simón Pedro. 'Ba Pedro kitsure:

—Na'en, ¿a kuanejun = ni ndsaku?

⁷ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Nganda'e bi 'ye mé = xi tetsa'aan, tunga jaskan kuankjinri.

⁸ 'Ba Pedro kitsu nganire:

—Niñajanni sja'ndia nga ji kuanejin ndsaku.

'Ba Jesús kitsingojo nganire:

—Tsa bi kuanejaan ndsakui, bi nde s'eniri nga'nde ngajinre xuta xi tsa'an.

⁹ 'Ba Simón Pedro kitsure:

—Na'en, bi tu ndsaku banejin, tusa ko ndsaa 'ba ko nindakua ngayeje.

¹⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—Xi je kamindu tu ndsaku sani machjen nga kjuejun, ngat'a tsje ngayéje. 'Ba jun je tsjio, tunga bi ngatsi'u.

¹¹ Ngat'a be = 'yá = xi singantsja, kui = kjuañu 'ba kitsuni: “Bi tsjio ngatsi'u.”

¹² 'Ba kionga je kuánre nga yanejun ndsaku xutare, tsakaja ngani najñu ndujure 'ba tsik'ejñat'a ngani yamixo 'ba kitsu:

—¿A mankjinnu mé = xi kitsiko_nuu?

¹³ Jun maestru ko na'en 'minuu. 'Ba kjuakixi = xi mixun, ngat'a kui = ña.

¹⁴ 'Bamani, tsa an xi je yanejun_nuu ndsakú nga an xi maestrunu ko na'ennu, kui = kjuañu tjinnenire nga kuanejunñu ndsaku xingiu ngayeje. ¹⁵ Je 'e-jña kusun_nuu, tuxi 'ba si'anñu jo kitsiko_nuu. ¹⁶ Kjuakixi = xi texin_nuu. Ni-jnguú chu'nda ngisa je ngisa nga ko mare naire. 'Ba jngu xuta xi kis'exare bi ngisa je ngisa nga ko mare xi 'exare. ¹⁷ Je 'yo kibi. Kjuanda tsojon tsa sik'etjusun.

¹⁸ 'Bi ngat'are ngatsi'u nga 'ba texian. 'Be = ña 'yá xi kiskja'ajian. Tunga tuxi k'uetjusunnini enre Na'enchana ña 'batsa'en kua'indut'a: “Xi kjenkona, kui = xi je kuán xuta xi kuastikena.” ¹⁹ Je tjen 'ba texin_nuu yejerañu nga kje 'ba majín, tuxi kionga 'ba kuan kuakjainninu nga an xi tejña. ²⁰ Kjuakixi = xi texin_nuu. Xi skjebetjo xuta xi tsikasian, kui = xi skjebetjona an. 'Ba xi skjebetjona, kui = xi skjebetjo xi kitsikasenna.

Jesús tsu nga Judas singantsja

Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23

²¹ Kionga Jesús je 'ba kitsu, 'ñu kuafore kakun 'ba kitsu nga kitsikixiya:

—Kjuakixi = xi texin_nuu. Jngu ñu jun xi singantsjana.

²² 'Ba 'batsa'en nga jngu jngu xutare kiskutsejen'a xinkjin, ngat'a bi be 'yá = xi titsure Jesús. ²³ 'Ba kio tijñat'a tiñare Jesús xutare xi 'ñu tjore, nga ñatjen tikjent'ako yamixo. ²⁴ Kui kjuañu Simón Pedro 'ekunire nga kui skuiningiyare Jesús 'yá = xi titsure. ²⁵ 'Ba 'batsa'en xutare 'ñu kitsitiñat'a ngisare Jesús 'ba kitsure:

—¿'Yá = niñu, na'en?

²⁶ 'Ba Jesús kitsingojore:

—Sika'nyicha niñuxtila 'ba kui xi sja_ra, kui.

'Ba 'batsa'en kitsika'nyi niñuxtilo 'ba kitsjare Judas Iscariote, ki'ndire Simón. ²⁷ 'Ba kionga Judas kika'ere niñuxtilo, ja'as'enjinre chanayiu. 'Ba Jesús kitsure Judas:

—Kitsa ti'en mé = xi si'en.

²⁸ Tunga nijnguú xi tjindut'a yamixo kuankjinre ánñu 'ba kitsunire. ²⁹ Tjin = xi kitsikja'etsjen nga Jesús kitsure Judas nga tjinnere kuatse mé = xi machjen s'iu asa sjare ton xuta nima, ngat'a Judas 'bejñatjo ton. ³⁰ 'Ba kionga kika'ere niñuxtilo Judas, ta'a fani 'etju ngandet-sian. 'Ba kui chubabiu je jñu ya'a.

Jesús tsu nga Pedro k'ue'mota'en

Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34

³¹ 'Ba kionga je kiji Judas, Jesús kitsu:
—Nganda'e xiare kjuajere Ki'ndire Xuta xi'iun, 'ba = nde xiare kjuajere Na'enchana ngat'are Ki'ndiu. ³² Tsa 'yare kjuajere Na'enchana ngat'are Ki'ndiu, 'ba = nde tsa'en Na'enchana kuakutsejen kjuajere Ki'ndiu, 'ba je 'ba sa'en xati. ³³ Jun ki'ndina, tojo kuatejñajin ngichi_nuu. kuijnyisjainuu, tunga ña kjuia bi kuan kjuachu. 'Ba nde texin_nuu nganda'e jo kixin_ra xuta judío. ³⁴ Jngu kjuatexuma xatse sja_nuu: timijón xingiu. Jotsa'en tsimején_nuu jun, 'ba = nde tsa'en timijon xingiu ngayeje. ³⁵ 'Ba 'ba = tsa'en skue ngatsi'i xuta nga jun = ñu xi xutana, tsa simejénkaño xingiu.

³⁶ 'Ba Simón Pedro kitsure:

—¿Ñá = ñu k'uin, na'en?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Bi kuan sjennginaa nganda'e ña kjuia, tunga jaskan sjennginaa.

³⁷ 'Ba Pedro kitsu ngani:

—Na'en, ¿ánñu bi kuan sjennginira nganda'e nde? Tjijngu kakuan nga kueyantjaira.

³⁸ 'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A tjijngu kakuin nga kueyantjainaa? Kjuakixi = xi texinra. Je ján ndiya kike'mota'enna kionga kje kji'ndajin chaxicho.

Jesús tsu nga kuekun ngani Na'enchana

14 Jesús kitsu:

—Bi on ngatjamare kakún. Ngatjamakjainnu ngat'are Na'enchana 'ba 'ba nde ngatjamakjainnu ngat'ana. ² Ndaba Na'enna ne nkjin nga'nde ña ma betsuba tjin. Tsa bira tjin, biru kixin_nuu nga kjuik'enda_nuu nga'nde. ³ 'Ba tsa kjuik'enda_nuu nga'nde, 'ba = tsa'en kjuak'ekja' ngani_nuu, tuxi 'ba nde kio

kuetsubañu ña kuatejñaa. ⁴ 'Ba 'yañu ndiya xi fi ña kjuia.

⁵ 'Ba Tomás kitsure:

—Na'en, bi 'yee ñá = te'mi. ¿Jótsa'en xiani ndiyo?

⁶ 'Ba Jesús kitsure:

—An = ña ndiyo 'ba an = ña kjuakixiu ko kjuabenichun. Ni'yá ma fechu ña tijña Na'enchana tsa bi ngat'ana. ⁷ Tsa 'yaxkunnu, 'ba = nde xiakun Na'enna. 'Ba 'nda nganda'e je 'yaxkun, 'ba je kichutsejen'o.

⁸ 'Ba Felipe kitsure:

—Na'en, takunij Na'enchana 'ba tu kuanninj kibiu.

⁹ 'Ba Jesús kitsure:

—Je nda'e tejñajin_nuu 'ba tojo kje 'yaxkunjinnaa, Felipe. Xi tjibena, 'ba = nde tjibe Na'enchana. ¿Ánñu 'ba te'mininaa: “Takunij Na'enchana”?

¹⁰ ¿A bi makjainri nga an tejñajin_ra Na'enchana 'ba Na'enchana tijñajinna? En xi texin_nuu bi kuenda tsa'an tenchjaa. Tusa Na'en xi tijñajinntsjaina, kui = xi titsa'en xa xi tse'e.

¹¹ Ngatjamakjainnu nga an tejñajin_ra Na'enchana 'ba nga kui tijñajinna. 'Ba tsa tsajain, nisi tu ngat'are xa xi tetsa'aan ngatjamakjainnu.

¹² 'Kjuakixi = xi texin_nuu. Xi kuakjainre ngat'ana, ndekui xa sa'enni joni xi tetsa'aan. 'Ba ngisa = ya'e ngisa xa xi sa'en xutabiu, ngat'a an tefi = ña ña tijña Na'enchana. ¹³ 'Ba ngayéje xi xjo'o ngat'are ja'enna sja_nuu, tuxi s'ejñatsejenni kjuajere Na'enchana ngat'are Ki'ndiu. ¹⁴ Tsa tjin xi xjo'o ngat'are ja'enna, sja_nuu.

Jesús tsu nga sikasen

Isennixtjintsjere Na'enchana

¹⁵ 'Tsa nimejénnuu an, tik'etjusun kjuatexumana. ¹⁶ 'Ba an skui'a_ra Na'enchana, 'ba kui sjanu ngijngu xi 'ba nde kuasekonu 'ba xi k'uejñajinntsjainu ngatsi'u. ¹⁷ Kui = xi Isennixtjintsjere

Na'enchana xi kuakutsejen mé = xi kjuakixi. Xuta ngasun'ndebe bi kuan sakure, ngat'a bi be 'ba bi be xkun 'yá = ni kui. Tunga jun, je 'yaxkun 'yá = ni kui, ngat'a kui = xi tijnajinnu ngatsi'u 'ba jaskan k'uejnajinnu nga jngu jngu.

¹⁸'Bi sik'endu suba_nuu, kjua'ekun ngani_nuu. ¹⁹'Ba tu ngingutjun = ngisa tu je bi nde skuenina xuta ngasun'ndebe, tunga jun xianuu. Ngat'a tejnakunña, kui kjuañu 'ba nde kuetsubakunña. ²⁰Kui nixtjinbiu xio nga an tejnajin_ñā Na'enna 'ba jun tetsubajinnuu 'ba an tejnajin_nuu. ²¹Xi kjuat'atjo kjuatexumana 'ba sik'etjusun, kui = xi tsimejenna. 'Ba xi tsimejenna, Na'enna 'ba = nde simejen 'ba 'ba = nde simijian an 'ba kuakutsejen_ñā yojona.

²²'Ba 'batsa'en Judas (xi bi Judas Iscariote) kitsure:

—Na'en, zjotsa'en nga tu jin kuakutsejennij yojori 'ba bi xuta ngasun'ndio?

²³'Ba Jesús kitsingojore:

—Tsa tjin xi tsimejenna, sik'etjusun = enna. 'Ba Na'enna simejen = xutabiu, 'ba Na'enna ko an kjua'echun = ni 'ba kuetsubako = ni. ²⁴Tunga xi bi tsimejenna, bi sik'etjusun enna. 'Ba en xi tenu'yo, bi tsa'an. Tse'e = Na'en xi kitsikasenna.

²⁵'Texin_nuu kibi yejerañu tejnajin ngisa_nuu. ²⁶Tunga xi kuasekonu, Isenixtjintsjere Na'enchana xi kui sikasen ngat'are ja'enna, kui xi kuakuya yejenu 'ba sikja'etsjen yejenu xi texin_nuu.

²⁷'Te'bejnā_nuu kjuaxiu. Kjuaxiuna tetsja_nuu. Bi 'batsa'en tsja an jotsa'en tsja xuta ngasun'ndebe. Bi on ngatjamare kakun 'ba bi kun. ²⁸Je kjinu'yo nga 'ba kixin_nuu nga kjuia 'ba nga kjua'ekun ngani_nuu. Tsa kjuakixi nga nimejennuu an, 'ba = nde tsja s'enu nga kjuia ña tijnā Na'enchana, ngat'a ngisa = ñu je ngisa Na'enchana nga ko mare an. ²⁹'Ba nganda'e je tjen 'ba texin_nuu yejerañu kje 'ba majin, tuxi kuakjainninu kionga 'ba kuan.

³⁰'Bi nde tsé kjuakoni_nuu, ngat'a je ndiba xi batexumare ngasun'ndebe. Kui bi tjinre kjuañu tuxi kuatexumanina, ³¹tunga tjinne = re nga 'ba kuan, tuxi skueni xuta ngasun'ndebe nga tsimijian Na'enchana 'ba nga tetsik'etjusaan jotsa'en kitsuna. Tisetjion 'ba tjian.

Jesús 'bejnā kjuakusun ngat'a tse'e na'ñu uva ko tjiare

15'An = ñā tuts'in na'ñu uva xi kjuakixi, 'ba Na'enna = xuta xi tsikuenda. ²'Ba ngayéje tjia xi tjinna xi bi tsja tu, kui = xi batet'aa. 'Ba ngayéje tjia xi tsja tu, kui xi tsichunre 'ba tsitsje, tuxi ngisa sja ngisani tu. ³'Ba je tsjio jun ngat'are en xi texin_nuu. ⁴Tetsubajinntsainuu, 'ba an kuatejnajinntsjai_nuu. Jngu tjia bi ma tsja tajngu tu tsa tsajainre tuts'in. 'Ba 'ba nde tsa'en jun bi kuo'o tu tsa bi kuetsubajinntsainuu.

⁵'An = ñā tuts'in na'ñu uva, 'ba jun = ñu tjiare. Xi tijnajinntsjaia 'ba tejnajinntsjai_ñā, kui = xi 'ñu tsja tu. Ngat'a tsa tsajainnuu an, tumé kuan si'on. ⁶Xi bi k'uejnajinntsjaia, kui = xi xanikja'a 'ba xi joni tjia xi tit'are na'ñu uva. 'Ba s'enduku 'ba sikja'ajin ngajin ndi'u nga kueti.

⁷'Tunga tsa kuetsubajinntsainuu 'ba tsa enna k'uejnajinntsjaia, chjo'o tume xi mejennu 'ba kua'e = nu. ⁸Ki = bi xi kuakutsejen kjuajere Na'enna, tsa 'ñu ku'o'o tu 'ba 'ba = tsa'en kuon xutana. ⁹Jotsa'en tsimejenna an Na'enchana, 'ba = nde tsa'en tsimejen_nuu jun. Tetsubajinntsjo kjuanimejenna. ¹⁰Tsa sik'etjusun kjuatexumana, kuetsubajinntsjaiañu kjuanimejenna, jotsa'en tetsik'etjusaan kjuatexumare Na'enna 'ba tejnajinntsjaia kjuanimejenre.

¹¹'Ba texin_nuu, tuxi s'ejnajinninu kjuatsjana 'ba 'ba = tsa'en kuajngukjin kjuatsjanu. ¹²Kui = bi xi kjuatexumana: Ngatimejenkaño xingiu jotsa'en tsimejen_nuu jun. ¹³Tsajain

kjuanimejen xi ngisa je ngisa nga ko mare kibi, tsa tjín xi kueyantjai amigure. ¹⁴'Ba jun = ñu amiguna tsa sik'etjusun kjuatexuma xi tetsja_nuu. ¹⁵Bi nde chu'nda xinni_nuu, ngat'a chu'nda bi be mé = xi tsa'en naire. Tunga amiguna = texin_nuu, ngat'a te'bejñatsejen_nuu ngayéje xi kitsuna Na'enna. ¹⁶Bi jun kichja'ajinnuu. Tusa an ja'ajin_nuu 'ba kitsja xa_nuu nga kuangiun 'ba kuo'o tu, 'ba 'ñu tsé xukjuare tunu. 'Ba 'batsa'en Na'enchana sjanu tumeñu xi xja'a_ru ngat'are ja'enna. ¹⁷'Bi = tsa'en tebatexuma_nuu: Timejénkaño xingiu.

Jesús tsu nga kuasticha xutare

¹⁸'Tsa kuastikenu xuta ngasun'ndebe, tikja'etsjion nga an tjun kuastikena.

¹⁹Tsa tse'e_ru ngasun'ndebe, simejénnu xuta ngasun'ndebe jotsa'en tsimején xinkjin. Tunga bi tse'e ngasun'ndio kuon, ngat'a an ja'ajin_nuu ngajinre xuta ngasun'ndebe. Kui = kjuañu mastikenu. ²⁰T'ejinkakún en xi kixin_nuu, nga jngu chu'nda bi ngisa je ngisa nga ko mare naire. Tsa kitsjennigikena xuta ngasun'ndebe, 'ba = nde jun sjenngikenu. 'Ba tsa kitsik'etjusun enna, 'ba = nde sik'etjusun ennu. ²¹'Ba 'ba = sikonu xuta ngasun'ndebe ngat'a xutana = kuon 'ba ngat'a bi be 'yá = xi kitsikasenna.

²²'Tsa bi ja'ekjakuá xutabiu, bi s'ere je. Tunga nganda'e bi nde tjinni jót-sa'en kuaseko yojore ngat'are je xi inyatsa'en. ²³Xi mastikena, 'ba = nde mastike Na'enna. ²⁴Kitsa'aan ngajinre xutabiu xa xi kje ña'anjín. Tsa bi 'ba kitsa'aan, bi s'ere je. Tunga je tsabe 'ba kuastikenj Na'enna ko an. ²⁵'Ba kuán tuxi k'uetjusunni mé = xi kua'in-dut'a kjuatexumare xutabiu, ña 'bi tsu: "Kuastikena ninga nimé kitsa'aan xi kjen ndiya nga kuastikena."

²⁶'Tunga kjuae = xi kuasekonu, xi sikasen_nuu ngat'a tse'e Na'enchana.

Kui xi Isennixtjintsjere Na'enchana xi kuakutsejen mé = xi kjuakixi 'ba xi ndibanire Na'enchana. Kui = xi sikixiya ngat'ana. ²⁷'Ba 'ba = nde jun sikixiyo ngat'ana, ngat'a tetsubakonuu 'ndani nga tuts'inre.

16 ¹'Texinya_nuu kibi, tuxi bi sichajañu kjuamakjainnu ngat'ana. ²Ngat'a kjui'naxjenu ngajinre ni'ya sinagoga. 'Ba kjuae = nixtjin kionga tu'yañu xi sik'ennu sikja'etsjen nga Na'enchana inyatsa'exat'are kionga 'ba sikonu. ³'Ba 'ba sikonu xuta ngat'a bi beni, ninga Na'enchana ninga an. ⁴Texinya_nuu kibi, tuxi kionga kjuae nixtjinbiu, kjuae'etsjenu nga 'ba kixin_nuu.

Jesús tsu mé = xi sa'en Isennixtjintsjere Na'enchana

'Bi kixinya_nuu kibi nga tuts'inre, ngat'a an tejñajin_nuu. ⁵Tunga nganda'e tefi = ña ña tijña xi kitsikasenna, 'ba jun bi techjaningyanuu ñá kjuia. ⁶Tusa 'ñu kjimabare inimanu ngat'a 'ba = texin_nuu. ⁷Tunga kjuakixi = mé = xi texin_nuu. Ngisa = ndani ngat'a tsojon nga kjuia. Ngat'a tsa bi kjuia, bi kjuae xi kuasekonu. Tunga tsa kjuia, sikasen_nuu kui. ⁸'Ba kionga kui kjuae, k'uejñatsejenre xuta ngasun'ndebe 'yá = xi tjinre je 'ba mé = xi kjuakixi 'ba nga Na'enchana sa'enre kjuae. ⁹S'ejñatsejen jere xuta, ngat'a bi makjainre ngat'ana. ¹⁰'Ba s'ejñatsejen mé = xi kjuakixi, ngat'a tefi = ña ña tijña Na'enna 'ba bi nde xianinuu. ¹¹'Ba s'ejñatsejen nga Na'enchana sa'enre kjuae, ngat'a je kitsa'enre kjuae xi batexumare ngasun'ndebe.

¹²'Tjin = ngisana mé = xi xin_nuu, tunga bi kuankjin yejenu nganda'e. ¹³Tunga kionga kjuae Isennixtjintsje xi 'bejñatsejen mé = xi kjuakixi, sja ndiyanu, tuxi xiañu ngayéje xi kjuakixi. Ngat'a bi kuenda tse'e kuinchja, tusa kuinchja mé = xi kjuaint'e. 'Ba

kuetsuyanu mé= xi jaskan kuan.
¹⁴Kui kuakutsejen kjuajena, ngat'a saku = re mé = xi tsa'an 'ba kuetsuyanu.
¹⁵Ngayéje mé = xi tjinre Na'enchana, 'ba = nde tsa'an. Kui = kjuañu 'ba texinni_nuu nga Isennixtjintsjio sakure ngayéje xi tsa'an 'ba kuetsuyanu. ¹⁶Tu ngichuba ngisa bi nde xianinuu, 'ba ngichubachi ngani xia nganinuu.

Kjuabare xutare Jesús kjuatsja kuan ngani

¹⁷'Ba 'batsa'en yak'a xutare tsiningiyare xinkjin:

—¿Jó tsunire xi titsu: “Tu ngichuba ngisa bi nde xianinuu 'ba ngichubachi ngani xia nganinuu”? ¿'Ba jó tsunire: “Ngat'a tefi = ña ña tijña Na'enchana”? ¹⁸'Ba ¿jó tsunire en xi tsu: “ngichuba ngisa”? Bi mankjinna mé = xi tifakona —kitsu.

¹⁹'Ba Jesús tsabe nga xutare mejénre skuiningiyare jó tsunire kibiu 'ba kitsure:

—¿A ngat'are mé = xi kixian, nga tu ngichuba ngisa bi nde xianinuu 'ba ngichubachi ngani xia nganinuu, a kui = xi techuba nijmini_ru? ²⁰Kjuakixi = xi texin_nuu. Xi'ndañu 'ba kuabanu, tunga xuta ngasun'ndebi kjuatsja s'ere. Ninga kuabanu, tunga kjuabanu kjuatsja kuan ngani. ²¹Joni jngu chjun xi kue'e ki'ndi. S'ere kjuandusin, ngat'a je ja'e chubare. Tunga kionga je kitsin ki'ndiu, bi nde fa'etsjennire kjuanima xi kafa'axtiu, ngat'a tsja mare nga kitsin jngu ki'ndi ngasun'ndebi. ²²'Ba nde tsa'en tjimandusinnu jun nganda'e ngayeje, tunga skue ngani_nuu 'ba tsja s'e nganire inimanu. 'Ba tu'yá kuan kjua'anu kjuatsjanu.

²³'Ba kui nixtjinbiu nimé nde xjaningiyandinuu. Kjuakixi = xi texin_nuu. Na'enchana sjanu tumeñu xi xja'a_ru ngat'are ja'enna. ²⁴Ka'nda nganda'e nisamé chjo'o ngat'are

ja'enna. Tunga nganda'e chjo'o 'ba sakunu, tuxi kuaajngukjinni kjuatsjanu.

²⁵'Je 'ba kixin_nuu enbi ko kjuakusun, tunga kju'a'e = nixtjin kionga bi nde k'uejña ngisani_nuu kjuakusun. Tusa xinyakixi kixi_nuu ngat'are Na'enchana. ²⁶Kui nixtjinbiu xjo'o mé = xi mejénnú ngat'are ja'enna, 'ba bi machjen tsa an skui'antjai_nuu ngixkdu Na'enchana. ²⁷Ngu kui 'ba = nde tsimejénnu jun ngayeje, ngat'a nimejénnuu an 'ba makjainnu nga jendibaña ña tijña Na'enchana. ²⁸Jendiba = ña ña tijña Na'enchana 'ba ja'aa ngasun'ndebi. Sik'ejña ngañaq ngasun'ndebi 'ba kjuikun ngañaq Na'enchana —kitsu Jesús.

²⁹'Ba xutare kitsu:

—Nganda'e techuko kixi kixinij 'ba bi te'bejnani kjuakusun. ³⁰'Ba nganda'e tjimankjin = ni nga 'yani ngayéje xi tjin, 'ba nga bi machjen tsa tjin xi skuiningiyari. Kui = kjuañu makjainnini nga jendibai ña tijña Na'enchana.

³¹'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A makjainnu nganda'e nde? ³²Tunga kju'a'e = chuba 'ba je = ja'e chubabiu nganda'e kionga sitsojosun yojonu nga jngu jngu. 'Ba kuangiun ña jendibañu 'ba sik'ejña tajngunu. Tunga bi tejña tajngua, ngat'a Na'enchana tijñakona. ³³Je kixin_nuu kibi, tuxi ngat'ana s'eninu kjuaxiu. Nga'e ngasun'ndebi kjuanima kuitjaxtiu, tunga ti'ñu kakún ngat'a an je = kitsa'en_rá ngasun'ndebi.

Jesús fako Na'enchana ngat'are xutare

17 Kionga je 'ba kitsu Jesús, kiskutsejen ngank'aa 'ba kitsure Na'enchana:

—Na'en, je = ja'e chuba. Takui kjuajere Ki'ndiri, tuxi 'ba nde Ki'ndiri kuakuni kjuajeri. ²Ngat'a kika'exa_ri nga kuatexumare ngatsi'i xuta, tuxi s'enire kjuabenichun xi bi fet'a ngat-

si'i xi ji kika'e.ri. ³Ba nga xuta s'ere kjuabenichun xi bi fet'a, kui = nga skueri nga ji = xi Na'en jngututu xi kjuakixi 'ba nga skue Jesucristo xi ji kjinikasen.

⁴Je = yakutsijaan kjuajeri ngasun'ndebe nga kitsijngua xa xi kika'ena. ⁵Ba nganda'e Na'en, ta'ena ndekuini kjuaje ngixkuin, kjuaje xi ja'ba tjinna kionga kje majin ngasun'ndebe.

⁶Xuta xi kika'ena xi tjin ngasun'ndebe je 'ejnatsejen_ra 'ya = ni ji. Tsiji xutabiu 'ba kika'e = naa, 'ba kitsik'etjusun = enri. ⁷Ba nganda'e be = nga ngayeje xi kika'ena kio = ndibani na teni. ⁸Ngat'a en xi kika'ena, kui = xi kixinya ra xutabiu, 'ba kiskjebetjo 'ba kuankjinre nga kjuakixi kio jendibaña na teni. 'Ba makjainre nga ji kjinikasenna.

⁹Te'bets'ara ngat'are kui 'ba bi ngat'are xuta ngasun'ndebe. Te'bets'ara ngat'are xuta xi kika'ena, ngat'a tsiji. ¹⁰Ngatsi'i xi tsa'an, 'ba = nde tsiji. 'Ba xi tsiji, 'ba = nde tsa'an. 'Ba kjuajena tjimatsejen ngajinre xutabiu.

¹¹Bi nde kuatejna ngisaña ngasun'ndebe, tunga kui janda = k'uendu ngasun'ndebe, 'ba an kjuia na teni. 'Ba ji Na'en xi tsje, tikuendai xutabiu ko kjuafnure ja'enri, ja'en xi kika'ena, tuxi jngu kuanni joni na. ¹²Kionga tsakatejna ngajinre xutabiu ngasun'ndebe, kitsikuenda = na ko kjuafnure ja'en xi kika'ena 'ba kiskutsejen_ra, 'ba ni'ya kichaja. Tu kui sani xi je 'batjinni nga xaja, kui = xi kichaja, tuxi k'uetjusunni me = xi kua'indut'a enri.

¹³Tunga nganda'e tefi = na na teni. 'Ba texin = na kibi yejeraña tejna ngisaa ngasun'ndebe, tuxi kjuatsjana s'ejna-jinkjinni inimare xutabiu. ¹⁴An je = kixinya ra enri, 'ba xuta ngasun'ndebe kuastike =, ngat'a bi ngasun'ndebe tse'e jotsa'en bi ngasun'ndebe tsa'an. ¹⁵Bi temi'ara nga kjui'naxjejin ngasun'ndebe, tusa 'naxjet'axin_ri xi ch'okun.

¹⁶Xutabiu bi ngasun'ndebe tse'e, jotsa'en bi ngasun'ndebe tsa'an. ¹⁷Tik'endutsje xutabiu, tuxi kuan sa'enni xa xi tsiji. Enri kjuakixi =. ¹⁸Jotsa'en kjinikasenna ngasun'ndebe, 'ba = nde tsa'en tet-sikasia xutabiu ngasun'ndebe. ¹⁹'Ba te'bejnatsija yojona nga sa'aa xa xi tsiji tu kjuanda tse'e xutabiu, tuxi ko kui 'ba nde s'endutsjeni ngajinre me = xi kjuakixi nga sa'en xa xi tsiji.

²⁰'Ba bi tu ngat'are xutabiu te'bets'ara. 'Ba = nde te'bets'ara ngat'are xi kuakjainre ngat'ana kionga kjuint'e en xi kuetsu xutabiu, ²¹tuxi jngu kuani ngatsi'i. Jotsa'en tenijinna 'ba an tejnainra, Na'en, 'ba nde tsa'en jngu ngatjamajinna xutabiu, tuxi kuakjainnre xuta ngasun'ndebe nga ji kjinikasenna. ²²'Ba je = kitsja ra kjuaje xi kika'ena, tuxi jngu kuani jotsa'en jngu maña. ²³An tejnain ra 'ba ji tenijinna, tuxi 'ba tsa'en jngu kuankjinni, 'ba 'batsa'en xuta ngasun'ndebe skue nga ji kjinikasenna 'ba nga nimejen xutabiu jotsa'en nimejena an.

²⁴Ji Na'en, mejenna nga k'uendukona xuta xi kika'ena na kuatejna, tuxi skueni kjuajena, kjuaje xi kika'ena, ngat'a kjinimejen = na kionga kje majin ngasun'ndebe. ²⁵Ji Na'en xi tjinri kjuakixi, xuta ngasun'ndebe bi beri. Tunga an 'bera, 'ba xutabiu be = nga ji kjinikasenna. ²⁶'Ba je 'ejnatsejen ra xutabiu 'ya = ni ji 'ba janda = k'uejnatsejen ngisa ra, tuxi simejenni xi yak'a jotsa'en nimejena 'ba tuxi an kuatejnainra.

Jesús ja'enduba

*Mt. 26:47-58; Mr. 14:43-50,
53-54; Lc. 22:47-54*

18 Kionga Jesús je 'ba kitsure Na'enchana, kiko xutare 'ba ja'axtiu xingunda xanga Cedrón, 'ba ja'as'en jngu nga'nde na tjintje ya xi ma chinture. ²'Ba Judas xi singantsja 'ba nde be nga'ndebiu, ngat'a Jesús nkjin ndiya

kuañajanko xutare kio. ³Kui kjuañu Judas ja'eko yak'ani chasoldadu ko nchja xi tsikuenda ningu xi kitsikasen xi ngakure na'mi ko xuta fariseo xi ja'e nga ya'a ndi'i xi tsikjen asemi ko ndi'i xi s'ekuya 'ba ko kicha. ⁴Tunga Jesús je be ngayéje xi kuanre 'ba kint'e nchjabiu 'ba kitsure:

—¿'Yá = xi temijnyisjo?

⁵'Ba nchjabiu kitsingojore:

—Jesús xi Nazaret tse'e.

'Ba Jesús kitsure:

—Kui = ña an.

'Ba nde kio sejñajinre nchjabiu Judas xi titsingantsja. ⁶'Ba kionga je 'ba kitsu Jesús: “Kui = ña an”, nchjabiu kiji ngas-tun 'ba tsixu t'anangu. ⁷'Ba 'batsa'en Jesús tsiningiya nganire:

—¿'Yá = xi temijnyisjo?

'Ba nchjabiu kitsu:

—Jesús xi Nazaret tse'e.

⁸'Ba Jesús kitsu nganire:

—Je 'ba kixin_nuu nga kui = ña an.

Tsa an xi temijnyisjainuu, ta'e'ndio nga ngatafi nchjabiu.

⁹'Ba kuán tuxi k'uetjusunni en xi kinchja Jesús nga jako Na'enchana, kionga 'ba kitsu: “Na'en, xuta xi kika'e-naa, ni'yá kichaja.” ¹⁰'Ba 'batsa'en Simón Pedro ts'axje kicha xi kjit'are 'ba tsatet'a ñojon kixi xuta xi Malco 'mi, xi chu'ndare na'mi titjun. ¹¹'Ba Jesús kitsure Pedro:

—Tjaya ngani kichari tjiuxinre. Tsa Na'enchana titsjana kjuanimabi, ¿a bi tjinnere nga kju'a'axtia?

¹²'Ba 'batsa'en chasoldadu ko xi ngakure 'ba ko nchja xi tsikuenda ningu kitsuba Jesús 'ba 'et'a'ñu. ¹³'Ba ndaba Anás titjun kiko, ngat'a kui xi na'enchil-yare Caifás xi na'mi titjun kuán nubiu. ¹⁴'Ba kui Caifás xi inya'a xuta judío nga ngisa = nda tjin tsa jngu xuta kueyant-jaire tu kjuanda tse'e ngatsi'i xuta.

Pedro b'e'mota'en ngat'are Jesús

Mt. 26:59-66, 69-75; Mr. 14:55-64, 66-72; Lc. 22:55-62, 66-71

¹⁵Simón Pedro ko ngijngu xutare Jesús kitjenngi. 'Ba ngat'a xutare Jesús xi ngijngu bexkun na'mi titjun kui ja'as'enko Jesús ngandetsan ndaba na'mi titjun. ¹⁶Tunga Pedro tsakasen ngandetsian ña tijña xuntjo. Kui kjuañu xutare Jesús xi bexkun na'mi titjun 'etjuni 'ba jako na xi titsikuenda xuntjo 'ba kitsikja'as'en Pedro. ¹⁷'Ba 'batsa'en na xi titsikuenda xuntjo tsiningiyare Pedro:

—¿A bi ko ji xi 'ba nde xutare chingabiu kuáin?

'Ba Pedro kitsu:

—Bi an.

¹⁸'Ba nch'an kuán kui nixtjinbiu. Kui kjuañu chu'nda ko nchja xi tsikuenda ningu inyatsi'isunire yojore t'a ndi'i xi 'etse, 'ba Pedro 'ba nde s'ejñajinre nga titsi'isure yojore.

¹⁹'Ba na'mi titjun tsiningiyare Jesús ngat'are xutare 'ba ngat'are mé = xi bakuya. ²⁰'Ba Jesús kitsingojore:

—Kinchjatsejen = ña ngixkun ngatsi'i xuta ngasun'ndio. Ngantsjai yakuya ni'ya sinagoga ko ndetsinre ningu, ña mañajan ngatsi'i xuta judío. 'Ba nimé kinchja'maa. ²¹¿Áññu an techjaningiyanaa? Chjaningiya_ri xuta xi kjint'e mé = xi kinchjaa. Kui xi be = mé = xi kinchjaa.

²²Kionga je 'ba kitsu Jesús jngu xuta xi tsikuenda ningu tso'tot'are 'ba kitsure:

—¿Áññu 'batsa'en teningojoni_ri na'mi titjun?

²³'Ba Jesús kitsingojore:

—Tsa ch'o kixian, 'ba t'innaa ñare en ch'otsu xi kinchjaa. Tunga tsa 'batjin mé = xi kixian, ¿áññu michut'aninaa?

²⁴'Ba 'batsa'en Anás tji'ñure Jesús nga kitsikasenre Caifás xi na'mi titjun.

²⁵Yejerañu Simón Pedro tsakasen ngisa nga titsi'isure yojore t'a ndi'u. 'Ba 'batsa'en kichjaningiya nganire:

—¿A bi ko ji xi 'ba nde jngu xutare xutabiu kuáin?

'Ba Pedro 'e'mota'en yojore 'ba kitsu:

—Bi an.

²⁶'Ba jngu chu'ndare na'mi titjun xi xinkjin mani xuta xi Pedro tsatet'a ñojon 'ba nde tsiningiyare:

—¿A bi ko ji tesenkue xutabiu nga tsa'bera ngajaan, ña tjintje ya?

²⁷Tunga Pedro 'e'mota'en ngani. 'Ba ndekuini chubabiu kiski'nda jngu chaxicha.

Jesús ña'anre kjua ngixkun Pilato

Mt. 27:1-2, 11-31; Mr.

15:1-20; Lc. 23:1-5, 13-25

²⁸'Ba 'batsa'en nchjabiu 'etjuko Jesús ndaba Caifás nga kiko ni'ya pretorio, ndaba ña tsa'en kjua xuta titjun Roma. 'Ba je tji'se isen. 'Ba nchjabiu bi ja'as'en ni'ya pretorio, ngat'a tsa kjua'as'en jngu ni'ya xi bi tse'e xuta judío, tsu nga bi nde tsjeni ngixkun Na'enchana 'ba bi nde ma kjineni xichine s'i pascua. ²⁹Kui kjuañu Pilato 'etjuni ngandetsian nga ja'ekjako 'ba kitsure:

—¿Mé = kjua tefangiñu xutabi?

³⁰'Ba nchjabiu kitsingojore:

—Tsa bi xuta ch'okun kibi, bi ji singatsjari.

³¹'Ba kio Pilato kitsure:

—Tusa tangiko 'ba ti'an_ru kjua jotsa'en tijña kjuatexumanu.

'Ba xuta judío kitsu:

—Bi tixa'nden_i tsa sik'en xuta.

³²'Ba 'batsa'en 'etjusun en xi kinchja Jesús nga kitsuyatitjun jotsa'en kueya.

³³'Ba 'batsa'en Pilato ja'as'en ngani ni'ya pretorio 'ba kinchjare Jesús 'ba kitsure:

—¿A ji = ni reyre xuta judío?

³⁴'Ba Jesús kitsingojore:

—¿A kjuafa'etsjenri ndibanire nga techjaningiyanaa? ¿Asa tu kui = kjua nga tjin xi ye'eri nijmi ngat'ana?

³⁵'Ba Pilato kitsingojore:

—¿A xuta judío kuáan an? Naxinan-dari ko xi ngakure na'mi kitsingantsjari ngat'ana. ¿Mé = xi kjiñe'en?

³⁶'Ba Jesús kitsingojo nganire:

—Bi nga'e ngasun'ndebi ña batexumaa. Tsa ngasun'ndebi ña batexumaa, ¿a bi sikjanntjainá xuta xi inyatsa'exat'ana, tuxi bi kuangantsjaña ngat'are xuta judío? Tunga bi nga'e ña batexumaa.

³⁷'Ba 'batsa'en Pilato kitsure:

—¿A rey = ni tsu'ba?

'Ba Jesús kitsingojore:

—Ji xi 'ba tesji nga rey = ña an.

Kui = kjua kitsinña 'ba kui = kjua ja'eña ngasun'ndebi, tuxi xinyakixiña ngat'are mé = xi kjuakixi. 'Ba ngatsi'i xi tsimején kjuakixi nt'e = ña.

³⁸'Ba Pilato kitsu nganire:

—¿Mé = xi kjuakixi?

'Ba kionga je 'ba kitsu, 'etju nga kik-jako ngani xuta judío 'ba kitsure:

—Tumé je tisakuná ngat'are xutabiu.

³⁹Tunga jun je 'batsa'en nganu, nga tsindaá jngu xuta nduya xi chjo'o nga s'i pascua. ¿A mejénnú nga sindaa reyre xuta judío?

⁴⁰'Ba 'batsa'en nchjabiu kiski'ndaya:

—¡Bi kui xutabiu! ¡Tusá Barrabás!

'Ba Barrabás, jngu chacheje kui.

19'Ba 'batsa'en Pilato 'exa nga s'ere Jesús. ²'Ba chasoldadu kitsinda jngu corona na'ya 'ba 'esun nindaku, 'ba kitsikaja jngu najñu nduju kuán joni xi baja rey. ³'Ba 'batsa'en inyatsitiñat'are 'ba inyatsure:

—¡Te'ndari, reyre xuta judío!

'Ba inyamo'ot'a tsare.

⁴'Ba 'batsa'en Pilato 'etju ngani ngandetsian 'ba kitsure nchjabiu:

—Nga'e k'uaxje nuu xutabiu, tuxi xi-añu nga tumé je tisakuná ngat'are kui.

⁵'Ba 'batsa'en Jesús 'etju ngandetsian nga tji'sunre corona xi na'ya 'ba yaja na-jñu nduju kuon. 'Ba Pilato kitsu:

—¡Nga'e sejña xutabiu!

⁶'Ba kionga xi ngakure na'mi ko nchja xi tsikuenda ningu tsabe Jesús, kiski'ndaya:

—¡Tjat'ai kru xutabiu! ¡Tjat'ai kru kui!

'Ba Pilato kitsure:

—Tusa jun tangiko 'ba tet'o kru, ngat'a an tumé je tsakuna ngat'are kui.

⁷'Ba xuta judío kitsu ngani:

—Tjin = n̄i kjuatexuma, 'ba jotsa'en tijña kjuatexumani 'ba = tsa'en tjinnere nga kueya xutabi, ngat'a Ki'ndire Na'en-chana titsa'en yojore.

⁸Kionga Pilato kjint'e kibiu, ngisa 'ñu kitsakjun. ⁹'Ba 'batsa'en ja'as'en ngani ni'ya pretorio 'ba kitsure Jesús:

—¿Ná = ñu tsiji?

Tunga Jesús bi kitsingojore.

¹⁰'Ba 'batsa'en Pilato kitsu nganire:

—¿A bi xukona? ¿A bi 'ye nga kuanna kuet'ara kru asa sik'ejñandaira?

¹¹'Ba Jesús kitsingojore:

—Nime ma ñe'en ngat'ana tsa bi Na'enchana kitsja'nderi. Kui kjuañu, xi kitsingantsjana ngat'ari ngisa = 'ñu tse je tjinre nga ko mare ji.

¹²Tsaka'anire chubabiu Pilato 'etut-s'inre nga tsangisjai ndiya jót'sa'en kuan sik'ejñandai Jesús. Tunga xuta judío kiski'ndaya:

—¡Tsa sik'ejñandai xutabiu, bi nda teñe'en ngixkun xuta titjun César! ¡Xi rey tsa'en tajngu yojore, kui = xi stike xuta titjun César!

¹³'Ba kionga Pilato kjint'e enbi, 'batsa'en ts'axje Jesús ngandetsian 'ba tsik'e-jña nga'nde ña tsa'en kjua, nga'nde xi “Ña kjiya ndiojo” 'mi, xi Gabata 'mi nga en hebreo. ¹⁴'Ba nixtjinbiu je inya'benda xuta mé = xi machjen s'i pascua, ngat'a je tifechu tiña s'iu. Jeru mején nyusen ya'a. 'Ba Pilato kitsure xuta judío:

—¡Nga'e sejña reynu!

¹⁵'Ba nchjabiu kiski'ndaya:

—¡Tji'naxje xutabiu! ¡Tji'naxje! ¡Tjat'ai kru kui!

'Ba Pilato kitsure:

—¿A kuat'a = ña kru reynu?

'Ba xi ngakure na'mi kitsu:

—¡Tsajain ngisaní kja'e rey, tu jngu sani xuta titjun César!

¹⁶'Ba 'batsa'en Pilato kitsingantsja Jesús, tuxi s'et'ani kru, 'ba nchjabiu kiko.

Jesús set'a kru

Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43

¹⁷'Ba 'batsa'en Jesús 'etju nga ya'ani-jin krure nga kiji nga'nde xi nga'ndere nindaku mik'en 'mi (xi Gólgota 'mi nga en hebreo). ¹⁸Kio kiset'a kru kui ko kja'e ngisa jó nchja. Jngu xi kiset'a kru ngate kixire 'ba jngu ngate skjunre. ¹⁹'Ba 'batsa'en Pilato 'exa nga set'a jngu yate ngasunnk'a ku Jesús. Xi 'bitsa'en kua'indut'a: “Jesús xi Nazaret tse'e, reyre xuta judío.” ²⁰'Ba nkjin xuta judío 'exkiya kibiu, ngat'a tiñare naxinando nga'nde ña kiset'a kru Jesús 'ba ngat'a yatebiu kua'indut'a en hebreo ko en latín 'ba ko en griego. ²¹'Ba 'batsa'en xi ngakure na'mire xuta judío ja'ekun Pilato 'ba kitsure:

—Bi nda tjin nga: “Reyre xuta judío”, kua'indut'a yatebiu. Tusa tjat'ai nga: “Kui xi kitsu: An = ña reyre xuta judío.”

²²'Ba Pilato kitsingojore:

—En xi je kitsi'indut'aa, je kitsi'indut'aa.

²³'Ba kionga je chasoldadu je yat'a kru Jesús, 'batsa'en kiskjebe najñu xi yaja 'ba ñujun ka'a ts'axje. 'Ba jngu ka'a ts'akore nga jngu jngu chasoldadu. 'Ba nde kiskjebe najñu nduju xi yaja Jesús xi bi kitjuya, tu jngu ka'a sani ngisin ka'nda ngi'ndere. ²⁴'Ba kitsure xinkjin:

—Bi k'uejnda kibi. Tusa siskayaña 'yá xi k'uakore.

'Ba kuán tuxi 'etjusunni enre Na'enchana ña 'batsa'en kua'indut'a: "Kitsika'bire xinkjin najñuna 'ba kitsiskaya najñu ndujuna." 'Ba 'ba = kitsa'en chasoldadu.

²⁵'Ba tsikinyat'a tiña krure Jesús nare ko ndichja nare 'ba ko María xi chjunre Cleofas 'ba ko María Magdalena. ²⁶'Ba kionga Jesús tsabe nare ko xutare xi 'ñu tsimején nga kio sejñat'are, kitsure nare: —Na, ki'ndiri sejña kio.

²⁷'Ba kitsure xutare:

—Nari s'ejña kio.

'Ba ndekuini chubabiu xutare kiskjebetjo nare Jesús ndaba.

Jesús 'me

Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49

²⁸Kionga je kuán kibi, Jesús be nga je kuajngu ngayéje xi tjinnere nga k'uetjusun 'ba kitsu:

—Xindana

'Ba kitsu, tuxi 'etjusunni jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana.

²⁹'Ba kio tijña jngu nisa xi inya binu san. 'Ba nchjabiu kitsika'nyi jngu tsanga ko binu son 'ba 'eku jngu yare hisopo 'ba kitsitiñat'are ts'a Jesús. ³⁰'Ba kionga je kits'i binu son kitsu:

—Je = 'etjusun yeje.

'Ba 'batsa'en yejen tsindi nindaku 'ba k'en.

³¹'Ba kui nixtjinbiu tis'enda xichine xi tse'e nixtjin nga nikja'aya. 'Ba xuta judío bi mejénre nga yojore janda s'etjen 'bangi t'a kru kionga kju'a'e nixtjin nga nikja'aya, ngat'a 'ñu kun kui nixtjinbiu. Kui kjuañu tsi'anire Pilato nga xut'okja ngasure nchja xi tjindut'a kru 'ba nga xja'axin yojore. ³²'Ba 'batsa'en ja'e chasoldadu 'ba kiskjet'okja ngasure ngojó nchja xi kjiyut'ako kru Jesús. ³³Tunga kionga echu ña kjit'a Jesús, tsabe nga je k'en. Kui kjuañu bi kiskjet'okjani ngasure.

³⁴Tunga jngu chasoldadu juñare lanza nisinre Jesús, 'ba ta'a 'etju jin ko nanda. ³⁵'Ba xuta xi tsabe mé = xi kuán, kui = xi be'enijmi 'ba xi tsu kui kjuakixi = . 'Ba be = nga kjuakixi mé = xi titsu, tuxi 'ba nde kuakjainninu jun ngayeje. ³⁶Ngat'a 'ba kuán tuxi 'etjusunni enre Na'enchana ña 'batsa'en kua'indut'a: "Nijngu nindare stjut'o." ³⁷'Ba nde tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana ña 'ba tsu: "Nchjabiu skutsejen'a xuta xi juñare."

Jesús s'eyanijin

Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56

³⁸'Ba jaskan kionga je 'ba kuán, Kuse xi Arimatea tse'e, xi 'ba nde xutare Jesús xi tsak'ajmetjenggi'mo ngat'a tsankjunke xuta judío, kui xi tsi'are Pilato nga sja'ndere nga kueko yojore Jesús. 'Ba 'batsa'en Pilato kitsja'ndere, 'ba xutabiu kikja'a yojore Jesús 'ba kiko. ³⁹'Ba nde ja'e Nicodemo, xuta xi kikun Jesús nga jñu, ja'eko jeru mején kate kilo tsajmi xi nda jen xi mirra ko áloe ts'atjijinre xinkjin. ⁴⁰'Ba ngojó kiskjebe yojore Jesús 'ba kitsik'atjijun najñu xi yajunre tsajmi xi nda jen, jotsa'en ngare xuta judío nga beyanijin xinkjin. ⁴¹'Ba ña kiset'a kru Jesús, tijñat'a tiñare jngu nga'nde ña tjintje ya xi ma chine ture. 'Ba nga'ndebiu tijña jngu tsju xatse xi nisa'yajín s'eyanijin kio. ⁴²Kio yajñaya yojore Jesús nchjabiu, ngat'a tijña tiña tsju 'ba ngat'a kui nixtjinbiu xuta judío je inyabenda xichine s'iu.

Jesús fa'aya nganire ngajinre mik'en

Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-11; Lc. 24:1-12

20 Nga tamingu nga tajñu, kionga tojo jñu ngisa, María Magdalena kiji ña tijña tsju 'ba tsabe nga kitukja'axin ndiojo xi kis'extiuchjani tsju. ²'Ba 'batsa'en tsangatsanga nga kikun Simón Pedro ko xutare xi ngijngu xi Jesús 'ñu tsimején 'ba kitsure:

—Je kitukja'axin yojore naina गया tsju, 'ba bi 'yee ná kis'ejña ngani!

³'Ba 'batsa'en Pedro ko xutare xi ngijngu kiji ña tijña tsju. ⁴Tsangatsanga ngojó, tunga xutare xi ngijngu ngisa 'ñu tsangatsanga nga ko mare Pedro 'ba kui tjun echu tsju. ⁵Tunga bi ja'as'en. Tu tsakasen tsindi tuxi skutsejenyani 'ba tsabe nga kio tijña najñu xi ts'atjijun yojore Jesús. ⁶'Ba 'batsa'en Pedro echutjenngi ngani 'ba ja'as'en tsju, 'ba 'ba nde kui tsabe najñu xi kio tijña ⁷ko najñu xi ts'atjijun nindaku Jesús xi bi kio tijñajinre najñubiu. Tu t'axin tijña nga tjikuya. ⁸'Ba 'batsa'en 'ba nde ja'as'en xutare xi ngijngu xi tjun echu tsju, 'ba tsabe 'ba kuakjainre. ⁹Ngat'a kje mankjinjínre nchjabiu enre Na'enchana xi 'batsa'en kua'indut'a nga tjinnere nga kjua'aya nganire Jesús ngajinre mik'en. ¹⁰'Ba 'batsa'en xutare Jesús jendiba ngani ndaba.

¹¹Tunga María tsakasen ngandetsin tsju nga tikji'nda. 'Ba yejerañu tikji'nda tsakasen tsindi tuxi skutsejenyani tsju ¹²'ba tsabe jó ankje xi yaja najñu tiba, xi tjindu nga'nde ña kis'ejña yojore Jesús tsakaiñu. Jngu xi tsik'ejña ña kis'ejña nindaku, 'ba jngu xi tsik'ejña ña kitsjen ndsaku. ¹³'Ba ankjelebiu kitsure María:

—Na, ¿ánñu techi'ndani?

'Ba María kitsu:

—Ngat'a kitukja'axin = yojore naina, 'ba bi 'biá ná kis'ejña ngani.

¹⁴'Ba yejerañu 'ba titsu, kitsiku'be nindaku 'ba tsabe nga kio sejña jngu xuta. Kui xi Jesús, tunga bi tsabexkun.

¹⁵'Ba Jesús kitsure:

—Na, ¿ánñu techi'ndani? ¿'Yá = xi temijnysijai?

'Ba María kitsikja'etsjen nga kui = xuta xi tsikuenda ya xi kio tjintje 'ba kui kjuañu kitsunire:

—Na'en, tsa ji ka'mikue, 'ba t'innaa ná kafajñe, 'ba kuikja'a ngaña.

¹⁶'Ba Jesús kitsure:

—María.

'Ba 'batsa'en María kitsiku'beya 'ba nga ko en hebreo kitsure:

—¡Rabuní! (En xi tsunire: maestra.)

¹⁷'Ba Jesús kitsure:

—Bi chjunnaa, ngat'a kje fijían ña tijña Na'enna. Tunga tik'e_{ri} nijmi nts'ia nga kuikatejñakuá Na'enna xi 'ba nde Na'ennu, Na'enchana xi 'ba nde Na'enchanu.

¹⁸'Ba 'batsa'en María Magdalena kike'ere nijmi xutare Jesús nga tsabe Na'enna 'ba 'ba nde ye'ere nijmi mé = xi kitsure.

Jesús matsejenre xutare

Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49

¹⁹'Ba kionga je kuajñu ndekuini nixtjin tamingu, tjichja xuntja nga'nde ña kuañajan xutare Jesús, ngat'a inyat-sakjunke xutaxa judío. 'Ba 'batsa'en Jesús ja'ekasenjinre 'ba kitsure:

—Ngatjas'enu kjuaxiu.

²⁰'Ba kionga je 'ba kitsure, yakure teyantsja ko nisinre. 'Ba tsja kuánre xutare nga tsabe ngani Na'enna. ²¹'Ba Jesús kitsu nganire:

—Ngatjas'enu kjuaxiu. Jotsa'en Na'enchana kitsikasenna, 'ba = nde tsa'en tetsikasen nuu nganda'e.

²²'Ba kionga je 'ba kitsu, 'entjore nchjabiu 'ba kitsure:

—Chjubetjo ngajin inimanu Isennixtjintsjere Na'enchana. ²³Xi sichat'a_{ru} jere, kuachat'are jere. 'Ba xi bi sichat'a_{ru} jere, janda = s'ere jere.

²⁴'Ba Tomás xi 'ba nde xuta 'ñú 'mi, xi 'ba nde jngu xutare xi tejó, bi kio tijñajinre kionga ja'e Jesús. ²⁵'Ba xutare xi yak'a ye'ere nijmi 'ba kitsure:

—Je = kji'yee Na'enna.

Tunga Tomás kitsure:

—Tsa bi skuiá chubare xiun गया ntsja, 'ba tsa bi skanis'ian najma ndsaa ña kijire xiun, 'ba tsa bi skanis'ian ndsaa nisinre, bi kuakjainna.

²⁶ 'Ba kionga je ja'a jin nixtjin, tjin-duya ngani ngaya jngu ni'ya xutare, 'ba nde kio tijñajinre Tomás. 'Ba ninga tjichja xuntjo, Jesús ja'ekasenjin nganire 'ba kitsure:

—Ngatjas'enu kjuaxiu.

²⁷ 'Ba 'batsa'en kitsure Tomás:

—Chutsejen ri ndsaa 'ba chanis'en na-jma ndsai nga'e. 'Ba ndechanis'en ndsai nisinnā. Bi nitajai inimari. Tusa ngatjamakjainri.

²⁸ 'Ba Tomás kitsingojore:

—¡Nainā 'ba Na'enna!

²⁹ 'Ba Jesús kitsure:

—Makjainri ngat'a je = kji'yanaa. Ndare xuta xi bi tsabena tunga kuakjainre.

³⁰ 'Ba nkjin ngisa kjuakun xi kitsa'en Jesús ngixkun xutare xi bi i tjit'a xujunbi. ³¹ Tunga kibi tjit'a, tuxi kuakjainninu nga Jesús xi Cristo, Ki'ndire Na'enchana, 'ba tuxi s'eninu kjuabenichun nga kuakjainnu ngat'are kui.

Jesús matsejenre yatu xutare

21 'Ba jaskan nde kuatsejen nganire Jesús xutare ndai ndachikun Tiberias. 'Ba 'bitsa'en kuatsejenre: ² Ñatjen tjindu Simón Pedro, ko Tomás xi 'ba nde xuta 'ñū 'mi, ko Natanael xi Caná tse'e, nga'nde xi tijña ngajinre nangi Galilea, ko nistire Zebedeo, 'ba ko kja'e ngisa jó xutare. ³ 'Ba 'batsa'en Simón Pedro kitsure xi yaka:

—Tjiuti tefik'engi ra.

'Ba nchja xi yak'a kitsure:

—'Ba = nde kuangikorj jin.

'Ba 'batsa'en 'etju 'ba ja'as'en jngu barku, tunga kui nistjenbiu nijnguú tjiuti kitsuba. ⁴ 'Ba kionga je mején tjis'e isen, Jesús ja'ekasen ndai ndachikun, tunga xutare bi tsabexkun. ⁵ 'Ba Jesús kitsure:

—Jun na'en, ¿a kje xuntsjajün tjiuti?

'Ba nchjabiu kitsingojore:

—Junjun.

⁶ 'Ba Jesús kitsu nganire:

—Ngate kixire barku chanikjo'o na'yanu 'ba sakunu.

'Ba 'ba kitsa'en nchjabiu, 'ba ninga bi nde ma kjenijinni na'yo, ngat'a ne nkjin tjiuti kiskaya na'yare. ⁷ 'Ba 'batsa'en xutare xi Jesús 'ñu tsimején kitsure Pedro:

—¡Na'enna kibiu!

'Ba kionga Simón Pedro kjint'e nga 'ba kik'inre: “Na'enna kibiu”, tsakaja ngani najñure (ngat'a ts'axje) 'ba kiskijin ndachikun. ⁸ 'Ba jaskan xutare xi yak'a echuko barku nga inya'befe na'ya xi kitse tjiuti, ngat'a bi kjin mare nangi kixiu ña kui inya, jeru mején jngu sientu metro. ⁹ 'Ba kionga nchjabiu 'etukajen barku, tsabe ndi'i x'i, 'ba jngu tjiuti kji-jñajin ko niñuxtila. ¹⁰ 'Ba Jesús kitsure:

—Ndeko masion tjiuti xi kisakunu.

¹¹ Kui kjuañu tsijunni Simón Pedro barku 'ba 'efe ña nangi na'ya xi kitse tjiuti ya'e, xi jngu sientu masen ko ján mani. 'Ba ninga tsa 'batsa'en nkjin mani tjiuti, tunga bi 'ejnda na'yo. ¹² 'Ba Jesús kitsure nchjabiu:

—Ndechino.

'Ba nijnguú xutare kuán kakun nga tsiningiyare: “¿'Yá = ni ji?”, ngat'a be = nga Na'enna kibiu. ¹³ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsitiñat'are 'ba kiskjebe niñuxtilo 'ba kitsjare nchjabiu, 'ba 'ba nde kitsa'en ko tjiuti. ¹⁴ Kibi = xi majánni ndiya nga Jesús kuatsejenre xutare, jaskan nga je ja'aya nganire ngajinre mik'en.

Jesús tsja xare Pedro

¹⁵ 'Ba kionga je tsakjen, Jesús tsiningiyare Simón Pedro:

—Simón, ki'ndire Jonás, ¿a ngisa = 'ñu nimejénnaa ji nga ko mare nchjabí?

'Ba Pedro kitsingojore:

—Jun na'en, 'yani nga tsimejénra ji.

'Ba Jesús kitsu nganire:

—Tikuendai chutsangana.

¹⁶ 'Ba tsiningiya nganire xi majóni ndiya:

—Simón ki'ndire Jonás, ¿a nimején = naa?

'Ba Pedro kitsingojo nganire:

—Jun na'en, 'yani nga tsimejénra ji.

'Ba Jesús kitsure:

—Tikuendai chutsangana.

¹⁷'Ba tsiningiya nganire xi majánni ndiya:

—Simón ki'ndire Jonás, ¿a nimején = naa?

'Ba Pedro kuabare nga kichjaningiyare xi majánni ndiya: “¿A nimején = naa?”, 'ba kitsure:

—Na'en, 'ya yejeni xi tjin. 'Ya = ni nga tsimejénra ji.

'Ba Jesús kitsure:

—Tikuendai chutsangana. ¹⁸Kjuakixi = xi texinra. Kionga sa'e ki'ndi, kichaja tajngu = ni najñuri tuxi k'uinni nituña ña kuamejénri. Tunga kionga je kuachingai, kjuente = ni ndsai 'ba tjin = xi sikajari najñuri 'ba kuekori ña ji bi mejénri k'uin.

¹⁹Nga 'bi kitsu Jesús, kitsuyatitjuun jótsa'en kueya Pedro nga kuakutsejen kjuajere Na'enchana. 'Ba jaskan kitsure ngayeje:

—Ndetjenngina.

Jesús nchja ngat'are xutare xi 'ñu tsimején

²⁰'Ba 'batsa'en Pedro kiskutsejen ngastun 'ba tsabe nga tjengire xutare

xi Jesús 'ñu tsimején, xi tijñat'a tiñare Jesús kionga kiskine xichine s'i pascua 'ba xi ja'ba je tsiningiyare: “Na'en, ¿'yá xi singantsjari?” ²¹'Ba kionga Pedro tsabe xutabiu, tsiningiyare Jesús:

—Na'en, 'ba kui xutabi, ¿mé = xi kuanre?

²²'Ba Jesús kitsure:

—Tsa mejénna nga janda k'uejña ka'nda nga kjuae ngaña, ¿mé = kuendari? Ji ndetjenngina.

²³Jaskan kiya enbi ngajinre xi makjainre ngat'are Jesús, nga bi kueya xutare kibiu. Tunga bi 'ba kitsu Jesús, tsa bi kueya xuto. Tu kitsu sani: “Tsa mejénna nga janda k'uejña ka'nda nga kjuae ngaña, ¿mé = kuendari?”

²⁴'Ba ndekuini xutare xi tsuyakixi ngat'are kibiu 'ba kui kitsi'indu kibi. 'Ba 'ya = ni nga kjuakixi = en xi kinchja.

²⁵'Ba tjin = ngisa kja'e tsajmi xi kitsa'en Jesús. 'Ba tsa jngu jngu s'et'a ngayéje xi kitsa'en, biru s'en ngayéje ngasun'ndio xujun xi s'et'a kibiu.

Xujun xi kua'indut'a mé = xi kitsa'en nchja chinga apóstol

HECHOS

Jesús tsutitjun nga kju'a'e Isennixtjintsjere Na'enchana

1 Ji na'en, Teófilo, xujun xi tjun kit-si'indura kixian ngat'are ngayéje xi Jesús 'etuts'inre nga kitsa'en 'ba yakuya ²nda nixtjin nga kitjunitjen ngank'aa. 'Ba kionga kje fijín, Jesús tu ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana yakuyanire nchja chinga apóstol xi ja'ba je kiskja'ajin mé = xi tjinnere nga sa'en. ³Jaskan nga je k'en Jesús 'ba ja'aya nganire, nkjin ndiya ja'ekakuchuyare nchja chinga apóstol nga tijñakun. Yachan nixtjin nga kitsitsejenre yojore 'ba jako nijmi ngat'are ña batexuma Na'enchana.

⁴'Ba kionga tojo tijñako ngisa nchja chinga apóstol, 'enere nga bi k'uetju naxinanda Jerusalén.

—Chuya ru ka'nda nga xuntsjo mé = xi Na'enchana kitsuyatitjunnu nga sjanu jotsa'en nga kixin nuu —kitsure—. ⁵Ngat'a Juan ko nanda yatenda xuta, tunga jun, tu chuba nixtjin = chaja ngisare nga satendo ko Isennixtjintsjere Na'enchana.

Jesús mijin ngank'aa

⁶'Ba 'batsa'en nchja xi kio kuaku tsiningiyare Jesús:

—Ji na'en —kitsure—, ¿a nganda'e = kua'ere xuta xi Israel tse'e nga kuatexuma nganire nangi xi tse'e?

⁷—Bi jun 'bakonu nga xio mé = chuba 'ba mé = nixtjin Na'enchana si-jngu mé = xi kiskusunre nga sa'en, xi tu kui tajngu batexumare —kitsingojore Jesús—. ⁸Tunga sakunu kju'a'ñu kionga Isennixtjintsjere Na'enna kju'a'e nga-

jinnu, 'ba k'ue = ñu nijmi ngat'ana bi tu nga'e Jerusalén 'ba = nde ngayéje nangi Judea ko nangi Samaria 'ba jo kji'i tji'bindai ngasun'ndebi.

⁹Nga jaskan nga je 'ba kitsu Jesús, 'ba nchja chinga apóstol inyakutsejenre, 'batsa'en kitjunitjen ngank'aa. Jngu yufi 'e'mo 'ba nchjabu bi nde tsabe ngisani. ¹⁰'Ba yejerañu nchja chinga apóstol 'ñu nda inyakutsejen ngank'aa jotsa'en tifi Jesús, tukjia'a jó nchja xi yaja najñu tiba ja'ekinyat'are.

¹¹—Jun, na'en xi Galilea tse'e —kitsure—, ¿ánñu tenya ndujunñu nga techutsijion ngank'aa? Ndekuini Jesús xi kitjunitjen ngajinnu xi kiji ngank'aa, 'ba = tsa'en kju'a'e ngani jotsa'en kji'yo nga kiji.

¹²'Ba 'batsa'en nchja chinga apóstol ja'e ngani naxinanda Jerusalén nga jendibani tjenngi xi Ya Olivo 'mi. Kui tjenngiu tijña tiñare naxinanda Jerusalén joru ni tsa jngu kilómetro. ¹³'Ba kionga je ja'e ngajin naxinando, 'batsa'en tsijin ngank'a ni'ya ña tjin-duya. Kibi = xi ja'enre nchja chinga apóstol: Pedro, Santiago, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago xi ki'ndire Alfeo, ko Simón xi mako nchja cananista 'ba ko Judas xi nts'e Santiago. ¹⁴Ngatsi'i nchjabi ko ngatsi'i nts'e Jesús, ko María xi nare 'ba ko kja'e ngisa yanchjin tu jngu = kitsa'en kjuafa'etsjenre nga ñatjen jakontsjai Na'enchana.

Matías jngu apóstol ma

¹⁵Jngu nixtjin kionga kuañajan xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi jngu sientu ko kanru mani, 'ba 'batsa'en Pedro tsakasen nduju ngamasenre kui.

¹⁶—Jun nts'ia xian —kitsure—, tjin-nere nga 'etjusun mé = xi kua'indut'a enre Na'enchana jotsa'en kitsu David kionga Isennixtjintsjere Na'enchana kit-sikin chja ngat'are Judas, kui xuta xi kitsja ndiyare nchja xi kitsuba Jesús.

¹⁷Ngat'a Judas kuán jngu xuta xi tsajain 'ba tu jngu xa kis'ere joni jin tsakaiñu.

¹⁸Tunga bi nda kitsa'en, 'ba ko ton xi kuachjinire kjuach'okunre tsatse jngu xu'ba. 'Ba kio kisasen ngasten nga kint-jaingi 'ba masen yojore niki kitsinga, 'ba 'etju yeje ndse'ere. ¹⁹'Ba ngatsi'i xuta xi tjindu naxinanda Jerusalén kjint'e mé xi kuán, 'ba Alcédama kik'in nga'nde-biu nga enre. Kui xi tsunire: Xu'bare Jin. ²⁰Ngat'a 'bitsa'en kua'indut'a xujun xi tse'e Salmos:

Ngatas'e tiya ndaba xutabiu,

'ba tu'yá ngat'ejñaya.

'Ba 'ba nde tsa'en kua'indut'a:

Kja'e xi ngatasaku nganire xare.

²¹'Ba tjindujinna nga'e nchja xi ngantsjai tseketsumakoni kionga tijñako ngisana Na'enna Jesús, ²²'ndani nga yatenda Juan 'ba 'nda nga nixtjin nga kitjunitjen ngank'aa. 'Bamani, jngu xuta xi ngajinre nchjabi machjen nga kjua'as'enjinre stinni meni nga ko jin ngatatsikixiya nga Jesús ja'aya nganire ngajinre mik'ion —kitsu Pedro.

²³'Ba 'batsa'en kiskja'ajin jó nchja, jngu xi Kuse xi 'ba nde Barsabás 'mire xi 'ba nde 'yaxkunre joni Justo ngayeje, 'ba xi ngijngu xi Matías 'mi. ²⁴'Ba 'ba kitsu nga tsi'are Na'enchana:

—Ji Na'en, ji xi 'ye inimare ngatsi'i xuta. Takunij ñáre ngojó nchjabi xi je kichja'ajin, ²⁵tuxi kuanni jngu apóstol 'ba kua'enire xabi, xa xi kitsichaja Judas ngat'are jere, kionga kiji nga'nde xi 'bakore.

²⁶'Ba 'batsa'en kitsiskayani, 'ba Matías kejenre, 'ba ja'as'enjinre stinre nchja chinga apóstol xi ngitejngu.

Jotsa'en ja'e Isennixtjintsjere Na'enchana

2 Kionga ja'e nixtjinre s'i Pentecostés, ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Jesús tu jngu nga'nde kuañajan. ²'Ba tukjia'a janeya ngank'a jo ma nga 'ñu

fa'a ntjo, 'ba janeya ni'ya ña tjinduya. ³'Ba kuatejnen ngasun nindaku nga jngu jngu xutabiu kitsojosunre tsajmi xi jo kun najenre ndi'i. ⁴'Ba ngatsi'i kitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana. 'Ba 'batsa'en 'etuts'inre nga kinchja kja'e kuanga en jotsa'en nga Isennixtjintsje kitsjare nga kuinchja.

⁵'Ba kui nixtjinbiu tjindu naxinanda Jerusalén nchja judío xi bekun Na'enchana, xi jendibani ngayéje nangi xi tjin ngasun'nde. ⁶'Ba kuañajan ngatsi'i xutankjiun nga kjint'e si'a xi janeya, 'ba bi be mé = xi sikja'etsjen, ngat'a nga jngu jngu inyant'ere enre. ⁷'Ba tu 'ba = kjimare 'ba kjimakunre nga tsiningiyare xinkjin:

—¿A bi tsa xuta xi Galilea tse'e ngatsi'i xi 'batsa'en inyanchja? —kitsure xinkjin—. ⁸¿Jótsa'en nga tenu'yani ra nga inyanchja en xi mana nga jngu jngua? ⁹Ngat'a tjindujinna nga'e xuta xi nangi Partia tse'e, xuta xi Media tse'e, xuta xi Elam tse'e, xuta xi ndibani nangi Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, ¹⁰Frigia, Panfilia, Egipto ko nga'nde xi tjin nangi Libia xi tiñare naxinanda Cirene 'ba ko xuta xi jendibani naxinanda Roma. ¹¹Tjin xi nchja judío 'ba tjin xi bi judío tunga makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. Tjin xuta xi Creta tse'e 'ba ko xuta árabe. 'Ba ngatsi'a tenu'ya ra nga enna inyatsuyani xutabiu kjuaje xi tsa'en Na'enchana.

¹²'Ba ngatsi'i kuakunre 'ba bi be mé = xi sikja'etsjen.

—¿Jó tsunire kibi? —kitsure xinkjin.

¹³—Ch'i = ni nchjabiu —kitsu yak'a xi tu tsejnuke.

Pedro ye'ere nijmi xuta

¹⁴'Ba 'batsa'en Pedro tsakasen nduju ko nchja apóstol xi ngitejngu, 'ba 'ñu kinchja nga kitsure xuta naxinando:

—Jun nchja judío ko ngatsi'u xi tetsubo naxinanda Jerusalén, ngatja'yo 'ba

tasen ñojon mé= xi xin_nuü. ¹⁵Bi ch'i nchjabi jotsa'en tenikja'etsjion, ngat'a sa'e = chuba ñajan nga tajñu. ¹⁶Kui = bi xi kitsutitjun xuta chinga profeta Joel:

¹⁷'Bi = kuan nixtjin xi fet'ani, sja_řa Isennixtjinna ngatsi'i xuta, kitsu Na'enchana.

Ki'ndi xi'innu 'ba ki'ndi yanchjinnu kuinchja ngat'ana joni jngu profeta, 'ba nchja nistinu s'ejñatsejenre mé = xi tijña'mo,

'ba nchja chinganu kua'ere chini xi kjuakixi.

¹⁸Kui nixtjinbiu sja_řa Isennixtjinna nchja chu'ndana 'ba ko yanchjin chu'ndana.

'Ba kuinchja ngat'ana joni jngu profeta.

¹⁹Sa'aan kjuakun ngank'aa

'ba chuba xi kuakutsejen kjuajena t'anangiu,

'ba s'e jin ko ndi'i 'ba ko ni'ndi xi yufi ni.

²⁰Tsu'biu kuajñu

'ba na'enso ini kuan joni jin,

kionga kje fa'ejñ nixtjin nga kjuae Na'enna,

nixtjin xi je 'ba xi tjinre kjuaje.

²¹'Ba k'uangi ngatsi'i xi kuinchja ja'enre Na'enna.

²²'Bamani jun na'en xi Israel tsojon, tasen ñojon mé= xi xin_nuü. Jesús xi Nazaret tse'e, kui jngu xuta xi Na'enchana yaku chuya ngajinnu. Ngat'a Na'enchana kitsjare kjuañu nga kitsa'en ngajinnu kjuaje ko kjuakun ko chuba xi yakutsejen kjuañure Na'enchana jotsa'en jun nda 'yo.

²³Kui Jesús xi kuangantsja, jotsa'en tjun kitsikja'etsjen 'ba kuamejénre Na'enchana 'ndani nga 'etuts'inre. 'Ba jun kjindubo 'ba kjinik'ion, kionga kjiningsjo ngaya ntsja nchja ch'okun tuxi s'et'ani kru. ²⁴Tunga Na'enchana kitsikja'aya nganire 'ba 'ejñat'axinre kjua'onre kjuabeya, ngat'a kjuabeya bi kuánre kitsik'ejña'ñu. ²⁵Ngat'a 'ba kitsu David nga kinchja ngat'are Jesús:

Tsa'bia nga Na'enna ngantsjai tijña ngixkuaan.

Ngat'a ngate kixina sejñat'a, kui kjuaja bi kjuatseni inimana.

²⁶Kui kjuañu kuatsjanire inimana, 'ba en xi tsja tsu 'etjuni ndsu'baa,

'ba ka'nda yojona tikuyare nga sakure mé = xi nda.

²⁷Ngat'a bi sikumanaa nga'ndere mik'en,

'ba bi kua'e'nde tsa kju'e'ndu Xuta Tsje xi tsiji.

²⁸Kikakutsejennaa ndiya xi fi ña k'uen-dukun xuta,

'ba sitsenaa kjuatsja nga kuatejña ngixkuin.

²⁹'Jun nts'ia xian, ma mixan ko kjuakixi ngat'are xuta chingana David nga k'en 'ba kis'eyanjin, ngat'a ka'nda nixtjin nganda'e tijñajin ngisana tsjure.

³⁰Kui = xi jngu profeta kuán 'ba tsabe nga Na'enchana ja'ba je = kitsjare en ngat'are ja'enre nga ntje xi tse'e stjujin xi k'uejñasun nga'ndere ña baxexuma rey.

³¹'Ba 'batsa'en David tsabe titjun mé = xi kuan 'ba kitsuya nga Cristo kjuaja'aya nganire, nga bi s'ejña nga'ndere mik'en, 'ba nga bi kju'e'ndu yojore. ³²Kui Jesús kibi xi Na'enna kitsikja'aya nganire, 'ba ngatsi'i jin tenikixiyee ngat'are kibi.

³³Kui xi kitsa'ere kjuaje nga kjinik'e-ñña ngate kixire Na'enchana 'ba kisakure Isennixtjintsjere Na'enchana xi Na'enchana kitsuyatitjun nga sjare. 'Ba kui Isennixtjinbi xi titsikasen 'ba kui xi te'yo 'ba xi tenu'yo nganda'e. ³⁴Ngat'a bi David xi tsijin ngank'aa, tunga 'ba = kitsu:

Na'enchana kitsure Na'enna:

“Teni ngate kixina,

³⁵ka'nda nga xi stikeri ngi ndsakui sik'enda.”

³⁶'Kui kjuaja nda ngatja'yañu ngatsi'u xi Israel tse'e, nga Jesús xi jun kikjat'o kru, kui = xi Na'enchana kitsa'en Na'en 'ba Cristo —kitsu Pedro nga kinchja.

³⁷ 'Ba kionga kjint'e kibi nchja xi tjindu kio, ne ba kis'ere 'ba tsiningiyare Pedro ko nchja chinga apóstol xi yak'a:

—Jun nts'e xian, ¿mé= xi tjinnere nga si'een?

³⁸ 'Ba Pedro kitsingojore:

—Tik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba ndiba ngañu ngixkun Na'enchana. 'Ba nga ko ja'enre Jesucristo ngatasatendo nga jngu jngu tuxi kuachat'anu jenu 'ba 'batsa'en Na'enchana sjanu Isennixtjintsjere. ³⁹ Ngat'a tsojon mé= xi kitsuyatitjun Na'enchana, 'ba tse'e ki'ndi nistinu, 'ba tse'e ngatsi'i xuta xi kjin tjindu, ngatsi'i xuta xi Na'enchana kuinchjare nga kjua'e ngat'are Kui.

⁴⁰ Kui enbi ko kja'e ngisa en xi kitsu Pedro nga kinchja 'ba nga 'enere xuta.

—T'etut'axin ru kui xuta ch'okun xi tjin nganda'e —kitsure.

⁴¹ Kui kjua kisasatendani xuta xi yatesinre en xi kitsu Pedro. Kui nixtjinbiu jánu mi xuta ja'e ngisa ngajinre xuta xi je kuakjainre ngat'a tse'e Jesús. ⁴² Kjit'a yasen ñojon en xi bakuya nchja chinga apóstol, 'ba jngu kitsa'en xinkjin, 'ba kuañajan nga yakjanya niñuxtila xi kiskine, 'ba nga jako Na'enchana.

Jotsa'en tsek'endu xuta xi tjun kuakjainre ngat'a tse'e Jesús

⁴³ Kuakunre ngatsi'i xuta, ngat'a nchja chinga apóstol kitsa'en nkjin kjuakun ko chuba xi yakutsejen kjuajere Na'enchana. ⁴⁴ 'Ba ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús jngu kitsa'en yojore 'ba tujngu kitsichjenko xinkjin gayéje mé= xi tjinre. ⁴⁵ Yateña nangire 'ba ko xi tjinre, 'ba kitsitsojosun ton ngajinre ngatsi'i xuta xi yak'a nga kitsjare jó tjin machjenre nga jngu jngu. ⁴⁶ Nyujun nyujun kuañajan ña ma ndetsinre ningu 'ba xki ni'ya yakjanya niñuxtila nga kiskineko xinkjin ko kjuatsja 'ba nga inda kjiyuju inimare. ⁴⁷ Kitsichjire

Na'enchana, 'ba ngatsi'i xuta xi naxinando tse'e nda kinchja ngat'a tse'e. 'Ba nyujun nyujun Na'enchana kitsikasen ngisare ngajinre kui kja'e ngisa xuta xi inya'bangi.

Pedro tsinda jngu xuta xi bi ma fi

3 Jngu nixtjin nga chuba jánu nga kuangixun, Pedro ko Juan kiji ningu, ngat'a kui= chubabiu nga xuta xi tse'e Israel fako Na'enchana. ² 'Ba kio tijná jngu xuta xi bi ma fi 'ndani nga kitsin. Xi nyujun nyujun nik'ejñaxtiu xuntja ningu xi Nda Kji'u 'mi, tuxi skui'a kjuatjonire ton xuta xi fa'as'en ña ma ndetsinre ningu. ³ 'Ba kionga xutabiu tsabe Pedro ko Juan nga inyafa'as'en ña ma ndetsinre ningu, tsi'akjuatjore ton. ⁴ 'Ba 'batsa'en Pedro ko Juan kiskutsejen'a xutabiu. 'Ba Pedro kitsure nga jako:

—Chutsejen'anij.

⁵ 'Ba 'batsa'en xutabiu kiskutsejen'a nga kiskuya nga kua'ere ton. ⁶ Tunga Pedro kitsure:

—Tsajainna ton xi plata ninga ton xi oro ni, tunga mé= xi tjinna sjará. Nga koni nga ja'enre Jesucristo xi Nazaret tse'e, tisetjen 'ba titjajme.

⁷ 'Ba 'batsa'en Pedro kitsuba ntsja kixi xutabiu nga kitsikisetjen, 'ba ta'a kisaku ngañure ndsaku ko ngisin ndsaku xutabiu. ⁸ 'Ba se kiskjink'a nga tisetjen, 'ba tsak'ajme. 'Ba 'batsa'en ja'as'enko Pedro ko Juan ña ma ndetsinre ningu. Tsu'ba 'ba tikjink'akoni 'ba titsichjire Na'enchana. ⁹ Ngatsi'i xuta tsabe nga tsu'ba 'ba nga titsichjire Na'enchana, ¹⁰ 'ba tu 'ba= kuánre 'ba kitsakjun ngat'are mé xi kuánre xutabiu. Ngat'a bekkun nga kui xutabiu xi 'bejña nga mi'a ton ngantja ningu xi Nda Kji'u 'mi.

Pedro tsikja'axtiuya enre Na'enchana ña ma ndetsinre ningu

¹¹ Xuta xi kuanda, bi nde titsuntjin-t'ani Pedro ko Juan. 'Ba 'batsa'en ngatsi'i

xuta inyamakunre 'ba kuañajan ña inya nchjabiu ngini'ya xi Ngini'yare Salomón 'mi. ¹²'Ba kionga Pedro tsabe kibi, jako naxinando, 'ba kitsure:

—Jun xuta naxinanda Israel, ¿ánñu tjimakunninu kibi? ¿'Ba ánñu techutsejen'aninij joni tsa kjua'ñu tsajain 'ba tsa ngat'a nga 'ñu 'yakuñ Na'enchana, tsa kui kjua kuán kjinik'ajmeni kui xutabi? ¹³Na'enre xuta chingana Abraham ko Isaac ko Jacob, kui = xi kitsjare kjuaje Ki'ndire. Kui Jesús xi jun kjingantsjo 'ba kji'yaton ngxikun Pilato, kionga kui kuamejénre nga sik'eñandai. ¹⁴Tunga jun kji'yatonñu xuta tsje 'ba xi kixi. Tusa tsikixun nga jngu xuta xi kitjenre mik'en kika'enu. ¹⁵'Ba 'batsa'en kjinik'ion kui xi tsik'endukun xuta. Tunga Na'enchana kitsikja'aya nganire 'ba jin = xi tenikixiyee kibi. ¹⁶Ngat'a makjainni ngat'are Jesús, kui = kjua ngat'are ja'enre Jesús kitsa'e nga'ñure xutabi xi t'elyo 'ba 'yaxkun. Ngat'a makjainni ngat'are Jesús, kui = kjua xutabi kuandakjinni ngxikun ngatsi'u.

¹⁷'Ba nganda'e, nts'ia xian, 'be = ña nga bi 'yo mé = xi kjiño'on. 'Ba nde xutaxanu bi be mé = xi kitsa'en. ¹⁸Tunga 'ba = tsa'en Na'enchana kitsik'etjusun mé = xi kitsuyatitjun kionga kitsikinchja ngatsi'i profeta, nga Cristo tjinnere kjua'a kjuanima. ¹⁹Kui kjuañu tik'antjaiyañu kjuafa'etsjennu 'ba ndiba ngañu ngxikun Na'enchana, tuxi sichat'aninu jenu. Tsa 'ba si'on, Na'enchana sjanu nixtjin nga kuan sikja'ayo ²⁰'ba sikasennu Jesús, kui xi kitsa'e titjunre xa nga kuan Cristonu. ²¹Jesucristo tjinnere nga k'uejña ngank'aa nganda'e, ka'nda nga kjua'e nixtjin nga s'enda ngani ngayéje xi kitsu Na'enchana nixtjin kuatse jan, jotsa'en kitsikinchja profeta tsjere. ²²Jotsa'en kitsu Moisés nixtjin kuatse jan: “Na'enchana, kui = xi Na'ennu. Kui xi sikasennu jngu profeta xi

k'uetjujin ngajinnu, jotsa'en kitsikasen-na. Tasen ñojon ngayéje mé = xi kuet-sunu, ²³ngat'a tu'yañu xi bi kuasen ñojonre profetabiu, kui = xi kjui'naxjejin ngajinre xuta naxinando.”

²⁴'Ba Samuel 'ba ko ngatsi'i profeta xi jaskan kis'e 'ba = nde kinchja ngat'are nixtjinbi. ²⁵'Ba tsojon = kuan mé = xi kinchja profeta, 'ba tu kjuanda tsojon nga Na'enchana 'endako kjua xuta chinganu, kionga 'ba kitsure Abraham: “Ngatsi'i naxinanda xi tjin ngasun'ndebi kuachikunta'en ngat'are ntje xi s'eri.” ²⁶Kionga Na'enchana kitsikja'aya nganire Ki'ndire, jun = titjun kitsikasennu, tuxi sichikunta'enninu 'ba meni nga jngu jngu xi tjin ngajinnu k'uenduni tsajmi xi ch'otjin.

Pedro nchja ngxikun xutaxa

4 'Ba Pedro ko Juan tojo inyafako xuta naxinandabiu kionga ja'e nchja na'miu ko xi ngakure xi tsikuenda ningu 'ba ko nchja saduceo. ²Kui 'ñu kjimastire, ngat'a Pedro ko Juan inyabakuyare xuta naxinandabiu 'ba inya'be'ere nijmi nga ngat'are Jesús nga je kis'ejña kusun nga kjua'aya nganire xuta ngajinre mik'en. ³'Ba 'batsa'en kitsuba 'ba kiskanis'en nduya ka'nda nixtjin nga kuan yujun, ngat'a je kuangixun kui nixtjinbiu. ⁴Tunga xuta xi kjint'e mé = xi kinchja Pedro ko Juan, nkjin kuán xi kuakjainre ngat'a tse'e Jesús. Ónru mi kuán nchja xi kuakjainre.

⁵'Ba 'ba kuán nixtjin nga kuan yujun, xutaxare naxinando ko nchja chingare naxinando 'ba ko nchja chjine tse'e kjuatexuma kuañajan naxinanda Jerusalén. ⁶'Ba nde ja'e Anás xi na'mi titjun, Caifás, Juan, ko Alejandro, 'ba ko ngatsi'i nchja xi xinkjin nchja na'mi ngaku. ⁷'Ba 'batsa'en kichja'a Pedro ko Juan 'ba kjinikinya ngamasenre nchjabiu tuxi xjaningiyani.

—¿Mé= kjuá'ñu xi tjinnu nga nindo xuta? —kitsu nchja xabiu—. ¿'Yá= xi ti'hexanu nga 'ba teño'on?

⁸'Ba 'batsa'en kinchja Pedro nga kitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba kitsure:

—Jun xutaxa ko nchja chingare naxinanda Israel, ⁹nganda'e techjaningiyaniñ ngat'are kjuanda xi kuán ngat'a tse'e jngu xuta xi bi ma fi'in 'ba jótsa'en kuandanire. ¹⁰Ngatja'yo ngatsi'u 'ba ko ngatsi'i xuta naxinanda Israel nga ja'enre Jesucristo xi Nazaret tse'e xi jun kjinik'ent'o kru 'ba xi Na'enchana kitsikja'aya nganire, ngat'are kui kuandani xuta xi seña nduju ngixkún nga'e. ¹¹Kui Jesús, ndiojo xi tsabeton nchja chjinxjo tunga je ndiojo titjun kuán. ¹²Tsajain ngisa xi mare tsik'angi xuta, ngat'a Na'enchana bi kja'e kitsikasen ngisa ngasun'ndebi xi nga ko ja'enre kuan sik'anginina.

¹³'Ba 'batsa'en kuakunre xutaxabiu, kionga kjint'e nga 'batsa'en ko kjuá'ñu kakun kinchja Pedro ko Juan 'ba tsabe nga tuxkia xuta= kuán 'ba xi bi kiskut'aya. Tsabexkun nga kui xi ja'ba je tsek'etsumako Jesús. ¹⁴Tunga bi kuán jo kitsure ngat'a inyabe nga xuta xi kuanda sejñat'are nchjabiu. ¹⁵'Ba 'batsa'en 'exare nga ngat'etjujin ña kuañajan, 'ba xutaxabiu joyanire xi jngu= xi jngu.

¹⁶—¿Mé= xi sikua nchjabi? —kitsu—. Ngat'a ngatsi'i xuta xi tjindu naxinanda Jerusalén je be kjuakun xi kitsa'en, 'ba bi kuan k'ue'ma. ¹⁷Tusa kuinyakun_ra, tuxi tu'yá nde kuetsuyanire ngat'are ja'enre Jesús 'ba tuxi bi nde kuajenduju ngisani enre ngajinre xuta naxinando.

¹⁸'Ba 'batsa'en kinchja nganire nchjabiu 'ba inyakunre nga bi nde kuinchjani ninga bi nde kuakuyani ngat'are ja'enre Jesús. ¹⁹Tunga Pedro ko Juan 'bi kitsu nga kitsingojore xutaxabiu:

—Chusun_ru mé= xi nda tjin ngixkun Na'enna —kitsure—. ¿A jun= xi sik'etjusunri asa Na'enchana? ²⁰Ngat'a bi kuan xiu kuetsubai ngat'are mé= xi kji'yee 'ba kjinu'yee.

²¹'Ba 'batsa'en xutaxabiu inyakun ngisare, tunga kitsik'endundai. Bi kisaku ndiyare jótsa'en sikja'a kjuanima, ngat'a ngatsi'i xuta naxinando kitsichjire Na'enchana ngat'are mé xi kuán. ²²Ngu xuta xi kuanda ngat'are kjuakunbi, ts'axtiu yachan nure.

Xuta xi makjainre mi'are kjuá'ñukakun Na'enchana

²³Kionga je kjinik'endundai Pedro ko Juan, ta'a kikun xuta xi yak'a xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo 'ba ye'ere nijmi ngayéje xi kitsure nchja na'mi ngaku ko nchja chingare naxinando. ²⁴'Ba kionga xuta xi yak'a kjin-t'e kibi, ngatsi'i tujngu kitsa'en kjuafa'et-sjenre nga jako Na'enchana 'ba kitsu:

—Ji Na'en, ji xi kjiñe'en ngank'aa, t'anangu ko ndachikun 'ba ko ngayéje xi kio tjin. ²⁵Ngat'are Isennixtjintsjeri kjinikinichje David xuta chinganí. Kui xi 'ba nde kitsa'exat'ari 'ba kjinikinichje: ¿Áññu inyakjanni naxinanda xi tjin ngasun'ndebi?

¿Áññu xuta foyanire tsajmi xi tsajain ndiyare?

²⁶Tsik'endunda nga skjan nchja rey xi tjin ngasun'ndebi, 'ba xutaxabiu kuañajan tuxi k'uendani kjuá xi bi nda tjin ngat'are Na'enchana 'ba ko Cristore.

²⁷'Ngat'a kjuakixi= nga naxinandabi rey Herodes ko Poncio Pilato kuañajanko xuta xi Israel tse'e 'ba ko xi bi tse'e Israel 'ba 'enda kjuá xi bi nda tjin ngat'are Jesús xi Ki'ndi tsjeri xi kjiñe'en nga Cristo kuán. ²⁸'Ba 'batsa'en kitsik'etjusun nchjabiu ngayéje mé= xi kjini'indutitjin 'ba xi kichusun_ri

nga tjinnere nga kuan. ²⁹ 'Ba nganda'e, ji Na'en, chutsejen'ai mé= xi mejénre sikoni nchjabiu 'ba ti'en nga xutari ngatatsikja'axtiuya en xi tsiji ko kju'a'ñukakun. ³⁰ Tsejen ngatamare xi sefesun kju'a'ñuri, 'ba ngat'are ja'enre Jesús, Ki'ndi tsjeri, ngatjama kjuakun 'ba ko chubá xi kuaku kjuajeri.

³¹ 'Ba kionga je jet'are nga jako Na'enna, nga'nde ña kuañajan jatse; 'ba Isennixtjintsjere Na'enchana ja'e ngajinre ngatsi'i, 'ba kitsikja'axtiuya enre Na'enchana ko kju'a'ñukakun.

Xi makjainre ngat'a tse'e Jesús kitsikjenko xinkjin tsajmi xi tjinre

³² 'Ba ngatsi'i xi kuakjainre ngat'a tse'e Jesús jngu kitsa'en inimare ko kjuafa'etsjenre. Ni'yá tsu tsa tu kui tajngu tse'e mé= xi tjinre. Tusa tu jngu je kitsikjenko xinkjin mé= xi tjinre.

³³ 'Ba ko 'ñu tse kju'a'ñu nchja chinga apóstol kitsikja'axtiuya nga ja'aya nganire Na'enna Jesús, 'ba Na'enchana 'ñu kitsichikunta'en ngatsi'i. ³⁴ 'Ba ngajinre xutabiu tsajain xi na'en chunre, ngat'a ngatsi'i xi tjinre tsa xu'ba asa ni'ya bateña 'ba fa'eko ton jotjin ba'ere. ³⁵ 'Ba nchja chinga apóstol fa'etsjare, 'ba kui bakjanyare ngatsi'i xuta jotsa'en machjenre nga jngu jngu.

³⁶ 'Ba tsik'ejña jngu xuta lebita xi kitsin nangi Chipre xi Kuse 'mi, xi nchja chinga apóstol Bernabé kitsure nga ja'en skare. (Kui ja'en xi tsunire: Xi tsja kjuaje kakun.) ³⁷ 'Ba Bernabé yateña jngu xu'ba xi tjinre 'ba ja'etsjare nchja chinga apóstol ton xi kuachjinire.

Jere Ananías ko Safira

5 Tunga jngu xuta xi Ananías 'mi nde yateña jngu xu'ba. 'Ba chjunre Safira 'mi. ² Kui xi 'ejñat'axin jngu ka'a ton xi jotjin kika'ere xu'bare 'ba xi ngijngu ka'a ja'etsjare nchja chinga apóstol. 'Ba nde

tsabe chjunre mé= xi kitsa'en ngayeje. ³ 'Ba kio Pedro kitsure:

—Ji Ananías, ¿ánñu chanayiu ja'as'enjinni inimari, nga en ndesu te'mi ri Isennixtjintsjere Na'enchana nga kichjube jngu ka'a ton jotjin kika'eri xu'bari nga kikateñe? ⁴ Kionga kje bateñajín xu'bo, ¿a bi tsa tsiji? 'Ba kionga je kikateñe, ¿a bi je tsiji ton? ¿Ánñu 'batsa'en kjinikja'etsjenni nga 'ba kjiñe'en? Na'enchana xi kik'in ri en ndesu, bi xuta.

⁵ Kionga kjint'e enbi, Ananías je mik'en nga kiska t'anangiu. 'Ba a tu 'ñu kitsakjun ngatsi'i xuta xi kjint'e mé xi kuán. ⁶ 'Ba kio ja'e jó ján nchja nisti 'ba yaxtejun najñu yojore, 'ba 'etjuko nga kik'eyanijin.

⁷ Jánru hora jaskan, ja'e chjunre Ananías xi bi be mé xi kuán. ⁸ 'Ba kio Pedro tsiningiyare:

—'Ba t'inna ¿a 'bi= tjin kich'o xu'banu nga kikateño?

—Jun, 'ba= tjin kikateñani —kitsingojo Safira.

⁹ —¿Ánñu kaminya'añu xingiu nga mejénnú xut'ayako Isennixtjintsjere Na'enchana? —kitsu Pedro—. Nchjanisti xi tjindu ngastun xuntjo kui= xi kik'eyanijin xi'inri, 'ba nganda'e nde, ji kuekori.

¹⁰ 'Ba ndekuini chubabiu je mik'en chjunbiu nga kiskat'a ndsaku Pedro. 'Ba kionga ja'as'en nchja nistibiu, tsabe nga je kjijñak'en chjunbiu 'ba 'etjuko nga kik'eyanijint'are xi'inre. ¹¹ 'Ba niki 'ñu kitsakjun ngatsi'i xi makjainre ngat'are Jesús 'ba ko ngatsi'i xuta xi kjint'e kibi.

Kjuakun xi kitsa'en nchja chinga apóstol

¹² 'Ba nchja chinga apóstol nkjin kjuakun ko chubá xi yakutsejen kjuajere Na'enchana kitsa'en ngajinre naxinandabiu, 'ba ngatsi'i tu jngu kitsa'en kjuafa'etsjenre 'ba kuañajan ngini'ya xi Ngini'yare Salomón 'mi. ¹³ 'Ba xuta xi

yak'a bi kua'n̄ukakun nga kuañajanjinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús, tunga naxinandabiu nda kinchja ngat'a tse'e. ¹⁴'Ba kuankjin ngisa xuta, xi xi'in ko yanchjin, xi ja'e ngisa ngajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús.

¹⁵'Ba ka'nda ngaya ndiyo kikani xuta xi inyasefesun xi kitsikayusun nijña ko nachan, tuxi kionga kju'a'ani Pedro ninga tu nk'ianre kju'a'anere xi inyafesun. ¹⁶'Ba nde ja'e nkjin xuta naxinanda xi tjindu ngandaire naxinanda Jerusalén nga ja'eko xinkjin xi inyasefesun 'ba ko xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda, 'ba ngatsi'i kuanda.

¹⁷'Ba 'batsa'en a tu 'ñu kuaxinre na'mi titjun ko ngatsi'i xi mako xi nchja saduceo kuán. ¹⁸'Ba kitsikasen nchja xi kitsuba nchja chinga apóstol 'ba kiskanis'en ngaya nduyare naxinando. ¹⁹Tunga ngajñu jngu ankjere Na'enchana kiskjex'a xuntja nduyo 'ba ts'axje nchjabiu 'ba 'bi kitsure:

²⁰—Tangiun, tanginkinya nduju ña ma ndetsinre ningu 'ba t'e_ru nijmi xuta naximando ngayéje en xi tse'e kjuabenichun xatsebi.

²¹'Ba 'batsa'en kitsik'etjusun nchja chinga apóstol en xi kik'inre. 'Ba nga kuanyujun, ja'as'en ña ma ndetsinre ningu 'ba yakuya. 'Ba ndekui chubabiu ja'e na'mi titjun 'ba ko nchja xi mako nga'nde ña mañajan xinkjin. 'Ba kio kitsikjint'e ngatsi'i nchja ngakure xuta xi Israel tse'e 'ba 'exa nga kuechja'a ngaya nduyo nchja chinga apóstol. ²²Tunga kionga nchja xi tsikuenda ningu echu nduyo, bi kuasjaire nchja chinga apóstol. 'Ba 'batsa'en jendiba ngani nga ja'eke'e nijmi.

²³—Tichja tsjan tsjan xuntja nduyo nga echij. 'Ba chasoldadu xi kio inyatsikuenda inyaxtiu xuntjo. Tunga kionga kichju'i, tu'yá kji'yee ngaya —kitsure.

²⁴Kionga kjint'e enbi, na'mi titjun ko nchja na'mi ngaku 'ba xi ngakure chasol-

dadu xi tsikuenda ningu, ka'nda bi nde beni mé = xi sikja'etsjen 'ba tsiningiyare xinkjin jót'sa'en kjuetchukjet'ani kjuabi. ²⁵Tunga jngu xuta 'ba ja'etsure:

—Jun, na'en, nchja xi kichanis'ion nduya tsakaiñu ña ma ndetsinre ningu = inya 'ba inyabakuyare xuta naxinando.

²⁶'Ba 'batsa'en nchja xi tsikuenda ningu 'ba ko xi ngakure kiji 'ba ja'eko ngani nchja chinga apóstol. Tunga bi kitsi'onre ngat'a tsakjun tsa ndiojo kue'ere xuta naxinando. ²⁷Kionga ja'eko, kitsikinya ngixkun xutaxa xi kuañajan kio. 'Ba kio na'mi titjun tsiningiyare:

²⁸—¿A bi je 'ba kik'inkixiri nga bi nde kuan kuakuyañu ngat'are xutabiu? 'Ba ¿mé = xi teño'on jun? —kitsure— . Ngatsi'i xi tse'e Jerusalén be mé = xi tebakuyo, 'ba mejénnú nga jin xaninenij kjuabeyare xutabiu.

²⁹—Tjinnere nga Na'enchana titjun sik'etjusun_ri nga ko mare xuta — kitsingojo Pedro 'ba ko nchja chinga apóstol xi yak'a—. ³⁰Na'enre xuta chingana kitsikja'aya nganire Jesús, xi jun kjinik'ent'o kru. ³¹Na'enchana kitsjare kjuaje 'ba kitsik'ejña ngate kixire. Kui = xi xuta titjun nganda'e 'ba xi tsik'angi xuta tuxi sjanire kjuanichat'a xuta xi Israel tse'e kionga tsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba fa'e ngani ngixkun Na'enchana. ³²Jin = xi tenikixiyee ngat'are kibi 'ba 'ba nde Isennixtjintsjere Na'enchana ngayeje, Isennixtjin xi Na'enchana tsjare xuta xi tsik'etjusunre.

³³Kionga kjint'e enbi xutaxabiu, niki 'ñu kuakjanre, ka'nda kuamejénre sik'en nchja chinga apóstol. ³⁴'Ba 'batsa'en tsakasen nduju ngajinre nchjabiu jngu xuta fariseo xi Gamaliel 'mi, jngu chjine kjuatexuma xi 'yaxuta ngat'are ngatsi'i xuta naxinando. Xi 'exa nga kju'i'naxje ngutjun nchja chinga apóstol.

³⁵—Jun na'en naxinanda Jerusalén — kitsure xutaxa xi yak'a—, nda chusun_ru mé = xi siko kui xutabi. ³⁶Ngat'a jo kuán

nganda'eñu, isetjen jngu xuta chinga xi Teuda 'mi. 'Ba kui kitsure yojore jngu xuta xi 'ñu chjire, 'ba ñujunru sientu nchja kitjenngi. Tunga Teuda kjinik'en 'ba ngatsi'i xi kitsjenngire kitsojoba. 'Ba kio jet'a yeje. ³⁷'Ba jaskan ngani, nix-tjin nga tukja'aya xki xuta naximando, isetjen Judas xi Galilea tse'e, 'ba kitsa'en nga nkjin xuta kitjenngire. Tunga 'ba nde kui kjinik'en gayeye 'ba ngatsi'i xi kitsjenngire kitsojoba.

³⁸'Bamani, sja nuu jngu kjuafa'etsjen nganda'e: Ngat'eñjo nchjabiu 'ba tumé nde nikonu. Ngat'a tsa tu tse'e sa xuta xi tsikja'etsjen 'ba xi tsa'en nchjabiu, kjuet'a. ³⁹Tunga tsa tse'e Na'enchana, bi kuan sikase'ñu. Chutsejen ru yojonu tsa tu Na'enchana = nini xi tebixkjančoñu.

⁴⁰'Ba 'batsa'en xutaxabiu kuakjainre mé = xi kitsu Gamaliel. Kinchjare nchja chinga apóstol 'ba yajare 'ba 'echja'ndere nga bi nde kuinchja ngisani ngat'a tse'e Jesús. Jaskan kitsik'endundai ngani. ⁴¹'Ba nchja chinga apóstol 'etukajinre xutaxabiu 'ba 'ñu tsja tit-subare, ngat'a Na'enchana je kitsja'ndere nga kju'a'a kjuanima tu kjuare ja'enre Jesús. ⁴²'Ba ngantsjai nixtjin ña ma ndetsinre ningu 'ba xki ni'ya janda bakuya 'ba kitsikja'axtiuya ngat'a tse'e Jesucristo.

Yatu xuta s'enere xa tuxi kuasekoni nchja chinga apóstol

6 Kui nixtjinbiu kionga je kjimankjín xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús, 'batsa'en xi nchja en griego kitsik'axki xi nchja en hebreo. Kitsu nga bi nda inyasatesinre yanchjin k'an xi tjin ngajinre nga nyujun nyujun kji'ba'bisunre xi chine. ²'Ba nga tejó nchja chinga apóstol kinchjare ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús.

—Jin tjinnere nga sikja'axtiuyee enre Na'enchana. 'Ba bi nda tjin tsa k'uejñee nga sikja'axtiuyee ion tuxi kuatesin-

nii yamixo —kitsure—. ³'Ba kui kjuañu jun, nts'ia xian, tinyisjaiiun ngajinnu yatu nchja xi nda 'yaxkun, xi kjitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ko kjuankjin kakun, tuxi s'enenire xabi. ⁴'Bamani jin, janda xukuai Na'enchana 'ba janda sikja'axtiuyee enre.

⁵'Ba 'batsa'en ngatsi'i kuakjainre mé = xi kitsu nchja chinga apóstol 'ba kiskja'ajin nchjabi: Esteban, jngu xi 'ñu makjainre 'ba xi kjitse Isennixtjintsjere Na'enchana ngajinre, ko Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, ko Parmenas 'ba ko Nicolás xi Antioquía tse'e. Kui xutabi xi bi judío, tunga je nda'e makjainnre ngat'a tse'e Na'enchana. ⁶'Ba jaskan kui nchja xi yatu ja'echani ngixkun nchja chinga apóstol, 'ba nchja chinga apóstol tsi'are kjuanda Na'enchana ngat'are kui 'ba yanere ntsja.

⁷'Ba kinduju enre Na'enna, 'ba xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús 'ñu nkjin kjima naxinanda Jerusalén, 'ba nkjin nchja na'mi kuakjainre gayeye.

Kionga kjinduba Esteban

⁸'Ba mani Esteban, 'ñu kjinichikunta'en ngat'are Na'enchana. 'Ba ko kjuañure Na'enchana kitsa'en kjuakun ko chubá ya'e xi yakutsejen kjuajere Na'enchana ngajinre xuta naxinando. ⁹Tunga jngu nixtjin yak'a xuta xi tse'e ni'ya sinagoga xi Chu'nda xi Je Kjinik'endundai 'mi, 'ba yak'a xuta xi Cirene tse'e, ko xi Alejandría tse'e, 'ba ko yak'a xi jendibani nangi Cilicia ko nangi Asia 'etuts'inre nga josiko Esteban. ¹⁰Tunga bi kuán kitsa'enre Esteban, ngat'a Isennixtjintsjere Na'enchana kitsjare kjuankjin kakun nga kinchja.

¹¹'Ba 'batsa'en 'echjire yak'a nchja, tuxi kuetsuni nga kjint'ere nga Esteban ch'o kitsu ngat'a tse'e Moisés 'ba ngat'a tse'e Na'enchana. ¹²'Ba 'bitsa'en kjin-

istire xuta naxinando ko nchja chinga 'ba ko nchja chjine kjuatexumo. 'Ba kit-suba Esteban 'ba kiko ña mañajan xutaxa titjun. ¹³'Ba ja'echani nchja xi kinchja en ndesu nga kitsu:

—Kui xutabi ch'o tsu ngantsjai ngat'a tse'e ningutsjebi 'ba ngat'a tse'e kjuatexumo. ¹⁴Kjinu'yee nga kitsu nga Jesús xi Nazaret tse'e sikixuya ningubi 'ba nga sik'antjaiya kjuachinga xi 'ejñana Moisés.

¹⁵'Ba ngatsi'i xutaxa xi kio tjindu kiskutsejen'a Esteban 'ba tsabe nga jo kji'i nkjain ankje.

Esteban nchjntjai vojore ngixkun xutaxo

7 'Ba na'mi titjun tsiningiyare Esteban:
—¿A kjuakixi = xi inyatsu nchjabiu? — kitsure.

²'Ba Esteban kitsingojore:

—Jún nts'ia 'ba jun xi na'en, tasen ñojon. Na'enchana xi tjinre kjuaje kuatsejenre xuta chingana Abraham kionga tijña ngisa nangi Mesopotamia, kionga kje fik'eñajín nangi Haran. ³'Ba kitsure: "T'ejñe nangiri 'ba xingi 'ba tikeni nangi xi an kuakura." ⁴'Ba 'batsa'en Abraham 'etju nangi Caldea 'ba kik'e-jña naxinanda Haran. 'Ba kionga je k'en na'enre, Na'enchana kitsikasen Abraham nangibi kioña jun tetsubo nganda'e. ⁵Tunga bi kitsjare nga'nde xi kuatse'e nangibi, 'ba ninga bi kitsjare ña kuasen ndsaku. Tunga kitsuya titjunre nga sjare nga kuatse'e nangu 'ba nga jaskan kuatse'e ntje xi s'ere, ninga kje tjiñre ki'ndi Abraham kui nixtjinbiu. ⁶Na'enchana 'ba nde kitsure Abraham nga ntje xi s'ere k'uendu nangi xi bi kui tse'e, 'ba nga xuta chu'nda kuan, 'ba nga ñu-jun sientu nu kju'a kjuanima. ⁷Tunga 'ba nde kitsure Na'enchana: "An sikja'aa kjuanima xuta naxinanda ña chu'nda

kuan, 'ba jaskan k'uetju kio 'ba sichjina kui nga'ndebi."

⁸'Na'enchana 'endako kju Abraham 'ba kitsure nga sa'en xi circuncisión 'mi. 'Ba kui = kjuañu, kionga je jin nixtjin kitsin Isaac, Abraham kitsa'en circuncidar. 'Ba 'ba nde kitsa'en Isaac ko ki'ndire Jacob. 'Ba 'ba nde kitsa'en Jacob ko ngatejó ki'ndi nistire, xi xuta chingana kuán.

⁹'Kui ki'ndire Jacob, xi xuta chingana kuán, kuaxinre ngat'a tse'e nts'e Kuse 'ba yateñare xuta xi Egipto tse'e. Tunga Na'enchana tsakaseko Kuse ¹⁰'ba ja'axin yejere kjuabare kui. Na'enchana kitsjare kjuankjin kakun 'ba kjuanda ngixkun Faraón xi ngaku titjunre Egipto. 'Ba Faraón kitsja xare Kuse nga kuan xuta titjunre xuta xi Egipto tse'e 'ba xi ngakure ngatsi'i xi tjin ni'yare.

¹¹'Ba 'batsa'en kis'e kjindia 'ba ñu tse kjuaba ngayéje nangi Egipto ko ngayéje nangi Canaán, 'ba xuta chingana bi nde kisakunire xi chine. ¹²Kionga kjint'e en Jacob nga nangi Egipto tjin xi chine, kio titjun kitsikasenni ki'ndi nistire xi xuta chingana. ¹³'Ba xi majóni ndiya, Kuse yakure vojore nts'e. 'Ba 'batsa'en Faraón tsabexkun xinkjin Kuse. ¹⁴'Ba kio Kuse 'exa nga kuechja'a Jacob xi na'enre 'ba ko ngatsi'i xinkjin xi yachute ko kan'ón mani. ¹⁵'Ba 'batsa'en Jacob ja'ek'eñña nangi Egipto, 'ba kio k'en. 'Ba nde kio jesun ki'ndi nistire xi xuta chingana kuán. ¹⁶'Ba jaskan vojore Jacob kichani Siquem, 'ba kiseyanijin tsju xi Abraham tsatset'are ki'ndire Hamor nga kitsjare ton xi plata ni.

¹⁷'Kionga je kuatiña nixtjin nga kuanjgu en xi kitsu titjunre Na'enchana Abraham, ñu nkjin kuan ngisa xuta naxinandana xi nangi Egipto tsik'endu. ¹⁸'Ba kio yatexuma kja'e xuta ngaku titjunre Egipto xi bi tsabexkun Kuse. ¹⁹'Kui xi 'ejñure xutana 'ba ch'o kitsiko

xuta chingana. 'Ba 'enere nga sikumare ki'ndixure, tuxi kueyani.

²⁰ 'Kui nixtjinbiu kitsin Moisés. Jngu ki'ndi xi nda kji'i kuán ngixkun Na'enchana, 'ba ján sa kitsicha xichare ngaya ndaba. ²¹ 'Ba kionga je tjinnere nga sikumare, ki'ndi chjunre Faraón kiskjebe 'ba kitsicha jo fani tsa ki'ndire. ²² 'Ba 'batsa'en Moisés kisakuyare kjuachjinere xuta Egipto, 'ba 'ñiu kuán nga kinchja 'ba ko ngayéje xi kitsa'en.

²³ 'Ba kionga je yachan nure, inimare Moisés kitsuni nga kuekun xuta xinkjin, xi xuta tse'e Israel. ²⁴ 'Ba kionga tsabe nga jngu xuta xi Egipto tse'e ch'o tit-siko jngu xuta xi Israel tse'e, tsakaseko 'ba kitsik'en xi Egipto tse'e. 'Ba 'batsa'en kitsingojo xi tjimata'en xuta xi Israel tse'e. ²⁵ Moisés kitsikja'etsjen nga kuankjinre xinkjin ngat'are xa xi kitsa'ere. Tunga xinkjin bi kuankjinre nga Na'enchana ja'ba je kitsja xare kui, tuxi sik'endundaini.

²⁶ 'Nga kuanyujun Moisés tsabe nga jó nchja xi Israel tse'e inyajakanko xinkjin 'ba kuamejénre nga kuatekjanjare. 'Ba kitsure: "Jun, na'en, nts'io ñu. ¿Ánñu nde jun teni'oni_ru xingiu xi jngu = xi jngu?" ²⁷ 'Ba 'batsa'en xuta xi tits'onre xuta xi ngijngu kitsunginiña Moisés 'ba kitsure: "¿'Yá = xi titsja xari nga kuatexumani i 'ba nga k'uendai kjuani?" ²⁸ ¿A mejénri sik'enna a jotsa'en kjinik'en ngu-jña xuta xi Egipto tse'e?" ²⁹ Kionga Moisés kjint'e enbiu, tsanga 'ba kik'ejña nangi Madián, ña tu'yá becxun. 'Ba kio kis'ere jó ki'ndi.

³⁰ 'Yachan nu jaskan, jngu ankje ja'ekun Moisés nga'nde t'axin xi tiñare ngijñacha xi Sinaí 'mi. Yakure yojore ngajin ndi'ire na'yantsje xi titi. ³¹ Moisés tu 'ba = kuánre kionga tsabe mé = xi tjimatsejenre. 'Ba 'batsa'en kitsitiña tuxi ngisa nda skueni. 'Ba kjint'ere jndare Na'enchana xi kitsure: ³² "An = ña Na'enre xuta chingari, an

ñā Na'enre Abraham ko Isaac 'ba ko Jacob." 'Ba Moisés jatse nga kitsakjun 'ba bi ma kakun nga kutsejen'a. ³³ 'Ba 'batsa'en Na'enchana kitsure: "Naxje jnderi, ngat'a nga'nde ña tesen nga'nde tsje. ³⁴ Te'beña jótasa'en fa'a kjuanima xuta xi tsa'an xi nangi Egipto tjindu 'ba tent'eña nga inyatsine, 'ba je 'etukajian nga sik'endunda. 'Ba 'batsa'en jabi nga'e ngat'a an sikasenra nangi Egipto."

³⁵ 'Kui Moisés = bi xi tsabeton nchjabiu nga kitsure: "¿'Yá = xi titsja xari nga kuatexumani i 'ba nga k'uendai kjuani?", kui xi ankjere Na'enchana kuatesejenre ngajin na'yantsje xi titi. 'Ba 'batsa'en Na'enchana kitsikasen Moisés 'ba kitsja xare nga kui xi kuatexumare xutana 'ba nga sik'endundai.

³⁶ 'Ba 'batsa'en Moisés ts'axjejin nangi Egipto xuta chingana. 'Ba yachan nu kitsa'en kjuakun ko chubā xi yakutsejen kjuajere Na'enchana nangi Egipto ko ngajinre Ndachikun Iniu 'ba ko nangi t'axin. ³⁷ Ndekuini Moisés kibi xi kitsure xutare Israel: "Na'enchana sikasennu jngu profeta xi k'uetjujin ngajinnu, jotsa'en kitsikasenna an." ³⁸ 'Ba kui Moisés xi tsik'ejñajinre xuta xi kuañajan nangi t'axin. Kui xi jako ankje ngijñacha xi Sinaí 'mi 'ba jako ngani xuta chingana. Kui xi kitsa'ere nga sjana en xi tsjana kjuabenichun.

³⁹ 'Tunga xuta chingana, bi kuamejénre nga yasen ñojon ion. Tusa tsabeton 'ba kuamejénre nga kiji ngani nangi Egipto. ⁴⁰ 'Ba xuta chingana kitsure Aarón: "Tindani i na'en xi kuetitjunni. Ngat'a bi 'yee mé xi kuánre kui Moisés xi ts'axjejin i nangi Egipto." ⁴¹ 'Ba 'batsa'en kitsinda jngu isenre tjiundija, 'ba kitsik'en tjiuba tuxi sjanire chje isenbi. 'Ba ts'axjere s'i xi ko ntsja 'endani.

⁴² 'Tu kjuare kibi, Na'enchana bi nde kitsisinnire xutabiu. Tsakasent'axinre 'ba kitsja'ndere nga sichjire niñu xi

tjin ngank'aa, jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana xi kitsi'indu xuta chinga profeta:

Jun xuta xi Israel tse'e,

¿a an kika'enuu chje ko tjiuba xi kjinik'ion, nga yachan nu nga tseketsubo nangi t'axin?

⁴³ Tusa kichank'angu ni'yachire na'en xi Moloc 'mi,

ko niñure na'en xi Renfán 'mi,

'ba ko isen xi kjinindo tuxi sichjini_ru.

'Ba kui = kjuañu sa'enña nga kjin kuechaninu jun nga'nde xi ngisa t'axin tijñare nangi Babilonia.

⁴⁴ 'Ba xuta chingana nangi t'axin tsek'endu 'ba kiko ningu xi najñu ni xi bakutsejen nga Na'enchana 'endakokjua naxinandare, xi kuanda jotsa'en kuamejénre Na'enchana. Ngat'a Na'enchana ja'ba je 'exare Moisés nga k'uenda ningu xi najñu ni jofa tsa'en kuatsejenre. ⁴⁵ 'Ba jaskan kitsa'ere xuta chingana kui ningu najñubiu nga kuatse'e. 'Ba kui ningu najñubiu ya'a kionga ja'e nangibi, nixtjin nga tjinre xa Josué. 'Ba kiskjanko xuta xi tjindu nga'e, xi Na'enchana ts'axje ngixkun xuta chingana. 'Ba 'batsa'en kuachjen ningu najñubiu ka'nda nga David kuán rey.

⁴⁶ 'Ba David kisakure kjuanda ngixkun Na'enchana, 'ba tsi'are nga sindare jngu nga'nde ña kuan k'uejña Na'enchana, Na'enre xuta chingana Jacob. ⁴⁷ Tunga Salomón kui xi kitsinda ni'yare Na'enchana. ⁴⁸ Tunga Na'enchana xi ngank'aa tijña bi 'bejnaya ni'ya xi tsinda xuta. Ngat'a 'batsa'en xuta chinga profeta kitsi'indu enre Na'enchana:

⁴⁹ Ngank'aa yaxile xi batejñasaan nga batexumaq.

'Ba t'anangu, kio = ña tsikja'ayania ndsakuq.

¿Ñáre ni'ya xi sindanuü?, kitsu Na'enchana.

¿'Ba ñáre nga'nde ña kuan sikja'ayaa?

⁵⁰ ¿A bi an xi kitsinda ngayéje kibi?

⁵¹ 'Tunga jun —kitsu ngisa Esteban—, ne xton. Inimanu jo = ni xuta xi bi be Na'enchana 'ba bi mejénnú kjuinu'yo xi kjuakixi. Ngantsjai bi nik'etjusun_ru Isennixtjintsjere Na'enchana. Jun ngusunñu ko xuta chingana. ⁵² Xuta chingana kitsjenngike ngatsi'i profeta 'ba ka'nda kitsik'en xi kitsuyatitjun ngat'are xuta tsje xi kju'a'e. 'Ba kionga je ja'e, jun kjiningantsjo 'ba kjinik'ion. ⁵³ 'Ba bi tenik'etjusun kjuatexumare Na'enchana nisi kuangantsjo ngat'are ankje.

Kjinik'en Esteban

⁵⁴ Kionga xutaxo kjint'e mé = xi kitsu Esteban, a tu 'ñu = kuakjanre 'ba niki tsajnga nde'ñu. ⁵⁵ Tunga Esteban, kitse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana nga kiskutsejen ngank'aa, 'ba tsabe kjuajere Na'enchana 'ba nga Jesús sejña nduju ngate kixire Na'enchana.

⁵⁶ —¡Chutsijon! —kitsu—. Te'bia nga tixa ngank'aa 'ba nga Ki'ndire Xuta xi'in ngate kixire Na'enchana s'ejña.

⁵⁷ Tunga 'ñu kiskji'ndaya nchjabiu nga 'echja ñojon, 'ba ngatsi'i kikja'a Esteban. ⁵⁸ 'Ba ts'axjejin naxinando 'ba kio ye'ere ndiojo. 'Ba xi kuán testigo 'endure najñure ngi ndsaku jngu chana'en xi Saulo 'mi nga sikuenda.

⁵⁹ 'Ba yejerañu tisatare ndiojo, Esteban jako Na'enchana 'ba kitsu:

—Ji Na'en Jesús, chjubetjai inimana.

⁶⁰ 'Ba 'batsa'en tsakaskunch'in 'ba 'ñu kiskji'ndaya:

—Ji Na'en, bi kuenda chjube_ri jere.

'Ba nga je 'ba kitsu, ta'a k'en.

Saulo tsjengike xi makjainre ngat'a tse'e Jesús

8 'Ba Saulo 'ba = kji'i kakun nga kjinik'en Esteban. 'Ba ndekuini nix-tjinbiu 'etuts'inre nga 'ñu kitsjengicha xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi tjin naxinanda Jerusalén. Kitsojosun ngatsi'i nga kiji nga'nde xi tjin nangi Judea 'ba ko nangi Samaria. Tu nchja chinga apóstol sani xi tsek'endu naxinanda Jerusalén. ² 'Ba yak'a nchja xi tsimején Na'enchana kik'eyanijin Esteban 'ba kiski'ndantjai. ³ Tunga Saulo 'ñu kuamejénre nga sikjekjin xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús 'ba xki ni'ya ja'as'en nga kiskjefe xi xi'in 'ba ko xi yanchjin 'ba kiskanis'en nduya.

Nikja'axtiuya enre Na'enchana nangi Samaria

⁴ Kui xuta xi kitsojosun kitsikja'axtiuya enre Na'enchana nituña ña fi. ⁵ Joni Felipe xi kiji naxinanda Samaria nga kitsikja'axtiuyare xuta xi tjin kio ngat'are Cristo. ⁶ 'Ba xuta jngu kitsa'en yojore nga yasen ñojon mé = xi tsu Felipe, ngat'a kjint'e 'ba tsabe nga mé = xi kitsa'en kui nga yakutsejen kjuajere Na'enchana. ⁷ Ngat'a nkjin isennixtjin xi bi nda xi 'etjukajinre xuta 'ñu kiski'ndaya nga 'etju, 'ba nkjin xuta xi bi ma fi 'ba xi ñimá ndsaku kuanda. ⁸ Tu kjuare kibiu, 'ñu tse kjuatsja kis'e ngajinre xuta xi naxinando tse'e.

⁹ Tunga kio tijña jngu xuta xi Simón 'mi, xi je nda'e tsa'enni kjuatje'e. Kui xi 'ejñure naxinanda Samaria 'ba kitsure yojore nga kui jngu xuta xi 'ñu chjire. ¹⁰ Ngatsi'i xuta yasen ñojonre xutabiu ka'nda xi ki'ndi 'ba ka'nda xi chinga.

—Xutabi = xi nga'ñure Na'enchana xi Nga'ñu je 'mi —kitsu xuta.

¹¹ Inyabatesinre Simón ngat'a kuankjin nu nga tsa'en kjuatje'e 'ba nga 'batsa'en tsak'onachare xuta. ¹² Tunga

kionga kuakjainre xuta en nda xi Felipe tsikja'axtiuya ngat'are ña batexuma Na'enchana 'ba ngat'are Jesucristo, nchja xi'in ko yanchjin kizatenda. ¹³ 'Ba nde Simón kuakjainre ngayeje 'ba kizatenda. 'Ba 'etuts'inre nga kitjenggi Felipe 'ba kuakunre kionga tsabe chuba xi yakutsejen kjuajere Na'enchana ko kjuakun ya'e xi tsa'en Felipe.

¹⁴ Kionga nchja chinga apóstol xi tjindu naxinanda Jerusalén kjint'e en nga xuta xi tjin nangi Samaria je kuakjainre ngat'a tse'e enre Na'enchana, kitsikasen ngajaan Pedro 'ba ko Juan. ¹⁵ 'Ba kionga echu kio, jako Na'enchana ngat'are xuta xi Samaria tse'e tuxi sakunire Isennixtjintsjere Na'enchana. ¹⁶ Ngat'a kje fa'ejín ngajinre Isennixtjintsje. Tu sa'e sani kizatenda nga ko ja'enre Na'enna Jesús. ¹⁷ 'Ba 'batsa'en Pedro 'ba ko Juan yanere ntsja, 'ba xutabiu kisakure Isennixtjintsjere Na'enchana.

¹⁸ 'Ba kionga Simón tsabe nga xuta sakure Isennixtjintsjere Na'enchana kionga nchja chinga apóstol banere ntsja, 'batsa'en kuamejénre nga sjare ton.

¹⁹ —'Ba nde ta'enu ko an kjuañubi — kitsure nchja chinga apóstol—, meni nga tu'ya xi kuane ra ndsaq 'ba nde sakunire Isennixtjintsjere Na'enchana.

²⁰ 'Ba 'batsa'en Pedro kitsure:

—Ngatachajakori tonri ngat'a nikja'etsjenni nga ko ton ma minda mé = xi Na'enchana tsja. ²¹ Bi ji 'bakori 'ba bi tsiji xabi, ngat'a ngixkun Na'enchana bi kixi tijña inimari. ²² T'ejñe jeri kibiu 'ba ndiba ngani ngixkun Na'enchana, 'ba tets'a ri Na'enchana tsa sichat'ari nga 'bitsa'en kjinikja'etsjen. ²³ Ngat'a te'beña nga kitse ngajinri kjuasja 'ba nga kjuach'okun titsik'ejña'ñuri.

²⁴ 'Ba Simón kitsingojore:

—Chuko jun Na'enchana ngat'ana, tuxi tumé kuannina xi jun kik'innuu.

²⁵ 'Ba kionga nchja chinga apóstol je kitsikixiya 'ba kitsikja'axtiuya enre Na'enchana kio, 'batsa'en kiji ngani naxinanda Jerusalén. 'Ba ngaya ndiyo, ja'a nkjin nga'nde xi tjin nangi Samaria nga kitsikja'axtiuya en ndare Jesús.

Felipe fako nijmi jngu xuta xi Etiopía tse'e

²⁶ 'Ba 'batsa'en jngu ankjere Na'enchana jako Felipe 'ba kitsure:

—Tisetjen 'ba t'in ndiya xi fini naxinanda Jerusalén 'nda Gaza.

Kui ndiyabi xi fa'a nangi t'axin. ²⁷ 'Ba Felipe tsisetjen 'ba kiji, 'ba ngaya ndiyo kiskajin jngu xuta xi Etiopía tse'e. Kui jngu xuta eunuko, jngu xuta xi nk'a xare xi tsa'exat'are chjun Candace xi reinare xuta xi Etiopía tse'e. Kui xi 'bejñatjo ngayéje tonre chjunbiu. Kui ja'ba je kiji naxinanda Jerusalén tuxi sichjinire Na'enchana ²⁸ 'ba jendiba ngani nangire. 'Ba tijñayare carretare nga ti'bexkiya enre Na'enchana xujun xi kitsi'indu profeta Isaías.

²⁹ 'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana jako Felipe:

—T'in 'ba titiñat'a_{ri} xuta xi tijñayare carretabiu —kitsure.

³⁰ 'Ba kionga echut'a tiñare, Felipe kjint'e nga xutabiu ti'bexkiya xujun xi kitsi'indu profeta Isaías.

—¿A timankjin = ri mé = xi te'bexkiye? —kitsure.

³¹ —¿Jótsa'en kuankjinnina nga tsa-jain xi titsuyana? —kitsu xutabiu. 'Ba tsi'are Felipe nga kuijin 'ba k'uejñat'are kui.

³² 'Bi tsa'en kua'indut'a ña ti'bexkiya xutabiu:

Kui xi kjinik'en joni chutsanga, 'ba bi kiski'ndaya.

Xi joni chutsanga xi títi tsangare, 'ba nde tsa'en bi kiskje'i ts'a.

³³ Kjinisubare 'ba bi kixi kis'endajinre kjua.

¿'Yá = xi kuan kuinchja ngat'a tse'e ki'ndire?

Ngat'a bi nde tijñakun ngisani ngasun t'anangiu.

³⁴ 'Ba kio kinchja xuta xi xa nk'a tjinre xi tse'e Etiopía nga tsiningiyare Felipe:

—'Ba t'inna —kitsure—, ¿'yá = ngat'a tse'e xi titsu profeta nga'e? ¿A ngat'a tse'e = tinchja asa ngat'a tse'e kja'e xuta?

³⁵ 'Ba 'batsa'en Felipe kinchja 'ba 'nda ña ti'bexkiya xutabiu 'etuts'innire nga kitsuyare en ndare Jesús. ³⁶ 'Ba kionga inyafiya ndiyo, echu ña tjiya-jndiu nanda.

—Tjin nanda nga'e. ¿A bi kuan satenda? —kitsu xi xa nk'a tjinre xi tse'e Etiopía.

³⁷ —Tsa ko ngayéje inimari makjainri, kuan —kitsu Felipe.

—Jun, makjainna nga Jesucristo xi Ki'ndire Na'enchana —kitsu xutabiu.

³⁸ 'Ba 'batsa'en 'exa nga kitsikasen'ñu carretare, 'ba ngojó 'etukajen nga kiji ngajin nando, 'ba Felipe yatenda xuta xi xa nk'a tjinre xi tse'e Etiopía. ³⁹ 'Ba kionga je 'etukajin nando, Isennixtjintsjere Na'enchana kiko t'axin Felipe. 'Ba xuta xi xa nk'a tjinre xi tse'e Etiopía bi nde tsabe ngisani, tunga 'ñu tsja tjinre nga janda kiji ndiyo. ⁴⁰ 'Ba Felipe tsabe nga je echu naxinanda Azoto 'ba ja'axtiu xki nga'nde nga titsikja'axtiuya en ndare Jesús 'nda nga echu naxinanda Cesarea.

Jotsa'en kuakjainre Saulo ngat'a tse'e Jesús

Hch. 22:6-16; 26:12-18

9 'Ba yejerañu Saulo, janda tjiminyakunre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús nga mejénre sik'en. Kui kjuañu kikunni na'mi titjun ² 'ba tsi'are xujun xi tsjare kjua'ñu, tuxi kuan kuajeni ni'ya sinagoga xi tjin naxinanda Damasco 'ba kio kuangisjai xuta xi fitjenggi ndiya xi yakuya Jesús,

a xi xi'in = asa xi yanchjin, tuxi kuekoni nduyare naxinanda Jerusalén. ³Tunga kionga tifiya ndiyo 'ba je echutiñare naxinanda Damasco, tukjia'a tsa'na ngandaire Saulo jngu ndi'i xi ndibani ngank'aa. ⁴'Ba Saulo kiska t'anangiu 'ba kjint'ere jngu jnda xi kitsu:

—Saulo, Saulo, ¿ánñu an tjenngichaninaa?

⁵—¿'Yá = ni ji, Na'en? —kitsu Saulo.

—An = ña Jesús xi tjenngiche —kitsu xi jako—. ⁶Tisetjen 'ba titjas'en naxinando. 'Ba kio k'uinri mé = xi tjinnere nga si'en.

⁷'Ba nchja xi tjenko Saulo tu tsikinyajma, ngat'a kjint'ere jndo tunga tu'yá tsabe. ⁸'Ba kio Saulo tsisetjen, tunga kionga kiskje'i tuxkun bi nde kuatejennire. 'Ba 'batsa'en kjinduba ntsja 'ba kichani naxinanda Damasco. ⁹'Ba ján nixtjin tsik'ejña ka. Tumé kiskine 'ba tumé kits'i.

¹⁰'Ba naxinanda Damasco tijña jngu xuta xi Ananías 'mi, xi makjainre ngat'a tse'e Jesús. Kui xi ngaya nijñare kuatejjenre Na'enna.

—Ji Ananías! —kitsure.

—Nga'e tejña, Na'en —kitsingojo Ananías.

¹¹—Tisetjen 'ba t'in ndiya xi Ndiya Kixi 'mi —kitsu Na'enna—. 'Ba nga kjuechi ndaba Judas, chjangingiye ngat'are jngu xuta xi Saulo 'mi xi Tarso tse'e. Nganda'e fa tifakona. ¹²'Ba ngajin nijñare kuatejjenre nga jngu xuta xi Ananías 'mi fa'sa'en ña tijña 'ba banere ntsja tuxi kuatejjen nganire.

¹³Kionga Ananías kjint'e enbi, kitsu:

—Ji Na'en, ne nkjin xuta ja'ba be'enna nijmi ngat'a tse'e xutabi 'ba ngat'are ngayéje kjuach'o xi je kitsiko xuta tsjeri xi tjindu naxinanda Jerusalén. ¹⁴'Ba nganda'e je ja'e nga'e nga ya'a xujun xi tsjare kjuañu xi kitsjare xi ngakure nchja na'mi, tuxi kuekoni nduya ngatsi'i xi makjainre ngat'a tsiji.

¹⁵Tunga Na'enna kitsure:

—T'in. Ngat'a an je ja'ajian kui xutabiu nga kui xi kue'ere nijmi ngat'ana ngajinre xuta xi bi tse'e Israel 'ba ngixkun nchja ngaku titjun 'ba ngajinre xuta xi Israel tse'e. ¹⁶'Ba an kuaku_ra jó kji'i tse kjuanima kju'a ngat'are ja'enna.

¹⁷'Ba kio Ananías kiji 'ba ja'sa'en ni'ya ña tijña Saulo 'ba yanere ntsja.

—Ji nts'ia Saulo —kitsure—, Na'enna Jesús xi kuatejjenri ngaya ndiya ña jendibani ji, kitsikasenna tuxi ngatamatsejen nganiri 'ba nga ngatjatse ngajinri Isennixtjintsjere Na'enchana.

¹⁸'Ba tukjia'a 'etukangini tuxkun Saulo tsajmi xi jokun tjiutsje, 'ba ta'a kuatejjen nganire. 'Ba 'batsa'en tsisetjen = 'ba kisatenda. ¹⁹Nga je tsakjen, kisaku nganire nga'ñu, 'ba jó ján nixtjin tsik'ejñajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi tjindu Damasco.

Saulo tsikja'axtiuya enre Na'enchana ni'ya sinagoga

²⁰'Ba ta'a Saulo 'etuts'inre nga kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana xuta xi tjindu ni'ya sinagoga nga kitsu nga Jesús = xi Ki'ndire Na'enchana. ²¹Ngatsi'i xi kjint'ere tu 'ba = kuánre 'ba kitsu:

—¿A bi tsa kibi xi tjenngike xutare naxinanda Jerusalén xi makjainre ngat'a tse'e Jesús? —kitsure xinkjin—. ¿A bi tsa 'ba nde kui xa ja'eni nga'e, tuxi subani xuta 'ba kuekoni ngixkun ngakure nchja nijmi?

²²Tunga Saulo tu ngisa = 'ñu kua'ñukakun 'ba 'ejñatsejen nga Jesús = xi Cristo. 'Ba 'batsa'en 'ejñujin kjuafa'etsjenre xuta judío xi tjindu Damasco.

²³Kionga je ja'a nkjin nixtjin, nchja judío joyanire tuxi sik'enni Saulo. ²⁴Tunga Saulo kik'ere nijmi mé = xi joyanire. Nga nixtjin ko nga nistjen

nchjabiu kiskun'nda Saulo xuntja ña 'betjuni naxinando, tuxi sik'enni. ²⁵ 'Ba 'batsa'en xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús tsakaseko Saulo. 'Ba ngajñu 'eya jngu nisinya 'ba ts'ajenntjai xjo xi tjinch'andainire naxinando.

Saulo ndiba ngani naxinanda Jerusalén

²⁶ Kionga Saulo echu naxinanda Jerusalén, kuamejénre nga kuañajanko xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús. Tunga ngatsi'i tsakjunre, ngat'a bi makjainre nga 'ba nde kui makjainre ngat'a tse'e Jesús. ²⁷ 'Ba kio Bernabé kiko Saulo ngixkun nchja chinga apóstol 'ba ye'ere nijmi nga Saulo tsabe Na'enna ngaya ndiyo, 'ba nga Na'enna jako, 'ba nga Saulo kitsikja'axtiuya enre Jesús ko kjuañu naxinanda Damasco.

²⁸ 'Ba 'batsa'en Saulo tsik'ejña naxinanda Jerusalén 'ba tsak'ajmeko nchja chinga apóstol. 'Ba kinchja ngat'are Na'enna ko kjuañukakun. ²⁹ Saulo jako nijmi 'ba josiko xuta judío xi nchja en griego. Tunga nchjabu tsangisjai ndiya jótša'en kuan sik'enni kui. ³⁰ Kionga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús kjint'e kibi, kiko Saulo naxinanda Cesarea 'ba kio kitsikasen ngani Tarso.

³¹ 'Ba 'batsa'en bi nde kitsjennngichani xuta xi fi ningu xi tjindu ngayéje nangi Judea ko nangi Galilea 'ba ko nangi Samaria. 'Ñu kuakjain ngisare ngat'a tse'e Na'enna 'ba tsakjunke Na'enna nga tsik'endu, 'ba Isennixtjintsjere Na'en-chana tsakaseko nga 'ñu kuanjkjin ngisa.

Pedro tsinda jngu xuta xi Eneas 'mi

³² 'Ba Pedro tsu'bakun xuta xi fi ningu xi tjindu xki nga'nde, 'ba nde ja'ekun xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo xi tjindu naxinanda Lida. ³³ 'Ba kio tsabe jngu xuta xi Eneas 'mi, xi kuajin nu tjinre nga kjijñasun nachan, ngat'a bi ma fi. ³⁴ 'Ba Pedro kitsure:

—Ji Eneas, Jesucristo titsindari nganda'e. Tisetjen 'ba tjandai nachanri.

'Ba ndekuini chubabiu Eneas tsisetjen. ³⁵ 'Ba ngatsi'i xuta xi tjindu naxinanda Lida ko Sarón tsabe nga tsisetjen Eneas 'ba 'batsa'en kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús.

Pedro tsikja'ayare jngu chjun

³⁶ 'Ba naxinanda xi Jope 'mi tsik'e-jña jngu chjun xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi Tabita 'mi, ja'en xi tsunire Dorcas nga en griego. Kui chjunbiu ngantsjai kitsa'en mé = xi nda 'ba kitsjare xuta ni-ma mé = xi machjenre. ³⁷ Kui nixtjinbiu kisate chi'in 'ba k'en, 'ba jaskan nga jejun yojore, kis'ejña ngank'a ni'yare.

³⁸ 'Ba naxinanda Jope tijñat'a tiñare Lida, 'ba kionga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús kjint'e nga kio tijña Pedro, kitsikasen jó xuta nga 'ets'are:

—Bi nik'andaye. Ndechunfanichinij.

³⁹ 'Ba Pedro tsisetjen 'ba kiko nchjabiu. Kionga je echu Jope, xuta xi tjindu kio kiko ngank'a ni'ya ña kjijña yojore xi k'ion. Ngatsi'i yanchjin k'on ja'et'are Pedro nga inyakji'nda 'ba in-yabakure xutjire 'ba ko kja'e ngisa najñu xi kitsinda Dorcas kionga tijñakun ngisa. ⁴⁰ 'Ba kio Pedro ts'axje ngatsi'i xi tjindu kio, 'ba tsakaskunch'in nga jako Na'enna, 'ba kiskutsejen'a yojore xi k'ion 'ba kitsu:

—Ji Tabita, tisetjen.

'Ba kiskje'ingi tuxkun chjunbiu, 'ba kionga tsabe nga kio tijña Pedro, tsik'e-jñakixi. ⁴¹ Pedro kiskjebe ntsja chjunbiu 'ba kitsikisetjen. Jaskan kinchjare xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús ko yanchjin k'on, 'ba yakure nga chjunbiu je tijñakun ngani. ⁴² 'Ba ngatsi'i xuta xi tjindu Jope kjint'e mé xi kuán 'ba 'ñu nkjin xuta kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ⁴³ 'Ba nkjin nixtjin tsik'ejña Pedro naxinanda Jope, nd-

aba jngu xuta xi Simón 'mi xi tsa'exako tjiuxin.

Pedro fikun xuta xi Cornelio 'mi

10 Ña naxinanda Cesarea tsik'ejña jngu xuta xi Cornelio 'mi, jngu xi ngakure jngu stin chasoldadu xi Chasoldadu Italiano 'mi. ²Kui 'ba ko ngatsi'i xi tjindu ndaba tsimején 'ba bekun Na'enchana, 'ba tsjare xuta nima mé = xi machjenre, 'ba ngantsjai fako Na'enchana. ³Jngu nixtjin, chubá ján nga kuangixun, Cornelio kuatsejenre jngu ankjere Na'enchana ngaya nijñare. 'Ba tsabe tsejen tsejen nga ankjebiu ja'as'en ña tijña. 'Ba kitsure:

—Ji Cornelio!

⁴—¿Mé = xi mejénri na'en? —kitsu Cornelio nga tikutsejen'a 'ba titsakjun koni.

—Na'enchana tjiintakunre nga chukue 'ba tsja mare ngat'are mé = xi teñe'en nga teba'e_{ri} xuta nima mé = xi machjenre —kitsu ankjebiu—. ⁵Tikasen tsu'ba jó ján xuta naxinanda Jope tuxi kuikja'ani jngu xuta xi Simón 'mi xi 'ba nde 'yaxkunre joni Pedro. ⁶Kui xi tijña ndaba Simón xi tsa'exako tjiuxin, xuta xi tiña ngandai ndachikun kjiñña ni'yare.

⁷Kionga je kiji ankje xi jako, Cornelio kinchjare jó chu'ndare xi tsa'exa ndaba 'ba kiskja'ajin ngajinre chasoldadure xi ngantsjai batesinre jngu xi tsimején Na'enchana. ⁸'Ba jaskan nga je ye'ere nijmi ngayéje mé xi kuán, kitsikasen naxinanda Jope.

⁹Nga kuanyujun, yejerañu nchjabiu je echu tiña naxinando, Pedro tsjin ngasun nk'are ni'yo tuxi kjuakoni Na'enchana. 'Baru tsa nyusen ya'a, ¹⁰ñu kuabojore 'ba mejénre skine niñu. Tunga yejerañu tis'endare xi chine, kis'ere jngu chini. ¹¹Tsabe nga tju'i ngank'aa, 'ba nga ndejen 'nda t'anangiu jngu tsajmi xi matsejen joni jngu najñu tjibe xi je xi tji'ñu nga

ñujun tje'enre. ¹²Tjinduya ngayare najñubiu ngayéje kuya tjiuba xi 'betsuma ko xi 'befe yojore t'anangiu ko tjiunise xi tutjen ngank'aa. ¹³'Ba Pedro kjint'ere jngu jnda xi kitsure:

—Ji Pedro, tisetjen. Tik'en tjiubabiu 'ba chine.

¹⁴—Junjun Na'en —kitsu Pedro—. Nisañajanni kjiniá tsajmi xi jndi, xi bi tsje ngixkun Na'enchana.

¹⁵—Xi Na'enchana je kitsitsje, bi jndi 'miri ji —kitsu nganire jndo.

¹⁶Ján ndiya 'ba kuán, 'ba jaskan najñubiu kitjube ngani ngank'aa. ¹⁷Kionga Pedro titsikja'etsjen mé = xi tsunire xi kuatsejenre, ndekuini chubabiu nchja xi kitsikasen Cornelio tsikinyaxtiu xuntja ni'yo nga inyamangisjai ndaba Simón. ¹⁸Ñu kinchja nga tsiningiya tsa kio tijña Simón xi 'ba nde Pedro 'mi. ¹⁹'Ba yejerañu Pedro tojo titsikja'etsjen ngisa ngat'are xi kuatsejenre, Isennixtjintsjere Na'enchana kitsure:

—Chutsejen. Ján nchja inyamangisjairi. ²⁰Tisetjen 'ba t'etukajen. Bi nita-jai takuin 'ba t'ikue, ngat'a an kitsikasián nchjabiu.

²¹'Ba kio Pedro 'etukajen nga ja'ek-jako nchjabiu.

—An = ña, na'en, xi teminyisjo. ¿Mé = xa ja'eñu? —kitsure.

²²—Cornelio, xi ngakure chasoldadu, kitsikasenni —kitsu nchjabiu—. Kui xi jngu xuta xi kixi 'ba xi bekun Na'enchana, 'ba ngatsi'i xuta judío nda nchja ngat'are. Kui xi jngu ankjere Na'enchana kitsure nga tjinnere nga ji k'uinchin ndaba, 'ba nga tjinnere kuasen ñojon mé = xi k'uin_{ri}.

²³'Ba 'batsa'en Pedro kitsikja'as'en nchjabiu, 'ba kio tsik'endu kui nistjenbiu. Nga kuanyujun, Pedro kiko nchjabiu, 'ba nde kiko yak'a xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tjindu Jope. ²⁴'Ba nga kuanyujun echu naxinanda Cesarea, kioña Cornelio ñatjen inyaku-

yare ko xinkjin 'ba ko xuta xi nda ya'a xi kitsikjint'e. ²⁵ Kionga Pedro je tifa'as'en ni'yabiu, Cornelio ja'etsite'ndare 'ba tsakasenkunch'int'are nga kitsichjire. ²⁶ Tunga Pedro kitsikisetjen.

—Tisen ndiji —kitsure—, ngat'a an jngu = ña xuta joni ji.

²⁷ 'Ba tifako nga ja'as'en ni'yo 'ba tsabe nga nkjin xuta kuañajan kio. ²⁸ 'Ba 'batsa'en kitsure:

—Jun 'yañu nga kjuatexumare xuta judío bi tsja'ndere tsa jngu xuta judío kuañajanko xuta xi bi judío asa kjua'as'en ndaba. Tunga Na'enchana je yakuna nga tu'yá kuan xin ra jndi asa bi tsje ngixkun Kui. ²⁹ Kui kjuañu kionga kjinukjuana, bi kitsitajaa takuaan nga jendiba. 'Bamani, 'ba t'innuu, ¿ánñu an kjinukjuaninu? —kitsu Pedro.

³⁰ 'Ba Cornelio kitsu:

—Kuañujun nixtjin tjinre, kionga tefakua Na'enchana nga'e ni'yaná, nga chuba ján nga kuangixun. 'Ba tukjia'a ja'ekasen ngixkuaan jngu xuta xi yaja jngu najñu xi 'na kji'i. ³¹ Kui xi kitsuna: “Cornelio, Na'enchana tjjintakunre nga chukue 'ba tsja mare ngat'are mé = xi teñe'en nga teba'e ri xuta nimá mé = xi machjenre. ³² 'Ba tikasen tsu'ba jó ján xuta naxinanda Jope tuxi kuikja'ani jngu xuta xi Simón 'mi xi 'ba nde 'yaxkunre joni Pedro. Kui xi tijña ndaba Simón xi tsa'exako tjiuxin, xuta xi tiña ngandai ndachikun kjiñña ni'yare.” ³³ 'Ba 'batsa'en kitsikasenfaña nga kuekinyisjairi, 'ba ji kjiña'an = ni kjuanda nga jendibai. Kui kjuañu nganda'e tetsubani ngatsi'i nga'e ngixkun Na'enchana, 'ba mejénni kuaseñejeen ngayéje xi Na'enchana je 'exari nga sji —kitsu Cornelio.

Pedro kitsuya enre Na'enchana ndaba Cornelio

³⁴ 'Ba Pedro kitsu nga kinchja:

—Nganda'e timankjinna nga kjuakixi nga Na'enchana bi kabi tsa'en ngajinre xuta. ³⁵ Tusa kjebetjo nitu'ya xuta naxinanda xi tjin ngasun'ndebi xi tsakjunke 'ba xi kixi tsa'en ngixkun.

³⁶ 'Na'enchana kitsikasenre en xuta xi Israel tse'e nga kitsikja'axtiuya en nda xi tsja kjuaxiu ngat'are Jesucristo. Jesucristo, kui = xi Naire ngatsi'i xuta. ³⁷ Jun 'yañu mé xi kuán jo kji'i nangi Judea, xi 'etuts'innire nangi Galilea jaskan kjuasatenda xi Juan ye'e nijmi. ³⁸ 'Ba 'yañu jót-sa'en Na'enchana kitsjare kjua'ñu Jesús xi Nazaret tse'e 'ba kitsikasen Isennix-tjintsjere nga ja'etse ngajinre. Kui xi tsak'ajme nga tsa'en mé = xi nda 'ba tsinda ngatsi'i xi tjindujinre isennixtjin xi bi nda. Ngat'a Na'enchana tijñako kui.

³⁹ 'Ba jin tuxkuin fani kji'yani ngayéje xi kitsa'en Jesús nangi Judea ko naxinanda Jerusalén. Kui xi kjinik'en nga kis'et'a kru. ⁴⁰ Tunga Na'enchana kitsikja'aya nganire xi majánni nixtjin 'ba kitsa'en nga kuatsejen nganini. ⁴¹ Bi ngayéje naxinando kuatsejenre, tu jin sani xi Na'enchana ja'ajin titjunni nga kuáin testigo. Jin kichinekué 'ba kji'yukue kionga je ja'aya nganire. ⁴² 'Ba 'exani nga k'ue ri nijmi xuta naxinando 'ba kjuinikixiyee nga Na'enchana kitsja xare Jesús nga kui = xi sa'enre kjua xuta xi tjindukun 'ba xi je jesun. ⁴³ Ngatsi'i nchja chinga profeta kitsikixiya ngat'a tse'e Jesús 'ba kitsu nga ngat'are ja'enre Jesús kuachat'are jere ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'are kui.

Xuta xi bi judío kisakure Isennixtjintsjere Na'enchana

⁴⁴ Kionga tojo tinchja ngisa Pedro, Isennixtjintsjere Na'enchana jendibajenere ngatsi'i xuta xi inyaminya ñojon ion. ⁴⁵ 'Ba nchja judío xi makjainre xi tjenko Pedro tu tsikinyajma kionga tsabe nga xuta xi bi judío 'ba nde kisakure Isennixtjintsje xi tsja Na'en-

chana. ⁴⁶Ngat'a kjint'e nga xuta xi kio = tjin kinchja kja'e kuanga en nga kitsichjire Na'enchana. 'Ba 'batsa'en Pedro tsiningiyare ⁴⁷nga kitsu:

—¿A tjin xi 'bechja'nde nga satenda xutabi, xi je kisakure Isennixtjintsjere Na'enna joni ña?

⁴⁸'Ba Pedro 'exa ngu ko ja'enre Jesucristo satenda xutabiu. 'Ba jaskan kis'et-s'are Pedro nga k'uejña jó ján nixtjin kio.

Pedro be'ere nijmi xuta xi fi ningure Jerusalén me xi kuán ndaba Cornelio

11 'Ba nchja chinga apóstol 'ba ko yak'a xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tjindu nangi Judea kjint'e nga xuta xi bi judío 'ba nde kuakjainre ngat'a tse'e enre Na'enchana. ²'Ba kionga Pedro ja'e ngani naxinanda Jerusalén, nchja xi 'ñu makjainre ngat'are circuncisión josiko.

³—Ji tsitjas'en = ni ndaba 'ba tsehiko = ni nchja xi bi kjiña'an circuncidar! —kitsure.

⁴'Ba 'batsa'en Pedro 'etuts'inre nga tsjafani tsa'en ye'ere nijmi ngayéje xi kuán.

⁵—An = tejñaḡ nangi Jope —kitsu—, 'ba kionga tefakuḡ Na'enchana, kis'e-nḡ joni jngu chini. Tsa'biḡ jngu tsajmi xi matsejen joni jngu najñu tjibe xi je xi tji'ñu nga ñujun tje'enre. Ndejen 'nda ngank'aa 'ba ja'e 'nda ña tejñaḡ. ⁶'Ba kionga nda kiskutsejen'a xi tjin gaya, tsa'biḡ tjiuba xi 'betsuma, tjiuba ts'en, tjiuba xi 'befe yojore t'anangiu 'ba ko tjiunise xi tutjen ngank'aa. ⁷'Ba kjint'ia jngu jnda xi kitsuna: “Ji Pedro, tisetjen. Tik'en tjiubabiu 'ba chine.” ⁸'Ba kixian: “Junjun, Na'en. Nisañajanni kjinia tsajmi xi jndi, xi bi tsje ngixkun Na'enchana.” ⁹'Ba 'batsa'en jnda xi jendibani ngank'aa jako nganina xi majóni ndiya. “Xi Na'enchana je kitsitsje, bi jndi 'miri ji”, kitsuna. ¹⁰'Ba ján ndiya 'ba kuán,

'ba kiongayéje tsajmibiu kitjube ngani ngank'aa.

¹¹'Ba ndekuini chubabiu ján nchja xi kjinikasenkunḡ xi jendibani naxinanda Cesarea echu ni'ya ña tejñaḡ. ¹²'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana kitsuna nga bi sitajaḡ takuaḡ nga kjuikuḡ nchjabiu. 'Ba nde kikonḡ ngajon nts'ia kibi, 'ba tsitjas'een ndaba kui xutabiu. ¹³'Ba kio ye'enḡ nijmi jótsa'en tsabe gaya ndaba jngu anke xi seña nduju 'ba xi kitsure: “Tikasen jó ján xuta naxinanda Jope tuxi kuikja'ani jngu xuta xi Simón 'mi xi 'ba nde 'yaxkunre joni Pedro. ¹⁴Kui xi kjuakori en xi sik'angiri ji ko ngatsi'i xi tjindu gaya ni'yari.”

¹⁵'Ba kionga 'etuts'in ra nga kinchjaḡ, Isennixtjintsjere Na'enchana jendibajennere xutabiu 'ba fa tsa'en jotsa'en jendibajenne titjunna ña. ¹⁶'Ba 'batsa'en ja'etsjenna mé = xi ja'ba je kitsuna Na'enna Jesús: “Juan yatenda ko nanda, tunga jun satendo ko Isennixtjintsjere Na'enchana.” ¹⁷'Bamani, tsa Na'enchana titsjare xutabiu ndekuini xi kitsjana ña xi makjainna ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, ¿'yá = niña an tsa k'uechja'nde ra Na'enchana?

¹⁸Kionga nchjabiu kjint'e en xi kitsu Pedro, bi nde josini. Tusa 'ñu kitsichjire Na'enchana.

—A 'ba = nde kitsja'ndere Na'enchana nga xuta xi bi tse'e Israel k'uendu jere 'ba kjua'e ngani ngixkun, tuxi sakunire kjuabenichun xi bi fet'a —kitsu.

Nikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Antioquía

¹⁹'Ba 'batsa'en xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi kitsojosun nga kjitsjenngicha jaskan nga kjinik'en Esteban, tjin xi echu ka'nda nangi Fenicia ko isla xi Chipre 'mi 'ba ko naxinanda Antioquía. Tu xuta judío sani kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana. ²⁰Tunga kis'e

ngajinre nchjabiu yak'a xi Chipre tse'e 'ba xi Cirene tse'e xi echu ña Antioquía 'ba ka'nda xuta xi bi judío kitsikja'axtiuyare en ndare Na'enna Jesús. ²¹ Kjua'ñure Na'enchana tsakaseko, 'ba nkjin kuán xi kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna 'ba ja'atjo.

²² 'Ba kionga xuta xi fi ningu Jerusalén kjint'e mé xi kuán, kitsikasen Bernabé naxinanda Antioquía. ²³ 'Ba kionga Bernabé echu kio, tsabe jótsa'en Na'enchana titsichikunta'en xuta xi kio tjindu 'ba tsja kuánre. 'Ba jakoya ngatsi'i nga ko ngayéje inimare janda kixi nga titjeningi Na'enchana. ²⁴ Ngat'a Bernabé, jngu xuta xi nda inimare, xi kitse Isennixtjintsjere Na'enchana ngajinre 'ba xi 'ñu makjainre ngat'a tse'e Na'enna. 'Ba 'ñu nkjin ngisa xuta kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús.

²⁵ Jaskan kibi, Bernabé kiji naxinanda Tarso nga kikangisjai Saulo. ²⁶ 'Ba kionga kuasjaire, ja'eko naxinanda Antioquía. 'Ba jngu nu fa tsik'endujinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, 'ba 'ñu nkjin xuta yakuyare. 'Ba xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi kis'e naxinanda Antioquía, kui = xi titjun kik'inre cristiano.

²⁷ Kui nixtjinbiu yak'a nchja chinga profeta 'etjuni naxinanda Jerusalén nga kiji naxinanda Antioquía. ²⁸ Jngu xi Agabo 'mi, xi Isennixtjintsjere Na'enchana kitsikinchja nga tsakasen nduju 'ba kitsuya nga jngu kjindia s'e jo kji'i ngasun'ndio. 'Ba jaskan 'ba kuán, kionga tjinre xa xuta titjun Claudio. ²⁹ 'Ba 'batsa'en xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi tjindu naxinanda Antioquía 'endako xinkjin nga sja nga jngu jngu mé = xi tjinre jotsa'en bere kakun, tuxi kuasekoni nts'e ngat'are kjuamakjain xi tjinre xi tjindu nangi Judea. ³⁰ 'Ba 'ba kitsa'en 'ba kitsikasen Bernabé ko Saulo tuxi kuekonire ton chje nchja chingare xuta xi fi ningu Jerusalén.

Pedro 'betju nduya

12 Kui nixtjinbiu rey Herodes 'e-tuts'inre nga kitsjengike yak'a xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ² 'Ba 'exa nga ko kicha kjuinik'enni Santiago xi nts'e Juan. ³ 'Ba kionga tsabe nga nchja judío kuatsjare mé = xi kitsa'en, 'ba nde 'exa nga kjuinduba Pedro. 'Ba ngajinre s'i pascua nga 'bi kuán, nixtjin nga chine niñuxtila xi tsajainre na'yu san. ⁴ Kionga je kitsuba Pedro, Herodes kiskanis'en nduya 'ba ñujun ka'a chasoldadu xi ñujun ñujun kitsik'endu'nda. Ngat'a Herodes kuamejénre nga sa'enre kjua Pedro ngixkun xuta naximando, kionga kjua'a s'iu. ⁵ Kui kjua nda kjinikuendani Pedro nga kjiya nduya, tunga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús 'ñu tsi'are Na'enchana ngat'are kui.

⁶ 'Ba mé xi kuán nistjen kionga ja'e nixtjin nga Herodes mejénre sa'enre kjua Pedro ngixkun xuta naxinando tsakaiñu, Pedro tikijñafe nga kijijña ngamassenre jó chasoldadu 'ba jó na'ñu kicha tjit'a'ñut'anire 'ba kja'e chasoldadu xi inya'nda ngantja nduyo. ⁷ Tukji'a'a jngu ankjere Na'enchana kuatsejen kio 'ba tsa'naya nduyo, 'ba tje'enre Pedro kitsiko nga kitsikja'are.

—Tisetjen fani —kitsure.

'Ba na'ñu kicha xi tji'ñukja ntsja Pedro tsixu.

⁸ —T'ekjandai tjiuxinjnderi 'ba tjaye jnderi —kitsure ankje, 'ba Pedro 'ba kitsa'en.

'Ba kio kitsu ngisare:

—Cheje tjiutsanga chajari 'ba ndetjenggina.

⁹ 'Ba kio Pedro 'etjutjenngi ankje ninga bi be tsa kjuakixi asa bi kjuakixi mé = xi ankje titsa'en. Joni tsa chini tiba'ere kuánre. ¹⁰ Ja'a ña tjindu chasoldadu xi titjun inya'nda kio, 'ba jaskan xi majóni. 'Ba kio echu xun-

tja kicha xi 'betjuni ndiya xi fi ngajin naxinando. Tsix'a tajngu xuntjabiu, 'ba kionga je 'etju, kijiya jngu ndiya 'ba tukjia'a kichaja ankje nga tsakasent'ax-inre Pedro.

¹¹ 'Ba 'batsa'en Pedro kuankjinre, joni tsa ja'a nganire 'ba kitsure yojore:

—Je kuankjinna nga kjuakixi nini nga Na'enchana kitsikasen ankjere. Je kitsik'ejñandainaŋa ngaya ntsja Herodes 'ba ko ngayéje xi xuta naxinanda judfo mejénre sikona.

¹² 'Ba nga kuankjinre mé xi kuán, Pedro kiji ndaba María, nare Juan xi 'ba nde Marcos 'mi, 'ña nkjin xuta kuañajan nga inyafako Na'enchana. ¹³ 'Ba nga Pedro echu kio, kitsikjanet'a xuntjare xjo xi tichjandaini ni'yo, 'ba jngu ki'ndi chjun xi Rode 'mi 'etju nga kikutsejen 'yá = ñu. ¹⁴ 'Ba kionga ki'ndi chjunbiu kjint'e jndare Pedro, 'ñu kuatsjare 'ba nga'ndere nga skje'i xuntjo, tusa tsangatsanga nga kike'ere nijmi xuta xi yak'a nga Pedro sejñaxtiu xuntjo.

¹⁵ —A ska = ri —kik'inre.

Tunga ki'ndi chjunbiu tojo 'ba = kitsu nga kjuakixi = .

—'Ba kuan tsa ankjere kui —kitsu nchjabiu.

¹⁶ Yejerañu Pedro janda titsikjanet'a xuntjo. 'Ba tuchan nchjabiu kiskje'i xuntjo 'ba nga tsabe nga Pedro, 'ñu kitsakjun. ¹⁷ Tunga Pedro kiskjenitjen ntsja, tuxi xiu k'uenduni nchjabiu. 'Ba kio ye'ere nijmi jótasa'en Na'enchana ts'axje ngaya nduyo.

—T'e ru nijmi Santiago 'ba ko nts'ia xi yak'a mé xi kuán —kitsu Pedro 'ba jaskan 'etju nga xin kiji.

¹⁸ 'Ba kionga je kis'e isen, chasoldadu niki 'ñu = kis'ejñujinre, ngat'a bi be mé xi kuánre Pedro. ¹⁹ 'Ba kio Herodes 'exa nga kuinyisjai, 'ba kionga bi kuasjaire, kitsa'enre kjua chasoldadu xi inya'nda nduyo 'ba 'exa nga kjinik'en. Jaskan

kibi, Herodes 'etjuni nangi Judea nga kik'ejña naxinanda Cesarea.

Jotsa'en k'en Herodes

²⁰ Herodes stike xuta xi naxinanda Tiro tse'e 'ba ko xuta xi naxinanda Sidón tse'e. Kui kjuañu xutabiu jngu kitsa'enni yojore nga ja'ekun Herodes. Titjun chinga Blasto nda tsaka'a, jngu xi xa nk'a tjinre ngajinre nchja xi tsa'exat'are Herodes. 'Ba ngat'are Blasto tsi'are nixtjin nga kuan kjuako rey Herodes, tuxi skui'anire kjuaxiu, ngat'a naxinanda xi tse'e nchjabiu batse xi chine xi tjin nangire Herodes.

²¹ 'Ba meni Herodes 'ejña nixtjin nga kjuako nijmi nchjabiu. 'Ba kionga ja'e kui nixtjinbiu, tsakaja najñu tse'e s'i, tsik'ejña nga'nde ña batexuma 'ba kinchja. ²² 'Ba 'batsa'en xutankjiun tsé kiski'ndaya:

—Bi jngu xuta xi tinchja, tusa jngu na'en —kitsu.

²³ 'Ba ndekuini chubabiu, jngu ankjere Na'enchana kitsja chi'inre Herodes, tu ngat'are nga bi kitsikixiya nga Na'enchana xi tjinre kjuaje. 'Ba tjiuyaja kiskine ngaya ngats'a, 'ba k'en.

²⁴ Tunga kinduju enre Na'enchana 'ba kjinikja'axtiuya ngayéje nga'nde. ²⁵ 'Ba ngat'are Bernabé ko Saulo, kionga je jet'a xa xi kitsa'ere ngat'are naxinanda Jerusalén, jendiba ngani nga jendeko Juan xi 'ba nde Marcos 'mi.

Bernabé ko Saulo 'betuts'inre xare

13 Ngajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tjindu naxinanda Antioquía kis'e nchja chinga profeta ko chamaestru: Bernabé, Simón xi 'ba nde Xuta xi Jma 'mi, Lucio xi Cirene tse'e, ko Manaén xi ñatjen kuacha ko Herodes xi yatexuma nangi Galilea, 'ba ko Saulo. ² Jngu nixtjin, yejerañu kuañajan nga inyatsichjire Na'enchana 'ba

nga tjindu kjindia, kio Isennixtjintsjere Na'enchana kitsure:

—Tikinyat'axinnu Bernabé 'ba ko Saulo tuxi sa'enni xa xi sja_ra.

³'Ba 'batsa'en, jaskan nga jako ngisa Na'enchana 'ba tsik'endu kjindia, xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús yanere ntsja Bernabé 'ba ko Saulo 'ba kitsikixant'a.

Bernabé 'ba ko Saulo echu isla xi Chipre 'mi

⁴'Ba 'batsa'en nchjabiu kjinikasen ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba kiji naxinanda Seleucia. 'Ba ja'as'en jngu barku xi kiko isla xi Chipre 'mi.

⁵'Ba kionga echu naxinanda Salamina, kitsikja'axtiuya enre Na'enchana ni'ya sinagogare xuta judío xi kio tjindu. 'Ba nde tjenko Juan ngayeje nga tibaseko.

⁶'Ba jaskan ja'axtiu ngayéje isla xi Chipre 'mi 'ba echu naxinanda Pafos. 'Ba kio kisatejin jngu xuta judío xi chatje'e kuán xi Barjesús 'mi. Kui xi jngu profeta kitsure yojore. ⁷'Ba Barjesús tjenko xuta titjunre nangi Chipre, xi jngu xuta nkjikakun xi Sergio Paulo 'mi. 'Ba kio xuta titjunbiu kinchjare Bernabé 'ba ko Saulo, ngat'a mejénre kuasen ñojon enre Na'enchana. ⁸Tunga kui chatje'ebiu, xi Elimas 'mi nga en griego, kui xi kuastike Bernabé 'ba ko Saulo. 'Ba kuamejénre nga 'echja'ndere nga xuta titjun kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús. ⁹'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana kitse ngajinre Saulo xi 'ba nde Pablo 'mi, 'ba kui kiskutsejen'a chatje'ebiu ¹⁰nga kitsure:

—¡Ji xi ch'onacha_ri xuta 'ba xi 'ñu ch'okuin! ¡Ji xi ki'ndire chanayi kuáin ngat'a 'ba teñe'en joni kui! ¡Ji xi stiche mé= xi tsje ngxikun Na'enchana! ¿A bi k'uejñe nga sitsitin ndiya kixire Na'enchana? ¹¹'Ba nganda'e kjua'ñure Na'enchana sikja'ari kjuanima. Kueni ka = ni 'ba chuba nixtjin bi nde xiani tsu'biu — kitsure.

'Ba tukjuan chatje'ebiu bi nde kuatsejennire 'ba kuajñure. Kitsiku'beya nga tsangisjai jngu xuta xi kuafengi. ¹²'Ba kionga xuta titjun tsabe mé xi kuán, kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús, ngat'a kuakunre kionga kjint'e mé= xi yakuya nchja chinga apóstol ngat'are Na'enchana.

Pablo tsikja'axtiuya enre Na'enchana nga'nde xi Pisidia 'mi

¹³'Ba kio Pablo 'ba ko nchja xi tjenko ja'as'en jngu barku. 'Etjuni naxinanda Pafos 'ba echu naxinanda Perge xi tijñajinre nangi Panfilia. 'Ba Juan kio kitsik'endu 'ba kui jendiba ngani naxinanda Jerusalén. ¹⁴Tunga Pablo ko nchja xi yak'a 'etjuni Perge 'ba kiji Antioquía, nga'nde xi tijñajinre nangi Pisidia. Nga nixtjin nga xutu ja'as'en ni'ya sinagoga xi kio tikijña 'ba tsik'endu. ¹⁵'Ba kionga je kis'exkiya xujun kjua-textumo ko xujunre nchja chinga profeta, nchja ngakure xuta ni'ya sinagoga kitsikjint'e:

—Jun nts'e xian —kitsure—, tsa tjinnu mé= en xi sja nga'ñure xuta, 'ba t'in_ru nganda'e.

¹⁶'Ba 'batsa'en Pablo tsisetjen 'ba kiskjenitjen ntsja tuxi kuasen ñojonnire xuta.

—Jun nchja xi Israel tse'e ko xi bi tse'e Israel xi 'yakun Na'enchana, tasen ñojon —kitsu—. ¹⁷Na'enre xuta naxinanda Israel kiskja'ajin xuta chingana 'ba jngu naxinanda je kitsa'en, kionga tjindu ngisa nangi Egipto, ña tu tsik'endut'a. Jaskan ko kjua'ñure ts'axje xuta chingana xi tjindu nangibiu ¹⁸'ba 'baru tsa yachan nu kichukjuakore nangi t'axin. ¹⁹'Ba kionga kitsikje yatu naxinanda ya'e xi tjin nangi Canaán, kitsjare xuta chingana nangibiu tuxi kuatse'eni. ²⁰'Ba ñujunru sientu masen nu ts'andayare.

'Jaskan kitsja xare nchja juez ka'nda nga echu nixtjinre xuta chinga pro-

feta Samuel. ²¹ 'Ba jaskan naxinan-dana tsi'a jngu rey xi kuatexumare, 'ba Na'enchana kitsjare Saúl, ki'ndire Cis xi ntjere Benjamín. Kui xi yatexuma yachan nu. ²² Jaskan Na'enchana ja'are xare Saúl 'ba kitsa'en nga David rey kuán. Ngat'are David = kitsuyakixi Na'enchana nga 'bi kitsu: "Je = kisakuna David xi ki'ndire Isaf. Jngu xuta xi tsja mare inimana, xi sik'etjusun yeje jofat-sa'en nga mejéna." ²³ 'Ba jngu xi ntjere David, kui xi Jesús, kui xi Na'enchana kitsikasen tuxi sik'angini xuta naxinanda Israel, jotsa'en ja'ba je kitsuyatitjun nix-tjin kuatse jan.

²⁴ 'Kionga kje fa'ejin Jesús, Juan kitsikja'axtiuyare enbi ngatsi'i xuta xi Israel tse'e 'ba kitsure nga tjinnere nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjua'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba satenda. ²⁵ Tunga, kionga je tifikjet'a xare Juan, kitsu: "Xi tenikja'etsjion nga 'yá = ña, bi kui kuán xi jun tjimankjinnu. Tunga jaskanre an ndiba jngu xi ka'nda an bi bakinna nga skjendaa na'ñu jndere."

²⁶ 'Jún nts'ia xian, xi ntjere Abraham ko jun xi bi tse'e Israel xi 'yakun Na'enchana, ña = kjinikasenna enbi xi tsik'angina. ²⁷ Ngat'a xuta naxinanda Jerusalén ko xutaxare bi kuankjinre 'yá = ni Jesús ninga bi kuankjinre mé = xi kua'indut'a xujunre nchja chinga profeta xi s'exkiya xki nixtjin nga xutu. 'Exa nga sik'en Jesús 'ba 'batsa'en kitsik'etjusun mé = xi kitsi'indu nchja chinga profeta. ²⁸ Ninga tumé kuasjaire ngat'are Jesús nga kuan sik'en, tunga tsi'are Pilato nga ngatatsik'en.

²⁹ 'Ba nga je kitsik'etjusun nchjabu ngayéje xi kua'indut'a enre Na'enchana ngat'are Jesús, ts'ajent'a kru 'ba kikanis'en tsju. ³⁰ Tunga Na'enchana kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en. ³¹ Nkjin nixtjin Jesús yakure yojore nchja xi 'etjukoni nangi Galilea 'ba kiko naxinanda Jerusalén. Nganda'e kui nch-

jabu xi inyatsikixiya ngat'are Jesús ngajinre xuta naxinando.

³² 'Ba jin 'ba = nde tenikja'axtiuyee kui en ndabi, xi tsu ngat'are tsajmi xi Na'enchana kitsuyatitjunre xuta chingana nga sjare. ³³ Kui tsajmibiu xi Na'enchana je kitsik'etjusun ngat'a tsajan xi ntjere xuta chingana kuán, kionga kitsikja'aya nganire Jesús ngajinre mik'en. Jotsa'en kua'indut'a salmo xi majóni: "Ji = ni xi Ki'ndina. Nganda'e tsjara kjuabenichun." ³⁴ 'Ba ja'ba je kitsja enre nga kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en tuxi bi nde kjue'nduni yojore, ngat'a 'bi kitsu: "Sja nuu kjuanichikinta'en xi kjuakixi, xi kixinya titjun ra David."

³⁵ 'Kui kjuañu 'ba nde tsa'en kua'indut'ani kja'e salmo: "Bi kua'e'nde nga kjue'ndu yojore Xuta tsjeri." ³⁶ Ngat'a kjuakixi = nga David, nixtjin nga tsik'e-jñakun, kitsa'exát'are Na'enchana. 'Ba kitsa'en mé = xi mejénre Na'enchana. Jaskan k'en 'ba kis'eyanjint'are xichare 'ba je'ndu yojore. ³⁷ Tunga bi je'ndu yojore xuta xi Na'enchana kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en.

³⁸ 'Bamani, jun nts'ia ngatja'yo nga tu ngat'a tse'e Jesús = kuachat'anu jenu. 'Ba enbi xi nikja'axtiuyanu nganda'e. ³⁹ Kjuatexumare Moisés bi kuán kitsindainu jenu ngixkun Na'enchana. Tunga Jesús kui xi tsindaire jere ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'are kui. ⁴⁰ Kui kjuañu chunni ru yojonu tuxi bi jun ngatjendibaneñu mé = xi kitsi'indu nchja chinga profeta:

⁴¹ Chutsijon, jun xi 'yaton, 'ba ngatamakunnu 'ba ngatabeyo. Ngat'a an tetsa'aan jngu tsajmi nixtjin nga tetsuba ngiso, jngu tsajmi xi bi kuakjainnu, ninga tsa tjin xi kuetsuyanu.

⁴² 'Ba kionga Pablo ko Bernabé 'etjuni ni'ya sinagoga, xuta sinagoga 'ets'are nga sikja'axtiuya ngisare enbi nixtjin xutu xi ndiba ngani. ⁴³ 'Ba kionga xuta

je 'etjuni ni'ya sinagoga, nkjin xi judío 'ba ko xi judío kitsa'en yojore xi bekun Na'enchana kitjenngi Pablo ko Bernabé. Ngojó jakoya xutabiu 'ba 'enere nga ngata'bejin kakunntsjai kjuandare Na'enchana.

⁴⁴'Ba nga xutu ngani, mejenru ngatsi'i naxinando kuañajan ngani, tuxi kuasen ñojonnire enre Na'enchana. ⁴⁵Tunga kionga nchja judío tsabe xutankjiun, 'ñu kuachini 'ba kja'e kitsu ngat'are mé = xi Pablo tibe'e nijmi 'ba ch'o kitsure.

⁴⁶'Ba 'batsa'en Pablo ko Bernabé ko 'ñu tse kju'a'ñukakun kinchja ngisa:

—Machjen = 'in nga jun titjun kju'a'axtiuyanu enre Na'enchana —kitsure—. Tunga jun bi techjubetjo ion 'ba 'batsa'en tebakutsejenñu nga bi bakinnu kjuabenichun xi bi fet'a. Kui kjuañu tusa xuta xi bi tse'e Israel kuangichun-nij nganda'e. ⁴⁷Ngat'a Na'enchana 'bi = kitsuni nga 'exani:

Ji jo = ni jngu ndi'i

xi tsitsejenre naxinanda xi tjin ngasun'ndio,

tuxi k'uikoni ri en xi sik'angi xuta ka'nda ña fet'a ngasun'ndio.

⁴⁸Kionga xuta xi bi judío kjint'e enbi, kuatsjare 'ba kitsu nga enre Na'enchana tjinre kjuaje. 'Ba ngatsi'i xi Na'enchana je kiskja'ajin nga s'ere kjuabenichun xi bi fet'a kuakjainre ngat'a tse'e.

⁴⁹'Ba kinduju enre Na'enchana nga kjinikja'axtiuya ngayéje nga'nde xi tjin nangibiu. ⁵⁰Tunga nchja judío inya'a yanchjin xi bekun Na'enchana 'ba xi nda 'yaxkunre, 'ba nde inya'a ngakure naxinando nga kitsikjanre. 'Ba 'etuts'inre nga kitsjengike Pablo ko Bernabé 'ba ts'axje ngajin nangire. ⁵¹'Ba 'batsa'en Pablo ko Bernabé 'etsujme chojore ndsaku tuxi yaku chuyani nga bi kui tjinre je, 'ba kiji naxinanda xi Ikonio 'mi. ⁵²'Ba xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús, 'ñu kis'ere kjuatsja 'ba kitse Isennixtjintsjere Na'enchana ngajinre.

Pablo ko Bernabé tsikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Ikonio

14 'Ba 'bi kuán naxinanda Ikonio, Pablo ko Bernabé ñatjen ja'sa'en ni'ya sinagoga xuta judío xi kio tjindu. Ngat'a ko kju'a'ñukakun kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana, kui kju'a 'ñu nkjin xuta judío 'ba ko xi bi judío kuakjainnre ngat'a tse'e Na'enna Jesús. ²Tunga nchja judío xi bi makjainre ngat'a tse'e Jesús kitsikjanre xuta xi bi judío tuxi ch'ot-sa'en kitsikja'etsjenni ngat'are nts'ia.

³Nkjin nixtjin ts'andayare kio Pablo ko Bernabé 'ba ko kju'a'ñukakun kinchja ngat'are Na'enna Jesús. 'Ba Na'enchana yaku chuya nga kjuakixi = en xi inyanchja nchjabiu ngat'are kjuandare, 'ba kitsjare kju'a'ñu nga sa'en kjuakun 'ba ko chuba xi kuakuchuya kjuajere Na'enchana. ⁴Tunga naxinando tsakjanya. Tjin xi kuako xuta judío, 'ba tjin xi kuako nchja chinga apóstol.

⁵'Ba 'batsa'en nchja xi bi judío 'ba ko kui xi judío ngusun kuán xutaxare naxinando, tuxi ch'o sikoni 'ba kue'enire ndiojo nchja chinga apóstol.

⁶Tunga kionga nchja chinga apóstol kjint'e kibiu, tsanga 'ba kiji Listra ko Derbe, naxinandare nangi Licaonia, 'ba ko nga'nde xi tjindundai kio. ⁷'Ba nde kio kitsikja'axtiuya en ndare Jesús.

Pablo ko Bernabé tsikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Listra

⁸Naxinanda Listra tsik'ejña jngu xuta xi bi ma fi ngat'a nimá ndsaku 'ndani nga kitsin. ⁹Kui xi tsik'ejña nga yasen ñojon mé = xi Pablo titsu. 'Ba Pablo kiskutsejen'a xutabiu 'ba tsabe nga makjainre nga kuanda. ¹⁰'Ba 'batsa'en 'ñu kinchja: —Tisenkixi —kitsure.

'Ba xutabiu jngu fani kiskjink'a nga tsakasen nduju 'ba tsak'ajme. ¹¹'Ba kionga xuta naxinanda tsabe mé = xi kit-

sa'en Pablo, kiski'ndaya nga kinchja en tse'e Licaonia:

—Kui = bi na'en xi joni yojore xuta xi je 'etukajen ngajinna —kitsu.

¹² Inyatsu nga Bernabé = na'en xi Zeus 'mi 'ba Pablo = na'en xi Hermes 'mi, ngat'a Pablo xi tinchja. ¹³ 'Ba xuta naxinando ko na'mi xi tsa'exat'are na'en Zeus kuamejénre nga sjare chje nchja chinga apóstol 'ba ja'e'ko tjiundija ko naxu tji'bi 'nda ngantja naxinando, ña tikijña ningure na'en Zeus.

¹⁴ Tunga kionga Bernabé ko Pablo tsabe mé = xi tjima, 'ejndajen najñure 'ba tu mangatsanga kiji ngajinre xuta naxinando nga kiski'ndaya:

¹⁵ —Jun na'en —kitsure—, ¿ánñu 'bi teña'anñu? Jín xuta = nií xi 'ba nde kun joni jun. Tenikja'axtiuyanií enre Na'enchana ngajinnu tuxi k'uejñañu xi teño'on, xi nimé chjire, 'ba kjua'e ngañu ngixkun Na'enchana xi tijñakun. Kui xi kitsa'en ngank'aa, 'tanangiu ko ndachikun 'ba ko ngayéje xi kio tjin.

¹⁶ Nixtjin kuatse jan Na'enchana kitsja'ndere nga jngu jngu naxinanda xi tjin ngasun'ndebi janda kuaje jo tsa'en mejénre. ¹⁷ Tunga ninga 'ba tsa'en, jandarani kitsjare xuta mé = xi nda, tuxi yaku chuyanire yojore. Ngat'a kui xi tsikasenna tsi, 'ba tsjana chan xi nda, 'ba tsjana xi chine, 'ba tsitsejin inimana kjuatsja.

¹⁸ Ninga Pablo ko Bernabé 'ba kitsu, na'en kuánre nga 'echja'ndere xuta naximando nga sjare chje.

¹⁹ 'Ba kio nchja judío xi jendibani naxinanda Antioquía 'ba ko naxinanda Ikonio, kui xi ja'etsitsa'en xuta naxinando. 'Ba ye'ere ndiojo Pablo, 'ba kionga je ye'ere ndiojo, kiskjefe ka'nda ngubare naxinando, ngat'a kitsikja'etsjen nga je k'en. ²⁰ Tunga kionga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús kuañajandaire Pablo, kui tsisetjen 'ba ja'as'en ngani nga-

jin naxinandabiu. 'Ba nga kuanyujun, 'etjuni kio ko Bernabé 'ba kiji naxinanda xi Derbe 'mi.

Pablo ko Bernabé ja'e ngani naxinanda Antioquía

²¹ Kionga je kitsikja'axtiuya en ndare Jesús naxinanda Derbe ña 'ñu nkjin xuta kuakjainre, Pablo ko Bernabé kiji ngani naxinanda Listra ko naxinanda Ikonio 'ba ko naxinanda Antioquía.

²² 'Ba kio kitsjare kjua'ñukakun xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús nga kixi kuinya ngixkun Na'enchana. 'Ba 'enere nga k'uetsubajin kakunntsjaí ngayéje xi makjainre. 'Ba 'batsa'en 'ba nde kitsure:

—Tjinnere nga tse kjuanima kuitjastia 'ba 'batsa'en kuan kuitjas'enña ña batexuma Na'enchana.

²³ 'Ba nde nga jngu jngu ningu xi tjin nga'ndebiu, Pablo ko Bernabé kitsja xare nchja chinga xi fi ningu. 'Ba kionga je jako Na'enchana ngat'are kui 'ba tsik'endu kjindiakoni, kitsik'endu nchja chingabiu गया ntsja Na'enchana, xi ja'ba je kuakjainre.

²⁴ 'Ba kionga 'etjuni kio, ja'axtiu nangi Pisidia 'ba ja'e ngani nangi Panfilia.

²⁵ 'Ba kionga je kitsikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Perge, kiji naxinanda Atalia. ²⁶ 'Ba kio ja'as'en jngu barku xi kiko naxinanda Antioquía, naxinanda xi tijñajinre nangi Siria, ña tjun Pablo ko Bernabé kjinike'nda गया ntsja Na'enchana, tuxi kui kuasekoni nga sik'etjusun xa xi tiba'ere, xi je kuajngu nganda'e.

²⁷ 'Ba kionga ja'e naxinanda Antioquía, 'eñajan xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús 'ba ye'ere nijmi ngayéje xi Na'enchana kitsa'enko kui 'ba jót-sa'en Na'enchana kitsja'ndere xuta xi bi judío nga kuan kuakjainre ngayeje. ²⁸ 'Ba Pablo ko Bernabé tsé tsik'enduko kio xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús.

Nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu kuañajan

15 Kui nixtjinbiu yak'a nchja xi jendibani nangi Judea echu naxinanda Antioquía 'ba 'etuts'inre nga yakuyare xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo nga kitsure:

—Tsa bi si'on circuncidar jotsa'en bakuya kjuachingare Moisés, bi kuan k'uangiu.

² 'Ba 'batsa'en jó ya kuán. 'Ba Pablo ko Bernabé 'ñu josiko nchjabiu. 'Ba 'batsa'en 'endako tsi'i xinkjin nga Pablo ko Bernabé ko yak'a nchja xi makjainre xi kio tse'e kuaje naxinanda Jerusalén kioña kjuako nijmi nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu ngat'are kjuabi.

³ 'Ba kio nchja xi kjinikasen 'etju 'ba ja'a nangi Fenicia ko nangi Samaria nga inyabe'e nijmi jótsa'en xuta xi bi judío kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana. 'Ba ngatsi'i xi makjainre kio 'ñu kuatsjare nga kjint'e enbi.

⁴ Kionga ja'e naxinanda Jerusalén, nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu 'ba ko ngatsi'i xi yak'a xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo kiskjebetjo, 'ba Pablo ko Bernabé ye'ere nijmi nchjabiu ngayéje mé= xi kitsa'en Na'enchana ko kui. ⁵ Tunga yak'a nchja fariseo xi ja'ba kuakjainre ngat'a tse'e Jesús tsisetjen 'ba kitsu:

—Nchja xi bi judío tjinnere nga si'an circuncidar 'ba tjinnere nga k'uin_{ra} nga ngatatsik'etjusun kjuatexumare Moisés.

⁶ 'Ba 'batsa'en nchja chinga apóstol 'ba ko nchja chingare ningu kuañajan 'ba jako nijmi xinkjin ngat'are kjuabi.

⁷ Kionga je tsé joyanire ngat'are kibi, Pedro tsisetjen.

—Jun nts'ia xian —kitsure—, 'yañu nga je nda'eni Na'enchana ja'ajinna ngajinnu, tuxi sikja'axtiuyani_{ra} en ndare Jesús xuta xi bi judío, tuxi kuakjainnre.

⁸ 'Ba Na'enchana xi be inimare ngatsi'i yakutsejen nga 'ba nde kiskjebetjo xutabiu kionga kitsjare Isennixtjintsjere jotsa'en kitsjana ña. ⁹ Bi kabi kitsa'en Na'enchana ngajinre xutabiu 'ba ngajinna. Tusa 'ba nde kitsitsje inimare tu ngat'are nga kuakjainre.

¹⁰ 'Bamani nganda'e, ¿ánñu techut'ayakoñu Na'enchana? ¿Ánñu mejénninu sika'anijinñu xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús ch'a xi bi kichukjuakore xuta chingana 'ba ninga ña bi chukjuana nga ch'anijian? ¹¹ Ngat'a makjainna nga tu ngat'are kjuandare Na'enna Jesús k'uangia, jotsa'en 'ba nde k'uangi xutabiu.

¹² 'Ba kio ngatsi'i xiu tsik'endu 'ba yasen ñojonre mé= xi kitsu Bernabé ko Pablo, jotsa'en Na'enchana kitsjare kjuañu nga kitsa'en kjuakun ko chubá xi yakutsejen kjuajere Na'enchana ngajinre xuta xi bi judío. ¹³ 'Ba kionga je jet'are nga kinchja Bernabé ko Pablo, 'batsa'en Santiago kinchja:

—Jun nts'ia, tasen ñojonnu —kitsu—.

¹⁴ Je ye'ena nijmi Simón jótsa'en Na'enchana 'etuts'inre nga ja'animare xuta xi bi tse'e Israel 'ba ja'ajin ngajinre xutabiu jngu naxinanda xi 'ba nde tse'e kuan.

¹⁵ 'Ba ndekuiniire xi kitsu nchja chinga profeta, kioña kua'indut'a:

¹⁶ Jaskan kibi kjuae ngaña, 'ba sinda ngaña ndaba David xi je tsixuya,

'ba sindaxatse ngaña mé= xi je jetsun, 'ba skjenitjen ngaña,

¹⁷ tuxi xuta xi yak'a kuangisjaini Na'enchana

ñatjen ko ngatsi'i naxinanda xi bi judío, xi je kinchja_{ra} nga tsa'an kuan.

¹⁸ 'Ba 'ba kitsu Na'enchana xi 'ejñatsejen kibi 'ndani nganda'eñu.

¹⁹ 'Kui kjua 'ba texinña nga bi k'uejña_{ra} kjuana'en xuta xi bi tse'e Israel xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ²⁰ Tusa si'indu_{ra} xujun xi kuet-

sure nga bi ngatakjine tsajmi xi kitsa'ere joni chje ngat'are na'en xi ntsja xuta kuandani 'ba nga bi ngatatsa'en kjuachajngi, 'ba nga bi ngatakjine yojore tjiuba xi kjindusin, 'ba nga bi jin ngatakjine. ²¹Ngat'a 'ndani nganda'eñu tjin xi tsikja'axtiuya kjuatexumare Moisés xki nga'nde, 'ba tjin xi 'bexkiya kjuatexuma ngantsjai nga xutu ngaya ni'ya sinagoga.

Xujun xi kitsikasen xuta xi fi ningu Jerusalén

²²'Ba 'batsa'en nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu 'ba ko ngatsi'i xi yak'a xi makjainre ngat'a tse'e Jesús joyare nga skja'ajin nchja xi sikasenko Pablo 'ba ko Bernabé naxinanda Antioquía. 'Exare Judas xi 'ba nde Barsabás 'mi 'ba ko Silas, kui nchjabiu xi ngaku ngajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús kio. ²³'Ba 'bi tsu xujun xi kjinikasenko:

“Jin nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu tenikasen_ri kjuate'nda nts'e xi bi judío xi tjindu naxinanda Antioquía ko nangi Siria 'ba ko nangi Cilicia. ²⁴Kjinu'yee nga tjin yak'a nchja xi nga'e kijini, xi echutsistinu 'ba 'e-jñujinnu ngat'are mé= xi makjainnu. Tunga bi jin kik'exa_ri nchjabiu. ²⁵Kui kjuañu, jotsa'en ngusun kuáin, nga kuamejénni nga kik'exa_ri nchja xi tenikasenkué Bernabé ko Pablo xi nimején. ²⁶Kui xi bi nde mafonire tsa kueya ngat'are ja'enre Na'enna Jesucristo. ²⁷'Ba 'bamani, tenikaseen Judas 'ba ko Silas, kui xi ndekuini en kjuakonu nga kuetsuyanu jo tsu xujun. ²⁸Ngat'a Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ko jin nda kuánni nga tu kui ch'abi xi sika'anjini_ri, xi tjinnere nga sik'etjusun. ²⁹Bi nde xineñu tsajmi xi kitsa'ere joni chje ngat'are na'en xi ntsja xuta kuandani, 'ba ninga jin, ninga yojore tjiuba xi kjindusin, 'ba bi si'on kjuachajngi. Tsa

k'uendut'axiun kibi, nda si'on. Te'ndanu ngatsi'u.”

³⁰'Ba 'batsa'en nchja xi kis'exare kiji 'ba echu naxinanda Antioquía. Kio kitsikjint'e ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús 'ba kitsingantsja xujun. ³¹Kionga xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús 'exkiya xujun, kuatsjare ngat'are kjuañukakun xi tiba'ere. ³²'Ba Judas ko Silas, kui xi 'ba nde nchja chinga profeta. Kui kjuañu jakoni nts'ia nga kitsjare kjuañukakun 'ba tsakaseko nga kixi kuinya ngixkun Na'enchana. ³³Chuba nixtjin ts'andayare kio, 'ba 'batsa'en nts'ia kitsikasenku nganire nchja xi kitsikasen nga titjunre 'ba kitsure nga ngatas'ere kjuaxiu nga kitsikixant'a. ³⁴Tunga Silas kuamejénre nga tsik'ejña kio. ³⁵'Ba Pablo ko Bernabé tsik'endu naxinanda Antioquía nga yakuya 'ba kitsikja'axtiuya en ndare Na'enchana. 'Ba nkjin ngisa xi 'ba nde kitsa'en.

Pablo ko Bernabé kabi kuánre xinkjin

³⁶Kionga je ja'a jó ján nixtjin, Pablo kitsure Bernabé:

—Tanginchun ngaña nts'ia xi tjindu xki nga'nde ña tu kjinikja'axtiuya enre Na'enchana, tuxi xiaña jót'sa'en tjindu — kitsure.

³⁷Bernabé kuamejénre nga kueko Juan, xi 'ba nde Marcos 'mi, ³⁸tunga Pablo kitsu nga bi nda tjin nga kueko xuta xi kitsik'endu nangi Panfilia 'ba nga bi kiko nduju xare. ³⁹Kabi kuánre xinkjin 'nda nga kitsintjit'a xinkjin. 'Ba Bernabé kiko Marcos 'ba ja'as'en barku nga kiji isla xi Chipre 'mi. ⁴⁰Yejerañu Pablo kiskja'ajin Silas 'ba, jaskan nga je kjinike'nda ngaya ntsja Na'enchana ngat'are nts'ia, 'etju. ⁴¹'Ba ja'a nangi Siria ko nangi Cilicia 'ba kitsjare kjuañukakun xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi kio tjindu.

Timoteo fitjenggi Pablo

16 'Ba 'batsa'en Pablo echu naxinanda Derbe ko naxinanda Lистра. 'Ba kio tsabexkun jngu xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo xi Timoteo 'mi. Nare Timoteo jngu chjun judío xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús, tunga na'enre jngu xuta griego. ²'Ba nts'ia xi tjindu naxinanda Lистра ko naxinanda Ikonio nda nchja ngat'are Timoteo. ³Pablo kuamejénre nga Timoteo kueko 'ba titjun kitsa'en circuncidar, tuxi bi ch'o kuanire xuta judío xi tjindu kui nga'ndebiu. Ngat'a ngats'i be = nga na'enre Timoteo jngu xuta griego kuán.

⁴'Ba xki nga'nde ña ja'a, kitsuyare xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús mé = xi 'enda ko xinkjin nchja chinga apóstol ko nchja chingare ningu xi tjindu naxinanda Jerusalén, tuxi sik'etjusunni. ⁵'Bamani, xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo 'ñu kuakjain ngisare 'ba xki nixtjin nkjin kuan ngisa.

Pablo fi nangi Macedonia

⁶'Ba 'batsa'en Pablo ko nchja xi tjenko ja'a nangi Frigia 'ba ko nangi Galacia, ngat'a Isennixtjintsjere Na'enchana bi kitsja'ndere nga sikja'axtiuya enre Na'enchana nangi Asia. ⁷Kionga echu tiñare nangi Misia, nchjabiu kuamejénre nga kjua'as'en nangi Bitinia, tunga Isennixtjintsjere Jesús bi kitsja'nde nganire. ⁸Kui kjuañu tu ja'axtiu ndiya nangi Misia nga kiji naxinanda Troas.

⁹'Ba ngajñu, Pablo tsabe ngaya niñare jngu xuta xi Macedonia tse'e xi seña nduju 'ba titsu nga ti'bet-s'are: "Ndibai nangi Macedonia 'ba tisekonii." ¹⁰'Ba kionga Pablo tsabe kibi, ta'a tseketsubandaj nga kuangiin nangi Macedonia. Ngat'a kjinikja'etsjeen nga Na'enchana tinchjani tuxi sikja'axtiuyani ri enre xuta xi kio tjindu.

Pablo ko Silas echu naxinanda Filipos

¹¹'Ba 'batsa'en tsijñee barku xi 'etju naxinanda Troas, 'ba tsangin ndiyee isla xi Samotracia 'mi, 'ba nga kuanyujun, echii naxinanda xi Neápolis 'mi. ¹²'Ba 'etjii kio 'ba tsangin naxinanda Filipos, jngu naxinanda titjunre nangi Macedonia, kioña nkjin xuta xi Roma tse'e tjindu. 'Ba jó ján nixtjin ts'andayani kio.

¹³Nga xutu 'etjii ngajin naxinando 'ba tsangin tiñare ña fa'a ndajio, kioña kjinikja'etsjeen nga xuta mañajan nga fako Na'enchana. Kio tsiketsubai nga kik'inya ri ngat'are Na'enchana yanchjin xi kuañajan kui nga'ndebiu. ¹⁴'Ba jngu chjun xi Lidia 'mi, xi naxinanda Tiatira tse'e xi bateña najñu kuán xi chji, kui xi bekun Na'enchana 'ba tibasen ñojon ion. 'Ba Na'enchana kitsiko inimare nga ngisa nda yasen ñojon ngisare en xi tinchja Pablo. ¹⁵'Ba 'batsa'en ñatjen kizatenda chjunbiu ko xinkjin, 'ba 'ets'ani nga kuetsubai ndaba.

—Tsa kjuakixi nga tebixun nga makjainna ngat'a tse'e Na'enna Jesús, jabiu ndeketsubo ni'yaná —kitsuni 'ba 'ñu 'e-neni nga kuetsubai ndaba.

Pablo ko Silas chanis'en nduya

¹⁶'Ba 'bi kuán, kionga temangiin nga'nde ña xuta fako Na'enchana, kio kiskajiin jngu ki'ndi chjun xi chu'nda xi tijñajinre isennixtjin xi mare tsa'enxki. Xi naire ne tse ton jenre ngat'are mé = xi 'bejñatsejen kui ki'ndi chjunbiu nga tsa'enxki. ¹⁷Kui ki'ndi chjunbiu kitsjengini 'ba kiski'ndaya tjenngini:

—Kui jmibi xi chu'ndare Na'enchana xi 'ñu je, xi inyabaku ndiyanu jótsa'en k'uangiu —kitsu.

¹⁸Nkjin nixtjin 'ba kitsa'en. Tuchan Pablo bi nde kichukjuakonire. Kitsiku'beya 'ba kitsure isennixtjin xi tijñajinre ki'ndi chjunbiu:

—Ko nga ja'enre Jesucristo texinra nga t'etukajin_ri ki'ndi chjunbi.

'Ba ndekuini chubabiu isennixtjinbiu t'etukajinre ki'ndi chjunbiu.

¹⁹Tunga kionga xi naire tsabe nga bi nde kuan kuejen ngisanire ton, kitsuba Pablo ko Silas 'ba 'efe kju'a'ñu ngixkun nchjaxo ña ma ndetsin. ²⁰'Ba kitsikinya ngixkun nchja juez.

—Kui nchjabi xi nchja judfo 'ba kjuasi inya'bejnā naxinandana —kitsu—. ²¹'Ba inyabakuya kjuachinga xi bi ma nik'tetjusan ña 'ba ninga bi ma ña'an, ngat'a Roma = tsajan.

²²'Ba 'batsa'en xuta naxinando kuastinere Pablo ko Silas, 'ba nchja juez 'exa nga ngat'axjere najñure nchjabiu 'ba nga ko ya ngatjas'enire. ²³Jaskan nga je 'ñu nkjin ndiya yajare, kiskanis'en nduya 'ba 'exare xuta xi tsikuenda nduyo nga nda sikuenda nchjabiu. ²⁴Kionga je kitsa'ere kju'a'ñu xutabiu, kiko Pablo ko Silas 'ba kiskanis'en nga'nde ña ngisa 'mo chun nduyo, 'ba 'e'ñu tsjan tsjan ndsaku.

Nga kuandai Pablo ko Silas ngaya nduyo

²⁵Tunga joruni tsa masen nistjen, yejerañu Pablo ko Silas inyafako 'ba inyasekonire Na'enchana, 'ba xi yak'a xi tjindu nduyo inyamina ñojonre, ²⁶tukjia'a ja'a jngu chon xi niki 'ñu =, xi niki 'etsujmeyare xjo ngindere nduyo. 'Ba ndekuini chubabiu kitju'i ngayéje xuntjare nduyo, 'ba kitjunda ngayéje na'ñu kicha xi titsu'ñuni xi inya nduyo. ²⁷Kionga xuta xi tsikuenda nduyo ja'are 'ba tsabe nga xuntjare nduyo tixa tete, ts'axje kichare nga mejénre sik'en yojore, ngat'a kitsikja'etsjen nga xi inya nduyo je 'etju. ²⁸Tunga Pablo kiski'ndaya:

—Tumé nikue yojori, ngat'a nga'e = tetsubaj ngatsi'i —kitsure.

²⁹'Ba 'batsa'en xuta xi tsikuenda nduyo tsi'a jngu ndi'i 'ba tu mangatsanga ja'as'en ngaya 'ba niki tifatsekun = nga tsakasenkunch'int'are Pablo ko Silas. ³⁰'Ba kio ts'axje ngojó 'ba tsiningiyare:

—Jun na'en —kitsure—, ¿mé = xi tjinnere nga sa'aan tuxi k'uangiña?

³¹—Ngatamakjainri ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, 'ba k'uangi = ni ji 'ba ko xingi —kitsingojo Pablo ko Silas.

³²'Ba jako ngat'are enre Na'enchana xutabiu 'ba ko ngatsi'i xi tjindu ndaba. ³³'Ba ndekuini chubabiu ngajñu, xutabiu yanejun ña onre Pablo ko Silas, 'ba ta'a kui ko ngatsi'i xinkjin kisa-tenda. ³⁴Jaskan kiko ndaba 'ba kitsikjén, 'ba ngatsi'i tsja kuánre nga kuak-jainre ngat'a tse'e Na'enchana.

³⁵Nga je kis'e isen, nchja juez kitsikasen chapolicia nga kuetsure xuta xi tsikuenda nduyo nga ngatasik'endundai Pablo ko Silas. ³⁶'Ba 'batsa'en xuta xi tsikuenda nduyo kitsure Pablo en xi ja'ek'inre:

—Je nchja juez kitsikasen en nga k'uaxjenu —kitsure—. Kui kjuañu t'etjuñu nganda'e 'ba ko kjuaxiu tangiun.

³⁷Tunga Pablo kitsure nga jako chapolicia xi nchja juez kitsikasen:

—Jin xuta tse'e Roma ni, 'ba ngixkun xuta naxinanda yajani nga bi titjun kitsa'enni kju'a, 'ba kiskanis'enni nduyo. ¿Áññu nganda'e mejénnire k'uaxje'monini? ¡Junjun! Tusa kui suba ngatja'ek'axjeni.

³⁸'Ba 'batsa'en nchjabiu kiji ngani nga kike'ere nijmi nchja juez mé = xi kitsu Pablo, 'ba nchja juez kitsakjun kionga kjint'e nga nchjabiu xuta romano = nini. ³⁹Kui kjuañu ja'eki'anire kjuajetakun Pablo ko Silas, 'ba ts'axje 'ba 'ets'are nga ngat'etju ngajin naxinando. ⁴⁰Kionga je 'etju nduyo, Pablo ko Silas kiji ndaba

Lidia. 'Ba jaskan nga je tsabe nts'ia 'ba kitsjare kju'a'ñukakun, kiji ngani.

Mé xi kuata'en Pablo naxinanda Tesalónica

17 Pablo ko nchja xi tjenko ja'a naxinanda Anfípolis ko naxinanda Apolonia, 'ba jaskan echu naxinanda Tesalónica kioña jngu ni'ya sinagogare xuta judío kjiñña. ²Jotsa'en ngare Pablo, ja'as'en kio nga xutu. Ján nix-tjin nga xutu jako nijmi xuta mé = xi kua'indut'a enre Na'enchana. ³Kitsuyare xuta 'ba 'ejñachuyare nga Cristo tjinnere nga kju'a'a kjuanima 'ba nga kju'a'aya nganire ngajinre mik'en.

—Ngat'are kui Jesús kibi xi tebe'enuu nijmi nganda'e, kui = xi Cristo —kitsure.

⁴Yak'a xuta xi kio tjindu kuakjainre 'ba ñatjen kuañajanjinre Pablo ko Silas. 'Ba 'ba nde ne nkjin xuta griego xi bekun Na'enchana kuakjainre 'ba nkjin yanchjin xi nda 'yaxkunre ngayeje.

⁵'Ba 'batsa'en kuaxinre xuta judío xi bi makjainre. Kui xi inya'a yak'a nchja ch'okun xi semaya ndiyo, tuxi kuañajanni nga sa'en kjuasi ngajin naxinando. 'Ba ja'ekjankjanxtiu xuntja ndaba Jasón nga inyamangisjai Pablo ko Silas, tuxi k'uaxjeni 'ba singantsjanire xuta naxinando. ⁶Tunga kionga bi kuasjare, kiko kju'a'ñu ngixkun nchjaxo Jasón ko yak'a nts'ia xi kio tjindu. 'Ba 'bi kitsu nga kiski'ndaya:

—Nchja xi inyatsa'en kjuasi ngayéje ngasun'ndio, kui = xi 'ba nde je ja'e nga'e ngayeje. ⁷'Ba Jasón kiskjebetjo nchjabiu ndaba. 'Ba ngats'i nchjabiu inyamangane kjuatexumare César 'ba inyatsu nga tjin ngijngu ngaku titjun xi Jesús 'mi —kitsu.

⁸Kionga xuta naxinando 'ba ko nchjaxo kjint'e enbi, ka'nda bi be mé = xi sikja'etsjen. ⁹Tunga jaskan nga Jasón ko nchja xi yak'a 'echjintjai yojore, kit-sik'endundai ngani.

Mé xi kitsa'en Pablo ko Silas naxinanda Berea

¹⁰'Ba 'batsa'en ta'a nga je jñu, nts'ia kitsikasen Pablo ko Silas naxinanda xi Berea 'mi. Kionga echu kio, ja'as'en ni'ya sinagogare xuta judío. ¹¹'Ba kui xuta judíobi xi ngisa nda kjuafa'etsjenre nga ko mare nchja xi naxinanda Tesalónica tse'e, 'ba tsja tsa'en inya ñojon en xi kinchja Pablo. Nyujun nyujun 'exkiya enre Na'enchana tuxi skueni tsa kjuakixi xi inya'mire. ¹²'Bamani, nkjin kuán xi kuakjainre, 'ba ngajinre xuta griego 'ba nde kuakjainre, nkjin yanchjin xi nda 'yaxkunre 'ba ko nkjin xuta xi'in ngayeje.

¹³Tunga kionga xuta judío xi tjindu naxinanda Tesalónica kjint'e nga Pablo 'ba nde titsikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Berea ngayeje, ja'e kio 'ba 'ejña nganire kjuasi xuta naxinandabiu. ¹⁴Tunga ta'a nts'ia kitsikasen Pablo ngandai ndachikun, yejerañu Silas ko Timoteo tsik'endu ngisa naxinanda Berea. ¹⁵'Ba nchja xi kikaniya ndiya Pablo 'nda naxinanda Atenas jendiba ngani nga je kjint'e en xi kitsikasen Pablo, nga kuetsure Silas ko Timoteo nga ngatamañajant'a xati nganire.

Pablo tsikja'axtiuya enre Na'enchana naxinanda Atenas

¹⁶Kionga Pablo tikuya naxinanda Atenas nga kjuechu Silas ko Timoteo, 'ñu ba kuánre inimare nga tsabe nga ngajin naxinando kitse na'en xi ntsja xuta kuan-dani. ¹⁷'Bamani, ngaya ni'ya sinagoga jako xuta judío ko xi bi judío xi bekun Na'enchana, 'ba nyujun nyujun jako xi mañajan ña ma ndetsin.

¹⁸'Ba nde Pablo jako nijmi yak'a nchja nkjin kakun xi epicúreo 'mi ko yak'a xi estoico 'mi.

—¿Mé= xi mejénre kuetsuna nganda'e xutabi xi tuxkia nga mare en? — kitsu yak'a.

'Ba kja'ere kitsu:

—Tibe'e=ru nijmi ngat'are kja'e na'en.

'Bi kitsu nchjabiu ngat'a Pablo titsikja'axtiuyare en ndare Jesús 'ba nga xuta kjua'aya nganire ngajinre mik'en. ¹⁹'Ba 'batsa'en nchjabiu kiko nga'nde xi Areópago 'mi 'ba tsiningiyare:

—¿A kuan xié mé= en xatse xi tabakuyani? —kitsure—. ²⁰Ngat'a techukoni en xi kje nu'yajjin. Kui= kjuañu mejénnini xianii jó tsunire kibiu.

²¹'Bi kitsu ngat'a ngatsi'i xuta xi Atenas tse'e ko xuta xi xin nangire xi kio tjindu, kui xi tu matsjare nchja nijmi asa minya ñojon jngu en xatse. ²²'Ba 'batsa'en Pablo tsakasen nduju nga masenre nchja xi kuañajan nga'ndebiu xi Areópago 'mi 'ba 'bi kitsure:

—Jun, xi Atenas tsojon, ngu te'beña nga jun ne 'ñu 'yakun na'en xi tjin ngasun'ndebi, ²³ngat'a kionga tsu'baa ngajin naxinandanu, tsa'bia nga nkjin mani na'en xi 'yakun. 'Ba nde tsa'bia jngu altar kioña 'bitsa'en kua'indut'a: “Ngat'are na'en xi bi 'yare.” 'Bamani, Na'en xi 'yakun xi bi 'yo, kui ngat'are tebe'enuu nijmi.

²⁴'Kui Na'en xi kitsa'en ngasun'ndio ko ngayéje tsajmi xi tjinre 'ba kui= xi batexumare ngank'aa ko t'anangiu. Kui bi 'bejñaya ningu xi xuta tsinda. ²⁵Bi machjenre tsa xuta kuatesinre. Tumé machjenre, ngat'a kui= xi tsja tsi'ina kjuabenichun 'ba ko ntjo xi chjujnda 'ba ko ngayéje tsajmi xi tjin. ²⁶'Ba ngat'are jngu xuta kitsa'enni ngayéje naxinanda xi tjin ngasun'ndio 'ba 'enda nixtjin ko nga'nde ña k'uendu nga jngu jngu. ²⁷'Bi kitsa'en meni nga ngatsi'i kuangisjaini Na'enchana, joni tsa tu ntsja tifini nga kuan kuasjaire, ninga bi kjin tijñana Na'enchana nga jngua jngua.

²⁸'Ngat'a tu ngat'are Na'enchana tetsubachunña 'ba niteya 'ba tjinna kjuabenichun, jotsa'en 'ba nde kitsu yak'a nchja nkjin kakun xi tjindu ngajinnu: “Ntjere Na'enchana ña.” ²⁹'Bamani, tsa ntjere Na'enchana ña, bi tjinnere nga sikja'etsjan tsa 'ba kji'i Na'enchana joni na'en xi kuandakoni ton xi oro ni ko ton xi plata ni 'ba ko ndiojo. Kui tsajmi xi xuta 'benda jotsa'en nga mare 'ba jotsa'en tsikja'etsjen.

³⁰'Na'enchana tu ja'axtiunk'a mé= xi xuta kitsa'en nixtjin kuatse jan, ngat'a kje bejin. Tunga nganda'e tuñañu nga tjindu xuta, Na'enchana tifakoya ngatsi'i xuta nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjua'e ngani ngixkun Kui. ³¹Ngat'a Na'enchana je 'ejñare nixtjin kionga ko kjuakixi kuanre kjua xuta ngasun'ndebi. 'Ba xuta xi Na'enchana kitsa xare, kui= xi sa'enre kjua. Kui= xi kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba 'batsa'en yakutsejenre ngatsi'i xuta nga kjuakixi = kibiu —kitsu Pablo.

³²Kionga nchjabiu kjint'e ngat'are nga kjua'aya nganire xuta ngajinre mik'ion, tjin xi tsejnuke Pablo. Tunga tjin yak'a xi kitsu:

—Mejénni kuinu'ya nganii ngat'are kibi kja'e nixtjin.

³³'Ba 'batsa'en Pablo 'etjujin kio, ³⁴'ba tjin yak'a xi kuakjainre, xi kitjenngi Pablo. Jngu xi Dionisio 'mi, xi 'ba nde mañajanko nchjabiu nga'nde xi Areópago 'mi, 'ba nde kuakjainre jngu chjun xi Dámaris 'mi 'ba ko yak'a ngisa.

Mé xi Pablo kitsa'en naxinanda Corinto

18 'Ba 'batsa'en Pablo 'etjuni naxinanda Atenas 'ba kiji naxinanda Corinto. ²'Ba kio kiskajin jngu xuta judío xi Aquila 'mi, xi kitsin naxinanda xi Ponto 'mi. Kui xi sa'e chuba nixtjin ja'eni nangi Italia ko Priscila xi chjunre,

ngat'a Claudio xi xuta titjunre xuta romano 'enere ngatsi'i xuta judío nga tjinnere nga k'uetjujin naxinanda Roma. 'Ba Pablo kikon xutabiu. ³'Ba kio tsik'ejñajinre 'ba kitsa'exako nga kitsinda ni'ya xi najñu ni, ngat'a tujngu xa mare ko xutabiu. ⁴'Ba ngantsjai nga xutu Pablo kikjako xuta ni'ya sinagoga 'ba 'ejñat-sejenre xuta judío ko xuta griego nga kjuakixi = mé = xi tinchja.

⁵Kionga Silas ko Timoteo 'etju nangi Macedonia 'ba echu naxinanda Corinto, Pablo tu kui xa kitsa'en nga kitsikja'axtiuya enre Na'enchana 'ba kitsikixiyare xuta judío nga Jesús kui = xi Cristo. ⁶Tunga xuta judío kuastike Pablo 'ba ch'o kitsure. Kui kjua Pablo 'etsujmeni najñure, 'ba kitsure:

—Tsojon = je nga chojo. Bi an tjinna je. 'Ba ba'anire nganda'e kjuikuan xuta xi bi judío.

⁷'Ba 'batsa'en 'etju kio 'ba kiji ndaba jngu xuta xi Ticio Justo 'mi, xi bekun Na'enchana 'ba ndaba kjiñat'a tiñare ni'ya sinagoga. ⁸'Ba Crispo, xi ngakure ni'ya sinagoga, ko ngatsi'i xinkjin kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. 'Ba nde nkjin xuta xi naxinanda Corinto tse'e kuakjainre 'ba kiatenda kionga kjint'e en xi titsikja'axtiuya Pablo.

⁹'Ba 'batsa'en Na'enchana jako Pablo nga nistjen joni jngu chini:

—Bi kuin —kitsure—. Janda tikja'axtiuye ion 'ba bi 'bechje ndsu'bai. ¹⁰Ngat'a an tejñakora, 'ba tu'yá kuan si'onri. Ngat'a ne nkjin xuta tjinna kui naxinandabi.

¹¹'Ba Pablo tsik'ejña kio jngu nu masen nga yakuyare enre Na'enchana xuta xi naxinanda Corinto tse'e. ¹²Tunga nixtjin nga Galión batexuma nangi Acaya, xuta judío jngu kitsa'en kjuafa'etsjenre nga kuastike Pablo. 'Ba kiko nga'nde ña Galión 'benda kjua.

¹³—Kui xutabi tjimangane kjuatexumo —kitsu—. Ngat'a kja'e

tsa'en tibakuyare xuta nga tjinnere nga xiakun Na'enchana.

¹⁴Pablo je mején kuinchja tsakaiñu, tunga Galión jakotitjun xuta judío nga 'bi kitsure:

—Jun xuta judío, tsa te'minuu ngat'are jngu kjua asa tsajmi xi 'ñu ch'otjin, an tjinnere nga k'uenda 'ba kuasen ñojon_nuu. ¹⁵Tunga kibi, kui xi tu ngat'are en ko ja'en 'ba ko ngat'are kjuatexumanu. Kui kjuañu jun t'endasubakoñu xingiu. Bi mejénna k'uenda kjua ngat'are kibi.

¹⁶'Ba tso'oxje nchjabiu nga'nde ña 'benda kjua. ¹⁷'Ba 'batsa'en ngatsi'i xuta kitsuba jngu xuta Sóstenes 'mi, xi ngakure ni'ya sinagoga, 'ba nde kio ye'enire xutabiu nga'nde ña Galión 'benda kjua. Tunga Galión bi kitsisinre mé xi kuán.

Pablo fi ngani naxinanda Antioquía

¹⁸Pablo ts'andaya ngisare nkjin nixtjin nga tsik'ejñajinre nts'ia xi tjindu naxinanda Corinto. 'Ba jaskan nga je kitsikixant'a, ja'as'en jngu barku 'ba ñatjen ko Aquila 'ba ko Priscila kiji nangi Siria. 'Ba nga echu naxinanda Cencrea, Pablo 'ejun yeje ntsja ku, tuxi yaku chuyani nga titsik'etjusun jngu en xi kitsa'enko Na'enchana. ¹⁹Kionga echu naxinanda Éfeso, Pablo kitsik'endu Aquila ko Priscila 'ba ja'as'en ni'ya sinagoga, kioña jako xuta judío. ²⁰'Ba xuta judíobiu 'ets'are nga nkjin nixtjin ngat'ejña ngisa, tunga Pablo bi kuakjainre.

²¹—Tsa Na'enchana mejénre, kjua'ekun ngani_nuu —kitsu nga kitsikixant'a.

Jaskan tsijin jngu barku 'ba 'etjuni naxinanda Éfeso. ²²Kionga echu naxinanda Cesarea, tsijin naxinanda Jerusalén tuxi sit'endanire xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi kio tjindu, 'ba jaskan kiji ngani naxinanda Antioquía. ²³'Ba jaskan nga

je ts'andayare jó ján nixtjin kio, 'etju nga ja'a xki nga'nde xi tjindu nangi Galacia 'ba ko nangi Frigia. Tsakaseko ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús jotsa'en kixi kuinya ngixkun Na'enchana.

Jotsa'en Apolos kitsikja'axtiuya enre Na'enchana

²⁴ 'Ba kui nixtjinbiu jngu xuta judío xi Apolos 'mi, xi kitsin naxinanda Alejandría, echu Éfeso. Kui xi jngu xuta xi tsja tsa'en tsikja'axtiuya 'ba 'ñu be xujun enre Na'enchana. ²⁵ Nda kisakuyare mé = xi tse'e Na'enna Jesús 'ba ko ngayéje kakun kinchja nga kixi yakuya ngat'are Jesús. Tunga bi nda mankjainre ngat'are nga satenda xuta, ngat'a kjint'e nga tu Juan yatenda xuta. ²⁶ 'Ba 'batsa'en 'etuts'inre nga kinchja ko kjuañukakun ni'ya sinagoga. 'Ba kionga Aquila ko Priscila kjint'ere Apolos, kikit'axin 'ba ngisa nda kitsuyare ndiyare Na'enchana.

²⁷ Kionga Apolos kuamejénre nga kuaje nangi Acaya, nts'ia xi tjindu naxinanda Éfeso tsakaseko. Kitsi'indure jngu xujun xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tjindu nangi Acaya, tuxi nda skjebetjoni Apolos. 'Ba kionga Apolos echu kio, tsakaseko 'ñu nkjin xuta xi ngat'are kjuandare Na'enchana je kuakjainre. ²⁸ Ngat'a ngixkun ngatsi'i xuta kitsuya ko kjuañukakun nga bi kjuakixi mé = xi tsu xuta judío. Yakuya mé = xi kua'indut'a enre Na'enchana 'ba 'batsa'en 'ejñatsejen nga Jesús xi Cristo.

Mé xi Pablo kitsa'en naxinanda Éfeso

19 Yejerañu Apolos tijña naxinanda Corinto, Pablo ja'axtiu ngijñacha xi tjindu nangi Asia 'ba echu naxinanda Éfeso, ña kiskajin yak'a xuta xi je kuakjainre ngat'a tse'e Jesucristo. ² 'Ba kitsure Pablo nga tsiningiyare:

—¿A kisakunu Isennixtjintsjere Na'enchana kionga kuakjainnu?

—Ninga kje nu'yajjín tsa tjin Isennixtjintsjere Na'enchana —kitsingojo nchjabiu.

³ —¿Ñára kjuasatenda xi kisakunu? — kitsure Pablo.

—Jotsa'en yatenda Juan —kitsu ngani nchjabiu.

⁴ 'Ba 'batsa'en Pablo 'bi kitsure:

—Juan yatenda xuta xi je kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba ja'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba kitsure nga ngatamakjainre ngat'are xi kjuale jaskanre kui. 'Ba xi ja'e jaskanre kui, Jesús = .

⁵ Kionga nchjabiu kjint'e kibi, ngat'are ja'enre Na'enna Jesús kisatenda. ⁶ 'Ba kionga Pablo yanere ntsja nchjabiu, ja'etse ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba kinchja kja'e kuanga en 'ba kinchja enre Na'enchana jotsa'en nchja nchja chinga profeta. ⁷ 'Ba tejó mani nchjabiu.

⁸ Jánru sa kiji Pablo ni'ya sinagoga nga kitsikja'axtiuyare enre Na'enchana xuta ko kjuañukakun. Kitsuyare 'ba 'ejñatsejen ngat'are ña batexuma Na'enchana. ⁹ Tunga tjin yak'a xi taja kitsa'en inimare 'ba bi kuamejénre nga kuakjainre. Tusa ch'o tsa'en kinchja ngixkun ngatsi'i xuta ngat'are ndiya xatse xi tibakuya Pablo. Kui kjuañu Pablo tsakasent'axinnire 'ba kiko xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús ni'ya scuelare jngu xuta xi Tirano 'mi. 'Ba nyujun nyujun jako xuta kio. ¹⁰ 'Ba 'ba kitsa'en jó nu, 'ba 'batsa'en ngatsi'i xuta xi tjindu nangi Asia, xi judío ko xi griego, kjint'e enre Na'enchana.

¹¹ 'Ba Na'enchana kitsjare kjuañu Pablo nga kitsa'en kjuakun xi ya'e. ¹² Ka'nda xuta kiko pañu ko najñu fat'a xi Pablo kitsiko. Kui xi fikore xuta xi inyafesun, 'ba kuanda chi'in xi kunre 'ba 'etukajinre isennixtjin xi bi nda.

¹³Tunga tjin yak'a nchja judío xi semaya ndiya xi mare 'baxjejin isennix-tjin xi bi nda xi tjindu ngajinre xuta. Kui xi kuamejénre kitsichjen ja'enre Na'enna Jesús:

—Ngat'are ja'enre Jesús xi Pablo tit-sikja'axtiuya, texin_nuu nga t'etukajun —kitsure isennixtjin xi bi nda.

¹⁴'Ba 'ba kitsa'en ngayatu ki'ndi xi'inre jngu xuta xi ngakure na'mi judío xi Esceva 'mi. ¹⁵Tunga jngu nixtjin isennixtjin xi bi nda jako nchjabiu nga kitsingojore:

—'Bexkunã Jesús ko Pablo, tunga jun, ¿'yá = ñu jun?

¹⁶'Ba xuta xi tijnajinre isennixtjin xi bi ndo kiskjijunre nchja xi yatu 'ba kiskjanko 'ba kitsa'enre. 'Ba 'batsa'en nchjabiu tsanga nga kua'onre 'ba niki kitsikayusti = nga 'etjuni gaya ni'yabiu. ¹⁷Ngatsi'i xuta xi tjin naxinanda Éfeso, xi judío 'ba xi griego, kjint'e mé xi kuán. 'Ba ngatsi'i kitsakjun 'ba kitsu nga ja'enre Na'enna Jesús tjinre kjuaje.

¹⁸Nkjin xi kuakjainre ja'etsu ngixkun xuta ngayéje kjuach'o xi tjun kitsa'en.

¹⁹Yak'a xi kitsa'en kjuatje'e ja'eko xujunre 'ba yaka ngixkun ngatsi'i xuta. 'Ba kionga kuaxki chjire xujunbiu, kuánru yachute mi ton xi plata ni. ²⁰'Ba 'batsa'en enre Na'enchana ngisa kji'yare 'ba yakutsejen kjuañure.

²¹Jaskan kibi Pablo 'endiya nga kuaje nga'nde xi tjin nangi Macedonia ko nangi Acaya 'ba 'batsa'en janda sa'en ndiya nga kuaje ka'nda naxinanda Jerusalén.

—Jaskan nga kjuechaq kio, tjinnere nga 'ba nde kjuia naxinanda Roma — kitsu Pablo.

²²'Ba 'batsa'en kitsikasen nangi Macedonia jó nchja xi baseko, kui xi Timoteo ko Erasto. Yejerañu, tsik'ejña ngisa jó ján nixtjin nangi Asia.

kjuasi xi kis'e naxinanda Éfeso

²³'Ba 'ba kuán kui nixtjinbiu, kis'e naxinanda Éfeso jngu kjuasi je ngat'a tse'e ndiya xatsere Jesús. ²⁴Ngat'a jngu xuta xi Demetrio 'mi, xi tsa'exako plata, kui xi tsinda kusunre ningure diosa Artemisa. 'Ba 'ñu tse ton jenre nchja xi mare tsinda tsajmibiu. ²⁵Ngu Demetrio 'eñajan nchja xi tsa'exat'are 'ba ko nchja xi ndekuini xabiu tsa'enni.

—Jun na'en —kitsure—, 'ya = ñu nga tse ton 'beñana xabi. ²⁶Tunga te'yañu 'ba tenu'ya = ñu mé = xi tita'en Pablo bi tsa tu nga'e naxinanda Éfeso 'ba = nde nituña nga'nde xi tjin nangi Asia. Titsu nga kuixu xi tjinre kjuakixi, 'ba titsu nga na'en xi ntsjaxu xuta tsindani bi na'en. 'Ba nkjin xuta je kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre. ²⁷'Ba bi tsa tu xana xi ngi'nde ti'baxje, 'ba = nde ko ningure diosa je Artemisa ch'o tsa'en ti'baxje ngayeje. Bi nde xiakunni kjuajere diosabi xi bekun xuta xi tjindu nangi Asia ko ngayéje ngasun'ndio.

²⁸Kionga nchjabiu kjint'e kibi, niki 'ñu = kuakjanre 'ba kiski'ndaya:

—'Ñu je Artemisa diosare xuta xi Éfeso tse'e! —kitsu.

²⁹'Ba xuta naximando, bi be mé = xi sa'en. Ngu jngu kitsa'en kjuafa'etsjenre nga kikja'a jngu xuta xi Gayo 'mi 'ba jngu xi Aristarco 'mi, kui xi nangi Macedonia tse'e xi tjenko Pablo. Kiskjefe nga kiko nga'nde kioña mañajan xuta naxinando. ³⁰'Ba Pablo kuamejénre nga kjuas'as'en ña kuañajan xuta naxinando, tunga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús bi kitsja'ndere. ³¹Yak'a xuta xa xi tjindu nangi Asia xi nda ya'a Pablo 'ba nde kitsikasen enre nga tsi'are nga bi kjuas'as'en nga'nde ña kuañajan xuta naxinando.

³²Yejerañu nga'nde ña kuañajan xuta naxinando, 'ñu kiski'ndaya 'ba si'a kitsa'en xuta, ngat'a bi be mé = xi tjima

'ba ngisa nkjin mani xi bi be ánñu kio kuañajanni xuta. ³³Tunga yak'a ngajinre xutankjiun kitsuyare jngu xuta xi Alejandro 'mi mé = xi tjima. Kui xi kit-sunginiña xuta judío ngixkun ngatsi'i xuta. 'Ba 'batsa'en Alejandro kiskjenitjen ntsja nga tsi'are xutankjiun nga k'uen-duxiu, tuxi kuinchjantjaini xuta judío. ³⁴Tunga kionga xutankjiun tsabe nga kui jngu xuta judío, jngu kitsa'en jndare nga kiski'ndaya jóru hora:

—¡Ñu je Artemisa diosare xuta xi Éfeso tse'e! —kitsu.

³⁵'Ba 'batsa'en xuta chjine en xi kio tjinre xa kuánre kitsik'enduxiu naxinando.

—Jun na'en xi Éfeso tsojon —kitsure—, ngatsi'i xi tjin ngasun'ndio be = nga naxinanda Éfeso tjinre xa nga tsikuenda ningure diosa je xi Artemisa 'mi ko isenre xi jendibani ngank'aa nga nga'e ja'ekejen. ³⁶'Ba 'batsa'en tu'yá kuan kue'mo kibi. Kui = kjuañu machjenni nga xiu kuetsubo jun 'ba tikja'etsjion mé = xi si'on. ³⁷Ngat'a nchja xi kafa'eko nga'e bi ja'ekja'acheje mé = xi inya ningu ninga bi ch'o titsure diosana.

³⁸'Bamani, tsa Demetrio 'ba ko nchja xi tsa'exako tjinkore kjuua xuta xi yak'a, kui xa tjinni nchja juez ko nchjaja ngat'endako kjuua xinkjin. ³⁹'Ba tsa tjin ngisa kja'e kjuua xi kjuangu, kui = xi s'enda kionga mañajan nchjaxo. ⁴⁰Nganda'e ne tjekun tetsuba ngat'a kuan s'engia ngat'are mé xi kuán nganda'e nga si'a teña'an ninga tsajain kjuajín tsakaiñu. Tsa xjangingiyana ngat'are kibi, bi 'ya jó kuixan.

⁴¹Kionga je kitsu kibi, kitsikixant'a xuta xi kio kuañajan.

Pablo fi nangi Macedonia

20 Kionga naxinando je tsik'enduxiu, Pablo 'eñajan xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna

Jesucristo 'ba kitsjare kjuua'ñukakun 'ba kitsubakja. Jaskan, kitsikixant'a 'ba kiji nangi Macedonia. ²'Ba ja'a xki nga'nde xi kio tjin 'ba 'ñu 'enere xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús nga jako. Jaskan echu nangi Grecia ³kioña tsik'ejña ján sa. 'Ba kionga je mején kjuua'as'en barku xi kueko nangi Siria, kjint'e en nga nchja judío je joyanire nga ch'o siko kui. 'Ba kui = kjuañu 'endiya nga kuaje ngani ndiya xi fini nangi Macedonia.

⁴Kui nchjabi xi tjenko Pablo, xi Sópater xi jngu xuta xi naxinanda Berea tse'e xi ki'ndire Pirro, Aristarco ko Segundo (nchja xi naxinanda Tesalónica tse'e), Gayo xi naxinanda Derbe tse'e, Timoteo, ko Tíquico 'ba ko Trófimo (nchja xi nangi Asia tse'e). ⁵Kui nchjabi kitsjentitjun 'ba kiskuyani naxinanda xi Troas 'mi. ⁶Yejerañu jin, jaskan nga je ja'a s'i kionga chine niñuxtila xi tsajainre na'yu san, tsijñee jngu barku 'ba 'etjii naxinanda Filipos. Xi ma'ónni nixtjin echutjenngii naxinanda Troas, ña ts'andayani yatu nixtjin.

⁷Nixtjin xi 'betuts'inre semana kuañejeen nga kuakjanyee niñuxtila. Pablo yakuyare xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús, ngat'a nixtjin nga kuanyujun k'uetju kio. 'Ba kindujuko enre 'nda masen nistjen. ⁸'Ba nkjin ndi'i inyati ngank'a ni'ya ña kuañejeen. ⁹'Ba jngu chana'en xi Eutico 'mi tijñaxtiu ventano. Kui xi kuanijñare kionga tsé kindujuko enre Pablo. Kionga je 'ñu tiki-jñafe, kintjainngi 'nda piso xi majánni, 'ba je mik'en nga kichjunitjen. ¹⁰'Ba 'batsa'en Pablo 'etukajen = 'ba tsik'ejña tsindinere chana'enbiu 'ba kitsubakja.

—Bi kun, ngat'a tijñakun —kitsu Pablo.

¹¹'Ba 'batsa'en kinijin ngani. Yakjanya niñuxtila 'ba kiskine, 'ba jaskan Pablo kindujuko ngani enre nga jako xuta ka'nda nga kis'e isen, 'ba 'batsa'en kiji.

¹²'Ba chana'enbiu nde, je tijnakun nga kiko xuta ndaba, 'ba ngat'are kibiu ngat-si'i ngisa tsja kis'ere kakun.

¹³Jin tsangintijin ko barku 'nda naxinanda Asón, ña kuañejen ko Pablo. Ngat'a 'batsa'en kui je 'endakoni, ngat'a kuamejénre nga ndiya t'anangi kua-jeni. ¹⁴'Ba kionga Pablo kiskajiin naxinanda Asón, tsijin barku 'ba tsangin naxinanda xi Mitilene 'mi. ¹⁵'Etjuni kio 'ba nga kuanyujun tsitjai isla xi Qufo 'mi, 'ba xi majóni nixtjin echii isla xi Samos 'mi. Kjinikja'ayee naxinanda Trogilio 'ba nga kuanyujun echii naxinanda Mileto. ¹⁶'Ba 'ba kjiñe'een ngat'a Pablo bi kuamejénre nga kuaje ndiya xi fi naxinanda Éfeso, tuxi bi k'uandayanire nga'nde xi tjin nangi Asia. Ngat'a maxatire nga kjuachu naxinanda Jerusalén, ngat'a mejénre k'uejña kio kionga k'uetju s'i pentecostés.

En xi Pablo kitsure nchja chingare ningu naxinanda Éfeso

¹⁷Tunga kionga echii naxinanda Mileto, Pablo kitsikasen en nga kinchjare nchja chingare ningu naxinanda Éfeso. ¹⁸'Ba kionga ja'e nchjabiu, Pablo kitsure:

—'Yañu jotsa'en tsakateñajin nuu ngatsi'u 'nda nixtjin nga titjun ja'eña nga'e nangi Asia. ¹⁹Tetsa'exat'a ra Na'enchana nga 'ñu ts'axjenimaa yojona, 'ba kiski'ndaa nga on kuánre inimana mé= xi joyata'enna nchja judío. ²⁰Tunga bi yejent'ia ra nga ye'e nuu nijmi mé= xi nda ngat'anu. Yakuya nuu ngixkun xuta ko gaya ni'yanu. ²¹Je 'ba kixinkixi ra xuta judío ko xuta griego nga tjinnere nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kju'a'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba kuakjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo.

²²'Ba nganda'e tefia naxinanda Jerusalén nga tetsik'etjusun ra

Isennixtjintsjere Na'enchana. 'Ba bi 'biá mé= xi kuata'aan ngajaan. ²³Tunga ngayéje nga'nde ña fia tsuyatitjunna Isennixtjintsje nga nduya ko kjuanima tikuyana. ²⁴Tunga bi mafona ngat'are kjuabenichunna. Bi 'ñu chjire kibiu ngat'a tsa'an. Tu jngu tsajmi xi mejénna, mejénna nga ko kjuatsja kjuachukjet'a mé= xi tetsa'aan 'ba sijnguaa xa xi kitsjana Na'enna Jesús, nga xinkixia ngat'are en ndare xi 'bejña chuya kjuandare Na'enchana.

²⁵'Ba be=re takuaan nga bi nde xi aninuu ngatsi'u jun xi ja'ekun nuu 'ba kitsikja'axtiuya nuu nga Na'enchana xi batexuma. ²⁶'Bamani, nixtjin nganda'e tebe'eyakixi nuu nijmi nga bi an tjinna je, tsa tjin xi chaja. ²⁷Ngat'a tumé 'e-jña'mo nuu. Je kixin nuu ngayéje mé= xi mejénre Na'enchana.

²⁸'Bamani, chutsejen ru yojonu 'ba tikuendo ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. Ngat'a Isennixtjintsjere Na'enchana kitsja xanu nga jun xi sikuendo ningure Na'enna Jesús, xi ko jinre tsatseni. ²⁹Ngat'a 'be=ña kibi. Jaskan nga kjuia, kju'a'e ngajinnu nchja xi mejénre sichaja xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, jotsa'en tjiundsejen ngajinre chutsanga. ³⁰'Ba ka'nda ngajinnu s'e xi kuakuya en xi bi kjuakixi, tuxi xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna kuetjenngini. ³¹Kui kjuañu tikuendañu yojonu. Tikja'etsjion nga ján nu, nga nixtjin 'ba nga nistjen, bi kitsikja'ayaa nga ko ndaxkuan jakoya nuu nga jngu jngu.

³²'Ba nganda'e, nts'ia xian, gaya ntsja Na'enchana tetsike'nda nuu. Ngatasekonu en xi nchja ngat'are kjuandare Na'enchana, kui enbiu xi kuandre sjanu kjuañu ngixkun Na'enchana 'ba sjanu mé= xi sakure ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana. ³³Bi kuamejénna tsa sitsa'aan ton xi plata ni nginga xi oro ni nginga najñu xi tse'e kja'e

xuta. ³⁴Jun 'yañu jotsa'en kitsa'exaa tuxi kisakunina mé= xi kuachjena 'ba nde mé= xi kuachjenre xi tjenkona. ³⁵Ngantsjai 'ejña kusun_nuu nga 'batsa'en tjinnere si'axa, tuxi kuisekoña xuta xi tsajainre mé= xi machjenre. Tikja'etsjion enre Na'enna Jesús xi tsu: "Ngisa = nda ni nga kua'a tu'banire nga kua'ena."

³⁶Kionga je 'ba kitsu Pablo, tsakasenkunch'in 'ba ñatjen ko ngatsi'i jako Na'enchana. ³⁷'Ba ngatsi'i kiski'nda nga kitsubakja 'ba 'endsu'a Pablo. ³⁸Ñu kuabare xutabiu ngat'are en xi kitsu Pablo nga bi nde skue ngisani. 'Ba kikaniya ndiya ka'nda ña kijn̄a barku.

Nga Pablo kiji naxinanda Jerusalén

21 Kionga je kjinik'endi nts'ia, 'batsa'en tsitjas'een jngu barku 'ba tjen ndiya tsangin isla xi Ko 'mi. Nga kuanyujun echii naxinanda Rodas, 'ba jaskan echii naxinanda Pátara. ²Naxinanda Pátara kisakun̄i kja'e barku xi tifi nangi Fenicia, kui xi tsijn̄a_r̄i 'ba tsangin. ³Nga jaskan nga kji'yee isla xi Chipre 'mi, tsitjat'a_r̄i ngate skjunn̄i nga tsangin nangi Siria. 'Ba 'batsa'en echii naxinanda Tiro, ngat'a kio tjinnere stjujeen ch'are barku.

⁴'Ba kionga je kiskajiin xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo xi kio tjindu, yatu nixtjin kuánni ko kui. Nts'iabi kitsure Pablo nga bi ngatji naxinanda Jerusalén, ngat'a Isennix-tjintsjere Na'enchana yakutsejenre mé= xi kuan. ⁵Kionga je ja'a nixtjinbiu, 'etjunii kio 'ba kikaniya ndiyani ngatsi'i xi xi'in ko xi yanchjin 'ba ko ki'ndi nistire 'nda nga 'etjujiin naxinando. 'Ba ngandai ndachikun tsikinyakunch'i-in 'ba kichukue Na'enchana. ⁶Jaskan nga je kjinikixant'aj xingii, jin tsitjas'een barku, 'ba kui kiji ngani ndaba.

⁷Barkubiu 'etjukonij naxinanda Tiro 'ba tsangin naxinanda Tolemaida. Kjinite'nda_r̄i nts'ia xi tjindu kio 'ba jngu nixtjin kuankoni. ⁸Nga kuanyujun 'etjii kio 'ba echii naxinanda Cesarea. 'Ba 'batsa'en tsanginketsubai ndaba Felipe. Kui xi 'ba nde tsikja'axtiuya en ndare Jesús, 'ba 'ba nde tjinre xa ngajinre nchja xi yatu mani xi baseko nchja chinga apóstol. ⁹Felipe tjinre ñujun ki'ndi yanchjin xi xungu, xi yanchjin profeta kuán. ¹⁰Je nkjin nixtjin tjinre nga kio tetsubai kionga ja'eni nangi Judea jngu profeta xi Agabo 'mi. ¹¹Kui xi ja'ekunni 'ba ja'akja'a tjiuxinjndere Pablo 'ba 'et'a'ñu ntsja ko ndsaku 'ba kitsu:

—Isennixtjintsjere Na'enchana tsu nga 'bitsa'en k'uet'a'ñu xuta xi naire tjiuxinjndebi nchja judío xi tjindu naxinanda Jerusalén. 'Ba singantsjare nchja xi bi tse'e Israel.

¹²Kionga je kinu'yee kibi, jin ñatjen ko xuta xi kio tjindu kik'ets'a_r̄i Pablo nga bi ngatji naxinanda Jerusalén.

¹³—¿Ánñu techi'ndañu 'ba tenibanu? —kitsu Pablo—. Ngat'a tjiingukakuñ nga bi tsa tu set'aña, 'ba = nde nga kueya naxinanda Jerusalén ngat'are Na'enna Jesús.

¹⁴Kionga bi kuán kjini'indai inimare Pablo, tumé nde kik'inni_r̄i.

—Ngatjama jots'en mejénre Na'enchana —tu kik'in ngisa_r̄i.

¹⁵Jaskan kibi tsiketsubandai 'ba tsangin naxinanda Jerusalén. ¹⁶Kikoni yak'a nchja xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo xi naxinanda Cesarea tse'e. 'Ba tseue ndaba jngu xuta xi isla Chipre tse'e xi Mnasón 'mi, xi je nda'e kuakjainnire ngat'a tse'e Jesús. Kui xi kitsja'nden̄i nga kuetsubai ndaba.

Pablo fikun Santiago

¹⁷Kionga echii naxinanda Jerusalén, tsja tsa'en kiskjebetjoni nts'ia. ¹⁸Nga

kuanyujun Pablo ko jin tsanginchiin Santiago. 'Ba kio tjindu ngatsi'i nchja chingare ningu nga echij. ¹⁹'Ba 'batsa'en Pablo kitsite'ndare nchjabiu 'ba tsajfani tsa'en ye'ere nijmi ngayéje mé = xi Na'enchana kitsa'en ngajinre xuta xi bi judío ngat'are xa xi kitsjare Na'enchana. ²⁰Kionga nchjabiu kjint'e enbi, kitsichjire Na'enchana 'ba kitsure Pablo:

—Ji nts'e, je 'yeē nga nkjin mi mani xuta judío xi je makjainre ngat'a tse'e Jesús, 'ba ngatsi'i 'ñu bekun kjuatexumo. ²¹'Ba je kik'ere nijmi ngat'a tsiji nga tebakuya ri ngatsi'i xuta judío xi tjindujinre xi bi judío nga ngat'e-jñat'axin kjuatexumare Moisés, 'ba nga te'mi ri nga bi sa'en circuncidar ki'ndire 'ba nga bi sik'etjusun kjuachingana.

²²'Ngu, ¿mé = xi ma ña'anre? Ngu kjuint'e = xutabiu nga je ja'e nga'e. ²³Kui kjuañu ngisa = ndani nga 'bi si'en: Nga'e tjindujinni ñujun nchja xi sik'etjusun jngu en xi je 'endako Na'enchana. ²⁴T'ikue 'ba titsjekue yojori ngixkun Na'enchana. T'echjintjai tuxi nchjabiu k'uejun yejen ntsja ku. 'Batsa'en ngatsi'i xuta skue nga 'ba nde ji tenik'etjusun kjuatexumo 'ba nga bi kjuakixi mé = xi kjint'e ngat'a tsiji.

²⁵'Ba xuta xi bi judío xi je makjainre ngat'a tse'e Jesús, jin je kjinikasen ri jngu xujun ngat'are mé = xi kichubayani ri. 'Ba kik'in ri nga bi ngatakjine tsajmi xi kitsa'ere joni chje na'en xi ntsja xuta kuandani, 'ba nga bi jin ngatakjine 'ba nga bi ngakjine yojore tjiuba xi kjindusin, 'ba nga bi ngatatsa'en kjuachajngi.

²⁶'Ba 'batsa'en Pablo kiko ngañujun nchjabiu 'ba nga kuanyujun kitsitsjeko yojore ngixkun Na'enchana. Jaskan ja'as'en ningu tuxi kuetsuni kji-a'á = ñu kjuet'a nga sitsje yojore 'ba kji-a'á = ñu tjinnere nga kjuae'eko chjere nga jngu jngu.

Nga nduba Pablo

²⁷Kionga je mején kjuet'a xi mayatuni nixtjin xi machjen nga tsitsje yojore xuta ngixkun Na'enchana, yak'a nchja judío xi jendibani nangi Asia tsabe Pablo ngaya ningu. 'Ba 'batsa'en kitsa'en kjuasi ngajinre ngatsi'i xuta naxinando 'ba kit-suba Pablo ²⁸nga 'ñu kiski'ndaya:

—jJún na'en xi Israel tse'e, tisekonij! —kitsu—. Kui xutabi tuchuña tsu'ba nga tibakuya tsi'ire xuta nga bi chjire xutana ko kjuatexumare Moisés 'ba ko ningubi. Ka'nda ja'as'enko nchja xi bi judío nga'e nga kitsijndi nga'nde tsjebi ngixkun Na'enchana.

²⁹'Ba kitsu nchjabiu ngat'a ja'ba je tsabe Trófimo, xi jngu xuta xi naxinanda Éfeso tse'e, kionga tjenko Pablo ngajin naxinando. 'Ba nchjabiu kitsikja'et-sjen nga Pablo ja'as'enko xutabiu ngaya ningu ngayeje.

³⁰'Ba 'batsa'en si'a kitsa'en ngatsi'i xuta naxinando 'ba tu mangatsanga ja'e xuta. Kitsuba Pablo 'ba kiskjefe nga ts'axje ningu 'ba ta'a 'echja xuntjare ningu. ³¹'Ba xuta naxinando je mején sik'en Pablo, kionga xi ngakure chasoldadu romano echure en nga si'a inyatsa'en ngatsi'i xuta xi naxinanda Jerusalén tse'e. ³²Kui xi ta'a'eñajan chasoldadu 'ba tsangatsanga ña kuañajan xuta naxinando. Kionga xuta tsabe nga xi ngaku 'ba ko chasoldadu ndiba, bi nde yajanire Pablo.

³³'Ba 'batsa'en xi ngakure chasoldadu kitsitiña, kitsuba Pablo 'ba 'exa nga seta'ñu ko jó na'ñu kicha. Jaskan tsiningiyare 'yañu kui 'ba mé = xi kitsa'en. ³⁴Tunga tu kja'e kjuanga kitsu xutankjiun, 'ba bi kuankjinre xi ngakure chasoldadu mé = xi tjima, ngat'a si'a inyatsa'en xuta. Kui kjuañu 'exani nga kueko Pablo ña 'bendu chasoldadu. ³⁵Kionga echu escalónre ña 'bendu chasoldadu, tjinnere tsaka'anijin

Pablo, ngat'a 'ñu kjan inyamare xuta naxinando. ³⁶Ngat'a 'ñu nkjin xuta inyakji'ndaya:

—¡Ngat'en xutabiu! —inyatsu nga tjenggire.

Pablo nchjntjai yojore ngixkun xuta naxinando

³⁷Kionga je xanis'en Pablo ña 'bendu chasoldadu, 'bi kitsure xi ngakure:

—¿A kuan kjuakongutjunra?

—¿A mari nukjua en griego? —kitsu xi ngakure chasoldadu—. ³⁸¿A bi tsa ji ni xi nangi Egipto tse'e xi je nda'e 'e-tuts'innire jngu kjuachan nga kuastike chikunre Roma 'ba kiko nangi t'axin ñu-jun mi nchja xi tsikjesun xuta?

³⁹—An = ña jngu xuta judío —kitsu Pablo—. Kitsian naxinanda Tarso, naxinanda je xi tijñajinre nangi Cilicia. Temi'ara, ta'e'ndechinaa nga kjuakua xutankjiun.

⁴⁰'Ba kionga je kitsa'e'ndere, Pablo tsakasen ndujusun escalón 'ba kiskjenitjen ntsja tuxi sik'exiuni xuta. 'Ba kionga je xiu tsik'endu, en hebreo jakoni.

22 —Jun nts'ia 'ba jun na'en xian, tasen ñojon mé = xi xin nuu nganda'e nga kuinchjantjaa yojona —kitsu.

²Kionga xuta kjint'e nga en hebreo tifako Pablo, ngisa xiu tsik'endu.

³—An = ña jngu judío —kitsu Pablo—. Kitsian naxinanda Tarso, naxinanda xi tijñajinre nangi Cilicia, tunga naxinandabi kuachaa. Nda yakuyana Gamaliel jotsa'en tijña kjuatexumare xuta chingana. 'Ba 'ba fa tsa'en 'ñu 'bekuan Na'enchana jo ño'on jun ngatsi'u nganda'e.

⁴'Kitsjengikiā xuta xi fitjenggi ndiya xatsere Jesús, ka'nda kuamejéñna nga kjuinik'en. 'Ba kiskjefia 'ba kiskanis'ian nduya a xi'in asa yanchjin. ⁵Na'mi titjun ko ngatsi'i nchja chingare naxinando kuan sikixiya ngat'are mé = xi texian. Kui xi kitsjana xujun xi sikasen ra xutana

xi tjindu naxinanda Damasco. Kui xujunbiu kitsjana kjuañu nga kikangisjaa kio xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús, tuxi kjua'ekoña nga'e Jerusalén nga kjuinikja'a kjuanima.

⁶'Tunga yejerañu, kionga tefia ndiyu 'ba nga je kuatiñat'a ra naxinanda Damasco, 'baru tsa nyusen, tukjia'a tsa'nandainu jngu ndi'i je xi jendibani ngank'aa. ⁷'Ba kiskaa t'angiu 'ba kjint'e ra jngu jnda xi kitsuna: “Saulo, Saulo, ¿añu tetsjengichaninaa?” ⁸'Ba 'batsa'en tsiningiya ra: “¿'Yá = ni ji, Na'en?” 'Ba 'bi kitsuna: “An = ña Jesús xi Nazaret tse'e xi ji tetsjengiche.” ⁹'Ba nchja xi tjenkōnā, tsabe ndi'u 'ba kitsakjun, tunga bi kjint'ere jnda xi jakōnā. ¹⁰'Ba an kixin ra: “¿Mé = xi mejénri nga sa'aan, Na'en?” 'Ba Na'enna kitsuna: “Tisetjen 'ba t'in naxinanda Damasco. Kio 'ba k'uin yejeri mé = xi tjinere nga si'en.” ¹¹'Ba 'batsa'en nchja xi tjenkōnā tsikinyangi tjiana nga kikōnā naxinanda Damasco, ngat'a kjuañure ndi'u kitsikana.

¹²'Ba kio tijña jngu xuta xi Ananías 'mi xi 'ñu bekun Na'enchana jotsa'en kua'indut'a kjuatexumare Moisés. Nda nchja ngat'are kui ngatsi'i xuta judío xi kio tjindu. ¹³Kui xi ja'ekunna 'ba kitsitiñat'ana nga kitsuna: “Ji nts'ia Saulo, ngatamatsejen nganiri.” 'Ba ndekuini chubabiu kuán kiskutsejen'a kui. ¹⁴'Ba Ananías kitsuna: “Na'enre xuta chingana kiskja'ajinri, nga ji xi kuankjinri mé = xi mejénre 'ba nga xie Xuta xi kixi ngixkun Na'enchana 'ba nga kjuinu'ye jndare. ¹⁵Ngat'a ji xi k'uikue enre ngayéje ngasun'ndio 'ba sikixiya ri ngatsi'i xuta ngat'are mé = xi kji'ye 'ba kjinu'ye. ¹⁶'Ba nganda'e bi nde chuya ngisani. Tisetjen 'ba ngasatendai. Tanejin jeri nga kjuinukjue ja'enre Na'enchana.”

¹⁷'Ba 'batsa'en ja'e ngañaa naxinanda Jerusalén. 'Ba kionga tefakua Na'enchana ngaya ningū, kitsa'enā joni jngu

chini. ¹⁸ 'Ba tsa'biã Na'enna Jesús, 'ba 'bi kitsuna: “Tikitsai nga t'etjufani ngajin naxinanda Jerusalén, ngat'a nchjabiu bi kuatesinre en xi k'uinya_ri ngat'ana.” ¹⁹ 'Ba 'bi kixin_ã: “Ji Na'en, kui nchjabiu be = nga xki ni'ya sinagoga kiskjefia nga kiskanis'ian nduya 'ba yaja_ã xuta xi makjainre ngat'a tsiji. ²⁰ 'Ba kionga kjinik'en Esteban, xi kit-sikixiya ngat'a tsiji, an kio fa tesiaan nga tjiingukakuan mé xi kuán, ka'nda kitsikuenda = ñã najñure nchja xi kit-sik'en.” ²¹ Tunga Na'enna Jesús 'bi = kitsuna: “T'in, ngat'a an kjin tetsikasenra nga k'uinchin xuta xi bi judfo.”

Pablo गया ntsja xi ngakure chasoldadu

²² 'Ba xuta naxinando 'ndasani enbiu yasen ñojon, tunga kio 'etuts'in nganire nga si'a kitsa'en:

—jTusa ngat'en xuta xi 'ba kji'u! — kitsu—. jBi machjen tsa k'uejñakun!

²³ 'Ba janda inyakji'ndaya 'ba in-yakanikja'a najñure 'ba inya'betsojolin isen chojo. ²⁴ Kui kjuañu xi ngakure chasoldadu 'exani nga xanis'en Pablo गया ñã 'bendu chasoldadu, 'ba 'exa nga s'ere, tuxi kuetsuyani áññu 'batsa'en inyakji'ndayani xutankjiun ngat'are. ²⁵ Tunga kionga je tji'ñure tuxi kuajanire, Pablo tsiningiyare chasoldadu xi kio tjinre xa:

—¿A ma se'ere jngu xuta romano xi kje ñã'anjinre kjua? —kitsure.

²⁶ Kionga chasoldadubiu kjint'e kibi, kikun xi ngakure.

—Chutsejen_ri yojori mé = xi si'en, ngat'a kui xutabi jngu = xuta romano — kitsure.

²⁷ 'Ba 'batsa'en xi ngakure chasoldadu kitsitiñat'are Pablo 'ba tsiningiyare:

—'Ba t'ínna, ¿a ji = ni jngu xuta romano? —kitsure.

—Jun —kitsu Pablo.

²⁸—'Ñu tse ton kis'engina an nga kuán jngu xuta romano —kitsu xi ngakure chasoldadu.

—Tunga an, kui = ñã 'nda nga kitsian —kitsu ngani Pablo.

²⁹ Kui kjuañu ta'a tsikinyat'axinni nchja xi kuajare Pablo tsakaiñu, 'ba ka'nda xi ngakure chasoldadu kitsakjun kionga tsabe nga jngu xuta romano = nini xi 'eta'ñu.

Pablo nchjntjai yojore ngixkun nchjaja judfo

³⁰ Nga kuanyujun, xi ngakure chasoldadu kuamejénre nga nda skue áññu nchja judfo inyabangini Pablo. Kui kjuañu kiskjendani na'ñu kicha xi tji'ñukonire 'ba 'exa nga kuañajan nchja ngakure na'miu 'ba ko ngatsi'i nchjaja judfo. 'Ba 'batsa'en ts'axje Pablo 'ba kitsikasen ngixkun nchjabiu.

23 'Ba 'batsa'en Pablo kiskutsejen'a nchjaja xi kio kuañajan: —Jun nts'ia —kitsure—, ka'nda nganda'e xiu = tjin kjuafa'etsjenna ngixkun Na'enchana ngat'are jotsa'en tefikuã yojona.

² 'Ba 'batsa'en Ananías xi na'mi titjun 'exare nchja xi inyat'a tiñare Pablo nga ngatamo'o'a ts'a.

³—Na'enchana ko'ot'ari ji, xuta jó nkjain —kitsu Pablo—. Ji kio teni nga tebendai kjua jotsa'en tijña kju-atexumo. ¿Áññu temiyuneni mé = xi kua'indut'a kjuatexumo nga te'bexai nga kuichut'ana?

⁴—jÁññu ch'o te'mini_ri na'mi titjun xi Na'enchana kitsja xare! —kitsu nchja xi kio inyatiña.

⁵—Jun nts'ia —kitsu Pablo—, bi 'be'ian tsa na'mi titjun. Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Bi ch'o 'mi_ri xutaxare naxinandari.”

⁶ 'Ba kuankjinre Pablo nga ngajinre nchjajo tjindu yak'a nchja saduceo ko

yak'a nchja fariseo. Kui kjuañu 'ñu kinchjani:

—Jun nts'ia —kitsure—, an ña jngu fariseo 'ba nde xichana nchja fariseo kuán. Tjiña'an = na kjuat'at' tekuyaa nga kjuat'aya nganire xuta ngajinre mik'en.

⁷ Kionga 'ba kitsu Pablo, nchja fariseo ko nchja saduceo 'etuts'inre nga josiko xinkjin. Yakjanya yojore nchja xi kio kuañajan. ⁸ Ngat'a nchja saduceo tsu nga bi nde kjuat'ayanire xuta ngajinre mik'en 'ba nga bi tjin ankjele ninga isennixtjin. 'Ba tunga nchja fariseo makjain yejere ngat'are kibiu. ⁹ 'Ba ngatsi'i 'ñu kiski'n-daya. 'Ba 'batsa'en yak'a nchja chjine kjuatexuma xi mako nchja fariseo tsisetjen 'ba 'ñu kinchja:

—Tumé xi ch'o tjin tisakuni ngat'are xutabi —kitsure—. ¿'Baá kuan tsa jngu isennixtjin asa jngu ankje jako?

¹⁰ Kionga je ngisa 'ñu josiko xinkjin nchjabiu, kitsakjun xi ngakure chasoldadu romano tsa nchjabiu sixi Pablo. Kui kjuañu 'exani nga chasoldadu k'uaxjijinni Pablo ngajinre nchjabiu 'ba kueko ngani ña 'bendu chasoldadu.

¹¹ 'Ba nistjen nga kuanjyun Na'enna Jesús kuatsejenre Pablo.

—Ngat'etsjare takuin —kitsure—. Ngat'a jofatsa'en tenikixiye ngat'ana nga'e naxinanda Jerusalén, 'ba fa nde tsa'en tjinnere nga k'uinikja'axtiuye ngat'ana naxinanda Roma.

Nchja judío joyare nga sik'en Pablo

¹² Nga kuanjyun yak'a nchja judío joyare 'ba 'endako kjuat'at' xinkjin 'ba kitsja ts'a nga Na'enchana ngatatsjare kjuana'en tsa skine niñu asa k'ui nanda tsa kje tsik'enjin Pablo. ¹³ Maru ts'axtiu yachan nchja xi 'batsa'en joyata'en Pablo. ¹⁴ 'Ba 'batsa'en nchjabiu ja'ekun nchja ngakure na'miu ko nchja chingare naxinando 'ba 'bi kitsure:

—Kik'endakue kjuat'at' xingii 'ba kika'ee ndsu'bai nga Na'enchana ngatatsjani kjuana'en tsa xinee niñu asa s'ii nanda tsa kje nik'enjin Pablo. ¹⁵ Kui kjuañu nganda'e jun ko nchjaja xi yak'a chja'ani ru xi ngakure chasoldadu nga ngatja'eko Pablo nyujunni, nga'e ngixkún. T'in ru nga mejénnú ngisa nda xio kjuare. 'Ba jin kuetsubandai nga sik'en kionga kje fa'ejin —kitsure nchjabiu.

¹⁶ Tunga ki'ndire ndichja Pablo kjin-t'e en xi joya'more nchjabiu. 'Ba 'batsa'en ja'as'en ña 'bendu chasoldadu nga kike'ere nijmi Pablo. ¹⁷ 'Ba Pablo kinchjare jngu chasoldadu xi kio tsikuenda 'ba kitsure:

—T'iko ri chi'ndibi xi ngakunu, ngat'a tjin = en xi kuetsure.

¹⁸ Kui kjuañu chasoldadu kikoni chi'ndibiu ña tijná xi ngakure.

—Xuta xi tijná nduya xi Pablo 'mi kinchjana 'ba ts'iana nga kjuat'ekua nga'e ngixkuin kui chi'ndibi —kitsure chasoldadubiu—. Tjinxu jngu en xi kuetsuri.

¹⁹ 'Ba 'batsa'en xi ngakure chasoldadu kiskjebe ntsja chi'ndibiu 'ba tsiningiyat'axinre:

—¿Mé = en xi mejénri k'uinnaa? — kitsure.

²⁰ 'Ba chi'ndibiu kitsure:

—Nchja judío je joyare nga skui'ari nga k'uikue Pablo nyujunni ngixkun nchjajo. Kuetsuxuri nga ngisa nda mejénre skue kjuare Pablo. ²¹ Tunga bi ngatamakjainri kibiu, ngat'a inyakuya'mo ts'axtiu yachan nchja xi mejénre sik'en Pablo. 'Ba je kitsja ts'a nga Na'enchana ngatatsjare kjuana'en tsa skinexu niñu asa k'uiXu nanda tsa kje tsik'enjin Pablo. Je tjindunda nganda'e nga inyakuyare mé = xi sji ji —kitsure.

²² 'Ba 'batsa'en xi ngakure chasoldadu kitsikixant'a chi'ndibiu.

—Tu'yá 'be_ri nijmi mé = xi kik'innaa
—kitsure.

**Pablo nikasen ngixkun
xuta titjun Félix**

²³ 'Ba 'batsa'en xi ngakure chasoldadu
kinchjare jó chasoldadu xi batexumare
jngu jngu sientu 'ba kitsure:

—T'endundo jó sientu chasoldadu xi
kuaje ndsaku = ni, yachute ko kan xi
k'uendukjare chakabayu 'ba jó sientu
xi kua'a lanza, tuxi kuajeni naxinanda
Cesarea chubá ñajan ngajñu. ²⁴ 'Ba
nde tinyando chakabayu xi k'uejñak-
jare Pablo. Tanginko tuxi nda kjuECHUNI
ngixkun xuta titjun Félix.

²⁵ 'Ba 'batsa'en xi ngakure chasol-
dadu kitsinda jngu xujun 'ba 'bitsa'en
kitsi'indu:

²⁶ “Claudio Lisias titsikasenri
kjuate'nda xuta titjun Félix. ²⁷ Kui
xutabi xi tetsikasenra nga'e, kui xi
nchja judío kitsuba 'ba kuamejénre
kitsik'en. Tunga kionga kjint'ia
nga xuta romano = nini, 'ba tsa'en
kikuá chasoldaduna 'ba ts'axjejian
ngajinre nchjabiu. ²⁸ 'Ba kitsikasia
xutabi ngixkun xutaxa judío, ngat'a
kuamejéna skuiá mé = kjuañu
inyabangini. ²⁹ 'Ba tsa'bia nga
inyabangi ngat'are mé = xi kua'indut'a
kjuatexumare nchjabiu 'ba tumé xi
kichaninejere xutabi bakinre nga
kueya 'ba ninga tsa nduya k'uejña.
³⁰ Tunga kjint'ia en nga nchja judío
joya'more nga sik'en. Kui kjuañu ta'a
kitsikasennira. 'Ba nde je kixin_ri nchja
xi inyabangi nga tjinnere nga ngixkuin
kuetsu mé = xi tjinkore xutabi.”

³¹ 'Ba 'batsa'en chasoldadu kiko Pablo
ngajñu naxinanda xi Antípatris 'mi jot-
sa'en kis'exare. ³² Nga kuanyujun cha-
soldadu xi kiji ndsaku = ni ja'e ngani
ña 'bendu. Tu kui xi tjindukjare chak-
abayu kiko ngisa Pablo. ³³ Kionga echu
naxinanda Cesarea, kitsjare xujunbiu

xuta titjun 'ba nde kitsingantsja Pablo
ngayeje. ³⁴ Kionga je 'exkiya xujunbiu,
xuta titjunbiu tsiningiyare Pablo ñá = ñu
jendibani. 'Ba kionga kjint'e nga nangi
Cilicia tse'e, ³⁵ 'bi kitsure:

—Kionga kjuae nchja xi inyabangiri,
kuasen ñojonra.

'Ba jaskan 'exa nga kuakuenda Pablo
ni'ya masenre Herodes.

**Pablo nchjntjai yojore
ngixkun xuta titjun Félix**

24 Kionga ja'a ón nixtjin, echu
Ananías xi na'mi titjun naxi-
nanda Cesarea, 'ba tjenko yak'a nchja
chingare xuta judío ko jngu xuta xi
Tértulo 'mi, xi 'bets'antjai xuta. Kui xi
echukangi Pablo ngixkun xuta titjun.
² 'Ba kionga ja'echani Pablo, 'batsa'en 'e-
tuts'inre Tértulo nga yangi 'ba kitsu:

—Xik'uechjiri, ji xuta titjun, ngat'a
tsiji tjinni kjuaxiu nganda'e ngat'a
nda = tebatexumai ko kjuankjin kakunri
ngat'are kjuandare naxinandani.
³ Ngayéje kibi tsja maní nga sakuni
nitukjia'añu 'ba nituña nga'ndeñu 'ba
teba'erí kjuanda ji na'en, xuta titjun
Félix. ⁴ Tunga bi mejéna tsé kjuara
nixtjinri. Kui kjuañu temi'anira nga
tasen ñojon ngutjunchini.

⁵ 'Ngu je = kji'yee nga kui xutabi jngu
xuta ch'okun, xi titsa'en kjuasi ngajinre
ngats'i xuta judío xi tjin ngasun'ndio.
Kui = xi ngakure xuta xi Nazareno 'mi.
⁶ Ka'nda kuamejénre kitsijndi ninguni.
Kui = kjuañu kjindubani 'ba kuamején-
ni kjiña'an_ri kjuajotsa'en tjña kjuatex-
umani. ⁷ Tunga xi ngakure chasoldadu xi
Lisias 'mi ja'ekja'a kjuañuni ⁸ 'ba kitsuni
nga ji tjinnere kjuae'echunri jin xi tefangii
xutabi. Ngu kuan xjaningiya_ri, tuxi xi-
akixini mé = kjuatefangini xutabi —
kitsu Tértulo.

⁹ 'Ba nchja judío xi kio tjindu 'ba nde
kitsja en nga 'batjin kjua. ¹⁰ 'Ba 'batsa'en

xuta titjun kitsjare chubā ko ntsja Pablo tuxi kuinchjani.

—Tsjā manā nga kuinchjantjāa yojonā ngixkuin, ngat'a 'be=ñā nga je nkjin nu tjinri nga tebatexumai naxinandani —kitsu Pablo—. ¹¹ Jotsa'en kuan xie, sa'e= tjinna tejó nixtjin nga ja'etsichji_rā Na'enchana naxinanda Jerusalén. ¹² 'Ba ni'yá tsabena tsa tjin xi tefosikuā asa tsa tetsa'aan kjuasi ngaya ningu 'ba ninga ngaya ni'ya sinagoga-jín 'ba ninga ngajin naxinandojín. ¹³ Kui nchjabi tsajainre mé= xi kuakuchuya ngat'are mé= xi inyakaninejena.

¹⁴ 'Tunga xinrā kui enbi. Bekunña Na'enre xuta chingani jotsa'en tijña ndiyare Jesús, ndiya xi nchjabi inyatsure nga tjimangane kjuatexumani. Makjain yejena ngat'a tse'e mé= xi kua'in-dut'a kjuatexumani ko xujunre nchja chinga profeta. ¹⁵ An 'ba nde tekuya_rā mé= xi nchjabi inyakuyare, nga Na'enchana sikja'aya nganire ngatsi'i xuta ngajinre mik'en, xi nda kitsa'en ko xi bi nda kitsa'en. ¹⁶ 'Bamani, 'bene_rā yojonā nga tsje s'ejña kjuafa'etsjena ngixkun Na'enchana 'ba ngixkun xuta.

¹⁷ 'Nkjin nu kuánna nga bi tsakatejña naxinanda Jerusalén. Jaskan ja'e ngañaa nga ja'eko_rā ton chje naxinanda. 'Ba ja'etsja_rā kjuatjo Na'enchana. ¹⁸ 'Ba 'bi tetsa'aan ngaya ningu kionga je kitsitsjia yojonā ngixkun Na'enchana, kionga bi nkjin xuta tjin, 'ba tu'yá inyatsisi'a. Kio tsabena yak'a nchja judío xi jendibani nangi Asia. ¹⁹ Kui= xi tjin-nere nga kjuae ngixkuin nga kuangina tsa mé= kjuā xi tjinkona kui. ²⁰ 'Ba tsa tsajain, kui nchjabi ngatatsu mé= xi ch'otjin kisakure ngat'ana kionga kija ngixkun xutaxa judío. ²¹ Asa tu kui= kjuā kio=nga tejñajin_rā, 'ñu kinchjaa nga 'bi kixian: “Tjimanā kjuā nganda'e ngat'a tekuyaña nga kjuā'aya nganire xuta ngajinre mik'en.”

²² Xuta titjun Félix nda be ndiya xi tse'e Jesús 'ba kionga kjint'e enbi, 'e-jñat'ia kjuo.

—Kionga kjuā'e ngakure chasoldadu xi Lisias 'mi, kio= 'nda k'uendajian kjuanu —kitsure nchjabiu.

²³ 'Ba 'batsa'en 'exare chasoldadu xi tsikuenda Pablo nga janda ngat'ejña'ñu, tunga ngatatsja'ndere nga k'ujame ngandaire kio, 'ba nga kuan kjuā'ekore xinkjin mé= xi machjenre.

²⁴ Jaskan nga je jó ján nixtjin, Félix ja'eko chjunre xi jngu chjun judía xi Drusila 'mi. 'Exa nga kjuā'e Pablo 'ba yasen ñojon ánñu makjainnre ngat'a tse'e Jesucristo. ²⁵ Pablo kitsuyare jót-sa'en k'uejñat'axian jena ngixkun Na'enchana, 'ba jót-sa'en k'uech'ora yojona mé= xi tsu inimana, 'ba nga Na'enchana sa'enna kjuā ngat'are mé= xi teña'an. Tunga kionga xuta titjun Félix kjint'e mé= xi kinchja Pablo, kitsakjun.

—Tu t'inri nganda'e —kitsure—. Kionga kua'a nganina, kuinchjara.

²⁶ 'Ba 'ba nde xuta titjun Félix tikuyare nga Pablo sjare ton tuxi sik'ejñandaini. Kui kjuā 'ñu nkjin ndiya kinchjanire 'ba jako nijmi. ²⁷ 'Ba 'batsa'en jó nu ja'a, 'ba Porcio Festo tsik'ejña ngani xuta titjun nga'ndere Félix. 'Ba kionga jet'a xare Félix kitsik'ejña'ñu Pablo, tuxi nda xianire ngixkun xuta judío.

Pablo nchjntjai yojore ngixkun xuta titjun Festo

25 Kionga je ja'a ján nixtjin nga kiskjebe xare Festo, 'etjuni naxinanda Cesarea 'ba kiji naxinanda Jerusalén. ² 'Ba kio xi ngakure na'miu ko xutaxare xuta judío kitsuyare mé= kjuā inyabangini Pablo. ³ 'Ba tsi'are Festo jngu kjuanda, nga ngat'exa nga Pablo kuechani naxinanda Jerusalén, ngat'a mejénre sijngu mé= xi joyanire, nga ngaya ndiyo sik'en Pablo. ⁴ Tunga Festo kitsingojore nga Pablo kjiya

nduya naxinanda Cesarea 'ba nga je mején kuaje kio.

⁵—Ngatjikona nchja xi tjinre xa ngajinnu. Tsa tjin xi ch'otjin kitsa'en xutabiu, kiongatangi —kitsu.

⁶'Ba Festo ts'andayaru ngisare jin asa te nixtjin kiongajinre nchjabiu, 'ba jaskan kiji ngani naxinanda Cesarea. 'Ba nga kuanyujun tsik'ejñasun yaxile ña 'benda kjuā 'ba 'exa nga kuechja'a Pablo. ⁷'Ba kionga je ja'as'en Pablo, nchja judío xi jendibani naxinanda Jerusalén kit-sendaire 'ba kiskaninejere. Nkjin ka'a kjuā xi ne na'en tjinre yangi xi bi kuán 'endu chuba.

⁸—Nimé je tjinna —kitsu Pablo nga kinchjantjai yojore—. Bi tsa ngania kju-atexumare xuta judío 'ba ninga tse'e ningujín 'ba ninga tse'e xi ngaku titjun Césarjín.

⁹Tunga xuta titjun Festo mejénre nga nda xiare ngixkun nchja judío. Kui kjuañu tsiningiyanire Pablo:

—¿A mejénri k'uin naxinanda Jerusalén tuxi ngajaan k'uendaña kjuari? —kitsure.

¹⁰—Tesenña ngixkun xuta xi kitsja xare xi ngaku titjun César, ña tjinne nga s'enda kjuana —kitsu Pablo—. Ji nda 'ye nga tumé je tjinna ngat'are xuta judío. ¹¹Tsa ch'o kitsa'aan 'ba tsa kjendiya nga kueya, 'ba = nde tsja'ndia nga kueya. Tunga tsa bi kjuakixi ngayéje mé = xi inyabangina, tu'yá kuan singantsjana ngat'are nchjabiu. Temi'ara nga xi ngaku titjun César k'uenda kjuana.

¹²'Ba 'batsa'en Festo jako nijmi nchja xi baseko, 'ba jaskan jako ngani Pablo:

—Ji techje'e nga xi ngaku titjun César k'uenda kjuari. Ngu ngaku titjun César k'uinchin —kitsure.

Festo ko Agripa jako nijmi ngat'are kjuare Pablo

¹³Kionga je ja'a jó ján nixtjin, echu naxinanda Cesarea rey Agripa ko chjun Berenice nga kitsite'ndare Festo. ¹⁴Nkjin nixtjin ts'andayare kio, 'ba Festo ye'ere nijmi reybiu kjuare Pablo.

—Nga'e tijña jngu xuta xi Félix kitsik'ejña nduyo kionga jet'are xare —kitsure—. ¹⁵Kionga kijja naxinanda Jerusalén, xi ngakure na'miu ko xutaxare xuta judío yangi xutabiu 'ba tsi'ana nga k'uexaa nga kjuinik'en. ¹⁶'Ba kixin ra nga xutaxa romano bi 'batsa'en ngare tsa tuchuba 'bexa nga nik'en xuta. Ngat'a titjun farani xi tis'engi skjo'ako xi inyabangi, tuxi kuan kjuinchjantjaini yojore ngat'are mé = xi tis'engi.

¹⁷'Bamani, kionga nchjabiu ja'e nga'e, bi kitsik'andayaa. Ta'a fani nga kuanyujun tsakatejña nga'nde ña 'benda kjuā 'ba 'exa nga kuechja'a xutabiu. ¹⁸Tunga kionga kinchja nchja xi inyabangi, tumé kjuā xi ch'otjin joni xi ja'ba kitsikja'etsjia yangi. ¹⁹Tu 'esit'are ngat'are jotsa'en Pablo bekun Na'en xi tse'e xuta judío 'ba nga makjainre ngat'are jngu xuta xi je k'en xi Jesús 'mi, xi Pablo tsu nga tijñakun.

²⁰Tunga bi 'be'ian jótsa'en k'uenda kjuabi. Kui kjuañu tsiningiyani ra Pablo tsa mejénre kuaje naxinanda Jerusalén, tuxi jaan s'endani kjuare. ²¹Tunga Pablo tsi'a nga ngaku titjunre Roma k'uendare kjuā. Kui kjuañu 'exaña nga janda k'uejña'ñu ka'nda nga kuan sikasenra ngaku titjun César.

²²—An = 'ba = nde mejenna kjuint'e ra kui xutabiu —kitsu Agripa.

—Nyujunni kjuinu'ya ri —kitsure Festo.

²³Kui kjuañu nga kuanyujun, echuni Agripa ko chjun Berenice. Tu nima = xi kuán nga ja'as'en ña kuañajan xuta nga tjenko nchja ngakure chasoldadu ko

nchja ngakure naxinando. 'Ba 'batsa'en Festo 'exa nga ngatichja'are Pablo.

²⁴—Ji na'en rey Agripa ko jun na'en xi kuañajan nga'e —kitsu Festo—, nga'e tijña kui xutabi xi ngatsi'i nchja judío inyabangi. 'Ba inyatsa'en xuta judío xi tjindu naxinanda Jerusalén 'ba 'ba nde xi tjindu nga'e. Inyaksi'ndaya nga inyami'ana nga k'uexaa nga kjuinik'en xutabi. ²⁵Tunga ngat'ana, tumé kuas-jaina ngat'are xi kitsa'en xutabi nga kjenndiya nga kueyani. Tunga kui tsi'a nga s'enda kjuare ngixkun ngaku titjun xi tijña Roma. Kui kjuañu kitsikja'etsjenña nga sikasen ra jaan.

²⁶'Tunga bi nda 'biá mé = en xi si'indut'a xujun xi sikasen ra xuta xi kitsja xana. Kui kjuañu nga nga'e ja'ekoña xutabi ngixkún 'ba ji fani xi ja'ekora, rey Agripa, tuxi xjangingiyani ra 'ba 'batsa'en sakuna en xi sikasen ra ngaku tijun xi tijña Roma. ²⁷'Bamani tumé chjire tsa sikasiañ jngu xi kjiya nduya 'ba bi xian mé = kjuá tis'engini.

Pablo nchjntjai yojore ngixkun rey Agripa

26 'Ba 'batsa'en Agripa kinchja:
—Kuan kjuinukjuantjai yojori —
kitsure Pablo.

'Ba 'batsa'en Pablo kiskjenijin ntsja nga kinchjantjai yojore:

²—Ne tsja mana, rey Agripa, nga kuan kuinchjantjaja yojona ngixkuin nganda'e ngat'are ngayéje mé = xi nchja judío inyabangina. ³Ngat'a ji xi nda 'ye ngayéje kjuachingare xuta judío 'ba mé = xi fosiko xinkjin. 'Bamani, temi'ara nga sitsejndai yojori nga kuasen ñojonnaa.

⁴'Ngatsi'i xuta judío be = jót'sa'en tsakatejñajin ra 'ndani nga ki'ndia, ngat'a tsakat'ejñajinña nangina 'ba ko naxinanda Jerusalén. ⁵'Ba nde nchjabiu be = ngayeje 'ba kuan kuetsuyakixi tsa mejénre, nga an ña jngu fariseo 'ba ngantsjai kitsik'etjusun = ña

kjuachingare xuta fariseo xi 'ñu kixi ngisa ngajinni xi xuta judío 'mini.

⁶'Nganda'e tesiaan nga'e nga tis'enda kjuana ngat'a tekuyaña nga Na'enchana sik'etjusun en xi kitsuyatitjunre xuta chingani. ⁷Ndekuini en xi inyakyare nga sakure xuta naxinandani, xi tejó ka'a mani xuta chingani. Kui kjuañu inyatsichjinire Na'enchana 'ba inyatsa'ex-at'anire nga nixtjin nga nistjen. Ji na'en rey Agripa, ngat'are mé = xi tekuya ra = kui = kjuá inyabangina nchja judío. ⁸¿Áñu bi makjainninu nga Na'enchana sikja'aya nganire xuta ngajinre mik'en?

⁹'Nga nda'eñu, an 'ba = nde kitsikja'etsjan nga tjinnere nga sa'aan nkjin tsajmi xi ch'otjin ngat'are ja'enre Jesús xi Nazaret tse'e. ¹⁰'Ba 'ba = kitsa'aan naxinanda Jerusalén. Ko kjuañu ngakure na'miu, kiskanis'ian nduya xuta tsjere Na'enchana. Kionga nik'en, 'ba nde an xian nga 'ba ngatjama. ¹¹Nkjin ndiya kitsikja'aa kjuanima, tuxi kuetsuni nga bi makjainre. 'Ba 'ba kitsa'aan xki ni'ya sinagoga. 'Ba a tu 'ñu sti kuanna ngat'are xutabiu ka'nda kitsjengike = ña nituña nangiñu. ¹²Ko kjuafa'etsjenbiu tefia naxinanda Damasco, kionga je 'exana 'ba kitsjana kjuañu xi ngakure na'miu. ¹³Tunga nga nyusen kionga tjenyaa ndiyo, ji na'en rey, tsa'biá jngu ndi'i je xi jendibani ngank'aa, xi ngisa 'ñu ngisa ko mare ndi'ire tsu'biu. Kui xi tsa'nandaina 'ba ngandaire nchja xi tjenkona. ¹⁴'Ba 'batsa'en kiskai t'anangu 'ba kjint'ia jngu jnda xi en hebreo jakona. 'Bi kitsuna: "Saulo, Saulo, ¿áñu tjenngininaa? Nde ji teni'onniri yojori, joni jngu tjiundija kionga xi naire fuñare yayojo."

¹⁵'Ba 'ba kixian: "¿'Yá = ni ji, Na'en?" 'Ba 'bi kitsuna Na'enna: "An = ña Jesús, xi ji tjenngiche. ¹⁶Tunga tisetjen 'ba tisenkixi. Ngat'a sjaxa = ra, kui = kjuañu kitsitsejennira yojona. Tjinnere

nga si'axat'anaa 'ba sikixiye ngat'are mé= xi kji'ye ngat'ana 'ba ko mé= xi xia ngisai. ¹⁷ An sikuendarā ngat'a tse'e xuta naxinandari 'ba ngat'a tse'e xuta xi bi judío xi tetsikaskunra nganda'e. ¹⁸ Ji= ni xi xju'ingi tuxkun xuta, tuxi k'uetjuni na jnu chun 'ba kju'a's'en na tsejen chun, 'ba tuxi k'uetjunnā na ba-texuma chanayiu 'ba kju'a's'en na ba-texuma Na'enchana, 'ba tuxi sakunire kjuanichat'are jere ko jngu nga'nde ngajinre xuta xi tsje ngixkun Na'enchana ngat'a makjainre ngat'a tsa'an."

¹⁹ "Bamani, ji na'en rey Agripa, yasen űojon ra xi kuatsejennā xi jendibani ngank'aa. ²⁰ Titjun kitsikja'axtiuya ra enre Na'enchana xuta xi tjindu naxinanda Damasco 'ba jaskan xi tjindu naxinanda Jerusalén ko ngayéje nga'nde xi tjindu nangi Judea 'ba nde xuta xi bi judío ngayeje. Kixin ra nga ngatatsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba ngatja'e ngani ngixkun Na'enchana 'ba ngatatsa'en mé= xi k'uenduchuba nga je kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre. ²¹ Tu kui= kjuabiu nga nchja judío ja'etsubanina ngaya ningu 'ba kuamejénre nga sik'enna.

²² Tunga Na'enchana tibasekōga ka'nda nganda'e. Kui= kjuanu tojo tesenkixiña nga texinya ra xuta nima ko xi nyina. Ndekuini en xi tenchjaa jo nga kitsu nchja chinga profeta ko Moisés, mé= xi tjinnere nga k'uetjusun. ²³ Ngat'a kui kitsu nga Cristo tjinnere nga kju'a kjuanima 'ba nga kui titjun kju'a'aya nganire ngajinre mik'en, tuxi 'batsa'en sitsejennire naxinandani ko xuta xi bi judío jotsa'en k'uangi.

²⁴ Kionga Pablo 'ba kitsu nga tinchjantjai yojore, 'batsa'en kiski'ndaya Festo: —iSkaruri, Pablo! Ngat'a 'nu= chut'aye, kui= kju'a je kuaskaniri —kitsu.

²⁵ —Bi skana, ji na'en xuta titjun Festo —kitsu Pablo—. Tusa tenchjaa mé=

xi kjuakixi 'ba mé= xi 'batjin. ²⁶ Rey Agripa be= kibiu. Kui= kju'a 'nu nda ma tenchjaaña ngixkun. Ngat'a bere takuaan nga kui 'ba nde be ngayéje kibi. Ngat'a bi jngu nga'nde na 'mo chun nga 'bi kuán. ²⁷ Ji na'en rey Agripa, za makjainri mé= xi kitsu nchja chinga profeta? An 'be=na nga makjainri —kitsure.

²⁸ —iA ngutjun fani mejénri nga kuan jngu xi makjainre ngat'a tse'e Cristo? —kitsu rey Agripa.

²⁹ —Ninga tsa ngutjun fani 'ba ninga tsa tsé —kitsu Pablo—, temi'a ra Na'enchana nga bi tu ji tajngu, tusa ko ngatsi'i xi inyaminya űojonna nganda'e ngatamo joni an, ninga bi ko na'nu kichabi.

³⁰ 'Ba 'batsa'en tsisetjen reybiu ko xuta titjun 'ba ko chjun Berenice 'ba ngatsi'i xi kio tjinduko. ³¹ Kikjoyat'axinre kui kjuabiu.

—Tumé kitsa'en xutabiu xi kjenndiya nga kueya 'ba ninga tsa nduya k'uejña —kitsure xinkjin.

³² —Tsa xutabiu bi tsi'a nga ngaku titjun César k'uenda kjuare, kuan sik'e-jñandai tsakaiñu —kitsu Agripa nga jako Festo.

Pablo nikasen naxinanda Roma

27 Kionga je kitsikja'etsjen nga sikasenni jnangi Italia, kuangantsja Pablo ko kja'e ngisa nchja xi inya nduya ngaya ntsja jngu chasoldadu xi Julio 'mi xi jngu ngakure chasoldadure xuta titjun. ² Tsiñnee jngu barku xi naxinanda Adramitio tse'e, xi je mején kuaje nga'nde xi tjindundaire ndachikunre nangi Asia. 'Ba 'batsa'en tsangiin ngajin nanda 'ba 'ba nde tsekue Aristarco xi naxinanda Tesalónica tse'e, naxinanda xi tijñajinre nangi Macedonia. ³ 'Ba nga kuanyujun echii naxinanda xi Sidón 'mi, 'ba chasoldadu Julio kitsa'enre jngu kjuanda Pablo. Kitsja'ndere nga kikun nchja xi nda ya'a

tuxi kui nchjabiu kuan sjanire mé = xi machjenre.

⁴ 'Ba 'batsa'en 'etjukue barku kio 'ba tsitjandaj isla xi Chipre 'mi, ngat'a ntjo tjindiba jotsa'en temangiin. ⁵ Tsitjax-tiukjaj ndachikun ngandaire nangi Cilia cia ko nangi Panfilia 'ba echij naxinanda Mira, naxinanda xi tijñajinre nangi Licia.

⁶ Kio kisakure xi ngakure chasoldadu jngu barku xi naxinanda Alejandría tse'e xi tifi nangi Italia. Kui xi kitsikja'as'enni. ⁷ Nkjin nixtjin tafi tsangiin ngajin nando ko kjuana'en 'ba tuchan echutiña_{ri} ngankjain nangi Gnido. 'Ba ngat'a ntjo tojo 'batsa'en tibe'e jotsa'en temangiin, tsitjat'a_{ri} ngankjain nangi Salmón 'ba tsitjat'ai isla xi Creta 'mi. ⁸ Tojo 'batsa'en na'en tsangiin ngajin nando jokji'i nduju isla Creta. Jaskan echij jngu nga'nde xi Buenos Puertos 'mi tiñare naxinanda Lasea.

⁹ Je ne nkjin nixtjin kjinichejee, 'ba je ne tjekun tjima nga mangijian ndachikun, ngat'a je matiña nixtjinre nch'an. Kui = kjuañu Pablo 'enenire nchjabiu.

¹⁰ —Jun na'en —kitsure—, tsejen tji-manā. Tsa janda kuangian, ch'o kuanna 'ba bi tsa tu barku ko ch'are sichaja, ka'nda kuanre kueya ña ngayeje.

¹¹ Tunga xi ngakure chasoldadu bi yatesinre mé = xi kitsu Pablo. Tusa xi naire barku ko xuta xi tsa'exako barku yasen ñojonre. ¹² 'Ba ngat'a kui nga'n-debiu bi nda tsa kio kjua'ana nixtjinre nch'an, kui kjua ngisa nkjin kuánni xi 'batsa'en kitsikja'etsjen nga tusa nda tjin nga k'uetju kio, 'ba tsa kuan kjuechu naxinanda Fenice, naxinanda xi tijñajinre isla Creta ña fechu barku. Ngat'a nda ma s'ejña barku kio, 'ba kuan kjua'ana nixtjinre nch'an kio.

Ntjo'ñu xi kuán ngajin ndachikun

¹³ 'Ba 'batsa'en kionga 'etuts'inre nga kitsjen jngu ntjo xi bi 'ñu, xi jendibani

ngajin ndachikun, nchjabiu kitsikja'et-sjen nga kuan sa'en mé = xi mejénre. Kui kjua 'etjukoni barku 'ba kikotiñare nga'ndai isla Creta. ¹⁴ Tunga sangutjun kuán jngu ntjo xi niki 'ñu, xi jendibani ngasun t'anangiu. Kui ntjo xi Nordeste 'mi. ¹⁵ Kui xi kiskjefe barku, 'ba bi nde kuán tsanginkoni ña mejénni. Kui kjua kitsa'e'ndeni_{ri} nga ntjo kuekoni. ¹⁶ 'Ba 'batsa'en tsitjandaj_{ri} jngu isla chi xi Clauda 'mi, kui xi 'echjachire ntjo. 'Ba 'ñu na'en kuánni nga kjinikijiin ngasun barku xutsu xi kjifere. ¹⁷ Kionga je kuán, nchjabiu 'e'ñukja barku ko na'ñu tuxi 'ñu s'eni. 'Ba kitsakjun nga kjua'as'en-jin tsumi xi tjin kio xi Sirte 'mi. Kui kjua kiskjejenri najñure barku 'ba kitsja'nde nga kueko ntjo.

¹⁸ 'Ba nga kuanyujun 'ñu kitjen ngisa ntjo, 'ba nchjabiu 'etuts'inre nga kiskanikja'ajin ndachikun ch'are barku. ¹⁹ 'Ba xi majánni nixtjin, kiskanikja'ajin ka'nda tsajmi xi machjen nga fiko barku. ²⁰ Nkjin nixtjin nga bi kuatejen tsu'biu 'ba ninga niñu 'ba ntjo xi 'ñu tojo tjennen_i. Kui kjua kjinikja'etsjenni nga bi nde kuetsubachun ngisanij.

²¹ Kionga je ja'a nkjin nixtjin nga bi tsechij, Pablo tsakasen ndujujinre nchjabiu 'ba 'bi kitsure:

—Jun na'en, bi nda kjiño'on nga bi kikatessinnu, 'ba bi nda kjiño'on nga 'etjuko barku isla Creta. Biru kjuanima tebitjaxtiu nganda'e 'ba biru tenichojo mé = xi kich'o tsu'ba. ²² Tunga nganda'e texin_{nu} nga tsja t'e_{ru} kakún, ngat'a tu'yá kueya ngajinnu. Tu barku sani xaja. ²³ Ngat'a sa'e ngajñu kamatsejennā jngu ankjere Na'enchana xi tse'e kuán 'ba xi tsa'exat'a_{ra}. ²⁴ 'Ba kat-sunā: “Bi kuin, Pablo. Tjinnere nga k'uinni ngixkun ngaku titjun César, 'ba Na'enchana titsjari kjuandabi nga nijnguú nchja xi tjinduyakori barku kjue-sun.” ²⁵ 'Bamani jun na'en, tsja ngatjas'ennu. Ngat'a kun_{ra} Na'enchana 'ba

be = re takuaan nga 'ba kuan jofa tsa'en nga ka'mina. ²⁶Tunga tjinnere nga ntjo skanikja'ana jngu isla —kitsu Pablo.

²⁷Jngu nistjen kionga je jó semana tjinni nga tetsumajiin ndachikun xi Adriático 'mi nga tifikonij ntjo, 'baru tsa masen nistjen, nchja xi inyatsa'exakore barku tsejen kuánre nga je kuatiñee ña nangi. ²⁸Kui kjua kitsichubá jó kji'i nanga nando, 'ba kan tjio'on jngu metro nanga. 'Ba 'batsa'en tsangin ngichii 'ba kitsichubá ngani, 'ba kan yatu metro kuananga ngani. ²⁹'Ba ngat'a kitsakjun tsa naxi satekjoyako, kui kjua tuts'in barku kiskanikja'ajinni nando ñujun kicha iye xi sikajña'ñu barku 'ba 'ets'are Na'enchana nga kitsa ngatjas'e isen.

³⁰'Ba 'batsa'en nchja xi inyatsa'exakore barku kuamejénre nga kuanga. Inya'abajin nando xutsu 'ba kitsu nga skanikja'a ngisa ngankjain barku mé = xi sikajña'ñure. ³¹Tunga Pablo jako chasoldadu ko xi ngakure 'ba kitsure:

—Tsa nchjabi bi k'uendu ngaya barku, jun bi kuan k'uangiu.

³²'Ba 'batsa'en chasoldadu tsate na'ñure xutsu 'ba kitsikixujin nando.

³³Kionga je tjis'e isen, Pablo 'enere ngatsi'i nchjabiu nga tjinnere nga skinechi me = ñu.

—Je tjinnu jó semana nganda'e nga 'ñu tenikjo 'ba nga tetsuba kjindio nga tumé techino —kitsure—. ³⁴'Bamani, te'bets'a_nuu nga chinechu nganda'e. Kui xi kuasekonu tuxi k'uanginiñu. Ngat'a tu'yá sichaja ninga jngu ntsja ku.

³⁵Kionga 'ba kitsu Pablo, 'batsa'en kiskjebe jngu niñuxtila 'ba kitsjare kjuanda Na'enchana ngixkun ngatsi'i nchjabiu. Yakjanya 'ba 'etuts'inre nga kiskine. ³⁶'Ba 'ba nde kua'ñukakun ngatsi'i nchja xi yak'a 'ba 'ba nde kiskine niñuxtilo ngayeje. ³⁷Jó sientu masen ko kanjon mani ngatsi'i xi tetsubayee barku. ³⁸'Ba kionga je kuánre, 'bat-

sa'en kiskanikja'ajin ndachikun trigo, tuxi kuakijñani barku.

Nga tiungijndiu barku

³⁹Kionga je kis'e isen, nchjabiu bi bexkun nangi xi kio tjin. Tunga tsabe jngu nga'nde kixi ña tjin tsumi 'ba kuamejénre nga sitiñat'ako barku kio, tsa kuan kjuechuko. ⁴⁰Kui kjua tsate'ñuni na'ñu xi tji'ñunire kicha iye xi tsikajña'ñu barku 'ba kiskanikja'angijndiu kichabiu ngajin ndachikun 'ba kitsixanre mé = xi baku ndiyare barku. 'Ba 'batsa'en kitsikijinnk'a najñure barku, tuxi ntjo kuekoni ña tsumiu. ⁴¹Tunga kisatet'are jngu nga'nde ña tjin tsumi ngi nando. Kio kis'ejin'ñu ku barku 'ba bi nde kuán kiteyani. 'Ba 'batsa'en tsindiure nando titsixi tuts'in barku.

⁴²Chasoldadu joyare nga sik'en nchja nduyo, tuxi bi kuangani nga kuate nando. ⁴³Tunga xi ngakure kuamejénre nga sik'angi Pablo 'ba bi kitsja'ndere chasoldadu nga 'ba sa'en. Tusa 'exa nga 'yá xi mare nanda, kui titjun nga ngatakijjin nando, tuxi kjuechuni nangi kixiu, ⁴⁴'ba nga nchja xi yak'a ngatjisun yate asa xire barku. 'Ba 'batsa'en ngatsi'i ts'angi nga echu nangi kixiu.

Mé xi Pablo kitsa'en isla xi Malta 'mi

28 Kionga je 'etjujiin nandabi, kik'inni nga isla Malta 'mi kio. ²Xuta xi kio tjindu nda = xuta 'ba nda yatesinni ngatsi'i. 'Etseni jngu ndi'i, ngat'a nch'an tjima 'ba tjiba'a tsi kui nixtjinbiu. ³Pablo 'eku jó chikin 'ba kionga tikanikja'ajin ndi'u, tukjia'a 'etukajin jngu tjiuye xi tjimangare nt'aire ndi'u 'ba kiskine ntsja Pablo 'ba kitsjen'bangi. ⁴Kionga xuta xi kio tjindu tsabe nga tjiuyebiu tjen'bangit'a ntsja Pablo, 'bi kitsure xinkjin:

—Kjuakixi = ru nga jngu xuta xi tsikjesun xuta kibi —kitsu—. Ninga tsa

ts'angi ngajin ndachikun, Na'enchana xi kixi tsa'en kjua bi mejénre nga janda k'uejñakun.

⁵Tunga Pablo 'etsujmejin tjiuyo ngajin ndi'u, 'ba tumé kuánre. ⁶Ngatsi'i xuta inyakuya nga kuijin Pablo asa tu je mik'en nga ska. Tunga nga je tsé inyakuya 'ba tsabe nga tumé kuánre, kitsik'antjaiya ngani kjuafa'etsjenre 'ba kitsu nga Pablo jngu na'en kuán.

⁷'Ba tiñare nga'ndebiu tjindu xu'bare jngu xuta xi Publio 'mi, xi xuta titjunre nga'ndebiu. Kui xi kiskjebetjoni 'ba nda yatesinni ján nixtjin. ⁸'Ba 'ba kuán, nga na'enre Publio kijijña'on nga chi'in nt'ai kunre 'ba tifa'are. 'Ba 'batsa'en Pablo ja'as'en ña kijijña 'ba jaskan nga je jako Na'enchana ngat'are kui, yanere ntsja 'ba kitsinda. ⁹Kionga je 'ba kuán, 'ba nde ja'e kio kja'e xuta xi inyafesun xi kio tjindu 'ba kuanda. ¹⁰'Ba 'batsa'en nkjin tsajmi = kitsjani 'ba kionga je kichjube ngani kja'e barku, 'ba nde kitsjani mé = xi kuachjenni nga kuangiin.

Pablo fechu naxinanda Roma

¹¹Kionga je ja'a ján sa, tsanginkue jngu barku xi kio kitsikja'a nixtjinre nch'an. Kui xi naxinanda Alejandría tse'e 'ba ku barku kuandat'a isenre na'en xi Cástor ko Pólux 'mi. ¹²'Ba echii naxinanda Siracusa 'ba ján nixtjin ts'andayani kio. ¹³'Ettii kio 'ba tsangit'ai ngandaire nangi xi kio tjin 'ba 'batsa'en echii naxinanda xi Regio 'mi. 'Ba nga kuanyujun tisetjen jngu ntjo, kui kjua 'nda xi majóni nixtjin echukue barku naxinanda Puteoli. ¹⁴Kio kiskajiin yak'a xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi tsi'aní nga kuetsubakue jngu semana. 'Ba 'batsa'en echuni naxinanda Roma.

¹⁵'Bamani xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesús xi tjindu Roma, kionga kjint'e en ngat'a tsajain, ja'ekja'aya ndiyani ka'nda nga'nde xi Foro Apio 'mi ko nga'nde xi Ján Tabernas 'mi.

Kionga Pablo tsabe nchjabiu, kitsjare kjuanda Na'enchana 'ba tsja kis'ere inimare. ¹⁶'Ba kionga tsitjas'een naxinanda Roma, Pablo kitsa'e'ndere nga k'uejñat'axin 'ba nga tu jngu chasoldadu sikuenda.

Pablo tsikja'axtiuyare enre Na'enchana xuta judío xi tjindu Roma

¹⁷Kionga je ja'a ján nixtjin, Pablo kinchjare nga kuañajan nchja ngakure xuta judío xi kio tjindu. 'Ba kionga nchjabiu je kuañajan, 'bi kitsure:

—Jun nts'ia xian, tumé xi kitsikuaa xuta naxinandana 'ba ninga bi tsa ngani kjuachingare xuta chingana. Tunga xuta xi tjindu naxinanda Jerusalén kitsingantsjana गया ntsja nchja romano. ¹⁸Kui xi kitsa'enna kjua 'ba kuamejénre nga sik'ejñandaina, ngat'a bi kuasjare ngat'ana xi kjenndiya nga kueya. ¹⁹Tunga nchja judío bi kitsja'nde. Kui kjua tjinnenire tsi'aña nga ngaku titjun César k'uenda kjuana, ninga bi tjinna mé = xi kuangia ngat'are xuta naxinandana. ²⁰Kui kjuañu kinchjani nuu, ngat'a mejéna skue nuu 'ba kjuako nuu. Ngat'a tjikja'ñuna na'ñu kichabi tu ngat'are mé = xi techuya ra ña xi xuta tse'e Israel kuán kitsu Pablo.

²¹—Jin bi kixuntsjai xujun xi jendibani nangi Judea, xi nchja ngat'a tsiji —kitsu nchjabiu—. 'Ba ninga nts'ia xi jendibani ngajaan tumé en xi ch'o nchja ngat'a tsiji ja'ekoni. ²²Tunga mejénni kjuinu'yee jotsa'en nikja'etsjen, ngat'a 'ya = ni nga nituña nga'ndeñu bi nda nukjua ngat'are ndiya xi tenikja'axtiuye.

²³Kui kjua 'ejñanire jngu nixtjin, 'ba ne nkjin xuta ja'e kui nixtjinbiu ni'ya ña tijña Pablo. Jngu nixtjin fa jako Pablo nga 'ejña chubare 'ba kitsuyakixire ngat'are ña batexuma Na'enchana. Kitsichjen xujun kjuatexumare Moisés 'ba ko xujun xi kitsi'indu nchja chinga

profeta tuxi kitsi'indani inimare xuta ngat'are Jesús. ²⁴'Ba 'batsa'en tjin xi kuakjainre mé = xi kitsu Pablo 'ba tjin xi bi kuakjainre. ²⁵'Ba kionga je josiko xinkjin, 'etuts'inre nga kiji ngani ndaba 'ba Pablo tu 'bi = kitsu ngisare:

—Kjuakixi = mé = xi Isennixtjintsjere Na'enchana kitsikinchja profeta Isaías nga jako xuta chinganu nga kitsu:

²⁶T'ichin 'ba 'ba t'in_ri naxinandabi:

Ninga nda kuinya ñojon, bi kuankjinnu.

'Ba ninga nda xutsijon, bi xio.

²⁷Ngat'a je ne taja kuán inimare xutabi, 'ba kitsixtaya yojore 'ba 'echja tuxkun, tuxi bi skueni 'ba bi kjuint'eni,

'ba tuxi bi kuankjinnire,

'ba tuxi bi kjua'eni ngixkuaan 'ba an sindaa.

²⁸'Kui kjuañu nde tjinnenire nga xiañu nganda'e nga Na'enchana kitsikasenre en xi sik'angi xuta xi bi judío. 'Ba kui kuinya ñojon = re enbiu.

²⁹Kionga 'ba kitsu Pablo, nchja judío 'ñu josiko xinkjin nga kiji.

³⁰Jó nu kuánre Pablo nga tsik'ejñaya ni'ya xi 'echjintjai 'ba kjetetjo ngatsi'i xi fechukun. ³¹Kitsikja'axtiuyare ngat'are ña batexuma Na'enchana 'ba yakuyare ngat'are Na'enna Jesucristo. Tsajain xi 'echja'ndere 'ba tu'yá kitsina'enre.

*Xujun xi kitsikasenre San Pablo xuta
xi makjainre ngat'are Jesús
xi tjindu naxinanda Roma*

ROMANOS

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi tetsa'exangi_ra Jesucristo xi xakji'i kjinukjuanina nga kuaan apóstore 'ba 'ejñat'axinna, tuxi sikja'axtiuyaña en ndare.

²Kui xi nixtjin kuatse jan kitsu nga kitsja ts'a Na'enchana nga kitsik-inchja nchja chinga profetare, jotsa'en kua'indut'a xujun tsjere, ³xi tsuyana ngat'are Na'enna Jesucristo xi Ki'ndire Na'enchana mani. Kui xi ntjere David jendibani nga kuán jngu xuta ngasun'nde. ⁴'Ba nga ja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba = tsa'en kis'ejñatsejenni nga kui xi Ki'ndire Na'enchana xi tjinre kjua'ñu, jotsa'en tsinkjin kakunna Isen-nixtjintsje xi tsitsjena.

⁵Ngat'are Jesucristo = Na'enchana kitsjana kjuandabi nga jngu apóstol kuáan. Tuxi sikja'axtiuyaña en ndare ngajinre ngatsi'i naxinanda xi tjin, tuxi xuta ngatjamakjainnire ngat'are kui 'ba ngatatsik'etjusunni enre nga sichjire ja'enre. ⁶Xi 'ba nde kio tetsubajin_ru ngayeje xi kinchjanu Na'enchana nga xuta xi tse'e Jesucristo kuon. ⁷Na'enchana tsimejénnu jun ngatsi'u xi makjainnu ngat'a tse'e xi tetsubo Roma 'ba kinchjanu nga kuon xuta tsje xi tse'e.

Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

⁸Titjunfara, ngat'are Jesucristo tsja_ra kjuanda Na'enchana ngat'anu ngatsi'u, ngat'a ngayéje ngasun'ndio nda inyanchja xuta ngat'are jotsa'en makjainnu Na'enna. ⁹Na'enchana xi ko fani ngayéje inimana tetsa'exat'a_ra nga tetsikja'axtiuyaã en nda ngat'a tse'e

Ki'ndire be = nga ngantsjai fa'etsjena ngat'a tsojon nga fakua. ¹⁰Mi'antsjai_ra Na'enchana tsa kui xi tsu kakun tuchan jngu nixtjin sja'ndena, nga kuan kjuikun_nuu. ¹¹Ngat'a ne mejénna skue_nuu, tuxi kuasekoni_nuu nga sakunu mé = xi tsjana Isennixtjintsjere Na'enchana, 'ba nga nda kixi kuinyo ngat'are Na'enna. ¹²Asa jo tsu en, mejénna kionga je tejñaã ngajinnu kua'e nga'ñukaña_ra xingia ngat'are jotsa'en tujngu makjainna jun ko an.

¹³Jun nts'ia, mejénna nga xio nga je nda'e mejénnina kjuikun_nuu, tunga ka'nda nganda'e tojo tjin tsajmi xi ti'bechja'ndena. Ngat'a mejénna sa'aan ngajinnu ndekuini xa xi tetsa'aan ngajinre naxinanda xi yak'a tuxi skueña kjuandare xana ngat'a tsojon ngayeje. ¹⁴Na'enchana 'exana 'ba tjinnere nga sa'aan xare ngajinre tu'ya xutañu, a xuta xi mare en griego = asa kja'e xuta = , a xi chjine = asa xi nimé kjiña'anre. ¹⁵Kui = kjuañu ne 'ñu mejénnina nga 'ba nde sikja'axtiuya_nuu enre Na'enchana jun xi tetsubo naxinanda Roma.

¹⁶Bi masubana ngat'are en ndare Na'enchana, ngat'a kui = xi kjuañu Na'enchana xi tsik'angi ngat'are kjuañu je ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'are kui, ch'anira xuta judío ko xuta naxinanda xi yak'a. ¹⁷Ngat'are kui en ndare xi bakutsejena jotsa'en kuakixi xuta ngixkun Na'enchana, tu ngat'are nga makjainre 'ba nga janda kuakjain ngisare, jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Xi kixi ngixkun Na'enchana, kui xi s'ere xi kjuabenichun fa tu ngat'are nga makjainre."

¹⁸Ngat'a s'ejñatsejen kjuastire Na'enchana xi ndibani ngank'aa. Ndibanere ngatsi'i xuta xi bi bekun kui nga inyatsa'en tsajmi xi bi nda, xi nga ko kjuach'okunre 'bechja'ndere yojore nga xiare xi kjuakixi. ¹⁹Ngat'a tijñatsejenre xutabiu mé = xi 'yare ngat'are Na'en-

chana, ngat'a ndekui 'ejñatsejennire.
²⁰ Ka'nda nga kitsinda Na'enchana ngasun'ndio, 'ya=re mé= xi bi matsejen ngat'are kui. Kibi= nga tujngu kui xi Na'enchana 'ba nga kjuañure niñajanni kjuet'a. Kibi nda 'yare nga chutsejenre mé= xi kitsinda. Kui= kjuañu tsajainni jótsa'en kuasekoni vojore xutabiu.

²¹ Ngat'a ninga tsa tsabe ngat'are Na'enchana xutabiu, bi kitsichjire jotsa'en machjen 'ba ninga bi kitsjare kjuanda. Tusa kitsikja'etsjen mé= xi tumé chjire 'ba kis'ejñujinre inima xtanre. ²² Kitsu nga kui= xi xuta nkjin kakun, tunga tu xuta chikun kuánni. ²³ 'Ejñat'axin kjuajere Na'enchana xi bi fet'a, 'ba tusa kitsichjire isenre xuta xi fekjua, xi tse'e tjiunise, xi tse'e tjiuba xi ñujun ndsaku 'ba ko xi tse'e tjiuye.

²⁴ 'Bamani Na'enchana kitsikumare xutabiu ngajinre kjuach'o xi tsu inimare. Ngu tuchume= tsajmi xi tjinre kjuasuba kitsiko vojore xinkjin. ²⁵ 'Ejñat'axin kjuakixire Na'enchana 'ba tusa en ndesu kuakjainre. Tsabekun 'ba kitsichjire mé= xi Na'enchana kitsinda 'ba bi Na'enchana xi kitsinda tsajmibiu yatesinre. Xi tujngu kui machjen nga sichjire ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

²⁶ Kui= kjuañu Na'enchana kitsikumare xutabiu ngajinre mé= xi 'ñu mejénre, xi tjinre kjuasuba. Ka'nda yanchjinre kitsik'antjaiya ndiya xi Na'enchana kitsjare ngasun'ndebi nga bi nde 'batsa'en kitsichjenni vojore. 'Ba kitsa'en mé= xi bi tsaka'a ndiya xi kitsjare Na'enchana. ²⁷ 'Ba 'ba nde tsa'en xuta xi'iun kitsik'antjaiya ndiya xi kitsjare Na'enchana ngasun'ndebi. 'Endut'axin yanchjinre nga tusa ndekuini xuta xi'in xinkjin 'ñu kuamejénre. Kitsiko xuta xi'in xinkjin mé= xi masubana. 'Ba kisakure chji xi 'bakore ngat'are kjuach'o xi kitsa'en nga kitsikjetsun vojore.

²⁸ Ngat'a jotsa'en nga bi kuamejénre xutabiu nga janda k'uejin kakun nga kui= xi Na'enchana, kui= kjuañu kui kitsikumare ngajin kjuafa'etsjenre xi tumé chjire, tuxi sa'enni mé= xi bi ma ña'an. ²⁹ Ngatsi'i kitse ngajin inimare nkjin kuya tsajmi ch'o. Tu kui mején yejere mé= xi tjinre xinkjin 'ba mastike xinkjin. Kitse ngajin inimare kjuaxin kakun ko kjuachan ko kjuach'onacha 'ba ko kjuach'okun. Tsik'en xuta 'ba nchjandesuta'en xinkjin. ³⁰ Tsik'axki xinkjin, 'ba mastike Na'enchana, 'ba 'baxjengi xinkjin. Tsink'a kakun, tu kui nda 'baxje suba vojore, 'ba 'baxjejin kjuafa'etsjenre nkjin kuya kjuaxi ch'otjin. Bi tsik'etjusunre xichare, ³¹ ne taja= nindaku, bi tsik'etjusun en xi nchja, tu'yá tsimején, 'ba bi fa'animare xinkjin 'ba ninga ni'yá tsichat'are.

³² 'Ba be= xutabiu nga Na'enchana je 'ejña kjuatexuma xi tsu nga nga'ya= xi 'batsa'en machjen nga kueya. Tunga tojo 'ba inyatsa'en 'ba nase tsja= mare nga tjin ngisa xi 'ba nde tsa'en ngayeje.

2 'Ba 'bamani tu'ya xi kuáin ji, tsa techjube nga'ndere Na'enchana nga teña'an_ri kjuaxuta xi kja'ere, tsajain jótsa'en kuisekue vojori. Ngat'a kionga ji teña'an_ri kjuaxuta xi kja'ere, nde ji techaninejeni_ri vojori. Ngat'a mé= xi teña'an_ri kjuaxuta xi ngijngu, ndekui ña'anni nda tsa ji ngayeje.

² 'Ba 'yaña nga Na'enchana kixi tsa'en kjuaxi kionga kaninejere xuta xi 'batsa'en. ³ 'Ba ji xi teña'an_ri kjuaxuta xi kja'ere ngat'are mé= xi tsa'en 'ba xi ndekui tsajmi ña'anni ji ngayeje, ¿a mari ji nga k'uangi kionga Na'enchana sa'en kjuaxi? ⁴ ¿A bi te'naxjengi kjuanda je xi tjinre Na'enchana nga bi ta'a makjanre 'ba nga tsejndakoni ngayeje? ¿A bi te'ye nga kuifa ni kjuandare Na'enchana xi tifikori nga kjuachut'a_ri 'ba nga sik'antjaiya inimari? ⁵ Tunga ji ne xtain 'ba bi mejénri kjuunik'antjaiye inimari 'ba

kjua'e ngani ngixkun Na'enchana. 'Ba 'batsa'en tenikjinta'en kjuana'en yojori xi kjua'enere xuta nixtjin kionga Na'enchana sikasen kjuastire 'ba nga kuakutsejen nga kui = xi kixi tsa'en kjua.

⁶Ngat'a Na'enchana k'uechjire xuta ngat'are mé = xi kitsa'en nga jngu jngu.

⁷'Ba kjuabenichun xi bi fet'a sjare tu'ya xutañu xi mangisjai nga sakure kjuaje xi Na'enchana tsjana nga nda xiare 'ba nga k'uendukunntsjai nga bi inyafere kakun nga inyatsa'en mé = xi nda. ⁸Tunga Na'enchana sikasennere kjuastire ko kjuastijndare xuta xi tsisinre kjua, xi bi tsik'etjusun xi kjuakixi nga xi tusa kjua ch'okun tsik'etjusun.

⁹Kjuanima 'ba ko kjuaba s'ere ngatsi'i xuta xi ch'o tsa'en, ch'anira xuta judío ko xuta naxinanda xi yak'a ngayeje.

¹⁰Tunga ngatsi'i xuta xi nda tsa'en, kui = xi s'ere kjuaje 'ba nda xiare 'ba s'ere kjuaxiu, ch'anira xuta judío ko xuta naxinanda xi yak'a ngayeje.

¹¹Ngat'a Na'enchana bi kabi tsa'en xuta. ¹²Ngatsi'i xuta xi majngi je 'ba bi be kjuatexumare Moisés, kui = xi kueyat'axinre kjuatexumabiu. 'Ba ngatsi'i xi be kjuatexumo 'ba majngi je, kui = xi ko kui kjuatexumabiu kuankonire kjua.

¹³Ngat'a bi kixi ngixkun Na'enchana xi tu kjuatexumo basen ñojonre. Tu kui = xi tsik'etjusun kjuatexumo xi kixi kuan ngixkun Na'enchana.

¹⁴Tunga kionga xuta xi bi judío, xi bi kitsa'ere kjuatexumare Moisés, tsa'en mé = xi bakuya kjuatexumo ngat'a inimare ndibajinni, 'batsa'en kuenda tse'e suba sakunire jngu kjuatexuma, ninga tsajainjínre kjuatexumare Moisés.

¹⁵Bakutsejen ngat'are jotsa'en tjindu nga ngajin inimare kua'indut'a mé = xi bakuya kjuatexumo. Inimare tsuyakixi tsa nda tjin asa bi nda tjin xi tsa'en. 'Ba kjuafa'etsjenre bangi asa baseko.

¹⁶'Ba = kuan nixtjin kionga tu ngat'are Na'enna Jesucristo Na'enchana sa'enre

kjua mé = xi tjindujin'more inimare xuta. Jo tsu en ndare xi tetsikja'axtiuyaa.

¹⁷'Ba ji xi xuta judío 'mi_ri yojori, ma'ñut'a kakuin kjuatexumare Moisés 'ba nk'a 'naxje yojori nga tu tsiji tajngu 'mi_ri Na'enchana. ¹⁸'Ba 'yani mé = xi mejénre kui, 'ba kjuatexumo bakuya = ri nga xja'ajin mé = xi nda. ¹⁹Bere takuin nga kuan kuaku ndiya_ri xuta xi ka 'ba nga kuan kuakutsejen_ri joni jngu ndi'i xuta xi sema ña jñu xi tsajainre Na'enna. ²⁰'Ba bere takuin nga kuan kuakuya_ri xuta xi bi be mé = xi tse'e Na'enchana 'ba nga ji kuain xuta chjinerre xuta xi bi mankjínre, ngat'a tjinri tse kjuankjin kakun ko kjuakixi xi bakutsejenri kjuatexumo.

²¹Tunga ji xi bakuya_ri xuta xi kja'ere, ¿ánñu bi ji tjun bakuyani_ri yojori? Ji xi 'be_ri nijmi xuta nga bi ma ña'an cheje, ¿a bi ñe'en cheje ji? ²²Ji xi sji nga bi ma ña'an kjuachajngi, ¿a bi 'ba ñe'en ji? Ji xi mastiche na'en xi ntsja xuta tsindani, ¿a bi ñe'en cheje ningure na'enbiu? ²³Ji xi nk'a 'naxje yojori ngat'are kjuatexumo, ¿a te'yakun = ni Na'enchana kionga bi tenik'etjusin kjuatexumo? ²⁴Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Tu ngat'anu nga ch'otsa'en ti'baxki Na'enchana ngajinre xuta ngasun'ndio."

²⁵Kjuakixi = nga kuasekori tsa kjiñe'en xi circuncisión 'mi tsa tenik'etjusin jotsa'en kua'indut'a kjuatexumo. Tunga tsa bi tenik'etjusin kjuatexumo, nde 'ba = nire jo = ni tsa bi kjiñe'en circuncidar yojori. ²⁶'Ba tsa tusa xi bi kuán circuncidar tsik'etjusun jotsa'en kua'indut'a kjuatexumo, kui = xi xiare joni xi kuata'en xi circuncisión 'mi. ²⁷Xi tsik'etjusun kjuatexumo ninga tsa bi kuán circuncidar, kui = xi sa'enri kjua ji xi bi tenik'etjusin kjuatexumo ninga tsa kjiñe'en xi circuncisión 'mi 'ba ninga tjinri kjuatexuma xi kua'indut'a xujun.

²⁸Ngat'a bi xuta judío kjin xi tu ngasun nk'a yojore matsejen joni xuta judío. 'Ba bi circuncisión kjin xi tu ngasun nk'a yojo kuata'en. ²⁹Tusa kui = xi xuta judío kjin xi tjin ngajin inimare mé = xi tse'e xuta judío. 'Ba xi circuncisión kjin kui = xi ma ngajin inimare xuta. Kui = bi xi ndibanire Isennixtjintsjere Na'enchana, 'ba bi kui = xi kua'indut'a xujun. Xi tsa'en kibiu nda = 'yare, bi xuta xi nda nchja ngat'are, tu Na'enchana sani.

3 'Bamani, ¿mé = chji xi tjin ngisare nga ma judío asa nga ma circuncidar? ²Ne nkjin kuya chji xi tjin ngisare. Kui = bi xi titjun nga Na'enchana kitsinsgatsjare xuta judío enre.

³Tsa tjin xi bi kuakjainre ngat'are enre, ¿a tu kui kjuañu Na'enchana bi sik'etjusunnire en xi kitsure? ⁴¡Ngu niñajanni 'ba kuan! Ninga tsa ndesu ngatsi'i xuta, tunga Na'enchana tojo 'ba = tsa'en ko kjuakixi. Ngu enre 'ba = tsa'en kua'indut'a: S'ejñatsejen nga ji xi kixi kionga sji mé = enñu,

'ba si'anni ji kionga kuanri kju.

⁵Tunga tsa kjuach'okunna 'bejñatsejen nga Na'enchana xi kixi, ¿jó kuixan? ¿A kuixun = ña nga Na'enchana bi tjinre kjuakixi kionga tsikasenna kjuastire? (Kionga 'ba texiā, tenchjā = ñā jot-sa'en nchja xuta.) ⁶Tunga, ¡niñajanni 'ba kuan! Ngat'a tsa Na'enchana bi tjinre kjuakixi, ¿jót'sa'en kuan sa'enire kju xuta ngasun'ndio?

⁷Tunga tsa en ndesu xi tenchjā tsa kui = xi 'batsa'en k'uejñatsejen kjuakixire Na'enchana 'ba kui saku = ngisare kjuaje, ¿ánñu tojo tjiña'an ngisanina kju xuta joni tsa an xi xuta je kuāñ? ⁸¿A bi tusa nda tjin nga si'an mé = xi bi nda tjin, tuxi kju'a'eni kjuanda? Jo tsu yak'a xuta xi ch'otsa'en inyatsik'axkina nga 'bixu tsu en xi tebakuyā. Tunga xi 'ba inyatsu machjen nga kju'a kjuanima.

⁹Ngu, ¿a ngisa nda ngisai jin xi judío kuāñ nga ko mare xutare naxinanda xi yak'a? ¡Junjun! Ngat'a je = 'yakuñ nga ngatsi'i, a xi judío asa xi bi judío tjindu ngajin kjuaññure je. ¹⁰Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Tsajain xuta xi kixi, nijngujín tjin.

¹¹Tsajain xuta xi mankjainre.

Tsajain xuta xi mangisjai ndiya xi tse'e Na'enchana.

¹²Kja'e ndiya xi bi nda kiji ngatsi'i, nimé nde chjinire kju x xi tsa'en.

Tsajain xuta xi tsa'en xi nda, nijngukjinjín tjin.

¹³Naxujndare joni jngu tsju xi tixa,

'ba tsiteya najenre nga nchja en ndesu, 'ba en xi 'betju ts'a joni xanre tjiuye.

¹⁴Kitse nga'a ts'a en xi ch'otsu 'ba ko en xi nchjabojonire xuta.

¹⁵'Ba tu tjindundantsjai nga mejénre sik'en.

¹⁶Ndiya xi semaya tsinima = 'ba tsi'on = re xuta,

¹⁷'ba bi inyabe ndiya ñá tjin kjuaxiu.

¹⁸Bi tjijin kakunre

nga Na'enchana xi tjinnere nga kjuikuncha.

¹⁹'Yaña kibi. Ngayéje mé = xi tsu kjuatexumo, Na'enchana tifako xuta xi kitsa'ere kjuatexumo, tuxi 'batsa'en k'uechjani ts'a ngatsi'i xuta 'ba si'annire kju ngayéje ngasun'ndio ngixkun kui.

²⁰Ngat'a nijngu xuta kuakixi ngixkun Na'enchana tu ngat'are tsa sik'etjusun mé = xi kua'indut'a xujun kjuatexumare Moisés. Tusa kjuatexumo machjen tuxi 'bejñatsejennina nga tjinna je.

²¹Tunga nganda'e, je 'ejñatsejen Na'enchana jót'sa'en makixini xuta ngixkun kui. Bi kjuatexumo xi 'batsa'en, ngu ndekuini kjuatexumo ko xujun xi tse'e profeta tsuyakixi mé = xi tijñatsejen nganda'e. ²²Ngat'are kjuamakjainre ngat'a tse'e Jesucristo, 'ba = tsa'en makixini xuta ngixkun Na'enchana. 'Ba makixi ngatsi'i xi

makjainre, ngat'a kui bi kabi tsa'en xuta. ²³Ngatsi'i xuta tsajngi je 'ba kjin tjindu ngat'are kjuajere Na'enchana. ²⁴Tunga tu ngat'are kjuandare Na'enchana titsja kjuatjo nga makixi xuta, ngat'a Jesucristo 'echjintjai xuta tuxi kuandaini ngat'are jere.

²⁵Na'enchana kitsa'en Jesucristo jngu chje kionga 'estenntjaina jinre, tuxi sakunina kjuanichat'a nga kuakjainna ngat'are kui. 'Ba=tsa'en yakutsejen Na'enchana kjuakixire. Ngat'a bi kiskaninejere xuta xi tsajngi je nganda'eñu, ²⁶ngu kui tjindre kjuatsejnda. Tunga tibakutsejen nixtjin nganda'e jót'sa'en tsikixina; jotsa'en kixi kui, 'ba 'ba nde kixi tsa'en xi makjainre ngat'are Jesús.

²⁷'Bamani, ¿jót'sa'en nk'a kjui'nax-jeña yojona? Bi ma. S'ejñat'axin = kibiu. ¿Jót'sa'en s'ejñat'axinni? ¿A ngat'are tsa tenik'etjusun = ña mé = xi kua'indut'a kjuatexumo? Bi kui kjuañu. Tu ngat'are nga makjainna. ²⁸Ngat'a mankjinna nga mani nga makixi xuta ngixkun Na'enchana tu ngat'are nga makjainre 'ba bi ngat'are tsa sik'etjusun mé = xi kua'indut'a kjuatexumo.

²⁹¿A tu xuta judío sani xi Na'enre Na'enchana? ¿A bi 'ba nde Na'enre ngatsi'i xuta xi yak'a ngayeje? Jun, kjuakixi = nga 'ba nde Na'enre xi bi judío ngayeje. ³⁰Ngat'a ngututu mani Na'enchana. Kui xi tsa'en nga makixi xuta judío xi kuán circuncidar ngat'a makjainre, 'ba nde tsa'en nga makixi xuta xi yak'a xi bi kuán circuncidar tu ngat'are nga makjainre. ³¹'Ba meni, tu ngat'are nga makjainna, ¿a tenichajaña chjire kjuatexumo? ¡Junjun! Tusa 'batsa'en teba'e ra chji xi machjenre kjuatexumo.

4 'Ba 'batsa'en: ¿jó kuixan ngat'are Abraham xi kuán xuta chingana nga'e ngasun'ndebi? ¿Mé = xi kisakure? ²Tsa Abraham kuakixi tu ngat'are mé = xi nda kitsa'en, kuan nk'a k'uaxje yojore, tunga bi ngixkun Na'enchana.

³ngu 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Abraham kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana, 'ba kui = bi xi kiskjebere kuenda kui nga kiskjebetjo Abraham joni xuta kixi."

⁴Jo = ni xuta xi tsa'exa, chji xi kui ba'ere bi joni jngu kjuatjo, tu jo = ni tsa jngu tsajmi xi machjen nga kua'ere. ⁵'Ba ngat'are xuta xi bi bere kakun ngat'a tse'e mé = xi nda kitsa'en 'ba tsa tusa makjainre ngat'a tse'e Na'enchana xi kixi tsa'en xuta je, Na'enchana be = nga makjainre xutabiu 'ba kui je = kiskjebere kuenda nga kiskjebetjo joni xuta kixi.

⁶¡Á ndanire xuta xi Na'enchana kjebetjo joni xuta kixi 'ba bi kuenda kjebere mé = xi kitsa'en! 'Ba nde kitsu David ⁷ñá 'bitsa'en kitsi'indu:

¡Á ndanire xuta xi kjinichat'are jere, xi kis'echjintjai jere!

⁸¡Á ndanire

xi Na'enchana bi kuenda tsa'en jere!

⁹¿A tu kui tsé xuta xi kuán circuncidar sakure kjuandabi? ¿Asa 'ba = nde ko xi bi kuán circuncidar? Je tsikixan nga Abraham kuakjainre 'ba kui = kjuakichjubenire kuenda 'ba kitjebetjo joni xuta kixi. ¹⁰Tunga, ¿kjia'áñu kitjebetjo Abraham? ¿A kionga je kuán circuncidar? ¿Asa kionga kjejín? Kitjebetjo = kionga kje majín circuncidar.

¹¹Jaskan Abraham kuán circuncidar joni tsa jngu chubá kis'et'are. Chubábiu jo = ni jngu sello xi bakutsejen kjuakixi xi kisakure ngat'a kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana kionga kje majín circuncidar. Meni 'batsa'en, Abraham je kuán na'enre ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana ninga tsa bi kuán circuncidar. Na'enchana be = nga makjainre xutabiu 'ba kui = bi xi kjebere kuenda nga kjebetjo joni xuta kixi. ¹²'Ba nde Abraham kuán na'enre xuta xi kuán circuncidar, tunga bi tsa tu kui kjuakia nga kuán circuncidar, 'ba = nde xi

'batsa'en makjainre jotsa'en kuakjainre xuta chingana Abraham kionga kje majín circuncidar.

¹³Na'enchana kitsjare ts'a Abraham nga kui ko ntje xi jaskan s'ere xuntsja ngasun'ndio nga kuatse'e. Tunga bi ngat'are tsa kitsik'etjusun kjuatexumo Abraham, tsa kui kjuañu Na'enchana kitsjanire ts'a, tu ngat'are kjuakixi xi kisakure kionga kuakjainre. ¹⁴Ngat'a tsa xi inyatsik'etjusun kjuatexumo, kui = xi xuntsja mé = xi Na'enchana kitsja ts'a nga sja, tsa 'baratsa'en tumé chjinire nga makjainna ngat'a tse'e Na'enchana 'ba 'ba = nde tsa'en xaja chjire en xi kitsja ts'a Na'enchana ngayeje. ¹⁵Ngat'a kjuatexumo tsikasenne = re xuta kjuastire Na'enchana kionga bi tsik'etjusun. Tunga ña tsajain kjuatexuma, 'ba = nde tsajain xi mangane kjuatexumo.

¹⁶'Bamani tu ngat'are nga makjainre xuta, kui = kjuañu sakunire mé = xi kitsja ts'a Na'enchana, 'ba 'batsa'en ngat'are kjuandare kui sakure kibi. 'Batsa'en kjuakixi = nga sakukjinre ngatsi'i ntjere Abraham, bi tsa tu kui xi ya'a kjuatexumo, 'ba = nde xi makjainre jotsa'en kuakjainre Abraham. Ngat'a kui = xi na'enna ngatsi'a. ¹⁷Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Ji = xi je kitsa'enra na'enre nkjin naxinanda." 'Ba 'batsa'en Abraham kuakjainre 'ba kuán na'enna ngixkun Na'enchana, Na'en xi tsik'endukun xuta xi je mik'en 'ba tsinda mé = xi kje nisañajanni s'e 'ba s'e.

¹⁸Abraham kiskuyare 'ba kiskunkonire mé = xi kitsure Na'enchana, ninga tsa nde tsajainnire mé = xi kiskunre. Kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana 'ba 'ba = tsa'en kuánni "na'enre nkjin naxinanda". Ngat'a: "Batsa'en nkjin kuan ntjeri", kitsure Na'enchana. ¹⁹Bi kitsikjere kakun Abraham ngat'are mé = xi kuakjainre, ninga tsa tsabe nga je mején jngu sientu

nure 'ba bi nde s'enire ntje asa nga chjunre Sara 'ndi ngayeje. ²⁰Bi jó ján yaja kakun Abraham ngat'are mé = xi Na'enchana kitsjare ts'a nga sjare. Tusa ngisa 'ñu nda kuakjain ngisare 'ba 'ejñatsejen nga Na'enchana xi tjinre kjuaje. ²¹'Ba niki nda = tsabere kakun nga Na'enchana tjinre kjuañu tuxi sik'etjusunni mé = xi kitsjare ts'a. ²²Kui = kjuañu Na'enchana tsabeni nga makjainre 'ba kiskjebere kuenda ngat'are kibi 'ba kiskjebetjo Abraham joni xuta kixi.

²³'Ba ña kua'indut'a nga Na'enchana kiskjebetjo Abraham joni xuta kixi, bi tu ngat'are Abraham nga 'batsa'en kua'indu. ²⁴'Ba = nde kua'indu ngat'ana. Ngat'a Na'enchana 'ba = nde skjebena kuenda 'ba skjebetjona joni xuta kixi, ña xi makjainna ngat'a tse'e. Kui xi kitsikja'ayare ngajinre mik'en Na'enna Jesús, ²⁵xi kuangantsja tuxi kjuinik'enntjaini ngat'are jena 'ba kjinikja'aya nganire ngajinre mik'en tuxi sikixinina ngixkun Na'enchana.

5 'Bamani je = kuakixia tu ngat'are nga makjainna. 'Batsa'en tjinna kjuaxiu ngixkun Na'enchana ngat'are Na'enna Jesucristo. ²Ngat'a makjainna ngat'a tse'e Jesucristo, kui kjuañu kisakunina kjuandabi 'ba nda kixi tenya ngajin kjuando 'ba tsja = mana ngat'are kjuajere Na'enchana xi techuya_ra nga sakut'ana.

³'Ba bi tsa tu kui kibi. 'Ba = nde tsja = mana ngajinre kjuanima xi temitjaxtia, ngat'a 'yaña nga kjuanimabiu tsja nga'ñuna 'ba chukjuakona mé xi temata'an. ⁴'Ba tsa chukjuakona, nda = 'baxjena Na'enchana. 'Ba tsa nda 'baxjena Na'enchana, ma chuya_ra kjuanda xi sjana. ⁵'Ba bi sakuna kjuasuba, ninga tsa kje sakujinna mé = xi techuya_ra. Ngat'a Na'enchana je kitsitse ngajin inimana kjuanimejenre nga kitsjana Isennixtjintsjere.

⁶Kionga tojo inda tjin ngisana ngixkun Na'enchana, Cristo k'enntjaina, ña xi xuta je kuáan, kionga je echu nixtjin xi 'ejña Na'enchana. ⁷Ne na'en tjinre nga tjin xi kueyantjaire jngu xuta xi kixi. Ningara tsa tjin xi kuakakun kueyantjaire jngu xuta xi nda xuta. ⁸Tunga Cristo, k'enntjaina kionga xuta je ngisa. 'Ba 'ba = tsa'en Na'enchana yaku jó kji'i tsimejéna ña.

⁹Me nganda'e je kuakixia ngat'a Cristo 'esten jinre nga k'en ngat'ana. Kui = kjuañu k'uangiña ngat'are Cristo nixtjin nga sikasen kjuastire Na'enchana. ¹⁰Kionga kuasticha Na'enchana, nda = tsaka'a nganina ngat'are kjuabeyare Ki'ndire. Kui = kjua 'yaña nga k'uangia ngat'are kjuabenichunre Ki'ndire, ña xi je nda = kich'a ngaña Na'enchana nganda'e. ¹¹'Ba bi tsa tu kui kibi. 'Ba = nde tsja mana ngat'are Na'enchana, ngat'a tu ngat'are Na'enna Jesucristo Na'enchana je nda ya'a nganina nganda'e.

¹²Ngat'a tu ngat'are jngu = xuta ja'as'en jio ngasun'ndio, 'ba jio ja'eko kjuabeya. 'Ba 'batsa'en kjuabeyo ja'at'are ngatsi'i xuta, ngat'a ngatsi'i tsajngi je. ¹³Ja'ba je tjin je ngasun'ndio kionga kjetjinjín kjuatexumo, tunga jio bi chjubere kuenda ña tsajain kjuatexuma. ¹⁴Tunga kjuabeyo yatexuma ka'nda nixtjinre Adán 'ba 'nda tse'e Moisés, 'ba jesun xuta ninga bi tsajngi je jo kitsa'en Adán nga bi kitsik'etjusun jngu kjuatexumare Na'enchana. Adán jo = ni nguyare xuta xi jaskan kjua'e.

¹⁵Tunga je xi tsajngi Adán bi ma ningusunkua ko kjuatjo xi kitsjana Na'enchana ngat'are kjuandare. Ngat'a nkjin xuta jesun ngat'are jere jngusa xuta, tunga 'ñu je ngisa kjuandare Na'enchana xi kitsjare nkjin xuta ngat'are kjuandare jngusa xuta, kui xi Jesucristo 'mi.

¹⁶Jere jngusa xuta bi ma ningusunkua ko kjuatjo xi kitsjana Na'enchana ngat'are kjuandare. Ngat'a kitsa'en kjua Na'enchana ngat'are je xi jngututu 'ba kiskaninejere xuta, tunga jaskan nga je 'ñu tse je kis'e, ja'e kjuatjobiu xi kitsjana Na'enchana xi tsa'en nga makixi xuta. ¹⁷Ngu kjuabeyo yatexuma ngat'are xuta xi jngututu, ngat'a tsajngi je. Tunga xuta xi tsakure kjuanda jere Na'enchana ko kjuakixi xi tu titsja ngat'are xuta xi jngututu xi Jesucristo 'mi kjuatexuma 'ba k'ueudukunntsjai.

¹⁸'Ba jotsa'en ngat'are je xi tsajngi Adán kichaninere ngatsi'i xuta, 'ba nde tsa'en ngat'are mé = xi kixi tjin xi kitsa'en Jesucristo makixini ngatsi'i xuta tuxi s'enire kjuabenichun. ¹⁹Ngat'a jotsa'en bi kitsik'etjusun xuta xi titjun kui kjuañu nkjin xuta kuánni xuta je, 'ba nde jotsa'en kitsik'etjusun xuta xi ngijngu kui = kjuañu nkjin xuta kuakixini ngixkun Na'enchana.

²⁰'Ba nde ja'es'ejña kjuatexumo, tuxi kji'yanire jotsa'en kuatseni jio. Tunga kionga je kuatse jio, 'ñu kuatse ngisa kjuandare Na'enchana. ²¹Ngu jotsa'en yatexuma jio tuxi kueyani xuta, 'ba = nde tsa'en yatexuma kjuandare Na'enchana nga sikixi xuta ngixkun kui, tuxi s'entsjainire kjuabenichun ngat'are Na'enna Jesucristo.

6 'Bamani, ¿jó kuixan? ¿A tojo kuijnyije ngisa, tuxi ngisa kuakutsejen ngisani kjuandare Na'enchana? ² Ngu niñajanni! Je tseya ña ngat'are jio. 'Ba 'batsa'en, ¿jotsa'en janda kuetsuba ngisaña ngat'are jio? ³ Ngu je 'yo nga ngatsi'a xi kikatenda ngat'are Jesucristo jngu je makua kui, 'ba jngu je ma ngajin kjuabeyare. ⁴ Kionga kikatenda ngat'are Cristo, 'ba = tsa'en tseyakua 'ba kis'eyanijinkua, tuxi kuetsubakun xatse ngaña joni Cristo xi ja'aya nganire ngajinre mik'en ngat'are kjuajere Na'enchana.

⁵Ngat'a tsa je jngu kuakokjian Cristo jotsa'en k'en, 'ba = nde tsa'en jngu kuan ko kui nga kju'a'aya nganina jotsa'en kui ja'aya nganire ngajinre mik'en. ⁶'Yaña kibi. Jotsa'en tseketsuba nganda'eñu kis'et'akoña kru Cristo, tuxi sikjetsunni kju'a'ñure je xi tijñajin vojona 'ba bi nde si'axat'a ngisani ra jio. ⁷Ngat'a kui xi je 'me, je mandai ngat'are jio. ⁸'Ba tsa je tseyakua Cristo, makjainna nga 'ba nde kuetsubakunkua.

⁹'Yaña nga Cristo ja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba bi nde kueya ngisani. 'Ba kjuabeyo bi nde tjin ngisanire kju'a'ñu ngat'are kui. ¹⁰Ngat'a nga k'en Cristo, jngu ndiya = tse k'ensa ngat'are jio. Tunga nga tijñakun, ngat'are Na'en-chana tijñakun. ¹¹'Ba nde tsa'en jun, 'batsa'en tikja'etsjion ngat'anu nga je tseyo ngat'are je 'ba tetsubakunñu ngat'are Na'en-chana nga jngu kuanko Jesucristo.

¹²'Bamani bi ba'e'nde ru jio tsa kui xi kuatexumare vojono xi 'me, tsa sik'etjusun ru nga si'on xi mejénre vojono xi 'me. ¹³Bi ningantsja ru jio vojono tsa siko mé = xi ch'otjin. Tusa, jun xi je tseyo 'ba ja'aya nganinu ngajinre mik'en, tingantsja ru vojono Na'en-chana tuxi sikoni mé = xi kixi ngixkun kui. ¹⁴'Ba bi nde s'enire jio kju'a'ñu ngajinnu, ngat'a bi nde kjuatexumo tibatexumaninu nga tetsubo. Tusa kjuandare Na'en-chana tetsubangiu nganda'e.

¹⁵'Bamani, ¿a kuijnyijeña tsa bi nde kjuatexumo tibatexumanina nga tusa kjuandare Na'en-chana tetsubangia? ¡Ngu niñajanni 'ba kuan! ¹⁶Ngu je nda 'yo kibi. Tsa tjin xi singantsja ru vojono nga sik'etjusun ru joni chu'ndare, ngu jun = kuon chu'ndare xi sik'etjusun ru. Tsa chu'ndare je kuon, kueyañu. Tunga tsa sik'etjusun ru enre Na'en-chana, kuetsubajinñu kjuakixire. ¹⁷Tunga xik'uechjire Na'en-chana ningara jun xi chu'ndare je kuon nixtjin kuate

jan, nganda'e nde ko ngayéje inimanu tenik'etjusun en xi kika'enu nga kisakuyanu. ¹⁸Je kuando ngat'are jio 'ba je chu'ndare xi kjuakixi kuon.

¹⁹Tefako nuu nga te'bejña chuba nuu kibi, ngat'a ngat'are kju'a'indanu bi ta'a mankjinnu. Jotsa'en nixtjin kuate jan kjiningsantsjo vojono kuon chu'ndare mé = xi jndi ngixkun Na'en-chana ko mé = xi ch'o, tuxi ch'o kjiña'anñu. Nganda'e 'ba = nde tsa'en tingantsjo vojono kuon chu'ndare xi kjuakixi, tuxi xuta tsjere Na'en-chana kuanñu.

²⁰Kionga chu'ndare je kuon, bi kuenda kjiño'on tsa bi kixi tsiketsubo ngixkun Na'en-chana. ²¹Tunga, ¿mé = xi kejennu nga 'ba kjiño'on? Kui = xi tsja nuu kjuasuba nganda'e ngu kui = xi fikore kjuabeya xuta. ²²Tunga nganda'e je kuando ngat'are kju'a'ñure je 'ba je kuon chu'ndare Na'en-chana. 'Ba kjuanda xi tijjennu kui = nga temo xuta tsjere Na'en-chana 'ba teño'on mé = xi fikore xuta ña s'entsjaire kjuabenichun. ²³Ngat'a chji xi tsja jio, kjuabeya. Tunga Na'en-chana tsja kjuatjo nga k'uendukunntsja xuta nga tujngu ko Na'enna Jesucristo.

7 Jun nts'ia, tefako nuu jun xi 'yo kjuatexumo. Ngu je nda 'yo nga kjuatexumo tu tjinsani = re kju'a'ñu ngat'are jngu xuta yejerañu tijñakun ngisa. ²Joni jngu chjun xi tjinre xi'in. 'Ba = tsa'en kua'indut'a kjuatexumo nga bi kuan sik'ejña xi'inre yejerañu tijñakun ngisa. Tunga tsa kueya xi'inre, je kuandai nganire yojore ngat'are kjuatexumare kjuabixon. ³'Bamani tsa kja'e xuta kuixanko nga tijñakun ngisa xi'inre, tsu = nire nga titsa'ent'are kjuachajngi xi'inre. Tunga tsa xi'inre kueya, kuandai ngani ngat'are kjuatexumabi. Bi titsa'en kjuachajngi tsa kja'e xi'in kuixanko ngani ya'a.

⁴'Ba nde tsa'en ngat'a tsojon nts'ia. Je = tseyo ngat'are kju'a'ñure kjuatex-

umo nga tseyako Cristo kionga k'en, tuxi kja'e xi tse'e kuan ngañu. Xi ja'aya nganire ngajinre mik'en, kui = xi tse'e_ru nganda'e. 'Ba = tsa'en kuan si'anña mé = xi nda, xi tse'e Na'enchana. ⁵ Kionga mé = xi tsu vojona tibatexuma ngisana, kjuatexumo kitsja ndiyare jio 'ba kitsa'en nga kjinimijáan mé = xi bi nda. Kitsa'exa ngajin vojona 'ba kjiña'an mé = xi 'bakore kjuabeya. ⁶ Tunga nganda'e je bi nde kjuatexumo batexumanina, ngat'a je = tseya ngat'are mé = xi 'et'añuna nixtjin kuatse jan. Kui kjuañu nganda'e teña'axangini ra Na'enchana ndiya xatsere jotsa'en tibakuna Isennix-tjintsjere. Bi nde teña'axangini ra jotsa'en kua'indut'a xujun nixtjin kuatse jan.

⁷ Bamani, ¿jó kuixan? ¿A kjuatexumo xi tjinre je? ¿Ngu niñajanni! Tunga tsa bira kis'e kjuatexuma, biru tsa'biá mé = xi je 'mire. Ngu, biru tsa'biá nga bi nda tjín tsa simijáan mé = xi bi tsa'an tsa bi 'batsa'en kua'indut'a kjuatexumo: "Bi nimején tsajmi xi tjínre xuta xi kja'ere." ⁸ Tunga jio kitsichjen mé = xi kua'indut'a kjuatexumabi 'ba meni 'batsa'en kitsa'en nga jendibanire takuaan nga kit-simijáan nkjin kuya tsajmi xi bi tsa'an. Ngat'a tsa tsajain kjuatexuma, tsajain kjuañure jio.

⁹ Joni an. Kionga kje batexumajínna kjuatexumo, tsakatejñakunña. Tunga kionga kuanjinná mé = xi kua'indut'a kjuatexumo, kisakure kjuañu jio, ¹⁰ 'ba an tseyaa. Kjuatexuma xi tjinni nga sik'ejñakunna tsakañu, tusa kui kikoná kjuabeya. ¹¹ Ngat'a jio kitsichjen mé = xi kua'indut'a kjuatexumo 'ba 'batsa'en ts'akonachana. 'Ba ndekuini xi kua'indut'a kjuatexumo kitsik'enkonina.

¹² 'Ba 'batsa'en kjuatexumo tojo tsje. 'Ba xi kua'indut'a kjuatexumo tsje, kixi = 'ba nda koni. ¹³ ¿A tsu = nire nga xi ndo xi kikoná kjuabeya? ¿Ngu niñajanni! Tusa jio kitsichjen xi ndo nga

kikoná kjuabeya, tuxi xiaña nga kui xi je. 'Ba 'batsa'en ngat'are mé = xi kua'indut'a kjuatexumo kji'yare nga ne 'ñu ch'okun kuan ngisa jio.

¹⁴ Yaña nga kjuatexumo ndibanire Isennixtjintsjere Na'enchana. Tunga an xuta ngasun'nde = ñá. Je = tsatsena jio 'ba chu'ndare kuáan. ¹⁵ Bi mankjinná mé = xi tsa'aan. Ngat'a mejénna sa'aan mé = xi nda tjín tunga bi 'ba tsa'aan. 'Ba tusa xi ch'okiá kui = xi tsa'aan. ¹⁶ Tunga tsa tsa'aan mé = xi bi mejénna tsa'aan, 'ba = tsa'en xinkixiá nga kjuatexumo nda. ¹⁷ Ngat'a bi nde anni xi 'batsa'en nga 'ba tsa'aan, tu kui je xi tijñajinna.

¹⁸ Be = ñá nga nimé xi nda tjín nga-jinná ngat'a xuta ngasun'nde kuáan. Ngat'a ninga tsa mejénna sa'aan xi nda, bi chukjuakona nga tsik'etjusaan. ¹⁹ Bi tsa'aan mé = xi nda xi mejénna sa'aan. Tusa mé = xi ch'o xi bi mejénna sa'aan, kui = xi tsik'etjusaan. ²⁰ Tunga tsa tsa'aan mé = xi bi mejénna sa'aan, bi nde an fani xi 'batsa'en. Tu kui je xi tijñajinna xi 'batsa'en.

²¹ Mankjin = na kibi: kionga mejénna sa'aan mé = xi nda, tusa kjuach'okun saku ngajinna. ²² Tsja mare inimana ngat'are kjuatexumare Na'enchana. ²³ Tunga mankjinná nga kja'e kjuatexuma titsa'exajin vojona. Kui xi kjanko kjuatexuma xi titsja ndiyare kjuankjin kakunna 'ba kui kjuatexumare je xi tijñajin vojona tsik'ejña'ñuna.

²⁴ Nimaxu ñá! ¿Yá = xi sindainá ngajinre vojobi xi 'bakore kjuabeya? ²⁵ ¿Tsja ra kjuanda Na'enchana! Ngat'are Na'enna Jesucristo kuandaña. 'Bamani ko kjuankjin kakunna tetsa'enxat'a ra kjuatexumare Na'enchana, tunga joni nga xuta ngasun'nde kuáan, kjuatexumare jio tetsa'exat'a ra.

8 Bamani bi nde xaninejenire xuta xi tujngu ko Cristo Jesús. Xutabiu bi nde tsa'enni mé= xi tsu yojore nga sendu, tusa sendu jotsa'en titsja ndiyare Isennixtjintsjere Na'enchana. ²Ngat'a kjuañure Isennixtjintsjere Na'enchana tsik'endukunna ngat'are Cristo Jesús 'ba tsindaina ngat'are kjuatexumare je ko tse'e kjuabeya.

³Ngat'a xi bi kuánre kitsa'en kjuatexumare Moisés, kui= xi kitsik'etjusun Na'enchana nga kitsikasen Ki'ndire. Ngu kjuatexumo bi kis'ere kjuañu ngajinre xuta, ngat'a inda= yojore. Tunga ja'e Ki'ndire Na'enchana nga tsaka'a yojo inda joni jngu xuta ngasun'nde, xi majngi je, tuxi 'echjintjaini jere xuta. 'Ba 'batsa'en Na'enchana kitsichajin kjuañure jio ngajinre yojo inda. ⁴'Ba = kitsa'en tuxi sik'etjusunña en tsje xi kua'indut'a kjuatexumo, ña xi bi nde tetsubaña joni xuta xi tsik'etjusunre mé= xi tsu yojo jere, tusa jotsa'en titsja ndiyana Isennixtjintsjere Na'enchana.

⁵Ngat'a xi tjindu joni xuta ngasun'ndio xi inda yojore, kui= xi tsikja'etsjen mé= xi tsu yojo jere. Tunga xi tjindu jotsa'en mejénre Isennixtjintsjere Na'enchana, kui= xi tsikja'etsjen mé= xi tse'e Isennixtjintsjio. ⁶'Ba xi tsikja'etsjen mé= xi tsu yojo jere, kui= xi sakure kjuabeya. Tunga xi tsikja'etsjen mé= xi tse'e Isennixtjintsjere Na'enchana, kui= xi sakure kjuabenichun ko kjuaxiu. ⁷Ngat'a xi tsikja'etsjen mé= xi tsu yojo jere, kui= xi stike Na'enchana. Ngu nī mejénjínre nī majínre tsubañu kjuatexumare. ⁸'Ba xi tjindu jotsa'en tsu yojo jere, kui xi bi mare tsik'etjusun mé= xi matsjare Na'enchana.

⁹Tunga ngat'anu jun, je bi nde nik'etjusuni ru mé= xi tsu yojo jenu nga tetsubo. Tusa nik'etjusun ru mé= xi tsu Isennixtjintsjere Na'enchana nga tetsubo, ngat'a kui= xi tijnā ngajinnu ngatsi'u. Xi bi tijnā ngajinre Isennix-

tjintsjere Cristo, bi Cristo tse'e. ¹⁰Tunga tsa Cristo tijnā ngajinnu, tsu = nire nga tijnākun inimanu ngat'are kjuakixi xi kisakunu, ninga tsa 'bakore kjuabeya yojonu ngat'are je.

¹¹Na'enchana kitsikja'aya nganire Jesús ngajinre mik'en. 'Ba tsa Isennixtjintsjere tijnā ngajinnu ngatsi'u, kuifa xi kitsikja'aya nganire Jesús ngajinre mik'en 'ba nde tsa'en sik'endukun yojonu xi 'me. 'Ba sa'en tu ngat'are Isennixtjintsjere xi tijnā ngajinnu ngatsi'u.

¹²Bamani nts'ia, je bi nde tjennina ngat'are yojona tsa kuetsuba ngisa jotsa'en tsu yojo jena. ¹³Ngat'a tsa kuetsubo joni xuta xi tsik'etjusun mé= xi tsu yojo jere, kueyañu. Tunga tsa ko Isennixtjintsjere Na'enchana sichajiun mé= xi mejénre yojonu, kuetsubakunñu.

¹⁴Ngatsi'i xi Isennixtjintsjere Na'enchana baku ndiyare, kui= xi ki'ndire Na'enchana kuán. ¹⁵Ngat'a kisakunu Isennixtjintsjere Na'enchana, 'ba bi chu'nda kitsa'ennu, tuxi kjuikun ngañu. Tusa kitsa'ennu ki'ndire Na'enchana 'ba ka'nda bakuyana nga kuan k'uin ra Na'enchana: "Pachi."

¹⁶'Ba ndekuini Isennixtjintsjere Na'enchana jngu mako inimana 'ba tsuyakixi nga ña= xi ki'ndire Na'enchana kuáan. ¹⁷Ngu, ña xi je ki'ndire Na'enchana kuáan, 'ba nde sakut'ana mé= xi tse'e Na'enchana, 'ba ko Cristo sakut'akonina. Tuxi sakut'anina kjuajere Cristo, tjinnere nga xja'akua kjuanimare ngayeje.

¹⁸'Ba 'be= ñā nga kjuanima xi temitjaxtia nixtjin nganda'e tumé kjinjín tsa singusunkuaā kjuajere Na'enchana xi jaskan kuatsejen ngajinna. ¹⁹Ngayéje xi kitsinda Na'enchana inyakuya 'ba 'ñu mejénre skue nixtjin nga Na'enchana kuakutsejen jó= kun xi ki'ndire. ²⁰Ngat'a mé= xi kuando bi nde tjin-nire ngañu nga sik'etjusun mé= xi

tjinnere nga sa'en tsakaiñu. Kui bi kuamejénre nga 'ba kuata'en. Tunga Na'enchana 'ba = tsa'en 'enda nga 'ba kuánre. Tunga mé = xi kuando 'ba = nde tikuyare nixtjin ²¹ nga bi nde kjuetsunni, kionga kuandai ngat'are ch'a xi ya'anijín. Ngat'a k'uendundaiko ki'ndire Na'enchana 'ba sakut'are kjuajere.

²² 'Yaña nga 'nda nganda'e ngayéje xi kitsinda Na'enchana inyafa'axtiu = kjuanima 'ba tsine joni jngu chjun xi tibe'e ki'ndi. ²³ 'Ba bi tu kui = xi inyafa'axtiu kjuanima, 'ba = nde ko ña ngayeje. Ngat'a je tijnajinna Isennixtjintsjere Na'enchana, nga tjen kika'e titjunna ngajinre ngayéje mé = xi tu sakuna jaskan. Techja'a = ña kjuanima ngajin inimana nga techuya nixtjin nga Na'enchana sa'enkjinna ki'ndire, nixtjin nga k'uangia. ²⁴ Ngat'a je ts'angia kui kju techuyani_ra kibiú. Tunga tsa je kisakuna mé = xi techuya_ra, bi nde xi-uya ngisani_ra kibiú. Ngu ni'yá nde kuyare xi je tjinre. ²⁵ Tunga tsa techuya_ra mé = xi kje 'yaján, tjinnere nga xiuya_ra ko kjuatsejnda ka'nda nga sakuna.

²⁶ 'Ba = nde Isennixtjintsjere Na'enchana basekona ngat'are kjua'indana. Ngat'a bi 'ya xi chja'a jotsa'en tjinni nga xja'a, tunga Isennixtjintsjere Na'enchana fani xi 'bets'antjaina. Bi sakuna en tuxi kuixunña jotsa'en tsinentjaina Isennixtjintsjio ngixkun Na'enchana. ²⁷ 'Ba Na'enchana kutsejenjin nga jngu jngu inimare xuta 'ba be = mé = xi mejénre tsu Isennixtjintsjio. Ngat'a jotsa'en mejénre Na'enchana, 'ba = tsa'en Isennixtjintsjio 'bets'antjai xuta tsjere kui.

²⁸ 'Yaña nga ngayéje xi mata'en xuta xi tsimején Na'enchana, kui tsichjen kibiú nga tu kjuanda tse'e xutabiu, xuta xi xakji'i kinchjare jotsa'en kuamejénre. ²⁹ Ngat'a xuta xi Na'enchana tsabexkun titjun, kui = xi 'ba nde 'endunda titjun nga kuan joni isenre Ki'ndire, tuxi Ki'ndire kuanni Ki'nditjun ngajinre nts'e

xi nkjin mani. ³⁰ 'Ba xi Na'enchana 'endunda titjun, kui = xi 'ba nde xakji'i kinchjanire. 'Ba xi kinchjare, kui = xi 'ba nde kitsa'en nga kuakixi ngixkun. 'Ba xi kitsa'en nga kuakixi, kui = xi 'ba nde kitsjare kjuaje.

³¹ 'Bamani, ¿jó kuixan ngat'are kibi? Tsa Na'enchana tijnakona, tsajain xi kuan sa'enna. ³² Kui xi bi 'echja'nde nga Ki'ndire kju'a kjuanima, tusa kitsingantsja nga kjinik'en ngat'ana ngatsi'a. Kui kjuañu, ¿jót'sa'en bi ñatjen sjana ko Ki'ndire ngayéje xi tjin? ³³ ¿'Yá = xi kuanejena, ña xi Na'enchana je kiskja'ajinna? ¿A Na'enchana? Junjun, ngat'a kui = xi kitsa'en nga kixi kuán. ³⁴ ¿'Yá = xi skaninejena? ¿A Cristo Jesús = ? Junjun, ngat'a kui = xi k'en ngat'ana 'ba ja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba tijná ngate kixire Na'enchana nga ti'bets'antjainna.

³⁵ ¿'Yá = xi kuan k'uejñat'axinna kjuanimejenre Cristo? ¿A kjuanima = asa kjuana'en xi temitjastia? ¿A kjuatsjenggicha =, a kjindia asa kjuax'an? ¿Asa mé = xi tjekun? ¿Asa nga kjuinik'enna? ³⁶ Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Ngat'a tsiji ngantsjai tjekun tetsubai ngat'are kjuabeya, 'ba xuta 'bexkini joni chutsanga xi je tjindunda nga kueya.

³⁷ Tunga ngajinre ngayéje kibi, tusa ngisa ña'an ngisa ngat'are Cristo xi kitsimejénna. ³⁸ Ngat'a be = re takuañ nga tsajain xi kuan k'uejñat'axinna kjuanimejenre Na'enchana, ninga tsa kueya 'ba ninga tsa kuetsubakuan, 'ba ninga ankjejín ninga xi batexumajín ninga xi tjinre kjuañu, 'ba ninga xi tjima nganda'ejín 'ba ninga xi jaskan kuan, ³⁹ 'ba ninga xi nk'a = ninga xi nangajín, 'ba nijngu tsajmi xi yak'a xi kitsinda Na'enchana. Tsajain xi kuan k'uejñat'axinna kjuanimejenre Na'en-

chana, kjuanimejen xi yakutsejenna Na'enna Cristo Jesús.

9 Kjuakixi = xi texian. Bi te'bonachaa ngat'a makjainna ngat'are Cristo 'ba jngu = makuaa. Isennixtjintsjere Na'enchana titsja ndiyare kjuankjin kakunna nga titsuyakixina nga tjin = ndiyare xi tenchjaa. ²Ne ba tjimana 'ba niki tjimajine inimana ³ngat'are nts'ia xi xuta naxinandana mani nga'e ngasun'ndio. Ka'nda mejenna tsakaiñu tsa Na'enchana skaninejena 'ba tsa k'uejñat'axina nga Cristo, tsa 'batsa'en kuan sik'angia xingia.

⁴Xi naxinandana xutare Israel. Na'enchana kitsa'en ki'ndire. Tsek'ejñajinre 'ba yakutsejenre kjuajere. 'Endako kjuja 'ba kitsjare kjuatexumare 'ba yakutsejenre jotsa'en tjinnere nga sichjire 'ba kitsjare ts'a mé = xi sjare. ⁵Xutare Israel ntje chinga xi kiskja'ajin Na'enchana jendibanire. Xi 'ba nde kio jendibanire Cristo kionga tsaka'a yojore joni xuta ngasun'ndio. 'Ba Cristo, Naina xi batexumare ngayéje mé = xi tjin. Ngatjanichjintsjaire ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

⁶Tunga bi tsa tsu kjuja nga en xi kitsja ts'a Na'enchana bi 'etjusun. Tunga kui = xi ma, bi ngats'i xuta xi ndibani xuta chingana xi Israel 'mi, kui fa xi xutare Israel. ⁷'Ba bi ngats'i ntje xi ndibanire Abraham, tsa kui fa xi ki'ndire mani. Ngat'a Na'enchana 'bi kitsure: "Ntje xi s'eri, kui = xi kjuendibanire ntjere Isaac."

⁸Kui xi tsunire nga bi ki'ndire fa Na'enchana xi kis'ere Abraham jotsa'en nga'e ngasun'ndio. Tusa ki'ndi xi kis'ere jotsa'en kitsja ts'a Na'enchana, kui = xi 'bexki joni ntjere Abraham. ⁹Ngat'a kui enbi xi kitsjare ts'a Na'enchana Abraham: "Nu xi ndiba tunga ndekuini nixtjinbi kjuja'ekun nganira, 'ba Sara s'ere jngu ki'ndi xi'in."

¹⁰'Ba bi tsa tu kibi. 'Ba = nde kuata'en Rebeca xi kuán chjunre xuta chingana Isaac, kionga kis'eya'more ki'ndi 'ñu. ¹¹Na'enchana kitsjare ts'a ngat'are ki'ndire kionga kje tsinjín 'ba kje tsa'enjín mé = xi nda ninga mé = xi ch'o, tuxi kuajnguni mé = xi 'endatitjun Na'enchana nga kiskja'ajin ki'ndi xi kuamejénre. Kibi bakutsejen nga Na'enchana kja'ajin xuta xi kui mejénre 'ba bi ngat'are mé = xi nda tsa'en xuta. ¹²Kui kjuañu 'ba kitsunire Rebeca: "Ki'ndi xi tjun tsin, kui = xi sa'exangire xi tjenngi ngañu." ¹³Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Kitsimején = ña Jacob 'ba tsa'beton = ña Esau."

¹⁴'Bamani, ¿jó kuixan? ¿A kabi tsa'en Na'enchana? ¿Niñajanni 'batsa'en! ¹⁵Ngat'a Na'enchana 'bi kitsure Moisés: "Kjua'anima = na ngat'are xi mejenna nga kjuja'anima, 'ba kjuja'anima kakun = na ngat'are xi mejenna kjuja'anima kakuna." ¹⁶'Bamani bi ngat'are mé = xi mejenna ninga mé = xi nda ña'an tsa Na'enchana tsichikunta'en xuta, tu ngat'are nga fa'animare = .

¹⁷Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a ña Na'enchana 'bi kitsure Faraón: "Kui = kjuja kitsja xanira, tuxi kuakutsejenña kjuja'ñuna ngat'ari 'ba tuxi s'eyanijmini ngat'ana jo kji'i ngasun'ndio."

¹⁸'Bamani Na'enchana fa'anima = re xi mejénre nga kjuja'animare, 'ba tsitaja = inimare xi mejénre nga sitaja = inimare.

¹⁹Ngu tsa k'uinnaa: "¿Áññu Na'enchana kaninejenire xuta ya'a? Ngat'a xuta tu tsa'ensani mé = xi Na'enchana tsu kakun nga sa'en." ²⁰Tunga, ji xi tu xuta ngasun'nde kuánsai, ¿'yá = ni ji tsa kuatekjo'akue Na'enchana? Jngu tiji nangi bi ma tsure xi kitsinda: "¿Áññu 'bitsa'en kjinindaninaa?" ²¹¿A bi tjinre ndiyare xuta xi tsinda tjiu nga siko nangibi u jotsa'en nga kui mejénre? Kuan ndekui ni nangibi u sindakoni jngu tiji xi

tu xakji'i kuachjennire jngu nixtjinre s'i 'ba ko ngjingu xi sichjenntsjai.

²² Nde 'ba = tsa'ennire ngat'are Na'enchana. Kui tjinre ndiyare nga kuakutsejen kjuastire 'ba nga k'uejñatsejen kjuañure. Tunga 'ba = nde tjinre ndiyare nga xjukjuakore 'ba nga sitsejnda vojore ngat'are xuta xi joni tiji, xi machjen nga kjuendibanere kjuastire 'ba xi tjindunda nga kjuekjua. ²³ 'Ba = nde Na'enchana tjinre ndiyare nga 'bejñatsejen jótša'en je kjuajere ngat'are xuta xi jo = ni tiji xi tifa'animare, xi je 'endunda titjun nga sakure kjuajere.

²⁴ Ña = ña kui xutabi. Na'enchana xakji'i kinchja = nina bi tsa tu ngajinre xuta judío, 'ba = nde ngajinre xuta naxinanda xi yak'a ngayeje. ²⁵ Jotsa'en xuta chinga profeta Oseas kitsi'indu enre Na'enchana:

Xi bi naxinandana tsakaiñu,
nganda'e naxinandana xin_ra.
'Ba xi bi kitsimijáan,
kui = xi simijáan.

²⁶ 'Ba ndekuini nga'nde ña 'ba kik'inre xuta:

“Jun bi naxinandana kuon”,
kio 'ba k'uin nganire
nga kui = xi ki'ndire Na'enchana xi tijñakun.

²⁷ 'Ba 'ba kitsu xuta chinga profeta Isaías nga kinchja ngat'are xutare Israel: “Ninga tsa 'batsa'en nkjin mani xutare Israel joni tsumi xi tjin ndai ndachikun, tunga tu chuba ma sani xi k'uangi. ²⁸ Ngat'a je sik'etjusun xati kjuakixire Na'enchana ngat'are xi kitsu nga kuan jo kji'i ngasun'ndio.” ²⁹ 'Ba ndekuini Isaías kitsutitjun: “Tsa bi 'ejña ngisana ntje Na'enchana xi tjinre ngayéje kjuañu, jeru 'ba nde kuata'an joni xutare Sodoma 'ba kuáan joni xutare Gomorra tsakaiñu.”

³⁰ 'Bamani, ¿jó kuixan ngat'are kibi? Xuta xi bi judío, xi bi tsangisjai nga kuakixi ngixkun Na'enchana, kui = xi

kisakure kjuakixi. Kuakixi = ngat'a kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana. ³¹ Tunga ngat'are xutare Israel, tsangisjai nga sik'etjusun kjuatexumo tuxi kuakixini ngixkun Na'enchana, tunga bi echutjenngi. ³² ¿Áññu nde? Ngat'a bi tsangisjai kjuakixi xi sakure xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. Tusa kuamejénre nga sik'etjusun mé = xi kua'indut'a kjuatexumo, tuxi 'batsa'en kuakixini. Ngu, ksatengi ndiojo xi satengi xuta, ³³ jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “An k'uejña nangi Sión jngu ndiojo xi satengi xuta, jngu naxi xi ko'otsakjan xuta. Tunga ngat'are xi kuakjainre ngat'are kui, bi sakure kjuasuba.”

10 Jun nts'ia, xi mejénre inimana 'ba nga 'bets'antjaa xutare Israel ngixkun Na'enchana, kui = nga mejénna nga k'uangi. ² Ngat'a kuan xinyakixia ngat'are kui nga 'ñu inyamangisjai mé = xi tse'e Na'enchana. Tunga bi mankjainre jótša'en tjinni nga 'ba sa'en. ³ Ngu bi yatesinre kjuakixi xi Na'enchana mare tsja. Tu kuenda tse'e suba = tsangisjai jotsa'en kuakixini ngixkun Na'enchana. 'Ba bi tsuba'ñu ndiya xi kui 'ejña tuxi kuakixini xuta ngixkun. ⁴ Ngat'a 'etjusun = kjuatexumo kionga ja'e Cristo, tuxi kuakixini ngixkun Na'enchana ngatsi'i xi makjainre ngat'are kui.

⁵ Moisés kitsi'indu ngat'are jotsa'en kuakixi xuta ngixkun Na'enchana nga sik'etjusun kjuatexumo, 'ba kitsu: “Xi sik'etjusun ngayéje mé = xi kua'indut'a kjuatexumo, sakure kjuabenichun ngat'are kjuatexumo.” ⁶ Tunga 'batsa'en kitsi'indu ngat'are kjuakixi xi sakure xuta xi makjainre: “Bi 'batsa'en nikja'etsjen: ¿Yá = xi kuijin ngank'aa?” Kui xi tsunire tuxi sa'enni nga kjuendejen Cristo. ⁷ 'Ba 'ba nde kitsu ngayeje: “'Ba bi 'batsa'en nikja'etsjen: ¿Yá = xi kuaje ña tjindu mik'en?” (Kui xi tsunire tuxi sa'enni nga skjennitjen Cristo ngajinre

mik'en.) ⁸Tunga kitsu Moisés ngayeje: “Tijn̄at'a tiñari enre Na'enchana, ngajin inimari tijña 'ba nukjua = ni ngat'are.” 'Ba kui enbi xi tenikja'axtiuyee nganda'e, en xi tjinnere nga kuakjainre xuta.

⁹Ngat'a tsa ko ndsu'bai sikixiye nga Jesús = xi Na'enna, 'ba tsa ko ngayéje inimari kuakjainri nga Na'enchana kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en, k'uangi = ni. ¹⁰Ngat'a ko inimare xuta makjainnre 'ba makixi. 'Ba ko ts'a tsikixiya ngat'are Jesucristo 'ba 'bangi.

¹¹'Batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Xi kuakjainre ngat'are kui, bi sakure kjuasuba.” ¹²Ngat'a bi kabi tsa'en ngajinre xuta judío ko xuta xi kja'ere. Ngat'a jngututu mani Na'enre ngatsi'i xuta 'ba tsjare kjuanyina xi tjindre ngatsi'i xi nchja ja'enre. ¹³Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “K'uangi = ngatsi'i xi kuinchja ja'enre Na'enna.”

¹⁴Tunga, ¿jót'sa'en kuinchja xuta ja'enre xi bi makjainre ngat'are kui? ¿'Ba jót'sa'en kuakjainre ngat'are xi kje nt'ejín ngat'are kui? ¿'Ba jót'sa'en kjuint'eni tsa tsajain xi sikja'axtiuyare enre? ¹⁵¿'Ba jót'sa'en sikja'axtiuyani xuta enre tsa bi nikasen nga sikja'axtiuya? Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Á kji'i tse ni kjuatsja nga fa'ekunna xi tsikja'axtiuya en xatse xi nda tsu.”

¹⁶Tunga bi ngatsi'i xutare Israel yatesinre en ndare Na'enchana. Ngat'a 'bi kitsu Isaías: “Ji Na'en, ¿'yá = xi kuakjainre ngat'are en xi kjinikja'axtiuyee?” ¹⁷'Bamani makjainre xuta kionga nt'ere en xatsebi. 'Ba nu'yare en xatsebi kionga nikja'axtiuya ngat'are Cristo. ¹⁸Tunga xiñan ngat'are xutare Israel: ¿A bi = tsé kjint'ere enbi? Jun, kjiint'e = . Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Ngayéje ngasun'ndio kjinu'yare jndare,

'ba ka'nda ña fet'a ngasun'ndio echu enre.

¹⁹'Ba 'ba nde xiñan ngayeje: Ngu ¿a bi = tsé kuankjinre xutare Israel ngat'are kibi? Tunga titjun Moisés 'batsa'en kitsi'indu enre Na'enchana:

An sa'aan nga jun s'enu kjuaxin kakun ngat'are xuta xi kje jngujín naxinanda, 'ba sa'aan nga kuasticho jngu naxinanda xi tumé mankjainre.

²⁰'Ba jaskan kuan kakun Isaías nga 'ba nde tsa'en kitsi'indu enre Na'enchana: Xi bi tsangisjain̄a, kui = xi kuasjai ra.

'Ba xi bi tsiningiya ngat'ana, kui = xi yakutsejen ra yojona.

²¹Tunga ngat'are xutare Israel 'batsa'en kua'indut'a: “Tsa'a nixtjin yejen ra ndsaa jngu naxinanda xi xtan 'ba xi nga'a.”

11 Kui kjua xinña, ¿a 'ejñat'axin = Na'enchana naxinandare? ¿Nisañajanni! Ngat'a an 'ba = nde xutare Israel kuáan xi ntjere Abraham jendibaña. An ndibaniña xuta xi jendibanire xuta chingana Benjamín. ²Na'enchana bi 'ejñat'axin naxinandare xi ja'ba je kiskja'ajin titjun.

¿A bi 'yo jót'sa'en kua'indut'a enre Na'enchana, ña Elías yatejene xutare Israel ngixkun Na'enchana nga jako? 'Ba 'bi = tsa'en kua'indut'a: ³“Ji Na'en, xutabi je = kitsik'en nchja chinga profeta xi tsiji 'ba je kitsikjekjua nga'nde tsjeri. 'Ba tu an ts'angi ngisaa, 'ba 'ba nde mejénre sik'enna ngayeje.”

⁴Tunga Na'enchana kitsure: “Je kitsik'endut'axin ra yojona yatu mi nchja xi bi tsikinyakunch'int'are Baal.”

⁵'Ba 'ba nde tjima nixtjin nganda'e ngayeje. Chuba xutare Israel tjindu ngisa xi Na'enchana kiskja'ajin tu ngat'are kjuandare. ⁶'Ba tsa ngat'are kjuandare Na'enchana kitukja'ajinni xuta, kui xi tsunire nga bi kichja'ajin tu ngat'are mé = xi nda kitsa'en. Ngat'a tsa kichja'a-

jin xuta tu ngat'are mé = xi nda kitsa'en, kjuandare Na'enchana bi nde chjinire ya'a.

⁷Ngu, kui = xi ma. Mejen ngatsi'i xutare Israel bi kisakure kjuakixi xi tsangisjai. Xi chubabiu xi Na'enchana kiskja'ajin, kui = xi kisakure kjuakixi. Tunga xi yak'a kuataja inimare.

⁸Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Na'enchana 'ejñujinre kjuafa'etsjenre xutabiu 'ba kitsa'en nga tuxkun bi kuan skuekoni 'ba nga ñojon bi kuan kjuin-t'ekoni ka'nda nixtjin nganda'e." ⁹'Ba nde kitsu David:

Joni chja'ya ko na'ya ngatjama s'ire xutabiu,
tuxi satengini 'ba tuxi sakunire kjuanima xi 'bakore.

¹⁰Ngatjama ka tuxi bi nde kuatsejennire, 'ba ngatamindiyakontsjai ch'a ndayats'in.

¹¹Kui kjua 'ba xinña, ¿a tu ndiya kiskatojo = xutare Israel kionga kiatengi? ¡Nisañajanni! Tusa ngat'are jere xutare Israel ja'ejinre naxinanda xi yak'a en xi sik'angire, tuxi 'batsa'en kuachinini xutare Israel. ¹²Ngu tsa xuta xi bi judío kisakure kjuanyinare Na'enchana kionga kitsichaja xutare Israel nga tsajngi je, ngisajín tu kuan ngisa kionga saku nganire xutare Israel nga'nde xi tse'e ngixkun Na'enchana.

¹³Tefako_nuu jun xi bi xutare Israel kuon. Na'enchana kitsa'enna jngu apóstol ngat'a tsojon 'ba tsikja'etsjenña nga ne chjire xana. ¹⁴Tsa 'batsa'en kuan sa'enna nga naxinandana kuachini ngat'anu, 'ba tsa'aan tuxi 'batsa'en k'uangi yak'ani. ¹⁵Ngat'a xuta xi bi judío kisakure kjuaxiu ngixkun Na'enchana kionga kis'endut'axin xutare Israel. Kui kjua, ¿jó fa ngisa kuan kionga xutare Israel xjebetjo ngani? Kuan joni xuta xi je jesun 'ba k'uendukun ngani. ¹⁶Tsa tsje ngixkun Na'enchana na'yu xi nindako niñuxtla chje xi ba'etitjunre Na'en-

chana, kui xi tsunire nga 'ba = nde tsje ngayéje na'yure niñuxtilo. 'Ba tsa tsje ngixkun Na'enchana jamare yo, kui xi tsunire nga 'ba nde tsje tjiare.

¹⁷Xutare Israel, kui jo = ni jngu ya olivo xi kitit'a masen tjiare. 'Ba ji jo = ni tjiare ya olivo xi s'e ngijñacho. Tunga je = kisakuri nga'ndere tjia xi kitit'o 'ba kisakut'ari kjuabenichun xi tijná ngajin jamare ya olivo xi ndo. ¹⁸Tunga bi nk'a 'naxje yojori, tsa sji nga ji xi ngisa 'ñu nda ngisai nga ko mare tjia xi kitit'o. Tsa mejénri nk'a kjui'naxje yojori, tusa tikja'etsjen nga jamare yo xi tsja nga'ñuri 'ba bi ji xi ba'e_ri nga'ñu jamo.

¹⁹Ngu tsa 'ba sji: "Kitit'a tjiare yo, tuxi an s'et'aña nga'ndere." ²⁰Nda tjin. Kitit'a ngat'a bi kuakjainre ngat'a tse'e Na'enchana. 'Ba ji kixi tesen nganda'e ngat'a mankjainri. Kui kjuañu bi nikja'etsjenni tsa ji xi ngisa 'ñu nda ngisai. Tusa tikunche Na'enchana. ²¹Ngat'a tsa Na'enchana bi kitsichat'are tjia ndare ya olivo, ¿a tu kjua 'mini ji sichat'ari tjia xi tu kiset'ai?

²²Chutsejen jót'sa'en nda 'ba jót'sa'en 'ñu mejenre Na'enchana xuta. 'Ñu yejenre xi tsajngi je 'ba ji nda = kit-sikori. 'Ba nda = sikori, tsa janda kueni ngajin kjuandare. Tunga tsa bi 'ba si'en, 'ba = nde kuichat'ari ngayeje.

²³'Ba nde xutare Israel, tsa si'inda inimare 'ba kuakjain nganire ngat'a tse'e Na'enchana, kua'e nganire nga'nde xi tse'e. Ngu Na'enchana tjinre kjua'ñu nga k'uet'a ngani ya olivo. ²⁴Ngat'a ji jo = ni tjiare ya olivo xi tjin ngijñacho 'ba kitsa'e'nderi nga kiset'ai ya olivo xi ndo. Na'en tjinre tsajmibiu. 'Bamani, ¿a bi kuan kua'e'nde nganire xutare Israel nga s'et'a ngani ya olivo xi tse'e fa? Ngat'a kui = xi tjia xi ndo.

²⁵Jun nts'ia, mejénna nga xio kibi xi Na'enchana 'ejña'mo, tuxi bi nk'a kakun kjui'naxjeñu yojonu. Yak'a xi tjin ngajinre xutare Israel kuataja inimare

ka'nda nga kuajngu naxinanda xi bi judío xi kichja'ajin nga sakure nga'nde ngixkun Na'enchana. ²⁶ 'Ba kionga 'ba kuan, k'uangi ngatsi'i xutare Israel. Jot-sa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Nangi Sión kju'a'eni xi sik'angi xuta.

Kui = xi k'ueñat'axinre kjuach'okun nt-jere Jacob.

²⁷ 'Ba kui = kjuabi xi k'uendakuq xutabiu,

kionga je kju'a'axian jere.

²⁸ Nganda'e mején ngatsi'i xutare Israel tsabeton en ndare Na'enchana 'ba kui = kju'a stikeni Na'enchana. 'Ba kuán nga tu kjuanda tsojon. Tunga Na'enchana tsimején xutare Israel ngat'a ntje chingare = kiskja'ajin. ²⁹ Ngat'a Na'enchana bi kja'a mé = xi tsja 'ba ninga bi tsik'endut'axin xuta xi xakji'i nch-janire. ³⁰ Nixtjin kuatse jan bi kjin-u'ya ru Na'enchana, tunga nganda'e tefa'anima kakun ru tu ngat'are nga bi kjint'e xutare Israel. ³¹ 'Ba nde 'batsa'enni nganda'e. Xutare Israel bi inyant'ere Na'enchana tuxi Na'enchana kju'a'anima kakunnire kui ngat'a je ja'anima kakun ru. ³² Ngu nijnguú xuta kjin-t'ere Na'enchana, 'ba Na'enchana kit-sikuma tsi'ire ngajin kjuaxtanre tuxi kju'a'animanire ngatsi'i.

³³ ¡Á tuku kji'i jeni kjuanyinare Na'enchana! ¡Á tsa'en tseni kjuafa'etsjenre ko kjuankjin kakunre! Tu'yá ma tsuya jó tjinnire mé = xi tsa'en. 'Ba tsajain xi mankjinnire ndiyare. ³⁴ Ngat'a, ¿'yá xi be jó tjinnire kjuankjin kakunre Na'enchana? ¿'Yá = xi kitsuyare mé = xi tjinnere nga sa'en? ³⁵ ¿'Yá = xi kitsikere tsajmi Na'enchana, tuxi tjinnere nga siku'be nganire? ³⁶ Ngat'a Na'enchana kitsinda ngayéje xi tjin. Tjin = tu ngat'are kju'a'ñure 'ba tuxi sakunire kjuaje. ¡Ngatjas'ere kjuaje Na'enchana nixtjin xi bi fet'a! 'Ba ngatjama.

12 'Bamani nts'ia, ngat'a tifa'anima kakun ra Na'enchana, kui kju'a

te'bets'ani_nuu nga tingantsja ru yojonu Na'enchana joni jngu chje tjikun xi tsje 'ba xi kuatsjare. Tsa 'ba si'on, sichji ru ko ngayéje kakún. ² Bi chjungu ru jot-sa'en tjindu xuta xi tse'e ngasun'ndio. Tusa tik'antjaiyo yojonu jotsa'en Na'enchana titsixatse kjuafa'etsjennu, tuxi 'batsa'en kuankjinninu mé = xi mejénre Na'enchana, mé = xi nda ko mé = xi matsjare 'ba ko mé = xi tsjekjin.

³ Ngat'are kjuanda xi kitsjana Na'enchana tefako_nuu nga jngu jnguu jun ngatsi'u. Bi mitjaxtiune ru jo kji'i tjinni nga sikja'etsjion ngat'a tsojon. Tusa chubare tsa'en tikja'etsjenntsjo jo kji'i chubare kjuamakjain xi Na'enchana kitsjanu nga jngu jnguu jun. ⁴ Joni yojona. Nkjin ka'a tjinre, 'ba kja'e kjuanga xa tsa'en nga jngu jngu ka'a. ⁵ 'Ba nde 'ba = tsa'ennire ngat'ana xi makjainna. Nkjin maña. Tunga jngu = yojo ma ngat'are Cristo, 'ba nga jngu jngua jngu = ka'a yojobiu kuáan.

⁶ Kja'e kjuanga xa xi mana ña'an. Kui kjuanda xi kitsjana Na'enchana nga jngua jngua. Xi kika'ere nga kuinchja joni nchja chinga profeta, kui xi ngatsuya enre Na'enchana jotsa'en kika'ere nga makjainre. ⁷ Xi kika'ere nga kuaseko xuta xi yak'a, kui xi 'ba ngatatsa'en. Xi kika'ere nga kuakuya, kui xi ngatakuya. ⁸ Xi kika'ere nga sja kju'a'ñukakun, kui xi ngatatsja kju'a'ñukakun. Xi kika'ere nga sja ton, kui xi ngatatsja ton ko ngayéje inimare. Xi kika'ere nga kuatexuma, kui xi xixi ngatjiko xare. Xi kika'ere nga kju'a'anima kakunre xuta xi kja'ere, kui xi tsja ngatjas'ere nga 'ba sa'en.

⁹ Nga ko fani kjuakixi timijion xingiu. Ngatjamasticho mé = xi ch'o 'ba tangitjenningsjo mé = xi nda. ¹⁰ Timijion xingiu jo fani tsa nts'io, ngat'a nts'io mañu. Chaxutakaño xingiu nga ngisa mejénnú xi tu kjuanda tse'e nts'io. ¹¹ Nt'e ti'on ngat'are mé = xi teño'on 'ba bi nitsi'o. Ngat'etsjatsjare inimanu nga

si'axangi_ru Na'enna. ¹²Tsja ngat'enu nga chuya_ru mé = xi sjanu Na'enchana. Ngatachukjuakonu kjuanima xi temitja'axtiu. 'Ba bi tu sak'ua chuko Na'enchana. ¹³Ta'e_ru mé = xi chajat'are xuta tsjere Na'enchana 'ba nda chjubetjo 'yá = xi kjuetchukunnu.

¹⁴Chja'a_ru Na'enchana nga kui ngatatsichikunta'en xi tjenngikenu. Chja'atjo xi 'ba tsikonu 'ba bi xi ch'o chjo'o ngat'are. ¹⁵Titsjako xi tsja titsubare 'ba chi'ndako xi inyakji'nda. ¹⁶Nda ch'antsjo xingiu. Bi nink'o kakún. Tusa nda ch'o xuta x'an. Bi xuta nkjin kakun 'misuba_ru vojono.

¹⁷Bi 'ba nde ningojo_ru xi ch'o sikonu. Tusa ti'on mé = xi nda tjin ngixkun ngat-si'i xuta. ¹⁸Tsa kuan, tsa ngat'anu ti-jña, ngatjas'ekonu kjuaxiu ngatsi'i xuta. ¹⁹Nts'ia xian, bi jun ningojo mé = xi tjinikonu. Tusa ta'e'ndio nga kjuastire Na'enchana xi 'ba sa'en. Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a: "An = ñā xi singua-jaa. An = ñā xi k'uechji ngani_rā mé = xi 'bakore xuta." 'Ba tsu Na'enchana. ²⁰'Ba 'ba nde tsa'en kua'indut'a ngayeje: "Tsa bojore xuta xi stikeri ji, ta'e_ri xi skine. Tsa xindare, ta'e_ri nanda xi k'ui. Ngat'a tsa 'ba si'en, tusa kuasubare xuta xi stikeri." ²¹Bi ba'e'nde tsa kjuach'okun sa'enri. Tusa ti'en mé = xi nda 'ba 'batsa'en si'an_ri kjuach'okun.

13 Ngatsi'i xuta tjinnere nga sik'etjusun enre xutaxa xi tjin. Ngat'a ngayéje xa xi tjinre Na'enchana ndibanire, 'ba kui 'enda xa xi tjin. ²Kui kjuañu xi bi tsik'etjusun enre xutaxa, kui = xi stike mé = xi Na'enchana je 'ejña. 'Ba xi 'batsa'en, ndekui tjamangikjua subanire yojore nga xaninejere.

³Ngat'a xutaxa bi tjindu tuxi kuinyakunnire xi nda tsa'en, tu kui sani xi ch'o tsa'en. ¿A mejénri nga bi kjuinkunche xutaxa? Tusa xi nda ti'en, 'ba nda = skueri xutaxo. ⁴Ngat'a

kjuanda tsiji nga inyatsa'exangire Na'enchana xutabiu. Tunga tsa si'en mé = xi bi nda, tjinnere nga kjuikunche xutaxo ya'a. Ngat'a bi tuxkia tjinre kjuañu xutabiu. Inyatsa'exangire Na'enchana, tuxi sikja'ani kjuanima 'ba sa'enire kjuaxi ch'o tsa'en. ⁵Kui kjuañu tjinnenire nga sik'etjusan enre xutaxa. Bi tsa tu ngat'are nga sa'enna kjuaxi 'ba = nde tuxi kixi s'eni kjuafa'etsjenna.

⁶'Ba kui kjuaxi 'bechjintjaini_ru xutaxa, ngat'a kui inyatsa'exangire Na'enchana 'ba tu kuifa ni xa inyatsa'en. ⁷Ta'e_ru mé = xi 'bakore nga jngu jngu xutaxa. T'echjintjai_ru 'ya xi kjebechjintjai tume tsajminu. Chaxuto xi tjinnere nga chaxuta, 'ba chakun xi tjinnere nga xiakun.

⁸Tu'yá ngatatsjennu tse'e. Tunga tjin xi kitsjensjainu. Kui = nga nimijáan xingia. Ngat'a xi tsimején xinkjin, kui = xi titsik'etjusun ngayéje kjuatexumare Na'enchana. ⁹Ngat'a kjuatexumo 'bi = tsa'en kua'indut'a: "Bi ñe'en kjuachajngi. Bi nik'en xuta. Bi ñe'en cheje. Bi nukjuai en ndesu. Bi nimején mé = xi tjinre xuta xi kja'ere." Kui kjuatexumabi ko kja'e ngisa kjuatexuma jngu ma ko kibi: "Timején xingi jofatsa'en nimején yojori." ¹⁰Xi tsimején xinkjin, kui bi ch'o tsiko. Kui kjuaxi nga nimijáan xingia 'batsa'en nik'etjusun yaja kjuatexumo.

¹¹'Ba ti'on ngat'a je te'yo nixtjin xi tetsuma nganda'e. Je = chubare nga sikja'a_ra yojona. Ngat'a nixtjin nga k'uangia je ngisa tiña tijña tu'bani ko nixtjin nga tjun kuakjainna. ¹²Je tifa'a nistjen, 'ba je tjs'e isen. Kui kjuañu joni najñu xi jndi chja'axinña mé = xi ñā'an ñā jñu 'ba xaja mé = xi ñā'an ñā tsejen joni chasoldadu xi banda yojore nga fikjan. 'Ba 'batsa'en sikuendaña yojona ngat'are xi ch'o. ¹³Kixi tanginkua yojona joni xuta xi setsuma nga nixtjin. Bi k'uetsubajian kjuaxkja'e ninga kjuach'i ninga kjuachajngi ninga bi kjuatsjare yoyo. 'Ba nde bi

kuixkjankua xingia ninga bi ngatjas'ena kjuaxin kakun. ¹⁴Tusa ti'on mé = xi kit-sa'en Na'enna Jesucristo, 'ba bi nikja'etsjion jótsa'en sik'etjusun mé = xi tsu yojo jenu.

14 Nda chjubetjo xi makjainre tunga xi bi tjingju kakun ngat'are mé = xi ma ña'an 'ba bi chubasiko ngat'are jotsa'en tsikja'etsjen. ²Tjin xi makjainre nga ma kjine tume xichine, 'ba tjin yak'a xi bi titsujngu kakun ngat'are mé = xi ma kjine 'ba tu xi machajin nangiu = kjine. ³Xi kjine tume xichine bi ch'oke ngatjabe xi 'bechjonre yojore. 'Ba xi 'bechjonre yojore bi ngatsik'axki xi kjine tume xichine, ngat'a Na'enchana je kiskjebetjo xutabiu. ⁴¿'Yá = ni ji xi tenik'axki chu'ndare xi kja'ere? Tsa kixi sejña asa tisetangi chu'ndabiu, naire kjinere kibiu. 'Ba kixi = kuasen, ngat'a Na'enna tjinre kjuañu nga kixi sikasen.

⁵Tjin xi tsu nga jngu nixtjin ngisa = kun nga ko mare kja'e nixtjin, 'ba tjin yak'a xi tsu nga tu ngusun = ngayéje nixtjin. Nga jngu jngu tjinnere nga sikja'etsjen jotsa'en bere kakun. ⁶Xi fa'ajin jngu nixtjin tuxi skuekunni, kui = xi 'batsa'en tuxi bekunni Na'enna. 'Ba xi kjine tume xichine, kui = xi 'batsa'en tuxi bekunni Na'enna, ngat'a tsjare kjuanda Na'enchana ngat'are xichinere. 'Ba xi 'bechjonre yojore, kui = xi 'batsa'en tuxi bekunni Na'enna, 'ba 'ba = nde tsjare kjuanda Na'enchana.

⁷Ngat'a tsajainjñan ña xi kuenda tse'e suba tijñakun asa tsa kuenda tse'e suba 'me. ⁸Tsa tetsubakuan, ngat'are Na'enna tetsubakuan. 'Ba tsa beya, ngat'are Na'enna beya. 'Bamani ninga tsa tetsubakuan asa beya, Na'enna tse'era. ⁹Ngat'a kui = kju k'enni Cristo 'ba ja'aya nganire ngajinre mik'en, tuxi 'batsa'en kuanni Naire xuta xi je jesun 'ba ko xi tjindukun.

¹⁰'Ba ji nde, ¿aññu tenik'axkini nts'é? 'Ba nde ji, ¿aññu ch'ocha 'yani

nts'é? Ngat'a ngatsi'a tjinnere nga kuanna kju ngixkun Na'enchana. ¹¹'Ba = tsa'en kua'indut'a: "An = xi tejñakuan, titsu Na'enchana. Ngatsi'i xuta kuinyakunch'in ngi xkuaan 'ba ngatsi'i sikixiya nga an = xi Na'enchana." ¹²'Bamani nga jngu jngua kua'e'ra kuenda Na'enchana ngat'are mé = xi kjiña'an.

¹³Kui kju bi nde sik'axki ngisaña xingia. Tusa tikja'etsjion jotsa'en bi si'anñu mé = xi sichajare nts'io ninga mé = xi k'uejñare kjuana'en kjuamakjainre. ¹⁴'Be = ña 'ba be = re takuaan nga tsajain xi tu kuenda tse'e suba jndi ngixkun Na'enchana. Ngat'are Na'enna Jesucristo mankjinnna kibiu. Tunga tsa tjin xi kuetsu: "Jndi kibi ngixkun Na'enchana", ngu jndi = kibiu ngat'are xuta xi 'ba kuetsu.

¹⁵Tunga tsa tu ngat'are tsajmi xi techine mandusinre nts'é, bi nde tenik'etjusunni jotsa'en tijña kjuanimejen. Bi ba'e'nde tsa tu ngat'are xichineri xajani xuta xi Cristo k'enntjaini. ¹⁶Bi ba'e'ndio tsa ch'o tsa'en kuinchja xuta ngat'are mé = xi nda ngat'a tsojon. ¹⁷Ngat'a ña batexuma Na'enchana, bi mé = xi china ninga mé = xi 'yá = xi chjire. Tusa kjuakixi ko kjuaxiu 'ba ko kjuatsja xi tsjana Isennixtjinre Na'enchana, kui = xi chjire. ¹⁸Xi 'bitsa'en tsa'exangire Cristo, kui = xi tsitsjare Na'enchana 'ba 'ba nde xuta nda nchja ngat'are.

¹⁹'Bamani kuinyisja jótsa'en s'enina kjuaxiu 'ba jótsa'en kuisekokaña xingia nga ngisa 'ñu kuakjain ngisana ngat'are Na'enchana. ²⁰Bi ngat'are xichineri nikjetsin xa xi titsa'en Na'enchana ngajinre xuta xi tse'e. Kjuakixi = nga tsje ngixkun Na'enchana ngayéje xichine xi tjin, tunga bi nda tjin tsa xine tsajmi xi k'uejñare kjuana'en kjuamakjainre xuta xi yak'a. ²¹Tusa nda si'en tsa bi xine yojo ninga s'i binu ninga

si'an ngisai tumeñu xi k'uejñare kjuana'en kjuamakjainre nts'é.

²²Jotsa'en mankjainri ngat'are kibi, tu ji sani 'batsa'en ngatjamakjainri ngixkun Na'enchana. ¡Á ndanire xi bi kaninejere yojore nga tsa'en mé = xi bere kakun nga nda tjin! ²³Tunga xi bi tjiingju kakun tsa ma asa bi ma kjine jngu tsajmi, kui = xi xaninejere tsa skine, ngat'a bi 'ba tita'sa'en jotsa'en makjainre. Ngat'a ngayéje xi bi ndibanire jotsa'en makjainna, kui = xi je.

15 Ña xi bi jó ján kjuafa'etsjen tjinna ngat'are mé = xi ma si'an, tjin-nere nga k'uehjon_{ra} yojona nga tu kjuanda tse'e xi makjainre tunga xi kje titsujngu kakun ngat'are mé = xi ma ña'an. Bi kuinyisja mé = xi tu ña tajngu matsjana. ²Tusa nga jngu jngua tjin-nere nga kuinyisja mé = xi matsjare xingia 'ba mé = xi nda ngat'are, tuxi ngisa 'ñu kuakjain ngisanire ngat'are mé = xi tse'e Na'enchana. ³Ngat'a ninga Cristo bi tsangisjai mé = xi tu kui tajngu kuatsjare. Tusa kuata'en jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "En ch'otsu xi kitsuri xuta, kui = xi ja'et'ana_{ngayeje}." ⁴Ngayéje mé = xi kua'indut'a enre Na'enchana nixtjin kuatse jan, kua'indut'a tuxi kuaku ndiyana. Ngat'a ngajin enre Na'enchana sakuna kjuatsejnda ko kjuañukakun, tuxi kuan xuyani_{ra} mé = xi sjana Na'enchana.

⁵Na'enchana xi tsjana kjuatsejnda ko kjuañukakun, kui ngatatsa'en nga jngu ngatjama kjuafa'etsjennu jotsa'en mejénre Cristo Jesús. ⁶Tuxi 'batsa'en ñatjen 'ba kuixun tsi'ñu ko jngu jnda nga k'uiio nijmi nga Na'enchana xi Na'enre Na'enna Jesucristo xi tjinre kjuaje.

⁷Bamani nde, nda chjubetjo xingiu jotsa'en nda kiskjebetjonu Cristo, tuxi 'batsa'en s'ejñatsejenni kjuajere Na'enchana. ⁸Ngat'a an 'ba texin_{nuu} nga Cristo ja'etsa'exangire xuta xi judío

kuán, tuxi yakutsejenni kjuakixire Na'enchana. Ja'etsik'etjusun mé = xi Na'enchana kitsjare ts'a ntje chingare xuta judío, ⁹tuxi naxinanda xi bi judío kue'eni nijmi nga Na'enchana xi tjinre kjuaje. Ngat'a 'ba = nde ja'anima kakunre ngayeje. Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Kui = kjuañu sichjinira_{ngajinre} naxinanda xi bi judío 'ba sia_{jngu} son xi sichjire ja'enri."

¹⁰'Ba 'ba nde tsa'en kua'indut'a ngayeje: "Jun naxinanda xi bi judío, titsjako xuta xi tse'e Na'enchana."

¹¹'Ba 'ba nde tsu ngisa: "Jun ngatsi'i naxinanda xi bi judío, tichji_{ru} Na'enchana. Ngatatsichjire Na'enchana ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio."

¹²'Ba 'ba nde tsa'en kitsi'indut'a xuta chinga profeta Isaías: "Jamare Isaí stjukjani xuta xi kua'ekatexumare naxinanda xi bi judío, 'ba ngat'are kui naxinando skuyare mé = xi sja Na'enchana."

¹³Na'enchana xi techuya ngat'are, kui ngatatsitsejin yeje inimanu kjuatsja ko kjuaxiu jun xi makjainnu ngat'are, tuxi janda ngisa kixi kuinya ngisañu ngat'are mé = xi techuya_{ru} jotsa'en titsja nga'ñunu Isennixtjintsjere Na'enchana.

¹⁴Bere takua_{an}, nts'ia, nga kitsejinnu kjuanda 'ba nga nda mankjinnu, tuxi kuan xukoyañu xingiu. ¹⁵Tunga tjin = xi tjima kaku_{an} nga tetsi'indut'a_{nuu} xujun nga'e, tuxi sikja'etsjenya ngañu. Ngat'are kjuanda xi kitsjana_{Na'enchana}, ¹⁶an tetsa'ensexangi_{ra} Cristo Jesús nga tu kjuanda tse'e naxinanda xi bi judío. An jo = ni jngu na'mi xi tita'saxangire en ndare Na'enchana. Tet-sikja'axtiuya_{ra} naxinanda xi bi judío, tuxi kuanni joni chje xi matsjare Na'enchana, xi titsitse Isennixtjintsjere kui.

¹⁷Tetsa'ensexangi_{ra} Na'enchana nga jngu makua_a Cristo Jesús 'ba kui = kjuañu 'ñu tsja tjinna_{ngat'are} xana. ¹⁸Ngat'a bi makaku_{an} nchja mé = xi

kja'ere, tu kui sani jótsa'en titsa'exajin-
na Cristo, tuxi sik'etjusunni enre Na'en-
chana naxinanda xi bi judío. Cristo
titsichjen jdana ko xana ¹⁹'ba ti'be-
jñatsejen kjua'ñu ngajinre mé = xi tet-
sa'aan. Ngat'a ko kjua'ñure Isennix-
tjintsjere Na'enchana je kitsa'aan mé =
xi bakutsejen kjuajere Na'enchana ko
kjuakun. 'Batsa'en je jena nga kitsik-
ja'axtiuyaa en ndare Cristo 'nda naxi-
nanda Jerusalén 'ba ka'nda nangi Iliria.

²⁰Ngantsjai kuamejénnā nga kitsik-
ja'axtiuyaa en ndare Cristo nga'nde ña
kje nu'yajínre ja'enre. Ngat'a bi kuame-
jénnā 'esun ngisa_rā xa xi 'etuts'inre
xuta xi kja'ere. ²¹Tusa tetsa'aan jotsa'en
kua'indut'a enre Na'enchana:

Xi kje 'miyajínre ngat'are,
kui = xi skue.

'Ba xi kje nt'ejín ngat'are,
kui = xi kuankjinre.

²²Kui = kjuañu nkjin ndiya bi kisaku
ndiyana nga kjuikun_nuu. ²³Tunga
nganda'e je = kuajngunā xa xi tetsa'aan
nangi xi tjin nga'e 'ba je tjinre nu nga
mejénnā kjuikun_nuu. ²⁴Kui kjua mején-
nina skue_nuu nga kjua'aa ña tetsubo,
kionga kjuiā nangi España. Tsja kuanna
nga kuatejñajin_nuu ninga tsa tu chuba
nixtjin, 'ba tsa kuan kuisekonuu nga
kuekoya ndiyannu.

²⁵Tunga nganda'e Jerusalén = tefiā
nga kjuikasekua xuta tsjere Na'enchana
xi tjindu kio. ²⁶Ngat'a ko ngayéje ini-
mare xuta xi makjainre ngat'are Cristo
xi tjin nangi Macedonia ko nangi
Acaya 'eku ton, tuxi sikasennire xuta
tsjere Na'enchana xi tjindu naxinanda
Jerusalén xi machjenre tsajmibiu. ²⁷Tsja
kuánre nga 'ba kitsa'en. 'Ba kjuakixi =
nga tjenre tse'e xutabiu. Ngat'a mé = xi
tse'e Na'enchana xi kisakure xutare Is-
rael, kui = xi kisakut'are naxinanda xi
bi judío. Kui kjua naxinanda xi bi judío
tjinnere nga kuaseko xutare Israel nga
kuakjanyako mé = xi tjinre nga'e nga-

sun'ndio. ²⁸'Bamani kionga je kuajngu-
na xabi 'ba kionga je singantsjaa mé =
xi kuaku, 'ba = tsa'en kjuiā nangi España
'ba kjua'aa ña tetsubo. ²⁹'Ba 'be = ña
nga Cristo 'ñu sichikunta'enna kionga
kjuikun_nuu.

³⁰Jun nts'ia, ngat'are Na'enna
Jesucristo 'ba ngat'are kjuanimejen xi
tsjana Isennixtjintsjere Na'enchana
te'bets'a_nuu nga jngu kuakonuu
jotsa'en tekjanntjaa enre Na'enchana.
Chukontsjo Na'enchana ngat'ana.

³¹Chja'a_ru nga ngatatsindainā ngat'are
xuta xi bi makjainre xi tjindu nangi
Judea. 'Ba nde chja'a_ru nga xuta tsjere
xi tjindu Jerusalén nda ngatakjebe
mé = xi kjuiko_rā. ³²'Ba = tsa'en, tsja
s'enā nga kjuetchukun_nuu 'ba sikja'aya
ngutjunchaa ngajinnu tsa Na'enchana
tsu kakun. ³³Na'enchana xi tsjana
kjuaxiu ngat'ejñakontsjainu ngatsi'u.
'Ba ngatjama.

16 An tsike'nda_nuu ndichja Febe
xi tjinre xa nga baseko xuta xi
makjainre ngat'are Cristo xi tjindu naxi-
nanda Cencrea. ²Nda chjubetjo ngat'are
Na'enna jotsa'en tjinnere nga si'an ña xi
xuta tsjere Na'enchana kuáan. 'Ba tiseko
nga ta'e_ru tume tsajmi xi machjenre.
Ngat'a kui ne nkjin xuta je tsakaseko 'ba
'ba nde tsakasekona an ngayeje.

³Ta'e_ru kjuate'ndana Priscila ko
Aquila, xi 'ba nde inyatsa'exangire
Cristo Jesús joni an. ⁴Xi bi kitsakjun
nga kueya ngat'ana. 'Ba bi tsa tu an xi
tetsja_rā kjuanda, 'ba = nde ko ngatsi'i
xuta xi makjainre ngat'are Cristo xi bi
judío ngayeje.

⁵Ta'e_ru kjuate'ndana xuta xi mak-
jainre ngat'are Cristo xi mañajan nd-
aba Priscila ko Aquila. Ta'e_ru kjuate'n-
dana Epeneto, xi 'ñu tsimijáan, xi tjun
kuakjainre ngat'are Cristo ngajinre xuta
xi tjin nangi Asia. ⁶Ta'e_ru kjuate'n-
dana María, xi je 'ñu kitsa'exa ngat'anu.
⁷Ta'e_ru kjuate'ndana Andrónico ko Ju-

nias, xi xingia mani 'ba xi natjen kis'eyakua nduya. Kui xi nda 'yaxkun ngajinre nchja chinga apóstol 'ba xi tjun kuakjainre ngat'are Cristo nga ko mare an.

⁸Ta'e_ru kjuate'ndana Amplias, xi 'ñu tsimijáan ngat'are Na'enna. ⁹Ta'e_ru kjuate'ndana Urbano, xi 'ba nde tita-sa'exangire Cristo joni ña, ko Estaquis, xi 'ñu tsimijáan. ¹⁰Ta'e_ru kjuate'ndana Apeles, xi je yakutsejen nga 'ñu mak-jainre ngat'are Cristo. 'Ba nde ta'e_ru kjuate'ndana xinkjin Aristóbulo.

¹¹Ta'e_ru kjuate'ndana Herodión, xi xingia mani. 'Ba nde ta'e_ru kjuate'ndana xinkjin Narciso, xi 'ba nde mak-jainre ngat'are Na'enchana. ¹²Ta'e_ru kjuate'ndana Trifena ko Trifosa, xi 'ba nde inyatsa'exangire Na'enna. Ta'e_ru kjuate'ndana Pérsida, xi 'ñu tsimijáan 'ba xi je 'ñu kitsa'exa ngat'are Na'enna ngayeje.

¹³Ta'e_ru kjuate'ndana Rufo, xi Na'enna kiskja'ajin, 'ba ko nare, xi 'ba nde joni nana mani ngayeje. ¹⁴Ta'e_ru kjuate'ndana Asíncrito ko Flegonte ko Hermes ko Patrobas ko Hermas 'ba ko nts'ia xi natjen tjindu. ¹⁵Ta'e_ru kjuate'ndana Filologo ko Julia ko Nereo ko ndichja ko Olimpas 'ba ko ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana xi natjen tjindu.

¹⁶Tite'nda_ru xingiu ko kjuanime-jenre Cristo. Ngatsi'i xuta xi mak-jainre ngat'are Cristo inyatsikasenu kjuate'nda.

¹⁷Jun nts'ia, te'bets'a_nuu nga tikundo yojonu ngat'are xi bakjanya xuta 'ba tsichaja xuta xi kja'ere nga 'beña kjuana'en ngat'are mé = xi je kisakuyare. Tinyat'axin_ru xutabiu. ¹⁸Ngat'a xi 'batsa'en, kui xi bi inyatsa'exangire Na'enna Jesucristo, tusa inyatsa'en mé = xi matsjare yojore.

'Ba ensin en nda nchja nga 'bonachare xuta xi kje 'ñu = mankjinjínre mé = xi tse'e Na'enchana.

¹⁹Ngatsi'i be = nga nik'etjusun ion. Kui kjuata tsja manina ngat'a tsojon 'ba mejéna nga ngisa kuankjin ngisanu ngat'are mé = xi nda 'ba nga k'ue-jnat'axiun mé = xi bi nda. ²⁰'Ba Na'enchana xi tsjana kjuaxiu je mején sukine chanayiu ngi ndsakú. Ngatjas'enu kjuandare Na'enna Jesucristo.

²¹Inyatsikasenu kjuate'nda Timoteo, xi 'ba nde tita'sa'exangire Jesucristo joni an, ko Lucio ko Jasón 'ba ko Sosípater, xi xingia mani.

²²'Ba an Tercio xi tu tetsi'indaa xujunbi, 'ba = nde tetsikasen_nuu kjuate'nda ngat'are Na'enna ngayeje.

²³Tsikasenenu kjuate'nda Gayo, xi ndaba tejñaña 'ba ña mañajan ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'are Cristo. 'Ba nde inyatsikasenu kjuate'nda Erasto, xi tjinre xa nga 'beñatjo tonre naxinando, 'ba nde nts'ia Cuarto.

²⁴Kjuandare Na'enna Jesucristo ngat'ejñajinnu ngatsi'u. 'Ba ngatjama.

²⁵Ngatjanichjire Na'enchana. Kui kuan sa'en nga kixi kuinyo jotsa'en tsu en ndare. Kui en ndabi xi texinya 'ba xi tjinikja'axtiuya ngat'are Jesucristo. Xi 'beñatsejen nganda'e mé = xi 'ejña'mo 'nda nixtjin kuatse jan. ²⁶Je = kis'ejñatsejen nganda'e ngat'are xujun xi kitsi'indu nchja chinga profeta 'ba tji'miyare ngayeje naxinanda xi tjin ngasun'ndio. 'Batsa'en 'exa Na'enchana xi tijñakunntsjai, tuxi kuakjainnire 'ba sik'etjusun enre ngatsi'i xuta.

²⁷Ngat'are Jesucristo ngatjas'e-jnatsejenntsjai kjuajere Na'enchana xi jngututu 'ba xi nkjin kakun. 'Ba ngatjama.

*Xujun xi tjun kitsikassenre San Pablo
xuta xi makjainre ngat'a tse'e
Jesucristo xi tjindu naxinanda Corinto*

1 CORINTIOS

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi jngu apóstore Jesucristo jotsa'en kuamejénre Na'enchana nga ja'ajinna. An ko nts'ia Sóstenes tenikaseen xujunbi.

²Jun xi makjainnu ngat'a tse'e Jesucristo xi tetsubo naxinanda Corinto, ngat'are Cristo Jesús kitsitsjenu Na'enchana 'ba ja'ajinnu nga kuon xuta tsje xi tse'e, 'ba nga tu jngu kuon ko ngat-si'i xuta xi tsichjire ja'enre Na'enna Jesucristo. Xi Na'enna 'ba nde Na'enre xutabiu ngayeje.

³Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

⁴Ngantsjai tsja_rā kjuanda Na'enchana ngat'anu, nga fa'etsjenna kjuanda xi kitsjanu ngat'are Cristo Jesús. ⁵Ngu kisakunu ngat'are Jesucristo ngayéje kuya kjuanyina xi tsja Na'enchana, jotsa'en nga nda nukjuo 'ba jotsa'en nga kuankjinnu ngayéje xi tjín. ⁶'Ba 'batsa'en kis'ejnátsejenni ngajinnu nga kjuakixi en xi kis'eya nijmi ngat'a tse'e Cristo. ⁷Kui kjuā nijnguú kjuanda xi tsjana Na'enchana chajaninu nga techuya_ru nixtjin nga kjuā'e ngani Na'enna Jesucristo. ⁸'Ba kixi = sikinyanu Na'enchana ka'nda nga kjuet'a nixtjin, tuxi bi s'eninu je nixtjin nga kjuā'e ngani Na'enna Jesucristo. ⁹'Ba Na'enchana tsik'etjusun = mé = xi tsutitjun nga sa'en, 'ba kui = xi kinchjanu nga tu jngu kuon ko Ki'ndire, xi Na'enna Jesucristo.

¹⁰Jun nts'ia, nga ko ja'enre Na'enna Jesucristo te'bets'a_nuu nga tujngu ngat-jamantsjai kjuafa'etsjennu 'ba nga bi ngatjas'e kjuasi ngajinnu. Tusa jngu ti'on

yojonu ngat'are jotsa'en nga nikja'etsjion 'ba nga jotsa'en 'yo ngat'are xi tjín.

¹¹'Bi texian, nts'ia, ngat'a xinkjin Cloé ye'enā nijmi nga kjuasixu tjín ngajinnu.

¹²Kibi = xi texinā ngat'a tjínxu xi tsu: "An = nā tse'e Pablo." 'Ba tjínxu xi tsu: "Tse'e Apolos = nā." 'Ba tjínxu xi tsu: "Tse'e Pedro = nā." 'Ba tjínxu xi tsu: "Tse'e Cristo = nā an."

¹³¿A nkjin = ya mani Cristo? ¿A Pablo = xi kis'et'a kru nga tu kjuanda tsojon? ¿Asa ja'enre Pablo kisatendañú?

¹⁴'Ba tsja_rā kjuanda Na'enchana nga nijnguú jun yatenda_nuu, tu Crispo sani ko Gayo.

¹⁵Meni 'batsa'en ni'yá kuetsuni nga nga ko ja'enna kisatendani.

¹⁶Ngu, 'ba = nde yatendaā xinkjin chinga Estéfanos.

Tunga bi fa'etsjenna tsa tjín xi yatenda ngisaa.

¹⁷Ngu Cristo bi kui xa kitsikasennina nga xuta kuatendaā, tusa nga sikja'axtiuyaa en ndare 'ba nga bi en xi tsjatsu sichjaan nga kuinchjaa, tuxi bi chajani kjuā'nū xi tjínre kjuabeyare Cristo nga k'ent'a kru.

¹⁸Ngat'a en xi s'eya nijmi ngat'are kjuabeyare Cristo nga k'ent'a kru, tu jaan mare xuta xi inyachaja. Tunga ngat'ana nā xi te'bangia, kui enbiu xi kjuā'nūre Na'enchana.

¹⁹Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Sichajaa kjuachjinere xuta nkjin kakun, 'ba k'uejnát'axian xi tsikja'etsjen nchja xi mankjínre xi tjín."

²⁰¿Nā tijña xuta nkjin kakun? ¿Nā tijña xuta xi mare nchja ngat'a tse'e mé = xi tjín ngasun'ndio? Na'enchana je kitsiskayare kjuafa'etsjenre xuta xi tjín ngasun'ndio.

²¹Ngat'a ngajín kjuankjin kakunre Na'enchana 'enda nga bi ko kjuankjin kakun xi tjínre xuta ngasun'ndio kuan skuexkunni kui. Tusa kuatsjare Na'enchana nga tsik'angi xuta xi makjainre ngat'a tse'e en xi kjinikja'axtiuyare, en xi tu jan mare xuta ngasun'ndio.

²²Ngat'a xuta judío mejénre skue chuba xi kuakutsejen kjuañure Na'enchana, 'ba xuta griego mangisjai kjuankjin kakun. ²³Tunga jin tenikja'axtiuyee ngat'a tse'e Cristo xi kis'et'a kru. Xi 'bejnare kjuana'en xuta judío 'ba xi tu jaan mare naxinanda xi yak'a. ²⁴Tunga xuta xi Na'enchana je kinchjare tuxi k'uangini, ninga xi judío, ninga xi griego, kui = xi kiskjebetjo Cristo xi kjuañure ko kjuankjin kakunre Na'enchana. ²⁵Ngat'a xi tse'e Na'enchana xi tu jaan mare xuta, kui = xi ngisa tse kjuankjin kakun tjin ngisare nga ko mare kjuankjin kakun xi tjinre xuta. 'Ba xi tse'e Na'enchana xi tsajainre nga'ñu mare xuta, kui = xi ngisa tse nga'ñu tjin ngisare nga ko mare nga'ñu xi tjinre xuta.

²⁶Jun, nts'ia, tikja'etsjion 'yá kuon kionga Na'enchana kinchjanu. Bi nkjin mañu xi xuta nkjin kakun mare xuta nga'e ngasun'ndio. Bi nkjin mañu xi ngaku, 'ba bi nkjin mañu xi nda 'yaxkunnu. ²⁷Tunga Na'enchana ja'a-jin = xuta xi chikun mare xuta nga'e ngasun'ndio, tuxi sjanire kjuasuba xuta nkjin kakun. 'Ba Na'enchana ja'ajin = xuta xi tu jaan be xuta nga'e ngasun'ndio, tuxi sjanire kjuasuba nchja ngaku. ²⁸Xuta xi bi 'yaxkun nga'e ngasun'ndio 'ba xi 'yaton, kui = xi ja'ajin Na'enchana, tuxi bi sichjinire xuta xi tjin. ²⁹'Ba meni tu'yá kuan nk'a k'uaxjeni yojore ngixkun Na'enchana.

³⁰Tunga Na'enchana tu jngu kitsa'enkonu Cristo Jesús 'ba kitsa'en nga Cristo xi kuan kjuankjin kakunna. Ngat'are Cristo je kuakixia ngixkun Na'enchana 'ba kjinitsjena 'ba kuachjintjai jena. ³¹'Bamani, jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Tsa tjin xi mejénre nk'a k'uaxje yojore, nk'a ngatja'baxje yojore ngat'are mé = xi kitsa'en Na'enchana."

2'Ba an, nts'ia, kionga kija nga kitsikja'axtiuya_nuu en xi Na'enchana 'ejña'mo nixtjin kuatse jan, bi en xi na'enre asa en xi tsjatsu kitsichjaan. ²Ngu, bi kuamejéna kinchjaa ngajinnu ngat'a tse'e kja'e tsajmi, tu ngat'a tse'e Jesucristo sani 'ba ngat'a tse'e kjuabeyare t'a kru. ³'Ba inda ts'axjia yojona nga tsakatejñajin_nuu. Kitsakjuan 'ba niki jatse = ña. ⁴'Ba kionga jako_nuu 'ba kitsikja'axtiuya_nuu enre Na'enchana, bi kitsichjaan en xi tsjatsu tuxi kuakjainnre xuta. Tusa Isennixtjintsjere ko kjuañure Na'enchana kis'ejñatsejen ngajinre en xi kinchjaa, ⁵tuxi ngat'are kjuañure Na'enchana kuakjainninu 'ba bi ngat'are kjuankjin kakunre xuta.

⁶Tunga ngajinre xuta xi je mankjine ngat'a tse'e mé = xi tse'e Na'enchana, chuko nijmi = ni en nkjin kakun, tunga bi en nkjin kakun xi bakuya xuta, ninga bi xi tse'e xi batexuma nga'e ngasun'ndio xi je inyatsichaja kjuañure. ⁷Tusa chuba nijmii ngat'are kjuankjin kakunre Na'enchana xi tijña'mo. Kjuankjin kakun xi 'ejña'mo Na'enchana 'ba xi 'endatitjun nga kje tsindajin ngasun'ndio, tuxi s'enina kjuaje. ⁸Nijnguú xi batexuma ngasun'ndio kuankjinre kibiu. Ngat'a tsa kuankjinre, bi yat'a kru Na'enna xi tjinre kjuaje.

⁹Tunga jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Mé xi nisañajanni tsabe xuta 'ba bi kjint'e 'ba bi kuán kitsikja'etsjen, kui = xi Na'enchana 'endatitjun nga tu kjuanda tse'e xuta xi tsimején kui." ¹⁰'Ba kui = bi xi 'ejñatsejenna Na'enchana ngat'are Isennixtjintsjere. Ngat'a Isennixtjintsjere Na'enchana kutsejenjin yeje xi tjin, ka'nda xi 'ñu 'mo tijña tse'e Na'enchana. ¹¹Ngat'a, ¿a tjin = xuta xi be jotsa'en inyatsikja'etsjen xuta xi yak'a? ¿A bi tu nga jngu jngu xuta xi be jotsa'en titsikja'etsjen? 'Ba

nde 'ba = tsa'enni tu'yá be mé = xi titsikja'etsjen Na'enchana. Tu jngu sani Isennixtjintsjere Na'enchana xi be.

¹²'Ba bi isennixtjin xi tsa'exajinre ngasun'ndio kisakuna ña, tusa Isennixtjintsje xi ndibani ngat'are Na'enchana, tuxi kuankjinnina kjuanda xi kitsjana kui. ¹³'Ba ngat'are xi mixiñ, bi nichjeen en xi bakuyani xuta xi nkjin kakun, tusa nichjeen en xi bakuyani Isennixtjintsjere Na'enchana. 'Ba 'batsa'en 'miya_ri xuta xi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana mé = xi tse'e Isennixtjintsjio.

¹⁴Tunga xuta xi tsajainre Isennixtjintsjere Na'enchana bi kjobetjo mé = xi tsja Isennixtjintsjio, ngat'a tu jaan mare. 'Ba nibi ma mankjinnre ngayeje, ngat'a tu jngu sani Isennixtjintsjere Na'enchana xi 'bejñatsejen jó tjinnire kibiu. ¹⁵Xi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana, kui = xi mankjinnre jó tjinnire ngayeje xi tjin. Tunga xuta xi yak'a bi mankjinnre jó kun xuta xi tjindujinre Isennixtjintsjere Na'enchana. ¹⁶Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “¿'Yá = xi be mé = xi titsikja'etsjen Na'enchana? ¿'Yá = xi kuakuyare?” Tunga kjuafa'etsjenre Cristo kich'a ña, 'ba 'batsa'en nikja'etsjian jotsa'en tsikja'etsjen kui.

3 An bi kuán jako_nuu, nts'ia, jotsa'en fakuá xuta xi batexumare Isennixtjintsjere Na'enchana, tusa fako_nuu jotsa'en fakuá xuta xi tsik'etjusun mé = xi mejénre yojore asa joni xuta xi sa'e k'uetuts'inre ngat'a tse'e Cristo. ²Kui kjuañu yakuyani_nuu joni nisti ki'ndi xi ndachiki tiba'ere 'ba bi tsajmi xi taja tjinikjine. Ngat'a bi kuankjinnu joni xuta chinga, ninga ka'nda nganda'e kje majinnu, ³ngat'a tojo tenik'etjusun = ñu mé = xi mejénre yojonu. Kionga tjin ngajinnu kjuachini ko kjuasi, ¿a bi tsunire nga tojo tetsubo jotsa'en tjindu xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo? ¿A bi tsunire nga tojo

tenik'etjusun mé = xi mejénre yojonu? ⁴Kionga tjin xi tsu: “An tse'e Pablo = ña”, 'ba tjin xi tsu: “Tse'e Apolos = ña an”, ¿a bi 'ba teño'on joni xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo?

⁵Ngu 'batsa'en tsu'ba, ¿'yá = kuán Pablo? ¿'Ba 'yá = kuán Apolos? Kui = xi tu chu'ndanu kuán, 'ba Ngat'are = kui kuakjainnu ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. Ngu nga jngui jngui kjiña'an = niñ xa xi kitsjani Na'enchana. ⁶An 'entjía, 'ba Apolos inyandangire, tunga Na'enchana xi kitsink'a. ⁷'Ba 'batsa'en tsu'ba, tumejín xi 'bentje ninga xi minyandangire. Tu Na'enchana sani xi tsink'a, kui = xi je. ⁸'Ba xi 'bentje ko xi minyandangire tu jngu. Tunga nga jngu jngu s'echjire jotsa'en nga kitsa'exa. ⁹Ngat'a jin ñatjen = teña'axat'a_ri Na'enchana. 'Ba jun jo = ni tsujmi ntjere Na'enchana, 'ba jo = ni ni'ya xi kui ti'benda = ngayeje.

¹⁰Ngat'are kjuandare Na'enchana xi kika'ena, nga an kuán chamaestru chjinexjo xi 'enda tuts'in xjo. 'Ba nganda'e kja'e = tikjenitjen xjore ni'yo. Tunga nga jngu jngu nda ngatakutsejen jótsa'en nga sindasun xjo. ¹¹Ngat'a tu'yá nde kuan sindani kja'e tuts'in xjo nga ko mare xi je tikijño, ngat'a Jesucristo jo = ni tuts'in xjore ni'yo. ¹²'Ba ngasun tuts'in ni'yo kuan xjunitjensun xjo xi kuandakoni oro, plata, asa ndiojo xi nda kun, yate, ndiji, asa xka ndaje. ¹³'Ba xa xi kitsa'en nga jngu jngu xuta s'ejñatsejen nixtjin nga kuanre kjua ngasun'ndio. Ngat'a ndi'i xi kjua'e kui nixtjinbiu skut'ayako 'ba kuakutsejen mé = kuya xa xi kitsa'en nga jngu jngu xuta. ¹⁴Tsa xare xi kiskjenitjensun tuts'inre xjo xukjuakore ndi'u, kui = xi sakure chjire. ¹⁵Tunga tsa 'yá = xi kuiti xare, kui = xi sichaja mé = xi kitsa'en, ninga tsa tu kui tajngu k'uangi joni jngu xi ti'-betukajin ndi'u.

¹⁶¿A bi 'yo nga jun = ñu ningure Na'enchana 'ba nga Isennixtjintsjere ti-

jña ngajinnu? ¹⁷Tsa tjin xi sikjekjua ningure Na'enchana, Na'enchana sikjekjua xi 'ba sa'en. Ngat'a tsje ningure Na'enchana, 'ba jun = ñu ningubiu.

¹⁸Tu'yá ngata'bejñure yojore. Tsa tjin ngajinnu xi 'batsa'en tsikja'etsjen nga kui jngu xuta nkjin kakun ngajinre xuta xi tjin ngasun'ndio, tusa xuta xi tumé chjire ngatatsa'en yojore, tuxi kuanni jngu xuta nkjin kakun ngixkun Na'enchana. ¹⁹Ngat'a kjuankjin kakun xi tjinre ngasun'ndebe, kui = xi tumé chjire ngixkun Na'enchana. Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Na'enchana tsa'en nga ndekuini kjuamañare xuta nkjin kakun kajin." ²⁰'Ba 'ba = nde tsa'en kua'indut'a ngayeje: "Na'enchana be = nga tumé chjire mé = xi tsikja'etsjen xuta nkjin kakun." ²¹'Bamani, tu'yá nk'a ngata'bxaje yojore ngat'are xuta xi tjenngire. Ngu tsojon ngayéje xi tjin. ²²A Pablo =, Apolos =, Pedro =, ngasun'ndio =, kjuabenichun = ko kjuabeyo, xi tjima nganda'e ko xi kuan; tsojon ngayéjebiu. ²³'Ba jun tse'eru Cristo, 'ba Cristo Na'enchana tse'e.

4 'Bamani tsu'ba, tu 'ba = tsa'en cha kakunnij joni xuta xi inyatsa'exat'are Cristo, nchja xi kitsja xare Na'enchana nga kuakuya mé = xi 'mo tijña ngat'a tse'e. ²Ngu, xi kika'ere jngu xa, tjinnere nga kixi kueko xare. ³Tunga ngat'a tsa'an, bi mafona tsa kuanna kjua ngixkún asa ngixkun juez xi tjin ngasun'ndio. Ninga bi sa'en ra kjua yojona ngayeje. ⁴Ninga tsa xian nga tsje tjin kjuafa'etsjenna, bi kui kjua kuatsjeniña ngixkun Na'enchana. Ngat'a xi tsa'enna kjua, kui = xi Na'enna. ⁵Kui kjuañu bi jun tjun ña'anñu kjua kionga kje fa'e-jín Na'enna Jesucristo. Kui kuakutsejen mé = xi tijña'mo ña jñu chun, 'ba k'uejñatsejen jotsa'en tjindu inimare xuta. Kui nixtjinbiu tu Na'enchana xi nda kuinchja ngat'are xuta jotsa'en 'bakore mé = xi kitsa'en nga jngu jngu.

⁶Nts'ia, tu kjuanda tsojon = nga te'bejña kusaan ngat'ana 'ba ngat'a tse'e Apolos, tuxi xiañu ngat'ani nga bi kuitjaxtiune ru mé = xi kua'indut'a xujun. Bi nda tjin tsa nk'a kjui'naxjo yojonu ngat'are jngu xuta xi jun tjenngi ru 'ba ch'o tsa'en xio xi kja'ere. ⁷Ngat'a, ¿yá xi tsu nga ji xi ngisa ndai ngajinre xuta xi yak'a? ¿Mé = xi tjinri xi bi kitsjari Na'enchana? 'Ba tsa kika'eri xi tjinri, ¿aññu nk'a 'naxjeni yojori joni tsa ji kjiña'an tajngui?

⁸Jun jo = ni xuta xi je 'ñu kitsere, jo = ni xuta nyina. Jun jo = ni rey xi bi nde machjenni ri jin. Mejéna nga rey kjuakixi kuon tsakaiñu, tuxi ko jin sakut'anini xanu nga ñatjen kuatexuma. ⁹Ngu 'batsa'en tsikja'etsjian an nga jin xi apóstol kuáin, Na'enchana kitsikinyanij nga'nde xi fet'ani, joni nchja xi tjin-nere nga kjuinik'en. 'Ba ankjele ko xuta kutsejen'akunni jót'sa'en nikja'andaini ngixkun. ¹⁰Jin jo = ni xuta chikun kuáin ngat'a Cristo teña'axat'a ri, tunga jun = xi xuta nkjin kakun ngat'a tu jngu mo ko Cristo. Jin = xi xuta inda, tunga jun tjinnu nga'ñu. Jun = xi 'ñu nda benu xuta, tunga jin betonni.

¹¹'Ba ka'nda nganda'e temitjaxtij kjindia ko xinda. Tsajainni najñu 'ba tibichut'ani 'ba tu chubá tetsumasun = ni. ¹²'Ba tifejndani nga 'ñu teña'axai. Ch'o tsuni xuta, tunga 'bets'a = ni ngat'a tse'e xi 'ba tsuni, tuxi Na'enchana sichikunta'enni ninga 'ba inyatsu. Tjenngikení xuta, tunga chukjuako = ni. ¹³Ch'o tsa'en fakoni xuta, tunga en nda ningojo ri xi 'ba tsuni. Jo = ni xtje bekakunni xuta ngasun'ndio, joni tsajmi xi tumé chjire ka'nda nixtjin nganda'e.

¹⁴Bi tetsi'indu nuu kibi, tuxi sjani nuu kjuasuba. Tusa tefakoya nuu jun xi joni ki'ndina xi 'ñu tsimijaan. ¹⁵Ngu, ninga tsa te mi xuta s'enu xi kuakuyanu ngat'a tse'e Cristo, tunga bi nkjin na'en s'enu.

Ngat'a jo = ni na'ennu kuáan an ngat'are Cristo Jesús nga kitsikja'axtiyuua_nuu en ndare. ¹⁶'Ba 'batsa'en tsu'ba, 'bet-s'a_nuu nga chjunginuú. ¹⁷Kui kjuatet-sikasenni_nuu Timoteo, xi jo = ni ki'ndina_ná xi 'ñu tsimijaan 'ba xi nda makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. Kui = xi sikja'etsjenyanu jótsa'en tefikuá yojona ngat'are Cristo Jesús, 'ba jótsa'en bakuya ngaya ngayéje ningu xi tjin tuña nga'ndeñu.

¹⁸'Ba tjin yak'a ngajinnu xi nk'a inya'baxje yojore nga inyatsikja'etsjen nga bi kjuikun_nuu. ¹⁹Tunga kjuikun xati_nuu tsa Na'enchana mejénre, 'ba meni kio skuiá mé = xi mare ñ'an xi nk'a 'baxje yojore, 'ba nga bi tsa tu enre xi 'ba tsu. ²⁰Ngat'a bi en xi tsja tsu xi bakutsejen jotsa'en batexuma Na'enchana, tusa jotsa'en fiko yojore xuta bakutsejen kjuañure Na'enchana. ²¹¿Jótsa'en mejénnú? ¿A kjuatiko_nuu 'ba sikja'a_nuu kjuanima nga kjuuchukun_nuu? ¿Asa kjuiko_nuu kjuanimejen ko kjuant'ekjua?

5 'Ba kjuakixi = nga tjinu'yare nga tjin ngajinnu jngu xi ndekuini najunre tijñakoni. Ka'nda xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana bi 'ba tsa'en. ²'Ba tu ngisa = nk'a 'naxjo yojonu nga'ndere nga s'enu kjuaba. Kui xuta xi 'ba titsa'en tjinnere nga kjui'naxjejiu ngajinnu.

³'Ba an, ninga bi tejñajin_nuu, tunga tijñakonu kjuafa'etsjenna. 'Ba jo = ni tsa tejñajin_nuu, nga kitsa'en_rá kjuat'are yanejiá xuta xi 'ba titsa'en. ⁴Kionga ko ja'enre Na'enna Jesucristo kuañajant'a_ru xingiu, 'ba = nde k'uejñajinnu kjuafa'etsjenna ko kjuañure Na'enna Jesús ngayeje. ⁵'Ba kio singantsjare chanayiu xuta xi 'ba titsa'en, tuxi kjuet-sunni yojore xi tjinre je 'ba k'uangi inimare nixtjin nga kjuat'are ngani Na'enna Jesús.

⁶Bi nda tjin nga nk'a kjui'naxjo yojonu. ¿A bi 'yo nga jngu stinchi na'yu san tsisan yeje ninga tse na'yu? ⁷Tisen-t'axin_ru na'yu san chinga xi titsikjet-sunnu, tuxi kuanñu joni na'yu xatse xi tsajainre na'yu san, xi joni na'yu xi nichjan nga s'i pascua. Jun = ñu xi kui nganda'e, ngat'a Cristo xi chutsangare s'i pascua je k'enttjaina. ⁸'Bamani tsu'ba, kjui'naxjia s'iu nga sichjan niñuxtila xi tsajainre na'yu san. Xi tsunire nga tsje tijña inimana 'ba nga tjin ngajinna kjuakixi. 'Ba xanikja'a na'yu san chingó, xi tsunire kjuats'en ko kjuach'o.

⁹'Ba xujun xi sa kitsikasen_nuu kixin_nuu nga bi sijnguko yojonu xuta xi tjindujin kjuaska. ¹⁰Tunga nga 'ba kixin_nuu, bi kixin_nuu nga kuinyat'axinkjin_ru xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo xi tjindujin kjuaska, asa xi 'ñu mejénre tsajmi, asa xi tsa'en cheje, asa xi tsichjire na'en xi ntsja xuta kuandani. Ngat'a tsa bi mejénnú kuetsubajin_ru xuta xi 'ba inyatsa'en, tjinne = re nga k'uetju nga'e ngasun'ndio. ¹¹Tusa kixin_nuu nga kitsi'indu_nuu nga bi nijnguko yojonu tu'ya xi nts'ia tsure yojore tunga tojo tijñajin kjuaska, asa xi 'ñu mejénre tsajmi, asa tsichjire na'en xi ntsja xuta kuandani, asa nchja en ch'otsu, asa mach'i, asa tsa'en cheje. Xi 'ba tsa'en ka'nda bi chineko niñu.

¹²Ngat'a bi an 'bakona nga sa'en_rá kjuat'are xi tjindu ngandetsian, xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. Tunga ¿a bi jun 'bakonu nga si'an_ru kjuat'are xi tjindu ngaya, xi makjainre? ¹³Ngat'a Na'enchana sa'enre kjuat'are xi tjindu ngandetsian. Kui kjuañu tichuxjejinñu ngajinnu xuta xi timajngi je.

6 'Ba kionga ngajinnu tjin jngu xi tjinkore kjuat'are ko kja'e nts'ia, ¿a kuan = kakun nga ngat'are xutaxa xi bi bekun Na'enchana kjuat'are endako kjuat'are nga'ndere nga ngixkun xuta tsjere Na'en-

chana? ² ¿A bi 'yo nga xuta tsjere Na'en-chana sa'enre kjuua naxinanda xi tjin ngasun'ndio? 'Ba tsa jun si'an_ru kjuua naxinando, ¿ánñu bi maninu 'benda kjuua xi ichi? ³ ¿A bi 'yo nga ka'nda ankjele ña si'an_ra kjuua? Kui kjuuañu tjin-nenire kjuana k'uenda kjuua xi tisakuna ngasun'ndio.

⁴ Kui kjuuañu kionga tjinkonu kjuua xingiu ngat'are kjuua xi tjin ngasun'ndio, ¿ánñu nchja xi bi 'yakun ngajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna mangichunñu nga k'uenda kjuanu? ⁵ 'Bi xin_nuu tuxi kuasubaninu. ¿A nijngukjín = tjin ngajinnu xi nkjin kakun, xi kuanre k'uendare kjuua nts'ia? ⁶ Tunga xi tjima ngajinnu, ndekuini nts'ia inyabangi xinkjin 'ba ngixkun xutaxa xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna 'ba inyatsa'en.

⁷ Ngu nga nde jun tjis'ekonou kjuua xingiu, kui = xi ne ch'o tjin. ¿A bi ngisa nda ni tsa xukjuakonu tume kjuua xi bi 'ba tjin xi kuato'on? ¿A bi ngisa nda ni tsa kua'e'ndio nga si'annu cheje? ⁸ Tunga nde jun = teña'anñu xi bi 'ba tjin 'ba ko cheje. 'Ba nts'ia xi 'ba teniko.

⁹ ¿A bi 'yo nga xuta ch'okun bi sakure nga'nde ña batexuma Na'enchana? Bi 'beñu_ru vojónu. Bi kjuua'as'en ña batexuma Na'enchana xuta xi tjindujin kjuaska, 'ba xi tsichjire na'en xi ntsja xuta kuandani, 'ba xi kjuachajngi tsa'ent'are xinkjin, 'ba xi xanda, ¹⁰ ninga xi tsa'en cheje, ninga xi 'ñu mejénre tsajmi, xi mach'i, 'ba xi nchja en ch'otsu, 'ba xi 'bonachare xuta xi kja'ere. Ngatsi'i xuta xi 'ba tsa'en, bi sakure nga'nde ña batexuma Na'enchana. ¹¹ 'Ba kui = biu xi 'ba nde kitsa'en yak'a xi tjin ngajinnu nixtjin kuatse jan. Tunga nganda'e je = kisanejun, je kuatsjio, 'ba xuta kixi = je kuon ngixkun Na'enchana ngat'are mé = xi kitsa'en Na'enna Jesucristo ko Isen-nixtjintsjere Na'enchana.

¹² "Ma = tsa'aan tume tsajminu", tsu xuta. 'Ba = tjin tsakaiñu, tunga bi nda ngayéje kibiu. Ninga tsa ma tsa'aan tume tsajminu, tunga bi sja'ndia tsa kui xi kuatexumana. ¹³ "Xi chine tse'e = ngats'a, 'ba ngats'a tse'e = xi chine", tsu xuta ngayeje. 'Ba = tjin tsakaiñu, tunga Na'enchana sikjekjuua ngojó. Bi kich'a vojóna tuxi siskakoña. Tusa vojóna tse'e = Na'enna, 'ba Na'enna tse'e vojóna. ¹⁴ Jotsa'en nga ko kjuua'ñure Na'enchana kitsikja'ayare Na'enna ngajinre mik'en, 'ba = nde tsa'en sikja'ayana ña ngayeje.

¹⁵ ¿A bi 'yo nga vojónu, jo = ni tsa ichi vojore Cristo? Kui kjuuañu, jngu xuta xi ichi vojore Cristo ya'a, ¿a sikjen vojore tuxi sijngukoni jngu chjun ska? ¿Ngu niñajanni! ¹⁶ ¿A bi 'yo nga xi tsiko jngu chjun ska, kui xi tsijnguko vojore chjun sko? Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Tu jngu kuan vojore ngojó." ¹⁷ Tunga xi tu jngu tsa'en ko vojore Na'enna, kui = xi tu jngu kuan ko kjuafa'etsjenre ngayeje.

¹⁸ Kui kjuuañu tisent'axin_ru ngayéje kuya kjuaska. Tume je xi kja'ere xi tsa'en xuta bi fa'as'enjin vojore. Tunga xi tijña-jin kjuaska, nde kui tajngu tikjejeta'enni ngat'are vojore. ¹⁹ ¿A bi 'yo nga vojónu xi ningure Isen-nixtjintsje xi tijñajinnu, xi Na'enchana kitsjanu? 'Ba bi nde tsojon tajnguni vojónu. ²⁰ Ngat'a kuachjintjaiñu nga tsindanu. Kui kjuua tichjenñu vojónu nga sichji_ru Na'enchana.

7 Mejéna kjuako_nuu nganda'e ngat'a tse'e xi kichjaningiyanuu nga kjinikasennuu xujun. Nda = tjin tsa jngu xuta bi siko jngu chjun. ² Tunga ngat'are kjuaska xi matsjare vojóna, kui kjuua tusa ngisa ndani nga jngu jngu xi'in ngatjas'ere chjunre, 'ba nga jngu jngu chjun ngatjas'ere xi'inre.

³ 'Ba xi xi'in kuán ngatatsik'etjusunre chjunre nga siko, 'ba nde xi chjun kuán ngatatsik'etjusunre xi'inre ngayeje.

⁴Ngat'a xi chjun kuán bi nde kui tajnguni batexumanire yojore, ngat'a 'ba=nde batexumare xi'inre ngayeje. 'Ba nde 'ba=tsa'enni xi xi'in kuán. Bi nde kui tajngu batexumanire yojore, ngat'a 'ba=nde batexumare chjunre ngayeje. ⁵'Bamani, bi 'bech'o_ru yojonu xingiu. 'Ba tsa 'ba si'on, t'endako titjun xingiu, tuxi 'batsa'en chuba nix-tjin singantsjakjinni_ru yojonu xuko Na'enchana. 'Ba jaskan kuetsuko ngañu xingiu, tuxi bi skut'ayakoninu chanayiu, nga bi xukjuakonu nga k'uechjon_ru yojonu.

⁶Nga 'ba texin_nuu, tetsja'nde_nuu nga kuan 'ba si'on. Bi kjuatexuma xi tetsja_nuu tsa tjinnere nga 'ba si'on. ⁷'Ba mejénna tsakaiñu tsa ngatsi'i xuta kuan joni an tsakaiñu, tunga ja kja'e ja kja'e kjuanda kitsjana Na'enchana nga jngua jngua. Bi tu jngu kjuanda xi kika'ena.

⁸'Ba xin_ra xuta xi tsajainre chjun 'ba ko yanchjin xi tsajainre xi'in 'ba ko yanchjin k'an, nga nda= tjin tsa 'batsa'en k'uendu joni an. ⁹Tunga tsa bi xukjuare nga k'uechjonre yojore, tusa ngatixan. Ngat'a ngisa= nda tjin nga kuixan tu 'bani nga ñu kuetsu inimare.

¹⁰Ngu, xi je tsixan tetsja_ra kjuatexumabi, kjuatexuma xi bi tsa'an, tse'e= Na'enna Jesucristo. Xi chjun kuán bi ngatsik'ejña xi'inre. ¹¹'Ba tsa sik'ejña xi'inre, bi nde ngatixanni asa tusa ngatjakonda ngani xi'inre. 'Ba nde 'batsa'enni xi xi'in kuán bi ngatsik'ejña chjunre.

¹²'Ba ngat'are xuta xi yak'a, an xin_ra, bi tsa Na'enna Jesucristo xi 'batsa'en batexumare. Tsa jngu nts'ia tjinre jngu chjun xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, 'ba tsa 'batjin kakun chjunre nga k'uejñako, bi ngatatsik'ejña. ¹³'Ba tsa jngu ndichja tjinre xi'in xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo 'ba tsa 'batjin kakun xi'inre nga k'uejñako, bi ngatatsik'ejña. ¹⁴Ngat'a

xi xi'in kuán xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, matsje ngixkun Na'enchana tu ngat'are chjunre xi makjainre. 'Ba chjun xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, 'ba=nde matsje ngixkun Na'enchana tu ngat'are xi'inre xi makjainre. Tsa bira 'batjin, ki'ndinu bi tsje ngixkun Na'enchana. Tunga nganda'e je tsje ngixkun Na'enchana ki'ndi nistinu.

¹⁵Tunga tsa xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo mejénre sik'ejña chjunre asa xi'inre, ngu, ngatsik'endu xinkjin. Ngu tsa 'batsa'en, bi nde kjinenire nga nts'ia asa ndichja k'uejñako xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. Ngat'a Na'enchana kinchja=na tuxi nga kuetsuba s'enina kjuaxiu. ¹⁶Ngu, zjót'sa'en 'yani ji xi chjun kuán tsa kuanri kjuinik'angi xi'inri? 'Ba, zjót'sa'en 'yani ji xi xi'in kuán tsa kuanri kjuinik'angi chjunri?

¹⁷Tunga ngat'endu nga jngu jnguu jotsa'en tijña kjuanda xi kitsjare Na'enchana 'ba jotsa'en tjindu nga kinchjare Na'enchana. Kui=bi xi 'bene_ra ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ¹⁸Tsa kjinukjuare xi kuán circuncidar, ngu janda ngatjama circuncidar. 'Ba tsa kjinukjuare xi bi kuán circuncidar, ngu, bi 'ba ngatjamata'en. ¹⁹Ngat'a tsa kuán circuncidar asa bi kuán circuncidar, bi kui xi chjire. Tu kio sani nga sik'etjusan kjuatexumare Na'enchana, kui= xi chjire.

²⁰Ngu, nga jngu jnguu janda 'batsa'en ngat'endu jotsa'en tjindu nga kinchjare Na'enchana. ²¹Tsa chu'nda kuán kionga nga kjinukjuari, bi nikjo_ri yojori. Tunga tsa saku ndiyari nga kuandai, ngu tindai yojori. ²²Ngat'a xi chu'nda nga kjinukjuare tuxi kuajngukoni Na'enna Jesucristo, nganda'e kui= xi je ndai ngixkun kui. 'Ba nde 'batsa'enni ngat'are xi xuta ndai nga kjinukjuare, nganda'e nde kui= xi chu'ndare Cristo. ²³Tse

'echjintjainu Na'enchana nga kuando, kui kjuañu bi ba'e'ndeñu nga chu'ndare xuta kuon. ²⁴'Bamani tsu'ba nts'ia, jotsa'en tetsubo nga kjinukjuanu, janda 'batsa'en tetseubo ngixkun Na'enchana.

²⁵'Ba ngat'are yanchjin xi kje tjiñre xi'in, nijnguú kjuatexuma xi tse'e Na'enna Jesucristo tjinna xi sja_ra. Tunga xin_nuu jotsa'en tsikja'etsjia. Ngat'a Na'enchana ja'animara nga kitsa'enna jngu xi ma chunre. ²⁶Ngu ngat'ana_nda = tjin nga 'batsa'en ngat'endu xuta jotsa'en nga tjindu, tu ngat'are kjuana'en xi tjin nganda'e. ²⁷Tsa tjinri chjun, bi mijnyisjai ndiye jotsa'en sik'ejñe. 'Ba tsa tsajainri, bi mijnyi. ²⁸Tunga tsa kuixain, bi chjuje tsa 'ba si'en. 'Ba tsa jngu chjun xungu bixan, 'ba nde bi kjeje tsa 'ba sa'en. Tunga xi bixan, kui = xi s'ere kjuasti xi tse'e ngasun'ndio, 'ba an mejéñna k'uejñat'axin_ra kjuastibiu.

²⁹Nts'ia, ki = bi xi mejéñna xin_nuu: Tu chuba nixtjin tijña ngisana. Kui kjuañu nixtjin xi chaja ngisa, xi tjinre chjun ngat'endu joni tsa tsajainre. ³⁰'Ba xi tjinre kjuaba ngat'endu joni tsa tsajainre kjuaba, xi tjinre kjuatsja ngat'endu joni tsa tsajainre kjuatsja, xi batse tsajmi ngat'endu joni tsa tumé tjinre, ³¹'ba xi titsichjen xi tjin ngasun'ndio ngat'endu joni tsa tumé chjire tsajmibiu. Ngat'a kjuje ngasun'nde xi te'ya nganda'e.

³²Mejéñna nga bi sikjo_ru yojonu. Xuta xi sa'e tijña tajngu, xi kje tjiñre chjun, kui xi tsikja'etsjen xi tse'e Na'enna Jesucristo 'ba jó sa'en tuxi tsja s'enire kui. ³³Tunga xi tjinre chjun, kui xi tsikja'etsjen tsajmi xi tjin ngasun'ndio 'ba jó sa'en tuxi tsja s'enire chjunre, ³⁴'ba 'batsa'en bi nde tu jnguni xi tsikja'etsjen. Jngu chjun xi tsajainre xi'in ko jngu chjun xungu, kui xi tsikja'etsjen mé = xi tse'e Na'enna Jesucristo 'ba jótsa'en kuatsje yojore ko

kjuafa'etsjenre. Tunga yanchjin xi tjinre xi'in, kui xi tsikja'etsjen tsajmi xi tjin ngasun'ndio 'ba jó sa'en tuxi tsja s'enire xi'inre.

³⁵Tu kjuanda tsojon nga 'ba texin_nuu 'ba bi te'bet'a'ñu_nuu. Mejéñna kuaseko_nuu, tuxi kixi kuetsubañu 'ba singantsjakjin_ru yojonu Na'enna Jesucristo nga tu jngu xi sikja'etsjion.

³⁶Tsa tjin xi tsu nga je tjinnere kuixanko chjun xi tijñangire kjuja ngat'a bi xukjuare nga k'uechjonre yojore 'ba je nure nga kuixan, tsa 'batsa'en tsikja'etsjen nga kui xi ngisa nda tjin, ngatatsa'en jotsa'en timamejénre. Ngatixan. Bi kjeje tsa 'ba sa'en. ³⁷Tunga xi tijjngu kakun nga bi kuixan 'ba nga bi tjinnere nga 'ba sa'en 'ba bere kakun nga ma 'bechjonre yojore, tsa tsikja'etsjen nga tusa nda tjin nga bi kuixan, ngisa = nda tjin tsa 'ba sa'en. ³⁸Ngu, xi kuixanko ko chjun xi tijñangire kjuja, nda = tjin tsa 'ba sa'en. 'Ba xi bi kuixan, ngisa = nda tsa 'ba sa'en.

³⁹Jngu chjun xi je tsixan, tjit'a'ñu ngixkun xi'inre yejerañu xi'inre tijña ngisa. Tunga tsa kueya, je kuandai ngani 'ba kuan kuixanko tu'ya xuta xi mejénre, nga tunga xuta xi makjainnre ngat'a tse'e Na'enchana. ⁴⁰Ningara ngisa nda k'uejña tsakaiñu tsa bi nde kuixanni. Ngu 'batsa'en tsikja'etsjia an, 'ba mana an nga tijñajinna Isennixtjintsjere Na'enchana nga 'ba texian.

8 'Ba nganda'e, mejéñna kjuako_nuu ngat'are tjiuba xi kjinik'en joni chje ngat'are na'en xi ntsja xuta kuandani. 'Yaña nga ngatsi'a mankjinna mé = xi tjin. Xi mankjire xuta, kui xi tsink'a kakun. Tunga kjuanimejen, kui xi tsja nga'ñure xuta. ²Tsa tjin xi 'batsa'en tsikja'etsjen nga mankjire me = ñu, kui xi kje majínre xi tjinni nga kuankjinre tsakaiñu. ³Tunga tsa tjin xi tsimején Na'enchana, Na'enchana be = xutabiu.

⁴Ngu ngat'are xichine xi joni chje ba'ere na'en xi ntsja xuta kuandani, ¿a kuan xina? 'Yaña nga na'en xi ntsja xuta kuandani tumé chjire nga'e nga-sun'ndio 'ba nga tsajain ngisa kja'e Na'en. Jngututu ma sani Na'enchana. ⁵Tjin xuta xi tsu nga nkjin mani xi na'en 'mi 'ba nkjin mani xi nai 'mi xi tjindu ngank'a 'ba ko t'anangiu. ⁶Tunga ngat'ana, jngututu mani Na'enna. Xi Na'enchana xi kitsinda ngayéje xi tjin 'ba xi ngat'are nga tetsuba ña. 'Ba nde jngututu mani Naina. Xi Jesucristo xi ngat'are tjin ngayéje xi tjin 'ba xi ngat'are tetsuba ña.

⁷Tunga bi ngatsi'i xuta mankjindre kibi. Tjin xi je 'batsa'en ngare nga tsichjire na'en xi ntsja xuta kuandani. 'Ba kionga kjine xichine xi joni chje ba'ere na'enbiu, tsikja'etsjen nga na'enbiu tse'e xichinebiu. 'Ba 'batsa'en ngat'are xi kjine ch'o tsa'en tsik'ejña kjuafa'etsjenre xi inda kjiya.

⁸Kjuakixi = nga bi ngat'are xi china skjebetjona Na'enchana. Bi ngisa nda kuan tsa xine_{ra}, 'ba bi ngisa ch'okun kuan tsa bira xina. ⁹Ndaiñu ngat'are mé = xi ma xino. Tunga chutsijon nga xi techino bi ngatatsikajngi je xuta xi bi titsujngu kakun ngat'are mé = xi makjainna.

¹⁰Ngat'a tsa tjin xi kje titsujnguú kakun ngat'are mé = xi makjainna xi skueri ji xi mankjinri kibi nga teni ningure jngu na'en xi ntsja xuta kuandani nga techine xi kio tjin, ¿a bi ko kui kuan kakun skine xichine xi joni chje kika'ere na'enbiu? ¹¹'Ba 'batsa'en ngat'are xi mankjinri, chajani nts'ia, xi kje tijnguú kakun ngat'are mé = xi makjainna xi Cristo k'ennjtai ngat'are.

¹²'Ba temijnyije = ñu ngat'are Cristo kionga mijnyijio ngat'are nts'io nga ni'ñu kakun nga sa'en mé = xi ch'o tsa'en tsik'ejña kjuafa'etsjenre. ¹³'Bamani, tsa ngat'are xichinena tsa'aan nga

kjeje nts'ia, tusa niñajani nde skineña yojo, tuxi bi sikajngijeña nts'ia.

9 ¿A bi xuta ndai kuáan? ¿A bi apóstol kuáan? ¿A bi ko tuxkuáan tsa'bekoña Na'enna Jesús? ¿A bi makjainnu ngat'a tse'e Na'enna tu ngat'are nga 'ñu tsa'exat'a_{ra} kui? ²Ninga tsa tjin xi tsu nga bi jngu apóstol kuáan, tunga ngat'anu kui = ña. Ngat'a makjainnu ngat'a tse'e Na'enna, 'ba 'ba = tsa'en s'e-jñatsejenni nga kjuakixi jngu apóstol kuáan.

³'Bi = tsa'en tsikjant'a_a yojona ngixkun xuta xi tsu nga bi apóstol kuáan: ⁴¿A bi tjinni ndiyare nga sakuni xichine ko xi 'yu? ⁵¿A bi tjinni ndiyare nga s'eni chjun xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, xi k'uetsumakoni jo inyatsa'en nchja chinga apóstol xi yak'a ko nts'e Na'enna ko Pedro? ⁶¿A tu jin sani an ko Bernabé xi bi tjinni ndiyare nga kuajngi'ani xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna?

⁷¿A tjin = chasoldadu xi tjinnere 'bechjisubare yojore ngat'are mé = xi machjenre? ¿A tjin = xi 'bentje uva 'ba bi kjine ture? ¿A tjin = xi tsikuenda jngu stin tjiuba 'ba bi 'bi ndachiki xi 'baxje? ⁸¿A tu kjuafa'etsjenre xuta = xi texin_{nuu}? ¿A bi 'ba nde tsa'en kua'indut'a kjuatexumo ngayeje? ⁹Ngat'a 'ba = tsa'en kitsi'indu Moisés kjuatexumo: "Bi na'ñu be'o tsa' tjiundijo xi tjimachjen nga timitjia trigo." ¿A tu ngat'are tjiundijo = mafore Na'enchana nga kitsu kibi? ¹⁰¿A bi kjuanda tsajan ngayeje nga 'ba kitsu? Jun, kua'indut'a kjuatexumo nga tu kjuanda tsajan. Ngat'a xi bakjan nangiu 'ba ko xi mitjia trigo, kui = xi tjinnere nga skunre nga sakure ture.

¹¹Kui = kjuañu, tsa jin te'bentjee ngajinnu xi tse'e Na'enchana, ¿a tse xi techje'ee tsa sakuchini mé = xi tjinnu nga'e ngasun'ndio? ¹²Tsa kja'e xi tjinre ndi-

yare nga sakure mé= xi tjinnu, ¿a bi ngisa tjinni ndiyare tsakaiñu?

Tunga bi nichjeen kjuañuni. Tusa tichukjuakoní ngayéje xi mata'een, tuxi bi ch'a kuanire xuta xi tis'eyare nijmi en ndare Cristo. ¹³ ¿A bi 'yo nga xi chinere xuta xi tsa'exa ningure Jerusalén= ndibani chje xi fechuko xuta? Xi tsa'exat'a altar sakut'achire yojore tjiuba xi kio nik'en joni chje. ¹⁴ 'Ba=nde tsa'en 'enda Na'enna Jesucristo nga xuta xi fa'axtiuyare en ndare sjare mé= xi machjenre xi tsikja'axtiuya ion.

¹⁵ Tunga an niñajanni kitsichjaan kjuañuni. 'Ba ninga bi tetsi'indu nuu tuxi kua'eninuu tsajmi. ¡Tusá mejénna nga titjun kueya tsa tjin xi kua'ana kjuatsjabi nga 'ba tsa'aan! ¹⁶ Ngat'a nga tetsikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo, bi kui kjuak'ana k'uaxjeña yojona. Ngat'a kui xa xi Na'enchana 'enena nga sa'aan. 'Ba nimaxuni ngat'ana tsa bi 'ba sa'aan. ¹⁷ 'Bamani, tsa tu kui kjuak'ana mejénna nga 'ba tetsa'aan, 'ba=tjinni nga sakuna chjina. Tunga bi tsa an xi 'batsa'en kuamejénna, jngu xa xi 'batsa'en kis'enena. ¹⁸ Kui kjuañu, ¿mé= xi chjina? Kui= kibi. Kjuatsja xi tjinnu nga bi fa'achjia nga tsikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo, asa jo mixan nga bi tsichjia kjuañu xi tjinnu nga mi'a mé= xi machjenra.

¹⁹ Jotsa'en bi fa'achjia 'ba=nde tsa'en tsajain xi tjinnere nga sik'etjusun_ra, tunga chu'ndare ngatsi'i xuta= tsa'aan yojona, tuxi 'batsa'en nkjin xuta sa'en ngisaña nga k'uangi ngat'are Cristo. ²⁰ Ngajinre xuta judío tsa'aan yojona joni xuta judío, tuxi sa'enña nga k'uangi kui. Ninga tsa bi batexumana kjuatexumare Moisés, tunga ngajinre xuta xi batexumare kjuatexumo tsa'aan yojona joni tsa ko an batexumana, tuxi sa'enña nga k'uangi kui. ²¹ 'Ba ngajinre xuta xi bi judío, xi tsajainre kjuatexumare Moisés, tsa'aan yojona joni tsa ko

an tsajainna kjuatexumo, tuxi sa'enña nga k'uangi kui. Tunga bi tejnat'axin_ra kjuatexumare Na'enchana, ngat'a tetsik'etjusun=ña kjuatexumare Cristo.

²² 'Ba ngajinre xuta xi bi tjijngu kakun ngat'are mé= xi makjainna, tsa'aan yojona joni tsa ko an bi tjijngu kakuana, tuxi sa'enña nga k'uangi kui. Ngu, tetsa'aan yojona jó= kun nga jngu jngu xuta, tuxi kuan sik'angi yak'aña. ²³ Tetsa'enyajaa kibi tuxi kuajesun yejeni en ndare Jesucristo, tuxi ko an sakut'anina kjuanda xi tsja enndo.

²⁴ ¿A bi 'yo, kionga nkjin mani xi mangatsanga chuya, jngu sani xi tsa'en? Kui kjuak'ana tiyutsangañu, tuxi si'anñu. ²⁵ Xuta xi mangatsanga chuya ne nda 'bendunda 'ba 'bechjon yejere yojore xi kuan si'onre. Ngu 'batsa'en tuxi sa'enni jngu kjuatjo xi ta'a fekjua. Tunga ña tebeninda=ña tuxi si'anña mé= xi bi fekjua. ²⁶ 'Ba ngat'ana, temangatsanga kixikixiña ka'nda nga'nde ña fet'a. Bi tekjaan joni jngu xi tu chuba tibe'ejin isen. ²⁷ Tusa tetsja_ra kjuanima yojona 'ba tetsa'aan nga kjuint'e mé= xi an mejénna. Tsa chjen, jaskan nga je kitsikja'axtiuya_ra xuta xi yak'a, bi kua'e'ndena nga kuangatsangaa chuya ko an.

10 Jun nts'ia, bi mejénna nga sichiyajiun jó kuánre xuta chingana nixtjin kuatse jan. Nga ngatsi'i kitsjen ngi yufi xi yaku ndiyare 'ba ja'axtiu ndachikun. ² 'Ba 'batsa'en ngatsi'i kuajngukoni Moisés nga ksatendajin yufi ko ndachikun. ³ 'Ba ndekuini xichine kiskinetsi'i xi kitsjare Na'enchana. ⁴ 'Ba ndekui nanda kits'ini ngatsi'i xi kitsjare Na'enchana. Ngat'a ngatsi'i kits'i nanda xi 'etjure naxi xi kitsjare Na'enchana, naxi xi kitsjenko. 'Ba kui naxibiu Cristo= nini. ⁵ Ninga 'batsa'en, Na'enchana bi kuatsjare ngat'are nkjin xutabiu, kui kjuak'ana tuchuña= kis'enduni mik'en nga'nde t'axin.

⁶Ngayéje kibi kuán tuxi s'ejñan-ina joni jngu kjuakusun ngat'ana, tuxi bi simejénña xi ch'o, jotsa'en kit-simején xutabiu. ⁷Ninga bi nichji_ru na'en xi ntsja xuta mandani jo kitsa'en yak'a xutabiu. Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Xuta tsik'endu 'ba kiskine 'ba kits'i, 'ba sa'e tsisetjen nga kitsitsjare yojore." ⁸Bi siskakua yojona jo kitsa'en yak'a xutabiu, 'ba kui = kjuia je-sunni kanján mi nga tu jngu nixtjin sa. ⁹Ninga bi xut'ayakua Na'enchana jo kitsa'en yak'a xutabiu, 'ba kui = kjuia kiskinenire tjiuye 'ba jesun. ¹⁰'Ba ninga bi tsujeto'on Na'enchana jo kitsa'en yak'a xutabiu, 'ba kui = kjuia ankje xi batexumare kjuabeyo kitsik'enni.

¹¹Ngayéje kibi xi kuánre xuta chin-gana, kui xi kis'ejña kusunna. 'Ba enre Na'enchana kua'indut'a kibiu, tuxi kuaku ndiyanina ña xi tetsuba nixtjin xi je mején kjuet'a.

¹²'Bamani, xi tsikja'etsjen nga nda kixi sejña, ngatakutsejenre yojore, tuxi bi skajinni ndekuini je. ¹³Xi kjima ngat'a tsojon nga tichut'ayakonu bi ngisa ts'axtiu ngisa nga ko mare mé = xi kjima ngat'are xuta xi yak'a. Tsik'etjusun = mé = xi nchja Na'enchana 'ba bi sja'nde tsa ngisa 'ñu xut'ayakonu nga ko mare mé = xi kuan xukjuakonu. Tusa sja ndiyanu jót'sa'en k'uetju nga xut'ayakonu, tuxi xukjuakoninu mé = xi kjuia'enio.

¹⁴'Bamani tsu'ba, jun nts'ia xi tsimején_nuu, tisent'axin_ru jo tsa'en xuta nga tsichjire na'en xi ntsja xuta mandani. ¹⁵Tefako_nuu joni xuta xi be mé = xi tsa'en. Nde jun = tikja'etsjenñu tsa kjuakixi mé = xi texin_nuu. ¹⁶Kionga 'yáa binu tsje nga ba'e_ra kjuanda Na'enchana, ¿a bi jngu yojo maña ko Cristo ngat'a tse'e jinre? 'Ba kionga china niñuxtila xi bakjanya_ra xingia, ¿a bi jngu yojo maña ko Cristo ngat'a tse'e yojore? ¹⁷Tu jngu = ma sani niñuxtilo.

Kui kjuia tu jngu yojo maña, ninga nkjin maña ña. Ngat'a tu jngu niñuxtila china.

¹⁸Chutsejen'a chuyo xuta xi tse'e Israel. Xi kjine yojore tjiuba xi ba'ere chje Na'enchana, ¿a bi tu jngu yojo ma ngat'a tse'e chje xi ba'ere Na'enchana, xi s'endusun altar? ¹⁹Nga 'bi texián, bi texián nga chjire na'en xi ntsja xuta mandani, ninga yojo xi ba'ere joni chje. ²⁰Tusa kui = xi texián. Chje xi tsja xuta xi tjin ngasun'ndio, isennixtjin xi tsa'exat'are chanayiu tsjare 'ba bi Na'enchana. 'Ba bi mejénna an nga jngu kuon ko isennixtjinbiu. ²¹Bi kuan s'iuuyo vasore Na'enchana 'ba ko vasore isennixtjin xi tsa'exat'are chanayiu. Bi kuan xinet'o yamixare Na'enchana 'ba ko yamixare isennixtjinbiu ngayeje. ²²Tsa si'on kibi, tsunire nga mejénnu nga kuastire Na'enchana. ¿A nikja'etsjenñu nga ngisa tjinna kjuia'ñu ña nga ko mare Na'enchana?

²³"Ma = tsa'aan tume tsajminu", tsu xuta. 'Ba = tjin tsakaiñu, tunga bi ngayéje kjenndiya. "Ma = tsa'aan tume tsajminu", tsu xuta. 'Ba = tjin tsakaiñu, tunga bi ngayéje tsja nga'ñuna. ²⁴Ni'yá ngatamangisjai xi tu kjuanda tse'e, tusa ngatamangisjai kjuandare xuta xi yak'a.

²⁵Kuan xino tume yojo xi sateña 'ba bi nikja'etsjion tsa kui xi ch'otsa'en k'uejña kjuafa'etsjennu. ²⁶Ngat'a ngayéje ngasun'ndio ko ngayéje xi kio tjin, tse'e = Na'enchana.

²⁷Tsa jngu xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana sikjint'enu nga kuan-gin chino niñu ndaba 'ba mejénnu kuangiun, chino tume xi kueyanu 'ba bi nikja'etsjion tsa kui xi ch'otsa'en k'uejña kjuafa'etsjennu. ²⁸Tunga tsa tjin xi kuetsunu: "Na'en xi ntsja xuta = kuandani kitsa'ere joni chje yojobi", bi chino. T'echjon_ru yojonu tu ngat'are xi 'ba kitsunu 'ba tu ngat'are kjuafa'etsjenre. ²⁹Ngat'are kjuafa'etsjenre xi 'ba tsu tenchjaa, bi ngat'are kjuafa'etsjennu. ¿Ánñu jo tsu kjuafa'etsjenre xuta xi

kja'ere k'uechja'ndenire mé= xi ma tsa'aan? ³⁰Tsa tsja_řa kjuanda Na'enchana ngat'are xi kjinia, ¿ánũ kuetsuni xuta nga bi nda tjin nga skinaa tsajmbiu kionga je kitsja_řa kjuanda Na'enchana?

³¹'Bamani, tsa xino asa s'iu asa si'on tume tsajminu, 'ba ti'on tuxi s'ejñat-sejenni kjuajere Na'enchana. ³²Bi 'be-ñã_řu kjuana'en xuta judío ninga xi bi judío ninga xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. ³³Joni an, tume xi tsa'aan, tsa'en=ñã mé= xi matsjare ngats'i xuta. Bi tu kjuanda tsa'an mangisjã, tusa kjuandare xi yak'a, tuxi k'uangini.

11 Chjunginuü jotsa'en kjengi_řa Cristo.

²Nda 'baxje_nuu nts'ia, ngat'a ngantsjai fa'etsjennu ngat'ana 'ba ngat'a 'be-ññatjo xi yakuya_nuu, mé= xi kitsa'ena 'ba kitsikja'axtiuya_nuu. ³Tunga mején-na nga nda ngatas'ejinnu nga Cristo, kui xi ngakure nga jngu jngu xuta xi'in. 'Ba xi xi'in kuán, kui xi ngakure chjunre. 'Ba Na'enchana, kui xi ngakure Cristo. ⁴Tu'ya xuta xi'inũ xi kue'mo nindaku nga kjuako Na'enchana asa nga sikja'axtiuya en xi tsjare Na'enchana, kui xi bi tjibekun xi ngakure. ⁵Tunga tu'ya chjunũ xi bi kue'mo nindaku nga kjuako Na'enchana asa nga sikja'axtiuya en xi tsjare Na'enchana, kui chjunbiu bi tjibekun xi ngakure ngat'a jo=ni tsa kis'ejunre kui. ⁶Ngat'a tsa jngu chjun bi kue'mo nindaku, tusa ngatate ntsjare. 'Ba tsa kjuasuba nga kuate ntsjare asa nga k'uejunre yojore, ngu, ngate'mo nindaku.

⁷Xi xuta xi'in kuán bi tjinnere nga kue'mo nindaku. Ngat'a kui= xi isenre Na'enchana 'ba kui xi baktusejen kjuajere Na'enchana. Tunga xi chjun kuán, kui xi baktusejen kjuajere xi xi'in kuán. ⁸Ngat'a xuta xi'in xi titjun bi yojore chjun jendibani. Tusa chjun xi titjun yojore xuta xi'in jendibani. ⁹'Ba bi kjuanda tse'e chjun kuanda xuta xi'in. Tusa chjun

kuanda tu kjuanda tse'e xuta xi'in. ¹⁰Kui kjuañu tjinnenire kue'moni nindaku xi chjun kuán, tuxi kuakuni nga tjin xi batexumare. 'Ba ngatatsa'en tu ngat'are ankjele xi tjin.

¹¹Tunga ngajinna ñã xi makjainna ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, xi xi'in bi tjñat'axinre xi chjun, 'ba xi chjun bi tjñat'axinre xi xi'in. ¹²Ngat'a jotsa'en nga chjun xi titjun jendibanire yojore xuta xi'in, 'ba =nde tsa'en nganda'e xi'in tsinnire xi chjun kuán. 'Ba ngayéje xi tjin Na'enchana ndibanire.

¹³Jun suba chusun_řu ngat'are kibi. ¿A nda= tjin kionga jngu chjun kjuako Na'enchana nga bi kue'mo nindaku?

¹⁴Jo tjin nga'e ngasun'ndio, ¿a bi 'yare nga jngu kjuasuba nga xuta xi'in sinduju ntsjare? ¹⁵Tunga ngat'are jngu chjun, nda= bakure nga nduju kuan ntsjare, ngat'a kui xi kitsa'ere nga nduju kuan ntsjare, tuxi kue'moni nindaku.

¹⁶Tunga tsa tjin xi bi tjijngu kakun ngat'are kibi, ngatjabe nga bi kja'e tsa'en ñã'an ngisai ninga xuta xi yak'a xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana.

¹⁷'Ba xi xin ngisa_nuu, bi nda 'baxje_nuu. Ngat'a kioxu nga mañojon, tusaxu ngisa ma xi ch'o nga ko mare xi nda. ¹⁸'Ba xi tjun xin_nuu nijmi xi tji'benã nga bakjanyaxu xingiu nga mañojon ngaya ningu. 'Ba tjin= tsajmi xi makjainna ngat'are kibi. ¹⁹Kjuakixi= nga machjen nga kuakjanyo xingiu, tuxi xiaña 'yá= xi kixi seña ngixkun Na'enchana.

²⁰Kionga mañojon, bi 'ba teño'on jotsa'en yakuyana Na'enna Jesucristo nga tsakjenko jñu xutare. ²¹Ngat'a kioxu nga bechiu, nga jngu jngu xi tjin ngajinnu ja kjebe ja kjebeXu nga kjine xi tse'e. 'Ba tjinxu xi bi sakure xichine 'ba tjinxu xi mach'i. ²²¿A tsajainnu ni'ya ñã kuan xino 'ba s'iu? ¿Áñũ joni tsajmi xi tumé chjire teniko=ñu ningure Na'enchana 'ba teba'e_řu kjuasuba xuta xi tumé

tjinre? ¿Jó xin_nuu? ¿A nda = k'uaxjenu? Bi nda k'uaxjenu ngat'are kibi.

²³Ngat'a Na'enna Jesucristo yakuyana kibi, 'ba kui xi kitsikja'ax-tiuya ngani_nuu. Ndekuini nistjen nga kjiningantsja, kiskjebe niñuxtila. ²⁴'Ba kionga je = kitsjare kjuanda Na'enchana, yakjanya niñuxtilo 'ba 'bi kitsu: "Kibi = yojona xi singantsjaa tu kjuanda tsojon. 'Ba ti'on tuxi kjua'etsjenninu ngat'ana." ²⁵'Ba kionga je kiskine xichine, 'ba nde kiskjebe chutsiun, 'ba 'bi kitsu: "Kui = chutsinbiu xi tibakutsejen kjuaxatse xi ti'bendakonu Na'enchana. Ngat'are jinna tis'endakoni kjuabiu. 'Ba ti'on tuxi kjua'etsjenninu ngat'ana ngantsjai nga s'iu." ²⁶'Bamani, jotjin ndiya nga xino niñuxtilo 'ba s'iu chutsiun, te'beñu nijmi ngat'are kjuabeyare Na'enna ka'nda nga kjuaxatse ngani.

²⁷Ngu, tu'yañu xi bi skuekun nga skine niñuxtilo 'ba nga k'uiya chutsinre Na'enna, kui xi majngije ngat'are yojore ko jinre. ²⁸'Bamani, nga jngu jngu xuta tjinnere nga sinkjinre kjuafa'etsjenre tsa tsje tjin, kionga kje kjinejin niñuxtilo 'ba nga kje 'biyaá chutsiun. ²⁹Ngat'a tsa tjin xi tuchuba skine 'ba tuchuba k'ui nga bi skuekun nga yojore Na'enna kibi, kui xi tikanine tajngure je yojore jotsa'en tikjine 'ba tji'bi. ³⁰Kui = kjuañu tjinni ngajinnu nkjin xi sefesun 'ba xi inda tjinre, 'ba je jesun masen. ³¹Tunga tsa tjun nda sinkjin_ra kjuafa'etsjenna, bi si'anna kjuaxatse. ³²Tunga kionga Na'enna Jesucristo tsa'enna kjuaxatse, kui baku ndiyana xi kjuakixi, tuxi bi chajaña nga si'ankona kjuaxatse xuta xi tjin ngasun'ndio.

³³'Bamani nts'ia, nga kuañojon nga kuechiu, chuya_ru xingiu. ³⁴Tsa tjin xi 'ñu bojore, ngatakjen ndaba, tuxi bi xaninejeninu kionga kuañajanko xingiu. 'Ba ngat'are kjuaxatse xi tjin ngisa ngajinnu, kio = k'uendajian nga kjuikun_nuu.

12 'Ba nganda'e, nts'ia, mejenna nga xio xi kjuakixi ngat'are nkjin kuya kjuanda xi tsjana Isennixtjintsjere Na'enchana.

²'Yañu jó kjiño'on nga kje makjainnu Na'enna. Joni tsa kichjufenu nga tsangitjengiu na'en xi bi mare nchja, xi ntsja xuta kuandani. ³'Bamani, xin_nuu nga tu'yá xi Isennixtjintsjere Na'enchana tisisinchja ma nchja bojore Jesús. 'Ba nde ni'yá ma tsu: "¡Jesús xi Na'enna!", tsa bi Isennixtjintsjere Na'enchana tijñajin inimare.

⁴Ja kja'e ja kja'e kjuanda xi kitsa'ena, tunga tu jngu = ma sani Isennixtjintsjere Na'enchana xi tsjana kibi. ⁵Ja kja'e ja kja'e tsa'en ña'axat'a_ra xingia xi makjainna ngat'a tse'e Na'enna, tunga tu jngu = ma sani Na'enna Jesús xi tsja xana. ⁶'Ba ja kja'e ja kja'e xa xi Na'enchana tsa'en ngajinna ngats'ia, tunga tu jngu Na'enchana xi tsa'en ngayéje kibi.

⁷'Ba nga jngua jngua kitsa'ena mé = xi bakutsejen Isennixtjintsjere nga tu kjuanda tsajan ngats'ia. ⁸Ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana, tjin xi ba'ere kjuanda nga kuinchja en xi tse kjuankjin kakun tjinre, 'ba ngat'are ndekuini Isennixtjiun, tjin xi ba'ere kjuanda nga kuet-suya jó tsunire xi tjin. ⁹Tjin xi ndekuini Isennixtjiun tsjare kjuanda nga ngisa nda kuakjainre, 'ba tjin xi ndekuini Isennixtjiun tsjare kjuanda nga kuanre sinda xuta. ¹⁰Tjin xi mare tsa'en kjuakun, 'ba tjin xi mare tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsjare. 'Ba tjin xi mankjine tsa kjuakixi nga Isennixtjintsjere Na'enchana tijña ngajinre xuta asa isennixtjin xi bi nda. Tjin xi mare nchja kja'e kjuanga en, 'ba tjin xi tsuya jó tsunire enbiu. ¹¹Tunga ngayéje kibi jngu sani 'ba ndekuini Isennixtjintsjere Na'enchana xi tsa'exajinna, 'ba kui xi tsjare kjuanda nga jngu jngu xuta jotsa'en nga Kui mejénre sjare.

¹²Joni yojona. Jngu mani, tunga nkjin = ka'a tjinre. 'Ba ngatsi'i ka'a xi tjinre, ninga nkjin ka'a mani tu jngu yojo ma sani. 'Ba nde 'ba = tsa'ennire ngat'are Cristo. ¹³Ngat'a tu jngu Isennixtjintsje ksatendaña ngatsi'a 'ba 'ba = tsa'en tu jngu yojo kuáña, ninga xuta judío asa kja'e xuta, ninga xi chu'nda asa xi ndaire yojore. Ngatsi'a kika'ena nga kji'yaa ndekuini Isennixtjintsje.

¹⁴Jngu yojore xuta nkjin = ka'a tjinre, bi tu jngu = mani. ¹⁵Tsa jngu ndsakua kuetsu: “Bi jngu ka'a tse'e yojo kuáan, ngat'a bi ntsja kuáan”, tsa 'ba kuetsu, ¿a tu kui = kjuu bi nde tse'e yojo kuanni? ¹⁶'Ba tsa jngu ñajan kuetsu: “Bi jngu ka'a tse'e yojo kuáan, ngat'a bi xkun kuáan”, tsa 'ba kuetsu, ¿a tu kui = kjuu bi nde tse'e yojo kuanni? ¹⁷Tsa yojona tu jngu xkuan kuán sa, ¿jót'sa'en kuan kjuinu'yaña? 'Ba tsa yojona tu jngu ñajan kuán sa, ¿jót'sa'en kuan xujenña?

¹⁸Tunga Na'enchana kitsa'en yojona ko nkjin ka'a 'ba 'endu xki ka'a ña kuamejénre kui. ¹⁹Ngat'a tsa tu ngusun ngayéje ka'a, bi s'e yojo. ²⁰Kui kjuuñu ninga nkjin ka'a mani, tunga tu jngu = yojo.

²¹'Ba tuxkuan bi ma tsure ndsa: “Bi machjenra.” Ninga nindakua bi ma tsure ndsakua: “Bi machjenra.” ²²Tusa xki ka'a yojona xi mana joni tsa bi 'ñu tjinre nga'ñu, kui xi ngisa 'ñu machjen ngisa. ²³'Ba xki ka'a yojona xi mana nga bi 'ñu chjire, kui xi ngisa nda nikuenda. 'Ba xki ka'a yojona xi bi mejénna nga xiare, kui = xi ngisa nik'ejña'ma. ²⁴'Ba xi ma 'yare, bi machjen nga 'ba sikua. Tunga Na'enchana 'ba = tsa'en 'enda yojona, nga ngisa nda sikuenda ka'are yojona xi mana nga bi 'ñu chjire. ²⁵'Ba = kitsa'en Na'enchana, tuxi bi kuan jó ya s'eni xki ka'a xi tjinre yojona, tusa ngusun tsa'en ngatsikuendakaña xinkjin. ²⁶Tsa jngu ka'a yojona on tjimare, 'ba = nde on

tjimare xi yak'a. 'Ba tsa jngu ka'a yojona 'ñu nda tji'naxje, 'ba = nde ngatsi'i xi yak'a tsja kjimare.

²⁷Ngu ngatsi'u yojore Cristo kuon, 'ba nga jngu jnguu xki ka'are yojobiu kuon. ²⁸Ngajinre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, Na'enchana ja'ajin apóstoles joni xi titjun, xi majóni profeta xi tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsjare, xi majánni maestru, 'ba sa'e xi mare tsa'en kjuakun, 'ba xi mare tsinda xuta, 'ba xi be jót'sa'en kuaseko xuta, 'ba xi be jót'sa'en sa'en nga sa'exastin xuta, 'ba xi mare nchja kja'e kjuanga en xi tsjare Na'enchana.

²⁹Bi ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo apóstoles kuán, bi ngatsi'i xi profeta, bi ngatsi'i xi maestru, 'ba bi ngatsi'i xi mare tsa'en kjuakun. ³⁰Bi ngatsi'i kitsa'ere kjuanda nga kuanre sinda xuta, bi ngatsi'i kitsa'ere kjuanda nga kuanre kuinchja kja'e kjuanga en, 'ba bi ngatsi'i mare tsuya jó tsunire en xi Na'enchana tsjare xuta. ³¹Tunga ngajinre ngayéje kjuanda xi tsjana Isennixtjintsjere Na'enchana, timijon xi ngisa nda kuasekore xuta.

Tunga an kuakun_nuḡ jngu ndiya xi ngisa nda tjin.

13 Tsa nchja nkjin kuya en xi mare xuta 'ba ko en xi nchja ankjele, tunga tsa bi tsimijaan xi yak'a, an jo = ni jngu tsajmi xi tu fane asa jngu tsajmi xi ch'otsa'en nu'yare nga nikjane. ²'Ba tsa manā nikja'axtiuya enre Na'enchana joni jngu profeta, asa mankjinnā ngayéje xi 'mo 'ejña Na'enchana, asa 'biā ngat'are ngayéje xi tjin, asa nda makjainna ngat'a tse'e Na'enchana nga ka'nda kuanna xin sikasen jngu nindu, tunga tsa bi tsimijaan xi yak'a, tumé chji_ra. ³'Ba tsa sja_ra xuta nima ngayéje xi tjinna, 'ba ka'nda singantsjaa yojona tuxi kuitini tu kjuanda tse'e xuta xi yak'a, tunga tsa bi tsimijaan xi yak'a, tumé chjire kibiū.

⁴Xi tjinre kjuanimejen, kui xi tjinre kjuatsejnda 'ba nda xuta. Xi tjinre kjuanimejen bi xin kakun, bi nchja en nk'a kakun, bi nk'a 'baxje yojore, ⁵bi ch'o tsa'en ko xi yak'a, bi mangisjai xi tu kjuanda tse'e tajngu, bi ta'a makjanre, bi 'bejin kakun nga ch'o kuata'en, ⁶bi tsja s'ere ngat'are mé = xi bi kixi tsa'en xuta. Tusa matsjare ngat'are xi kjuakixi. ⁷Xi tjinre kjuanimejen bi tsikjere kakun, bi tsichaja kjuamakjainre, tusa kuyantsjai, 'ba chukjuakore tumeñu.

⁸Kjuanimejen niñajanni kjuet'a. Kjuae nixtjin nga bi nde s'enire kjuanda xuta nga sikja'axtiuya enre Na'enchana joni profeta, ninga nga kuinchja kja'e kjuanga en, ninga nga kuankjinre jó tsunire xi tjin. ⁹Ngat'a tu chuba sani xi mankjinna nganda'e, 'ba tu ichi sani xi nikja'axtiuya ngat'are Na'enchana nganda'e. ¹⁰Tunga kionga kjuae xi kjuakixi kjin, kio = kjue xi tu ichi 'yasa nganda'e.

¹¹Kionga ki'ndia, kinchjaa jotsa'en nchja jngu ki'ndi chi, 'ba kitsikja'etsjiañ jotsa'en tsikja'etsjen jngu ki'ndi chi, 'ba kuankjinna jotsa'en mankjinnre jngu ki'ndi chi. Tunga kionga je kuachinga, 'ejñat'axiañ kjuaki'ndina. ¹²Nganda'e tu xa = tjimatsejenna joni tsa jngu chutsin techutsejenya. Tunga kjuae nixtjin nga nda xia. Nganda'e tu chuba mankjinna. Tunga kjuae nixtjin nga nda kuankjinna, jofatsa'en bena Na'enchana.

¹³Ngaján kibi niñajanni kjuet'a: nga makjainna ngat'a tse'e Na'enchana, nga chuya_ra xi sjana, 'ba nga s'ena kjuanimejen. 'Ba ngajinnre ngaján, kjuanimijon xi ngisa chjire.

14 T'e_ru kakun nga ngisa sime-jén ngiso xi yak'a 'ba nde timijon nkjin kuya kjuanda xi tsjana Isen-nixtjintsjere Na'enchana. Tunga ngisa timijon nga sikja'axtiuyo en xi Na'enchana tsja. ²Ngat'a xi kitsa'ere kjuanda nga kuinchja en xi kja'ere, tu Na'en-

chana sani fako, bi xuta. Ngat'a Isennix-tjintsjere Na'enchana ndibanire mé = xi nchja, 'ba tu'yá be jó tsunire xi nchja. ³Tunga xi kitsa'ere kjuanda nga tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsjare, kui xi fako xuta, tuxi sja nga'ñunire, si'ñu kakunni 'ba tsitsja kakun. ⁴Xi nchja en xi tu'yá mankjinnre ndekui tsjanga'ñu tajngunire yojore. Tunga xi tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsjare, kui xi tsja nga'ñuure xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna.

⁵Mejéñna tsakaiñu nga ngatsi'u kua'enu kjuanda nga kjuinukjuo kja'e kjuanga en, tunga ngisa mejéñna tsa kua'enu kjuanda nga sikja'axtiuyo en xi Na'enchana tsja. Ngat'a ngisa = chjire enbiu nga ko mare en xi tu'yá mankjinnre. Tunga nda = tjin tsa kuinchja en xi tu'yá mankjinnre tsa kuetsuyara, tuxi 'batsa'en saku nga'ñunire xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna.

⁶Bamani nts'ia, tsa kjuikun_nuu 'ba kjuako_nuu en xi tu'yá mankjinnre, tsa 'ba sa'aan, ¿a kuaseko_nuu? ¿A bi ngisa nda tjin nga xin_nuu mé = xi 'bejñat-sejen Na'enchana, asa xin_nuu mé = xi mankjinnre, asa sikja'axtiuya_nuu en xi Na'enchana tsja, asa kuakuya_nuu mé = xi kitsa'ena? ⁷Ka'nda tsajmi xi tsajainre jnda tunga fane joni tjio asa najni, tsa bi nda kjuinikjane, ¿jó tsa'en xiaña ñáre son xi tjinikjane? ⁸'Ba tsa bi nda kjuinikjane tjio, ¿a k'uendunda = chasoldadu nga kuekjan? ⁹'Ba nde 'ba = mani ngajinnu. Tsa kuixun en xi tu'yá kuankjinre, ¿jótsa'en kuankjinnire xuta mé = xi kjuinukjuo? 'Ba jo = ni tsa tu kjuinukjuajin ision.

¹⁰Kjuakixi = nga nkjin en tjin ngasun'ndio 'ba ngayéje 'ñu = chjire ngat'are xi mankjinnre. ¹¹Tunga tsa bi mankjinnre en xi tifakona jngu xuta, ngu kuan_ra joni jngu xuta xi bi tse'e nangire, 'ba an kuanna xutabiu joni jngu xuta xi xin nangire. ¹²Ngu, mé =

jun tsu'ba, mejénnú nga s'enu nkjin kuya kjuanda xi tsjana Isennixtjintsjere Na'enchana, chjo'o kjuanda nga kuannu kua'e nga'ñu_ru xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna.

¹³ 'Bamani, xi nchja en xi tu'yá mankjainre, ngati'are Na'enchana, tuxi kuánire kuetsuya jó tsunire en xi nchja. ¹⁴ Ngat'a tsa kuinchjaá en xi tu'yá mankjainre nga kjuakua Na'enchana, tu inimana = fako Na'enchana tunga kjuafa'etsjenná bi fa'as'enjinre. ¹⁵ 'Bamani, ¿mé = xi tjinnere sa'aan ya'a? Ngu sa'aan ngojó. Kjuakua Na'enchana ko inimana, tunga 'ba nde kjuakua ko en xi mankjinná ngayeje. Sia ko inimana, tunga 'ba nde sia ko en xi mankjinná ngayeje. ¹⁶ Ngat'a tsa tu ko inimari sa tenichji_ri Na'enchana, 'ba tsa tibasen ñojonri jngu xi bi be mé = xi teñe'en, ¿jótsa'en tu jngu sa'enkori yojore nga sjare kjuanda Na'enchana, kionga bi tji-mankjinre mé = xi tesji? ¹⁷ Kjuakixi = nga nda teba'e_ri kjuanda Na'enchana nga 'ba teñe'en, tunga bi tisaku nga'ñure xuta xi yak'a.

¹⁸ Tsja rá kjuanda Na'enchana nga ngisa nchja ngisaa kja'e en xi Kui tsjana nga ko mare jun. ¹⁹ Tunga nga mañajan xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, ngisa = ndani tu ón sa ndsu'baá en kuinchjaá xi kuankjinre xuta nga ko mare te mi en xi tu'yá kuankjinre, ngat'a en xi kuankjinre, kui = xi kuasekore xuta.

²⁰ Nts'ia, bi nikja'etsjion joni ki'ndi nisti. Ngatjamo joni ki'ndi nisti ngat'a tse'e kjuach'o, tunga tikja'etsjion jotsa'en tsikja'etsjen xuta chinga. ²¹ Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a kjuatexumo: "Kja'e en 'ba xuta xi xin nangire sichjiañ nga kjuakua naxinandabi. Tunga ninga tsa 'ba sa'aan, bi kuasen ñojonna, kitsu Na'enchana." ²² 'Bamani, en xi kja'e kjuanga nchja xuta, kui xi bakutsejen

kjua'ñure Na'enchana nga tu kjuanda tse'e xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e kui 'ba bi kjuanda tse'e xi je makjainre. Tunga en xi Na'enchana tsja xi tsikja'axtiuya xuta, kui xi tu kjuanda tse'e xuta xi je makjainre 'ba bi kjuanda tse'e xi bi makjainre.

²³ 'Ba 'batsa'en tsa jngu nga'nde kuañojon ngatsi'u xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna 'ba tsa ngatsi'u kjuinukjuo en xi tu'yá mankjainre, 'ba kjuas'as'en kio xuta xi bi be mé = xi teño'on asa xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, ¿a bi kuetsu nga skanu? ²⁴ Tunga tsa ngatsi'u tenikja'axtiuyo en xi Na'enchana tsjana, 'ba kjuas'as'en kio xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna asa xi bi be mé = xi teño'on, kionga kjuint'e ngayéje xi temixun, kio skue nga tjinnre je 'ba kuanejere ngayéje xi temixun. ²⁵ Nga tibasen ñojon, s'ejñatsejen mé = xi tjinndujin'mo inimare, 'ba kuasenkunch'in nga sichjire Na'enchana, 'ba sikixiya nga kjuakixi nga Na'enchana tijñajin ngajinnu.

²⁶ 'Ba 'batsa'en, ¿mé = xi tjinnere si'an, nts'ia? Kionga kuañajan tsi'u, tjinnre xi ngatjase jngu salmo, tjinnre xi ngatatsuya mé = xi 'bejñatsejen Na'enchana, tjinnre xi ngatanchja kja'e kjuanga en, 'ba tjinnre xi ngatatsuya jó tsunire ion. Ngayéje xi si'on nga jngu jnguu, ti'on tuxi kua'e nga'ñuni_ru xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna. ²⁷ 'Ba tsa tjinnre xi kuinchja en xi tu'yá mankjainre, jó asa ka'nda ján ngatjama. Tunga jngu ngatjama sa nga kuinchja, 'ba jngu xi ngatatsuya jó tsunire ion. ²⁸ 'Ba tsa tsajain xi mare tsuya jó tsunire ion, tusa xi mare nchja en xi tu'yá mankjainre xiu ngat'ejña ngaya ningu 'ba ngatjako tajngu yojore ko Na'enchana.

²⁹ 'Ba ngat'are xi tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsja, jó asa ján ngatjama. 'Ba xuta xi yak'a ngatatsikja'et-

sjen jó tsunire en xi inyant'e. ³⁰ 'Ba nga tinchja jngu xuta, tsa ngijngu xi kio tijnã k'uejñatsejenre Na'enchana jngu en, ngatatsja'ndere xi tjun tinchja tsakaiñu. ³¹ 'Ba 'bi = tsa'en nga jngu jnguu jun sik'ako_ru xingiu nga sikja'axtiuyo en xi Na'enchana tsja, tuxi ngatsi'u kuaninu 'ba sakunu kjua'ñukakun. ³² Xi tjinre kjuanda nga tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsja ma batexumare kjuandabiu 'ba ma kuya chubã nga kuinchja. ³³ Ngat'a Na'enchana bi mejénre kjuasi, tusa mejénre nga s'e kjuaxiu.

Jo ma ngajinre xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo, ³⁴ xi yanchjin tjinnere nga xiu k'uendu gaya ningu. Ngat'a bi tixa'ndere nga kuinchja. Tusa tjinnere nga ngisa ngi'nde kueko yojore, jo tsu kjuatexumo. ³⁵ 'Ba tsa tjin xi mejénre nga kuankjinre, ndaba ngat-jamingiyare xi'inre. Ngat'a bi nda tjin tsa jngu chjun kuinchja ngajinre xuta xi tjindu ningu.

³⁶ ¿A nikja'etsjenñu nga ngajinnu 'e-tuts'inre nga kis'eya nijmi enre Na'enchana? ¿A tu jun = xi texuntsjo ion? ³⁷ Tsa tjin xi mare nga kui xi tsikja'axtiuya en xi Na'enchana tsja asa tisakure jngu kjuanda xi tsja Isennixtjintsjere Na'enchana, kui xi tjinnere nga sikixiya nga kjuatexumare Na'enchana xi tetsi'indu_nuu nga'e. ³⁸ 'Ba tsa tjin xi bi kuatesinre xi tetsi'indu_nuu nga'e, 'ba nde bi satesinre kui ngayeje.

³⁹ 'Bamani nts'ia, timijon nga sikja'axtiuyo en xi Na'enchana tsja 'ba bi 'bechja'nde_ru xi kuinchja kja'e kjuanga en. ⁴⁰ Tunga ngayéje xi si'on, nda ti'on 'ba kixi kixi tangiko.

15 'Ba nganda'e nts'ia, mejénna sikja'etsjenya_nuu en ndare Na'enchana xi ja'ba kitsikja'axtiuya_nuu, xi kuakjainnu 'ba xi kixi tenyajiun nganda'e. ² 'Ba Ngat'are = kui k'uangi = ñu tsa nda k'uejñatjo en xi kitsikja'ax-

tiuya_nuu, tsa bi 'ba si'on tu kjuatjo = kuakjainnu.

³ Je kitsikja'axtiuya_nuu en xi ngisa tjun tijnã xi ja'axtiuyana nga Cristo k'entjai ngat'are jena jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana, ⁴ 'ba nga kis'eyanijin, 'ba nga xi majánni nixtjin ja'aya nganire ngajinre mik'en jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana, ⁵ 'ba nga yakutsejenre yojore Pedro 'ba jaskan xi tejó. ⁶ 'Ba jaskan yakutsejenre yojore ts'axtiu ón sientu nts'ia. Nkjin mani xi tjindu ngisa, 'ba yak'a je jesun. ⁷ 'Ba 'ba nde tsa'en yakutsejenre yojore Santiago 'ba jaskan ngatsi'i nchja chinga apóstol.

⁸ 'Ba xi fet'ani yakutsejenna yojore an xi joni jngu ki'ndi xi tsején. ⁹ Ngu an xi ngisa bi 'ñu chjire ngajinre nchja chinga apóstol 'ba bi bakinna nga apóstol k'uinna, ngat'a kitsjengi = ñã xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ¹⁰ Tunga tu ngat'are kjuandare Na'enchana = nini kuán = ñã 'yá xi kuáan nganda'e. 'Ba bi tu tifton kjuanda xi kitsjana Na'enchana. Tusa ngisa 'ñu tetsa'exa ngisaã nga ko mare nchja chinga apóstol xi yak'a. Tunga bi an xi 'ba tetsa'aan, tusa kjuandare Na'enchana xi tijnãjinna. ¹¹ 'Ba 'batsa'en tsa an xi kitsikja'axtiuyaa asa nchja chinga apóstol xi yak'a; tunga xi ngisa chjire kui nga 'batsa'en kjinikja'axtiuyee, 'ba jun 'ba = tsa'en kuakjainnu.

¹² Tsa tifa'axtiuya nga ja'aya nganire Cristo ngajinre mik'en, ¿jotsa'en nga tjin xi tsu ngajinnu nga bi kjua'ayare mik'en? ¹³ Ngat'a tsa bi kjua'ayare mik'en, 'ba nde Cristo bi ja'ayare ngajinre mik'en ngayeje. ¹⁴ 'Ba tsa bi ja'ayare Cristo ngajinre mik'en, tsu = nire nga tumé chjire en xi tenikja'axtiuyee 'ba nga tumé chjire nga makjainnu. ¹⁵ Tsa 'ba tjin, jin jín xi tsu en ndesu ngat'a tse'e Na'enchana, ngat'a tenikixiyani nga Na'enchana kitsikja'aya nganire Cristo ngajinre mik'en.

Tsa kjuakixi nga bi kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en, tsu = nire nga ninga Cristo bi kjuakixi nga ja'ayare ngayeje. ¹⁶Ngat'a tsa bi kju'a'aya nganire mik'en, ninga Cristo bi ja'ayare ngayeje. ¹⁷'Ba tsa bi ja'ayare Cristo ngajinre mik'en, tumé chjire nga makjainnu. 'Ba tojo tet-subajinjíun jenu. ¹⁸'Ba jín nde xuta xi kuakjainre ngat'a tse'e Cristo xi je jesun 'ba jín nde kichaja ngayeje. ¹⁹Tsa tu nixtjin xi tetsuba nganda'e techuyasa ra mé = xi sjana Cristo, ña jín xi ngisa nima ña'an ngajinre xuta xi tjin ngasun'ndio.

²⁰Tunga kjuakixi = nga Cristo ja'ayare ngajinre mik'en. 'Ba kui joni ture chan xi tjun, ngat'a kui xi tjun ja'ayare ngajinre mik'en. ²¹Ngat'a jotsa'en ngat'are mé = xi kitsa'en jngu xuta ja'e kjuabeya ngasun'ndio, 'ba = nde tsa'en ngat'are mé = xi kitsa'en kja'e xuta kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en. ²²Ngat'a jotsa'en ngat'are Adán fesun ngatsi'i xuta, 'ba = nde tsa'en ngat'are Cristo k'uendukun ngani ngatsi'i xuta.

²³Tunga jotsa'en nga 'bakore nga jngu jngu 'ba = tsa'en kju'a'ayare: Cristo tjun 'ba jaskan xuta xi tse'e nga kju'a'e ngani kui. ²⁴Tjun skja'are kju'a'ñure ngatsi'i xi batexuma 'ba ko ngatsi'i xi tjinre xa 'ba ko xi tjinre kju'a'ñu tsakaiñu, 'ba jaskan singantsja ña batexuma gaya ntsja Naina xi Na'enchana, 'ba kio kjue ngasun'ndio ya'a. ²⁵Ngat'a Cristo tjinnere nga kuatexumare ka'nda nga ngatsi'i xi stike k'uendungi ngi ndsaku. ²⁶'Ba enemigo xi fet'ani nga sikjekjua, kjuabeyo. ²⁷Ngat'a Na'enchana kitsik'endungi ngi ndsaku Cristo ngayéje xi tjin. Tunga kionga tsu nga kjinik'endungi ngi ndsaku ngayéje xi tjin, tinchja tsejen nga bi ko Na'enchana tijñangi ngi ndsaku Cristo, ngat'a Na'enchana xi 'ba kitsa'en nga kui tjindungi ngi ndsaku ngayéje xi tjin. ²⁸'Ba nga s'endungi ngi ndsaku Cristo ngayéje xi tjin, 'ba = tsa'en ko Cristo xi Ki'ndire Na'enchana mani sin-

gantsja yojore nga k'uejña ngixkun xi 'ba kitsa'en nga ngi ndsaku kis'endungi ngayéje xi tjin. 'Ba 'batsa'en Na'enchana tu kui tajngu tse'e kuanni ngayéje xi tjin.

²⁹'Ba tsa bi kju'a'aya nganire ngajinre mik'en, ¿jót'sa'en machjen nga xuta batenda yojore ngojore mik'en? Tsa kjuakixi nga bi kju'a'ayanire xuta, ¿ánñu tsa'enni kibiú?

³⁰'Ba ¿ánñu tetsubanií jngu kjuabenichun xi tu tsjennngichantsjaí tsa bi fa'ayare mik'en? ³¹Ngat'a an nts'ia, nyujun nyujun tjenngina kjuabeya. Kjuakixi = xi xin_nuú jotsa'en kjuakixi nga tsja = mana nga makjainnu ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo. ³²Tsa tu ngat'are mé = xi mejénre xuta, tsa kui kju'a kiskjankoñā tjiuba ts'en xi tjindu naxinanda Éfeso, tsa 'ba kitsa'aan, ¿mé = xi kitsa'enni_ra? Tsa bi kju'a'aya nganire mik'en, ¿ánñu bi si'anña jo tsu xuta: "Xinia 'ba s'ia, ngat'a nyujunni kueyaña"?

³³Bi ba'e'ndio nga s'ejñunu. "Xi tsjenko xuta ch'okun, 'ba = nde ch'okun 'betju." ³⁴Tikja'etsjen ngañu xi kixi tjin 'ba bi nde minyijeñu. Ngat'a tjin = yak'a ngajinnu xi bi be Na'enchana. 'Ba xin_nuú, tuxi kuasubaniú.

³⁵Tunga tsa tjin xi 'ba kuetsu: "¿Jót-sa'en kju'a'aya nganire mik'en? ¿Mé = yojo xi kua'a ngani?" ³⁶¿Xuta chikun! Xujma xi s'entje bi fesu tsa bi tjun s'eyanijin 'ba k'uantjaiya. ³⁷'Ba bi tsa kui xi s'entje kui xi kjuesu, tusa xujma sani, tsa xujma trigo asa kja'e xujma. ³⁸Tunga Na'enchana tsjare isen xujmo xi mejénre sjare, 'ba tsjare nga jngu tsujmi ntje isen jotsa'en nga 'bakore xujmare.

³⁹Jotsa'en tjin kja'e kjuanga kuya xujma ko tsujmi ntje, 'ba = nde tjin kja'e kjuanga kuya yojo ngayeje. Kja'e = kun yojore xuta, kja'e = kun xi tse'e tji-uba, kja'e = kun xi tse'e tjiunise, 'ba kja'e = kun xi tse'e tjiuti. ⁴⁰'Ba 'ba = nde kja'e kun isen xi tjin ngank'aa ko xi

tjin t'anangiu ngayeje, 'ba kja'e tsa'en tsitsejen xi tjin ngank'aa ko xi tjin t'anangiu. ⁴¹ Tsu'biu kja'e tsa'en tsitsejen, 'ba na'enso kja'e tsa'en tsitsejen, 'ba niñu kja'e tsa'en tsitsejen ngayeje. 'Ba nga jngu jngu niñu xi tjin kja'e kja'e tsa'en tsitsejen.

⁴² 'Ba = nde kuan nga kju'a'aya nganire xuta ngajinre mik'en. S'eyanijin = xi fe'ndu, tunga xi kju'a'aya nganire bi nde kju'e'nduni. ⁴³ Xi s'eyanijin kjuasuba tsja, tunga xi kju'a'aya nganire s'e = re kjuaje. S'eyanijin = xi inda, tunga xi kju'a'aya nganire s'e = re nga'ñu. ⁴⁴ S'eyanijin = yojo xi ya'a xuta, tunga kju'a'aya = nganire yojo xi Isennixtjintsjere Na'enchana sjare kjuabenichun. Tsa tjin yojo xi tu xuta ya'a, ngu, 'ba = nde tjin yojo xi Isennixtjintsjere Na'enchana tsjare kjuabenichun ngayeje.

⁴⁵ Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Xuta xi tjun xi Adán 'mi, kui xi kjininda 'ba kitsa'ere kjuabenichun." Tunga Adán xi fet'ani, kui xi kuán Isennixtjintsje xi tsjare kjuabenichun xuta.

⁴⁶ Tunga mé = xi tsja Isennixtjintsjio bi titjun ndiba, titjun = ndiba xi xuta ya'a, 'ba jaskan xi tsja Isennixtjintsjio.

⁴⁷ Xuta xi tjun chojore t'anangiu kuandakoni, tunga xuta xi majóni ngank'aa jendibajenni. ⁴⁸ Jo kji'i xuta xi chojore t'anangiu kuandakoni, 'ba = nde kun ngatsi'i xi tse'e t'anangiu. 'Ba jo kji'i xuta xi jendibajenni ngank'aa, 'ba = nde kun ngatsi'i xi tse'e ngank'aa. ⁴⁹ Jotsa'en nganda'e kich'a = isenre xuta xi kuandakoni chojore t'anangiu, 'ba = nde tsa'en x'a = isenre xuta xi jendibajenni ngank'aa.

⁵⁰ Xin_nuu kibi, nts'ia, nga yojo xi kich'a nganda'e bi kuan saku'ndere ña batexuma Na'enchana. Ninga xi fe'ndu bi saku'ndere ngajinre xi bi fe'ndu. ⁵¹ Tjinu'yo kju'a'mobi. Bi ngatsi'a kueya, tunga k'uantjaiya tsi'iña. ⁵² Jotsa'en kitsa 'bechja 'ba chjux'a

tuxkuan, 'ba = tsa'en kitsa k'uantjaiya kionga kjuane tjio xi fet'ani. Ngat'a nga kjuane tjio, mik'en kju'a'aya nganire 'ba bi nde kueya ngisani, 'ba k'uantjaiya tsi'iña. ⁵³ Ngat'a yojo xi kich'a nganda'e xi fe'ndu, kuan ngani yojo xi bi nde fe'nduni. 'Ba vojona xi 'me nganda'e, kuan ngani yojo xi bi nde 'meni.

⁵⁴ 'Ba kionga xi fe'ndu kuan ngani xi bi nde fe'nduni, 'ba yojo xi 'me kuan ngani yojo xi bi nde 'meni, kio = k'uetjusun en xi kua'indut'a enre Na'enchana: "Xi kitsa'en, kui xi kitsikjekjua kjuabeyo. ⁵⁵ ¡Ji kjuabeya! ¿Jótsa'en si'an ngani? ¡Ji kjuabeya! ¿Ná tijná nga'ñu xi sik'enkoni xuta?" ⁵⁶ Ngat'a nga'ñure kjuabeyo, jio. 'Ba nga'ñure jio kjuatexumo ndibanire. ⁵⁷ Tunga ba'e_ra kjuanda Na'enchana xi tsa'en nga ña'an_ra je ko kjuabeya tu ngat'are Na'enna Jesucristo.

⁵⁸ 'Bamani, nts'ia xi tsimijaan, kixi tinyo 'ba bi nichojo yojonu. Ngantsjai tangiko nduju xare Na'enna Jesucristo, ngat'a 'yañu nga bi tu kjuatjo xi teño'on nga ña'axat'a_ru kui.

16 'Ba ngat'are ton xi tjis'eku ngat'a tse'e xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna xi tjindu Jerusalén, 'ba nde ti'on jo kixin_ra nts'ia xi tjindu nangi Galacia. ² Xki tamingu nga jngu jnguu t'e-jñat'axinchiu ton, jotjin sakunu. 'Ba t'e-jñatjo tuxi kionga kjuachukun_nuu bi tjinnere nga xja'asunñu ton. ³ 'Ba kionga kjuechaa, sikasiñ naxinanda Jerusalén xuta xi jun xja'ajiun 'ba sja_ra xujun xi tsjare kju'a'ñu, tuxi kuekoni ton xi kiko'o ngat'a tse'e nts'ia xi tjin ngajaan. ⁴ 'Ba tsa nda tjin nga ko an kjuia, ngu, ñatjen jín kuekonā.

⁵ Kio kjuikun_nuu jaskan nga kju'a'aa nangi Macedonia, ngat'a tjinne = re nga kju'a'aa nangi xi kio tjin. ⁶ 'Ba = kuan tsa kuatejñako_nuu chuba nixtjin asa kio kju'a'ana nixtjinre nch'an, tuxi kuan kuisekonuu ña jaskan kjui ngaña. ⁷ Ngat'a bi mejéñna nga

tu kjuaxtiunuu. Tusa mejénna kuatejñako_nuu chuba nixtjin, tsa Na'enchana tsja'ndena. ⁸Tunga kuatejñaa naxinanda Éfeso ka'nda nga kjuae s'i pentecostés. ⁹Ngat'a tixa'nde = na nga sa'aan jngu xa xi nda, ninga nkjin xi bi mejénre nga 'ba sa'aan.

¹⁰Tsa kjuechukunnu Timoteo, nda chjubetjo, tuxi tsja s'enire nga k'uejñajinnu. Ngat'a ndekui xare Na'enna Jesucristo tsa'enni joni an. ¹¹'Bamani, tu'yá ngatabeton. Tusa tiseko nga ngatjas'ere kjuaxiu nga janda sa'en ndiya, tuxi kjuae'ekunninga nga'e. Ngat'a an ko nts'ia xi yak'a techuyee nga kjuae.

¹²'Ba ngat'are nts'ia Apolos, 'ñu = 'ene_ra tsakaiñu nga kueko nts'ia xi kjuechukunnu. Tunga bi kuakjainre nga kuaje nganda'e. Kio kuaje nga kuan xi sa'en.

¹³Tetsubachun 'ba kixi tinyo ngat'are xi makjainna. Ti'ñu kakún 'ba tenga'ñu.

¹⁴'Ba ngayéje xi si'on ngatakutsejen kjuanimejénnu.

¹⁵Nts'ia, 'yañu nga xinkjin xuta chinga Estéfanos kui xi tjun kuakjainre enre Na'enchana ngajinre xuta xi tjin

nangi Acaya, 'ba kui tu kuifa ni xa inyatsa'en sa nganda'e nga inyabaseko nts'ia xi yak'a. ¹⁶Temi'a_nuu nga tik'etjusun_ru xuta xi joni kui 'ba ko ngatsi'i xi 'ñu tsa'exa ngat'are xabi.

¹⁷Tsja = mana nga ja'ekunna Estéfanos ko Fortunato 'ba ko Acaico, ngat'a kui = xi tsakasekona ngojonu. ¹⁸Kitsjana kjuae'ñu kakun jo kitsa'en ngajinnu ngayeje. Kui kjuañu chakunñu xuta xi joni kui.

¹⁹Inyatsikasen_nuu kjuate'nda nts'ia xi tjin nangi Asia. 'Ba nde Aquila ko Priscila 'ba ko ngatsi'i nts'ia xi mañajan ndaba 'ñu tsikasennu kjuate'nda ngat'are Na'enna Jesucristo. ²⁰'Ba ngatsi'i nts'ia xi tjin nga'e inyatsikasennu kjuate'nda. 'Ba ko kjuanimejen xi tsjana Na'enna tite'nda_ru xingiu ngayeje.

²¹An Pablo ko ndsaa tetsi'indu_nuu kjuate'ndana.

²²Tsa tjin xi bi tsimején Na'enna Jesucristo, kui xi ngatjas'ejñat'axinre Na'enchana. ¡Ndibai Na'en!

²³Ngatjas'enu kjuandare Na'enna Jesucristo. ²⁴Tsimején_nuu ngatsi'u ngat'are Cristo Jesús.

*Xujun xi majóni xi San Pablo
kitsikasenre xuta xi makjainre
ngat'a tse'e Jesucristo
xi tjindu naxinanda Corinto*

2 CORINTIOS

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi jngu apóstore Jesucristo kuáan jotsa'en kuamejénre Na'enchana. An ko nts'ia Timoteo tenikasenrī xujunbi jun xi makjainnu ngat'a tse'e Na'enchana xi tetsubo naxinanda Corinto ko ngat-si'u xuta tsjere Na'enchana xi tetsubasun nangi Acaya.

²Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

³Ngatanichjire Na'enchana xi Naire ko Na'enre Na'enna Jesucristo, Na'enchana xi fa'animara 'ba xi tsjana kjuaje kakun. ⁴Kui tsjana kjuaje kakun ngajinre ngayéje kjuaxi temitjaxtia, tuxi ko ña kuan kua'eni ra kjuaje kakun xuta xi tume kjuaxi tifa'axtiu. Kjuaje kakun xi Na'enchana tsjana, ndekui xi kua'e ngani ra xuta xi yak'a. ⁵Ngat'a jotsa'en ñu tisakut'ana kjuanimare Cristo, 'ba = nde tsa'en ñu tisakuna kjuaje kakun ngat'are Cristo.

⁶Tsa temitjaxtiī kjuanima, kio = tjindibanire nga tisakunu kjuaje kakun 'ba nga k'uangiu. 'Ba tsa tisakunī kjuaje kakun, kio = tjindibanire nga tisakunu kjuaje kakun xi kuasekonu nga xukjuakonun dekuī kjuanima xi temitjaxtiī. ⁷Bi jó ján faj kakuin ngat'are mé = xi chuyee ngat'a tsojon. Ngat'a 'ya = ni jotsa'en tisakut'anun kjuanimani, 'ba = nde tsa'en sakut'anun kjuaje kakunni.

⁸Nts'ia, mejénni nga xio ngat'are kjuana'en xi tsitjaxtiī nga'nde xi tijñajin nangi Asia. Ngat'a kjuana'enbiu jo = ni jngu ch'a xi je mején kitsukineni ka'nda bi nde kichukjuakonini. Ka'nda kjinik-

ja'etsjen = niī nga bi nde kuetsubachunni. ⁹'Ba kuánni joni tsa kuyee tsakaiñu. Tunga 'ba kuán tuxi bi ngat'a tsajain xunni ri, tusa ngat'are Na'enchana xi tsikja'aya nganire mik'en. ¹⁰'Ba Kui ts'axjejinī. 'Ba k'uaxjejin nganini ngajin kjuabeya joni kibiū. 'Ba be = re takuin nga tojo k'uaxjejin ngisanī. ¹¹'Ba jun ma misekonii nga xuko Na'enchana ngat'anī. Tsa nkjin mani xi inyafako Na'enchana ngat'anī, 'ba = nde nkjin mani xi sjare kjuanda Na'enchana ngat'are kjuanda xi sakunī.

¹²Kibi = xi kjuatsjanī. Kjuafa'etsjenni tsuyakixini nga tsje 'ba nga kixi temekue yojoni ngajinre xuta ngasun'ndio 'ba ngisa nda ngisa ngajinnu, jotsa'en tibaku ndiyani Na'enchana. Ngat'a bi kjuafa'etsjenre xuta xi tibaku ndiyani, tusa kjuandare Na'enchana. ¹³Xujun xi nikaseen ni'indut'a = niī tu kui sa tsajmi xi manu 'bexkiyo 'ba mankjinnu. 'Ba kuyaa nga jngu nixtjin kuan kjin yejenu, ¹⁴ninga nganda'e mankjinchinu nga nixtjin nga kjuaxe ngani Na'enna Jesús sakunu kjuatsja ngat'anī jotsa'en 'ba nde sakunī kjuatsja ngat'anun ngayeye.

¹⁵Ngat'a be = re takuaan kibiū, kui kjuaxi kuamejénnina nga tjun kjuikun_nuu tsakaiñu, tuxi s'eninu jó ka'a kjuatsja. ¹⁶Kitsikja'etsjiañ nga tjun kjuaxi ngajinnu nga kjuia nangi Macedonia 'ba kjuaxi ngañañ nga kjuendiba ngañañ nangibiū. 'Ba 'batsa'en kuan kuisekonun nga kuenikasengga ndiyannu nga kjuia nangi Judea. ¹⁷'Bamani, nga 'batsa'en 'enda, ¿a bi nda kitsikja'etsjiañ? ¿Asa 'benda = ña mé = xi sa'aan jotsa'en xuta ngasun'ndio, nga ndekuini chubabiu xi an "jun" 'ba ko "junjun"?

¹⁸Na'enchana xi be = nga chukori bi ndekuini chubabiu mixiñ "jun" ko "junjun." ¹⁹Ngat'a ngajinnu an ko Silvano 'ba ko Timoteo kjinikja'axtiuyee enre Na'enchana ngat'are Jesucristo xi Ki'ndire, 'ba Kui xi bi ndekuini chubabiu

tsu “jun” 'ba ko “junjun.” Tusa “jun” xi tse'e Na'enchana. ²⁰Ngat'a ngayéje xi Na'enchana tsuyatitjun nga sa'en, kui xi “jun” ma ngajinre Cristo. Kui = kjuañu ngat'are Cristo “'ba ngatjama” mixunña 'ba 'batsa'en sakure kjuaje Na'enchana.

²¹Na'enchana xi tsa'en nga jun ko jin kixi kuinyajian ngajinre Cristo 'ba kui = xi kitsja xana. ²²'Ba je 'et'ana jngu chubā xi baku nga Kui tse'era 'ba kitsjana Isen-nixtjintsjere nga k'uejñajin inimana, tuxi xiaña nga sakuna mé = xi jaskan sjana.

²³Tunga Na'enchana kuetsuyakixi nga kjuakixi = xi xin_nuu nga kjuanda tsojon nga kje fijān naxinanda Corinto jotsa'en kitsikja'etsjān tsakaiñu. ²⁴Bi tsa mején-ni k'ueneri mé = xi tjinnere nga kuak-jainnu, ngat'a je = kixi tenyo ngat'are xi makjainnu. Tusa temisekua xingia nga tu jngu xa xi teña'an, 'ba 'batsa'en s'enu kjuatsja.

2 Kui kjuā kixinña nga bi nde kjuikun-ni_nuu, tuxi bi s'e nganinu kjuaba. ²Ngat'a tsa siba_nuu, ¿'yá = xi sitsja nganina? ¿A bi tu jún sa, xi kitsjanu kjuaba?

³Kui kjuā kitsi'indu_nuu kja'e xujun tsakaiñu, tuxi bi sakunina kjuaba ngat'anu nga kjuēchukun_nuu. Ngat'a jun = xi tjinnere nga kua'enuu kjuatsja. 'Ba be = re takuaan nga ngatsi'u tu jngu sitsjo kjuatsjana. ⁴Nga tsi'indu_nuu xujunbiu tse kjuana'en ja'axtia 'ba 'ñu ba kis'enā ngayeje ka'nda kiski'nda = ña. 'Ba bi kitsi'indu_nuu tuxi kuabaninu, tusa tuxi xiañu nga 'ñu tsimején_nuu.

⁵'Ba xi kitsjana kjuaba, bi tu an tajngu xi 'ba kitsikona, tusa kitsik'akot'achinu ngatsi'u. Kionga texiān kibi, bi 'ñu kun nu'yare enna. ⁶Mejen ngatsi'u je 'enere kjuana'en xuta xi 'ba kitsa'en, 'ba je kuanire. ⁷'Ba nganda'e tusa tichat'a_ru 'ba ta'e_ru kjuaje kakun, tuxi bi kjuabo sikjenire kakun.

⁸Kui kjuā temi'ani_nuu nga taku ngani_ru xutabiu kjuanimejénnu.

⁹Ngat'a kui kjuā kitsi'induni_nuu ngayeje, tuxi skueña jó kji'i inimanu, tsa tijngu kakún nga sik'etjusun ngayéje xi xin_nuu. ¹⁰Xi sichat'a_ru, 'ba = nde tsichat'a_rā an. Ngat'a xi sichat'aa, tsa tjin mé = xi kitsichat'aa, 'ba = kitsa'aan nga tu kjuanda tsojon ngixkun Cristo, ¹¹tuxi bi sa'ennina chanayiu. Ngat'a 'yaña kjuamañare.

¹²Kionga 'echaā naxinanda Troas nga kitsikja'axtiuyaa en ndare ngat'are Cristo, Na'enna kitsja'ndenā nga kitsa'exaa ngat'are kui ña tijña nangibiu. ¹³Tunga bi xiu kis'e kjuafa'etsjenna, ngat'a bi kiskajān nts'ia Tito. Kui kjuā kitsikixant'aña xuta xi tjin kio 'ba kijia nangi Macedonia.

¹⁴'Ba Na'enchana ngataba'ere kjuanda xi tsa'en nga ngantsjai ñe'een ngat'are Cristo Jesús 'ba ti'bejñatsejen enre ngat'ani. 'Ba kui enbiu jo = ni tsajmi xi nda jen xi tifa'ajnda nituña nga'ndeñu. ¹⁵Ngat'a jin jo = ni tsajmi xi nda jen xi Cristo tsingantsjare Na'enchana, xi tifa'ajnda ngajinre xi inya'bangi 'ba ngajinre xi inyachaja. ¹⁶Ngat'are xi inyachaja, ch'o inyafa'ajndare 'ba inyatsik'enre. Tunga ngat'are xi inya'bangi nda = inyafa'ajndare 'ba inyatsik'endukunre. ¿'Ba 'yá = xi mare xa joni kibi? ¹⁷Ngu bi tebateñeē enre Na'enchana tuxi sakunini tsajmi jo inyatsa'en nkjin xuta. Tusa ko ngayéje inimani nukjuaj ngixkun Na'enchana en xi tsjani, ngat'a tu jngu = maj ko Cristo.

3 ¿A te'betuts'in_rī nga nda tenukjua nganii ngat'ani? ¿Asa machjenni joni xuta xi yak'a jngu xujun xi nda kuinchja ngat'ani, tuxi xjubetjo = nini jun? ¿'Ba asa machjen = ni tsa jun sindo jngu xujun, tuxi skjebetjonii xuta xi yak'a? ²Ngu jun suba = ñu xujunbiu xi nda nchja ngat'ani, xi joni tsa kua'indut'a inimani xi ngatsi'i xuta be = 'ba 'bexkiya. ³Yatsejen = re nga jun = ñu

jo = ni xujun xi kitsi'indu Cristo, xi kit-sikasenkoni, xi bi kjini'indukoni tsajmi xi 'bi. Tusa ko Isennixtjintsjere Na'en-chana xi tijñakun kjini'indukoni. 'Ba bi ndiojo kua'indut'a ion, tusa ngajin inimare xuta.

⁴Be = re takuḡn kibi ngat'a chun rḡ Na'enchana ngat'are Cristo. ⁵Ngu tsa-jain nga'ñuni xi tu tsajain suba, tsa kuixi-in nga tsajain mé = xi manḡ ñe'een. Tusa Na'enchana tsjanḡ nga'ñu nga 'ba ñe'een. ⁶Ngu kui xi kitsik'endundenḡ, tuxi kuan si'axat'ani rḡ kjua xatse xi 'endako xuta. 'Ba kjua xatsebiu, bi kjuatexuma xi tu kua'indut'a sa, tusa xi titsa'en Isennixtjintsjere Na'enchana. Ngat'a kjuabeya fikona xi kua'indut'a, tunga Isennixtjintsjere Na'enchana tsjana kjuabenichun.

⁷'Ba kjuatexuma xi kua'indut'a ndiojo ja'e ko 'ñu tse kjuaje. 'Ba xuta xi tse'e Israel ka'nda bi kuán kiskutsejen'a Moisés tu ngat'are kjuajere isen xi 'ñu xi kui tjinre, ninga tsa bi tsé kuanre nga 'ñu chu'a. Tunga tsa xa xi kis'ere kjuatexuma kiskaninejere xuta nga ya'a kjuabeya, tsa kui 'ñu kis'ere kjuaje, ⁸¿a bi ngisa 'ñu tjinre kjuaje xa xi tse'e Isennixtjintsjio nga tsjana kjuabenichun? ⁹Tsa kis'ere kjuaje xa xi yanejere xuta, ¿a bi ngisa 'ñu tjinre kjuaje xa xi tsikixi xuta ngixkun Na'enchana? ¹⁰Ngat'a kjuaje xi kis'e ngatitjunre bi nde chjinire tsa singusunkuaḡ kjuaje xi ngisa je ngisa xi tjin nganda'e. ¹¹Ngu tsa xi fet'a kis'ere kjuaje, ¿a bi ngisa tjinre kjuaje xi bi fet'a?

¹²Ngat'a tjin = ni jngu kjuachuya joni kibi, kui = kjua manikakuḡn nga 'batsa'en nukjuai. ¹³Bi 'ba ñe'een jo kitsa'en Moisés xi najñu 'e'moni nkjain, tuxi bi skueni xuta xi tse'e Israel nga je tichaja kjuajebiu. ¹⁴Tunga kis'echja kjuafa'etsjenre xuta xi tse'e Israel. 'Ba ka'nda nganda'e, nga 'bexkiya ngat'are kjua xi 'endako Na'enchana, tojo tjin na-

jñu xi be'mo kjuafa'etsjenre. Ngat'a tu kionga makjainre ngat'a tse'e Cristo nga tukja'axin najñubiu. ¹⁵'Ba ka'nda nix-tjin nganda'e, nga 'bexkiya xi kitsi'indu Moisés, kji'mo jngu najñu inimare 'ba 'batsa'en bi mankjainre.

¹⁶Tunga kionga xuta makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús, tukja'axin = najñubiu. ¹⁷Ngat'a Na'enna Isennixtjintsjio = . 'Ba ña tijña Isennixtjintsjio, mandai xuta. ¹⁸'Bamani, ngatsi'a bi nde tji'moni nkjain. Tematsejenya = ña joni chutsin kjuajere Na'enna Jesús. 'Ba nyujun nyujun tema jo kji'i, ngat'a ngisa tisaku ngisana kjuaje xi ndibanire Na'enna xi Isennixtjintsjio.

4 Kui kjua bi nikjeni rḡ takuḡn. Ngat'a ja'anima rḡ Na'enchana nga kitsjani xabi. ²Je kik'ejñat'axiḡn mé = xi ma ña 'mo, xi tsjare kjuasuba xuta. Bi kjuamaña nichjeen 'ba bi tenik'antjaiyee enre Na'enchana. Tusa mixiḡn ña tsejen xi kjuakixi ngixkun Na'enchana 'ba 'batsa'en ngatsi'i xuta xi tsje tjindu kjuafa'etsjenre be = jó kuḡn. ³Tsa tijña'mo ngisa en ndare Na'enchana xi tenikja'axtiuyee, tu ngat'are xuta xi xaja = tijña'mo. ⁴Ngat'a na'en xi batexuma ngasun'ndio kitsijñu kjuafa'etsjenre xuta xi bi makjainre, tuxi bi skueni ndi'u xi ndibani en ndare Na'enchana. Kui kjua bi mankjainre en nda xi nikja'axtiuyee ngat'are kjuajere Cristo xi ngusun kji'i jo kji'i Na'enchana.

⁵Bi ngat'anḡ tenikja'axtiuyee, tusa ngat'are Jesucristo xi Na'enna mani. Tu kui sa xi mixiḡn ngat'anḡ nga chu'ndanu kuáḡn jin nga tu kjuanda tse'e Jesús. ⁶Ngat'a Na'enchana xi 'exa nga kua'na ndi'u ña jñu 'ba ndekuini ndi'ibiu kitsitsejin inimanḡ, tuxi 'batsa'en xianire kjuajere Na'enchana xi matsejenjin nkjain Jesucristo.

⁷Kitsa'enḡ kjuanyina kibi. Tunga jin jo = ni tiji nangi ña tijñaya kjuanyino, tuxi s'ejñatsejenni nga Na'enchana tse'e

kjuañu jebiu 'ba bi tsajain. ⁸Ñu nkjin mani kjua xi temitjaxti, tunga tisaku ndiya = ni. Kjimafoni, tunga bi tifere takuñ. ⁹Tjin xi tjenngikeni, tunga bi titsikumani Na'enchana. Tjin xi tsikixutojoni, tunga bisetjen ngani.

¹⁰Tisakut'ani kjuabeyare Jesús ngat'a nituña nga mangiin, xuta mejénre sik'en-ni ngat'a ña'axat'a ri Kui. 'Ba kjimani tuxi 'ba nde tsa'en s'ejñatsejenni ngajin yojoni nga Jesús tijñakun. ¹¹Ngu, jin xi tetsubachiin, ngantsjai tjenngini kjuabeyo tu ngat'are Jesús, tuxi 'batsa'en s'ejñatsejenni nga tijñakun Jesús ngajin yojoni xi tjinnere nga kueya. ¹²'Ba 'batsa'en tisakut'ani kjuabeyare Jesús nga nikja'axtiuyee en ndare. Tunga ngat'a 'ba teñe'een, jun tisakunu kjuabenichun xi bi fet'a.

¹³'Ba 'bitsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Kuakjainna ngat'a tse'e Na'enchana, kui kjua kinchjaña." 'Ba jin ndekuini kjuamakjain tjinni, kui kjua 'ba nde nukjuani. ¹⁴Ngat'a 'ya = ni nga Na'enchana xi kitsikja'aya nganire Na'enna Jesús ngajinre mik'en, 'ba nde tsa'en sikja'ayani 'ba sikinyana ngixkun jun ko jin. ¹⁵Tu kjuanda tsojon nga tjima ngayéje kibi. 'Ba tjima tuxi ngisa nkjin kuan ngisani xuta xi sakure kjuandare Na'enchana. 'Ba 'batsa'en ngisa nkjin kuan ngisa xuta xi sjare kjuanda Na'enchana ngayeje, tuxi ngisa s'enire kjuaje Kui.

¹⁶Bi 'batjin kjua nikjeni ri takuñ. Ngu ninga tsa nga'ñure yojoni tife, tunga nyujun nyujun tisaku nga'ñure inimani. ¹⁷Ngu, kjuanima xi tebitjaxti nganda'e, tu chuba sani 'ba tu ngutjun = fa'a. Tunga tsa'en nga s'eni kjuaje xi ñu tse 'ba xi bi fet'a 'ba xi bi ma ningusunko xi temata'een. ¹⁸Kui kjua bi chutsejen'ani xi matsejensunnk'a, tusa chutsejen'antsjai xi bi 'yare. Ngat'a xi matsejensunnk'a, tu ngutjun = fa'a, tunga xi bi 'yare bi fet'a.

5 Ngat'a yojona jo = ni jngu ni'ya xi tu chuba nixtjin chukjuare xi tetsuya nga'e ngasun'ndio. 'Ba nga kjuerkjua ni'yabi, 'yaña nga ngank'aa tjinna jngu ni'ya xi sjana Na'enchana, xi bi xuta kitsinda 'ba xi bi fekjua. ²Kui = kjua fa'atsenina nga tetsuba nga'e. Mejénna nga ta'a xuntsja ni'ya xi tjinna ngank'aa xi joni tsa najñu xate xaja. ³'Ba meni nga xaja najñubi, bi tetsjustia nga xiana.

⁴Ngat'a fa'atse = na nga kich'anijian kjuana'en, nga tetsubaya ngisa ni'ya kibi xi yojona. Tunga bi mejénna kueya 'ba s'estia. Tusa mejénna nga xaja najñu xatse, tuxi xi tijñakun k'uejñani ngojore xi 'me. ⁵'Ba Na'enchana suba 'endana ngat'are kibi 'ba kitsjana Isen-nixtjintsjere, tuxi xiakixiña nga sakuna mé = xi jaskan sjana.

⁶Kui kjua ngantsjai tijjnguni takuan 'ba 'yaña ngayejerañu tetsubajin ngisa yojo, tetsubat'axin ra Na'enna Jesús. ⁷Ngu mangikua yojona tu ngat'are mé = xi makjainna, bi ngat'are xi matsejenna. ⁸'Ba tijjngu takuan tsu'ba, 'ba mején = na nga tusa k'uejñat'axian yojo xi kich'a nganda'e 'ba kuetsubakua Na'enna Jesús.

⁹Bamani, janda mejénna sik'etjusan xi matsjare Na'enna Jesús, ninga tetsubajin ngisa tsa yojobi asa k'uejñat'axian. ¹⁰Ngat'a ngatsi'a tjinnere kjuacha ngixkun Cristo nga sa'enna kjua, tuxi sakunina mé = xi 'bakona nga jngua jngua, mé = xi kjiña'an nga tsiketsubajian yojona nga'e ngasun'ndio, tsa nda asa bi nda kjiña'an.

¹¹Bamani, ngat'a 'ya = ni nga tjinnere nga xiakun Na'enchana, kui = kjua te'miyantsjaini ri xuta mé = xi kjuakixi. Na'enchana be = jó kuñ, 'ba mejénna nga 'ba nde xio jó kuñ ngayeje. ¹²Bi mejénni nga nda tenukjua ngani ngat'ani, tuxi jun xjubetjoni. Tusa teba'e'ndee nga nda kjuinaxjo yojonu ngat'ani, tuxi kuan singojoni ru xuta xi

matsjare nga nchja ngat'are xi matsejen 'ba bi ngat'are xi tjin ngajin inimare. ¹³Ngat'a tsa 'yare joni tsa skani, kui = nga tuxi kua'eni ri kjuaje Na'enchana. 'Ba tsa ndai, tu kjuanda tsojon.

¹⁴Ngat'a kjuanimejenre Cristo = tijñajinni 'ba tibatexumani. 'Ba be = re takuin nga jngu ma sani xi k'en tu kjuanda tse'e ngatsi'i xuta 'ba kui = kjuja je jesunni ngatsi'i. ¹⁵'Ba k'en nga tu kjuanda tse'e ngatsi'i xuta, tuxi xi tjindukunni bi nde k'uendukunni nga sitsjare vojore. Tusa k'uendukun tuxi sitsjanire Cristo xi k'en 'ba ja'aya nganire ngajinre mik'en nga tu kjuanda tse'e xuta.

¹⁶'Bamani, nganda'e bi nde 'batsa'en nikja'etsjennii ngat'are xuta jotsa'en be xuta ngasun'ndio. Ninga nganda'eñu 'batsa'en kjinikja'etsjeen ngat'are Cristo jotsa'en be xuta ngasun'ndio, tunga nganda'e bi nde 'batsa'en nikja'etsjennii. ¹⁷Kui kjuañu xi tu jngu mako Cristo, kui = xi xuta xatse nganda'e. Tsajmi chingo je = ja'a. 'Ba nganda'e, je = kuaxatseya yeje ngani. ¹⁸'Ba ngayéjebi ngat'are Na'enchana ndibanire. Ngat'are Cristo nda jako nganina nga kitsjana kjuaxiu. 'Ba kitsja xani nga k'uinya ri xuta ngat'are kjuaxiu. ¹⁹Kui xi tsunire nga Na'enchana nda jako ngani xuta xi tjin ngasun'ndio. Kitsjare kjuaxiu tu ngat'are Cristo nga bi kuenda kitsa'en je xi tjinre xuta. 'Ba kitsja xani nga sikja'axtiuyee ion xi tse'e kjuaxiu.

²⁰Ngu jin = xi kitsikasenni nga sikja'axtiuyee enbi ngat'are Cristo. Joni tsa Na'enna suba xi timi'anu nga nukjuai jin. Ngat'are Cristo te'bets'ari nga chjubio kjuaxiu xi titsjanu Na'enchana. ²¹Cristo bi kis'ere je. Tunga tu ngat'a tsajan Na'enchana kitsika'anijin yeje je xi tjinre xuta, tuxi 'batsa'en ngat'are Cristo xuta kixi kuanña ngixkun Na'enchana.

6 Kui kjuja te'bets'aniri jin xi teña'axat'a ri Na'enchana nga bi tu nik-

ja'atiyo kjuandare Na'enchana. ²Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: Kjint'era nga ja'e nixtjin xi 'ejña nga yatesin ra xuta, tsakasekora nga ja'e nixtjin nga kitsik'angia xuta.

'Ba nganda'e = kui nixtjin nga tibatesinre xuta Na'enchana. Je = tesubajian nixtjin nga titsik'angi.

³Tumé teñe'een xi kuanre k'uejñare kjuana'en xuta, tuxi bi ch'otsa'en kjuinukjuani ngat'are xa xi teñe'een.

⁴Tusa ngayéje xi teñe'een bakutsejen nga Na'enchana teña'axat'a ri. Ko kjuatsejnda tichukjuakoni nkjin kuya kjuana'en ko kjuanima xi temitjaxti 'ba ko kjuandusin xi tisakuni. ⁵Tis'eni 'ba nduya tis'eteni 'ba xutankjin fosi'akoni xi mastikeni. Ñu ña'axai 'ba chukjuakoni nijña 'ba mitjaxti kjindia ngayeje.

⁶'Ba tsje mangikue vojoni, 'ba 'ya = ni xi kjuakixi, 'ba tjinni kjuatsejnda, 'ba nda = nikue xuta. Tijñajinni Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ko kjuanimejen xi kjuakixi. ⁷'Ba suba en xi tjinre kjuakixi = mixiin, 'ba kjuañure Na'enchana tijñajinni. Kich'ee kjuakixire Na'enchana joni espada ko escudo. 'Ba ko kui ma 'bechja ri 'ba mixkjanke tumeñu.

⁸Kixi = mekue vojoni ninga tsa 'yakunni asa ch'o 'mini, ninga tsa nda nukjua ngat'ani asa ch'otsa'en nukjua ngat'ani. Suba kjuakixi = xi mixiin, ninga tsa xuta ndesu 'mini. ⁹Nda 'yaxkunni, tunga joni xuta xi bi 'yaxkunre nikoni. Jo = ni xuta xi je tji'me nikoni, tunga tetsubakun ngisai. Tse kjuanima tjini'kja'ani, tunga bi tebeyee. ¹⁰Jo = ni xuta xi ba tjinre tetsubai, tunga tjinntsaini kjuatsja. Jo = ni xuta nima tetsubai, tunga nkjin = teninyinai nga ko xi kjuakixi. Jo = ni xuta xi tumé tjinre tetsubai, tunga tsajain yeje xi tjin.

¹¹ Jun xuta xi tjindu naxinanda Corinto, nga ko fani kjuakixi kichukori. Techjux'ateteē inimanī ngat'anu. ¹² Bi jīn xi te'bechjēē inimanī, tusa jun xi te'bechjaniī inimanu. ¹³ Kui kjuatéfako_nuu joni tsa jun xi ki'ndi nistina kuon. 'Ba ti'on jo teñe'een jīn. Chjux'ate-tio inimanu nga chjubetjoniī.

¹⁴ Bi nijnguko yojonu ko xuta xi bi makjainre. Ngat'a, ¿a tu jngu = mako xinkjīn kjuatsje ko kjuach'o? ¿A ma 'batjijīnre xinkjīn ña tsejen ko ña jñu? ¹⁵ ¿A ma nda ba'a Cristo ko chanayiu? ¿Jótsa'en tujngu kuan xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana ko xi bi makjainre ngat'a tse'e kui?

¹⁶ ¿A kuan ningure Na'enchana nda kua'a ko na'en xi ntsja xuta kuandani? Ngat'a ña = ña ningure Na'enchana xi tī-jñakun, jo nga kitsu Na'enchana:

Kuatejñajin_ra 'ba k'ujajmejīn_ra xutabiu.

An kuan Na'enre 'ba kui kuan naxinandana.

¹⁷ Kui kjuañu 'ba nde kitsu ngisani Na'enchana:

T'etjujīn_ru xuta xi yak'a 'ba tangint'axiun.

Bi niko xi jndi ngixkuaan,
'ba 'batsa'en an skjebetjo_nuu.

¹⁸ An kuaan Na'ennu,

'ba jun kuon ki'ndi nistina.

'Ba tsu Na'enchana xi tjinre ngayéje kjuañu.

7 Bamani nts'ia xi tsimijīan, tsajan mé = xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare xuta xi tse'e. Kui kjuañu sit-sjeña yojona ngixkun Na'enchana nga k'uejñat'axian ngayéje xi ma tsijndi yojona ko inimana. 'Ba nyujun nyujun ngisa nda sitsje ngisa yojona ngat'a 'yakun = ña Na'enchana.

² Chjux'atetenī inimanu. Ni'yá ch'o kjinikue, 'ba ni'yá kjini'on_ri, 'ba ni'yá kik'ejñu_ri. ³ Bi tsa tebaneje_nuu nga 'ba texin_nuu. Ngat'a jo je kixin_nuu, nga-

jīn inimanī = tetsubajiun jun, tuxi tu jngu x'aña xingia, ninga ñatjen kuet-subachan ninga kueyakua xingia. ⁴ Ne makakuañ ngat'are mé = xi fako_nuu, 'ba 'ñu matsjare inimanañ ngat'anu. Ngajinre ngayéje kjuanima xi temitjaxtiī, 'ñu tisakuna kjuaje kakun 'ba titse kjuatsja ngajin inimana.

⁵ Ngu ka'nda nga ja'ee nangi Macedonia, niñajanni nikja'ayee. Tusa tisakuni kjuana'en tuña nga'ndeñu. Kjanko xinkjīn xuta xi tjindundainī, 'ba tjin tsajmi xi tjiminyakunni. ⁶ Tunga Na'enchana xi tsjare kjuaje kakun xuta xi fere kakun, kui kitsjani kjuaje kakun nga ja'ekunni Tito. ⁷ 'Ba bi tsa tu kionga kji'yee Tito kisakuni kjuaje kakun, tusa ko nga ye'enī nijmi jótsa'en kisakure kjuaje kakun ngat'anu. Ye'enī nijmi nga 'ñu mejénnú xia nganinuū 'ba nga ba titsubanu ngat'are mé xi kuán 'ba nga mafonu ngat'ana. Kui = kibiu xi kitsa'en nga ngisa kis'enā kjuatsja.

⁸ Ninga kuabanu nga kik'exkiyo xujun xi kitsikasen_nuu, bi nde mafonina nganda'e. Kjuakixi kuafona nga titjunre tsakaiñu, ngat'a 'be = ña nga sibangutjunchinu xujunbiu.

⁹ Tunga nganda'e matsja = na tunga bi tsa kui kjuaga nga kuabanu, kui = ngat'are nga kjuabanu kitsa'en nga kjinik'antjaiyo kjuafa'etsjennu 'ba ja'e ngañu ngixkun Na'enchana. Kuabanu jotsa'en mejénre Na'enchana. 'Ba 'batsa'en tumé kjinichojo ngat'ani. ¹⁰ Ngat'a kjuaba xi bitjaxtia jotsa'en nga mejénre Na'enchana, kui xi tsa'en nga nik'antjaiya kjuafa'etsjenna 'ba fa'e ngaña ngixkun kui. 'Ba 'ba = tsa'en 'bangiña 'ba bi ma mafona ngat'are kui kuya kjuaba. Tunga kjuaba xi bitjaxtia xi ndibanire ngasun'ndio, kui xi fikona kjuabeya.

¹¹ Nga tsitjaxtiu kjuaba jotsa'en nga mejénre Na'enchana, je = te'yo nganda'e jótsa'en echukonu. Nda =

kikatesin_ru kjuo 'ba kuafonu nga kjinukjuantjo yojonu. Kitsa'en nga kuastinu 'ba nga kjuikun. 'Ba nde kuamejénnu nga xia nganinu 'ba nga sikjo'o kjuanima xi tjinre je. Ngayéje xi kjiño'on yakutsejen nga bi tjinu je ngat'are xi kuán. ¹²'Ba 'batsa'en ninga kitsikasen_nuu xujunbi, bi 'ba kitsa'aan tu ngat'are xi ch'o kitsa'en 'ba ninga bi ngat'are xi ch'o kjiniko, tusa 'ba kitsa'aan tuxi xianire ngixkun Na'enchana nga mafonu ngat'ani. ¹³'Ba kui = bi xi kitsjani kjuaje kakun.

'Ba bi tu kui kjuaje kakunbi xi kisakuni. Tusa ngisa tsja kuáni nga kji'yee jó kji'i tsja tjinre Tito. Ngat'a ngatsi'u kika'e_ru kjuaje kakun. ¹⁴Je nda'e 'ba kixinni_ra Tito nga tsja kis'ena ngat'anu, 'ba bi te'betju ndesaa. Tusa jotsa'en tjinre kjuakixi ngayéje xi kixian ngajinnu, 'ba = nde tsa'en kjuakixi mé = xi kik'in_ri Tito nga tsja kis'eni ngat'anu. ¹⁵'Ba Tito ngisa 'ñu tsimejénnu nganda'e, ngat'a fa'etsjen = re jótsa'en ngatsi'u kjinu'ya_ru 'ba jótsa'en nda kichjubetjo 'ba kji'yakun. ¹⁶'Ba tsja s'ena, ngat'a 'be = ña nga nda ma kun_nuu.

8 'Ba nganda'e nts'ia, mejénni nga xio ngat'are kjuanda xi Na'enchana titsjare xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu nangi Macedonia. ²Ninga 'ñu kjuana'en xi inyakajin, tunga tsja titsubare. 'Ba ninga 'ñu nima, tunga ko ngayéje inimare tsja ton joni tsa nyina. ³'Ba an tetsikixiyaa nga kakun ndibanire nga tsja jó tjin ma xi tsa'en, 'ba ka'nda ts'axtiu tsja jó tjin ma xi tsa'en. ⁴'Ba 'ñu 'ets'ani kjuandabi nga kua'e'nde_ri nga ñatjen ko xi yak'a kuaseko xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana xi tjindu Jerusalén. ⁵'Ba bi tu kui xi jin kjinikja'etsjeen nga sa'en kitsa'en. Tusa titjun kitsingantsjare yojore Na'enchana 'ba jaskan kitsingantsja nganini jin nga tsa'en mé = xi mejénre Na'enchana.

⁶Kui kjuakichja'ani_ri Tito nga sikjet'a xa xi nda xi 'etuts'inre ngajinnu, nga k'ueku chje xi tebo'o. ⁷Ngu 'ñu nda ño'on ngayéje xi ño'on. Nda = makjainnu, 'ba nda = manu nukjua, 'ba nda = mankjinnu ngat'are xi tjin, 'ba tu tenindantsaiñu nga ño'on mé = xi mejénre Na'enchana, 'ba 'ñu nimejénni jin. Kui kjuakichja'ani_ri Tito nga jotsa'en nda ña'anntsjo mé = xi ño'on, 'batsa'en nganda'e ngisa nda si'an ngañu kjuandabi.

⁸Bi tsa tel'bene_nuu nga 'ba texin_nuu, ninga xuta xi yak'a titsubanda. 'Ba 'batsa'en ma chut'ayako tsa kjuakixi kjuanimejen xi tjinu. ⁹Ngat'a je 'yo kjuandare Na'enna Jesucristo. Ninga nyina, tunga ts'axjenima yojore nga tu kjuanda tsojon, tuxi ngat'are kjuanimare kisakunu kjuanyina.

¹⁰Tsikja'etsjia nga kjendiyanu sikjet'o mé = xi kik'etuts'in_ru nguanu, ngat'a jun = xi titjun kuamejénnu kiko'o 'ba jun = xi tjun kjiño'on. ¹¹Kui kjuakichja'ani_ri Tito nga jotsa'en nda ña'anntsjo mé = xi kik'etuts'in_ru. Jotsa'en nga ko ngayéje inimanu kuamejénnu nga 'ba si'on, 'batsa'en janda ko ngayéje inimanu tikjet'o nganda'e nga kuo'o jotjin kuan xi si'on. ¹²Ngat'a tsa ngayéje inimana ndibanire nga ba'a, Na'enchana kjebe = jotjin ma xi ña'an, bi jotjin mé = xi tsajainna.

¹³Bi tsa texian tuxi xiañu kjuanima 'ba kja'e xuta nda k'uendu, tusa tuxi 'ba nde s'enire xuta xi yak'a jotsa'en jun tjinu. ¹⁴Nganda'e tjinu jun mé = xi chajare xutabiu, 'ba jingu nixtjin kui s'ere mé = xi chajanu. 'Ba 'batsa'en kuisekokaño xingiu, tuxi 'ba nde s'enire kui ko jun mé = xi machjen. ¹⁵Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Bi ts'angire xi tse 'eku, 'ba bi chat'a kuánre xi chuba 'eku."

¹⁶Tsja_ra kjuanda Na'enchana, ngat'a 'ba nde 'ejñajin inimare Tito nga 'ba nde kuafore ngat'anu joni an. ¹⁷Ngu kitsikjain nga sik'etjusun mé = xi an tsi'a_ra 'ba inimare = jendibanire nga tifikunnu,

ngat'a 'ba = nde mafore kui ngat'anu. ¹⁸ 'Ba nde tenikaskenue Tito nts'ia xi nda nukjua ngat'are ngats'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, ngat'a nda = tsikja'axtiuya en ndare Na'enchana. ¹⁹ 'Ba bi tsa tu nda tjinukjua ngat'a tse'e, tusa 'ba nde 'exare xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna nga kui kuekonij nga kuekue ton chje. Teñe'een kjuandabi, tuxi sichjini_ri Na'enchana 'ba tuxi s'ejnãtsejenni nga mejenni kuisekue xuta.

²⁰ Bi mejenni tsa tjin xi ch'otsa'en kuinchja ngat'are jotsa'en tenikuendai ton chje xi tse xi techja'asiin. ²¹ Kui kjua 'beneni_ri yojoni nga kixi temangikue yojoni ngixkun Na'enchana 'ba ngixkun xuta.

²² 'Ba nde tenikaskenue nchjabi kja'e nts'ia xi nkjin ndiya yakutsejenni nga mejenre kuaseko xuta. 'Ba nganda'e ngisa 'ñu mejenre 'ba sa'en, ngat'a 'ñu nda kunnu. ²³ 'Ba ngat'are Tito, ndekui xa xi titsa'enni joni an nga tetsa'exat'a_nuu. 'Ba ngat'are nts'ia xi yak'a, kjinikasen ngat'are xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, 'ba nde sakure kjuaje Cristo ngat'are kui. ²⁴ 'Bamani, nda chjubetjo nchjabiu, tuxi skueni ngats'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna jó tjin kjuanimejennu 'ba añu tsa tjinnini ngat'anu.

9 Bi machjen tsa si'indu_nuu ngat'are kjuatjo xi tjimaku nga tu kjuanda tse'e xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana xi tjindu Jerusalén. ² Ngat'a 'be = ñã nga ngayéje inimanu mejennu miseko 'ba tsa tjinnã nga nda kinchjaa ngat'anu ngajinre xuta xi tse'e Macedonia. Kixin_ra nga ka'nda nu xi ja'a tetsubandañu nga sikasen_ru ton chje jun xi tetsubo nangi Acaya. 'Ba nga kjint'e nga tsa tjinnu nga 'ba teño'on, 'ba nde nkjin mani xi 'ba nde titsuaba kakun nga kuaseko ngayeje.

³ Tunga tetsikasekun_nuu nts'ia kibi, tuxi bi ch'otsa'en kuatejñãña nga 'bat-

sa'en nda nchja ngat'anu, tusa tetsubando jo kixin_ra xutabiu. ⁴ Ngat'a 'ba kuan tsa kuekue yak'a xuta xi tse'e Macedonia 'ba tsa skue nga bi tetsubando, kuasuba = ni ngat'anu ngat'are nga 'batsa'en nda chun_ri jun 'ba 'ba nde kuasubanu ngayeje. ⁵ Kui kjua 'batsa'en kitsikja'etsjenña nga machjen nga 'etsa_ra nts'ia, tuxi tjun kuekunninu 'ba k'uen-datitjun ton chje xi tsikixun nga kuo'o. 'Ba 'batsa'en je tijñandani 'ba xianire nga ngayéje inimanu tebo'o 'ba bi joni tsa tjis'enenu.

⁶ Tikja'etsjion ngat'are en xi tsu: Xi chuba 'bentje, 'ba = nde chuba machare; 'ba xi tse 'bentje, 'ba = nde tse machare. ⁷ Nga nga jngu jngu ngatatsja jotsa'en je kitsu inimare. Bi ko kjuaba ngatatsja, 'ba bi joni tsa tjis'enere ngat'a Na'enchana tsimején = xi ko kjuatsja tsa. ⁸ 'Ba Na'enchana tjinre kjuañu nga tse sjanu ngayéje kuya kjuanda, tuxi s'entsjaininu xi machjennu 'ba tumé xajanu. 'Ba ka'nda s'enu ts'axtiu xi machjennu, 'ba 'batsa'en kuan kuiseko ngayéje kuya xa xi nda. ⁹ Jotsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Kitsika'bisun nga kitsjare xuta nima xi machjenre.

'Ba kjuanda xi kitsa'en niñajanni chiyajin.

¹⁰ Ngu Na'enchana xi tsa xujma xi s'entje 'ba tsa xi chine, 'ba kui xi 'ba nde sjanu 'ba ngisa sja ngisanu tume xi machjennu. 'Ba kjuanda xi ño'on jo = ni xujma xi 'bentjio, 'ba Na'enchana sa'en nga kuatse kjuanda xi ño'on, tuxi sjani jngu chan xi tse. ¹¹ 'Ba 'batsa'en s'enu ngayéje kuya kjuanyina, 'ba ko ngayéje inimanu kuan kua'entsjo xi machjenre xuta xi yak'a. 'Ba ngat'are xi jun sikasenkonij, kui xi sa'en nga nts'ia sjare kjuanda Na'enchana.

¹² Ngat'a nga temiseko nts'ia, bi tu teba'e_ru xi machjenre xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, tusa 'batsa'en

ngisa nkjin ngisa xi inyatsjare kjuanda Na'enchana ngayeje. ¹³Ngat'a nga bo'ona nga miseko xuta, 'batsa'en tebakutsijon jo kuún. 'Ba kui kjuua xuta sichjinire Na'enchana, ngat'a tenikixiyo en ndare Cristo 'ba 'ba nde tenik'etjusun ion. 'Ba sichjire Na'enchana ngat'a ngayéje ini-manu teba'e_ru xi machjenre xutabiu ko ngats'i xuta xi yak'a. ¹⁴'Ba nde kjuako Na'enchana ngat'anu ngat'a tsimejénnu ngat'are kjuanda tse xi je kitsjanu Na'enchana. ¹⁵¡Xik'uechjire Na'enchana ngat'are kjuanda xi tsjana! ¡Tsajainna en xi kuetsuya jó kji'i tse kjuanda xi kitsjana!

10 Ngat'are Cristo xi inda kjiya in-
imare 'ba xi tjinre kjuanda an Pablo 'bets'a_nuu, ninga xuta tsuna nga nimakjua 'baxjia yojona nga tejñajin_nuu 'ba nga ne makakuan xian tumeñu nga kjin tejña_nuu. ²'Bets'a_nuu kionga kjuikun_nuu nga bi ño'on xi sa'en nga 'ñu kjuako_nuu. Ngat'a tji-jngu kakuan nga 'ñu kjuakua yak'a xi 'ba mare nga 'batsa'en tenik'etjusiin mé= xi mejénre yojoni jotsa'en xuta ngasun'ndio.

³Kjuakixi= nga xuta ngasun'nde kuáin, tunga bi 'batsa'en bixkjain jin jotsa'en kjan xuta ngasun'ndio. ⁴Ngat'a xi nichjeen nga mixkjain bi xi tjin ngasun'ndio. Tusa nichjeen kjuañure Na'enchana, kjuañu xi mare tsikixuya ngañure chanayiu. 'Ba 'batsa'en misennee en xi nchja xuta xi nchjasti ngat'ani. ⁵'Ba ña'an_ri ngayéje kjuank'a kakun xi 'bechja'ndere xuta nga skue Na'enchana, 'ba 'beñii ngayéje kjuafa'etsjenre xuta xi tjin ngasun'ndio tuxi sik'etjusunni enre Cristo. ⁶'Ba nga je xiare nga jun nda 'betjusunnu, kuetsubanda=nii nga kua'e_ri kjuana'en xuta xi bi 'betjusunre tume kjuañu.

⁷Chutsejen'o xi tjin ngixkún. Tsa tjin xi bere kakun nga tse'e Cristo kuán, 'ba

nde ngatatsikja'etsjen nga 'ba nde tse'e Cristo kuáin joni kui. ⁸Ngu bi masubana ninga tsa 'batsa'en matsejen nga nk'a 'baxjia yojona ngat'are kjuañu xi kitsjani Na'enna Jesús. Tjinni kjuañuni tuxi si'annii nga kuankjin ngisanu xi tse'e Na'enchana, 'ba bi tuxi xajañu.

⁹Bi mejénna nga 'batsa'en sikja'etsjion nga an mejénna minyakun_nuu nga tsikasen_nuu xujun. ¹⁰Ngat'a tjin xi tsu: 'Ñu ts'en 'ba 'ñu nchja xujunre, tunga kionga i tijñajinna bi 'ñu kun kji'i. 'Ba en xi nchja tu jaan mare xuta. ¹¹Tunga xuta xi 'ba tsu, nda ngatatsikja'etsjen jo tsu xujun xi ni'indii jin nga kjin tetsubaj. Ngu 'ba=nde kui xi si'een nga kio tetsubajin_ri.

¹²Bi makakuin nga ningusunkuai yojoni ninga bi 'bechubakue yojoni xuta xi tu kui suba nda tsik'endu yojore. Xuta chikun= xi 'batsa'en suba nda tsik'endu yojore, ngat'a ko yachubare ndekui tsichubani yojore, 'ba ndekui tsichubakoni xinkjin. ¹³Jin, bi sikja'axtiune_ri chubá nga nda sik'endii yojoni. Tu 'ba= kji'i sa jo kji'i chubá xi je 'ejñani Na'enchana ngat'are xa xi mejénre nga si'een. 'Ba 'batsa'en ka'nda jun echukat'ari. ¹⁴Kui kjuua bi tebitjaxtiuneni_ri chubá nga'nde xi jin 'bakoni joni si'een tsakaiñu tsa bira echuchun_ri. Ngat'a jin= xi tjun echuchun_ri 'nda ña tetsubo nga nikja'axtiuyari en ndare Cristo. ¹⁵Bi jin nda tenik'endii yojoni ngat'are xa xi inyatsa'en xuta xi kja'ere, tuxi bi kuitjaxtiuneni_ri chubani. Tusa chuyee nga ngisa nda kuakjain ngisanu, 'ba 'batsa'en kuan si'een ngajinnu jngu xa xi ngisa je ngisa, tunga tu ngaya chubare xani.

¹⁶'Ba 'batsa'en kuan sikja'axtiuyee en ndare Cristo ngajinre xuta xi ngisa kjin tjindu nga ko mare jun, tunga bi kio kuitjes'enjiin nga'nde ña inyatsa'exa xuta xi kja'ere. Ngat'a bi mejénni nga nda sik'endii yojoni ngat'are xa xi je kit-

sa'en kja'e xuta. ¹⁷Tsa tjin xi mejénre nda sik'endu yojore, nda ngatatsik'endu yojore tu ngat'are Na'enna Jesús sa. ¹⁸Ngat'a bi kui xi tu kui tajngu nda tsik'ejña yojore xi nda chjubetjo. Tu kui sani xi Na'enna Jesús nda kuinchja ngat'are xi nda chjubetjo.

11 Ti'on kjuanda nga ngatakakonu kjuaskana. Ngatjas'enu kjuatsejnda. ²Ngat'are Na'enchana ndibani nga 'ñu tsikuenda nuu. Ngat'a jun jo=ni jngu ki'ndi chjun xi an kitsjaa nga kuixanko jngu xuta, xi Cristo. 'Ba mejénna singantsja nuu joni jngu ki'ndi chjun xungu. ³Tunga mafo=nā tsa 'ba kua-to'on jo kuata'en Eva, kionga chanayiu 'ejñure ko kjuamañare, tsa 'batsa'en kjuetsunjin kjuafa'etsjennu nga bi nde ko ngayéje inimanu 'ba ko kjuatsje kuan-gitjenngiñu Cristo. ⁴Ngat'a chjubetjoñu xuta xi fechukunnu nga sikja'axtiyuanu ngat'are jngu Jesús xi kja'ere, xi bi jin kjinikja'axtiuyee ngajinnu. 'Ba tet-subanda=ñu nga chjubio kja'e isennix-tjin nga ko mare xi je kisakunu ngat'are Na'enchana. 'Ba tetsubanda=ñu nga chjubio kja'e en nda ngat'are Cristo nga ko mare xi je kuakjainnu.

⁵Tunga bi ngisa chuba ma_rā yojona ngixkun nchja chinga apóstobiu xi ya'e tsure yojore. ⁶Ninga tsa bi nda manā nukjua ngixkun xuta, tunga tjin=nā kjuankjin kakun. 'Ba kibiú tukji-a'añu 'ba ngat'are tumeñu kikakutsejennij ngajinnu.

⁷Bi 'bia, ¿a ch'o kitsa'aan nga ngisa ngi'nde kikua yojona 'ba ngisa nk'a kitsik'ejña nuu jun nga nimé kiskjebchji nuu nga yakuyan en ndare Na'enchana? ⁸Ja'a_rā tonre xuta xi fi kja'e ningu nga kitsja'ndia nga kui 'echjina, meni 'batsa'en kuán kitsa'ex-at'ani nuu. ⁹'Ba nga tsakatejñajin nuu, tu'yájin xi kitsik'ena'aan ngat'are mé= xi kichajana. Ngu, kionga tjin xi kuachjena, nts'ia xi ja'eni nangi Macedo-

nia kui kitsjana. Bi kitsja_nuu kjuasti nga tsi'a_nuu xi kuachjena, 'ba tojo 'ba= sa'aan jo kitsa'aan. ¹⁰'Be=ñā nga kjuakixire Cristo tijñajin inimana. Kui kjuá n'iyá kuan k'uechja'ndenina jo kji'i nangi Acaya nga nk'a tetsik'e-jñaa yojona ngat'are mé= xi tetsa'aan. ¹¹¿Anñu 'batsa'en nchjañā? ¿A bi=tse tsimején_nuu? Na'enchana be= nga tsimején_nuu.

¹²'Ba xi tetsa'aan, tojo 'ba= sa'aan meni bi sja'ndeni_rā xuta xi inyamangis-jai ndiya nga kuan nk'a sik'endu yojore ngat'a xare ngusun= ko xi tsajain. ¹³Xutabiu, bi kjuakixi nga apóstoles kuán kui. 'Bonacha=re xuta ngat'are xa xi tsa'en 'ba tsik'antjaiya yojore nga joni apóstore Cristo tsa'en matsejen. ¹⁴'Ba kibiú bi tsajmi xatse, ngat'a ndekuini chanayiu tsik'antjaiya yojore nga joni jngu ankje xi Na'enchana tsikasen tsa'en matsejen. ¹⁵Kui kjuá bi makunnina nga xuta xi tsa'exat'are 'ba nde tsik'ant-jaiya yojore joni xuta xi tsa'en mé= xi nda tsa'en matsejen. Tunga kjuá'e= nix-tjin nga sakure chjire ngat'are mé= xi inyatsa'en.

¹⁶Ngu xin ngani_nuu: bi 'batsa'en nikja'etsjion nga xuta ska kuáan. Tunga tsa 'batsa'en nikja'etsjion, ta'e'ndenuu nga kjuako_nuu joni tsa jngu xuta ska kuáan, tuxi kuan je k'uaxjechiñā yojona ngayeje. ¹⁷Nga 'batsa'en je 'baxjaa yojona, bi tenchjaa jotsa'en mejénre Na'enchana, tusa jotsa'en nchja jngu xuta xi skare. ¹⁸Ngu mé nkjin xi je 'baxje yojore ngat'are mé= xi tsa'en nga'e ngasun'ndio, 'ba nde tsa'en jechi 'baxjaa yojona ngayeje. ¹⁹Ngat'a xuta nkjin kakun ma_ru yojonu, kui= kjuá nda kakonu xuta xi skare. ²⁰Ngu ka'nda kakonu xuta xi tsa'ennu chu'ndare, xi fa'anu tsajmi xi tsojon, xi 'bejñunu, xi 'ñu betonnu, 'ba xi mo'ojin nkjon. ²¹Ngisa indakjua tsiket-subai ngajinnu nga ko mare xutabiu. Nisi masubana nga 'ba xian.

Tsa tjin xi ma kakun nga je 'baxje yojore, 'ba=nde makakuaṅ nga je 'baxjaa yojonaṅ ngayeje, ninga tsa tu enska xi tenchjaa. ²² ¿A xuta Hebreo kui? 'Ba=nde kui kuáan an. ¿A nchja xi tse'e Israel kui? 'Ba=nde kui kuáan an ngayeje. ¿A ntjere Abraham kui? 'Ba=nde kuiá ngayeje. ²³ ¿A xuta xi tsa'exat'are Cristo = kuán? An xi ngisa 'ñu tsa'exat'are, ninga 'batsa'en tenchjaa jotsa'en nchja xuta xi skare. Ngisa 'ñu kitsa'exa ngisaṅ nga ko mare kui xutabiu, 'ba ngisa nkjin ndiya je kichanis'ennaṅ nduya nga ko mare kui, 'ba ngisa = nkjin ndiya kis'enaṅ, 'ba nkjin ndiya mején kjinik'ennaṅ.

²⁴ Je kua'ón ndiya xuta judío yajana katjio'on ñujun na'ñu nga jngu ndiya. ²⁵ 'Ba ján ndiya yajana ya, 'ba jngu ndiya ye'enaṅ ndiojo. Já n ndiya tu 'batsa'en tsak'ajmesaṅ ngasun ndachikun nga kitungjindiukonaṅ barku xi an tejñayaṅ. Jngu nistjen ko jngu nixtjin kitsjensaṅ ndachikun. ²⁶ Tu tsu'bantsjai = ña nituña nga'ndeñu. Tjekun tsakatejñaṅ ngat'are ngajin ndaje, tjekun tsakatejñaṅ ngat'are chacheje, tjekun tsakatejñaṅ ngat'are xuta xi tu jngu judío kuáin 'ba ngat'are xi bi judío. 'Ba tjekun tsakatejñaṅ ngat'are ngajin naxinando, nga'nde t'axin, 'ba ngajin ndachikun 'ba ko ngajinre xuta xi tsure yojore nga ngat'are Na'enna tsa'exa. ²⁷ 'Ba xa xi 'ñu iye je kitsa'aṅ 'ba nga 'ñu je jejdanaṅ. Nkjin ndiya je bi tsakjajñafia, ja'axtiaṅ kjindia ko xinda, 'ba nkjin ndiya je tsakatejñaṅ kjindia. Je ja'aṅ kjuanima ngat'are nch'an 'ba ngat'are nga bi kis'ena najñu ngayeje.

²⁸ 'Ba bi tu kibi xi temata'aṅ, tjin = ngisa xi kja'ere xi na'en 'bejñanaṅ. Nyujun, nyujun mafonaṅ ngat'are xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna xi an tsikuendaṅ. ²⁹ Tsa tjin xi inda s'ere, tsejen manaṅ kju'a'indare ngayeje. Tsa 'yá = xi tsa'en nga skjeje xuta xi kja'ere, masti = na.

³⁰ Tsa machjen nga je k'uaxjaa yojonaṅ, ngu je k'uaxjaa yojonaṅ ngat'are mé = xi baku nga inda tjinna. ³¹ Na'enchana, xi Na'enre Na'enna Jesucristo (ngatjanichjintsjaire) be = nga kjuakixi xi texiaṅ. ³² Nga tsakatejñaṅ naxinando Damasco, xuta xi tijná gubernador xi kitsja xare rey xi Aretas 'mi, 'exa nga kjuinikuenda nga'nde ña bitjas'enjinña naxinando tuxi kjuindubanaṅ. ³³ Tunga tjin xi ngaya jngu nisinya ts'ajenyaniṅ ña tixa xjo xi tjindaire naxinando, 'ba 'batsa'en kuán tsangañaṅ ngaya ntsja nchjabiu.

12 Kjuakixi = nga tumé xi jennaṅ nga je k'uaxjaa yojonaṅ, tunga tojo machjen = nga kuinchjaa ngat'are xi tsa'bia 'ba xi yakutsejenna Na'enna Jesús. ² 'Bexkuaṅ jngu xuta xi makjainre ngat'a tse'e Cristo xi je kuateñujun nu tjinre nga kitjunijin ngank'aa xi majánni. Bi 'biṅ tsa ko yojore kiji asa tu isennixtjinre; tu Na'enchana sani xi be. ³ Tunga 'be = ñaṅ ngat'are xutabiu. Tsa kiji ngajin yojore asa tu isennixtjinre, bi 'biṅ. Tu Na'enchana sani xi be. ⁴ Kiji ngank'aa xi majánni, 'ba kio fa kjint'e en xi bi ma nukjua 'ba xi bi tixa'nde nga kuinchja xuta.

⁵ 'Ba kuaṅ je k'uaxjaa yojonaṅ ngat'are jngu xuta joni kibi. Tunga bi ngat'anaṅ je k'uaxjaa yojonaṅ, tu kio sani ngat'are kju'a'indanaṅ. ⁶ Ninga tsa mejennaṅ je k'uaxjaa yojonaṅ, bi skanaṅ nga 'ba sa'aṅ, ngat'a 'ba = tjin xi kuinchjaa. Tunga bi 'ba tsa'aṅ, meni xuta bi 'batsa'en sikja'etsjenni nga ngisa je ngisa nga ko mare xi be 'ba nt'e ngat'ana.

⁷ Ninga ya'e kun xi je yakunaṅ Na'enna, tuxi bi ts'axtiu nk'a k'uaxjeñaṅ yojonaṅ, kisatet'aṅ jngu kjuana'en joni tsa na'ya kixinyajin yojonaṅ. Kjuana'enbiu jo = ni tsa jngu chu'ndare chanayiu xi ch'o kitsikonaṅ, tuxi bi ts'axtiu nk'a k'uaxjeñaṅ yojonaṅ. ⁸ 'Ba já n ndiya 'etsa ra Na'enna Jesús nga kju'a'axinnaṅ kjuana'enbiu.

⁹Tunga kui 'ba kitsuna: “Tu kjuandana sani xi machjenri, ngat'a kjuaf'indana ngisa s'ejñatsejen ngisa ngat'are xi inda.”

Kui kjuaf tsja = manina nga je k'uax-jaa vojona ngat'are kjuaf'indana, tuxi kjuaf'ñure Cristo s'ejñajinnina. ¹⁰Ngat'a tsimejen = ña Cristo, kui = kjuaf tsja manina nga inda ma, 'ba nga ch'o tsuna xuta, nga chajana tsajmi, nga tsjengichana, 'ba nga sakuna kjuanima. Ngat'a nga inda ma, kio = nga s'ena nga'ñu.

¹¹'Ba kitsa'aan joni jngu xuta ska, tunga jun = kik'enenuu nga 'ba kitsa'aan. Ngu jun = xi tjinnere nga nda kjinukjuo ngat'ana, ngat'a bi ngisa ngi'ndia an nga ko mare nchja chinga xi apóstoles ya'e tsure vojore, ninga tsa tumé chji ra. ¹²Ko kjuatsejnda kitsa'aan ngajinnu xi yakutsejen nga jngu apóstol kjuakixi kuáan. Kitsa'aan kjuakun ko kjuaf ya'e 'ba ko chuba xi yakutsejen kjuaf'ñure Na'enchana. ¹³¿Mé = xi tsa'en nga ngisa ngi'nde ma ru vojona nga ko mare xuta xi fi kja'e ningu? ¿A kui = kjuaf nga bi kitsik'ena'en nuu nga tsakateñajin nuu? ¡Tije kakun vojona nga 'ba ch'o kitsiko nuu!

¹⁴Je tejñanda nga kjuikun ngani nuu xi majanni ndiya, 'ba ninga bi sik'ena'en ngani nuu. Ngat'a bi kui tjenngia xi tjinnu, tusa jun xi tjenngi nuu. Ngat'a bi xi ki'ndi ma xi tjinni nga k'uejñatjo ton xi sichjen xichare, tusa xi xicha kuáan xi tjinni nga k'uejñatjo ton xi sichjen ki'ndire. ¹⁵'Ba matsjana nga sik-jeyayejia xi tjinna 'ba ka'nda vojona nga tu kjuanda tsojon. Ngu nga ngisa 'ñu simején nuu, ¿a machjen = nga ngisa chuba kuamijaan?

¹⁶Nda tjin tsu'ba. Nimé kitsik'ena'aan ngat'anu. Tunga tjin xi tsu nga ne maña kuáan, 'ba nga 'ejñu ra xuta. ¹⁷'Ba xuta xi kitsikasenku nuu, ¿a kitsikasen = ña tuxi kjuaf'aninu xi tjinnu? ¹⁸'Ets'a ra Tito nga kuekunnu 'ba nde kitsikasenku

kja'e nts'ia ngayeje. 'Ba Tito, ¿a ja'anu xi tjinnu? ¿A bi tu ngusun kjuaf'etsjen tjinni an ko Tito? ¿A bi tu jngu ndiya tetsumayee ngayeje?

¹⁹Ngu 'ba kuan tsa 'batsa'en tenik-ja'etsjion, nga vojoni temisekue nga 'ba temixiin. Junjun, tusa ngixkun Na'enchana techubai joni xuta xi tu jngu = ma ko Cristo. Nts'ia xi tsimijaan, ngayeje xi teñe'een, 'ba = teñe'een tuxi ngisa kuatseni kjuamakjainnu. ²⁰Ngu mafona tsa kionga kjuachukun nuu, skuia nga bi 'ba teño'on jotsa'en mejéna nga skue nuu, 'ba tsa bi 'ba tetsa'aan jotsa'en mejénu nga xianuu ngayeje. Mafona tsa skuia ngajinnu kjuabixkjan, kjuaxin kakun, kjuasti, kjuank'a kakun, asa en ndesu channine ru xingiu, asa ch'o tsa'en nukjuo ngat'are xingiu, asa nga tjin xi nk'a kakun 'baxje vojore, asa tjinnu kjuasi nga i nga jan. ²¹'Ba mafona ngayeje tsa kionga kjuachukun ngani nuu, Na'enchana sjana kjuasuba ngixkún. 'Ba tsa ski'nda ngat'are nkjin xi tjin ngajinnu xi kitsa'en je 'ba kje ndibajin ngixkun Na'enchana nga tsik'antjaiya kjuaf'etsjenre ngat'are xi kitsa'en, 'ba tojo tsa'en xi jndi ngixkun Na'enchana, ko kjuachajngi, 'ba ko xi 'ñu tsiskako vojore.

13 'Ba ki = bi xi majanni ndiya nga kjuikun nuu. S'enda = tume kjuañu koni nga jó asa ján xuta xi sikixiya ngat'are mé xi kuán. ²Nga kikun nuu ndiya xi majóni, je 'ba kixin ra xi kitsa'en je, 'ba nganda'e nga bi tejñajin nuu nde 'ba = xin ngani ra kui ko xi yak'a: tsa kjuikun ngani nuu, bi kjuaf'animana kui. ³Ngu 'ba = sa'aan, meni xiañu chuba xi teminyisjo nga Cristo tsikinchna. 'Ba Cristo bi ko kjuaf'inda tsikonu, tusa ko kjuaf'ñu tsa'exa ngajinnu. ⁴Ninga Cristo inda ts'axje vojore nga kis'et'a kru, tunga nganda'e kjuaf'ñure Na'enchana tijñakunni. 'Ba jin 'ba = nde tsa'en

tisakut'ani kju'a'indare Cristo, tunga kuetsuba = niĭ ngat'are kju'a'ñure Na'en-chana nga tu jngu kuain ko Cristo, tuxi 'batsa'en kuaku ndiyaniri jun.

⁵Ndejun chut'añu yojonu, tsa kjuakixi nga kixi tenyo ngat'are xi makjainnu. Chut'ayako yojonu. ¿A bi 'yo nga Cristo tijñajin ngajinnu? Tu kio sani tsa bi tsitjajtjiu nga kichut'ayakonu. ⁶'Ba 'be = ña nga xio nga tsitjajtji jĭn nga kichut'ayakoni. ⁷Techja'a ri Na'enchana ngat'anu, tuxi tumé xi ch'o si'anñu. Bi 'ba teñe'een tsa tuxi 'batsa'en xianire nga tsitjajtji nga kichut'ayakoni. Tusa mejénni nga nda si'on, ningara 'batsa'en xiare nga bi tsitjajtji nga kichut'ayakoni. ⁸Ngat'a bi ma mixkjankue xi kjuakixi, tusa teña'axai nga tu kjuanda tse'e xi kjuakixi.

⁹Kui kju'a tsja = manini nga indai jĭn 'ba nga jun tjinnu nga'ñu. 'Ba tojo techja'a ri Na'enchana, tuxi kuat-

sjekjinñu. ¹⁰Kui kju'a tetsi'indu_nuu xu-junbi nga kje kió tejñajin_nuu, tuxi nga kjuechukun_nuu bi tjinnere ngisa 'ñu kjuako_nuu. Ngat'a Na'enna Jesús kit-sja xana nga sa'aan nga kuatsjekjiun ngat'are xi makjainna 'ba bi sa'aan nga chojo.

¹¹'Ba xi fet'ani nts'ia, tsja ngatjas'enu. Tinyisjo jótsa'en tsje kuetsubo. Tijio kakun xingiu. Tu jngu kjuafa'etsjen ngatjas'enu. Ngatjas'ekokañanu kjuaxiu xingiu. 'Ba 'batsa'en Na'enchana xi tsjana kjuanimejen ko kjuaxiu k'uejñajinnu. ¹²Nga ko fani inimanu tite'nda ru xingiu. ¹³Ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tjindu nga'e tsikasennu kjuate'nda.

¹⁴Ngatjas'e tsi'inu kjuandare Na'enna Jesucristo ko kjuanimejenre Na'enchana. 'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana ngatejñajinnu ngatsi'u. 'Ba ngatjama.

*Xujun xi kitsikasenre San Pablo
xuta xi makjainre ngat'a tse'e
Jesucristo xi tjindu nangi Galacia*

GÁLATAS

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi jngu apóstol kuáan. Tunga bi xuta kitsikasenna 'ba bi xuta kitsja xana. Tusa Jesucristo kitsja xana ko Na'enchana, xi kitsikja'aya nganire Jesucristo ngajinre mik'en. ²An ko ngatsi'i nts'ia xi tjindukona nga'e tenikasen_ri xujunbi xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna xi tjindu nangi Galacia.

³Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

⁴Jesucristo kitsja yojore nga kjinik'en ngat'are jena jotsa'en kuamejénre Na'enchana, tuxi sindainina ngat'are ngasun'nde ch'o xi tetsuba nganda'e. ⁵Ngatjas'ere kjuaje Na'enchana jo kji'i nduju nixtjin! 'Ba ngatjama.

⁶Tu 'ba = mana ngat'anu. Ngat'a ne ta'a temangint'axin_ru Na'enchana xi kinchjanu tu ngat'are kjuandare Cristo. 'Ba kja'e en nda tjimakjainnu, ⁷ninga tsa tsajain ngisa kja'e en nda. Tunga tjin = xi bi nga'nde inyatsik'ejña kjuafa'et-sjennu 'ba mejénre nga sik'antjaiya en ndare Cristo.

⁸Tunga tsa tjin xi sikja'axtiyuanu jngu en nda xi kja'etsa'en ngisa nga ko mare xi kjinikja'axtiyee ngajinnu, kui xi ngatjendibanere kjuana'enre Na'enchana, ninga tsa jin ninga tsa jngu ankje xi ngank'a kjuendejenni. ⁹Jo kix-in_nuu nga titjunre, nde 'ba = nde xin ngani_nuu: Tsa tjin xi sikja'axtiyuanu jngu en nda xi kja'etsa'en ngisa nga ko mare xi je kuakjainnu, kui xi ngatjendibanere kjuana'enre Na'enchana.

¹⁰Nga 'ba texian, bi temangisjaa nga xuta nda k'uaxjena. Tusa mejénna nga Na'enchana nda k'uaxjena. Ngu, bi xuta

xi tsitsja_ra. Tsa xutara xi tetsitsja_ra, bi Cristo tetsa'exat'a_ra ya'a.

¹¹'Ba xin_nuu kibi, nts'ia. En nda xi tetsikja'axtiuyaa, bi tu xuta ngasun'nde kitsitsejen. ¹²Ngat'a bi xuta xi kitsjana 'ba yakuyana_ion, tu Na'enna Jesucristo suba xi yakutsejenna.

¹³Ngat'a je kjinu'yo jotsa'en tsakatejña nixtjin kuatse jan. Tsak'ajmet-jengnia Na'enchana jotsa'en be xuta judío. 'Ba 'ñu kitsjengikia xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo 'ba kuamejénna nga kitsikja. ¹⁴'Ba ngat'are jotsa'en tsichjire Na'enchana xuta judío, an xi ngisa titjun kitsjen ngisaa ngajinre xuta xi ñatjen kuachee. Ngat'a ko ngayéje inimana kit-sik'etjusaan kjuachingare xuta chingana.

¹⁵Tunga kionga kje tsinján, Na'enchana ja'ajinna 'ba kinchjana tu ngat'are kjuandare. 'Ba kionga kuamejénre, ¹⁶yakuna ngat'are Ki'ndire, tuxi sikja'axtiuyaña en ndare kui ngajinre xuta xi bi judío. 'Ba nga kinchjana Na'enchana, bi xuta kikingiya_ra, ¹⁷'ba nde ninga bi kija naxinanda Jerusalén tsa kikuán nchja chinga apóstol xi ngisa tjun nga ko mare an. Tusa kija nangi Arabia, 'ba jaskan jendiba ngaña naxinanda Damasco.

¹⁸'Ba kionga je ja'a ján nu, kija naxinanda Jerusalén nga kikuán Pedro. Tjio'on nixtjin tsakatejña ko kui. ¹⁹'Ba bi tsa'be ngisaa kja'e nchja chinga apóstol, tu Santiago sani xi nts'e mani Na'enna Jesús. ²⁰'Ba xi tetsi'indu_nuu nga'e, be = Na'enchana nga bi te'bonacha_nuu.

²¹'Ba jaskan kija nangi Siria ko nangi Cilicia. ²²'Ba ngat'are xuta xi makjainre ngat'a tse'e Cristo xi tjin nangi Judea, bi bekkunna tsakainu. ²³Tu 'bi = tsu en xi kjint'e ngat'ana: "Kuixu xuta xi kitsjengikena nganda'eñu, kuixu xi 'ba nde tsikja'axtiuya nganda'e en nda xi makjainna, nisi kui kuamejénre nga

sichaja ion nganda'eñu.” ²⁴ 'Ba 'batsa'en ngat'a tsa'an kui xutabiu 'ñu je ts'axje Na'enchana.

2 'Ba teñujun nu jaskan, kiji ngañaax naxinanda Jerusalén. Kikua Bernabé, 'ba 'ba nde kikonā Tito ngayeje. ² Kijia ngat'a Na'enchana yakutsejenna nga tjinere nga kjuia. 'Ba kio jako nijmit'axian xuta xi 'yare nga kui xi ngakure xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús. Kixinya ra jót'sa'en tetsikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo ngajinre xuta xi bi judío, tuxi ngusun kuanni 'ba bi tu kjuatjo kuan xa xi kitsa'aan 'ba xi tetsa'aan.

³ 'Ba ngusun kuáin, ngat'a ninga Tito xi tjenkonā xi xuta griego kuán, bi kis'enere nga kuan circuncidar. ⁴ Tunga yak'a xuta xi nts'ia tsure yojore ja'as'en-jinni 'ba kuañajanjinni tuxi skutsejen'mani jót'sa'en ndai tetsuba xi tu jngu ma ko Cristo Jesús. 'Ba kitsa'en, ngat'a kuamejénre nga chu'ndare kjuatexumo sa'en nganina. ⁵ Tunga niñajanni kitsa'e'nde ri tsa kui sa'enni, ngat'a kuamejénni nga k'uejñajinntsainu kjuakixi xi tsuyana en ndare Jesucristo.

⁶ 'Ba ngat'are xuta xi 'yare nga kui xi ngakure xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesús, tsa xuta ngaku asa bi kui kuán, bi an 'biā xuta, ngat'a tu jngu ña ngixkun Na'enchana. 'Ba kui xutabiu bi 'esunre mé = xi tetsikja'axtiuyaa. ⁷ Tusa kuankjinre nga Na'enchana kitsja xana nga sikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo ngajinre xuta xi bi judío jotsa'en kitsja xare Pedro nga kui xi sikja'axtiuya en ndare Jesucristo ngajinre xuta judío. ⁸ Ngat'a xi kitsja xare Pedro nga kuan apóstol ngajinre xuta judío, ndekuini xi kitsja xana nga apóstol kuan ngajinre xuta xi bi judío.

⁹ Santiago, Pedro ko Juan 'yaxkunre joni xuta ngaku ngajinre nts'ia xi tjindu Jerusalén. 'Ba kionga tsabe nga Na'enchana kitsjana kjuandabi, kitsjani ntsja

an ko Bernabé. Kitsikjain nga jin xi kuangiin ngajinre xuta xi bi judío, 'ba nga kui xi kuaje ngajinre xuta judío. ¹⁰ Jngututu sa tsajmi xi tsi'ani, nga ngatja'etsjenntsaini ngat'are xuta nima, mé = xi nda'e ko ngayéje inimana tetsik'etjusunña.

¹¹ Tunga kionga Pedro ja'e naxinanda Antioquía, ngankjain ngakjain fa 'ba kixin ra nga bi nda tjin mé = xi tissa'en. Ngat'a kanejee ngat'are mé = xi kitsa'en. ¹² Ngat'a ngatitjunre, kionga kje fechujin amigure Santiago, ñatjen kjenko xuta xi bi judío xi bi kuán circuncidar. Tunga kionga echu xutabiu, bi nde tsakjenkoni, tusa ndai kiskjen yojore 'ba t'axin kiji. 'Ba kitsa'en ngat'a kitsakjunke xuta judío xi tsu nga tjinere nga sik'etjusan kjuatexuma ngat'a tse'e circuncisión. ¹³ 'Ba nts'ia judío xi yak'a 'ba nde jó nkjain kitsa'en joni Pedro. Ka'nda Bernabé tu jngu kuán nga ko kjuajó nkjainre xutabiu.

¹⁴ 'Bamani, nga tsa'biā nga bi kixi iyafiko kjuakixi xi bakuyana en ndare Na'enchana, 'batsa'en 'ba kixin ra Pedro ngixkun ngatsi'i xuta: “Ji xi jngu xuta judío kuáin, 'ba teni jotsa'en tjindu xuta xi bi judío xi je makjainre, 'ba bi jotsa'en tjindu xuta judío. Kui kjuañu, ¿añu mejéniri k'uene kjuañu ri xuta xi bi judío xi je makjainre nga k'uendu jotsa'en tjindu xuta judío?”

¹⁵ Jin = xi xuta judío kuáin 'ndani nga kitsin, bi tetsubajin je joni xuta xi tsajainre kjuatexuma. ¹⁶ Tunga 'ya = ni nga bi makixi xuta ngixkun Na'enchana tu ngat'are tsa sik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo. Tusa xi makjainre ngat'are Jesucristo, kui xi makixi ngixkun Na'enchana. Kui kjuakixini ngixkun Na'enchana. Kuakixi = ni ngixkun Na'enchana ngat'a makjainni ngat'are Cristo 'ba bi ngat'a tsa tenik'etjusiin xi kua'indut'a kjuatexumo,

ngat'a ninga tsa sik'etjusun xuta xi kua'indut'a kjuatexumo, bi kui xi sikixi.

¹⁷ J̄in xi xuta judío 'ba nde teminyisjai nga kuakixij̄i ngat'are Cristo. 'Ba nga 'ba teñe'een, 'yaniij̄i nga ko j̄in tj̄inni je. ¿A tsu = nire nga Cristo kitsa'enni xuta je? ¡Jajainj̄in! ¹⁸ Tsa kjui ngañaā ngastaan, 'ba kuatej̄nangi ngañaā ngat'are xi je 'e-j̄ñaā, tsa 'ba sa'aan, nde an = tetsa'enña xuta je yojona.

¹⁹ Ngat'a jo = ni tsa je tseyaa. Kjuatexumo xi 'ba kitsikona. Je bi nde tej̄nakunña ngat'are kjuatexumo, tusa ngat'are Na'enchana. ²⁰ Je kis'et'akua kru Cristo. Bi nde anni xi tej̄nakuan nganda'e. Tusa Cristo xi tj̄inakun ngaj̄in-nga. 'Ba jotsa'en nga tej̄nakuan ngasun'ndio, tej̄nakunña tu ngat'are nga makjainna ngat'a tse'e Ki'ndire Na'enchana. Ngat'a kui xi kitsimej̄enna 'ba kitsingantsja yojore nga kjinik'en ngat'ana. ²¹ Bi mej̄enna skuetaan chjire kjuandare Na'enchana. Ngat'a tsa kjuatexumo mare tsikixi xuta ngixkun Na'enchana, tsuj̄innire nga tu kjuatjo k'en Cristo.

3 Jun xi Galacia tsojon, ¡a tsa'en j̄ñuni kjuafa'etsjennu! ¿'Yá = xi kitsitje'enu? Kis'ej̄ñatsejennu joni tsa tuxkún fa kji'yañú jót'sa'en kis'et'a kru Jesucristo. ² Jngu tsajmi mej̄enna skuiningiya nuu: ¿Jót'sa'en kisakunu Isennixtjintsjere Na'enchana? ¿A kui = kjua nga kjinik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo? ¿Asa tu kui sani nga kuakjainnu en ndare xi kjinu'yo? ³ ¡Ñu = j̄ñukjin kjuafa'etsjennu! Kik'etuts'in ru nga tsiketsubo jotsa'en kitsja ndiyanu Isennixtjintsjere Na'enchana. Tunga nganda'e, ¿a tu ngañu tsojon = mej̄ennu nga kuendujuko xi kik'etuts'in ru?

⁴ ¿A tu kjuatjo = tsitjaxtiu nkjin kuya kjuana'en? Tsa kjuakixira nga tu kjuatjo 'ba kuato'on. ⁵ Na'enchana tsja nuu Isennixtjintsjere 'ba tsa'en kjuakun ngaj̄innu. ¿Ánñu 'ba tsa'enni? ¿A kui = kjua

nga tenik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo? ¿Asa kui = kjua nga makjainnu en ndare xi kjinu'yo?

⁶ Joni Abraham, kuakjainre Na'enchana 'ba kui = kibiú xi kiskjebere kuenda kui nga kiskjebetjo Abraham joni jngu xuta kixi. ⁷ Kui kjua ngatja'yaníñu nga xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana, kui xi ki'ndire Abraham. ⁸ Ja'ba tjun kua'indut'a enre Na'enchana nga Na'enchana sa'en nga kuakixi xuta xi bi judío tu ngat'are nga kuakjainre ngat'a tse'e kui. Na'enchana ja'ba je kitsure Abraham en ndabi: “Ngat'ari nga sichikunta'aan ngayéje naxinanda xi tj̄in ngasun'ndio.” ⁹ 'Bamani, xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana nganda'e, kui xi ñatjen tj̄inichikunta'enko Abraham xi kuakjainre nixtj̄in kuatse jan.

¹⁰ Ngatsi'i xi inyakuya nga k'uangi tu ngat'are nga sik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo, kui xi 'bakore xi kua'indut'a ngat'are xuta xi kjuendibanere kjuana'en. Ngat'a 'bi = tsa'en kua'indut'a: “Kjuendibanere kjuana'en ngatsi'i xuta xi bi sik'etjusunntsjai nga jngu jngu xi kua'indut'a kjuatexumo.” ¹¹ 'Ba = tj̄in nga nijnguú xuta makixi ngixkun Na'enchana tu ngat'are kjuatexumo. Ngat'a 'ba = tsa'en kua'indut'a enre kui: “Xi kixi, k'uej̄nakun tu ngat'are kjuamakjainre.” ¹² Tunga ngat'are kjuatexumo, bi tsu tsa kuetsubakuan tu ngat'are nga makjainna ngat'a tse'e Na'enchana. Tusa 'ba tsa'en kua'indut'a: “Xi sik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo, k'uej̄nakun ngat'are kjuatexumo.”

¹³ Tunga Cristo kitsindaina kjuana'en xi kjuendibanena ngat'are kjuatexumo. Nga tu kjuanda tsajan kitsjen'bangit'a kru 'ba kis'enero kjuana'en xi 'bakona. Ngat'a 'ba tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Tu'yañu xi tsjen'bangit'a jngu ya, kui xi kjuendibanere kjuana'en.” ¹⁴ 'Ba kuán tuxi ngat'are Cristo xuta xi bi

judío sakunire ndekuini kjuachikunta'en xi kitsuyatitjunre Abraham Na'enchana, 'ba tuxi sakunina Isennixtjintsjere kui xi kitsuyatitjun nga sjana ña xi makjainna.

¹⁵ Jun nts'ia, k'uejñakusun_nuu jotjin ngajinre xuta ngasun'ndio. Kionga tjin xi 'benda jngu kjua 'ba basennere ntsja xujun, tu'yá nde ma fa'axinnire chjire xi je tjit'a asa k'uet'a ngisare. ¹⁶ Ngu, Na'enchana kitsuyatitjunre Abraham mé = xi sjare kui ko ntje xi tse'e. Bi titsu enre Na'enchana tsa nkjin mani ntjere Abraham. Tusa titsu nga jngututu mani. "Ntje xi tsiji", titsu. 'Ba kui xi Cristo.

¹⁷ Kibi = xi mejénna xin_nuu nga 'ba texian. Jaskan nga Na'enchana je 'endako kjua Abraham, ja'es'ejña kjuatexumo, nga je ja'a ñujun sientu ko kate nu. Tunga bi mare kjuatexumo tsikjetsunya kjua xi 'endatitjun Na'enchana 'ba nga kjua'axinre chjire xi kitsuyatitjun ngayeje. ¹⁸ Ngat'a tsa kjuatexumo ya'a mé = xi sjana Na'enchana, je bi nde en xi kitsuyatitjun Na'enchana ndibanire xi sja. Tunga kjuanda xi Na'enchana kitsjare Abraham jendiba = nire en xi kitsuyatitjunre.

¹⁹ 'Bamani, ¿mé = xa kis'eni kjuatexumo? Jaskan ja'es'ejña, tuxi xuta skueni nga tjinre je ngixkun Na'enchana. Kjuatexumo kuachjire ka'nda nga ja'e Cristo. Ngat'a Cristo xi ntjere Abraham xi tjinnere sakure xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare. Na'enchana kitsikasen ankjelere nga kitsjare Moisés kjuatexumo, 'ba Moisés kitsikja'axtiuya nganire xuta. ²⁰ Xi tsikja'axtiuya tu machjen sani kionga jó xuta mejénre k'uenda jngu kjua. Tunga ngat'are en xi kik'in titjunre Abraham, Na'enchana bi kuachjenre nga tjin xi tsikja'axtiuya, tusa kui fa suba jako Abraham.

²¹ 'Bamani, ¿a tjimangane = kjuatexumo en xi kitsuyatitjun Na'enchana? ¡Jajainjín! Ngat'a tsa kis'ejña jngu kjuatexuma xi kuanre sik'endukunntsjai

xuta, kiojín makixi xuta ngat'are kjua-texumo. ²² Tunga enre Na'enchana kitsik'endu'ñu ngatsi'i xuta ngat'are je, tuxi sakunire xuta xi kuakjainre ngat'a tse'e Jesucristo xi ja'ba kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare xi kuakjainre.

²³ Kionga kje tjiñna kjuamakjain ngat'are Jesucristo, kjuatexumo kitsik'ejña'ñuna. 'Ba 'batsa'en tsiketsuba'ña = ka'nda nga kuatesejen 'yá = xi ma mankjainna ngat'are. ²⁴ Jo = ni jngu chu'nda xi bafengi nisti, 'batsa'en kikona kjuatexumo ngixkun Cristo, tuxi kuakjainnina 'ba 'batsa'en kuakixiña. ²⁵ Tunga je tjinna kjuamakjain ngat'a tse'e Jesucristo. Je bi nde machjennina nga kuafengina kjuatexumo.

²⁶ 'Ba ngatsi'u, je ki'ndire Na'enchana kuon, ngat'a makjainnu ngat'a tse'e Cristo Jesús. ²⁷ Ngatsi'u xi je kisatendo ngat'are Cristo kichojo joni najñu Kui. ²⁸ Bi nde tjinni xi judío ko xi bi judío, ninga xi chu'nda asa xi bi chu'nda, ninga xi xi'in, ninga xi chjun. Ngat'a tu jngu mo ko Cristo Jesús, kui kjua tu jngu mañu ngatsi'u. ²⁹ 'Ba tsa tse'e Cristo kuon, jun = xi ntjere Abraham, 'ba jun = xi sakunu xi kik'inyatitjunre Abraham.

4 Ngu, kibi = xi texian. Jngu ki'ndi chi xuntsja xi tjinre na'enre nga je machinga. Tunga nga sa'e chaja ngisare, 'ba = nguyare joni jngu chu'nda, ninga tsa kui tse'e yeje xi tjinre na'enre. ² Tjin = xi tsikuenda 'ba tjin = xi kutsejenre tsajmire, ka'nda nga kjua'e nixtjin xi je 'enda na'enre nga xuntsja ngayéje xi tse'e.

³ 'Ba 'ba = nde kuata'an ña nixtjin kuatse jan nga ki'ndi ngisa. Kuáan joni chu'nda 'ba tsiketsubangi_ra ngat'are isennixtjin xi batexuma ngasun'ndio. ⁴ Tunga kionga echu nixtjin xi je 'enda Na'enchana, kitsikasen Ki'ndire. Kui Ki'ndibiu xi kitsinre jngu chjun 'ba tsik'ejña ngi kjuatexumo. ⁵ 'Ba kitsa'en

tuxi kitsindaini xuta xi tjindu ngi kju-atexumo, tuxi kiskjebetjonina Na'en-chana joni tsa ki'ndire.

⁶Ba ngat'a ki'ndire Na'enchana je kuáan, kui = kjuua Na'enna kitsikasenni ngajin inimana Isennixtjintsjere Ki'ndire. Isennixtjintsjio tsu nga fako Na'enchana: “¡Ji Pachina!” ⁷Bamani, bi nde chu'ndani nganda'e, tusa ki'ndire Na'enchana. 'Ba ngat'a ji ki'ndire Na'enchana kuáin, ngayéje xi tjinre Na'enchana tsiji.

⁸Nixtjin kuatse jan, nga kje 'yajiun Na'enchana, kuon chu'ndare nkjin kuya tsajmi xi “na'en” tsure xuta. ⁹Tunga nganda'e nga je 'yo Na'enchana, asa jo mixan nga Na'enchana je benu, ¿jót'sa'en nga nde mején nganinu nga kuangitjeng-niu isennixtjin xi tsajainre kjuua'ñu 'ba xi tumé chjire? ¿Áññu mején nganinu nga kuon chu'ndare? ¹⁰Tjin = nixtjin xi 'yakun, ko sa, ko s'i 'ba ko nu. ¹¹Tsakjun ma an, tsa tu kjuatjo kitsa'exaa ngajinnu.

¹²Te'bets'a_nuu nts'ia. Ti'on yojonu joni an. Ngat'a an je = kitsa'aan yojona joni jun. Niñajanni ch'o kjinikonuu. ¹³'Ba jotsa'en je 'yo, ngat'a kisatechi'inña, kui = kjuua kitsikja'axtiuyani_nuu en ndare Jesucristo nga titjunre. ¹⁴'Ba ninga tsa kisakunu kjuasti ngat'are chi'in xi kisatia, tunga bi kji'yatonnuu 'ba ninga bi kik'ejñat'axinnuu. Tusa kichjubetjonuu joni tsa an jngu ankjere Na'enchana, joni tsa Cristo Jesús fa xi kichjubetjo.

¹⁵Ngu, ¿ñá kiji ngayéje kjuatsja xi kis'enu kui nixtjinbiu? Ngat'a be = re takuaan nga ka'nda kuáan kakún kji'-naxjio tuxkún 'ba kitsa'enuu kui nixtjin-biu. ¹⁶'Bamani, ¿a stichanuu nganda'e tu ngat'are nga texinya_nuu xi kjuakixi?

¹⁷Kui xutabiu mafo = re ngat'anu, tunga bi nda kjiyuju kjuafa'etsjenre. Tusa mejénre nga kuekot'axinnu ngat'ana, tuxi kuafoninu jun ngat'are

kui. ¹⁸Nda = tjin nga kuafonu ngat'are mé = xi nda tjin. Tunga ngantsjai 'batsa'en ngatjamo, 'ba bi tsa tu kionga tejñajin_nuu. ¹⁹Jun ki'ndina, xi ngat'anu tefa'a ngañaa kjuanima, joni jngu chjun xi tifa'a kjuanima nga tjis'ere jngu ki'ndi. 'Ba tojo 'ba = tsa'en kjuua'aa kjuanima ka'nda nga kjuua'e nixtjin nga Cristo k'uejñajinkjinnu. ²⁰¡Á tu onre kjuua nga bi kio tejñako_nuu nganda'e, tuxi kja'e tsa'en kjuako_nuu! ¡Bi nde 'beñá mé = xi sa'aan ngat'anu!

²¹'Ba t'innu jun xi mejénnu kuetsuba ngañu ngi kjuatexumo. ¿A kje nu'yajiun xi kua'indut'a kjuatexumo? ²²'Bi tsu nga Abraham kis'ere jó ki'ndi, jngu xi kitsinre chjun chu'ndare 'ba jngu xi kitsinre chjunre, xi bi chu'nda. ²³'Ba ki'ndire chjun chu'nda, kui xi kitsin jotsa'en be xuta. Tunga ki'ndire chjun xi bi chu'nda, kui xi kitsin tuxi k'uetjusunni xi Na'enchana kitsuyatitjunre Abraham.

²⁴Ki = bi xi ma chutsejen kusun_ra. Ngojó yanchjinbiu, kui xi tsunire ngojó kjuua xi 'endako Na'enchana xuta xi tse'e. Jngu kjuabiu ndibanire ngijñacha Sinaí. Kui xi chjun Agar, xi kitsinre nisti xi kuan chu'nda. ²⁵Ngat'a chjun Agar jo = ni ngijñacha Sinaí xi tijña nangi Arabia, xi 'bejña kusunna naxinanda Jerusalén xi tijña nganda'e. Ngat'a kui naxinandabiu, kui xi chjun chu'nda ko nistire.

²⁶Tunga naxinanda Jerusalén xi tijña ngank'aa, kui xi bi chu'nda 'ba kui xi nistire kuáan ña. ²⁷Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Titsja_ri yojori chjun 'ndi xi tsajainri ki'ndi.

Chi'ndaya tsjai ji xi bi 'ye

jót'sa'en chja'a kjuanima nga tsin ki'ndi.

Ngat'a chjun xi kjinikumare,

kui xi ngisa s'ere ki'ndi

nga ko mare chjun xi tjinre xi'in.

²⁸'Ba jun nts'ia, joñu Isaac. Jun = nisti xi kitsuyatitjun Na'enchana nga

sjare Abraham. ²⁹Tunga jo kuán nix-tjin kuatse jan, 'ba = nde ma nganda'e. Ngat'a ki'ndi xi kitsin jotsa'en be xuta, kui xi kitsjengike ki'ndi xi kitsin jotsa'en mejénre Isennixtjintsjere Na'enchana. ³⁰Tunga 'bi = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: “Tik'ejñat'axin chjun chu'nda ko ki'ndire. Ngat'a ki'ndire chjun chu'nda bi kuan sakt'are xi xuntsja ki'ndire chjun xi bi chu'nda.” ³¹'Bamani, nts'ia, bi ki'ndire chjun chu'nda kuáan ña, tusa ki'ndire chjun xi bi chu'nda.

5 Cristo kitsindaina tuxi kuandaiña. Kui kjua kixi tinyañu 'ba bi nde ba'e'ndeñu nga chu'nda kuon.

²Tasen ñojon. An Pablo texin_nuu. Tsa kua'e'ndio nga kuon circuncidar, tuxi kuakixiñu ngixkun Na'enchana, tumejín chjire ngat'anu mé = xi kitsa'en Cristo. ³'Ba fa xin ngani_ra ngatsi'i xi kuan circuncidar. Kui xi tjinnere sik'etjusun ngayéje xi kua'indut'a kjuatexumo. ⁴Xi tjin ngajinnu xi inyamangisjai nga kuakixi ngixkun Na'enchana tu ngat'are nga sik'etjusun kjuatexumo, je tsikinyat'axinre Cristo 'ba bi nde tjindujinni kjuandare Na'enchana.

⁵Tunga ngat'a tsajan, tijñajinna Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba techuya = ña nga kuakixiá ngixkun Kui tu ngat'are nga makjainna ngat'a tse'e Cristo. ⁶Tu jngu je ma ko Cristo Jesús 'ba bi nde chjinire tsa kuáan circuncidar asa bi kuáan circuncidar. Tu kui xi chjire nga makjainna ngat'a tse'e Cristo 'ba nga nda chare kjuamakjainna ngat'are jotsa'en nimijáan xingia.

⁷Nda = tsiketsubo nga titjunre tsakaiñu. ¿'Yá = xi 'echja'ndenu nga bi nde tenik'etjusunñu xi tjinre kjuakixi? ⁸En xi tenik'etjusun nganda'e, bi ndibanire ngat'are Na'enchana xi kinchjanu. ⁹Jo tsu xuta: “Jngu stinchi na'yu san tsisan ngayéje na'yure niñuxtilo.” ¹⁰'Ba

be = re takuaan ngat'are Na'enna Jesús nga bi kja'etsa'en sikja'etsjion. Tunga ngat'are xi bi nga'nde inyatsik'ejña kjuafa'etsjennu, tu'yañu xi 'ba inyatsa'en, kui xi kuanejere Na'enchana.

¹¹Tunga an nts'ia, tsa tebe'e ngisaa nijmi nga chjire nga kuan circuncidar xuta, ¿añu tojo tjenngikenina nchjabiu? Tsa 'batsa'en tetsikja'axtiuyaa, bi nde ch'o kuanire nchjabiu nga tjinnere nga k'uangi ngat'are Cristo xi kis'et'a kru. ¹²Nchja xi bi inyatsik'ejña nga'nde kjuafa'etsjennu, xi mejénre nga kuichat'o yojonu, jtusa ngatatet'akjin yojore kui!

¹³Jun nts'ia, Na'enchana kinchjanu tuxi kuandaiñu. Tunga ninga ndai_ru yojonu, bi ño'on xi mejénre yojonu. Tusa tatesin_ru xingiu tu ngat'are nga tijñajinnu kjuanimejen. ¹⁴Ngat'a ngayéje xi kua'indut'a kjuatexumo tu jngu ma sani nga ko kibi: “Timején xingi jofatsa'en nimején yojori.” ¹⁵Tunga tsa nde jun xinejun xinet'añu xingiu, chutsejen_ru yojonu tsa 'ba si'on, tsa chjen nde jun sikjeñu xingiu.

¹⁶Kui kjua xinni_nuu. Tetsubo jotsa'en titsja ndiyanu Isennixtjintsjere Na'enchana, tuxi bi sik'etjusunñu xi mejénre yojonu. ¹⁷Ngat'a xi mejénre yojona, kui xi bi mejénre Isennixtjintsjere Na'enchana. 'Ba xi Isennixtjintsjio mejénre, kui xi bi mejénre yojona. Ngojó 'batsa'en kjanko xinkjin, tuxi bi si'anñu xi mejénnu. ¹⁸Tunga tsa Isennixtjintsjere Na'enchana titsja ndiyanu, tsu = nire nga bi nde ngi kjuatexumo tetsubañu.

¹⁹Bi na'enre nga 'yare nga tjin xi tsik'etjusun xi mejénre yojore. Tsa'en kjuachajngi, tsa'en xi jndi ngixkun Na'enchana, 'ba 'ñu tsiskako yojore, ²⁰'ba bekun na'en xi ntsja xuta kuan-dani, 'ba tsa'en kjua'benda, mastike xinkjin, 'ba fosi, maxinre, 'ba mastire, nk'a 'baxje tajngu yojore, 'ba

bakjanya yojore, makut'axinko xinkjin, ²¹'ba mejénre nga s'ere xi tjinre xuta xi kja'ere, mach'i, 'ba 'ñu mach'i nga 'baxje s'i 'ba sa'e tsa'enjun tsa'ent'a. Ngayéje tsajmibi ko kja'e ngisa tsajmi joni kibi, kui xi tsa'en xuta xi tsik'etjusunre xi mejénre yojore. 'Ba xin_nuu nganda'e jo kixin_nuu nga titjunre. Xuta xi 'ba inyatsa'en, kui xi bi kjuas'as'en ña batexuma Na'enchana.

²²Tunga nga tetsuba jotsa'en baku ndiyana Isennixtjintsjere Na'enchana, s'ena kjuanimejen, kjuatsja, kjuaxiu, 'ba ko kjuatsejnda. 'Ba bisekua xingia, nda xuta ma, 'ba kixi nik'etjusan xi nda, ²³ni-makjua ña'an yojona, 'ba 'bech'osuba_ra yojona xi tjin. Ngat'are ngayéje tsajmibi tsajain kjuatexuma xi 'bech'ona nga 'ba si'an. ²⁴'Ba xuta xi tse'e Cristo Jesús, kui xi joni tsa je yat'a kru yojo jere xi mejénre tsajmi ch'o xi tjin ngasun'ndio 'ba xi matsjakonire. ²⁵Tsa kjuakixi nga ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana tetsubakunña nganda'e, ngu, 'ba nde kua'e'nde_ra nga Isennixtjintsjio xi ngataku ndiyana. ²⁶Bi nk'a kjuinaxjia yojona, bi si'an nga nde ña sistini_ra xingia, 'ba bi ngatjamaxinkakuan.

6 Jun nts'ia, tsa te'yo nga tjin xi tji-jenjin je, jun xi tetsubo jotsa'en baku ndiya Isennixtjintsjere Na'enchana tiseko nga chjunitjen ngañu. Nimakjua 'naxjo yojonu nga 'ba si'on. 'Ba nga jngu jngu xi tjin ngajinnu nda ngatakutsejen, tuxi bi ko kui xut'ayakoni. ²'Batsa'en tisekokaño xingiu kjuanima xi inyafa'a, 'ba 'batsa'en sik'etjusun kjuatexumare Cristo.

³Ngat'a tsa tjin xi tu kui tajngu je k'uaxje yojore ngajinre xuta xi yak'a kionga tumé chjire, ndekui ti'bonachanire yojore. ⁴Tusa nga jngua jngua tjinnere xutsejen_ra tsa nda tjin xi teña'an. 'Ba 'batsa'en tsja s'ena ngat'are xi teña'an 'ba bi tjinnere nga singusunkuaa yojona ngat'are xi

inyatsa'en xuta xi yak'a. ⁵Ngat'a nga jngua jngua kjine = na jotsa'en temekua yojona.

⁶Ngayéje kjuanda xi tjinre xi tisakuyare enre Na'enchana ngatakjanyako ko xi tibakuyare.

⁷Bi yojonu ch'onacha_ru. Na'enchana bi ma s'ejnure. Ngat'a xi k'uentje xuta, kui chanre xi k'ueku ngani. ⁸Xi titsa'en xi ndibanire yojo jere, jo = ni tsa ti'bentje xujma xi bi nda. 'Ba chan xi k'ueku, kjuabeya. Tunga xi titsa'en xi ndibanire Isennixtjintsjere Na'enchana, jo = ni tsa ti'bentje xujma xi nda. 'Ba chan xi k'ueku, kjuabenichun xi bi fet'a = xi sjare Isennixtjintsjio.

⁹Kui kjuas'as' bi sikjejdani_ra yojona nga si'an xi nda. Ngat'a tsa bi sikje_ra takuan, kjuas'as'e nixtjin nga k'uekua chanre xi ti'bentjia. ¹⁰'Bamani, nda sikua tu'ya xutaña nga kuan xi si'an, tunga ngisa fa tjun k'uejña nts'ia xi tu jngu makjainna.

¹¹Chutsijon jotsa'en ya'e letra xi tetsi'indu_nuu nga'e.

¹²Xi mejénre k'uenenu nga kuon circuncidar, 'ba inyatsa'en ngat'a mejénre nga nda skue xuta. Bi mejénre nga sjenngike xuta judío xi yak'a, nga kuakuya nga tu ngat'are Cristo xi kis'et'a kru k'uangi xuta. ¹³Ngat'a ninga xi 'benere nga kuan circuncidar xuta, bi tsik'etjusun xi kua'indut'a kjuatexumo. Tunga mejénre nga jun kuon circuncidar, tuxi kuan nk'a k'uaxjeni yojore ngat'are chuba xi kis'et'a yojonu.

¹⁴Tunga ngat'ana an, niñajanni mejénna nk'a k'uaxjaa yojona, tsa bi ngat'are nga kis'et'a kru Na'enna Jesucristo. Ngat'a kui t'a krubiu k'en yeje xi tjin ngasun'ndio ngat'a tsa'an, 'ba an 'ba nde kio tseyaa. Bi nde tejñakun ngisaña ngat'are xi tjin ngasun'ndio. ¹⁵Tumé chjire tsa kuán circuncidar asa bi kuán. Tu kui xi chjire nga Na'enchana kitsa'en nganina xuta xatse. ¹⁶Ngatatsjare Na'enchana

kjuaxiu ko kjuanima kakun ngatsi'i xuta xi 'batsa'en tjindu jotsa'en nga je kixin_nuu ko ngatsi'i naxinanda kjuakixire Na'enchana.

¹⁷'Ba nganda'e bi nde mejénning tsa tjin xi sja ngisana kjuasti. Ngat'a ya'a

chuba = yojona ngat'are xi kuata'aan, xi bakutsejen nga tetsa'exat'a_{ra} Jesús.

¹⁸Nts'ia, nga kjuandare Na'enna Jesucristo ngat'ejñajin inimanu. 'Ba ngatjama.

*Xujun xi kitsikasenre San Pablo xuta
xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo
xi tjindu naxinanda Éfeso*

EFESIOS

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi jngu apóstore Jesucristo jotsa'en kuamejénre Na'enchana. Tetsikasen_nuu xujunbi jun xuta tsjere Na'enchana xi tetsubo naxinanda Éfeso, xi makjainnu ngat'are Cristo Jesús.

²Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

³Ngatjanichjire Na'enchana xi Naire 'ba Na'enre mani Na'enna Jesucristo. Ngat'a kui xi kitsichikunta'enna ngank'aa ña xi tu jngu ma ko Cristo nga kitsjana ngayéje kuya kjuanda xi tsjana Isennixtjintsjere. ⁴Ñu = tjinre kjuanimejen. Kui kjua kiskja'ajinnina ngat'are Cristo kionga kje tsa'enjín ngasun'ndio, tuxi tsje kuanña 'ba bi s'ena je ngixkun. ⁵Ko kjuanimejen ja'ba je 'endatitjun nga ña kuan ki'ndire tu ngat'are Jesucristo, jotsa'en kuatsjare 'ba kuamejénre. ⁶Kui = kjua tenichjini_ra kjuandare Na'enchana xi bakutsejen kjuajere, kjuanda xi kitsja kjuatjona ngat'are Ki'ndire xi tsimején.

⁷Á tuku kji'i tseni kjuandare Na'enchana! Kui 'echjintjai jena ko jinre Ki'ndire 'ba kuachat'ana. ⁸Ñu tse kjuandabiu kitsjana, tuxi s'enina ngayéje kuya kjuankjin kakun 'ba nga kuanjinnina xi tjín. ⁹'Ba 'ejñatsejenna xi kuamejénre nga sa'en, xi 'ejña'mo nixtjin kuatse jan, xi kuatsjare nga 'endatitjun ngat'are Cristo. ¹⁰'Ba ki = bi xi 'enda: Nga kjua'e nixtjin xi kui mejénre, sijngu je yeje xi tjín ngank'aa ko xi tjín ngasun'ndio ngi kjua'ñure Cristo.

¹¹'Ba Na'enchana kiskja'ajinni, tuxi tu jngu kuannii ko Cristo ngat'a ja'ba

je nda'e 'batsa'en 'endani jotsa'en kuamejéntitjunre. Ngat'a jotsa'en 'benda Na'enchana 'ba mejénre, 'ba = tsa'en tsik'etjusun. ¹²'Ba kitsa'en ngat'ani jin xi tjún kichuyee mé = xi nda ngat'are Cristo, tuxi sichjinire kjuajere kui.

¹³'Ba nde jun kjinu'yo 'ba kuakjainnu en xi tjínre kjuakixi. Kui xi en ndare Jesucristo xi kitsik'anginu. 'Ba ngat'are Cristo kisakunu Isennixtjintsjere Na'enchana xi kitsuyatitjun nga sja. 'Ba 'batsa'en kis'ejñatsejenni nga Na'enchana tse'e_ru. ¹⁴Titjun = tsjana Isennixtjintsjere, tuxi xiakixiña nga sakuna xi jaskan sjana, ka'nda nga kuandaikjin xuta xi 'echjintjai nga kuatse'e. Kui kjua tenichjini_ra kjuajere Na'enchana.

¹⁵'Bamani, ka'nda nga kjint'ia nga makjainnu ngat'a tse'e Na'enna Jesús 'ba nga nimijón ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e kui, ¹⁶bi tsikjeinda nga tsja_ra kjuanda Na'enchana ngat'anu. Fa'etsjenna ngat'anu kionga fakua Kui. ¹⁷'Ba mi'a ngat'anu ngixkun Na'enchana xi Na'enre Na'enna Jesucristo, Na'en xi tjínre kjuaje. Mi'a_ra nga Isennixtjintsjere ngatatsjanu kjuankjin kakun 'ba ngat'ejñatsejennu xi tse'e Na'enchana, tuxi 'batsa'en nda xiañu Kui.

¹⁸'Ba nde mi'a_ra nga ngatakje'ii kjuafa'etsjennu, tuxi xiañu mé = xi techuya_ru jun xi xa kji'i kjinukjuaninu, tuxi xiañu jó kji'i je kjuaje xi sakure xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. ¹⁹Mejénna nga xio nga tunima = tsa'en je nga'ñure Na'enchana xi tsa'exajinna ña xi makjainna ngat'are kui, kui nga'ñu xi tsa'exajinna ngusun = ko ²⁰nga'ñu xi kitsa'exajin ngajinre Cristo, nga kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba kitsik'ejña ngank'aa nga ngate kixire kui.

²¹Na'enchana kitsjare Cristo nga'nde xi ngisa nk'a ngisa ngajinre ngatsi'i xi batexuma, ko xi tjínre xa, ko xi tjínre kjua'ñu, 'ba ko xi tjínre tume ja'en xi

'yakun, bi tsa tu nixtjin xi tetsuba nganda'e, ko nixtjin xi sa'e ndiba. ²²Na'enchana 'endu ngi ndsaku Cristo ngayéje xi tjin, 'ba kitsa'en nga kui xi kuan ngakure nga kuatexumare ngayéje xi tjin nga tu kjuanda tse'e xuta xi makjainre ngat'a tse'e kui. ²³'Ba xi makjainre ngat'a tse'e Cristo, kui = xi joni yojore. 'Ba Cristo, xi tjiña tuña yejeñu, fa'etsijngukjinjinre xi makjainre ngat'a tse'e kui.

2 Ngat'a jun, jo = ni tsa je tseyo nixtjin kuatse jan tu kjuare jenu nga ch'o kjiño'on. ²Tsiketsubo ngajinre jenu, jofatsa'en xuta xi tjin ngasun'ndebi 'ba kjinik'etjusun_ru isennixtjin ch'o xi ngaku xi tjinre kjuañu ngajinre isennixtjin ch'o. Kui isennixtjin ch'o xi tsa'exajinre ka'nda nganda'e xuta xi bi tsik'etjusun enre Na'enchana. ³'Ba 'ba nde tsa'en tsiketsuba ngatsi'a nixtjin kuatse jan, jotsa'en kuamejénre yojona nga'e ngasun'ndio. Kjinik'etjusan xi kuamejénre yojo jena 'ba ko xi jendibanire kjuafa'etsjenna. Jo kjiña'an nixtjin kuatse jan, kuáan kisakuna kjuastire Na'enchana tsakaiñu joni xuta xi yak'a.

⁴Tunga 'ñu = fa'animare Na'enchana xuta 'ba 'ñu = kitsimejénna. ⁵Kui kjuá kitsik'endukunkonina Cristo nga tetsuba mik'ian ngat'are jena. Ngat'are kjuandare Na'enchana kitsik'anginu. ⁶'Ba Na'enchana ñatjen kitsikja'ayakona Cristo ngajinre mik'en 'ba tu jngu kitsik'enduna ngank'aa ña xi tu jngu ma ko Cristo Jesús. ⁷'Ba kitsa'en tuxi nixtjin xi sa'e ndiba kuakutsejenni jó kji'i tse kjuandare ngat'a 'yare jót'sa'en tjo_ra ngat'are Cristo Jesús.

⁸Tu ngat'are kjuandare Na'enchana nga kjinik'anginu, ngat'a kuakjainnu ngat'a tse'e Cristo. Bi jun xi kjinik'angu yojonu, Na'enchana xi kitsa'en kjuandabiu. ⁹Bi ngat'are nga nda kjiña'an nga kjinik'angina, tuxi tu'yá kuan nk'a k'uaxjeni yojore. ¹⁰Ngat'a Na'enchana

kitsa'enna. Ngajinre Cristo Jesús kitsixatsena, tuxi si'anña xi nda, xi ja'ba je 'enda Na'enchana nga si'an, tuxi kuetsubañu ngajinre xi nda.

¹¹'Bamani, jun xi bi xuta judío kuon nga'e ngasun'ndio, tikja'etsjion jótsa'en tsiketsubo nixtjin kuatse jan. "Xuta xi bi kuán circuncidar", kitsunu xuta judío, ngat'a kui xi 'mire xuta xi tsa'en circuncidar xinkjin nga'e ngasun'ndio. ¹²'Ba nde tikja'etsjion nga kui nixtjinbiu tsiketsubat'axin_ru Cristo, 'ba bi kisakut'anu mé = xi tse'e naxinanda Israel. 'Ba bi tsojon kuán mé = kjuá xi 'endako Na'enchana ko xutare, xi kitsuyatitjunre nga sjare. Nimé xi tsja Na'enchana kichuya_ru. Tu chubá tsiketsuba = ñu ngasun'ndio nga bi kji'yo Na'enchana. ¹³Kjin tsiketsubo nixtjin kuatse jan tsakaiñu, tunga nganda'e jngu je mo ko Cristo Jesús 'ba je tetsubatiño tu ngat'are jin xi 'esten.

¹⁴Ngat'a Cristo 'ejña kjuaxiu ngajinre xi judío ko xi bi judío nga jngu naxinanda kitsa'en. Kitsikixuya xjo xi 'echja'ndere xuta, nga tuxi jngu kuanni. Ja'axin mé = xi kitsa'en nga kitsjengike xinkjin xuta nga kitsja yojore nga k'en t'a kru. ¹⁵Nga k'en, nkjin ka'a xi kua'indut'a kjuatexumo 'ejñaat'axin = . 'Ba nga tu jngu ma ko Cristo, 'batsa'en jngu naxinanda xatse kitsa'en ngojó naxinando 'ba kitsjare kjuaxiu. ¹⁶Nga k'en t'a kru, ja'axin xi kitsa'en nga kitsjengike xinkjin xuta. 'Ba 'batsa'en tu jngu yojo kitsa'en ngojó naxinando 'ba ngojó jakonda ngani Na'enchana.

¹⁷Cristo ja'eke'enu nijmi nga tjinnu kjuaxiu jun xi bi judío xi kjin tsiketsuba_ru Na'enchana nixtjin kuatse jan. 'Ba 'ba nde ja'eke'ere nijmi xuta judío xi tiña tsik'endu ngayeje. ¹⁸Ngat'a ma fechut'atiña_ra Na'enchana nganda'e tu ngat'are Cristo 'ba ngat'are Isennixtjintsjere xi jngututu mani xi kika'ena nga jngua jngua, xi judío ko xi bi judío.

¹⁹'Bamani, bi nde xuta xi xin nangire kuánñu ninga bi nde kja'e xutañu. Tusa tu jngu naxinanda mo ko xi makjainre ngat'a tse'e Cristo. Je xinkjin Na'enchana kuán tsi'u. ²⁰Jun jo = ni jngu ni'ya xi tjimanda. 'Ba nchja chinga apóstol ko nchja chinga profeta nga'nde ña tjimandasun ni'yo. 'Ba Jesucristo = xi ndiojo xi tjinngire xjo ni'yo. ²¹Ngajinre Cristo tu jngu tjima ni'yo 'ba 'ñu tjis'e. 'Ba tibisetjen nga tjima jngu ninga tseje ngat'are Cristo. ²²Jngu mako Cristo 'ba 'batsa'en ko jun xi bi judío tjimajinnu nga'nde ña tjinñaya Isennixtjintsjere Na'enchana.

3 Kui kjuā an Pablo tekjiyaña nduya ngat'a tsa'exat'a_řa Cristo Jesús nga tsikja'axtiuyā_nuu jun xi bi judío en ndare kui. ²'Yañu nga Na'enchana kitsjanā xabi nga tu kjuanda tsojon, nga kue'e_nuu nijmi ngat'are kjuandare kui. ³Yakutsejen = nā mé = xi 'mo 'ejña nixtjin kuatse jan, jotsa'en je kitsi'induchi_nuu. ⁴'Ba nga k'uexkiyo xujunbi, kuankjinnu mé = xi 'biā ngat'are xi 'mo kis'ejña ngat'are Cristo.

⁵Xi bi kik'inyare xuta xi kis'e kuankjin nu jan. Tunga nganda'e Isennixtjintsjere Na'enchana je yakutsejenre apóstol tsjere ko nchja chinga profetare kibiu. ⁶'Ba kibi = xi 'mo kis'ejña tsakaiñu: ngat'are en ndare Jesucristo xuta xi bi judío 'ba = nde sakure ngayéje xi sja Na'enchana, 'ba nde tu jngu yojo ma ngajinre Cristo, 'ba nde sakut'are ngayéje xi ja'ba kitsu Na'enchana nga sjare xuta xi tse'e ngat'are Cristo Jesús.

⁷'Ba Na'enchana kitsja xana nga sikja'axtiuyaa en ndabi. 'Ba tjin kjuandare Na'enchana xi kitsa'ena, 'ba 'ba tjin kjuañure Na'enchana xi titsa'exajinna. ⁸'Ba an = ña xi ngisa ichi ngisa ngajinre ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana. Tunga kitsa'e = nā kjuandabi nga tetsikja'axtiuyaa ngajinre xuta xi bi judío kjuandare Cristo xi tu'yá mankjinkjinkjinre.

⁹'Ba kis'enenā nga k'uejñatsijaan jót-sa'en ti'betjusun mé = xi 'mo 'ejña nixtjin kuatse jan Na'enchana xi kitsa'en ngayéje xi tjin. ¹⁰'Ba 'batsa'en ngat'are xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo tis'ejñatsejen nganda'e jó tjin kuya kjuankjin kakun tjinre Na'enchana. Tis'ejñatsejen ngixkun xi tjinre xa ko xi tjinre kjuañu ngank'aa.

¹¹Xi ja'ba je nda'e 'endani Na'enchana ka'nda nixtjin kuatse jan 'ba ngat'are Na'enna Jesucristo je kitsik'etjusun kibiu nganda'e. ¹²Ngat'a tu jngu ma ko Cristo 'ba ngat'a makjainna ngat'a tse'e, bi nde makunnina nga fechut'atiña_řa Na'enchana ngat'a be = re takuan nga nda skjebetjona. ¹³'Bamani, temi'a_nuu nga bi nikje_řu kakún ngat'are nga tefa'aa kjuanima tu kjuanda tsojon. Ngat'a nga tefa'aa kjuanima, kio = tjindibanire nga tisakunu kjuaje.

¹⁴Kui = kjuā basenkunch'inñaa ngixkun Na'enchana. ¹⁵Xi tsjare ja'enre ngatsi'i xi ki'ndire mani, xi tjindu ngank'aa ko xi tjindu ngasun'ndio. ¹⁶Mi'a_řa nga Isennixtjintsjere ngatatsja nga'ñunu jo tjin kjuajere xi 'ñu tse, tuxi s'enire nga'ñu inimanu, ¹⁷'ba tuxi Cristo ngat'ejñajinni inimanu tu ngat'are nga makjainnu. 'Ba ngatjinanga jamanu ngajin kjuanimejen 'ba kixi tinyo, ¹⁸tuxi 'batsa'en ngatjas'enu nga'ñu nga ñatjen kuankjinnu ko ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana jó kji'i teya 'ba nduju 'ba nanga 'ba nk'a kjuanimejenre Cristo. ¹⁹Mejénna nga xio kjuanimejenre Cristo, xi fa'axtiunere nga ko mare xi mankjinna, tuxi 'batsa'en ngatjamañu jofatsa'en mejénre Na'enchana.

²⁰Ngatanichjire Na'enchana xi ngisa ts'axtiu mare ña'an nga ko mare xi chja'a_řa asa xi nikja'etsjan, ngat'are kjuañure xi tsa'exa ngajinna. ²¹Kui xi ngantsjai nixtjin ngatasakure kjuaje ngat'are Cristo Jesús 'ba ngat'are xi mak-

jainre ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo ko ntjere xi sa'e ndiba. 'Ba ngatjama.

4 'Bamani, an xi tekjiyaa nduya ngat'a tetsa'exat'a_{ra} Na'enna Jesucristo te'bets'a_{nuu} nga kixi tangiko yojonu, jotsa'en tjinni nga sa'en xuta xi Na'enchana kinchjare. Ngat'a Na'enchana kinchjanu. ²Nima 'naxjo yojonu 'ba ngatjas'enu kjuanima kakún. Ngatjas'enu kjuatsejnda 'ba ngatakakokañanu xingiu tu ngat'are kjuanimejen xi tijña ngajinnu. ³T'ene_{ru} yojonu nga tu jngu ngatjamantsjo ko xingiu, jotsa'en tsja ndiyanu Isennixtjintsjere Na'enchana, tuxi tu jngu kuetsubañu ko kjuaxiu.

⁴Ngatsi'a tu jngu yojo = maña, ndekuini Isennixtjin tjinna, 'ba kjinukjua = na ngayeje nga tu jngu sa xi xuya_{ra}. ⁵Jngu mani Na'en, tu jngu sani kjuamakjain, 'ba tu jngu sani kjuasatenda. ⁶Jngu mani Na'enchana xi Na'enna mani ngatsi'a, xi batexuma tsi'ina 'ba tsa'exajin tsi'ina 'ba tijñajin tsi'ina.

⁷Tunga nga jngua jngua ja kisaku ja kisaku = na kjuanda jotsa'en kitsika'bina Cristo. ⁸Kui kjua 'batsa'en kua'indut'ani enre Na'enchana:

Nga tsijin ngank'aa, kiko nkjin xi 'endu'ñu,

'ba xutare kisakure mé = xi kika'ere.

⁹'Ba ¿mé = xi tsunire nga tsijin? Ngu tsunire nga tjun jendejen 'nda t'anangiu.

¹⁰'Ba xi jendejen, kui xi nde tsijin ngani ngisa ts'axtiure ngank'aa, tuxi k'uejñajinnire 'ba ko kjuatexumare sitsekjinkjinni ngayéje xi tjin.

¹¹'Ba kuifa ni suba kitsjare kjua'ñu nga tjin xi kuan apóstol 'ba ko profeta. 'Ba nde kitsja kjua'ñure nga tjin xi sikja'axtiuya en ndare Na'enchana, nga tjin xi sja ndiyare xi makjainre ngat'a tse'e kui 'ba nga tjin xi kuakuya ion. ¹²'Ba 'batsa'en kitsik'endunda xi makjainre ngat'a tse'e kui, tuxi sa'exat'anire 'ba

tuxi sakunga'ñu ngisanire yojore Cristo, ¹³ka'nda nga kjuecha nga tu jngu kuan ngatsi'a ngat'are mé = xi makjainna 'ba ngat'are mé = xi 'ya ngat'are Ki'ndire Na'enchana. 'Ba 'batsa'en kuacha joni xuta xi je tjinre kjuafa'etsjen ka'nda nga kuanqusunkua Cristo nga tjiingua 'ba nimé nde chaja ngisanina.

¹⁴'Ba bi nde kuanña joni tsajmi xi fiko i fiko jan ntjo, joni nisti ki'ndi xi tsisinre tume xi bakuya xuta 'ba ta'a tsjengire kjuamañare xuta ndesu xi mangisjai jótsa'en 'bonachare xuta. ¹⁵Tusa xuba nijmia xi kjuakixi ngat'a nimejénña xingia, 'ba 'batsa'en kuacha ngajinre Cristo xi nindaku yojo. ¹⁶'Ba ngat'are kui ngayéje yojo tu jngu ma sa, 'ba nda tsuba'ñu xinkjin ngayéje ka'a xi tjinre. 'Ba tsa ngayéje ka'a nda inyatsa'exa, ngayéje yojo ngisa = nda kuacha 'ba saku nga'ñure nga tjindujin kjuanimejen.

¹⁷Kui kjua 'ba xinni_{nuu} 'ba nga ko ja'enre Na'enna Jesús tebe'e_{nuu} nijmi nga bi nde 'batsa'en betsubañu jotsa'en tjindu xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enna, xi tuxkia tsajmi tsikja'etsjen. ¹⁸Kui tu tijñu kjuafa'etsjenre 'ba tjindut'axinre kjuabenichun xi tsja Na'enchana, ngat'a kitsitaja = inimare 'ba bi nde mankjinnire xi tse'e Na'enchana. ¹⁹Bi nde tjinnire kjuasuba, 'ba je = kitsingantsjare yojore ngat'are xi ch'o. Bi nde 'bech'onire yojore nga tsa'en ngayéje kuya je xi tsijndi ngixkun Na'enchana.

²⁰Tunga jun, bi kui xi kisakuyanu ngat'are Cristo, nga 'ba si'on. ²¹Ngat'a je kjinu'yo ngat'are Cristo 'ba kisakuyanu xi tse'e, ngat'a xi kjuakixi = tijña ngajinre Jesús. ²²T'ejñat'axiun jotsa'en tsiketsubo nixtjin kuatse jan. 'Ba nde t'ejñat'axiun inima chinganu xi kitsa'en je xi kjinikjekjua tu ngat'are xi kuat-sjanu nga kis'ejñunu. ²³Tjinnere nga sixatse ngañu inimanu ko kjuafa'et-

sjennu. ²⁴Tixatsio yojonu joni tsa najñu xatse chojo. Ngat'a Na'enchana kitsix-atse ngani inimanu, tuxi kuanñu jo kji'i kui, jotsa'en kixi 'ba tsje kjuakixire.

²⁵'Bamani, bi nde en ndesu nukjuañu. Tusa en kixi chuko xingiu, ngat'a tu jngu yojo = maña ngatsi'a. ²⁶Nga kuastinu, bi je ño'on nga kua'e'ndio nga kjuastibiu kuatexumanu. Bi nisti_ru yojonu ba'a nixtjin, ²⁷ninga bi ba'e'nde_ru chanayiu. ²⁸Xi tsa'en cheje bi nde ngatatsa'en ngisani. Tusa ngatatsa'exa 'ba ngatat-sichjen ntsja nga sa'en mé = xi nda, tuxi 'batsa'en kuan kuasekoni xuta xi machjenre tume tsajminu.

²⁹Nimé en ch'o tsu ngat'etju nd-su'bo. Tusa chuba nijmiu en xi nda tsu xi sjare nga'ñu xi machjenre xuta, tuxi sakunire kjuachikunta'en xuta xi kjuint'e ennu. ³⁰Tumé ño'on xi sibare Isennixtjintsjere Na'enchana. Kui xi kitsa'enu tuxi xianire nga jun xutare Na'enchana kuon nga kjua'e nixtjin nga k'uangikjiun. ³¹'Naxjejin yojo inimanu kjuasticha, ko kjuakjon 'ba ko kjuastijndo. Bi nukjuasi'o, bi ch'o 'mi_ru xingiu, 'ba bi ch'o niko xingiu ngat'are tume tsajminu. ³²Tusa nda tikokaño xingiu 'ba ngatjas'enu kjuanima kakun. Tichat'a_ru xingiu jotsa'en Na'enchana kitsichat'anu ngat'are Cristo.

5 'Bamani, chjungu_ru Na'enchana, ngat'a ki'ndire xi 'ñu tsimején kuon. ²'Ba nde tsa'en timejénntsjo xingiu jotsa'en kitsimejénna Cristo. Xi kitsja yojore nga k'enntjai ngat'ana, joni jngu chje xi nda jen xi kjiningantsjare Na'enchana.

³Jun xuta tsjere Na'enchana kuon. Kui kjua bi 'batjinni nga k'uaxki ngat'anu ngat'are kjuachajngi, tumeñu xi jndi ngixkun Na'enchana, asa nga mejénnu s'enu xi tjinre xuta xi yak'a. ⁴Bi en xi ch'otsu nukjuo, ninga en chikun, ninga en ska, ngat'a bi chjire kibi. Tusa kjuanda ta'e_ru Na'enchana. ⁵Ngat'a

'lyañu nga xi tsa'en kjuachajngi 'ba ko xi tsa'en xi tsijndi ngixkun Na'enchana 'ba nga ko xi mejénre s'ere xi tjinre xuta xi yak'a, kui xi bi kuan kjua'as'en ña batexuma Cristo ko Na'enchana. Xi mejénre s'ere xi tjinre xuta xi yak'a, kui xi tsa'ex-at'are kja'e na'en xi bi Na'enchana.

⁶Bi ba'e'ndio nga tjin xi k'onachanu ko en xi tsajainre ndiyare, ngat'a ngat'are kibi kjuastire Na'enchana ndibanere xuta xi bi tsik'etjusun enre. ⁷Kui kjua bi kio ningajinkoñu yojonu xi 'ba inyatsa'en.

⁸Ngat'a nixtjin kuatse jan tsiket-suba = ñú ña jñu, tunga nganda'e tu jngu je mo ko Na'enna Jesús 'ba ña tsejen je tetsubo. Kui kjua tetsubañu jotsa'en tjinni nga k'uendu xi tjindu ña tsejen. ⁹'Ba kionga tetsuba ña tsejen, kui xi tsa'en nga ña'an xi nda, xi tsje 'ba xi kixi. ¹⁰Tinyisjo xi matsjare Na'enchana. ¹¹'Ba bi ningujeko yojonu xuta xi tjindu ña jñu nga tsa'en xi tumé chjire. Tusa t'ejñatsijon kibi jun. ¹²Ngat'a ka'nda nga nukjua kjuasuba = ngat'are xi tsa'en ña jñu xutabiu. ¹³Tunga nda = 'yare ngayéje xi tjin nga s'endutsejen ña tsejen, ¹⁴ngat'a ndi'u = xi 'bejñat-sejen tumeñu. Kui kjua 'ba tsuni jngu kjuatexuma:

Ji xi tetsjujñafe, tikja'a_ri vojori.

Tisetjenjin_ri mik'en,

'ba Cristo sitsejenri.

¹⁵'Bamani, nda chutsijon jót'sa'en temanginko yojonu. Bi 'batsa'en betsubo joni xuta chikun, tusa joni xuta nkjin kakun. ¹⁶Ti'on xi nda tume chubañu nga kuan xi si'on, ngat'a ch'o tjima nixtjin xi tetsuba nganda'e. ¹⁷Kui kjua bi tu chubá ña'anñu joni xuta chikun, tusa ngatjamankjinnu xi mejénre Na'enna nga si'on. ¹⁸Bi nich'iu yojonu, ngat'a kui kibi xi tsa'en nga ña'an tume tsajminu. Tusa Isennixtjintsjere Na'enchana ngatatsejinnu. ¹⁹'Ba chuko nijmi ko xingiu salmo ko son xi tsichjire Na'en-

chana, 'ba tijndo jotsa'en kuakuyanu Isennixtjintsjere Na'enchana. Tijndo 'ba tichji_ru Na'enchana ko ngayéje ini-manu. ²⁰ 'Ba tume yejeñu xi kuan asa xi sakunu, nga ko ja'enre Na'enna Jesu-cristo ta'entsjai_ru kjuanda Na'enchana.

²¹ Ngi 'nde ti'ankaño yojonu nga ko xingiu, ngat'a 'yakun = ñu Cristo.

²² Jun xi chjun kuon, ngisa ngi 'nde teko yojonu ngat'are xi'innu jotsa'en ngisa ngi 'nde meko yojonu ngixkun Na'enna Jesús. ²³ Ngat'a xi xi'in, kui = xi ngakure chjunre jotsa'en Cristo ngakure xi makjainre ngat'a tse'e kui. Xi mak-jainre ngat'a tse'e Cristo, kui = xi joni yojore Cristo 'ba kui = xi Cristo tsik'angi. ²⁴ Jotsa'en xi makjainre ngat'a tse'e Cristo ngisa ngi 'nde fiko yojore ngat'are kui, 'ba nde tsa'en ngisa ngi 'ndekjin ngatjiko yojore xi chjun kuán ngat'are xi'inre.

²⁵ 'Ba jun xi xi'in kuon, timijon chjunnu jotsa'en Cristo kitsimején xi makjainre ngat'are kui 'ba kitsja yojore nga tu kjuanda tse'e. ²⁶ 'Ba xuta tsjere Na'enchana kitsa'en nga ko enre kitsitsjekoni 'ba ko nanda yanejunkoni. ²⁷ Ngat'a mejénre nga xi makjainre ngat'are kui kua'na nga kjuechu ngixkun, nga bi s'ere tsajmi xi jndi ninga bi nyiyu kuakun ninga kja'e tsajmi xi 'ba ni joni kibi, tusa tsje 'ba nimé je s'ere. ²⁸ 'Ba nde 'batsa'enni xi xi'in kuán tjinnere nga simején chjunre, jotsa'en tsimején yojore kui. Xi tsimején chjunre, kui xi tsimején yojore. ²⁹ Ngat'a tsajain xi tonre yojore. Tusa tsjare xi chine 'ba tsikuenda, jo tsiko Cristo xi makjainre ngat'are kui. ³⁰ Ngat'a xki ka'a yojo xi tjinre yojore Cristo, kuiña ña.

³¹ "Kui kjua xuta xi'in k'uejñani xi-chare 'ba k'uejñako chjunre, 'ba tu jngu yojo kuan ngojó." ³² Kibi = xi 'mo 'ba 'ñu nanga. Tunga tu ngat'are Cristo sani 'ba ngat'are xi makjainre ngat'are kui tench-

jaa nga 'ba texian. ³³ Tunga ngat'anu ngayeje, 'ba xin_nuu xi xi'in kuon nga nga jngu jnguu tjinnere nga simijíon chjunnu jotsa'en nimijíon yojonu. 'Ba xi chjun kuán, ngatjabekun xi'inre.

6 'Ba jun xi ki'ndi nisti kuon, tasen ñojon_ru enre xichanu ngat'a Na'enna Jesús = tse'e_ru. Ngat'a ki = biu xi kixi tjin nga 'ba si'on. ² Ngajinre kjuatexumo, kui = kibi xi tjun tsu ngat'are kjuanda xi Na'enchana sjare xi sik'etjusun enre: "Chakuin na'enri ko nari, ³ meni nda kuenini 'ba tsé kuanri nga'e ngasun'ndio."

⁴ 'Ba jun xi na'en kuon, bi ts'en niko ki'ndinu xi sa'en nga kuastire. Tusa taku ndiya_ru nga sicho 'ba takuya_ru xi tse'e Na'enchana.

⁵ 'Ba jun xi chu'nda kuon, nt'e ti'on yojonu ngat'are xi nainu nga'e ngasun'ndio. Chakun 'ba tikuncho 'ba ngayéje ini-manu ti'axat'a_ru, joni tsa Cristo teña'axat'a_ru. ⁶ 'Ba 'ba ti'anntsjo, bi tu kionga tikutsejen'anu, tsa tuxi nda skueninu. Tusa ti'on joni chu'ndare Cristo xi ngayéje inimare tsik'etjusun xi mejénre Na'enchana. ⁷ Ngayéje inimanu ti'axo joni tsa Na'enna Jesús teña'axat'a_ru 'ba bi joni tsa tuxkia xuta. ⁸ Ngat'a 'yañu nga Na'enchana sja ngojo nganire xi nda kitsa'en nga jngu jngu xuta, ninga chu'nda asa bi chu'nda.

⁹ 'Ba jun xi nai tji'minu, 'ba nde tsa'en nda tiko chu'ndanu. Bi chjutiko. Ngat'a 'yañu nga jun ko kui tu jngu Nainu xi tijña ngank'aa 'ba kui bi kabi tsiko xuta.

¹⁰ 'Ba xi fet'ani nts'ia, ngat'a tu jngu mo ko Na'enna Jesucristo, ta'e nga'ñu ru yojonu ko nga'ñure kui xi 'ñu je. ¹¹ Joni jngu chasoldadu xi banda yojore nga kjan, 'batjo yojonu ko xi tsja Na'enchana, meni nga 'ñu tetsubañu nga kjuendibanenu kjuamañare chanayiu. ¹² Ngat'a bi xuta ngasun'nde xi temixk-jankua, tusa xi batexuma, xi tjinre xa, ko xi tjinre kjua'ñu ngasun'nde

jñubi, 'ba ko isennixtjin ch'okun xi tjin ngank'aa. ¹³Kui kjua 'batsa'en tjandañu yojonu joni chasoldadu xi Na'enchana kitsja yejere xi kue'ñukoni yojore, tuxi xukjuaninu nga kjua'e nixtjin nga kuixk-jankonu. 'Ba nga je tjinda yejenu yojonu, kixi tino.

¹⁴'Bamani, kixi tetsubo tsu'ba. Xi kjuakixi t'ekjo ndayanu 'ba ko kjuatsje tja'moñu nisinnu. ¹⁵'Ba joni jnde, tjayo kjuaxiu xi ndibanni en ndare Na'enchana, tuxi kuetsubandantsjaiñu nga sikja'axtiuyo en ndabi. ¹⁶'Ba joni escudo, 'ñu ngatjamakjainntsjinu, tuxi 'batsa'en kuan sik'oyañu ngayéje flecha xi titi xi kanikja'a chanayiu. ¹⁷T'ejintakun nga Na'enchana kitsik'anginu, 'ba 'batsa'en t'eyo nindakú joni jngu casco. 'Ba ndubo enre Na'enchana xi joni espada xi tsja_nuu Isennixtjintsjere Na'enchana.

¹⁸Chukontsjo Na'enchana jotsa'en sja ndiyanu Isennixtjintsjere. Chuko 'ba chja'a_ru mé= xi machjenu. Tetsubakun 'ba bi nikje_ru kakún nga xuko ngat'are ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e kui.

¹⁹'Ba nde chuko Na'enchana ngat'ana 'ba chja'a_ru nga ngatatsjana en xi kuinchjaa, tuxi ko kjua'ñu kuinchjaña nga xinyaa xi 'mo kis'ejña nixtjin ku-atse jan, xi je ti'bejñatsejen en ndare Na'enchana nganda'e. ²⁰'Ba ngat'are ion tekjiyaa nduya an xi nchja ngojore Na'enchana. Chuko Na'enchana ngat'ana, tuxi ko kjua'ñu kuinchjaña nga sikja'axtiuyaa enre, jotsa'en tjinni nga sa'aan.

²¹Mejéñna nga 'ba nde xio jun ngayeje jót'sa'en tejña 'ba mé= xi tetsa'aan. Tíquico, nts'ia xi 'ñu tsimijaan 'ba xi nda titsa'exat'are Na'enna Jesús, kui kue'enu nijmi ngayéje kibiú. ²²Kui= kjua tet-sikasenni_nuu, tuxi xiañu ngat'a tsajain 'ba tuxi sákuninu kjua'ñukakun.

²³Na'enchana ko Na'enna Jesucristo ngatatsjare nts'ia kjuaxiu ko kjuanimejen, tuxi ngisa nda ngatjamakjain ngisanire. ²⁴'Ba nde kjuandare Na'enchana ngat'ejñainre ngatsi'i xi tsimején Na'enna Jesucristo ko kjuanimejen xi bi fe.

*Xujun si kitsikasenre Pablo xuta xi
makjainre ngat'a tse'e Jesucristo
xi tjindu naxinanda Filipos*

FILIPENSES

1 An, Pablo, 'ba ko Timoteo, jin xi teña'axat'a_{ri} Jesucristo, tenikasenri xujunbi ngatsi'i xuta tsjere Na'enna xi tjin naxinanda Filipos, xi tujngu tjinduko Jesucristo, nga ko nchja ngakure ninga 'ba ko nchja xi baseko.

² Nga Na'enchana 'ba Na'enna Jesucristo ngatatsjanu kjuandare 'ba kjuaxiure ngajin inimanu.

³ Ngantsjai nga fa'etsjenna ngat'anu, tsja_{ra} kjuanda Na'enchana. ⁴ Ba ngantsjai nga 'bets'antjai tsi'i_{nuu} jun, matsjana nga 'ba tsa'aan. ⁵ Ngat'a ñatjen teña'axat'a_{ra} en ndare Jesucristo, 'nda nixtjin nga titjun kuakjainninu 'ba ka'nda nganda'e. ⁶ Ba bere takuaan nga Na'enchana xi 'etuts'inre nga kitsa'en ngajinnu xa xi nda, 'ba kui xi nda kueko nduju = ka'nda nixtjin nga kjuae ngani Jesucristo.

⁷ Ba nda tjin ngat'ana nga 'batsa'en tsikja'etsjian ngat'anu ngatsi'u, ngat'a ngajin inimana tetsubajiun. Ngat'a ndekuini kjuandare Na'enchana xi techjubekonuu ninga tsa nduya tekjiyaa, 'ba ninga tsa ngixkun xutaxa tetsikjanntjaa 'ba tetsikixiyaa en ndare Jesucristo. ⁸ Ngat'a Na'enchana be = jo tsa'en fa'etsjenna ngat'anu ngatsi'u nga tjo tsa'ennu ko kjuanimejenre Jesucristo xi tijñajinna.

⁹ Ba 'bitsa'en 'bets'antjai_{nuu} jun: nga Na'enchana janda 'ñu ngatatsije ngisa kjuanimejennu ko kjuafa'etsjen xi kixi 'ba ko kjuamankjin xi nda. ¹⁰ Meni nga kuan xja'ajinñu mé = xi nda 'ba tuxi tsje kuetsubañu 'ba tumé xi skanejeñu nixtjin nga kjuae ngani Cristo. ¹¹ Kui nixtjinbiu kuakutsejen nkjin kuya tsajmi xi

nda xi kjiño'on tu ngat'are Jesucristo, tuxi 'batsa'en s'ejñatsejenni kjuajere ko kjuanichjire Na'enchana.

¹² Jun nts'ia xi tsimejenna, mejenna nga xio mé = xi tu kuata'aan nga'e, kui = biu kitsja nga'ñu ngisa nga kijinduju en ndare Jesucristo. ¹³ Ngat'a ngatsi'i chasoldadure xuta titjun ko ngatsi'i xuta xi yak'a je tsabe nga tu ngat'are Cristo nga kjiyaa nduya. ¹⁴ Kui kjuae nga nduya tekjiyaa, mején ngatsi'i nts'ia ngisa inyasaku nga'ñure nga inyatsikja'axtiuya en ndare Na'enchana nga bi inyatsakjun.

¹⁵ Kjuakixi = nga tjin xuta xi tsikja'axtiuya en ndare Cristo ngat'a maxinre ngat'a tsa'an 'ba mejénre k'uejñatitjunna. Tunga tjin = yak'a xi inyatsikja'axtiuya nga ko ngayéje inimare.

¹⁶ Kui xutabiu inyatsikja'axtiuya enre Na'enchana ngat'a tjinre kjuanimejen 'ba be nga kjiya nga'e tuxi sikjanntjaiña 'ba sikixiyaña en ndare Na'enchana. ¹⁷ Tunga xuta xi yak'a, inyatsikja'axtiuya ngat'are Jesucristo nga tu kjuanda tse'e. Bi kjuakixini nga 'ba inyatsa'en, tu ngisa = mejénre nga saku ngisana kjuanima nga nduya tekjiyaa.

¹⁸ Tunga bi kuenda tsa'aan. Nisi = tjin xi tu 'ba inyatsa'en sa asa ko ngayéje inimare, tunga tojo tifa'axtiuya en ndare Cristo, 'ba kui = xi tsja = mana. 'Ba 'ñu s'engisana kjuatsja.

¹⁹ Ngat'a 'be = ña nga ngayéje xi temata'aan nga'e, kui xi sa'en nga sik'angina tu ngat'are nga te'bets'antjainuu 'ba nga ko Isennixtjintsjere Jesucristo tibasekona. ²⁰ Ba jotsa'en 'ñu mejenna 'ba tekuyaa nga niñajanni sakuna kjuasuba. Tunga ko ngayéje kjuañukakun nganda'e joni ngantsjai xiare kjuajere Cristo ngat'are mé = xi tjimata'en yojona, ninga tsa tejñakuan asa tsa je 'eyaa.

²¹ Xi ngat'a tsa'an, tsa tejñakuan, tejñakunña ngat'are Cristo. 'Ba tsa kueyaa, tu ngisa = sa'ensaan. ²² Tunga

tša kuatejñakun ngisaa nga'e ngasun'ndebebi 'ba kuan kuiko nduju ngisaa xa xi kika'ena, ngu bi 'biá mé = xi skja'aji-an. ²³ Ngat'a nga masenre ngojó tsajmibi tesenyaa. Jngu ka'ani, mejéna k'uejñaa ngasun'ndebebi nga kuikatejñaa ko Cristo, ngat'a ngisa = 'ñu nda tjin ngat'a tsa'an. ²⁴ Tunga xi ngijngu ka'a nde, 'ñu = machjen ngisa nga kuatejñakun ngisaa nga tu kjuandanu. ²⁵ 'Ba ngat'a bere takuaan kibi, kui kjuá 'beña nga kuatejñakun ngisaa 'ba nga kuatejñajin ngisa_nuu ngatsi'u, tuxi 'ñu s'ejin ngisaninu 'ba tuxi tsja s'eninu nga makjainnu. ²⁶ 'Ba 'batsa'en, s'engisanu kjuakixi nga sichji_ru Cristo Jesús ngat'a tse'e mé = xi tu kitsa'en ngat'a tsa'an kionga kjuachu-jin ngani_nuu.

²⁷ Ngu tu kui sani kibi: tetsubo jotsa'en bakuyana en ndare Cristo. Tša kjuikutsejen_nuu, skueñaá jótša'en tetsubo. 'Ba tša kjin tejñaa, quint'ia en ngat'anu, nga kixi tenyo, nga nde-jnguni kjuafa'etsjennu, 'ba nga jngu ño'on yojonu nga ñatjen temixkjanntjo ngat'a tse'e kjuamakjain xi bakuya en ndare Na'enchana, ²⁸ 'ba nga niñajanni tekun_ru xi stikenu. Ngu kibi = chubare xi baku nga sichaja xutabiu, tunga jun k'uangiu ngat'a Na'enchana sik'anginu. ²⁹ Ngu xi kitsa'enu ngat'are Cristo bi tu nga kuakjainnu ngat'a tse'e kui, 'ba = nde nga xjo'o kjuanima ngat'are kui. ³⁰ Ngat'a jun 'ba = nde temixkjanntjo ngat'are Cristo nganda'e joni an. Kji'yañu jotsa'en kiskjanntjaa ngat'are Cristo 'ba nganda'e tenu'yañu nga tojo tetsikjanntjai ngisaa.

2 'Bamani, ngat'are Cristo tisakuna kjuá'ñu, 'ba kjuanimejen xi tijñajinna titsjana kjuá'ñukakun, 'ba Isen-nixtjintsjere Na'enna jngu titsa'enna, 'ba nda nikuenda 'ba fa'animana xingia. ² Kui = kjuañu tijngu kjuatsjana. Tu jngu kjuafa'etsjen ngatjas'enu, tu jngu kjuanimejen, 'ba tu jngu ti'on inimanu

'ba ko kakún. ³ Tumé ño'on tša tuxi si'an-ni_ru xingiu asa tuxi nk'a kjui'noxjeñu yojonu. Tu ngisa = tji'noxjenimo yojonu 'ba tikja'etsjion nga xuta xi yak'a ngisa = chjire tu'bani ko jun. ⁴ Ni'yá ngatatsikja'etsjen xi tu kjuanda tse'e. Tusa ngata-mangisjai kjuanda tse'e xi yak'a.

⁵ 'Ba = nde tša'en ngatja'etsjennu jotsa'en kitsikja'etsjen Jesucristo.

⁶ Kui ninga tša mangusun ko Na'enchana, bi kibi xi on ye'ere kakun.

⁷ Tusa kui 'echjonre vojore mé = xi tse'e, 'ba kitsa'en vojore joni jngu chu'nda, 'ba ja'etsa'en vojore joni tuxkia xuta ngasun'ndebebi.

'Ba tsaka'a isenre xuta ngasun'ndebebi,

⁸ ts'axjenima tajngu vojore,

'ba nt'e kitsa'en ka'nda kjuabeya, ka'nda nga kjinik'ent'a kru.

⁹ Kui = kjuañu Na'enchana kitsjanire jngu nga'nde xi 'ñu nk'a, 'ba kitsjare jngu ja'en xi 'nu chjire, xi ngisa 'ñu je tu'bani ko ngayéje ja'en xi yak'a,

¹⁰ tuxi kionga kinu'yani ja'enre Jesús, kuinyakunch'in tsi'i xi tjin ngank'aa ko ngasun'ndebebi 'ba ko ngi nangiu.

¹¹ 'Ba ngatsi'i xi tjin sikixiya

nga Jesucristo xi Na'enna, tuxi sakunire kjuaje Na'enchana.

¹² 'Bamani jun nts'ia xi tsimijaan, jotsa'en kjinik'etjusunntsjanuu nga tsakatejñajin_nuu, 'ba bi tša tu kionga tsakatejñajin_nuu, ngisa = nda tik'etjusunnuu nganda'e nga kjin tejñaa_nuu. Takutsijon jo tša'en tetsubo nga je ts'angiu 'ba ngatjas'enu kjuakuncha. ¹³ Ngat'a Na'enchana titsa'en xare ngajinnu, tuxi kuamejénninu 'ba sik'etjusunñu mé = xi nda, jotsa'en matsjare Na'enchana.

¹⁴ Tša tjin mé = xi si'on, bi mastinu nga 'ba ño'on 'ba bi chjutiu, ¹⁵ tuxi ni'yá sakujinnire ngat'anu tume jeñu. Jun xi ki'ndire Na'enchana kuon tjin-

nere nga tsje tetsubajin_ru xuta ch'okun xi tjin nixtjin nganda'e. Ngatamatsijon ngajinre xutabiu joni niñu xi matsejen ngajñu, ¹⁶ngat'a nda tenyajiun en xi tsjare kjuabenichun xuta. Tsa 'ba si'on, tsja s'ena nixtjin nga kjuale ngani Cristo. Ngat'a kio xiare nga bi tu kjuatjo tsakajmia 'ba kitsa'exajin_nuu.

¹⁷Kjuamakjainnu jo = ni chje xi ba'e_ru Na'enchana. 'Ba tsa kjuinik'enna nga'e, an xi kjuechumaã joni chje xi sijngut'a chje xi ba'e_ru Na'enchana. Tunga tsja s'ena ninga 'ba kuata'aan, 'ba ñatjen tsitsjaã kjuatsjabi ko ngatsi'u. ¹⁸'Ba nde 'batsa'en ngatamatsjanu, 'ba ñatjen titsjo kjuatsjanu ko an.

¹⁹Ngat'are Na'enna Jesús tekuyaa nga xati sikasenkun_nuu Timoteo, tuxi tsja s'enina nga kuint'ia en ngat'a tsojon. ²⁰Tsajain ngisana ngijngu joni kui, xi 'ba fa tsa'en tsikja'etsjen joni an 'ba xi ñu mafore ngat'a tsojon. ²¹Ngat'a ngatsi'i xuta mangisjai xi tu kjuanda tse'e 'ba bi kjuanda xi tse'e Jesucristo. ²²Tunga je 'yo jót'sa'en Timoteo, 'ba jót'sa'en tita'exakonã nga titsikja'axtiuyakonã en ndare Jesucristo, joni jngu ki'ndi xi tibaseko na'enre. ²³'Bamani tekuyaa nga ta'a sikasenkun_nuu kui kionga je skuiã jó s'e kjuana. ²⁴'Ba tekunra Na'enna nga an fa suba kjuikunxati_nuu kio.

²⁵Tunga nganda'e tetsikja'etsjia en ngat'a tjinne nga sikasenkun ngani_nuu nts'ia Epafrodito. Kui xi tita'exakonã 'ba tikjanntjaikonã ngat'are Cristo. Kui xi kjinikasennu, tuxi kuasekonina nga sa'en mé = xi machjena. ²⁶Ñu mejénre nga skue nganinu 'ba ñu timafore ngat'a jun kjinu'yo nga kisatechi'in. ²⁷'Ba kjuakixi = nga 'ñu kisatechi'in 'ba je mején k'en tsakaiñu. Tunga Na'enchana ja'animare ngat'are kui 'ba kitsinda. 'Ba bi tu kui tajngu, 'ba = nde an ja'animarã Na'enchana, tuxi bi 'ñu s'engisani-na kjuaba.

²⁸Kui = kjuañu mejénina sikasenkunxatini_nuu, tuxi tsja s'e nganinu nga xia ngañu 'ba tuxi bi nde 'ñu ba s'enina. ²⁹Ngat'are Na'enna chja'atjo ko 'ñu tsé kjuatsja Epafrodito. Timijón xuta xi 'batsa'en joni kui. ³⁰Ngat'a ngat'are xare Cristo nga je mején k'en tsakaiñu. Kui kistsjare yojore xabi ninga tsa kueyantjai, tuxi sijnguni xa xi chaja ngisa nga si'on ngat'a tsa'an.

3 'Bamani nts'ia xi tsimijaan, ngat-jamatsjanu ngat'are Na'enna Jesucristo. Bi tifere takuaan nga ndekui nde mani mé = xi tetsi'indaa, ngat'a kibi = xi basekonu.

²Tikuendo yojonu ngat'are xuta ch'okun xi je 'yo, xuta xi ch'o xa tsa'en, xi tuchuba batet'a yojore. ³Ngat'a xi circuncisión fa, kui xi ña'an = ña xi 'yakuan Na'enchana jotsa'en bakuyana Isennixtjintsjere, 'ba je 'naxjia yojona ngat'are Jesucristo, 'ba bi chun_ra tsajmi xi tjin nga'e ngasun'ndebi. ⁴Ninga tsa an tjinna ndiyare nga skun_ra tsajmi xi tjin nga'e ngasun'ndebi.

Bi tjin ngisa kja'e xuta xi 'ñu tjinne ndiyare nga skunre joni an tsajmi xi tjin ngasun'ndebi. ⁵Ngajinre xuta naxinanda xi tse'e Israel kitsian 'ba kjiña'anna circuncisión nga je jin nixtjin nga kitsian. Ntjere Benjamín jendibaña. Hebreo = ña 'ba ki'ndire xuta hebreo = ña. Fariseo kuã en xi 'ñu tsabekun kjuatexumare Moisés. ⁶Ñu kuakjainna kjuachingo 'ba ka'nda kitsjengike = ña xuta xi makjainre ngat'are Cristo. Tsje tsakatejñaã ngixkun Na'enchana jotsa'en bakuya kjuatexumo. 'Ba ni'yá xi ch'o tsa'en kitsik'axkina.

⁷Tunga ngayéjebiu xi 'ñu chjire ngat'ana ngasa'e, nganda'e bi tsichjira ngat'are Cristo. ⁸'Ba ka'nda ma = na nganda'e nga tumé chjire ngat'ana ngatsi'i tsajmi xi tjin, ngat'a je 'bia ngat'are Jesucristo xi Na'enna. 'Ba

kui = xi ngisa 'ñu chjire tu'bani ko tume tsajminu. Ngat'are Cristo kichaja chjire ngayéje mé = xi tjinna. 'Ba ngayéje tsajmi xi tjinna jo = ni xtje mana nganda'e, tuxi sa'enña Cristo ⁹ 'ba kuajngu ña ko kui.

Nganda'e bi nde temangisjaiña tsa tse kuan ngixkun Na'enchana ngat'a tsik'etjusaan mé = xi tjit'a kjuatexumo. Tu ngat'are nga makjainna ngat'are Cristo =, 'batsa'en je = kuatsjia ngixkun Na'enchana. Nganda'e tjinna kjuatsje xi ndibanire Na'enchana tu ngat'are kjuamakjainna. ¹⁰ 'Ba xi mejénna nganda'e, mejénna nga nda skuiá Cristo 'ba tsejen kuanna kjuañu xi kitsikja'ayare. Mejénna sakut'ana kjuanima xi kisakure. 'Ba mejénna k'uaxjia yojona jotsa'en ts'axje yojore Cristo nga k'en, ¹¹ tsa kuan saku-na nga kjua'ayana ngajinre xuta xi je jesun.

¹² Bi texian tsa je kisakuna kibi, ninga tsa je xuta tsjekjin kuáan. Tunga tojo tefitjenngiña kibi tuxi sitsa'anña, ngat'a titjun Jesucristo kitsitse'ena.

¹³ Jun nts'ia xi tsimijaan, bi mana tsa je kisakuna kibi. Tunga tu jngu tsajmi xi tetsa'aan, tetsichiyajian mé = xi je ja'a 'ba te'bene ra yojona tuxi kuan kjuetchutjenngiña xi tijña ngakjaan. ¹⁴ An jo = ni jngu xuta xi tjemangatsanga chuya. Temangatsanga ka'nda nga kjuetchaa nga'nde ña fet'a ña sakuna kjuatjo. 'Ba kjuatjo xi Na'enchana sjana kui = nga tinchjana tuxi kuikatejñakoña ngank'aa tu ngat'are Jesucristo.

¹⁵ 'Ba 'bitsa'en tjinnere nga kuankjinna ngatsi'a xi 'ñu makjainna. 'Ba tsa tjin tsajmi xi kja'e tsa'en fa'etsjennu, Na'enchana k'uejñatsejennu kibi. ¹⁶ Tunga machjenna nga tojo kixi kuinyajian xi je kuánna.

¹⁷ Jun nts'ia, chutsejen ru kusunna xi jo tetsa'aan 'ba chutsejen ru kusunre xuta xi 'ba nde tsa'en inyafiko yojore jotsa'en kik'ejñakusunri. ¹⁸ Ngat'a nkjin

mani xi stike kjuanima xi ja'a Cristo t'a kru. Je nkjin ndiya 'ba xin_nuu 'ba nganda'e ka'nda ko ndaxkuan 'ba texin ngani_nuu ngat'are xutabiu. ¹⁹ Kui xi inyafi ña chaja. 'Ba tsajmi xi tsitsjare yojore, kui = xi naire. Inyamangisjai kjuaje ngajinre kjuasuba. 'Ba tu tsajmi xi tse'e ngasun'ndebi inyatsikja'etsjen.

²⁰ Tunga ña ngank'aa tsajan, ña techuya ra nga ndibajenni Na'enna Jesucristo xi sik'angina. ²¹ Kui = xi sichjen kjuañu jere nga sik'antjaiya yojo nima xi kich'a nganda'e 'ba sik'antjaiya yojona joni yojore kui xi tjinre kjuaje. Ngat'a tjinre kjuañu nga kjuatexumare ngayéje mé = xi tjin.

4 'Bamani nts'ia xi tsimijaan 'ba xi ne 'ñu mejénna skuiá, jun xi kjuatsjana 'ba xi chjina, kixi tino ngat'are Na'enna, jun xi tsimején_nuu.

² Teb'etsa ra chjun Evodia ko Síntique nga nda ngata'a ngani xinkjin tu ngat'are Na'enna. ³ 'Ba ji xi nda bisekona, te'bets'ara nga tisekue yanchjinbiu. Ngat'a nga kitsikja'axtiuyaa kio, kui yanchjinbiu xi kiskjanntjaikona en ndare Na'enchana. 'Ba nde kitsa'en Clemente 'ba ko xuta xi yak'a xi kitsa'exakona. Kui xi je titsut'a ja'enre xujun ña titsut'a ja'enre xuta xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a.

⁴ Titsjo ngantsjai ngat'are Na'enna. 'Ba xin ngani_nuu, 'Titsjo! ⁵ Ngatsi'i xuta ngatjabe nga nda inimanu. Je tijña tiña Na'enna. ⁶ Tumé nikjo. Tusa ngantsjai t'e ru nijmi Na'enchana mé = xi machjennu kionga xiuko. Chja'a ru 'ba ta'e ru kjuanda ngayeje. ⁷ 'Ba 'batsa'en Na'enchana sjanu kjuaxiure xi ngisa je, xi ni'yá mankjinre. 'Ba kui kjuaxiubiu xi sikuenda inimanu ko kjuafa'etsjennu tu ngat'are Jesucristo.

⁸ 'Ba xi fet'ani nts'ia, te'bets'a_nuu nga sikja'etsjion xi kjuakixi, xi 'yakun, xi kixi tjin, xi tsje, ko xi tsja kun, 'ba ko xi tjinre ja'en xi nda. Ngayéje xi nda 'ba ko xi ma nitsjare, kui = xi tikja'etsjion. ⁹ 'Ba janda

tik'etjusun mé= xi yakuya_nuu 'ba xi kixinya_nuu nga si'on, 'ba ko mé= xi kjinu'yo nga kinchjaa 'ba ko xi kji'yo nga kitsa'aan. 'Ba 'ba ti'on, 'ba 'bat-sa'en k'uejñajinnu Na'enchana xi tsjana kjuaxiu.

¹⁰Ne matsjana ngat'are Na'enna nga ja'etsjen nganinu ngat'ana. Kjuakixi= nga tuntsjai fa'etsjennu ngat'ana, tunga ka'nda nganda'e kisaku ndiya nganinu nga tsikisekonuu. ¹¹'Ba bi tsa texian tsa mé= xi chajana. Ngat'a je kuánnā jót'sa'en tsja batejñaa nitojo tsa'en tejñaa. ¹²'Be=ñā jotsa'en beni ngajin kjuanima 'ba=nde 'biā jotsa'en beni ngajin kjuanyina. Je kuangakona tume kjuañu, tsa kitse tjinna asa bojona, tsa 'ñu tse tjinna asa tumé tjinna. ¹³Chukjuakona tume kjuañu, ngat'a Cristo xi tsjana kjuañu. ¹⁴Tunga nda kjiñ'o'on nga tsikisekonuu kjuanimana.

¹⁵'Ba jun xutare naxinanda Filipos 'yañu kibi. Kionga 'etuts'inra nga kitsikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo nga je 'etju ngañaa nangi Macedonia, tu jun sani ngajinre ningu xi yak'a xi tsikisekonuu nga kjinikjenkonuu me xi tjinnu. ¹⁶Ka'nda nga tsakatejñaa

naxinanda Tesalónica, jó ján ndiya kjinikasennuu mé= xi kuachjena. ¹⁷Bi tsa kjuatjo xi teba'enuu temangisjaa. Tusa temangisjaa nga ngisa ngatjas'e ngisanu kjuanyina ngixkun Na'enchana.

¹⁸Je kixuntsjaa ngayéje mé= xi kjinikasennuu 'ba ka'nda tji'bangi=na nganda'e. Mé xi kjinikassenkonuu Epafrodito, kui= xi kuajngut'ani ngayéje xi machjena. Kibi jo=ni jngu chje xi ixi jen xi kjetetjo Na'enchana 'ba matsjake. ¹⁹'Ba Na'enchana xi Na'enna sjanu ngayéje mé= xi machjennu, jo tjin kjuajere, kui xi tsunire kjuanyina jere Na'enchana xi tijñajinre Jesucristo. ²⁰Na'enchana xi Naina, ngatjas'ere kjuaje ka'nda ngantsjai nixtjin! 'Ba ngatjama.

²¹Ta'e_ru kjuate'ndana ngatsi'i xi xuta tsjere Na'enchana tu ngat'are Jesucristo. Inyatsikasennu kjuate'nda nts'ia xi tjin-dukona nga'e. ²²Inyatsikasennu kjuate'nda ngatsi'i xuta tsjere Na'enna xi tjindu nga'e. 'Ba nde kui xi inyatsa'exa ndaba xuta titjun César, kui xi ngisa 'ñu inyatsikasen ngisanu kjuate'nda.

²³Ngat'ejñajinnu kjuandare Na'enna Jesucristo.

*Xujun xi kitsikasenre San Pablo xuta
xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo
xi tjindu naxinanda Colosas*

COLOSENSES

1 An, Pablo, tetsikasen_nuu xujunbi, xi jngu apóstore Jesucristo kuáan jotsa'en kuamejénre Na'enchana. An ko nts'ia Timoteo tenikasenrī xujunbi ²jun xi tetsubo naxinanda Colosas, xi xuta tsjere Na'enchana 'ba xi makjain kjuakixinu ngat'a tse'e Na'enna Jesús. Nts'ia maña tu ngat'are kui.

Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana.

³'Ba ngantsjai nga chukue Na'enchana ngat'anu, ba'e_rī kjuanda kui xi Na'enre mani Na'enna Jesucristo. ⁴Ngu je kjinu'yee en ngat'anu nga makjainnu ngat'are Cristo Jesús 'ba nga nimirjón ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana. ⁵'Ba teño'on ngat'a techuya_ru xi sjanu Na'enchana, xi tjindare ngank'aa. 'Ba je nda'e 'yañu kibi ngat'a kjinu'yañu en xi tjinre kjuakixi, xi en ndare Jesucristo.

⁶Kui en ndabi xi je echukajinkjinnu 'ba xi tifisun = ngisa ngayéje ngasun'ndio nga titsik'antjaiya kjuafa'etsjenre xuta nituña nga'ndeñu jotsa'en kitsik'antjaiya kjuafa'etsjennu 'nda nga kjinu'yo ion 'ba nda kuankjinnu jó tjinni kjuandare Na'enchana. ⁷'Ba Epafras xi tu jngu ña'axaj 'ba xi 'ñu nimején ngayeje, kui xi yakuyan enbiu. Xi 'ñu kixi tifiko xare nga tsa'exat'are Cristo nga tu kjuanda tsojon. ⁸Kui xi ye'eni nijmi ngat'are kjuanimejen xi tjin ngajinnu, xi tsja_nuu Isennixtjintsjere Na'enchana.

⁹Kui kjuañu, 'nda nixtjin nga kjinu'yee enbiu, bi nikja'ayee nga chukue Na'enchana ngat'anu. Techja'a_rī kui nga nda ngatjamankjinninu xi mejénre nga si'on, jotsa'en Isennixtjintsjere titsjanu kjuankjin kakun 'ba tibakutsejennu

ngayéje xi tse'e Na'enchana. ¹⁰Ngat'a mejénri nga 'batsa'en kuetsubo jotsa'en tjinne nga k'uendu xutare Na'enna Jesús, nga si'anntsjo xi matsjare nga si'on ngayéje kuya xa xi nda nga tu kjuanda tse'e xi yak'a, 'ba nga ngisa nda xia ngiso ngat'are Na'enchana.

¹¹'Ba nde chja'a_rī Na'enchana nga ngatatsja nga'ñunu ko kjuañure xi tjinre kjuaje, tuxi ngatjas'eninu ngayéje kjuatsejnda ko kjuañukakun xi kuachjennu. ¹²'Ba 'batsa'en tsja k'uo kakún nga kua'e_ru kjuanda Na'enchana xi tsik'endundanu tuxi sakut'aninu xi sakure xuta tsjere xi k'uendu ña tsejen. ¹³'Ba Na'enchana je kitsik'ejñandaina ngat'are kjuañure chanayi xi tjinre kjuañu ña jñu chun 'ba kitsikja'ana ña batexuma Ki'ndire xi 'ñu tsimején. ¹⁴Ngat'are Ki'ndire kis'echjintjai 'ba kjinichat'ana jena.

¹⁵'Ba Ki'ndiu xi isenre Na'enchana xi bi matsejen, 'ba kui xi tjun ngajinre ngayéje xi kjininda. ¹⁶Ngat'are Ki'ndiu kjininda ngayéje xi tjin ngank'aa ko t'anangiu, xi matsejen ko xi bi matsejen joni ngayéje kuya xi batexuma ko xi tjinre xa ko xi tjinre kjuañu. Ngat'are Ki'ndiu kjininda ngayéje xi tjin, 'ba kjininda ngayéje tuxi kuatse'eni. ¹⁷Ja'ba tjun tijña kui nga kje mandajín ngayéje xi tjin, 'ba tu ngat'are kui tsjatsa'en tjinduyeje.

¹⁸'Ba Ki'ndiu 'ba = nde ngakure ngat'are xuta xi makjainre ngat'are kui, xi joni yojore. Ki'ndiu xi ja'ba tijña 'ndani nga tuts'inre ngayéje tsajmi 'ba kui xi tjun ja'aya nganire ngajinre mik'en, meni kui tsik'ejña titjunre ngayéje xi tjin. ¹⁹Ngu Na'enchana 'batsa'en kuatsjare nga k'uejñajinkjin ngajin Cristo. ²⁰'Ba ngat'are Jesucristo = Na'enchana nda ya'a ngani ngayéje xi tjin, xi tjin t'anangiu ko xi tjin ngank'aa. Kitsja

kjuaxiu Na'enchana tu ngat'are jin xi 'esten Cristo t'a kru.

²¹ 'Ba ngat'anu jun, nganda'eñu tsiket-subat'axin_ru Na'enchana 'ba kjinikja'etsjion joni xuta xi stike nga kjiño'on xi ch'o. ²² Tunga nganda'e Na'enchana je nda ya'a nganinu tu ngat'are yojore Cristo xi kitsingantsja nga kjinik'en. 'Ba kitsa'en tuxi kjuechuñu ngixkun nga kuon xuta tsjere, xi bi jndi 'ba xi tumé je tjinre. ²³ Tunga tjinne = re nga janda kixi kuetsubo ngat'are xi makjainnu 'ba bi ba'e'ndio nga xin kuangiu. Bi minyat'axin_ru xi techuya_ru, xi titsyanu en ndare Jesucristo xi je kjinu'yo. Kui enbi xi inyas'eyanijmire jo kji'i xuta xi tjin ngasun'ndio, 'ba an Pablo 'ba nde kitsa'e xana nga sikja'axtiuyaa ion ngayeje.

²⁴ Nganda'e tsja tjinna ngat'are kjuanima xi fa'axtia ngat'anu. Ngat'a 'batsa'en tjinmajngut'a ngajin yojona kjuanima xi chaja ngisare Cristo ngat'are yojore, xi tsunire xuta xi makjainre ngat'are Kui. ²⁵ 'Ba an je kitsa'e xana nga sa'exat'a_ra xuta xi makjainre ngat'are kui, jotsa'en 'enda Na'enchana nga kitsjana xabi nga tu kjuanda tsojon, tuxi sikja'axtiuya yejeña enre.

²⁶ Tebe'eña nijmi nganda'e xi kis'e-jña'mo nganda'eñu, xi bi kis'ejñatsejenre xuta xi kis'e nixtjin kuatse jan. Tunga nganda'e je tis'ejñatsejenre xuta tsjere. ²⁷ 'Ba Na'enchana kuamejénre nga yakure xuta tsjere jót'sa'en tijña kjuanyina ko kjuaje xi kis'ejña'mo nixtjin kuatse jan. 'Ba kui xi je tijña ngajinre naxinanda xi bi judío. Ngat'a xi kis'ejña'mo tsakaiñu, kui xi Cristo xi tijña ngajinnu nganda'e, xi ngat'are kui techuya_ru nga sakunu kjuaje.

²⁸ Ngat'are Cristo te'bee nijmi. Techukoyee 'ba tebakuya_ri ngatsi'i xuta ko kjuankjin kakun xi tsjani Na'enchana, meni kuan sik'enduni ngixkun kui ngatsi'i xuta nga je

kuatsjekjin ngat'are Cristo. ²⁹ Kui = kjua 'ñu tsa'exaña 'ba tsingantsjaa yojona ngat'are xo, jotjin kjua'ñure Cristo xi je xi tita'exajinna nga titsjana kjua'ñu.

2 Ngu mejénnā nga xio jót'sa'en 'ñu tetsingantsjaa yojona ngat'are xo nga tu kjuanda tsojon, 'ba ngat'are nts'ia xi tjindu naxinanda Laodicea, 'ba ko ngat'are ngatsi'i xuta xi kje bexkuúnna. ² Mejénnā nga kui s'ere kjua'ñu kakun, 'ba nga tu jngu kjuanimejen ngatjas'ere, 'ba nga ngatakunre ngat'are xi makjainre ngat'a je niki nda = mankjainre. 'Ba 'batsa'en kuankjinre xi 'ejña'mo Na'enchana nixtjin kuatse jan, xi Cristo. ³ Ngat'a ngajinre Cristo 'mo tjindutjo ngayéje kjuafa'etsjenre ko kjuankjin kakunre Na'enchana.

⁴ Ngu 'ba xin_nuu tuxi tu'yá ngat'ejñunu nga sikjen en xi tsja tsu tunga bi kjuakixini. ⁵ Ngat'a ninga tsa bi fa an xi tejñajin_nuu, tunga kio = tijñakonu inimana. 'Ba matsja = na nga 'biā nga nda tetsubako xingiu 'ba nga kixi tenyo ngat'are kjuamakjainnu ngat'are Cristo.

⁶ Bamani, jotsa'en kuakjainnu nga Jesucristo Na'ennu kuán, 'ba nde tsa'en janda tangitjenngiu. ⁷ 'Ba nanga ngatji jamanu ngajinre Cristo 'ba ngatjamacho ngajinre ngayeje. Kixi tino ngat'are xi makjainnu, jotsa'en kisakuyan. 'Ba nde ngantsjai ta'e_ru kjuanda Na'enchana.

⁸ Tikuendo yojonu nga tu'yá ngata'bejñunu ko kjuachjine 'ba ko en ndesu xi ndibanire kjuachingare xuta 'ba ngajinre kjua'ñu xi tjin ngasun'ndio. Bi ngat'are Cristo ndibani kibi. ⁹ Ngat'a ngajin yojore Cristo = tijñajinkjin Na'enchana. ¹⁰ 'Ba jun je kuajngukjiun tu ngat'are Cristo. Kui xi batexumare ngayéje xi tjinre xa ko xi tjinre kjua'ñu.

¹¹ 'Ba 'ba nde ngajinre Cristo kuon circuncidar, nga kitsik'ejñandainu ngat'are yojonu xi kjeje. Kui circuncisiónbi ndibanire ngat'are Cristo 'ba

bi jotsa'en mare tsa'en xuta. ¹²Ngat'a nga ksatendo, kis'eyanjinkoñu Cristo 'ba ja'ayako nganinu ngajinre mik'en, ngat'a kichun_ru ngat'are kjuat'ñure Na'enchana xi kitsikja'ayako nganire Cristo ngajinre mik'en.

¹³'Ba mik'en kuon nixtjin kuatse jan tsakaiñu tu ngat'are jenu 'ba ngat'a kje majfun circuncidar nga kitsik'e-jñandainu ngat'are yojonu xi kjeje. Tunga nganda'e Na'enchana je kitsik'en-dukunkonu Cristo 'ba je kitsichat'a yejena jena. ¹⁴Kitsichajun Na'enchana xujun ña kua'indut'a kjuatexuma xi yangina 'ba xi yanejena. Ja'axin Na'enchana xujunbiu 'ba kitsikjekjua nga yat'a kru. ¹⁵'Ba ngat'are Cristo Na'enchana ja'axinre kjuat'ñure xi tjinre xa ko xi tjinre kjuat'ñu 'ba 'batsa'en kitsjare kjuasuba ngixkun xuta nga kitsa'enre t'a kru.

¹⁶Kui kjua bi ba'e'ndeñu nga tjin xi sa'ennu kjua ngat'are mé= xi chinio asa xi 'yu, asa ngat'are nixtjin nga 'naxje s'i, asa nixtjin nga kji'ijñu, asa nixtjin nga nikja'aya. ¹⁷Ngayéje kibi, kui xi tu nk'ianre sa xi jaskan ndiba. Tunga ngat'are xi kjuakixikjin, kui = xi Cristo.

¹⁸Bi ba'e'ndio nga kuanejenu xuta xi ko kjuamaña 'baxjenima yojore 'ba xi tsichjire ankjele 'ba be'e nijmi ngat'are xi matsejen tajngure. Nk'a 'baxjesuba yojore tu ngat'are mé= xi mankjninre nga'e ngasun'ndio. ¹⁹'Ba kui bi fit'are Cristo xi nindaku yojo xi tsink'a ngayéje yojo jotsa'en mejénre Na'enchana 'ba tsjare xi machjenre 'ba 'bekjo xki ka'a xi tjinre.

²⁰Ngu jun je tseyako Cristo 'ba 'batsa'en kuandainu ngat'are kjuat'ñu xi tjin ngasun'ndio. Kui kjuañu, ¿aññu tojo 'batsa'en tetsubañu jotsa'en tjindu xuta xi tse'e ngasun'ndio? ¿Áññu tojo tenik'etjusunñu kjuatexuma xi tsu xuta?

²¹Joni nga tjin xi tsu: "Bi niko, bi chinio 'ba bi chjubio tsajmibiu." ²²Tunga ngayéje kjuatexumabi xi 'batsa'en ba-

texumare 'ba bakuyare xinkjin xuta, nchja = ngat'are tsajmi xi fe nga machjen. ²³'Ba 'batsa'en kjuatexumabi nu'yare joni tsa kjuachjine xi kjuakixi, ngat'a kui xi 'benere xuta nga skuekun Na'enchana 'ba nga 'baxjenima yojore 'ba nga tsikja'a kjuanima yojore. Tunga tumé chjinire mé= xi tsu, ngat'a bi basekona nga nik'ejña kjuafa'etsjen ch'o xi ndibanire yojo jena.

3 Ngu, ngat'a je ja'ayakonu Cristo ngajinre mik'en, kui kjua tinyisjainu xi tjin ngank'aa ña tijña Cristo ngate kixire Na'enchana. ²'Ba tikja'etsjion ngat'are xi tjin ngank'aa 'ba bi xi tse'e ngasun'ndio. ³Ngat'a ngat'are xi tse'e ngasun'ndio je 'eyo 'ba nganda'e kjuabenichunnu 'mo 'bejñatjo ko Cristo ngat'are Na'enchana. ⁴'Ba Cristo = xi tsa'en nga tjinnu kjuabenichun xi kjuakixi. 'Ba nga kui kuatsejen, 'ba nde jun kuatsejenko 'ba 'ba nde sakut'anu kjuajere.

⁵Kui kjua tik'enñu ngayéje xi tse'e ngasun'ndio xi tjin ngajin inimanu. Tu'yá ngatatsa'en kjuachajngi, asa xi jndi ngixkun Na'enchana, asa xi tsu yojore xuta, asa mejénre sa'en xi ch'o tjin, asa nga 'ñu simején tsajmi xi tse'e ngasun'ndio. Xi 'ñu tsimején tsajmire ngasun'ndio titsa'exat'are na'en xi bi Na'enchana. ⁶Ngat'are kibi kjuastire Na'enchana kjuat'ene = re xuta xi bi tsik'etjusun enre. ⁷Ngu jun 'ba = kjiño'on nixtjin kuatse jan, nga tsiketsubo ngajin tsajmibiu.

⁸Tunga nganda'e, t'ejñat'axiun ngayéje tsajmibiu. T'ejñat'axiun kjuasti, kjuats'en, kjuach'o, ko en xi tsi'onre xuta, 'ba ko en xi ch'o tsu. ⁹Bi ch'onacha_ru xingiu, ngat'a jotsa'en tsiketsubo nixtjin kuatse jan, jo = ni tsa jngu najñu chingá xi je kichanikjo'o.

¹⁰Tunga jotsa'en tetsubo nganda'e, jo = ni tsa najñu xatse kichaja ngañu. Temaxatsio jo kji'i isenre Na'enchana xi tsixatse xuta xi tse'e, 'ba 'batsa'en

ngisa nda 'yangiso ngat'are kui. ¹¹ 'Ba ngajinre xuta xi je kuaxatse, bi nde kuendanire tsa griego asa judío, tsa xi kuán circuncidar asa xi bi kuán circuncidar, tsa xi xin nangire asa xi bi nda chutsejen'a, tsa chu'nda asa xuta ndai. Tu jngu sani Cristo xi kuendare 'ba kui xi tijñajin yejere xi tjin.

¹² 'Ba 'batsa'en tsu'ba jun = kuon nax-inanda xi Na'enchana kiskja'ajin 'ba xi kitsa'en xuta tsjere 'ba xi tsimején. Kui kjua chajañu joni najñu xatse ngayéje kibi. Ngatja'animanu xingiu 'ba ngatjas'enu kjuanda, 'naxjenimo yojonu, 'ba ngatjas'enu kjuant'ekjua ko kjuatsejnda. ¹³ Ngatakakonu xingiu, 'ba tichat'a_ru xingiu tsa tjin ngajinnu kjuasti. Jotsa'en nga Na'enna Jesús kitsichat'anu, 'ba nde tsa'en tichat'a_ru xingiu. ¹⁴ 'Ba nga sim-ijón xingiu, kui = xi ngisa chjire nga ko mare ngayéje tsajmi xi yak'a, ngat'a kjuanimejen kui xi 'bestinkjinnu. ¹⁵ 'Ba kjuaxiu xi tsja Cristo ngatatexuma ngajin inimanu. Ngat'a kui = kjua kinchjaninu Na'enchana, nga tu jngu yojo kuon. 'Ba ngantsjai ta'e_ru kjuanda kui.

¹⁶ Nga en ndare Cristo ngat'ejñajin-nts Jainu 'ba sa'en nga nda kuankjinnu. 'Ba takuya_ru 'ba chukoyakaño xingiu. Ta'e_ru kjuanda Na'enchana ngajin inimanu nga kuijndo salmo ko son xi tsichjire kui 'ba ko son xi Isennix-tjintsjere kuaku ndiyanu nga kuijndo. ¹⁷ 'Ba nituñare tsajmi xi si'on, tsa xubanijmiu asa tume xa xi si'on, nga koni nga ja'enre Na'enna Jesús 'ba ti'on 'ba ta'ekoni_ru kjuanda Na'enchana ngat'are Jesús.

¹⁸ Jun xi yanchjin kuon, ngisa ngi'nde teko yojonu ngixkun xi'innu, ngat'a 'ba = tsa'en tjindu xuta xi tu jngu ma ko Na'enna Jesús. ¹⁹ 'Ba jun xi xi'in kuon, timijon chjunnu 'ba bi ch'o niko.

²⁰ 'Ba jun xi ki'ndi kuon, tik'etjusun-ntsjo enre xichanu. Ngat'a kui kibi xi matsjare Na'enna Jesús. ²¹ 'Ba jun xi

na'en kuon, bi nistjindakontsjo ki'ndinu, tuxi bi kjuenire kakun.

²² 'Ba jun xi chu'nda kuon, tik'etjusun-ntsjo enre xi nainu mani nga'e ngasun'ndio. Bi tu kio sa nga tikutsejen'anu 'ba si'on, tsa tuxi nda skueninu. Tusa ngayéje inimanu 'ba ti'on, ngat'a kuncha = ñu Na'enna Jesús. ²³ 'Ba tume xa xi si'on ngayéje inimanu tik'etjusun, joni tsa Na'enna Jesús teña'axat'a_ru 'ba bi xuta. ²⁴ Ngat'a 'yañu nga 'ba nde sakut'anu xi je tjindare Na'enna Jesús nga sjare xuta xi tse'e. Ngat'a Cristo xi teña'axat'a_ru 'ba kui xi Na'ennu fa. ²⁵ Tunga xi titsa'en mé = xi bi 'batjin, kui xi sakure chjire ngat'are mé = xi titsa'en. Ngat'a bi kabi tsa'en Na'enchana ngajinre xuta.

4 'Ba jun xi nai kuon, nda ko kixi tiko chu'ndanu. Ngat'a 'yañu nga jun 'ba nde tjinnu jngu Na'en ngank'aa.

² 'Ba chukontsjo Na'enchana. Bi nikje-jndo nga kua'e_ru kjuanda. ³ 'Ba nde chuko Na'enchana ngat'aní tuxi kui nda skjex'andenini ña sikja'axtiuyee enre, tuxi k'ueyaní nijmi xi 'mo kis'e-jña ngat'are Cristo nixtjin kuatse jan tsakaiñu. Ngat'a kui = kjua kjiyaña nduya nganda'e. ⁴ 'Ba chuko Na'enchana ngat'ana tuxi nda kuan kuakutsejenña tsajmibiu, jotsa'en tjinnere nga kuinchjaa.

⁵ Nda tikja'etsjion jótsa'en mangiko yojonu ngajinre xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana, 'ba nga saku'ndenu nga si'on xi nda ngat'are xutabiu, 'ba ti'anntsjo. ⁶ 'Ba ngantsjai tsja tsa'en chubo 'ba ngatjas'ere xi nda ennu, 'ba tjinne = re xio jótsa'en singojo_ru nga jngu jngu xuta ngayeje.

⁷ 'Ba Tíquico, nts'ia xi 'ñu tsimijañ xi nda tsik'etjusun xare, xi 'ba nde titsa'exat'are Na'enna Jesús joni an, kui xi kue'enu nijmi ngat'a tsa'an jótsa'en tejñañ nga'e. ⁸ Tetsikaskenkun nuu kui tuxi xiañu jótsa'en tetsubai nga'e,

'ba tuxi kui si'ñuni kakun. ⁹'Ba tetsikasenkua Onésimo, nts'ia xi 'ñu tsimijaan xi 'ba nde nda tsik'etjusun xare 'ba xi tu jngu nanginu. Kue'e yejenu nijmi xi tjima nga'e.

¹⁰'Ba Aristarco tsikasennu kjuate'nda, xi ñatjen tetsjuyee nduya nga'e, ko Marcos xi fonts'e mani Bernabé. Je kitsa'enu en ngat'are Marcos. Nda chjubetjo tsa kjuechukunnu. ¹¹'Ba nde tetsikasennu kjuate'nda Jesús xi 'ba nde Justo 'mi. Ngajinre xuta judío tu kui sani nchjabiu xi inyatsikja'axtiuyakona en ngat'are Na'enchana 'ba jótsa'en baxumare xuta xi tse'e. 'Ba kui nchjabiu xi tsjana kjua'ñu kakun.

¹²'Ba nde tetsikasennu kjuate'nda Epafras, xi tu jngu nanginu. Xi 'ba nde tita'exat'are Cristo Jesús 'ba ngantsjai ko inimare mi'are Na'enchana ngat'anu kionga fako, tuxi kixi kuinyañu 'ba kuatsjekjinniñu 'ba singantsjakjinni ru yojonu Na'enchana nga sik'etjusun

jotsa'en mejénre kui. ¹³An = ña xi te'bia nga Epafras 'ñu titsja xare yojore nga tu kjuanda tsojon 'ba nga tu kjuanda tse'e xuta xi tjindu naxinanda Laodicea ko xi tjindu naxinanda Hierápolis.

¹⁴'Ba Lucas, chjineki xi 'ñu tsimijaan, ko Demas 'ba nde inyatsikasennu kjuate'nda.

¹⁵Ta'echi_ru kjuate'ndana nts'ia xi tjindu naxinanda Laodicea 'ba ko chjun xi Ninfas 'mi ko xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna xi mañajan ndaba. ¹⁶'Ba nga je kik'exkiyajin_ru xujunbi xingiu, 'ba nde tikasen_ru nga ngat'exkiya nts'ia xi tjindu naxinanda Laodicea. 'Ba 'ba nde t'exkiyo xujun xi kitsikasen_ra nts'ia xi tjindu Laodicea ngayeje. ¹⁷'Ba 'ba t'in_ru Arquipo: "Bi nichiyajin nga sik'etjusin xa xi kitsjari Na'enna Jesús."

¹⁸An Pablo ko ndsaa tetsi'induña kjuate'ndana. Tikja'etsjion nga nduya kjiya. Ngatjas'enu kjuandare Na'enna Jesús.

*Xujun xi tjun kitsikassenre San Pablo
xuta xi makjainre ngat'a tse'e Jesucristo
xi tjindu naxinanda Tesalónica*

1 TESALONICENSES

1 An, Pablo, ko Silvano 'ba ko Timoteo tenikasenri xujunbi jun xi makjainnu ngat'a tse'e Na'enna Jesús xi tetsubo naxinanda Tesalónica, xi tu jngu mo ko Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu.

²Ngantsjai ba'e_{ri} kjuanda Na'enchana ngat'anu ngatsi'u, 'ba 'ba nde nikja'etsjen ngat'anu nga chukue Na'enchana ngayeje. ³Bi nikjeindai nga fa'etsjenni ngat'anu ngixkun Na'enchana, jotsa'en teño'on xa xi nda ngat'a makjainnu ngat'are kui, 'ba jotsa'en temiseko xuta ngat'a tjinnu kjuanimejen, 'ba jotsa'en tikakonu xi temato'on ngat'a techuya_{ru} nga kjuae ngani Na'enna Jesucristo.

⁴Nts'ia xi tsimejennu Na'enchana, 'ya=ni nga kui ja'ajinnu. ⁵Ngat'a nga kjinikja'axtiuyee en ndare Jesucristo ngajinnu, bi tu en sa xi kjinukjuai. Tusa kis'ere kjuañu enni, 'ba Isennix-tjintsjere Na'enchana kitsa'exajinni, 'ba bi jó ján kikjai inimaní nga kjinukjuai. 'Yañu jótsa'en tsiketsubai ngajinnu nga tu kjuanda tsojon.

⁶'Ba ngat'a tsojon, kichjunginii 'ba 'ba nde kichjungi_{ru} Na'enna Jesús ngayeje. Ngu nga kuakjainnu ngat'are en ndare Na'enchana, 'ba=nde kisakunu nkjin kuya kjuanima. Tunga ninga kjuanima tsitjaxtiu, Isennixtjintsjere Na'enchana kitsjanu kjuatsja. ⁷'Ba 'batsa'en kuáñu jngu kusun ngat'are ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enna xi tjindu jo kji'i nangi Macedonia ko nangi Acaya. ⁸Ngat'a 'nda ngajinnu 'etuts'innire nga kjinu'ya en ndare Na'enna nangi Macedonia ko nangi Acaya. 'Ba bi tu kui sa

nangibiu, tusa kji'yare nitu ñañu jótsa'en makjainnu ngat'a tse'e Na'enchana, 'ba 'batsa'en bi nde machjenni tsa jó kuixun ngisai jin.

⁹Ngat'a xuta xi yak'a inyanhja nijmi ngat'ani jótsa'en kichjubetjonii nga echuchunri 'ba jótsa'en kjinik'antjaiyo yojonu nga tsikinyat'axin_{ru} na'en xi kuandakoni ntsja xuta 'ba kichjubetjo Na'enchana. 'Ba jótsa'en nganda'e teña'axat'a_{ru} Na'enchana xi tijñakun 'ba xi kjuakixi ¹⁰'ba nga techuya_{ru} Ki'ndire Na'enchana xi ndiba ngani ngank'aa. Xi Jesús, xi Na'enchana kitsikja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba xi sik'angina nixtjin nga s'ejñatsejen kjuastire Na'enchana.

2 Ngu 'yañu, nts'ia, nga bi tu kju-atjo nga echii ngajinnu. ²'Ba 'yañu ngayeje nga kje fechujin ngajinnu, tsit-jaxtii kjuana'en 'ba ch'o kuata'en naxinanda Filipos, tunga Na'enchana kit-si'ñu kakuin nga kjinikja'axtiuyee en ndare kui ngajinnu, ninga 'ñu nkjin xi stikení. ³'Ba nga kik'ene_{ri} xuta nga kuakjainre ngat'are 'endare Na'enna, bi ko kjuamaña kjinikja'axtiuyee. Tusa enni jendibanire inima xi tsje, 'ba bi kik'e-jñu_{ri} xuta. ⁴Ngu nga je kiskut'ayakoni, Na'enchana nda tsabení 'ba kitsja xani nga sikja'axtiuyee en ndare Jesucristo. 'Ba 'ba = teñe'een. 'Ba bi xuta xi teba'e_{ri} kjuatsja, tusa Na'enchana xi kut'ayako inimaní.

⁵'Ba jotsa'en je 'yo, niñajanni nichjeen en xi tsja tsu nga chukori 'ba ninga bi amigu ñe'een yojoni tsa tuxi 'batsa'en kua'eninii me xi tjinnu. 'Ba Na'enchana be = kibiu. ⁶'Ba ninga bi teminyisjai tsa xuta sjani kjuaje, ninga tsojon jin 'ba ninga tse'e xuta xi kja'e = re jin ngayeje. ⁷Ningara jin xi apóstore Cristo kuain kuán = kjinichjeen kjuañure xani ngajinnu tsakaiñu, tusa inda = kikjai inimaní joni jngu chjun xi tsikuenda ki'ndire. ⁸Ne 'ñu nimejénri jun. Ka'nda

kuamejen = ni nga bi tu en ndare Na'enchana kjingantsjari, tusa ka'nda yojoni ngayeje, ngat'a je kuon xuta xi 'ñu tjoni.

⁹Ngat'a fa'etsjennu, nts'ia, jotsa'en kjiña'axai 'ba nga 'ñu jejndani ngajinnu. Nga nixtjin nga nistjen kjiña'axai tuxi tu'yá kjinik'ena'enni ngajinnu nga kjinikja'axtiuyari en ndare Na'enchana.

¹⁰Ngu jun = xi kji'yo 'ba nde Na'enchana tsabe ngayeje jotsa'en tsje 'ba kixi 'ba nda tsiketsubai ngajinnu xi makjainnu ngat'a tse'e Na'enchana. ¹¹'Ba 'yañu jo kjinikori nga jngu jnguu, jo tsiko xi na'en kuán ko ki'ndire. Kikaku ndiyari 'ba kika'erí kjuak'ñukakun. ¹²'Ba kik'eneri nga kuetsubo jotsa'en tjinnere nga k'uendu xuta xi tse'e Na'enchana. Ngat'a kui = kinchjanu nga kuitjas'ion ña baxexuma 'ba nga sakut'anú kjuajere.

¹³'Ba bi nikjejdai nga ba'e ri kjuanda Na'enchana ngat'are kibi. Nga jun kikasen ñojon enre kui xi jin kjinikja'axtiuyari, bi kichjubio joni tsa enre xuta, tusa joni enre Na'enchana. 'Ba kjuakixi = nga enre Na'enchana, 'ba titsa'exajinnu nganda'e jun xi makjainnu ngat'a tse'e kui. ¹⁴Ngu 'ba = nde kuato'on jun, nts'ia, jo kuata'en xuta xi tjin nangi Judea xi naxinandare Na'enchana kuán nga makjainre ngat'a tse'e Cristo Jesús. Ngat'a xuta xi tu jngu nanginu kitsikja'anú kjuanima, jotsa'en kjinikja'a kjuanima nts'iabiú ngat'are xuta judío xinkjin. ¹⁵'Ba kui = xutabiu xi kitsik'en Na'enna Jesús 'ba nixtjin kuatse jan 'ba nde kitsiko nchja chinga profeta ngayeje, 'ba nganda'e tso'oxjejinni. Kui bi tsjare kjuatsja Na'enchana 'ba mastike ngats'i xuta ngayeje. ¹⁶'Bechja'ndeni nga nikja'axtiuyari en ndare Na'enna xuta xi bi judío nga tuxi k'uangini tsakaiñu. Ngantsjai inyatsinkjinta'en je yojore nga 'ba inyatsa'en, tunga je ja'ene nde ngat'are xutabiu kjuastire Na'enchana.

¹⁷Nts'ia, kionga je tsikinyat'axinchiri tu chuba nixtjin (nisi bi nde kji'yaxkunña xingia, tunga 'ñu = kjinikja'etsjeen ngat'a tsojon), 'ñu kuamejenni 'ba tsinyisjai ndiya = ni nga kuangichu nganiri tsakaiñu.

¹⁸'Ñu kuamejenni tsangichun nganiri tsakaiñu, 'ba an Pablo jó ján ndiya kuamejenna kikon ngani nuu tsakaiñu, tunga chanayiu 'echjani. ¹⁹Ngu, ¿'yá = ngat'a tse'e s'eni kjuachuya ko kjuatsja? 'Ba ¿'yá ngat'a tse'e kuan je sik'ejnee yojoni ngixkun Na'enna Jesucristo kionga kjuae ngani? ¿A bi tu jún sa? ²⁰Ngu ngat'a tsojon je nik'ejnee yojoni 'ba tjinni kjuatsja.

3 'Bamani, kionga bi nde kichukjuako ngisani nga tenchat'axinri, kjinikja'etsjeen nga tusa nda tjin nga tu naxinanda Atenas 'nda kuetsubasubai 'ba kjinikasen nts'ia Timoteo nga kui xi kuekunnu. Xi 'ba nde titsa'exat'are Na'enchana nga tibe'e nijmi en ndare Cristo. Kjinikasen = ni tuxi kuasekoninu nga 'ñu kuinyo 'ba nga sja ndiyanu ngat'are xi makjainnu, ³tuxi tu'yá xi tjin ngajinnu kjuenire kakun nga kjuaxtiu kjuanima. Je 'yo nga tjinnere nga 'ba kuata'an. ⁴Ngat'a kionga tsiketsuba ngisai ngajinnu, ja'ba je kik'inri nga kuitjaxtia kjuanima, 'ba 'ba = kuán jotsa'en nga je 'yo. ⁵Kui = kjuañu, nga bi nde kiskako ngisanina, kitsikasenkun nuu Timoteo, tuxi skueña tsa tojo 'batsa'en 'ñu makjainnu. Kuakun = nga tsa chanayiu je kiskut'ayakonu 'ba 'batsa'en xa xi kjiñe'een ngajinnu tu kjuatjo = nini.

⁶Tunga nganda'e je ja'e ngani Timoteo nga kikunnu. 'Ba ja'ekoní en xi nda tsu ngat'anú, nga tojo 'batsa'en makjainnu ngat'a tse'e Na'enchana 'ba nga tojo 'batsa'en tjinnu kjuanimejen. 'Ba kitsuni nga matsjantsjainu nga nikja'etsjion ngat'ani 'ba nga 'ba nde tsa'en 'ñu mejennu xia nganini jin, jotsa'en 'ba nde 'ñu mejenni xiari jun ngayeje.

⁷Kui kjuañu nts'ia, ngajinre kjuaba xi tjin = ni 'ba kjuanima xi temitjax-tij, kisakuni kjuañukakun ngat'anu, nga tojo 'batsa'en 'ñu makjainnu ngat'a tse'e Na'enchana. ⁸Ngat'a nga kjinu'y-ee nga kixi tetsubako enre Na'enna, ngajin inimani maxatseya. ⁹¿Jótsa'en kuan kua'e ri kjuanda Na'enchana ngat'a tsojon 'ba ngat'are ngayéje kjuatsja xi tjin-ni jin ngixkun kui ngat'anu? ¹⁰'Ba nga nixtjin nga nistjen 'ñu chja'a ri Na'enchana tuxi ngatatsjandenini nga xutsejen'a ngaña xingia 'ba nga sijngut'ai tsa mé = xi chaja ngisa ngat'are jótsa'en makjainnu.

¹¹'Ba nga Na'enchana ko Na'enna Jesús ngatatsja ndiyani ngayeje, tuxi kuan kuechun nganiri. ¹²'Ba nga Na'enna Jesús 'ñu ngatatsja ngisanu kjuanimejen, tuxi simejénkañaña xingiu ko xuta xi kja'ere jotsa'en nimejénri jin. ¹³'Ba 'batsa'en sja nga'ñure inimanu ngayeje, tuxi nimé je tjinninu 'ba tsje tenyañu ngixkun Na'enchana nixtjin nga kjuale ngani Na'enna Jesús ko ngatsi'i xuta tsjere. 'Ba ngatjama.

4 'Ba xi fet'ani, nts'ia, te'bets'ari 'ba te'beneri nga ko ja'enre Na'enna Jesús nga ti'on kibi. Je kuánnu ngat'ani jótsa'en tjinnere nga kuangiko yojonu nga kua'e ru kjuatsja Na'enchana. 'Bamani, jotsa'en kuánnu 'ba jo teño'on, janda 'ba ti'on. ²Ngat'a je 'yo kjuatexuma xi kikakuyari ngat'are Na'enna Jesús.

³Ngu xi mejénre Na'enchana, kui = nga tsje kuon. 'Ba 'batsa'en tik'ejñat'axin ru yojonu kjuachajngi. ⁴Nga nga jngu jnguu ngatjamanu jótsa'en tsje 'ba nga koni kjuaxuta tichjon yojonu. ⁵Bi kjuatsja xi tsu yojonu nisin ru, jo tsa'en xuta xi tjin ngasun'ndio xi bi be Na'enchana. ⁶'Ba ngat'are kibi tu'yá ch'o ngatatsiko nts'e asa k'onachare. Ngat'a Na'enna Jesús sikja'a kjuanima xuta xi

sa'en ngayéje tsajmibi, jotsa'en ja'ba je kik'inyare.

⁷Ngat'a bi kinchjana Na'enchana nga kuetsubajian xi jndi, tusa nga tsje kuetsuba. ⁸'Bamani, xi 'bejñat'axin kjuatexumabi, bi kuatexumare xuta 'bejñat'axin, tusa xi tse'e Na'enchana xi kitsjanu Isennixtjintsjere.

⁹'Ba ngat'are kjuanimejen xi tjinna xi nts'ia mani, bi machjen nga si'induri ngat'are kibi. Ngat'a Na'enchana suba je yakuyan nga machjen = nga simejénkañaño xingiu. ¹⁰'Ba 'ba = tsa'en tenimijon ngatsi'i nts'ia xi tjindu jo kji'i nangi Macedonia, tunga jin te'bets'ari nts'ia, nga ngisa 'ñu ngatjas'e ngisanu kjuanimejen. ¹¹Tinyisjo nga ngatjas'enu kjuaxiu nga tetsubo, 'ba ti'on xi tsojon, 'ba ko ndso ti'axaña jotsa'en ja'ba je kik'inri, ¹²tuxi skuexutaninu xuta xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana 'ba tuxi tumé xajaninu.

¹³Nts'ia, mejénni nga xiakixiu jó kuanre xuta xi je jesun, tuxi bi kuanbaninu jotsa'en mabare xuta xi kja'ere, xi tumé kuyare. ¹⁴Ngat'a jotsa'en makjainna nga Jesús k'en 'ba ja'aya nganire ngajinre mik'en, 'ba = nde tsa'en makjainna nga Na'enchana sikja'aya nganire ngatsi'i xuta xi jesun nga kuakjainre ngat'are Jesús.

¹⁵'Ba en xi temixiin ndibanire Na'enna Jesús. Ña xi tetsuba ngisa nixtjin nga kjuale ngani kui bi kuangititjun ra xuta xi je jesun. ¹⁶Ngat'a kjuinu'ya = re jngu jnda xi batexuma, jndare ankje titjun, 'ba kjuane tjioire Na'enchana. Kio kjuendibajen Na'enna Jesús ngank'aa. 'Ba xuta xi je jesun xi kuakjainre ngat'are kui, kui xi tjun kju'a'aya nganire ngajinre mik'en. ¹⁷'Ba jaskan ngani ña tsa tojo tetsubachan kui nixtjinbiu stunijinkua xutabiu ngajin yufi, ña skajian Na'enna Jesús ngajin isen. 'Ba 'batsa'en kuetsubakua kui ka'nda nixtjin xi bi fet'a. ¹⁸'Ba-

mani tsu'ba, nga ko enbi ti'ñu kakun xingiu.

5 Nts'ia, bi machjen nga si'induri ngat'are nixtjin asa chuba nga k'uetjusun kibiu. ²Ngat'a je nda 'yo ngat'are nixtjin nga k'ua'e ngani Na'enna Jesús. K'ua'e = nga tu'yá tikuyare, jotsa'en fa'e jngu chacheje ngajñu. ³Kionga kuetsu xuta: "Je tjinna k'ua'xiu, tsajainna k'ua'jín", kio = tukjia'a k'ua'ene xi 'ñu sikja'a k'uanima, jotsa'en ndibane chajan jngu chjun xi tsinre ki'ndi. 'Ba tsajain ná k'uangi xuta.

⁴Tunga jun, nts'ia, bi ña jñu tetsubo, tsa nixtjin nga k'ua'e Na'enna 'batsa'en k'ua'enenu joni jngu chacheje. ⁵Ngat'a ngatsi'u ña tsejen = 'ba ña nixtjin tetsubo. Bi ña jñu asa ña nistjen tse'era. ⁶Kui k'ua bi sjuññafeña joni xuta xi yak'a. Tusa kuetsubachan 'ba sik'ejñandantsja yojona. ⁷Ngu xi fayufe, ngajñu fayufe. 'Ba xi mach'i, ngajñu mach'i. ⁸Tunga ña xi ña tsejen tse'era, tjinne = re nga nda sinkjin_ra takuan 'ba sik'ejñanda yojona joni chasoldadu xi kuekjan. Tuxi sikuendaña yojona k'ua'ma nisinna ko k'ua'makjain 'ba ko k'uanimejen, 'ba k'ua'chuyana nga k'uangia joni jngu casco k'ueya nindakua.

⁹Ngat'a Na'enchana bi ja'ajinna tuxi sikassenina k'ua'stire, tusa tuxi sakunina k'ua'bangi ngat'are Na'enna Jesucristo. ¹⁰Na'enna Jesucristo k'enntjaina tuxi kuetsubakunkoña, ninga tsa je 'eya asa tetsubakun ngisa nga'e ngasun'ndio. ¹¹'Bamani tsu'ba, ti'ñu kakun xingiu 'ba ta'e nga'ñu_ru, jo teño'on ka'nda nganda'e.

¹²Nts'ia, te'bets'ari nga chaxuto xuta xi tsa'exajinnu, xi ngakunu ngat'are Na'enna Jesús 'ba fakoyanu. ¹³Tjo ti'on

'ba timijon xutabiu tu ngat'are xa xi inyatsa'en. 'Ba ngatjas'ekonu k'ua'xiu xingiu.

¹⁴'Ba nde te'bets'ari, nts'ia, nga chukoyo xi bi mejénre tsa'exa. Ta'e_ru k'ua'ñu kakun xi tifere kakun. Tiseko xuta xi inda tjinre. 'Ba ngatjas'enu k'ua'tsejnda ngat'are ngatsi'i. ¹⁵Tsa tjin xi ch'o kjiniko, chutsijon nga bi ch'otsa'en ngatatsingojo ngani. Tusa nda tikontsjo xingiu ko ngatsi'i xuta xi kja'ere.

¹⁶Tsja ngat'entsjainu. ¹⁷Bi nikje ru kakún nga xuko Na'enchana. ¹⁸'Ba ta'e_ru k'ua'nda ngat'are tumeñu xi kua-to'on, ngat'a kui = biu xi mejénre kui nga 'ba si'on jun xi makjainnu ngat'a tse'e Cristo Jesús.

¹⁹Bi 'bechja'nde_ru Isennixtjintsjere Na'enchana nga sa'exajinnu. ²⁰'Ba bi 'y-aton en xi nchja nchja chinga profeta. ²¹Tusa nda = chut'o tume k'ua'ñu, 'ba kui xi nda tjin t'ejñatjo. ²²'Ba tinyat'axin_ru tume k'ua xi ch'o tjin.

²³'Ba Na'enchana suba xi tsjana k'ua'xiu, kui ngatatsitsjekjinnu 'ba ngatatsikuendanu, tuxi bi s'eni je ngajin k'ua'fa'etsjennu asa ngajin inimanu asa ngajin yojonu ka'nda nixtjin nga k'ua'e ngani Na'enna Jesucristo. ²⁴Na'enchana xi nchjanu sik'etjusun = kibi, ngat'a kui = xi sik'etjusunntsjai mé = xi tsu.

²⁵Nts'ia, 'ba nde chuko Na'enchana ngat'ani.

²⁶'Ba ko k'uanimejen xi tsjana Na'enchana tite'nda_ru ngatsi'i nts'ia.

²⁷Nga ko ja'enre Na'enna Jesús te'bene_nuu nga ngat'exkiyo xujunbi ngixkun ngatsi'i nts'ia.

²⁸'Ba ngatjas'enu k'ua'ndare Na'enna Jesucristo.

*Xujun xi majóni xi kitsikasenre
San Pablo xuta xi makjainre
ngat'are Jesucristo xi tjindu
naxinanda Tesalónica*

2 TESALONICENSES

1 An, Pablo, Silvano 'ba ko Timoteo tenikasenri xujunbi jun xi makjainnu ngat'are Na'enna xi tetsubo naxinanda Tesalónica, xi tu jngu mo ko Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

²Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

³Ngantsjai kua'e_{ri} kjuanda Na'enchana ngat'anu, nts'ia, jotsa'en tjinni nga si'een, ngat'a ngisa= 'ñu tjimakjain ngisanu ngat'a tse'e enre Na'enchana 'ba ngisa= 'ñu tenimejen ngiso xingiu nga jngu jnguu. ⁴Kui kjuanda nik'enduniri ngajin ningure Na'enchana xi yak'a. Tenukjuanijmii jót'sa'en tichukjuakonu xi temato'on 'ba jót'sa'en tjimakjainnu ngat'a tse'e Na'enchana, ninga tetsjengichanu 'ba tisakunu nkjin kuya kjuanima.

⁵Tunga Na'enchana tsikjen kjuanimabiu tuxi kuakutsejenni nga kixi tsa'en kju. 'Ba 'bi= tsa'en bakuni nga jun xi bakinnu nga kuitjas'ion ña batexuma kui. Kui= kju tisakuninu kjuanima. ⁶'Ba ngat'a kixi= tsa'en Na'enchana, sja ngojo nganire kjuana'en xuta xi inyatsikja'anu kjuanima, ⁷'ba jun xi techjo'o kjuanima, sja'ndenu nga sikja'ayo ko jin. 'Ba= kuan nixtjin nga kuakutsejen ngani yojore Na'enna Jesús, nga kjuajejenko ngank'aa ankjere xi 'ñu tjinre kjuañure ⁸nga tjenjin ndi'i. Kjua'etsikja'a kjuanima xuta xi bi bekun Na'enchana ko xi bi tsik'etjusun en ndare Na'enna Jesucristo. ⁹Kui xutabiu s'ere kjuanima ka'nda ngantsjai nixtjin. Kjuinik'endut'axin ngixkun Na'enna Jesús. 'Ba bi skue kjuajere ko

kjuañure ¹⁰nixtjin nga Na'enna kjuaje nga sakure kjuaje ngajinre xuta tsjere 'ba nga kjuinichjire ngat'are ngats'i xi kuakjainre ngat'are kui. 'Ba jun 'ba=nde kuetsubo ngajinre xutabiu ngat'a kuakjainnu ngat'a tse'e enre Na'enchana xi kjinikixiyee ngajinnu.

¹¹Kui= kju, ngantsjai chukonij Na'enchana ngat'anu, meni kui skjebeninu kuenda nga k'uakonu kjuabenichun xi kui kinchjanu nga kuetsubo. 'Ba chja'a_{ri} ngayeje nga ngatatsik'etjusunko kjuañure ngayéje kuya xi nda xi mejénnu si'on 'ba ngayéje xa xi teño'on tu ngat'are nga makjainnu. ¹²'Ba 'batsa'en sakure kjuaje Na'enna Jesús ngat'anu 'ba jun 'ba nde sakunu kjuaje ngat'are kui. 'Ba= kuan ngat'a 'ba= tjin kjuandare Na'enchana ko tse'e Na'enna Jesucristo.

2 Nts'ia, ngat'are nga kjuaje ngani Na'enna Jesucristo 'ba nga kuañajant'a_{ra}, te'bets'ari ²nga bi ta'a nik'antjaiyo jotsa'en nikja'etsjion. 'Ba bi nikjo_{ru} yojonu tsa tjin xi kuetsu nga je ja'e nixtjin nga kjuaje ngani Na'enna Jesús. Ninga tsa kuetsu nga Isennixtjintsjere Na'enchana titsja ndiyare nga 'ba titsu asa kuetsu nga enre Na'enchana tibe'e nijmi, asa kuetsu nga kixuntsja jngu xujun xi 'batsa'en xiare joni xi jin kjinikasen, bi ngatjamakjainnu ngat'are kibi.

³Niñajanni ba'e'ndio tsa tjin xi k'uejñunu. Ngat'a nga kje fa'ejín nixtjinbiu, titjun sik'ejñat'axin xuta enre Na'enchana, 'ba kuakutsejen yojore xuta xi ch'okun xi tse'e je, xi je 'ba tjinni nga chaja. ⁴'Ba kui xi je sik'ejña yojore 'ba xi ch'o kuetsu ngat'are ngayéje xi tsu xuta nga na'en kuán ko ngayéje xi xuta tsichjire. Ka'nda gaya ningure Na'enchana kjuas'as'en 'ba kio k'uejña 'ba Na'enchana kuetsure yojore.

⁵¿A bi fa'etsjennu nga jako_{nuu} ngat'are kibi nga tsakatejñajin_{nuu}?

⁶Ba je 'yo mé = xi ti'bechja'ndere xutabiu xi tse'e je, ngu bi kuan kuakutsejen yojore kio = 'nda nga kjua'e nixtjinre. ⁷Ngu je titsa'exa'mo kjua'ñure xi ch'o. 'Ba k'uejña'mo ngisa ka'nda nga stjuxin xi ti'bechja'ndere nganda'e. ⁸'Ba kio = kuakutsejen yojore xuta ch'okunbiu, tunga ko ntjore ts'a Na'enna Jesús sik'enkoni 'ba nga kjua'e ngani, ko ndi'ire isenre jngu ka'a fani sikjekjua.

⁹'Ba chanayiu sa'exajinre xuta ch'okunbiu nga kjua'e. Ko kjua'ñu xi je kjua'e, 'ba sa'en chubā xi kuakutsejen kjua'ñure, 'ba sa'en kjuakun xi bi kjuakixi. ¹⁰'Ba sikjen = ngayéje kuya xi bi nda nga k'onachare xuta xi inyafi ña xaja ngat'a 'ejñat'axin = xi kjuakixi 'ba bi kitsimején nga kuakjainre ngat'are kjuakixi xi sik'angi tsakaiñu. ¹¹Kui = kjua Na'enchana titsikasennenire kjua'ñu xi 'bonachare, tuxi kuakjainnre ngat'are en ndesu. ¹²Meni skaneje 'ba s'ere kjuana'en ngatsi'i xi bi kuakjainre ngat'are xi kjuakixi, xi tusa kuatsjare nga ch'o tsa'en.

¹³Tunga ngat'a tsajain, ngantsjai tjin-nere nga kua'e ri kjuanda Na'enchana ngat'anu jun, nts'ia, xi 'ñu tsimejénnu Na'enna Jesús. Ngat'a 'ndani nga tut-s'inre tsajmi, ja'ajinnu Na'enchana, tuxi k'uangi = ñu ngat'are Isennixtjintsjere xi tsitsjenu 'ba ngat'a kuakjainnu ngat'are xi kjuakixi. ¹⁴Kui = kjua kinchjaninu Na'enchana nga k'uangiu ngat'are en ndare xi kjinikja'axtiyee ngajinnu, tuxi 'batsa'en sakut'aninu kjuajere Na'enna Jesucristo.

¹⁵'Bamani nts'ia, kixi tinyo 'ba t'e-jñatjo xi jin fa kikakuyari ko xi tu xujun kjini'indut'ari. ¹⁶Na'enchana kitsimejénna, 'ba kitsjana kjuaje kakun ka'nda ngantsjai nixtjin, 'ba kitsja'ndena nga xuya xi nda ngat'are kjuandare. Nga Na'enna Jesucristo fa ko Na'enchana ¹⁷ngatatsjare kjuaje kakun ini-

manu 'ba ngatatsja nga'ñunu nga si'an-ntsjo ngayéje kuya xa xi nda 'ba nga kjuinukjuantsjo en xi nda.

3 'Ba xi fet'ani, nts'ia, chja'ari nga chuko Na'enchana ngat'ani. Chja'a ru nga kitsa ngatafisun enre Na'enna Jesús 'ba ngatja'yakun nituña nga'ndeñu ña kjuechu, jo kuán ngajinnu. ²'Ba nde chja'a ru ngayeje nga Na'enchana k'uejñat'axinni ngat'are xuta xi 'ñu ch'okun, ngat'a bi ngatsi'i makjainre ngat'are kui. ³Tunga Na'enna Jesús tsik'etjusun xi tsu, 'ba kixi = sikinyanu 'ba 'ba = nde sikuendanu ngat'are xi ch'o. ⁴'Ba be = re takuin ngat'are Na'enna Jesús nga tenik'etjusun = ñu 'ba janda sik'etjusun = ñu kjuatexuma xi jin kikakuyari. ⁵'Ba ngatabaku ndiyare inimanu Na'enna Jesús, tuxi ngisa ngatja'yañu kjuanimejenre Na'enchana ko kjuatsejndare Cristo.

⁶Ngu nganda'e, nts'ia, nga ko ja'enre Na'enna Jesucristo te'beneri nga tinyat'axin ru ngatsi'i nts'ia xi bi mejénre sa'exa, xi bi 'ba inyatsa'en jotsa'en jin kikakuyari. ⁷Ngu je 'yo jótsa'en machjen nga kuetsubo nga xutsejen kusunni, ngat'a bi tsiketsuba tse'éé ngajinnu jin. ⁸'Ba bi tu tsechi kjuatjai nga bi kik'echji ri xi naire. Tusa nga nixtjin nga nistjen 'ñu kjiña'axai, tuxi tu'yá kjinik'e-na'enni ngajinnu. ⁹Kuán kichja'aniri jun tsakaiñu mé = xi kuachjenni, ngat'a tjin = ni ndiyare. Tunga tusa kjiña'axai nga kik'ejñari kusun, tuxi 'ba nde si'anñu jo kjiñe'een. ¹⁰Ngat'a kionga tsiketsuba ngisai ngajinnu, kika'eri kjuatexumabi: "Tsa tjin xi bi mejénre sa'exa, 'ba nde bi ngatakjen."

¹¹Tunga tenu'ya = ni en nga tjin ngajinnu xi bi mejénre sa'exa, xi tumé tsa'en nga tusa tu chubā inyakanis'enjín yojore ña bi kui 'bakore. ¹²Nga koni nga ja'enre Na'enna Jesucristo te'bene ri 'ba techja'a ri xuta xi 'ba inyatsa'en nga tusa tsja

tša'en ngatatsa'exa 'ba 'batsa'en saku-nire xi machjenre.

¹³Tunga jun nts'ia, bi nikkejnda_ru yojonu nga si'on xi nda. ¹⁴'Ba tša tjin xi bi tsik'etjusun en xi teni'indut'aj xujunbi, chutsejen_ru 'yáñu xi 'ba tša'en 'ba bi kio nijnguko yojonu, tuxi ngatjamasubanire. ¹⁵Tunga bi 'batsa'en ngatja'yo kui joni tša kui xi stikenu. Tusa taku ndiya_ru, ngat'a nts'io mani.

¹⁶Na'enna Jesús xi tsjana kjuaxiu 'ba nga kui fa ngatatsjantsjainu kjuaxiu nitume kjua xi mato'on. Nga kui ngat'ejña-jinnu ngatsi'u.

¹⁷An Pablo ko ndsaq tetsi'induña kjuate'ndana. Kui xi baktsejen ngayéje xujun xi tsikasen_ra xuta. 'Ba = tša'en tsi'indaa.

¹⁸Ngatjas'enu ngatsi'u kjuandare Na'enna Jesucristo.

*Xujun xi tjun kitsikassenre
San Pablo Timoteo*

1 TIMOTEO

1 An, Pablo, tetsikasiañ xujunbi, xi jngu apóstore Jesucristo kuáñ jotsa'en 'exa Na'enchana xi tsik'angina ko Jesucristo xi kjuachuyana. ²Tetsikassenra xujunbi, Timoteo, xi joni ki'ndina fa kuáñ tu ngat'are kjuamakjainna.

Ngatjas'eri kjuanda ko kjuanima kakun ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Cristo Jesús.

³Jotsa'en 'enera nga kijia nangi Macedonia, teni naxinanda Éfeso kixintsera, tuxi k'uechja'ndeni ri yak'a xuta xi tjín kionga bi ngatakuya en xi bi ngusun ko xi yakuya. ⁴Ninga bi ngatatesinre en chingare xuta ko xujun xi bi fet'a ña ndiba ja'en 'ba ña kua'indut'a jót-sa'en 'etuts'innire ntje chingare. Ngat'a kio = ndibanire nga 'bet'asire xinkjin xuta. 'Ba kibiú bi basekore nga kuak-jainre ngat'are Na'enchana meni nga kuan sik'etjusunni jotsa'en mejénre kui.

⁵Ngat'are nga 'batsa'en te'benera, kui = nga xuta ngatjas'ere kjuanimejen xi ndibanire inima tsje, kjuafa'etsjen xi tsje, 'ba ko kjuamakjain xi kjuakixi. ⁶Ngu tjín = xi je kit'axinre kibiú. Kichajin en si xi tumé chjire. ⁷Chamaestru xi tse'e kjuatexumare Na'enchana mejénre sa'en yojore, ninga bi mankjínre xi nchja ninga mé = xi koni kjuakixi tsu tsakaiñu.

⁸Yaña nga nda = kjuatexumare Na'enchana tsa sichjian jotsa'en tjinnere nga kuachjen. ⁹Yaña ngayeje nga bi kitsja kjuatexumare Na'enchana ngat'are xuta xi tsa'en xi nda. Tusa kitsja ngat'are xi mangane kjuatexuma 'ba xi bi nt'e en, xi bi bekun Na'enchana 'ba xi tsa'en je, xi bi tsa'en xi tsje tjín 'ba xi bi bekun xi tsje, xi tsik'en na'enre ko nare 'ba ko kja'e xuta, ¹⁰xi

tsa'en kjuachajngi, xi xanda, xi bateña chu'nda, xi nchja en ndesu, xi tsichjen ja'enre Na'enna nga tsu nga kjuakixi = tsakaiñu, 'ba xi tsa'en tumeñu xi mangane kjuakixi xi kisakuyaa. ¹¹Xi kjuakixi, kui xi bakuyana en nda xi 'ñu je 'ba xi tse'e Na'enchana xi bakinre nga kjuinichjire. Xi 'exana nga kui'aa nijmi.

¹²Tsja_ra kjuanda Na'enna Jesucristo, xi kitsja nga'ñuna, ngat'a kiskunna 'ba kitsjana xabi, ¹³ninga ch'otsa'en kinchjaa ngat'a tse'e nganda'eñu. Kitsjengikia 'ba kixin_ra en xi ch'o tsu. Tunga ja'anima_ra ngat'a bi 'bia mé = xi tetsa'aan 'ba kje makjainjínna ngat'are kui. ¹⁴¡Á tuku kji'ini kjuandare Na'enna ngat'ana! Kit-sitsejin inimana ko kjuamakjain 'ba ko kjuanimejen xi ndibani Cristo Jesús.

¹⁵Kjuakixi = enbi 'ba tjinne = re nga kuakjainre ngatsi'i xuta. Cristo Jesús ja'e ngasun'ndio tuxi sik'angini xuta xi tjínre je. 'Ba an xi ngisa ch'o ngisaa ngajinre xutabiu. ¹⁶Tunga kui = kjuja ja'anima_ra Na'enchana, tuxi Jesucristo kuáñ kitsa'ennina jngu kusun xi bakutsejen jó = kji'i tse kjuatsejndare ninga ka'nda xuta xi ngisa ch'o ngisa. 'Ba 'batsa'en xuta xi yak'a skueni nga kuan kuakjainre ngat'are Jesucristo ngayeje 'ba 'batsa'en sakunire kjuabenichun xi bi fet'a. ¹⁷'Bamani, jngatja'yakun Na'enchana xi rey xi batexumantsjai, xi bi 'me, xi bi matsejen, xi jngututu Na'enna mani! jNgatja'yakun 'ba ngatjas'ere kjuaje ka'nda ngantsjai nixtjin! 'Ba ngatjama.

¹⁸Ji Timoteo, xi joni ki'ndina fa, te'benera xabi nga tixkjan'ai xi nda, jo nga kitsu nchja chinga profeta ngat'a tsiji. ¹⁹'Ba kixi tisen ngat'are xi makjainna 'ba tsje ngat'e kjuafa'etsjenri. Ngat'a tjín yak'a xi je 'ejnat'axin kibiú 'ba 'batsa'en kitsichajin yojore. Bi nde makjainnire ngat'are Na'enchana. ²⁰'Ba kuánre Himeneo ko Alejandro, nchjabiu xi je kitsingantsja_ra chanayiu, tuxi

ngatjamanire nga bi ch'otsa'en kuinchja ngat'are Na'enchana.

2 Xi ngisa tjun, te'bene_nuu ji ko xi yak'a xi makjainnu ngat'are Na'enna nga chuko kui ngat'are ngatsi'i xuta xi tjin. Chja'a_ru nga sjare xi machjenre 'ba ta'tets'a_ru nga ngatja'animare 'ba ta'eru kjuanda ngayeje. ² 'Batsa'en ngatafako Na'enchana ngat'are xi rey 'ba ngat'are ngatsi'i xutaxa, ngat'a kio = kjuendibanire nga s'ena jngu kjuabenichun xi xiu 'ba xi jña, 'ba si'an xi tsje ngixkun Na'enchana 'ba xi bakutsejen nga kixi mekua yojona. ³ Ngu kui = bi xi nda 'ba xi matsjare Na'enchana xi tsik'angina. ⁴ Ngat'a mején = re kui nga k'uangi ngatsi'i xuta 'ba nga kuankjinre xi kjuakixi.

⁵ Ngat'a tu jngu = mani Na'enchana, 'ba tu jngu = mani xi nchjntjai xuta ngixkun kui 'ba xi xuta, kui = xi Jesucristo. ⁶ Xi kitsingantsja yojore nga 'echjintjai jere ngatsi'i xuta. 'Ba ngat'are kui kik'inyakixire xuta kionga je echu nixtjin xi 'enda Na'enchana. ⁷ Kui = kjua kjiña'annina jngu xuta xi tsikja'axtiuya enre Na'enchana, jngu apóstol. ('Ba kjuakixi = xi texian. Bi te'bonachaa.) Kjiña'an = na jngu xi bakuyare xuta xi bi tse'e Israel ngat'are kjuakixi ko en xi tjinere nga kuakjainre.

⁸ 'Bamani, nituña nga'ndeñu ña kuañajan xuta, mejénna nga ngatsi'i xuta xi xi'in kuejenk'a ntsja nga kjuako Na'enchana nga tsje kue'ekoni inimare, nga bi ngatjas'ere kjuasti 'ba nga bi ngatafosiko xinkjin. ⁹ 'Ba ngat'are xi yanchjin, mejénna nga bi 'ñu kun ngatabaja yojore. Tusa ngatjabekun 'ba nima ngatabaja yojore. Ninga bi 'ñu kun tsa'en ngat'ejen, asa sichjen oro, asa ndiojo xi tsja = kun, asa najñu xi 'ñu chji tsa tuxi kun xianire. ¹⁰ Tusa ngatabandakoni yojore nga ko tsajmi nda xi tsa'en, jotsa'en 'bakore yanchjin

xi je kitsingantsjare yojore nga skuekun Na'enchana.

¹¹ 'Ba xiu ngatasen ñojon yanchjin mé = xi tisakuyare nga ngisa ngi'nde ngatjiko yojore. ¹² Ngu an bi tsja'ndia nga xi yanchjin kuakuyare asa kuatexumare xi xi'in. Tusa xiu ngat'ejna nga kuañajan. ¹³ Ngat'a Na'enchana tjun kitsa'en Adán 'ba jaskan Eva. ¹⁴ 'Ba bi Adán xi kich'onachare. Tusa xi chjun kich'onachare 'ba 'batsa'en kiskajinni je. ¹⁵ Tunga k'uangi xi yanchjin nga tsinre ki'ndi, tsa kixi kuinya ngat'are xi makjainna, nga s'ere kjuanimejen ko kja'e xuta, nga s'ere kjuatsje, 'ba nga skuekun yojore.

3 Enbi, niki en kjuakixi fani. Tsa tjin xi mejénre kuasentitjunre xi makjainre ngat'are Na'enna, jngu xa xi nda tjimamejénre. ² Ngu xi kuasentitjunre xi makjainre ngat'are Na'enna tjinne = re nga nda sa'en tuxi tu'yá kuan skaninejani. Jngu sani chjun s'ere. Machjen = nga kixi fiko yojore, nga nda tsikja'etsjen, nga tjinre kjuaxuta, nga tsjare xuta nga'nde gaya ndaba, 'ba nga nda mare bakuya. ³ Ninga bi xi ts'axtiu 'bi binu ngayeje, 'ba xi bi ta'a makjanre, tusa xi nda xuta xi matsjare kjuaxiu 'ba xi bi ton tsimején.

⁴ 'Ba tjinne = re nga nda kuatexumare xuta xi tjin gaya ndaba 'ba sa'en nga ki'ndire kjuint'e enre 'ba nga nda skuexuta. ⁵ Ngat'a tsa jngu xuta bi mare batexumare xuta xi tjin gaya ndaba, çjót'sa'en kuanre sikuenda xi ñatjen mañajanko ningure Na'enchana? ⁶ 'Bamani tsu'ba, xi kuasentitjunre ngajinre xi makjainre ngat'are Na'enchana bi jngu xuta xi sa'e tiña kuakjainre, tuxi bi nk'a k'uaxjeni yojore 'ba kuejenjin je xi tsejenjin chanayiu 'ba 'batsa'en si'anre kjuu. ⁷ 'Ba = nde tjinere nga nda kjuinukjua ngat'are kui ngajinre xuta xi bi makjainre ngat'are Na'enchana, tuxi

tu'yá ch'o kuetsunire 'ba bi skani ña ma suba chanayiu.

⁸'Ba 'ba = nde tjin ngat'are xuta xi batesinre xi ñatjen mañajanko ningure Na'enna. Tjinne = re nga 'yaxuta, nga bi tsik'antjaiya enre, nga bi ts'axtiu 'bi binu, 'ba nga bi ton tsimején. ⁹'Ba tjinne nga nda k'uejñatjo xi makjainna, xi kis'ejña'mo nixtjin kuatse jan, 'ba nga k'uejña ko kjuafa'etsjen xi tsje tjin. ¹⁰Titjun ngatachut'ayako xutabi. 'Ba tsa tuaté saku ngat'are, kuan s'ere xa nga kuatesinre xi makjainre ngat'are Na'enna.

¹¹'Ba 'ba = nde tjin ngat'are yanchjinre. Tjinne nga 'yaxuta, nga bi en ndesu nchja ngat'are xuta, nga kixi fiko yojore, 'ba nga nda tsik'etjusun ngayéje xi tjinne nga sa'en.

¹²Jngu xuta xi mejénre xa nga kuatesinre xi ñatjen mañajanko ningure Na'enna, machjen = nga tu jngusa chjun s'ere. 'Ba tjinne nga nda kuatexumare ki'ndire ko xi tjin गया ndaba. ¹³Ngat'a xi kixi fiko xabi, kui = xi ma jngu xuta xi 'yakun ngajinre xuta xi yak'a 'ba bi jó ján kji'i inimare jotsa'en makjainre ngat'a tse'e Jesucristo.

¹⁴Ninga mejénna kjuikunxatira, tunga tetsi'indura kibi. ¹⁵Tsa 'bandayana nga kjuikunra, 'batsa'en je 'ye jótsa'en tjinne nga k'uetsuba xuta xi makjainre ngat'are Na'enchana. Xi fi ningure Na'enchana xi tijñakun, xi tsubangi 'ba xi kjanntjai xi kjuakixi. ¹⁶Tijñatsejen nga 'ñu je mé = xi je 'yare ngat'are Na'enchana, xi kis'ejña'mo nixtjin kuatse jan.

Kui yakutsejen yojore nga tsaka'a yojo, 'ba kis'ejñatsejen kjuakixire ngat'are Isennixtjintsjere Na'enchana.

Kji'yare ngat'are ankje,

'ba kik'ere nijmi ngat'are kui naxinanda xi tjin.

'Ba xuta xi tjin ngasun'ndio kuakjainre ngat'are kui,

'ba kiji gani ña tijña kjuajere.

4 Tsuyakixi fani Isennixtjintsjere Na'enchana nga nixtjin xi je kjuet'ani s'e = yak'a xi kuinyat'axin 'ba bi nde kuakjainnre Na'enchana. Tusa sisinre isennixtjin xi bi nda xi k'onachare xuta ko en xi kuakuya isennixtjin xi tsa'exat'are chanayiu. ²Enbiu xi kuakuya xuta jó nkjain xi ndesu xi bi nde tsisinnre tsa bi tsje tjin kjuafa'etsjenre.

³Xutabiu bakuya nga bi nda nga kuixan xuta 'ba nga tjin kuya xichine bi nda nga xine. Tunga Na'enchana je kitsa'en xichinebiu tuxi sakunire xuta xi koni nga kjuanda sja xi makjainre ngat'are Cristo 'ba xi mankjainre xi kjuakixi. ⁴Ngat'a ngayéje xi Na'enchana kitsa'en nda =. Tumé tjinne nga k'uejñat'axian, tsa kua'era kjuanda kui nga tisakuna. ⁵Ngat'a enre Na'enchana tsitsje xi sakuna nga chukua kui.

⁶Nda = teña'axat'a_ri Jesucristo, tsa 'batsa'en kuakuya_ri nts'ia. 'Ba 'batsa'en 'yare nga teba'é nga'ñu_ri yojori ko en xi makjainna, en kixi xi kisakuyari 'ba kich'atjai. ⁷Bi nisin_ri en chinga xi tse'e ngasun'ndio xi tumé chjire. Tusa t'ene_ri yojori nga si'anntsjai mé = xi kuakutsejen nga 'yakuin Na'enchana. ⁸Ngat'a basekochina tsa sitjusjeyachi_rajona nga'e ngasun'ndio, tunga ngisa = chji ngisare nga k'uene_rajona nga 'yakuan Na'enchana. Ngu basekona nga tetsuba ngisa nga'e ngasun'ndio 'ba ko kjuabenichun xi sa'e ndiba.

⁹Kjuakixi = enbi 'ba tjinne = re nga ngatsi'i xuta kuakjainre. ¹⁰Kui = kju 'ñu teña'axaña 'ba te'bene_rajona, ngat'a techuyaña mé = xi nda ngat'are Na'enchana xi tijñakun. Xi mare tsik'angi ngatsi'i xuta 'ba kjuakixi = nga sik'angi xi makjainre ngat'are kui.

¹¹'Batsa'en tatexuma_ri 'ba takuya_ri xuta. ¹²Tu'yá ton ngatjaberi tsa tu kui kjuaga sa'e ki'ndi. Tusa jngu kusun

ti'an_ri yojori ngixkun xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana nga jót-sa'en kjuinukjuai, nga jó si'en, nga jót-sa'en simején xuta, nga jót-sa'en mankjainri ngat'are Na'enchana, 'ba nga jót-sa'en tsje kueni.

¹³ Ka'nda nga kjuechaa kio, tu kui xa ti'en nga k'uexkiya_ri enre Na'enchana ngajinre xuta xi makjainre ngat'are kui, nga k'uinya_ri ion 'ba nga kuakuya_ri ngayeje. ¹⁴ Bi nicheje kjuanda xi kika'eri ngat'are en xi kinchja nchja chinga profeta ngat'a tsiji, nga yaneri ntsja xuta chinga xi makjainre ngat'are Na'enna. ¹⁵ Tikja'etsjen kibi 'ba janda kio t'innye ndiyabiu, tuxi ngatsi'i xuta skueni nga nda te'mikue xari. ¹⁶ Tikuendai yojori 'ba ko xi tebakuye. Kixi teni. Tsa 'batsa'en sik'etjusin, sik'angi = ni yojori ko xi inyabasen ñojonri.

5 Bi chjutikue xuta chinga, tusa chukoye ko kjuaxuta joni tsa na'enri kuán. Nda tikue nchja nistiu joni tsa nts'é, ² 'ba xi yanchjin chinga joni tsa nari, 'ba xi sa'e nisti yanchjin joni tsa ndichjai nga ko inimari xi tsje tjin.

³ Tatesin_ri yanchjin k'an xi tu'yá tjinkjinre. ⁴ Tunga tsa jngu chjun k'an tjinre ki'ndi asa ki'ndindai, ngat'are kui ki'ndibiu, xi ngisa tjun tijña ngat'are kui, kui = nga kuatesinre xuta xi tjin ndaba. 'Ba 'batsa'en sja nganire xi kisakure ngat'are xichare. Ngu kui = biu xi matsjare Na'enchana.

⁵ Tunga jngu chjun xi kjuakixi nga chjun k'an kuán, xi tu'yá tjinkjinre, kui xi kunre nga Na'enchana kuaseko. Nga nixtjin nga nistjen fakontsjai kui nga 'bets'are mé = xi machjenre. ⁶ Tunga chjun k'an xi tsjare yojore kjuatsja xi tjin, kui = xi joni tsa je k'en, nisi tijñakun ngisa.

⁷ 'Bitsa'en tatexuma_ri xutabiu, tuxi tu'yá kuanejeni ngat'are mé = xi sa'en. ⁸ Ngat'a xi bi tsikuenda xinkjin, ngisa = fani xi tjinduyako ndaba, kui xi 'be-

jñat'axin xi makjainna 'ba ngisa = 'ñu ch'okun ngisa nga ko mare xi bi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana.

⁹ Ba yanchjin k'an xi s'et'a xujun xi tsu nga kuakuenda, tu kui sani ngatjas'et'a xi ts'axtiu yachute ko te nu tjinre 'ba xi tu jngusa xi'in kis'ere, ¹⁰ xi 'yare nga nda kitsa'en, 'ba nga nda kitsicha ki'ndire, 'ba nga kitsjare nga'nde xuta xi fechukun ndaba, 'ba nga ngisa ngi'nde kiko yojore nga yatesinre xuta tsjere Na'enchana, 'ba nga tsakaseko xuta xi inyafa'a kjuanima, 'ba tsik'ejñandantsjai nga sa'en xi nda.

¹¹ Tunga bi 'bet'ai xujun yanchjin k'an xi sa'e ki'ndi. Ngat'a kionga mejénre sa'en xi kuetsu yojore, k'uejñat'axin = ngani kjuafa'etsjenre ngat'are Cristo 'ba kuamejénre nga kuixan ngani. ¹² 'Ba 'batsa'en s'eneje, ngat'a tsangane = mé = xi kitsu ngatitjunre. ¹³ 'Ba nde tse'é ma 'ba xki ni'ya 'betsuma. 'Ba bi tsa tu tse'é ma, 'ba nde ne 'beñajan en ngayeje, 'ba tu tsungijin yeje yojore, 'ba nchja en xi bi tjinni nga kuinchja. ¹⁴ Kui kjua, xinña nga ngisa nda tjin nga yanchjin k'an xi sa'e ki'ndi kuixan ngani, 'ba nga ngatjas'ere ki'ndi 'ba nga ngatatsikuenda ndaba, tuxi bi sja'ndeni nga ch'o kuetsure xi stikena. ¹⁵ Ngat'a tjin = yak'a xi je tsikinyat'axin ngat'are Cristo 'ba kit'are chanayi.

¹⁶ Tsa jngu xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana tjin jngu xinkjin xi chjun k'an, ngatabaseko ngat'are mé = xi machjenre, tuxi bi sik'ena'enni nts'ia. 'Ba 'batsa'en kuan kuaseko nts'ia yanchjin k'an xi tu'yá tjinkjinre.

¹⁷ 'Ba ngat'are xuta chinga xi nda batexumare ngajinre xi fi ningu, kui = xi 'ñu nda ngatja'yakun, 'ba ngisa fa nda xi tsikja'axtiuaya 'ba bakuya enre Na'enchana. ¹⁸ Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Bi 'bechja'nde_ri nga kuakjen tjiundijo yejerañu nga tibasenne trigo nga tibitjia." 'Ba 'ba

nde tsu ngayeje: “Xi tsa'exa bakin = re nga kuachjire.” ¹⁹ Bi nisin_ri ngat'are xi kuaneje jngu xuta chinga ngajinre xi fi ningu, tsa tsajainre tsa jó asa ján xi ko tuxkun fa tsabeni mé xi kuán. ²⁰ Tunga ngat'are xi tojo inyakjeje ngisa, chjutikue ngxikkun ngats'i xi makjainre ngat'are Na'enna, tuxi 'ba nde sakjunni kui ngayeje.

²¹ Te'benera ngixkun Na'enchana, Na'enna Jesucristo 'ba ko ankje xi je kitukja'ajin nga tik'etjusin mé = xi texinra. Bi kabi ñe'en, tusa ngusun = tikots'i. ²² Tu'yá tu chuba fane_ri ndsai nga kua'exa_ri ngajinre xi makjainre ngat'are Na'enna. Titjun nda tikja'etsjen, meni nga bi k'uakot'ari jere xuta xi yak'a. Tsje teni.

²³ Bi tu suba nanda 'yi. Tusa t'iuchi ko binu, tuxi kuandani ngats'ai 'ba ko chi'in xi 'ñu kjit'a tsatat'ai.

²⁴ Tjin je xi tsa'en xuta xi 'yare kionga kje ña'anre kjua 'ba tjin xi jaskan 'yare. ²⁵ 'Ba nde 'batsa'en 'yanire mé = xi nda tsa'en xuta ngayeje, 'ba xi bi tjindutsejen nganda'e bi kuan s'endu'montsjai.

6 Ngat'are ngats'i chu'nda xi tsindaq, nda ngatjabexuta naire meni ni'yá ch'otsa'en kjuinchjani ngat'are Na'enchana 'ba ko en xi tebakuya. ² 'Ba xi tjinre nai xi makjainre ngat'are Na'enchana, 'ba = nde ngatjabexuta, ninga tsa nts'e mani nga tu jngu kjuamakjain tjinre. Tusa ngisa nda ngatatsa'exat'are, ngat'a baseko xi nimején ngat'are Na'enchana xi 'ba nde makjainre ngat'are Na'enna Jesús.

Kui = bi xi takuya_ri xi makjainre ngat'are Na'enna 'ba t'ene_ri nga sik'etjusun. ³ Tsa tjin xi bakuya kja'e tsajmi asa bi ngusun fiko en xixi xi tse'e Na'enna Jesucristo ko kjuatexuma xi bakuyana ngat'are jótsa'en xiakuan Na'enna, ⁴ kui xutabiu xi nk'a ti'baxje yojore 'ba tumé bekjin. Je jekjua kjuafa'etsjenre 'ba tu chubá fosiko xuta

'ba tsa'en nga chubasire tume enñu. Kio ndibanire kjuaxin kakun, kjuasti, nga ch'o tsure xinkjin xuta, nga bi ma kunre xinkjin xuta, ⁵ 'ba nga kjankontsjai xinkjin xuta xi bi nda tsikja'etsjen ko xi je kitukja'axinre xi kjuakixi. Nchjabiu xi 'ba mare nga kuanyina tsa skuekun Na'enchana.

⁶ Ninga nga bekun Na'enchana xuta, jngu kjuanyina je tsakaiñu tsa tjinju kakun ngat'are mé = xi tjinre. ⁷ Ngat'a tumé ja'ekua nga'e ngasun'ndio 'ba tumé kuego ngaña. ⁸ 'Bamani, k'uejngua kakuan tsa tisakuna xichine ko najñu xi techaja. ⁹ Ngu xi mejénre kuanyina nga'e ngasun'ndebi, kui xi bi kakore nga chut'ayako 'ba kangi joni chen nga ko mé = xi tjin ngasun'ndio. Mejénre nkjin kuya tsajmi xi tumé chjire, xi ch'o tsikore xuta, 'ba xi tsungijin xuta ña sikjesun 'ba ña sichaja. ¹⁰ Ngat'a nga 'ñu mejénre ton xuta, kio ndibanire ngayéje kuya tsajmi xi bi nda. Tjin xi 'ñu kuatsjake ton, 'ba 'batsa'en kit'axinre ngat'are xi makjainna 'ba kitsitsejin kjuanima yojore.

¹¹ Tunga ji xi Na'enchana tse'eri, tisent'axin_ri ngayéje tsajmibiu. T'itjengi xi kjuakixi, chakuin Na'enchana, 'ba janda ngatjamakjainri enre kui. Ngatjas'eri kjuanimejen, kjuatsejnda ko kjuanima kakun. ¹² Tixkjant'antsjai xi makjainna. Ch'antsjai xi sjana kjuabenichun xi bi fet'a, ngat'a kui xa kinchjaniri Na'enna. Kui = kjua kika'eni enri nga nda kjinikixiye ngat'are xi makjainna ngxikkun nkjin testigo.

¹³ 'Ba te'benera ngixkun Na'enchana xi tsjare kjuabenichun ngayéje xi tjin 'ba ngxikkun Jesucristo xi 'ba nde nda kitsikixiya ngxikkun Poncio Pilato ¹⁴ nga tik'etjusun tsje tsje kjuatexuma xi kika'eri, tuxi tumé s'eni xi kuan ch'otsa'en kjuinukjua ngat'ari ka'nda nga kuakutsejen ngani yojore Na'enna Jesucristo. ¹⁵ Nga kjua'e nixtjinbiu,

sik'etjusun yeje kibiú jotsa'en mejénre Na'enchana xi bakinre nga kjuinichjire, xi batexuma tajngu, 'ba xi Reyre rey ko Na'enre na'en. ¹⁶Xi tu kui jngututu xi bi 'me 'ba xi tijñajin ndi'i xi tu'yá ma tsitiñat'are. Nisa 'yá= be 'ba ni'yá ma kutsejen'a. ¡Ngatja'yakun 'ba ngatjas'ere kjua'ñu ka'nda ngantsjai nixtjin! 'Ba ngatjama.

¹⁷Ngat'are xuta xi tjinre kjuanyina nga'e ngasun'ndio, t'ene_ri nga bi nk'a ngata'baxje vojore 'ba nga bi ngatakunre kjuanyina xi tjinre, ngat'a fe kibiú. Tusa ngatakunre Na'enchana xi niki tsjafanina= ngayéje xi machjenna tuxi sitsjaña. ¹⁸'Ba 'ba nde t'e_ri nijmi xi tjinre kjuanyina nga ngatatsichjen tonre nga

sa'en xi nda. Nga sa'en kibiú, kui= xi sinyinakjin. 'Ba nga ko ngayéje inimare ngatatsjare xuta xi yak'a mé= xi machjenre 'ba ngatatsja'ndere xuta nga sichjen xi tjinre. ¹⁹'Ba 'batsa'en ti'bejñatjo xi kjuanyina fa xi kuasekore nixtjin xi sa'e ndiba. 'Ba 'batsa'en k'uendukun kjuakixi jotsa'en je kitsja ts'a Na'enchana.

²⁰Ji Timoteo, nda tikuendai xi kjiningantsjari. Bi basen ñejen en xi tumé chjire xi tse'e ngasun'ndio ninga en xi fosire xuta ndesu xi tsu nga tjinre kjuankjin kakun. ²¹Ngu tjin xi kuakjainre ngat'are kjuankjin kakun ndesubiu 'ba 'batsa'en tsikinyat'axinre ngat'are xi makjainna.

Ngatjas'enu kjuandare Na'enchana.

*Xujun xi majóni xi kitsikasenre
San Pablo Timoteo*

2 TIMOTEO

1 An, Pablo, tetsikasiañ xujunbi, xi kichja'ajinnā ngat'are Na'enchana nga jngu apóstore Jesucristo kuáan. Kjinikasenna tuxi kue'eña nijmi ngat'are kjuabenichun xi sakure xuta xi tu jngu mako Cristo Jesús jotsa'en je kitsja ts'a Na'enchana. ²Tetsikasenra xujunbi, Timoteo, xi 'ñu tsimejénra joni tsa ki'ndina fa.

Ngatjas'eri kjuanda ko kjuanima kakun 'ba ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

³Tsja ra kjuanda Na'enchana, 'ba tsje tjin kjuafa'etsjenna nga tsa'exat'a ra kui, jo kitsa'en xuta chingana. 'Ba nga nix-tjin nga nistjen nga fakuā kui, ngantsjai fa'etsjenna ngat'a tsiji. ⁴Fa'etsjenna jotsa'en kichi'ndai kionga kitsikixant'ara 'ba 'ñu mejenna skue nganira, tuxi sitsejinni kjuatsja inimana. ⁵'Ba 'ba = nde tsikja'etsjiañ jotsa'en ngayéje inimari mankjainri ngat'are Na'enchana. Titjun naxk'enri xi Loida 'mi kuakjainre 'ba jaskan ngani Eunice xi nari. 'Ba be = re takuaan nga ko ji 'ba nde tsa'en mankjainri.

⁶Bamani, tetsikja'etsjenyanira nga titseya ngani kjuanda xi kitsjari Na'enchana nga yanera ndsaa. ⁷Ngu Isennix-tjintsje xi kitsjana Na'enchana bi tsa'en nga kjuikuan. Tusa tsjana kjuañu ko kjuanimejen 'ba ko kjuafa'etsjen xi tsja ndiyana jotsa'en kixi kuekua yojona. ⁸'Bamani tsu'ba, bi nisuba ri yojori nga sikixiye ngat'are Na'enna Jesús 'ba ninga ngat'ana, nisi nduya tekjiyaa ngat'are kui. Tusa ko kjuañu xi tsjari Na'enchana, ngatakakori kjuanima xi kuitjax-tiukona ngat'are en ndare kui.

⁹Na'enchana xi kitsik'angina 'ba kinchjana nga kuan xuta tsje xi tse'e. Tunga bi tsa kinchjana tu ngat'are mé = xi kjiña'an, tusa jotsa'en je 'endatitjun 'ba jotjin kjuanda xi kika'ena ngat'are Cristo Jesús nga kje tsa'enjin ngasun'ndio. ¹⁰Kui kjuandabiu xi tijñatsejen nganda'e ngat'are Cristo Jesús xi ja'ekakutsejen yojore nga kitsik'angina. Ja'ekjaxin kjuañu kjuabeyo 'ba 'ejñatsejen nga kuan k'uendukun xuta 'ba bi nde kueyani tu ngat'are en ndare Na'enchana.

¹¹'Ba Na'enchana kitsa'enna jngu xi tsikja'axtiuya enre, jngu apóstol 'ba maestru. ¹²Kui = kju tefa'axtiuña kui kjuana'enbi. Tunga bi masubana, ngat'a 'be = ña 'yá = ngat'are kuakjainna 'ba be = re takuaan nga tjinre kjuañu nga k'uejñatjo xi kitsingantsja ra ka'nda nga kju'e kui nixtjinbiu. ¹³Tenijin kakuin en nda xi yakuyara, 'ba kio tenijin kjuamakjain ko kjuanimejen xi tjinna nga tu jngu makua Cristo Jesús. ¹⁴'Ba ko kjuañu xi ba'ena ngat'are Isennix-tjintsjere Na'enchana xi tijña ngajinna t'ejñatjai xi nda xi kjiningantsjari.

¹⁵Ngu jotsa'en je 'ye nga je kitsikumanā mején ngats'i xuta xi tjin jo kji'i nangi Asia, ka'nda ko Figelo 'ba ko Hermógenes. ¹⁶Nga Na'enchana ngatja'animare xinkjin Onesíforo, ngat'a nkjin = ndiya kitsjana kjuañukakun 'ba bi kuasubare nga nduya tekjiyaa. ¹⁷Tusa nga ja'e naxinanda Roma, bi kitsikja'ejnda ka'nda nga kuasjai ra. ¹⁸Nga Na'enna Jesús ngatja'animare Onesíforo nixtjin nga kjuachu ngixkun kui. Ngu ji je nda 'ye jotsa'en tsakasekona naxinanda Éfeso.

2 'Bamani ki'ndina, ta'e ngañu ri yojori ko kjuanda xi tjinna ngat'are Cristo Jesús. ²'Ba xi kjinu'ye xi kixiañ ngixkun nkjin testigo, tingantsja ngani ri xuta xi ma chun ra ngat'are, xuta xi kuan kuakuya nganire xuta xi kja'ere.

³Ngatakakori kjuanima xi kuitjax-tiukonaa joni jngu chasoldadu xi nda xi tsa'exat'are Cristo Jesús. ⁴Nijnguú chasoldadu xi tikjan tsikjore yojore ngat'are xi tjin ngasun'ndio, ngat'a mején=re nga nda skue xi kitsja xare. ⁵'Ba nde 'batsa'enni xuta xi tsa'en chuya, tsa bi nda sik'etjusun kjuatexumare chuyo, bi kuan xuntsja tsajmi xi ba'ere xi tsa'en. ⁶'Ba nde xuta xi 'ñu tsa'exa nga 'bentje tsajmi tjin=re ndiyare nga kui tjun sakure chan xi 'bakore. ⁷T'ejinkakuin mé= xi texinra, ngu Na'enna Jesús sa'en nga kuankjinri ngayéje kibiú.

⁸Tikja'etsjenye ngat'are Jesucristo xi ja'aya nganire ngajinre mik'en, xi jendibani ntjere David. Kui en ndabi xi tetsikja'axtiuyaa. ⁹'Ba ngat'are en ndabiu nga tefa'aa kjuanima 'ba ka'nda tjita'ña ko na'ñu kicha joni tsa jngu xuta xi ch'okun kuáan. Tunga enre Na'enchana, bi tji'ñu. ¹⁰Kui= kjuatichukjuakonina ngayéje xi temata'aan nga tu kjuanda tse'e xuta xi Na'enchana je ja'ajin, tuxi ko kui sakut'anire nga k'uangi ngat'are Cristo Jesús 'ba sakut'are kjuaje xi bi fe.

¹¹Enbi kjuakixi =:

Tsa eyakua Cristo,
'ba = nde kuetsubakunko ngaña.

¹²Tsa kakona nga temitjaxtia kjuanima,
'ba = nde kuatexumakua.

Tsa kuixan nga bi 'yaxkuan kui,
'ba = nde kui kuetsu nga bi bexkunna.

¹³Tsa ña bi sik'etjusun ra kui,
tojo sik'etjusun = jotsa'en kitsja ts'a,
ngat'a bi jó tsa'en enre.

¹⁴Tikja'etsjenya_ri nts'ia kibiú 'ba t'ene_ri ngixkun Na'enchana nga bi ngatafosiyare tuxkia en. Kibiú tumé chjire, tusa tsiskayare kjuafa'etsjenre xuta xi nt'e. ¹⁵Ngayéje inimari ti'en mé= xi nda ngixkun Na'enchana, tuxi nda skueni mé= xi teñe'en, joni jngu chu'nda xi bi masubare ngat'are xare, xi nda bakuya ngat'are en xi kjuakixi.

¹⁶Tisent'axin_ri en si xi tumé chjire xi tse'e ngasun'ndio. Ngu xi nchja nijmi enbiu ngisa minyat'axin ngisare Na'enchana. ¹⁷'Ba enre xutabiu jo=ni jngu chi'in fe'ndu xi tsikje 'ba bi nde mandani. 'Ba = inyatsa'en Himeneo ko Fileto. ¹⁸Kui xi je kit'axinre en xi kjuakixi. Inyatsu nga je= ja'a nijtjin nga kjuafa'aya nganire xuta ngajinre mik'en. 'Ba 'batsa'en inyatsiskayare kjuafa'etsjenre yak'a xuta xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. ¹⁹Tunga enre Na'enchana jo = ni jngu tuts'in xjo xi 'ñu seña, ña 'bitsa'en kua'indut'a: "Na'enna Jesús be = xuta xi tse'e." 'Ba 'ba nde kua'indut'a ngayeje: "Ngatsi'i xi tsu nga tse'e Na'enna Jesús tjinne=re nga kuinyat'axinre xi ch'otjin."

²⁰Joni ngaya jngu ni'ya je, bi tu suba tsajmi xi oro ko plata tjin. Tusa 'ba nde tjin tsajmi xi kuandakoni ya ko nangikiti. Tjin xi machjen ngajin s'i 'ba tjin xi tu machjenntsjai. ²¹'Ba nde 'ba = tjinni ngajinna. Tsa tjin xi je kitsitsje yojore, kui jo = ni tsajmi xi machjen ngajin jngu s'i. Je tsje ya'a 'ba kuan sichjen Na'enchana. Je tjiñandare yojore nga kuan sa'en ngayéje xa xi nda.

²²Tisent'axin_ri xi tsu inimare nchja nisti xi yak'a. 'Ba ñatjen ko xuta xi tsje tjindu inimare nga tsichjire Na'enna Jesús tangitjenngiu xi sa'en nga kixi kueko yojonu, kjuamakjain ngat'are enre Na'enchana, kjuanimejen 'ba ko kjuaxiu. ²³Bi nisin_ri en si xi tsajainre ndiyare 'ba xi tumé chjire, ngat'a 'yani nga kio ndibanire kjuasi.

²⁴Xi tsa'exat'are Na'enna Jesús bi kjuasi skungajin, tusa nda ngatatsiko ngatsi'i xuta. Tjinnere nga nda kuanre kuakuyare xuta 'ba kuatsejndako mé= xi kuata'en. ²⁵Tjinnere nga k'uaxjenima yojore nga sja ndiyare xi stike xi kjuakixi. Ngu 'ba kuan tsa Na'enchana sa'en nga xutabiu sik'antjaiya inimare 'ba skue xi kjuakixi ²⁶'ba 'bat-

sa'en nda sikja'etsjen ngani 'ba kuangare chen ña chanayiu titsu'ñure nga tsa'enko chanayiu xi mejénre.

3 'Ba nde ngatja'ye nga nixtjin xi sa'e ndiba s'e = kjuana'en. ²Ngu xuta 'ñu sisinre yojore 'ba 'ñu kuamejénre ton. Nk'a kakun kuan 'ba nk'a k'uaxje yojore ngayeje. Ch'otsa'en kuinchja ngat'are Na'enchana 'ba bi sik'etjusun enre xichare. Bi sja kjuanda ngat'are mé = xi sakure 'ba bi skuekun Na'enchana. ³Bi s'ere kjuanimejen 'ba bi kjuanimejen xuta xi kja'ere. En ndesu kuinchja ngat'are xuta 'ba bi k'uechja'ndere mé = xi kuetsu yojore. Ts'en kuan 'ba kuastike ngayéje xi nda. ⁴Amigu xi ndesu sa'en yojore, bi tjun sikja'etsjen mé = xi sa'en, 'ba tse ngajinre kjuank'a kakun. Bi kuangisjai Na'enchana, tusa kuangisjai xi kuetsu yojore. ⁵'Ba sa'en joni tsa bekun Na'enchana, tunga k'uejñat'axin = kui fa kjuañu xi tsa'exajinre xuta xi tse'e Na'enchana.

Tisent'axin ri xutabiu. ⁶Ngu xi 'ba kun, kui xi ko kjuamaña fa'as'en ndaba xuta 'ba 'bonachare yanchjin xi inda tjinre, xi ya'anijin je 'ba kjefe nkjin kuya mé = xi tsu yojore. ⁷Yanchjinbiu ngantsjai inyakuyare, tunga niñajanni nda mankjine xi kjuakixi. ⁸Jot-sa'en nchja mago Janes ko Jambre 'echja'ndere Moisés nixtjin kuatse jan, 'ba nde tsa'en nchjabiu inya'bechja'ndere xi kjuakixi. Je ch'otjin kjuafa'etsjenre 'ba kitsichajin yojore ngat'are xi makjainna. ⁹Tunga bi kjin kjuachu nchjabiu, ngat'a s'ejñatsejen kjuachikunre ngixkun ngatsi'i xuta, jofa tsa'en kis'ejñatsejen ngat'are Janes ko Jambre.

¹⁰Tunga ji je nda 'ye mé = xi yakuya, 'ba jót'sa'en fikuá yojona, 'ba mé = xi mejénna sa'aan, 'ba jót'sa'en tjinna kjuamakjain, kjuatsejnda, kjuanimejen, 'ba jót'sa'en tchukjuakoná xi temata'aan. ¹¹'Ya = ni nga kitsjengikena xuta, 'ba ko ngat'are kjuanima xi ja'axtia, ko

mé = xi kuata'aan naxinanda Antioquia ko naxinanda Ikonio 'ba ko naxinanda Listra. 'Ñu kitsjengikena xuta, tunga Na'enna Jesús kitsik'angina ngajinre ngayéje kibiu.

¹²'Ba kjuakixi = nga ngatsi'i xi mejénre skuekun Na'enchana ngat'are Cristo Jesús, kui = xi 'ba nde sjenngicha ngat'are xuta. ¹³Tunga ngat'are xuta ch'okun ko xi 'bejñu, tusa ngisa ch'okun kuan ngisa nga k'onacha 'ba nga 'ba nde x'onachare.

¹⁴Tunga ji, janda kixi t'ikue xi kisakuyari, xi 'ñu nda bere takuin, ngat'a 'yani 'yá = xi yakuyari kibiu. ¹⁵'Ba 'ba = nde 'ye nga 'ndani nga sa'e ki'ndi kisakuyari ngat'are xujun ña kua'indut'a en tsjere Na'enchana. Enbiu xi tjinre kjuañu nga sjari kjuankjin kakun, tuxi k'uangini tu ngat'are nga mankjainri ngat'a tse'e Cristo Jesús. ¹⁶Isen-nixtjintsjere Na'enchana 'ejñajinre xuta xi kitsi'indu ngayéje xujun xi tse'e enre Na'enchana, 'ba kui = xujunbiu xi basekona nga bakuya ra xuta, nga fakoyana, nga tsikasenga ndiyana, 'ba nga tsja ndiyana jót'sa'en kixi kuekua yojona, ¹⁷meni nga xuta xi tse'e Na'enchana nda k'uejñandani 'ba s'ere ngayéje xi machjenre nga sik'etjusun tume xa xi nda.

4 Te'benera ngixkun Na'enchana 'ba ngixkun Cristo Jesús, xi jngu nixtjin sa'enre kjua xuta xi tjindukun ko xi je jesun, nga kuakutsejen yojore nga kuatexuma. ²Tikja'axtiuye en ndare Na'enchana. Tik'ejñandai yojori nga 'ba si'en tume nixtjinñu 'ba tume chubañu. Taku ndiya ri xuta tsa bi nda tjin xi inyat-sa'en, 'ba chukoye, 'ba ti'ñi kakun. Ngatjas'entsjairi kjuatsejnda nga kuakuye.

³Ngu kjuae = nixtjin nga bi nde xukjuakonire xuta en xi kjuakixi xi sakuyare. Tusa sa'en jotsa'en kuetsu inimare 'ba kuangisjai nkjin maestru xi kuakuyare mé = xi kuatsjare nga kjuint'e. ⁴'Ba kuinyat'axinre 'ba k'uechjare

ñojon ngat'are xi kjuakixiu. Tusa ku-atesinre en chinga xi tsuya xuta. ⁵Tunga ji, nda tikja'etsjenntsjai 'ba ngatakakori kjuana'enbiu. Tu kui xa ti'anntsjai nga sikja'axtiuye en ndare Na'enchana. Nda tik'etjusin xari.

⁶Ngu ngat'a tsa'an, je mején kuan joni jngu chje xi kua'ere Na'enchana. Je mején kju'a'e chuba nga kueya. ⁷Je nda kitsinchjat'aā ndiya xi Na'enchana 'ejñana 'ba je jechukjet'a chuya xi tetsa'aan. 'Ñu = tsakasejiañ kjuamak-jainna. ⁸'Ba nganda'e tu tekuya ngisa_ra chji xi sakure xuta xi je kixi ngixkun Na'enchana. Xi sjana Na'enna Cristo Jesús xi kixi tsa'en kju'a, nga kju'a'e nix-tjinbiu. 'Ba bi tu an tajngu sjana chjibiu, 'ba = nde ko ngatsi'i xuta xi 'ñu inyakyare nga kju'a'e ngani.

⁹Tixatiyachi_ri yojori nga ta'a ndibachunnaa. ¹⁰Ngu Demas ngisa kitsimején xi tjin ngasun'ndio 'ba je kitsikumana nga kiji naxinanda Tesalónica. Crescente je kiji nangi Galacia, 'ba Tito je kiji nangi Dalmacia. ¹¹Tu Lucas sani tijñakona nga'e. Tinyisjai Marcos 'ba ndekue, ngat'a kui xi kuan kuasekona nga sa'en xa xi tetsa'aan. ¹²Tíquico kitsikasiañ naxinanda Éfeso. ¹³'Ba kionga kjuendibai, ndekochi najñu ndujuna xi 'ejña naxinanda Troas, ndaba Carpo. 'Ba nde ndekochi xujuna ngayeje, 'ba

xi ngisa 'ñu mejéna nga kjuendekue kui xi kuandakoni tjiuxin.

¹⁴'Ñu ch'o kitsikona Alejandro, chinga xi tsinda tsajmi xi kicha ni. Na'enna Jesús xi be = jót'sa'en sik'echji ngat'are xi kitsa'en. ¹⁵'Ba nde ji tikuendai yojori ngat'are kui ngayeje, ngat'a 'ñu = tjimastike ngat'are en xi tenikja'axtiuya.

¹⁶Nga titjun kitsikjantjaa yojona ngixkun xuta xo, tu'yá tsakasekona. Ngatsi'i kitsikumana. Bi ngatakjebere kuenda Na'enchana mé = xi kitsa'en.

¹⁷Tunga Na'enna Jesús tsakaseko = na 'ba kitsjana kju'a'ñu, tuxi nda kuán kitsikja'axtiuyaña enre. Meni kjint'eni ngatsi'i xuta xi bi judío. 'Ba 'batsa'en kitsik'angina Na'enna nga'a ts'a tjiuxo.

¹⁸'Ba sik'angina ngajinre ngayeje kju'a xi ch'o tjin 'ba kueko = na ña batexuma ngank'aa. ¡Ngatjas'ere kjuaje ka'nda ngantsjai nixtjin! 'Ba ngatjama.

¹⁹Ta'e_ri kjuate'ndana Prisca ko Aquila 'ba ko xi tjinduya ndaba Onesíforo. ²⁰Erasto tsik'ejña naxinanda Corinto. Trófimo kisatechi'in naxinanda Mileto 'ba kio kitsik'ejña. ²¹Tixatiyachi_ri yojori nga ndibachunnaa nga kje ba'ejín nixtjinre nch'an. Inyatsikasenri kjuate'nda Eubulo, Pudente, Lino, Claudia 'ba ko ngatsi'i nts'ia xi tjin nga'e.

²²Na'enna Jesucristo ngat'ejñakori. Ngatjas'e tsi'inu kjuandare Na'enchana.

Xujun xi San Pablo kitsikasenre

TITO

1 An, Pablo, tetsikasiaṅ xujunbi, xi jngu chu'ndare Na'enchana 'ba apóstore Jesucristo. Kitsa'e xanaṅ nga be'iaṅ nijmi ngat'a tse'e enre, tuxi ngisa nda kuakjainnire xuta xi kiskja'ajin Na'enchana 'ba nga ngisa nda kuankjinre kjuakixi xi sakuyare ngat'are jótša'en tsje k'uendu ngat'are Na'enchana. ²'Ba 'batsa'en skunre nga sakure kjuabenichun xi bi fet'a. Na'enchana kitsuyatitjun kibiu nga kje tsa'enjín ngasun'ndio, 'ba kui niñajanni 'bonacha. ³'Ba 'ejñatsejen enbi nixtjin xi kui je 'ejñaṅ, en nda xi an tetsikja'axtiuyaaṅ nganda'e, xi kuangantsja nga 'exanaṅ Na'enchana xi tsik'angina. ⁴Tetsikasenraṅ xujunbi Tito, xi joni ki'ndinaṅ fa kuáin tu ngat'are mé = xi tu jngu makjainna.

Ngatjas'eri kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Jesucristo xi tsik'angina.

⁵Nga kitsik'ejñaraṅ isla Creta kui = nga tuxi k'uendani xi kis'ejñat'ia kio 'ba nga xki naxinanda xi tjin kio kua'exa_{ri} nchja chinga xi tjin ngaya ningu, jotsa'en nga kixinraṅ. ⁶Kuan kua'e xare xuta xi nda titsa'en tuxi tu'yá kuanejeni, xi jngusa chjun tjinre, xi ki'ndire makjainre ngat'are Na'enchana 'ba xi bi tsure xuta nga tu kjuaska kjiya nindaku asa nga bi tsik'etjusun.

⁷Ngu jngu xi kuasentitjunre xi makjainre ngat'are Na'enchana, xare kui nga sikuenda xi tse'e Na'enna. Kui = kjuua ngatjas'e xanire jngu xuta xi nda titsa'en tuxi tu'yá kuan kuanejeni, xi bi nk'a kakun, xi bi stijnda, xi bi xuta ch'i, xi bi xuta kjanko, 'ba xi bi ton tsimején, ⁸tusa xi tsjare nga'nde xuta ngaya ndaba, xi matsjare tsa'en xi nda, xi nda tsikja'et-

sjen, xi kixi fiko yojore, xi bekun Na'enchana, 'ba xi mare 'bechja'ndere yojore ngat'are xi bi nda. ⁹Tjinne = re nga nda k'uejñatjo en xi tjinre kjuakixi xi kisakuyare, tuxi 'ba nde kuan kuaku ndiyanire xuta xi kja'ere nga kuakuyare xi kjuakixi, 'ba tuxi kuan xi'indani kakun xuta xi stike xi kjuakixi.

¹⁰Ngu ne nkjin tjin xi bi mejénre tsik'etjusun, xi nchja nijmi ngat'are en xi tumé chjire 'ba 'bonachare xuta. Kui fa xuta xi tsu ngayeje nga machjen nga xuta kuan circuncidar. ¹¹Kui xutabiu tjinnere nga s'echja ts'a, ngat'a inyabakuya = mé = xi bi tjinni nga kuakuya, tuxi ton inyatsikejenni. 'Ba 'batsa'en inya'bejñure jo kji'i xuta xi tjin ngaya ni'ya.

¹²Ka'nda jngu profeta xi ndekuini tse'e nchjabiu 'ba kitsu: "Xuta xi tse'e Creta en ndesu xi nchjantsjai. Jo = ni tjiuba ts'en, xuta xi bi tsere 'ba xi tse'é." ¹³'Ba kjuakixi = xi kitsu profetabiu. Kui = kjuua machjenni nga 'ñu xukoye, tuxi kixi kuekoni kjuamakjainna ¹⁴'ba tuxi bi kuinya ñojonni en chingare xuta judío xi tumé chjire 'ba ninga kjuatexuma xi tsja xuta xi minyat'axinre xi kjuakixi.

¹⁵Xuta xi tsje tjin kjuafa'etsjenre tsje yeje mare tumeñu. Tunga jndi yeje = mare nitumeñu xuta xi bi tsje tjin kjuafa'etsjenre 'ba bi makjainre ngat'are Na'enchana, ngat'a animare ko kjuafa'etsjenre jndi. ¹⁶Kui xi tsu nga be Na'enchana, tunga mé = xi tsa'en bakutsejen nga bi kjuakixi nga makjainre ngat'are kui. Xutabiu ch'okun, bi tsik'etjusun, 'ba bi mare ña'an xi nda.

2 Tunga ji, tjinne = re nga kuakuye jofa tjin en nda xi bakuya. ²'Ba t'in_{ri} nchja chinga nga kixi = ngatjiko yojore, nga nda ngatja'yaxuta, nga nda ngatatsikja'etsjen, nga nda ngatjamakjainre ngat'are xi makjainna, 'ba nga ngatjas'ere kjuanimejen ko kjuatsejnda. ³'Ba yanchjin chinga 'ba nde tsa'en ngat-

jabekunntsjai Na'enchana. Bi ch'otsa'en ngatinchja ngat'are xuta 'ba bi yanchjin ch'i ngatjama. Tusa ngatakuya xi nda, ⁴ngatatsikinyanga ndiya yanchjin xi sa'e nisti yanchjin ngisa nga simején xi'inre 'ba ko ki'ndire, ⁵nga nda ngatatsikja'etsjen 'ba nga tsje ngat'endu, nga ngatatsikuenda ndaba, nga nda xuta ngatjama, 'ba nga ngisa ngi'nde ngatjiko yojore ngat'are xi'inre. 'Ba 'batsa'en bi ch'otsa'en kuinchjani xuta ngat'are enre Na'enchana.

⁶'Ba nde 'batsa'enni, 'ba t'in_ri nchja nistiu nga nda ngatatsikja'etsjen. ⁷'Ba ngayéje mé = xi si'en, nda ti'en, tuxi k'uejña kusunni_ri. Nga kuakuye, ngatja'yare nga kixi tjin kjuafa'etsjenri 'ba nga te'yakuin yojori. ⁸En xi nda ngat'etju ndsu'bai xi bi kuanre kuaneje xuta, tuxi kuasubanire xuta xi mastikena ngat'a bi saku ndiyare jótsa'en ch'otsa'en kuinchja ngat'ana.

⁹'Ba 'ba t'in_ri chu'nda xi tsinda nga ngantsjai ngisa ngi'nde ngatjiko yojore ngat'are naire, nga ngatatsik'etjusunre, nga bi nga'a ngatjama ¹⁰'ba nga bi cheje ngatatsa'en. Tusa ngatakutsejen nga ma chunre ngat'are kui, tuxi ngayéje xi sa'en xianire nga nda tjin mé = xi kisakuyare ngat'are Na'enchana xi tsik'angina.

¹¹Ngu Na'enchana je 'ejñatsejen kjuanda xi ma tsik'angi ngatsi'i xuta. ¹²'Ba kui xi bakuyana nga k'uechja'nde_ra yojona xi bi tsje ngixkun Na'enchana 'ba xi tsu yojona nga'e ngasun'ndio. 'Ba bakuyana ngayeje nga nda nikja'etsjian, nga kixi ña'an, 'ba nga 'yakuan Na'enchana nga tetsuba ngisa nga'e ngasun'ndio. ¹³Ngu techuyaña nixtjin nga sichikunta'enna Na'enchana, nixtjin nga s'ejñatsejen kjuajere Jesucristo, Na'enna xi 'ñu je 'ba xi tsik'angina. ¹⁴Kui xi kitsja yojore nga kjinik'en ngat'ana, tuxi 'echjintjai yejeni jena 'ba kitsitsjena nga kitsa'enna

jngu naxinanda xi tse'e, xi ngayéje inimare mejénre sa'en xi nda.

¹⁵Kui = kibi xi tjinnere nga kuakuya_ri xuta nga kuaku ndiya_ri 'ba xukoye. Ngatjabe xuta nga ji tjinri kjuañu. Tu'yá ngatjabetonri.

3 Tikja'etsjenya_ri xuta nga ngisa ngi'nde ngatjiko yojore ngat'are chikun 'ba ngat'are xutaxa. Ngatatsik'etjusun enre 'ba ngatja'betsubandantsjai nga sa'en xi nda. ²'Ba bi ch'otsa'en ngatinchja ngat'are tu'ya xutañu 'ba tu'yá ngatafosiko. Tusa nda xuta ngatjama 'ba nimakjua ngat'axje yojore ngajinre ngatsi'i xuta.

³Ngu nganda'eñu 'ba = nde jñu kis'e kjuafa'etsjenna. Bi nda kjinikja'etsjian, bi kjinik'etjusan, 'ba kis'ejñuna nga kuakjainna xi bi kjuakixi. Tu kui kjiña'an nkjin kuya tsajmi xi tsu inimana 'ba xi mejénre yojona. Tsiketsubajian kjuach'o ko kjuaxin kakun. Kuastikena xuta 'ba kuastichakaña xingia ngayeje.

⁴Tunga Na'enchana xi tsik'angina kis'ejñatsejen kjuandare ko kjuanimejen xi tjinre ngat'are xuta. ⁵Kui kitsik'angina. 'Ba bi ngat'a tsa kjiña'an xi nda tsa kui kjuakitsik'anginina, tusa ngat'a ja'anima_ra. Kitsitsje nganina nga kitsitsin nganina. Ngat'are Isennixtjintsjere kitsixatseya nganina. ⁶'Ba niki kitsjafanina = Na'enchana Isennixtjintsjere ngat'are Jesucristo xi tsik'angina. ⁷'Ba kitsixixiyana tu ngat'are kjuandare, 'ba 'batsa'en 'yaña nga sakuna xi techuya_ra, nga s'ena kjuabenichun xi bi fet'a.

⁸Kjuakixi = enbiu 'ba mején = na nga 'ñu k'uene_ri xuta ngat'are xi xian, tuxi xuta xi je makjainre ngat'are Na'enchana tu kui sa sa'en xi nda. Ki = bi xi nda 'ba baseko ngatsi'i xuta. ⁹Tunga bi nis-in_ri en si xi nchja nijmiko xinkjin xuta ngat'are xujun ña kua'indut'a ja'enre ntjere xuta chingare ña kui jendibani,

ninga ngat'are en xi fosiyako xinkjin, ninga ngat'are xi fosiyare ngat'are kju-atexumo. Ngu kibiū bi basekona 'ba tsa-jain ndiyare.

¹⁰Tsa tjin xi kuakjanya xuta xi mak-jainre ngat'are Na'enna, chukue jngu asa jó ndiya. Tunga tsa bi tsisinri, tichuxjejin ngajinre xi makjainre ngat'are Na'enna.

¹¹Ngu je 'ye nga xi 'ba tita'en, kui xi je kjinikjetsun kjuafa'etsjenre 'ba ndiyare je tsu'baya. Nde kui tifiko tajnguni yojore ña chajaa.

¹²Nga sikasenra Artemas asa Tíquico, tixatiyachiri yojori nga ndibachunnaa naxinanda Nicópolis. Ngu je 'batsa'en

teñandaa nga kio kjua'ana nixtjinre nch'an. ¹³'Ba tisekoyeje Zenas, xuta xi nchjantjai xuta, ko Apolos, tuxi janda kuajendujuni ndiyare 'ba tumé chajare.

¹⁴'Ba nga xuta xi tsajan ngatjamare nga tu kui sa'en xi nda 'ba ngatatsjare xuta mé= xi machjenre, tuxi bi tu kjuatjo k'uenduni.

¹⁵Inyatsikasenri kjuate'nda ngatsi'i xuta xi tjindukona nga'e. Ta'echi_ri kjuate'ndana xuta xi 'ñu tsimejéna tu ngat'are kjuamakjain xi tjinna.

Ngatjas'e tsi'inu kjuandare Na'enchana.

Xujun xi San Pablo kitsikasenre

FILEMÓN

1 An, Pablo, tetsikasiaṅ xujunbi, xi tekjiyaa nduya tu kjuare nga tetsikja'axtiuyaa en ndare Jesucristo, 'ba ko nts'ia Timoteo xi tijñakonaṅ nga'e. Tetsikasenra xujunbi Filemón, ji xi nimejénri xi ndekui xa teña'anni joni jin, ²ko Apia xi ndichja mani, ko Arquipo xi 'ba nde tikjanntjai enre Na'enchana joni ña, 'ba ko xi makjainre ngat'are Jesús xi mañajan ni'yari.

³Ngatas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsjana Na'enchana ko Na'enna Jesucristo.

⁴Nga fakuṅ Na'enchana, ji tenijinnts-jai kjuafa'etsjenna 'ba tsja ra kjuanda kui ngat'a tsiji. ⁵Ngat'a tji'be = na ni-jmi jót'sa'en makjainri ngat'are Na'enna Jesús 'ba jót'sa'en nimején kui 'ba ko ngatsi'i xuta tsjere Na'enchana. ⁶'Ba mi'a ra Na'enchana nga kjuamakjainna xi tujngu ngatabasekori nga ngisa nda kuankjinri ngayéje xi nda xi Na'enchana je kitsjana ngat'are Cristo Jesús. ⁷Ne tsja tjinna 'ba tisaku = na kjua'ñukakun ngat'are kjuanimejen xi tijñajinri. Ngat'a ngat'ari ji, nts'ia, xuta xi makjainre ngat'are Na'enna Jesús kisaku nga'ñure inimare.

⁸Bamani, ninga tjinna kjuañu ngixkun Cristo nga kuan k'uenera mé = xi tjinnere nga si'en, ⁹tunga tusa te'bets'araṅ jngu kjuanda ngat'a nimején = ña xingia. An Pablo xi je kuachingaa 'ba kjiyaa nduya tu ngat'are Cristo Jesús, ¹⁰temi'araṅ jngu kjuanda ngat'are Onésimo. Kui xi je joni tsa ki'ndina fa kuán nga'e gaya nduyo ngat'a kuakjainre enre Na'enna nga jakuaa. ¹¹Kui xi nixtjin kuatse jan kuán ngat'ari joni xuta xi tumé chjire, tunga nganda'e je chjire ngat'ari 'ba ngat'ana.

¹²'Ba tetsikasen nganira. Chjubetjai jo fani tsa an. ¹³An mejénna nga k'uejñako ngisana tsakaiñu, tuxi kui kuasekonina xa xi ji mejénri si'en ngat'ana nganda'e nga tejñaṅ nduya tu ngat'are nga tetsikja'axtiuyaa en ndare Na'enna. ¹⁴Tunga bi mejénna tu chuba tsa'aaṅ, tsa bi tjijngu takuin, tuxi ngajin inimari kjuendibani kjuanda xi si'en 'ba bi an k'uenera.

¹⁵Ngu tsa kui = kju a chuba nixtjin tsakasent'axinniri Onésimo, tuxi ngat'ari k'uejñantsjaini nganda'e. ¹⁶Tunga nganda'e bi nde tsa joni jngu chu'nda xi tsindai. Tusa joni jngu xuta xi ngisa 'ñu chji ngisare nga ko mare jngu chu'nda. Ngat'a je kuán jngu nts'ia xi nimijáan. An 'ñu tsimijaan, tunga ngisa 'ñu timején ngisai ji. Ngat'a xingia mani nga'e ngasun'ndio 'ba nts'ia mani ngat'are Cristo.

¹⁷'Bamani, tsa maraṅ ji joni jngu xuta xi ñatjen ña'axai, chjubetjai Onésimo jofatsa'en chjubetjonaṅ an. ¹⁸Tsa tjin me = ñu xi ch'o kitsa'en asa tjin tsajmi xi tjenje tsiji, an tik'echjina tsajmibiu. ¹⁹An Pablo ko ndsaa tetsi'induña xujunbi. An k'uechjaa xi Onésimo tjenje tsiji, ninga bi sikja'etsjenyaraṅ nga 'ba nde tjenje tsa'an ka'nda inimari. ²⁰Jun nts'ia, ti'en kjuandabi ngat'are Na'enna. Ta'e nga'ñuri inimanaṅ ngat'are Cristo.

²¹'Ba = tsa'en tetsi'indaṅ, ngat'a bere takuaṅ nga kjuinu'ye enna 'ba ngisa = nda si'an ngisai nga kuanre xi temi'ara. ²²'Ba kja'e tsajmi temi'a ngisara. 'Ba nde t'endai jngu nga'nde ni'yari ña kuan kuatejñaṅ, ngat'a bere takuaṅ nga Na'enchana sjanu mé = xi techjo'o, nga kuan kjuikun nuu.

²³Tetsikasenraṅ kjuate'ndare Epafra, xi 'ba nde tijñakonaṅ nduya nga'e ngat'are en ndare Cristo Jesús. ²⁴'Ba nde tetsikasenraṅ kjuate'ndare Marcos ko Aristarco ko Demas 'ba ko Lucas, nhja xi ndekui xa inyatsa'enni joni an.

²⁵ Nga Na'enna
ngatatsichikunta'ennu.

Jesucristo

Xujun xi kjinikasenre xuta hebreo

HEBREOS

1 A tu nkjin ka'a 'ba kja'e kjuanga tsa'en jako Na'enchana xuta chingana nga kitsikinchja nchja chinga profeta nixtjin kuatse jan. ²Tunga nixtjin fet'a xi tetsuba nganda'e Na'enchana kitsikasen Ki'ndire nga kjuakona ngojore kui. Na'enchana ja'ba kitsu nga Ki'ndire tse'e kuan ngayéje xi tjin, 'ba kui = ngat'are nga kitsinda ngasun'ndio. ³Ki'ndiu xi 'bejñatsejen yeje kjuajere Na'enchana, 'ba kui = xi isenre fa xi bakutsejen 'yá = ñu fani Na'enchana, 'ba kui xi tsa'en nga s'e ngayéje xi tjin tu ngat'are kjuañure enre. Kionga je 'echjintjai jena tuxi kuatsjeña, ngank'aa kik'ejña ngate kixire Na'enchana.

⁴Ki'ndiu xi ngisa je kuán ngisa nga ko mare ankje, jotsa'en ngisa je ngisa ja'en xi kika'ere. ⁵Ngat'a Na'enchana 'bi kit-sure: "Ji xi Ki'ndina, an = ña xi Na'enri mani nganda'e." Tunga nijnguú ankje 'ba kik'inre. 'Ba ninga bi ngat'are jngu ankje kinchja Na'enchana nga 'ba kitsu: "An kuan Na'enre, 'ba kui kuan Ki'ndina." ⁶'Ba nga sikasen masenre Ki'ndi titjunre ngasun'ndio, 'ba tsu: "Ngatsi'i ankjelere Na'enchana ngatatsichjire."

⁷Ngat'are ankjele = 'ba kitsu Na'enchana nga kinchja: "Na'enchana tsa'en ankjelere joni ntjo, 'ba joni najenre ndi'i tsa'en xi tsa'exat'are." ⁸Tunga ngat'are Ki'ndiu 'ba kitsu nga kinchja:

Ji Na'en, ji xi kuatexumantsjai ka'nda nixtjin xi bi fet'a,
'ba si'ankixikixi = ni kjuanga nga kuatexumai.

⁹Kjinimején mé = xi kixi tjin,

'ba kuastiche mé = xi bi nda.

Kui = kjuañu kiskja'ajinniri Na'enchana xi Na'enri mani,

'ba ngisa kitsja ngisari kjuatsja nga ko mare xi tjindujinri.

¹⁰'Ba 'ba nde kitsu ngisa:

Ji Na'en, 'ndani ngatuts'inre tsajmi kjiñe'en ngasun'ndio,

'ba ko ndsai kjiña'anni ngank'aa.

¹¹Kjue ngayéje tsajmibiu,

tunga ji kuenintsjaini.

Kuachinga = ngayéje tsajmibiu joni tsa najñu.

¹²Kjuakuye joni tsa chinga,

'ba sik'antjaiye joni najñu xi baja xuta.

Tunga ngat'ari ji, bi k'uantjaiye,

'ba bi kjue nuri.

¹³'Ba kitsu Na'enchana: "Teni ngate kixina ka'nda nga xi stikeri ngi ndsakui k'uendaa." Tunga nijnguú ankje 'ba kik'inre.

¹⁴Ngat'a ngatsi'i ankje isennixtjin nini xi tsa'exat'are Na'enchana 'ba nikasen tuxi kuasekoni xuta xi sakure nga k'uangi.

2 Kui kjuañu tjinnere nga nda kuatesinni_ra kjuakixi xi kjinu'ya, tuxi bi xin kjuinña. ²Ngat'a ka'nda en xi kitsikja'axtiuya ankje nixtjin kuatse jan kis'ere kjuañu, 'ba kisakure chji xi 'bakore ngatsi'i xuta xi kiskjeje nga bi kitsik'etjusun ion. ³Kui = kjuañu nganda'e, jót'sa'en kuan k'uangiña tsa bi nda kuatesin_ra en nda xi tsik'angina? Na'enna Jesucristo fa tjun kit-suya jót'sa'en kuan k'uangiña, 'ba 'batsa'en kitsuyakixi nganina xi kjint'ere nga 'ba kitsu. ⁴'Ba Na'enchana 'ba nde yakutsejen nga kui enbi xi kjuakixi, nga kitsa'en chubá xi bakutsejen kjuajere ko kjuañure nga ko nkjin kuya kjuakun, 'ba nga kitsitsojosunna jotsa'en nga kui mejénre kjuanda xi tsjana Isennixtjintsjere.

⁵Bi ngi kjuañure ankje 'ejña Na'enchana ngasun'nde xi 'batsa'en s'e, ngasun'nde xi techubani_ra nganda'e.

⁶Tunga kua'indut'a xujun enre Na'enchana ña 'ba kitsu jngu xi kinchja:

¿'Yá = ñuni xuta nga ji tifa'etsjenri ngat'are?

¿'Yá = ñuni ki'ndire xuta nga ji tjimafori ngat'are?

⁷ Kui ngutjunchi ngisa ngi'nde kjiñe'en nga ko mare ankjelebiu,

'ba kjiñe'en rey xi tjinre kjuaje 'ba xi xiakun,

⁸ 'ba ngi ndsaku kik'ejña ngayéje xi tjin.

Nga 'endungi Na'enchana ngi kjuañure xuta ngayéje xi tjin, niñguú tsajmi xi tjin 'ejñat'axin. Tunga nganda'e kje 'yaján tsa je tjindungi ngi kjuañure xuta ngayéje xi tjin.

⁹ Tunga te'yaña Jesús xi ngutjunchi ngisa ngi'nde kuán nga ko mare ankjelebiu. 'Ba te'yaña nga je kuán rey xi tjinre kjuaje 'ba xi 'yakun, ngat'a ja'a kjuabeya nga k'enntjai ngat'are ngatsi'i xuta. 'Ba kuán jo tjin kjuandare Na'enchana.

¹⁰ Na'enchana kitsa'en ngayéje xi tjin 'ba ngat'are Na'enchana tjindu tsajmibiu, 'ba kui kuamejénre nga nkjin ki'ndi sakure kjuaje xi tse'e. 'Bamani, nda = kitsa'en Na'enchana nga kis'ejñandakjin Jesucristo ngat'are kjuanima xi kisakure, ngat'a kui xi sik'angi ki'ndibiu. ¹¹ Ngat'a xi tsitsje xuta ko ngatsi'i xuta xi matsje, tu jngu mani Na'enre ngayeje. Kui kjuabi masubanire Ki'ndire Na'enchana nga nts'e tsure xutabiu. ¹² Nga tsu ña kua'indut'a enre Na'enchana:

Kue'e ra nijmi nts'ia ngat'ari,
'ba sichjira ngajinre xuta xi mañajan ngat'ari.

¹³ 'Ba kitsu ngisa:

Makjainna ngat'are Na'enchana.

'Ba 'ba nde kitsu ngisa ngijngu ka'a:

An nga'e, tesenkua ki'ndi xi kitsjana Na'enchana.

¹⁴ Ngat'a ki'ndibi jngu yojo xi ya'a, kui kjuaji Jesús ndekui yojo tsaka'ani ngayeje, tuxi kueyani 'ba 'batsa'en sikjekjuani xi tjinre kjuañure kjuabeyo,

xi chanayiu. ¹⁵ 'Ba 'batsa'en Jesús kitsindaini ngatsi'i xuta xi tsakjunre kjuabeyo xi 'endu joni chu'nda nixtjin xi kitsa'ere tsakaiñu.

¹⁶ Ngat'a 'yaña nga Jesús bi ankjele ja'ekaseko. Tusa ja'ekaseko xuta xi ntjere Abraham. ¹⁷ Kui kjuabi fa kuánni joni nts'e, tuxi je kuánni ngixkun Na'enchana jngu na'mi titjun xi fa'an- imare xuta 'ba xi kixi fiko xare, tuxi kuan k'uechjintjaini jere xuta. ¹⁸ 'Ba ngat'a kui fa suba tsabe kjuanima 'ba kichut'ayako, 'ba nde tsa'en ma baseko nganda'e xi chut'ayako.

3 'Bamani, nts'ia xi tsjio xi 'ba nde kinchjanu Na'enchana, tsjatsa'en tikja'etsjion ngat'are Cristo Jesús. Nikixiya ngat'are kui nga kui xi kjinikasen 'ba xi na'mi titjunna. ² Xi kixi tsakasen ngixkun xi kitsa xare, jotsa'en Moisés 'ba nde kixi kiko xare ngajinre ngatsi'i xuta xi tse'e Na'enchana. Xuta xi tse'e Na'enchana, jo = ni jngu ni'ya. ³ 'Ba ngisa = je ngisa kjuaje xi 'bakore Jesús nga ko mare xi 'bakore Moisés, jotsa'en ngisa je kjuaje sakure xuta xi tsinda jngu ni'ya nga ko mare kjuaje xi sakure ni'yo.

⁴ Niñare ni'ya xi tjin tjin = xi tsinda, tunga Na'enchana kitsinda ngayéje xi tjin. ⁵ 'Ba Moisés kuán jngu chu'nda xi kixi kiko xare ngajinre ngatsi'i xuta xi tse'e Na'enchana, xuta xi ndaba Na'enchana mani. Kui xi kitsuyakixi ngat'are xi jaskan kuetsu Na'enchana. ⁶ Tunga ngat'are Cristo xi Ki'ndi kuán, kui xi kixi = fiko xare nga batesumare ndaba Na'enchana. 'Ba ni'yo, kuiña ña nganda'e, tsa tojo kixi kuinyajian mé = xi chun ra 'ba xi tsja mana, ngat'a techuya ra mé = xi sjana Na'enchana.

⁷ Kui kjuañu jotsa'en kua'indut'a xi tsu Isennixtjintsjere Na'enchana:

Tsa nganda'e kjuinu'yo jndare,

⁸ bi taja ño'on inimanu,
joni xuta xi 'ejñat'axin enna,

nixtjin nga kiskut'ayakonā nangi t'axin.

⁹Kio kiskut'ayakonā xuta chinganu nga skue mé = xi sa'aan,

nisi yachan nu tsabe mé = xi kitsa'aan.

¹⁰Kui kjuua kuastikeñā xutabiu,

'ba 'bi kixiān: “Ngantsjai nixtjin bi kixi tjindu inimare,

'ba bi mejénre k'uetsumaya ndiya xi tsa'an.”

¹¹Ngajin kjuastina 'ba fa kixinkixia,

nga niñajanni kjuua's'en xutabiu

nga'nde ña sikja'aya xuta xi tsa'an.

¹²Tikuendo yojonu nts'ia, nga tu'yá ngatjas'e ngajinnu xi bi kixi tjin inimare, xi bi makjainre 'ba sikasent'axinre Na'enchana xi tijñakun.

¹³Tusa nyujun nyujun ti'ñu kakun xingiu yejerañu “nganda'e” 'mi, tuxi tu'yá xi tjin ngajinnu k'onachanire je 'ba taja k'uejña inimare.

¹⁴Ngat'a tsa janda kixi kjuinyajian ka'nda nixtjin xi fet'a nga xun_ra jotsa'en 'nda ngatitjunre, sakuna mé = xi tse'e Cristo.

¹⁵Ngat'a fako ngisana enre Na'enchana ña 'batsa'en kua'indut'a: “Tsa nganda'e kjuinu'yo jndare, bi taja ño'on inimanu joni xuta xi 'ejñat'axin enna.”

¹⁶¿'Yá = xuta xi kjint'e enre Na'enchana, tunga 'ejñat'axin? ¿A bi ngats'i xuta xi 'etjuko Moisés nangi Egipto?

¹⁷¿'Ba 'yá = xuta xi Na'enchana kuastike yachan nu? ¿A bi xi kiskjeje, xi kis'endu mik'en yojore nangi t'axin?

¹⁸'Ba kionga 'ba fa kitsukixi Na'enchana nga: “Niñajanni kjuua's'en xutabiu nga'nde ña sikja'aya xuta xi tsa'an”, ¿'yá = xi 'ba kitsure nga 'ba kitsu? ¿A bi tu ngat'are xuta xi bi kitsik'etjusun enre?

¹⁹'Ba 'ba = tsa'en 'yaña nga bi kuán ja'as'en ngat'a bi kuakjainre.

4 Ngu, tijña = ngisa nganda'e enre Na'enchana xi titsuyatitjun nga kuitjas'ian nga'nde ña sikja'ayakua kui.

Tunga tjinnere nga sikjo_ra yojona, tuxi bi s'eni ngajinnu xi bi kjuua's'en nga'nde biu.

²Ngat'a 'ba = nde kis'eya nijmina

en ndare Na'enchana ngayeje, jotsa'en kis'eya nijmire xutabiu. Tunga ngat'are kui, bi tsakaseko en xi kik'inya, ngat'a bi kuakjainre ngat'are xi kjint'e.

³Tunga ña xi je kuakjainna kuitjas'en = ña nga'nde ña sikja'aya xuta xi tse'e Na'enchana, nga'nde xi kitsu nga 'ba kitsu:

Ngajin kjuastina 'ba fa kixinkixia,

nga niñajanni kjuua's'en xutabiu,

nga'nde ña sikja'ayakua xuta xi tsa'an.

'Ba kitsu, nisi je kuajngure xare nixtjin nga kitsa'en ngasun'ndio.

⁴Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana ngat'are nixtjin xi mayatuni:

Xi mayatuni nixtjin kuajngure ngayéje xare Na'enchana 'ba kitsikja'aya.

⁵'Ba 'ba = nde tsu ngisa:

Niñajanni kjuua's'en xutabiu,

nga'nde ña sikja'ayakua xuta xi tsa'an.

⁶Bamani, chaja ngisa xuta xi kjuua's'en nga'nde biu.

Ngat'a xuta xi tjun kis'eya nijmire en ndare Na'enchana, bi kitsik'etjusun ion 'ba kui = kjuua bi ja'as'enni nga'nde biu.

⁷Kui kjuuañu 'ba nde 'endani Na'enchana kja'e nixtjin, jngu nixtjin xi “nganda'e” 'mire.

'Ba jaskan nga je ja'a nkjin nu, kitsikinchja David ngat'are nixtjinbiu, jotsa'en je kua'indut'a nga'e:

Tsa nganda'e kjuinu'yo jndare,

bi taja ño'on inimanu.

⁸Ngat'a tsa Josué kiko xutabiu nga'nde nga sikja'aya, bi kuinchjare Na'enchana jaskan ngat'are kja'e nixtjin.

⁹Kui = kjuuañu chaja ngisanire nga sikja'aya xuta xi tse'e Na'enchana, jotsa'en kitsikja'aya Na'enchana xi mayatuni nixtjin.

¹⁰Ngat'a xi kjuua's'en ña sikja'ayako Na'enchana, kui xi je kuajngure xare, jotsa'en Na'enchana kitsikja'aya nga je kuajngure xa xi kitsa'en.

¹¹Kui kjuua k'uenera yojona nga kuitjas'ian ña sikja'ayakua Na'enchana, tuxi bi s'eni ngajinna jngu

xi ska, nga kuajeya ndiyare xuta xi bi kitsik'etjusun ion.

¹²Ngat'a tijnakun 'ba tjin = re kju'a'ñu enre Na'enchana. Ngisa yojó ngisa nga ko mare ngayéje kicha xi yojó ngojó ngatere. Fa'as'enjin ion nga fu'i ngamasenre inimana ko kjuafa'etsjenna, 'ba ngamasenre ña 'bongi nindana ko xine nindana. 'Bejñatsejen mé = xi nikja'et-sjian ko mé = xi tjin ngajin inimana.

¹³Tsajain tsajmi xi kuanda xi bi tjibe Na'enchana. Tusa 'yare 'ba tjindu tsejen ngayéje tsajmibiu ngixkun xi tjinnere nga kua'era kuenda.

¹⁴Kui kju'a tjinnenire nga janda kixi kuinyajian mé = xi nikixiya. Ngat'a tjin = na jngu na'mi titjun xi 'ñu je xi ja'as'en ngank'aa, xi Jesús Ki'ndire Na'enchana. ¹⁵'Ba na'mi titjunna, kui = xi mare fa'animara nga be kju'a'indana. Ngat'a kui 'ba = nde kichut'ayako joni ña, tunga kui niñajanni kiskjeje. ¹⁶Kui kju'a bi kjuikunniña nga sitiñat'a 'ba xukua Na'enchana xi batexumana 'ba tsjana kjuandare, tuxi sakunina kjuanima kakun ko kjuanda xi kuasekona nga kuitjactia kjuanima.

5 Ngat'a ngatsi'i xi na'mi titjun kuán chja'ajin ngajinre xuta xi yak'a 'ba ba'e xare nga kui sa'exantjaire xuta ngixkun Na'enchana, tuxi sjani chje 'ba sik'en tjiuba ngat'are jere. ²'Ba mare fa'animare xuta xi bi nda mankjnre ko xi fi ndiya xi bi kjuakixi, ngat'a na'mi titjun, 'ba = nde inda titsubare ngayeje. ³'Ba ngat'a inda titsubare, kui = kju'a machjenni nga 'ba nde tsja chje xi tse'e ngat'are jere, jotsa'en tsja chje ngat'are jere naxinando.

⁴'Ba ni'yá xi tu kuenda tse'e ma kjebe xa je xi tjinre jngu na'mi titjun. Tusa Na'enchana nchjare nga tsja xare, jotsa'en kinchjare Aarón nixtjin kuatse jan. ⁵'Bamani, ninga Cristo bi nk'a ts'axje yojore, tsa tu kuenda tse'e na'mi titjun

kitsa'en tajngu yojore. Tusa Na'enchana kiskja'ajin 'ba kitsure:

Ji xi Ki'ndina,

an = ña Na'enri nganda'e.

⁶'Ba 'ba nde tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana ngayeje:

Ji jngu na'mi kuáin ngantsjai nixtjin.

'Ba 'ba nde tjin xari joni xi tse'e Melquisedec.

⁷'Ba kionga Cristo tsik'ejña ngasun'ndio, jako Na'enchana nga 'ñu kinchja 'ba kiski'ndakoni, 'ba tsi'are nga k'uejñat'axinre kjuabeyo. 'Ba yasen ñojon Na'enchana mé = xi kitsu, ngat'a kji'yakun Na'enchana ngat'are kui.

⁸Ninga tsa kui xi Ki'ndire Na'enchana, ngajinre kjuanima xi kuata'en kuánre jotsa'en sik'etjusunre. ⁹'Ba nga je kis'ejñandakjin, kuán kju'a'bangi xi bi fet'a ngat'are ngatsi'i xuta xi sik'etjusun enre. ¹⁰'Ba Na'enchana kitsa'en na'mi titjun nga kitsjare xa joni xare Melquisedec.

¹¹Ngat'are tsajmibi ne tjin ngisa mé = xi kuixiin. Tunga ne na'en tjin nga k'uejñatsijian, ngat'a bi nde ta'a mankjninu. ¹²Je nda'e kuakjainnu ngat'a tse'e Na'enna Jesucristo 'ba 'ba = tjinni nga je maestru kuon tsakaiñu, tunga machjennu nga tjin xi kuakuya nganinu xi tjun kisakuyanun ngat'are enre Na'enchana. Ngu jun je kuán ngañu joni ki'ndi nisti xi machjenre ndachiki, 'ba bi xichine xi taja. ¹³Ngatsi'i xi baki, ki'ndi nisti ngisa 'ba kje bejín xi kixi tjin. ¹⁴Tunga xichine xi taja, kui xi kjine xi je chinga, xi tsichjenntsjai kjuafa'etsjenre, tuxi beni mé = xi nda 'ba xi bi nda.

6 'Bamani, bi kuinyajinña ngajinre mé = xi tjun kisakuyana ngat'are Cristo, tusa tangin ndujukua xi tse'e Cristo xi sakuyare xuta chinga. Bi nde siku'bekun ngisaña xi tjun, xi tsu jó kji'i machjen nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenna 'ba nga k'uejñat'axian mé = xi ña'an xi fikona kjuabeya, 'ba nga kuakjainna

ngat'a tse'e Na'enchana. ²Bi nde machjenninu nga sakuya ngisanu ngat'are kjuasatenda, 'ba nga nts'ia fane ra ndsa, 'ba nga kju'aya nganire xuta ngajinre mik'en nga kuanre kju' nixtjin xi fet'ani. ³K'uenda kibi'u 'ba kuekondaja, tsa Na'enchana tsja'ndena.

⁴Ngat'a ngat'are xuta xi je kitsa'ere kjuanda nga kuanjinre xi tse'e Na'enchana, 'ba kitsitsjako xi tsjana Na'enchana, 'ba kisakut'are Isennixtjintsjere Na'enchana, ⁵'ba kitsitsjain en ndare Na'enchana ko kju'ñu xi s'e nixtjin xi sa'e ndiba, ⁶tunga tsa kja'e ndiya skja'ajin xi je kiskut'a ngayéje kibi'u, bi nde s'eni jót'sa'en nga kuan kuaxatse ngani tuxi sik'antjaiyani kjuafa'etsjenre 'ba kju'a'e ngani ngixkun Na'enchana. Ngat'a tu kuenda tse'e = tibata ngani kru Ki'ndire Na'enchana 'ba titsja'nde nga k'uejnucha ngani.

⁷Ngat'a xuta xi janda makjainre, jo = ni nangi xi 'bingi tsi xi kjit'a ba'anere 'ba tsjare chan xi machjenre xuta xi tsa'exasun nangui, 'ba Na'enchana tsichikunta'en. ⁸Tunga ngat'are xuta xi kja'e ndiya kjebe, jo = ni nangi xi 'ba nde ba'anere tsi 'ba tusa na'ya ko na'yantsje tsja. Tumé chjire nangui ya'a, 'ba tu je tsajmi xi bi nda ngixkun Na'enchana. 'Ba tu kuiti = ngisa.

⁹Tunga ngat'are jun nts'e xi nimején, ninga tsa 'batsa'en tenukjuai, tunga be = re takuín nga jun sakunu xi ngisa nda ngisa, xi tjenko kju'bangi. ¹⁰Ngat'a Na'enchana kixi = tsikona 'ba bi chiyajinre mé = xi kjiño'on 'ba jót'sa'en kikakutsijion nga nimijíon kui, nga kjiña'axat'a ru xuta tsje xi tse'e, jo teño'on ka'nda nganda'e. ¹¹Tunga mejénni nga nga jngu jnguu jun kuakutsejenntsjo nga teño'on xi nda nga ko fa inimanu ka'nda ngantsjai nixtjin, tuxi k'uetjusunkjinni xi techuya ru. ¹²Bi mejénni tsa tse'é kuon. Tusa chjungu ru xuta xi inyamakjainre 'ba xi inyas'ere

kjuaje kakun 'ba kui = kju' inyaxuntsjani xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare.

¹³Nga Na'enchana kitsuyatitjun ngat'are mé = xi sjare Abraham, ndekuini Na'enchana kitsika'anijin yojore ngat'are xi kitsu. Ngat'a tsajain xi ngisa je ngisa xi kuan sjare enre. ¹⁴'Ba kitsu Na'enchana: "Kjuakixi = nga sichikunta'enra 'ba 'ñu = nkjin sa'aan ki'ndiri." ¹⁵'Ba ko kjuatsejnda kiskuya Abraham 'ba kisakure xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare.

¹⁶Nga xuta 'benda jngu kju'a, tsja enre ngat'are xuta xi ngisa je ngisa nga ko mare kui. 'Ba tsa tjinkore kju' xinkjin, tsja enre ngat'are xuta xi ngisa je ngisa nga ko mare kui 'ba 'batsa'en s'enda tume kju'ña. ¹⁷'Ba ngat'are Na'enchana, nga kitsuyatitjun mé = xi sja, kuamejénre nga k'uejñatsejenfare xuta xi xuntsja tsajmibi'u nga niñajanni jó sa'en enre. Kui kju'a 'ba nde kitsjani enre ngat'are kui fa kionga kitsuyatitjun mé = xi sja. ¹⁸Ngojó en xi kitsu Na'enchana bi ma 'bantjaiya, 'ba bi ma 'bonacha Na'enchana nga nchja. 'Ba 'batsa'en ña xi temangint'ia tuxi kuasekonina nga sakuna kju'ña kakun nga xun ra ngat'are xi techuya nga sjana Na'enchana.

¹⁹Nga 'batsa'en techuya ngat'are Na'enchana, jo = ni kicha le'ba xi chanikja'ajin ngajin ndachikun, xi fajña'ñunire barku. Ngat'a nga techuya ra mé = xi xuntsja, kui xi tsa'en nga s'ejngu inimana 'ba 'ñu tsikinyana. 'Ba fikona ka'nda nga'nde xi 'ñu tsje, nga'nde xi tijña ngastun najñu xi tjenchja ngamasenre ningu xi kjiñña ngank'aa. ²⁰Ngat'a ja'sa'en Jesús nga'ndebiu ngat'ana nga kijititjunna. Xi kuán na'mi titjun ka'nda ngantsjai nixtjin nga kitsa'ere xa joni xi tse'e Melquisedec.

7 Ngat'are Melquisedec, kui xi kuán rey nangi Salem 'ba 'ba nde na'mi xi tse'e Na'enchana xi tijnã ngank'aa. Kionga ja'e ngani Abraham jaskan nga kitsa'enre nchja xi rey xi kiskjanko, Melquisedec kikja'aya ndiya 'ba kitsichikunta'en. ²Ba Abraham kitsjare jngu yá xi te ya ka'a tjinre ngayéje xi kitsa'en. Ja'en Melquisedec, kui xi tsunire “rey xi tjinre kjuakixi.” 'Ba rey xi tse'e Salem, kui xi tsunire “rey xi tjinre kjuaxiu.” ³Tumé kua'indut'a ngat'are na'enre ko nare 'ba ko ntje xi jendibani Melquisedec, ninga nga kitsin 'ba ninga nga k'en. Jo = ni Ki'ndire Na'enchana 'ba tojo na'mi ka'nda ngantsjai nixtjin.

⁴Chutsijon á tsa'en jeni Melquisedec. Ka'nda xuta chingana Abraham kitsjare jngu yá xi te ya ka'a tjinre ngayéje xi kitsa'en nga kiskjanko nchja xi rey. ⁵'Ba = tsa'en kua'indut'a kjuatexumare Na'enchana nga na'mi xi ndibanire ntjere na'mi Leví tjinne nga skjebe chjire naxinando jngu yá xi te ya ka'a tjinre ngayéje xi sakure, ninga xinkjin mani 'ba tu jngu ntjere Abraham ndibanire ngayeje. ⁶Tunga Melquisedec xi bi ntjere na'mi Leví ndibanire, kui xi kisakure jngu yá xi te ya ka'a tjinre ngayéje xi kisakure Abraham 'ba kitsichikunta'en Abraham, xuta xi Na'enchana ja'ba je kitsuyatitjunre mé = xi sjare. ⁷'Ba 'ba = tjin nga ngisa je ngisa xi tsichikunta'en nga ko mare xi nichikunta'en.

⁸Ngat'are na'mi xi kjebechjire naxinando, 'ba = nde tu xuta xi 'me. Tunga enre Na'enchana be'ekixifani nijmi ngat'are Melquisedec nga jo = ni tsa tijnãkun ngisa. ⁹'Ba ma mixan nga na'mi xi ndibanire ntjere Leví xi kjebechji nganda'e 'ba nde 'echjire jngu yá Melquisedec kionga Abraham kitsjare jngu yá. ¹⁰Ngat'a ninga kje tsífn Leví, jo = ni tsa tijnãjin ngajin yojore Abraham nixtjin nga ja'ekja'aya ndiya Melquisedec.

¹¹'Ba xuta xi tse'e Israel kika'ere kjuatexumare Na'enchana nga tjinre xa Aarón, na'mi xi ndibanire ntjere Leví. Tunga bi kuajngunire xare na'mibiu nga kitsitsjekjin xuta. Kui = kjuua kuachjenni nga ja'eni kja'e na'mi xi kitsa'exare joni xi tse'e Melquisedec 'ba bi joni xi tse'e Aarón.

¹²Ngu, nga 'bantjaiya xare na'mi, 'ba = nde tjinne nga nik'antjaiya kjuatexumo ngayeje. ¹³Ngat'a xi nchjani enre Na'enchana, xi kua'ere xa joni xi tse'e Melquisedec, kui xi ndibanire kja'e ntjere xuta xi tse'e Israel, ña kje nisajnguú na'mi 'betukajin. ¹⁴Ngat'a 'yare nga Na'enna Jesucristo jendibani ntjere Judá, 'ba ngat'a tse'e ntjebiu tumé kitsu Moisés nga kinchja ngat'are na'miu.

¹⁵'Ba ngisa = nda s'ejñatsejen nga kjuakixi = mé = xi temixan, ngat'a jngu na'mi xatse xi joni Melquisedec je ja'e. ¹⁶Bi kitsa'exare jotjin kjuatexuma xi tsuya nga ntje chinga kjuendibanire na'miu. Tusa kitsa'exare ngat'a tjinre kjua'ñu nga tijnãkun ka'nda ngantsjai nixtjin. Ngat'a bi ma nikje. ¹⁷Ngu 'ba = tsa'en nikixiya ña kua'indut'a ngat'a tse'e:

Jngu = ni na'mi ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba 'batjin xari joni xi tse'e Melquisedec.

¹⁸'Bamani, kitukja'axin kjuatexuma chingó xi tse'e na'miu, ngat'a bi kis'ere kjua'ñu 'ba bi tsakasekona. ¹⁹Ngat'a nimé kitsitsjekjin kjuatexumo. Tunga nganda'e tjinna jngu kjuachuya xi ngisa = nda. Ngat'are kui tenitiñat'a ra Na'enchana.

²⁰'Ba Na'enchana kitsika'anijin yojore nga k'uetjusun ion nga kitsja xare Jesucristo nga na'mi kuan. Bi 'ba kuán nga kika'e xare na'mi xi yak'a. ²¹Tunga ngat'are Jesucristo, Na'enchana kitsika'anijin yojore. Ngu 'ba = tsa'en kua'indut'a ña 'ba kik'inre: Kitsika'anijin yojore Na'enchana 'ba bi jó sa'en enre.

Ji jngu na'mi kuáin ka'nda ngantsjai nixtjin.

²²'Ba 'batsa'en ngat'are Jesús Na'en-chana 'endakokjua xuta xi tse'e, 'ba ngisa = nda kjua xatsebi nga ko mare xi chingo.

²³'Ba ne nkjin kuán na'mi xi yak'a, ngat'a kjuabeyo bi kitsja'ndere nga kuendujuko xare. ²⁴Tunga kui, bi kjuet'a xare ngat'a tijñakuntsjai. ²⁵Kui kjua manire tsik'angintsjai xuta xi tsitiñat'are Na'en-chana tu ngat'are xare, ngat'a tijñakuntsjai ngantsjai nixtjin 'ba 'bet-s'antjaintsjai xuta xi tse'e.

²⁶Ngat'a jo = ni na'mi titjunbi xi machjenna, jngu xi tsje, xi bi tjindre kjuach'o, xi bi jndi, xi kji'naxjet'axin ngajinre xuta xi tjindre je 'ba kjiniki-jin ngank'aa. ²⁷Kui bi joni na'mi titjun xi yak'a. Bi tjinnere nga nyujun nyujun sja chje ngat'are jere 'ba jaskan ngat'are jere naxinando. Ngat'a jngu ka'a fani kitsja chje, nga kitsingantsja yojore. ²⁸Ngu kjuatexumo tsja xare joni na'mi titjun xuta xi indakjua. Tunga jaskan nga je kitsja Na'en-chana kjuatexumo, 'ba = tsa'en kitsika'anijin yojore nga kitsja xare Ki'ndire xi tsjatsa'en kis'endakjin ka'nda ngantsjai nixtjin.

8 'Ba ngajinre ngayéje xi techuba ni-jmi ra, kui = bi xi ngisa chjire: Nga tjinna jngu na'mi titjun xi 'ñu je, xi kik'ejña ngank'aa ña ngate kixire Na'en-chana. ²Xi tjindre xa nga'nde ña ngisa tsje. Nga'ndebiu tijña ngaya ningu xi najñute ni xi kjuakixi. 'Ba bi kui xi xuta kitsinda, Na'en-chana suba.

³Ngatsi'i na'mi titjun kitsa'exare tuxi sjani chje 'ba sik'enni tjiuba xi fechuko xuta. Kui = kjua na'mibi machjenni nga 'ba nde tsja chje. ⁴Tsa nga'era ngasun'ndio tijña, bijín na'mi, ngat'a je tjín na'mi nga'e xi tsja chje jotsa'en kua'indut'a kjuatexumo. ⁵Tunga na'mi xi tjín nga'e tsa'exaya nga'nde xi tu isenre ko nk'ianre xi tjín ngank'aa. 'Ba 'yaña kibi

ngat'a kionga Moisés mején sinda ningu xi najñu teni, Na'en-chana 'ba kitsure: "Nda chutsejen. 'Ba fa tjai ningu xi najñute jokji'i xi yakura nga echuchunnaa ngijñacho."

⁶Tunga nganda'e ngisa = nda ngisa xa xi kitsa'ere Jesucristo nga ko mare xare na'mi xi tjín ngasun'ndio, jotsa'en ngisa nda ngisa kjua xatse xi Na'en-chana 'endako xuta nganda'e. Ngat'are Jesucristo 'endakoni kjua xatsebi ngat'a ja'ba je kitsuyatitjun nga sjare xuta tsajmi xi ngisa nda.

⁷Tsa tuméra kichajare kjua xi tjún 'endako xuta Na'en-chana, bijín kuachjen xi majóni. ⁸Tunga bi kuatsjare Na'en-chana xi kitsa'en xuta xi tse'e 'ba kitsu: Kjua'e = nixtjin, tsu Na'en-chana, nga k'uendako ngañaa kjua xatse xuta xi tse'e Israel ko xuta xi tse'e Judá.

⁹'Ba kjua xatse xi texin_{ra}, bi ngusun nga ko xi 'endakua xuta chingare, nixtjin nga yafengia ntsja nga tso'oxjejan nangi Egipto.

Ngat'a bi kixi tsikinyajin kjua xi tjún 'endakua,

'ba kui = kjua kitsikumani_{ra}, tsu Na'en-chana.

¹⁰Tunga kui kjuabi xi k'uendakua xuta xi tse'e Israel

nixtjin xi sa'e ndiba, tsu Na'en-chana.

K'uejñaa kjuatexumana ngajin kjuafa'etsjenre,

'ba nde si'indut'a ngajin inimare.

An kuaan Na'enre,

'ba kui kuan naxinandana.

¹¹Bi nde 'batsa'en kuakuyanire xinkjin ninga nts'e, nga kuetsure nga ngat-jabexkun Na'en-chana.

Ngat'a ngatsi'i skuexkunna,

ka'nda xi ngisa ki'ndi ka'nda xi ngisa chinga.

¹²'Ba sichat'a_{ra} jere,

'ba bi nde sikja'etsjenyaña.

¹³ Nga Na'enchana nchja ngat'are jngu kjuua xatse, tsu = nire nga je chinga xi tjun. 'Ba xi je chinga 'ba xi bi nde chjinire, kui xi bi nde tsé kuanire.

9 Ngu kjuua xi tjun 'enda Na'enchana kitsuya jótasa'en kjuinichjire, 'ba kis'ere nga'nde tsje xi kis'ejña nga'e ngasun'ndio. ² 'Bitsa'en kuanda ningu xi najñute ni ko jó nga'nde. Nga'nde xi tjun, kui xi kik'in nga'nde tsje. Kio kis'e-ñña tsajmi ña tí ndi'i aseti 'ba kisasen yamixa xi s'endusun niñuxtila xi joni chje. ³ 'Ba ngamasenre ngojó nga'nde-biu, kis'etjenchja jngu najñu. 'Ba ngas-tun najñubiu kis'ejña nga'nde xi majóni xi nga'nde xi ngisa tsje kik'in. ⁴ Kio kisasen altar xi oro ni ña tisun tjin-gusja. 'Ba nde kio kis'ejña kaxa xi oro yajun yejere, xi bakutsejen nga Na'enchana 'endako kjuua xuta xi tse'e. 'Ba ngaya kaxabiu kis'ejñaya jngu chutsin xi oro ni ña kixinya tsajmi xi mana 'mi. 'Ba nde kis'ejñaya yanisere Aarón xi kuaxkjuenya ngani, 'ba ko ndiojote xi kua'induta' kjuatexumo. ⁵ 'Ba ngasun nk'are kaxabiu kixinyasun xi querubin 'mi xi yakutsejen kjuajere Na'enchana nga kitsja nk'ianre ko jngare nga'nde ña machat'a je. Tunga bi machjen nga ngisa tsé kjuinukjuua ngat'are tsajmibiu nganda'e.

⁶ 'Ba nga je 'batsa'en s'enda tsajmibiu, 'batsa'en fa'as'enntsjai na'miu nga'nde xi tijña titjun nga tsa'en xare. ⁷ Tunga ngat'are nga'nde xi majóni, tu kui sani na'mi titjun fa'as'en kio, 'ba nga xki nu jngu ndiya fa'as'en sa. 'Ba tjinnere ba'a jin nga fa'as'en nga'nde-biu, tuxi sjani chje ngat'are jere 'ba ngat'are jere nax-inando nga tsajngije 'ba ngat'are je xi tsixujin nga tjijñure. ⁸ 'Ba 'batsa'en Isen-nixtjintsjere Na'enchana yakutsejen nga bi ma fa'as'en xuta nga'nde xi ngisa tsje, nga tojo sejña ngisa nga'nde xi titjun.

⁹ Ngayéje tsajmibiu baku chuyana jó chun nixtjin xi tetsuba nganda'e. Ngat'a

chje ko tjiuba xi nik'en bi mare tsit-sjekjin kjuafa'etsjenre xuta xi 'batsa'en tsichjire Na'enchana. ¹⁰ Kibiu tu ngat'are xichine sani 'ba ngat'are mé = xi 'yu 'ba ngat'are jótasa'en tsitsje yojore xuta ngixkun Na'enchana. Kui xi tu tsajmi sunnk'a xi tjinnere k'uetjusun ka'nda nga sixatseya Na'enchana xi tjin.

¹¹ Tunga je = ja'e Cristo 'ba nganda'e kui = xi na'mi titjunre kjuanda xi sakuna ngat'a kui ja'as'en ningu xi najñute ni xi ngisa nda ngisa 'ba xi kjuakixikjin, xi bi xuta kitsinda, 'ba xi bi ngasun'ndio tse'e. ¹² 'Ba jngu ndiya sani ja'as'en nga'nde xi ngisa tsje, 'ba bi ko jinre natendsu ninga tse'e ki'ndi ndija ja'as'enko. Niki jinre fani kiko 'ba 'batsa'en 'echjintjaini jena nga kitsindaina ka'nda ngantsjai nixtjin.

¹³ 'Ba jinre tjiundija ko natendsu 'ba ko chojore ki'ndi ndija xi ti, kui xi s'etsojojunre xuta xi bi tsje ngixkun Na'enchana. 'Ba kjuakixi = nga mat-sje nga'e ngasun'ndio tsakaiñu. ¹⁴ Tunga tsa 'batjin, ¿a bi ngisa tjinre kjuañu jinre Cristo? Ngat'are Isennixtjintsje xi tijñakun nixtjin xi bi fet'a Cristo kitsin-gantsja yojore joni chje xi niki tsje ngixkun Na'enchana. Kui kjuua jinre Cristo tsitsjeni kjuafa'etsjenna, tuxi bi nde si'anña xi fikona kjuabeya, tusa sichji ra Na'enchana xi tijñakun.

¹⁵ 'Bamani, Cristo k'enntjai ngat'are xuta 'ba 'batsa'en kitsindaini ngat'are jere xi kitsa'en kionga chji ngisare kjuua xi tjun 'enda Na'enchana. 'Ba ngat'are Cristo 'enda kjuua xatse Na'enchana, tuxi kuan sakunire xuta xi nukjuare ngat'are kui kjuanda xi kitsuyatitjun nga sjantsjaire.

¹⁶ Joni xuta, nga kje 'mejín, 'benda jngu xujun xi tsu mé = xi kuatse'e ki'ndire. Tunga bi kuan xuntsja ki'ndibiu tsajmibiu, tsa kje 'mejín xi 'ba 'batsa'en kitsi'indu. ¹⁷ Ngat'a tu kio = nga chjire mé = xi 'enda xutabiu nixtjin nga kui

kueya. Tunga tsa tijña ngisa, kjeé chjiíre xujunbiu.

¹⁸ 'Ba 'ba nde kitsa'en Na'enchana. 'Ba nde ko jin 'endakoni kjuá xi tjun 'enda.

¹⁹ Ngat'a 'ba kitsa'en Moisés nga kitsu-yare ngatsi'i xuta naxinando nga jngu kjuatexuma xi kua'indut'a kjuatexumo. Kiskjebe jinre ki'ndi ndija ko tse'e natendsu nga kitsik'atjijinko nanda, 'ba kitsungijinkoni tsanga ini ko ya isopo. 'Ba kitsichjen nga 'etsojojunre xujun kjuatexumo ko ngatsi'i xuta naxinando.

²⁰ 'Ba 'bi kitsu Moisés: "Kui jin kibi xi titsa'en nga chjire kjuá xi ti'bendakonu Na'enchana, xi kitsu nga si'on." ²¹ 'Ba nde 'etsojojunre jinbiu Moisés ningu xi najñute ni 'ba ko ngayéje tsajmi xi machjen nga nichjire Na'enchana. ²² Jot-sa'en kua'indut'a kjuatexuma, ngayéje xi tjin, ko jin tjinnere kuatsjeni. 'Ba bi machat'are jere xuta tsa bi k'uesten jin.

²³ 'Batsa'en kuachjen nga kjinitsje tsajmibiu, xi tu kusunre sa xi tjin ngank'aa. Tunga ngat'are xi tjin ña ngank'aa fa, machjen = re chje xi ngisa nda ngisa nga ko mare jinre tjiuba.

²⁴ Ngat'a Cristo bi ja'as'en nga'nde xi ngisa tsje xi ntsja xuta kuandakoni, xi tu kusunre sa xi kjuakixiu. Tusa ja'as'en ña ngank'aa fa 'ba tijña ngixkun Na'enchana nganda'e nga tinchjantjaina.

²⁵ 'Ba bi ja'as'en tuxi nkjin ndiya sjani chje yojore, jotsa'en fa'as'en na'miu nga'nde xi ngisa tsje nga xki nu fa'as'enko jinre tjiuba. ²⁶ Tsa 'bara tjin, nkjinru ndiya k'en tsu'ba ka'nda nga kuanda ngasun'ndio 'ba ka'nda nganda'e. Tunga jngu ndiya sani yakutsejen yojore nixtjin xi fet'a xi tetsuba nganda'e, 'ba kitsingantsja yojore joni chje, tuxi 'ejñat'axinni jio. ²⁷ 'Ba jotjin nga ngatsi'i xuta tjinnere nga jngu ndiya kueya sa, 'ba jaskan kjuá'e nixtjin nga kuanre kjuá, ²⁸ 'ba = nde Cristo jngu ndiya sa kuangantsja joni chje nga ja'axin jere nkjin xuta. 'Ba kjuá'e = ngani

xi majóni ndiya, tunga bi nde nga kua'anijinni jere xuta, tu kui sani nga sik'angi xi inyakuyare.

10 Ngat'a kjuatexumare Moisés, kui = xi tu nk'ianre tsajmi nda xi sa'e ndiba, 'ba bi fa kui tsajmi xi ndo. Kui kjuá kjuatexumo niñajanni mare tsitsjekjin xuta xi xki nu tsitiñat'are Na'enchana nga tsjantsjai ndekuini chje. ² Ngat'a tsa jngu ndiyara matsje xuta xi 'batsa'en tsichjire Na'enchana, bi nde jndi s'eni kjuafafa'etsjenre 'ba bi nde sjani chje. ³ Tusa chje xi tsja, kui = xi tsikja'etsjenyare xki nu nga tjinre je. ⁴ Ngat'a jinre tjiundija ko xi tse'e natendsu bi mare kja'axin je.

⁵ 'Bamani, kionga Cristo ja'e ngasun'ndio, 'bi kitsu:

Bi kjinimején tjiuba xi nik'en ko chje.

Tusa kik'ejñandanaa jngu yojo.

⁶ Bi kuatsjari tjiuba xi ti, ninga xi nik'en nga s'echjintjai ngat'are je.

⁷ 'Ba kio kixian: "Nga'e tesiaan, ja'e = ña tuxi sik'etjusunña xi ji mejénri, Na'en,

jotsa'en kua'indut'a enri ngat'ana."

⁸ 'Bi kitsu titjun nga kinchja: "Bi kjinimején ninga bi kuatsjari tjiuba xi nik'en ko chje ko tjiuba xi ti 'ba ko xi nik'en nga machjintjai ngat'are je." 'Ba kitsu, ninga tsa 'batsa'en kua'indut'a kjuatexumo nga tjinnere nga sja xuta tsajmibiu. ⁹ 'Ba jaskan kitsu ngisa: "Nga'e tesiaan. Ja'e = ña tuxi sik'etjusunña xi ji mejénri." 'Ba 'batsa'en 'ejñat'axinni xi tjun, tuxi 'ejñani xi majóni kjuá. ¹⁰ 'Ba ngat'a kitsik'etjusun Jesucristo mé = xi mejénre Na'enchana, kui = kjuá je matsjeña nga jngu ndiya sa kitsingantsja yojore joni chje.

¹¹ 'Ba ngatsi'i na'mi nyujun nyujun tsik'etjusun xare. Nkjin ndiya tu jngusa xa tsa'en nga tsja chje, chje xi niñajanni mare kja'axin je. ¹² Tunga Cristo jngu ndiya sani ka'nda ngantsjai nixtjin kit-

sja jngu sa chje ngat'are je, 'ba kio kik'e-jña ngate kixire Na'enchana. ¹³ 'Ba kio tijnã nga tikuya 'nda nga Na'enchana sik'endungi ndsaku xuta xi stike. ¹⁴ Jngu sani chje kitsja tuxi kitsikixikjinni ka'nda ngantsjai nixtjin xuta xi kjinitsje.

¹⁵ 'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana tsuyakixina nga 'ba tsu:

¹⁶ Kui = kjuabi xi k'uendakuã xutabiu, nga kjuet'a nixtjinbiu, titsu Na'enchana. K'uejñaã kjuatexumana ngajin inimare, 'ba nde si'indut'a ngajin kjuafa'etsjenre.

¹⁷ 'Ba bi nde sikja'etsjenyaña jere ko kjuach'ore.

¹⁸ 'Ba kionga nichat'a je, bi nde mach-jenni nga nik'en ngisa tjiuba ngat'are je.

¹⁹ 'Bamani nganda'e nts'ia, ngat'are jinre Jesús = tjinna kjuaf'ñukakun nga bitjas'ian nga'nde xi ngisa tsje. ²⁰ Ngat'a Jesús kiskjex'ana jngu ndiya xatse xi fi ña kuetsubachan, ndiya xi fa'axtiuni najñu xi tjenchja nga'nde xi ngisa tsje. Ngat'a kitsingantsja yojore, je kitju'i ndiyabiu. ²¹ 'Ba tjin = na jngu na'mi je xi batexuma ni'yare Na'enchana. ²² Kui kjuaf s'itiñat'ani_ra Na'enchana nga koni nga kixi tjin inimana 'ba nga bi jó kji'i kjuamakjainna. Ngat'a je kuatsje ini-mana 'ba bi nde jndi tjinni kjuafa'et-sjenna, 'ba je kjinichunre yojona ko nanda tsje.

²³ Bi jó ján kjuaf kakuan. Tusa kixi kuinyajian mé = xi nikixiya nga techuya_ra, ngat'a Na'enchana sik'etjusun mé = xi tsuyatitjun nga sa'en. ²⁴ kuinyisjai ndiya_ra jótsa'en nga kuisekua xingia nga s'engisana kjuanimejen 'ba nga si'an ngisa xi nda. ²⁵ Bi k'uejña kibiua nga janda kuañajankua = xingia, jo inyatsa'en yak'a. Tusa si'ñu kakunkaña xingia, 'ba ngisa 'ba si'an ngisa ngat'a te'yaña nga je tifechutiña nixtjin nga kjuaf'e Na'enna Jesús.

²⁶ Ngat'a tsa 'ya nga je nini xi teña'an 'ba janda 'ba si'an ngisa, ninga tsa je

kji'ya xi kjuakixi, bi nde tjinngi sani chje xi kuan s'echjintjai jena. ²⁷ Tu techuyakun ngisa_ra nixtjin kun nga kuan kjuaf, kionga ko ndi'i xi 'ñu sik-jekoni Na'enchana xuta xi stike. ²⁸ 'Ba xi bi kuakjainre nga sik'etjusun kjuatexumare Moisés, kjinik'en nga ni'yá ja'animare ngat'are kui, koni enre tsa jó asa ján xuta xi kuetsuyakixi je xi kitsa'en. ²⁹ 'Ba tsa 'batsa'en 'ñu kun tjinni kjuatexumo, jó = kuata'en xi tibasene Ki'ndire Na'enchana? jó = kuata'en xi tu kjuatjo tjinare jin xi 'endakoni Na'enchana kjuaf xatse xi 'enda, jin xi kitsitsjeni xuta xi 'ba tita'en? jó = kuata'en xi ch'otsa'en nchja ngat'are Isennixtjintsje xi tsja kjuandare Na'enchana? 'Ñu = tse kjuanima xi sakure xi 'ba tita'en. ³⁰ Ngu 'yaña nga 'ba kitsu Na'enchana: "An = ña xi singuajaa, an k'uechji_ra xuta mé = xi 'bakore." 'Ba 'ba nde kitsu: "Na'enchana sa'enre kjuaf naxinandare." ³¹ 'Á tsa'en kunni nga ngaya ntsja Na'enchana xi tijnakun skaya xuta!

³² Tikja'etsjen_ru yojonu nixtjin kuatse jan, nga kuakjain titjunninu ngat'are Na'enna. 'Ñu = kixi tsikinyo nga kichukjuakonu kjuanima xi tsitjaxtiu. ³³ Sa'ba ch'o kik'innu 'ba ch'o kjinikonu ngixkun naxinando, 'ba sa'ba tsikiseko xingiu kionga ndekuini tsajmi kuata'en. ³⁴ 'Ba nde ja'animanu xi kjiyuya nduya, 'ba kjinikjon nga kichja'anu xi tjinnu. Tsja kuánu nga 'ba kuato'on, ngat'a 'yañu nga ngank'aa tjinnu xi ngisa nda ngisa xi bi fe.

³⁵ 'Bamani bi nikje_ru kakún, ngat'a tse chji xi sakunu tsa bi sichojo ngat'are mé = xi techuya_ru. ³⁶ 'Ba = tjinni nga skakonu xi temato'on, tuxi kuan si'anñu xi mejénre Na'enchana 'ba 'batsa'en sakunu xi kitsuyatitjun nga sja. ³⁷ Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: Xi tjinni nga kjuaf'e ichi ichi chaja ngis-are nga kjuaf'e, bi nde k'uandayanire.

³⁸Xuta kixi xi tsa'an k'uejñakun tu ngat'are nga makjainre. Tunga tsa siku'be ngani ngastun, bi nde tsja s'eninā ngat'are kui.

³⁹Tunga ña, bi xuta xi fini ngastun kuáan xi fi ña chajaa. Tusa makjainna ngat'a tse'e Na'enna 'ba 'batsa'en 'bangaña.

11 Nga makjainna ngat'a tse'e Na'enchana, 'yakixi = ña nga sakuna xi techuya_ra 'ba be = re takuan nga kjuakixi = mé = xi bi te'ya. ²Ngat'a kuakjainre xuta xi kis'e nixtjin kuatse jan, kui = kjua nda kjinukjuani ngat'are kui.

³Ngat'a makjainna, kui kjua 'yaña nga en xi 'etjuni ts'a Na'enchana kitsa'enkoni ngasun'ndio 'ba mankjín = na nga tsajmi xi 'yare kuandani xi bi matsejen.

⁴Ngat'a kuakjainre Abel, kui kjua kit-sjanire Na'enchana chje xi ngisa nda ngisa nga ko mare xi kitsja Caín. Ngat'a kuakjainre, kui = kjua Na'enchana kitsuni nga kui jngu xuta kixi 'ba kiskjebetjo chjere. 'Ba ninga je k'en Abel, tibaku chuya ngisana jótsa'en kuakjainre.

⁵'Ba ngat'a Enoc kuakjainre, kui = kjua Na'enchana kiko tjikunni ngank'aa 'ba bi k'en. Bi nde kuasjaini, ngat'a Na'enchana kiko. 'Ba nga kje tjubejín, ja'ba nda kjinukjua ngat'are ngat'a kitsa'en xi kuatsjare Na'enchana. ⁶Tunga tsa bi makjainre xuta, niñajanni sa'en xi matsjare Na'enchana. Ngat'a xi mejénre sitiñat'are Na'enchana, tjinnere nga kuakjainre nga kui tijña 'ba nga sjare chjire xuta xi mangisjai kui.

⁷Ngat'a Noé kuakjainre, kui kjua kit-sik'etjusunni ion nga Na'enchana kitsuy-atitjunre ngat'are nga kuan tsajmi xi kje 'yaáre, 'ba kitsinda jngu barku nga kit-sik'angi xinkjin. 'Ba ngat'are kjuamak-jainbiu, jo = ni tsa yaneje xuta xi yak'a tuxi kuanire kjua. 'Ba ngat'a kuakjainre, kuakixi = ngixkun Na'enchana.

⁸Ngat'a Abraham kuakjainre, kui = kjua kitsik'etjusunni ion nga kik'inre nga ngatji nangi xi jaskan kua'ere, 'ba 'etju 'ba bi be ñá ñá kiji. ⁹Ngat'a kuakjainre, kui = kjua kuánni jngu xuta xi xin nangire nga tsik'ejña nangi xi ja'ba je kitsure Na'enchana nga sjare. Ni'ya xi najñute ni tsik'ejñaya, jotsa'en tsik'endu Isaac ko Jacob nga jaskanñu, xi 'ba nde kutse'e ngayéje xi ja'ba je kitsure Na'enchana nga sjare. ¹⁰'Ba kitsa'en Abraham, ngat'a kiskuyare nga k'uejña naxinanda xi 'ñu sejña xjo tuts'in, xi Na'enchana sa'en isenre 'ba sinda.

¹¹'Ba ngat'a kuakjainre ngayeje, kui = kjua kitsa'e nire nga'ñu nga na'en kuan, ninga je 'ñu chinga 'ba 'ndikoni Sara, ngat'a kuakjainre nga Na'enchana sik'etjusun nga ko fani kjuakixi mé = xi kitsuyatitjunre. ¹²Ninga tsa bi nde tjinnire nga'ñu ngajin yojore, kis'ere ntje xi 'ñu nkjin kuán joni niñu xi tjin ngank'aa 'ba joni tsumi xi tjin ndai ndachikun xi bi ma s'exki.

¹³Ngatsi'li xutabiu jesun 'ba ka'nda kje sakuúre xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare. Tunga kuakjainre, 'ba tu kjin tsabe tsajmibiu 'ba kuatsjare ngat'are, 'ba tsabere yojore nga xuta xi xin nangire, xi tu tsik'etsumasun nga'e ngasun'ndio. ¹⁴'Ba xi 'ba tsu, baktusejen nga inyamangisjai xi nangire fa. ¹⁵Ngat'a tsa tojo kitsikja'etsjenra ngat'are nangi ña 'etjuni, kuán = kiji ngani nga'ndebiu tsakaiñu. ¹⁶Tunga kuamején = re jngu nangi xi ngisa nda ngisa, kui xi tsunire xi tjin ngank'aa. Kui kjua bi masubanire Na'enchana nga 'batsa'en 'yare nga kui xi Na'enre xutabiu, ngu kui je 'endare jngu naxinanda.

¹⁷Ngat'a kuakjainre Abraham, kui = kjua kitsjani Isaac joni chje, nga kiskut'ayako Na'enchana. Kuán kakun nga sja joni chje ki'ndire xi jngututu mani, ninga tsa ngat'are ki'ndiu kitsuyatitjunni Na'enchana ¹⁸nga 'ba

kitsure: “Ngat'are Isaac ndibanire ntje xi s'eri.” ¹⁹'Ba Abraham kitsikja'etsjen nga Na'enchana tjinre kjua'ñu nga sikja'aya nganire xuta ngajinre mik'en, 'ba kui = kjua kixuntsja ngani ki'ndire joni tsa ja'aya nganire.

²⁰'Ba ngat'a Isaac kuakjainre, kui kjua kitsichikunta'enni Jacob ko Esau nga kitsuya xi jaskan s'ere.

²¹Ngat'a Jacob kuakjainre, kui kjua nga je mején kueya, kitsichikunta'enni nga jngu jngu ki'ndire Kuse 'ba kitsichjire Na'enchana nga kitsikindit'a yanisere.

²²Ngat'a Kuse kuakjainre, kui kjua nga je mején kueya, kitsuyani nga kjua'e nixtjin nga k'uetju xuta xi tse'e Israel nangi Egipto 'ba 'exa jó kjuiniko mindare.

²³Ngat'a xichare Moisés kuakjainre, kui kjua ján sa kitsik'ejnā'moni ki'ndiu, ngat'a tsabe nga tsja kji'i ki'ndiu 'ba bi kitsakjunre kjuatexuma xi ts'axje reyre nangi Egipto.

²⁴Ngat'a Moisés kuakjainre, nga je chinga, bi nde kitsikjainni nga ki'ndire ki'ndi chjunre Faraón k'uinre. ²⁵Tusa kuamejénre nga 'ba nde kjua'ako kjuanima naxinandare Na'enchana 'ba bi nga sitsjajin ngutjun kjuatsja xi tsja je. ²⁶'Ba kitsikja'etsjen nga ngisa chji ngisare kjuanima xi ja'axtiu ngat'are Cristo nga ko mare kjuanyina xi tjin Egipto, ngat'a kiskuya = re chji xi jaskan sakure.

²⁷'Ba ngat'a kuakjainre, kui = kjua 'etjuni nangi Egipto 'ba bi kitsakjunre kjuastire rey. 'Ba janda kitsi'ñu kakun, ngat'a jo fani tsa tsabe Na'enchana xi bi matsejen kuánre. ²⁸'Ba ngat'a kuakjainre ngayeje, kui = kjua ts'axjeni s'i pascua 'ba 'exa nga jin s'etsojojunre xuntja ni'ya, tuxi ankje xi sik'en ki'ndi titjunre xuta xi tse'e Egipto bi sikoni ki'ndi titjunre xuta xi tse'e Israel.

²⁹Ngat'a xuta xi tse'e Israel kuakjainre, kui = kjua ja'axtiuni Ndachikun iniu joni tsa nangi kixi. Tunga xuta xi tse'e Egipto jesunjin nanda nga 'ba nde kuamejénre kjua'axtiu nga tjenn-gire. ³⁰'Ba ngat'a kuakjainre ngayeje, kui = kjua tsixuyani xjore naxinanda Jericó, jaskan nga yatu nixtjin tsik'etsumandaire xuta xi tse'e Israel.

³¹Ngat'a kuakjainre chjun masen Rahab, kui = kjua bi ñatjen k'enkoni xi bi kuakjainre nga sik'etjusunre Na'enchana, ngat'a nda kiskjebetjo nchja xi tse'e Israel xi echukutsejen'ma nga'ndebiu.

³²'Ba ¿mé = xi xin ngisaa? Bi kuanni-na chuba tsa kuinchjaa ngat'are Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David ko Samuel 'ba ko nchja chinga profeta. ³³Ngat'a kuakjainre xutabiu, kui = kjua kitsa'enni nga kiskjanko rey, 'ba kixi kitsa'en kjua, 'ba kisakure mé = xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare. 'Ba 'ba nde 'echja ts'a tjiuxa, ³⁴'ba kitsik'oya ndi'i xi 'ñu, 'ba kitsik'angi yojore ngat'are kicha xi s'ere tsakaiñu, 'ba kitsja nga'ñure yojore ninga tsa je tsabere kakun nga je jejn-dare, 'ba 'ñu kakun kuán nga kiskjan, 'ba tsangatjenngi chasoldadu xi stike. ³⁵'Ba kis'e yanchjin xi kiskjebe tjikun ngani xinkjin xi je jesun tsakaiñu.

Tunga tjin yak'a xi jesun nga ja'a kjuanima, ngat'a bi kitsikjain nga kuandai, tuxi 'batsa'en sakunire nga'nde xi ngisa nda ngisa nga kjua'aya nganire. ³⁶'Ba tjin xi tsejñucha 'ba kis'ere, 'ba ka'nda kis'e'ñukoni na'ñu kicha 'ba kis'eya nduya ngayeje. ³⁷'Ba tjin xi ndiojo kjinik'enkoni, 'ba xi kicha 'nde'ñu kitiyani yojore, 'ba xi kicha kjinik'enkoni. 'Ba tjin xi tu nga i nga jaan tsik'etsuma nga tu tjiuxinre chutsanga = yaja ko xi tse'e natendsu. 'Ñu nima tsik'endu, 'ba kitsjenn-gicha, 'ba kjini'onre. ³⁸Xutabiu 'ñu nda kuán 'ba ngasun'ndio bi kui tsunire. Tu

tsik'etsumasun = nangi t'axin 'ba ngajin ngijñacha, 'ba tsik'endungi ngi ngijo 'ba ña tixa ngi nanguu.

³⁹Nda kjinukjua ngat'are ngatsi'i xutabiu ngat'a kuakjainre, tunga bi kisakure xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare. ⁴⁰Ngat'a Na'enchana bajin kakun=na, kui= kjuua ja'ba je tjindanire xi ngisa nda ngisa, tuxi bi kuakixikjinni xutabiu tsa bi ñatjen ko ña.

12 'Bamani, kitsendaina xuta xi baku chuyana jót'sa'en kuakjainre. Kui kjuua k'uejñat'axinña tume xi tsina'enna ko je xi tsa'en nga skaa, 'ba kua'e nga'ñu ra yojona nga kuiyutsanga ngisa ndiya xi fi ngisa. ²K'uet'antjsa tuxkuan ngat'are Jesús, xi 'etuts'inre 'ba kitsijngukjin xi makjainna. Ja'ba je be kui kjuatsja xi sakure, kui kjuua kichukjuakonire nga k'en t'a kru 'ba bi kuenda kitsa'en kjuasuba xi kisakure nga 'batsa'en k'en. 'Ba jaskan tsik'ejña ngate kixire Na'enchana xi batexuma.

³Bamani tsu'ba, chutsejen kusun ru Jesús xi kichukjuako yejere nga kitsu-jun kitsut'are xuta je, tuxi bi kjuajn-daninu 'ba kjuere kakún. ⁴Ngu temixk-jankoñu je, tunga kje sakunu kjuabeya nga 'ba teño'on. ⁵'Ba je kjinichiyajiun en xi tsja nga'ñunu, xi tsuya nga jun xi ki'ndire Na'enchana. Ngat'a 'batsa'en kua'indut'a:

Ji ki'ndina,

bi tu jan ngatjamari enre Na'enchana xi baku ndiyari,

'ba bi ngatafere takuin nga kjuatikori.

⁶Ngat'a Na'enchana baku ndiyare xi tsimején kui,

'ba 'ñu mejenre ngatsi'i xi ki'ndire mani.

⁷Ngatachukjuakonu nga 'ñu kuejennu Na'enchana, ngat'a kui 'ba= tsikonu joni ki'ndire. Ngatsi'i xi na'en kuán 'ñu mejenre ki'ndire nga baku ndiyare.

⁸Tunga tsa bi 'ñu kuejennu Na'enchana

josiko ngatsi'i ki'ndire, jun jo = ni ki'ndi xi tu 'batsa'en saku kuon 'ba bi xi ki'ndire fa.

⁹Nga sa'e ki'ndia, na'enna xi nga'e ngasun'ndio 'ñu mejenna 'ba 'yakun=ña ngat'are kibiu. ¿Jó fani kui bi ngisa kjuikuncha Na'enchana xi tijña ngank'aa, tuxi sakunina kjuabenichun? ¹⁰Tu chuba nixtjin 'ñu mejenna na'enna nga'e ngasun'ndio nga baku ndiyana jotsa'en kui tsikja'etsjen, tunga Na'enchana 'ñu mejenna nga tu kjuanda tsajan, tuxi 'ba nde sakut'anina kjuatsjere. ¹¹'Ba kjuakixi = nga bi matsjana nga tjin xi 'ñu mejenna, tusa ma'onna. Tunga xi 'batsa'en baku ndiyare, kui = xi jaskan 'bejñajin kjuaxiu 'ba be jót'sa'en kixi fiko yojore.

¹²'Bamani, ta'e nga'ñu ngani ru ndso xi je tifejndare ko ndsakú xi bi nde tjinnire nga'ñu. ¹³Tjakixiu ndiya xi kuangiyo, tuxi kuandani ndsakú xi nimat'a 'ba bi nde kuatsitinni.

¹⁴Tinyisjo nga ngat'ekon u kjuaxiu ko ngatsi'i xuta 'ba nga ngatjas'enu kjuatsje. Ngat'a xi bi tjinre kjuatsje, bi skue Na'enchana. ¹⁵Nda chutsijon nga tu'yá ngatjas'e ngajinnu xi chajare kjuandare Na'enchana, tuxi bi s'eni xi sja s'e ngajin inimare 'ba 'batsa'en sja kjuana'en 'ba sa'en nga sijndi nkjin xuta. ¹⁶Ni'yá chajngi ngatjama, 'ba nde ninga ni'yá xi bi ngatjabekun Na'enchana joni Esau xi tu ngat'are jngusa xichine yateña xi sjare na'enre tsakaiñu joni ki'ndi titjun. ¹⁷'Ba 'yañu jotsa'en kjinik'ejñat'axin nga kuánñu, nga kuamejénre sakure kjuanichikunta'enre na'enre. Ninga tsa ko kjuachi'nda tsangisjai ndiyani, tunga bi nde kis'enire ki ngat'are mé= xi kitsa'en.

¹⁸Jun bi joni xuta xi tse'e Israel xi echu jngu ngijñacha xi tjin nga'e ngasun'ndio, xi kis'ejña ntsje ntsje nga titi, ña kuán nistjen nistjen 'ba kis'ejñu 'ba kuán ntjo, ¹⁹'ba kjinu'yare tjio ko jngu

jnda xi kinchja. Xuta xi kjint'ere jndo 'et-s'a nga bi nde ngatjako ngisani. ²⁰Ngat'a bi kichukjuakore kjuatexuma xi 'bi kitsu: "Ka'nda tjiuba xi kuasensun ndsaku ngasun ngijñacho tjinnere nga ndiojo satere asa kicha kjuinuñare nga kjuinik'en." ²¹Ne kun tjin tsajmi xi kuatsejen ka'nda Moisés kitsu: "Nase tefatsekun = ña."

²²Tunga ngat'are jun, echuñu ngijñacha Sión ko naxinanda xi tse'e Na'enchana xi tijñakun, naxinanda Jerusalén xi tijña ngank'aa, ña 'ñu nkjin ankjele mañajan ko kjuatsja, ²³'ba ña mañajan ki'ndire Na'enchana xi tjun xi kua'indut'a ja'enre ngank'aa. Echut'a ru Na'enchana xi sa'enre kjuatse ngatsi'i xuta, 'ba ko ña tjindu inimare xuta xi kixi kiko yojore, xi je kjinikixikjin. ²⁴Echut'a ru Jesús xi ngat'are kui 'endani kjuatse Na'enchana 'ba ko jin xi kis'esten ngat'ana, xi ngisa nda nchja nga ko mare jinre Abel nixtjin kuatse jan.

²⁵Nda chutsijon 'ba bi nik'ejñat'axiun xi fakona. Ngu bi kuán tsanga nixtjin kuatse jan xuta xi 'ejñat'axin xi kitsuya enre Na'enchana nga'e ngasun'ndio. Kui kjuañu, ¿jót'sa'en kuiyaña tsa bi kuatesin ra xi tijña ngank'aa, xi titsuyana enre Na'enchana? ²⁶Nixtjin kuatse jan jndare Na'enchana kitsikjatse t'anangiu, tunga nganda'e ts'a kitsja nga 'ba kitsu: "Ngijngu ndiya sikjatse ngisaa t'anangiu 'ba bi tu t'anangiu sa ko ngank'aa ngayeje." ²⁷'Ba kionga tsu "ngijngu ndiya ngisa", tsu = nire nga stjuxin tsajmi xi kjinindo xi ma teya, tuxi 'batsa'en s'enduni xi bi ma teya. ²⁸Bi ma teya ña batexuma Na'enchana, 'ba kui xi sakuna. Kui kjuatse kua'eni ra kjuanda Na'enchana 'ba sichji ra jotsa'en nga kui matsjare, nga 'ñu kuncha. ²⁹Ngat'a Na'enchana jo = ni jngu ndi'i xi tsikje tume yejeñu.

13 Janda timejénkaño nts'io xi tu jngu makjainnu. ²Bi nichiyaiun nga nda xjubetjo xi kjuechukunnu,

ngat'a tjin = xi kiskjebetjo ankje ndaba ninga bi tsabe tsa ankje xi ja'ekun.

³Tikja'etsjion ngat'are xuta xi kjiyuyua nduya, joni tsa ko jun tetsjuyako. 'Ba nde tikja'etsjion ngat'are xuta xi ch'o kji-mata'en, joni tsa ko jun ndekui kjuana'en temitjastiu.

⁴Chakun tsi'u kjuabixon 'ba kixi tiko xingiu nga kuetsubako, ngat'a Na'enchana sa'enre kjuatse xi sa'en kjuachajngi ko xi sa'ent'are kjuachajngi xinkjin. ⁵Bi nimijón ton, tusa t'ejngu kakún ngat'are xi je tjinnu. Ngat'a Na'enchana 'ba kitsu: "Niñajanni sik'ejñara 'ba sikumara." ⁶Kui = kjuatse mani kakuan nga mixan:

Na'enchana basekonā;
bi sakjuān.

¿Mé = xi kuan sikonā xi tu xuta sa?

⁷Tikja'etsjion ngat'are xuta ngaku xi kis'enu, xi yakuyanun enre Na'enchana. Tikja'etsjion jót'sa'en tsik'endu, 'ba tsajmi nda xi kitsa'en ka'nda nga jet'a nixtjinre, 'ba 'batsa'en 'ba nde ngatjamakjainnu jotsa'en kuakjainre.

⁸Jesucristo tu kuintsjai, nixtjin xi ja'a, nganda'e 'ba ngantsjai nixtjin. ⁹Bi ba'e'ndio tsa tjin xi k'uejñunu nga kuakuyanun kja'e kjuanga en xi bi kui. Ngisa = ndani nga saku nga'ñure ini-mana nga ko kjuandare Na'enchana 'ba bi ko kjuatexuma xi tsja xuta ngat'are xichine. Ngat'a xi tsik'etjusun xi bakuya xuta ngat'are xichine, kui = xi niñajanni basekore xuta.

¹⁰Tjin = na jngu altar, 'ba bi tixa'ndere na'mi xi tsa'exa ngaya ningu xi najñute ni nga skine chje xi s'endusun alto.

¹¹Ngat'a na'mi titjun fa'as'enko jinre tjiuba nga'nde xi ngisa tsje ngisa nga tsja chje ngat'are je, tunga yojore tjiubabiu tí t'axin ña tjindu xuta. ¹²'Ba 'ba nde tsa'en Jesús ja'a kjuanima ña t'axin ña tijña naxinando, tuxi ko jinre kitsitsjekoni naxinando. ¹³'Bamani tsu'ba, tangitjengia Jesús ña t'axin ña tjindu xuta, 'ba

nde ngatasakuna kjuasuba xi kisakure.

¹⁴Ngat'a nga'e bi tjinna jngu naxinanda xi tijñantsjai, tusa teminyisja naxinanda xi jaskan s'e.

¹⁵Kui kju^a sichjintsjaini_{ra} Na'enchana ngat'are Jesucristo 'ba 'batsa'en kua'eni_{ra} chje. Asa jo mixan, nga ngat'etju ndsu'ba en xi sikixiya nga kui tse'era. ¹⁶'Ba bi nichiyajiun nga nda siko xi yak'a 'ba nga kuisekokaño xingiu, ngat'a kui chjebiu xi matsjare Na'enchana.

¹⁷Tik'etjusun enre xi ngakunu 'ba ngisa ngi'nde teko yojonu, ngat'a kui xi inyatsikuendanu 'ba tjinnere sjare kuenda Na'enchana ngat'anu. 'Ba ti'on tuxi tsja s'enire nga sa'exa 'ba bi iye kuanre xo, ngat'a 'ba = nde kjuanda tsojon tsa bi iye kuanre xo.

¹⁸Chuko Na'enchana ngat'ani. 'Ya = ni nga tsje tjin kjuafa'etsjenni 'ba mejenni nga janda kixi kuekue yojoni. ¹⁹'Nu temi'a_{nuu} nga chuko Na'enchana ngat'ana, tuxi sja'ndenina nga kjuikunxati ngani_{nuu}.

²⁰'Ba Na'enchana xi tsjana kjuaxiu 'ba xi kitsikja'aya nganire Na'enna Jesucristo ngajinre mik'en. Na'enna Jesucristo xi ngisa fa nda tsikuenda chut-sanga, ngat'a ko jinre Na'enchana 'endakoni kju^a xi bi fet'a. ²¹Kui ngatatsjanu ngayéje xi nda xi machjennu, tuxi kuan sik'etjusunñu xi kui mejénre, 'ba ngat'are Jesucristo ngatatsikona jotsa'en kui matsjare. Ngatjas'ere kjuaje Jesucristo ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

²²Jun nts'ia, te'bets'a_{nuu} nga ngat-achukjuakonu en xi tetsi'indu_{nuu} nga'e nga tefakoya_{nuu}, ngat'a tu chuba kitsi'indu_{nuu}. ²³Mejenna nga xio nga je 'etju nduya nts'ia Timoteo. Tsa kju^a'ekunxatina, kjuiku_a ko kui nga kjuikun_{nuu}.

²⁴Ta'e_{ru} kjuate'nda ngatsi'i xi ngakunu ko ngatsi'i xi makjainre ngat'a tse'e Na'enchana. Nts'ia xi tse'e Italia 'ba nde inyatsikasennu kjuate'nda.

²⁵Ngatjas'e tsi'inu kjuandare Na'enchana. 'Ba ngatjama.

*Xujun xi kitsikasen***SANTIAGO**

1 An, Santiago, xi tetsa'exat'a_{ra} Na'enchana ko Na'enna Jesucristo, tetsikasen_{nuu} kjuate'nda jun xi jendibañu nga tejó ntje xi xuta Israel, xi tetsubo ngajin nangi xi bi tse'e Israel.

²Jun nts'ia, 'ñu tsja t'e_{ru} kakún kionga chut'ayakonu nga ndibanio nkjin kuya kjuana'en. ³Ngu 'yañu kibi, nga manu bitjaxtiu nga chut'ayakonu ngat'are kjuamakjain xi tjinnu, 'ba = tsa'en ngisa manu nga chukjuanu tume xi mato'on. ⁴Tunga ta'e'nde_{ru} kjuachukjuabiu xi sakunu nga kui xi ngatatsijngukjin xa xi tsa'en ngajin inimanu, tuxi s'ejñandakjinñu, kuakixikjiun, 'ba tumé chat'anu.

⁵'Ba tsa tjin ngajinnu xi chajat'are kjuankjin kakun, ngatami'are Na'enchana. 'Ba kui sjare, ngat'a niki tsjafani = re xi machjenre ngats'i xuta 'ba bi jan be kakun. ⁶Tunga xi skui'are tsajmi Na'enchana tjinne = re nga kuakjainre 'ba bi jó ján kuaja inimare. Ngu xi jó ján baja inimare, jo = ni tsindiure ndachikun xi fiko i fiko jan ntjo. ⁷Xi 'ba sa'en, tumé ngatakuya nga sakure tsajmi ngat'are Na'enchana, ⁸ngat'a jó = tsikja'etsjen 'ba niñajanni tsikjet'a xi kui 'betuts'inre.

⁹Nts'ia xi nima kuán, kui xi tsja ngatjas'ere, ngat'a Na'enchana nk'a ts'axje. ¹⁰'Ba tsja ngatjas'ere xi xuta nyina kuán, ngat'a Na'enchana ts'axjenima. Ngat'a xuta xi nyina chaja joni naxu xi tjin ngijña. ¹¹Kionga 'betju tsu'biu 'ba 'ñu sje ma ndabare, tsixi ngijño, 'ba jenngi naxure, 'ba chaja isenre xi tsja kji'i. 'Ba 'ba = nde tsa'en xaja xi xuta nyina kuán ngajinre xa xi titsa'en.

¹²Ndaxure xuta xi tichjukjuakore nga tichut'ayako, ngat'a nga je

nda kjuaxtiu nga tichut'ayako, saku = re kjuabenichun. Kui chjibiu xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare xuta xi tsimején. ¹³Tsa tjin xi chut'ayako nga sa'en xi bi nda, bi ngatatsikja'etsjen tsa Na'enchana xi 'batsa'en tikut'ayako. Ngu niñajanni tsu inimare Na'enchana nga sa'en xi bi nda, tsa xi bi nda skut'ayako kui, ninga bi kut'ayako xuta tsa tuxi sa'enni xi bi nda ngayeje. ¹⁴Tusa chut'ayako nga jngu jngu xuta nga tsu inimare kjuach'o xi tjin, 'ba 'batsa'en xi mejénre fiko 'ba 'bonachare. ¹⁵'Ba nga tojo mejénre mé = xi tsu inimare, kio = ndibanire je. 'Ba kionga je matse jio, kio = ndibanire kjuabeya.

¹⁶Nts'ia xi tsimijaan, bi ch'onacha_{ru} yojonu. ¹⁷Ngayéje kjuanda xi ba'ena 'ba nga jngu jngu kjuatjo xi tsjekjin xi sakuna, ngank'aa ndibanire. Xi tsjana Na'enchana xi kitsa'en ngayéje xi tsitsejen ngank'aa. Na'enchana bi 'bantjaiya, 'ba bi fa'a joni nk'ian. ¹⁸Kui xi 'batsa'en kuamejénre nga ki'ndire kitsa'enna nga kitsjana enre xi kjuakixi, tuxi kuanña xi ngisa tjun tijña ngajinre ngayéje xi kui kitsa'en.

¹⁹T'ejin kakún kibi, nts'ia xi tsimején_{nuu}. Nga jngu jngu xuta ngat'endundantsjai nga kuinya ñojon, nga bi kitsa ngatinchja 'ba nga bi ta'a ngatjamastire. ²⁰Ngat'a kjuastiu bi basekona nga ña'an xi kixi tjin ngixkun Na'enchana. ²¹'Bamani, t'ejño ngayéje xi jndi tjin ngixkun Na'enchana ko tsajmi ch'o xi 'ñu tjin. Ti'naxjenimo yojonu nga chjubio en xi kis'entjejin inimanu. Xi tjinre kjuañu nga sik'anginu.

²²Tunga tik'etjusun = ñu ion, ngat'a tsa tu kuinya ñojonso 'ba bi sik'etjusun, ndejun tech'onacha_{ru} yojonu. ²³Xi tu minya ñojon sa ion 'ba bi tsik'etjusun, jo = ni jngu xuta xi kutsejenya jngu chutsin nga kutsejenre yojore. ²⁴'Ba kionga 'ba titsa'en, tjibe = jó = kji'i yojore. Tunga nga siku'be, ta'a chiyajinre

jó = kji'i. ²⁵Tunga xuta xi tu kui fa kutsejenre kjuatexuma xi niki kjuakixi, xi tsindaina, 'ba tsik'etjusun xi tsu 'ba bi chiyajinre xi basen ñojon, kui = xi kuachikunta'en ngat'are xi titsa'en.

²⁶Tsa tjin xi tsu nga bekun Na'en-chana, tunga bi kunre ts'a jótsa'en nchja, kui xi 'bejnure vojore 'ba bi chjire jotsa'en bekun Na'enchana. ²⁷Tunga nga bisekua ki'ndi xi x'an ko yanchjin k'an xi inyafa'a kjuanima, 'ba nga bi nijndikua yojona ko kjuach'o xi tjin ngasun'ndio, 'ba = tsa'en nga tsje 'ba nda 'yakuan Na'enchana xi Na'enna mani.

2 Jun nts'ia xi makjainnu ngat'are Na'enna Jesucristo xi 'ñu je, bi tjinni nga kabi siko xuta. ²Tu kuixunra, tsa kio ña mañojon kjuas'en jngu xuta xi tji-yare xtungu xi tse'e oro 'ba tsa tsja = kji'i najñu yaja, 'ba tsa 'ba nde kjuas'en jngu xuta nima xi yaja jngu najñu xi je kuacha, ³'ba 'batsa'en tsa nda xjubetjo xuta xi yaja najñu xi tsja kji'i 'ba k'uin_ru: “Teni nga'ndebi xi nda”, 'ba k'uin_ru xuta nimo: “Kio tisen ndiji asa ndekenit'ai ndsakua.” ⁴Tsa 'ba si'on, ¿a bi kabi teniko xuta xi tjindu ngajinnu? ¿A bi ch'otsa'en tenikja'etsjion nga te'bendo kjuas'?

⁵Tasen ñojon kibi nts'ia xi tsimi-jaan. Na'enchana kiskja'ajin xuta xi nima nga'e ngasun'ndio, tuxi s'enire kjuanyina ngat'are kjuamakjainna 'ba tuxi kuatse'eni ña batexuma Na'enchana. Kui = biu xi kitsuyatitjun Na'enchana nga sjare xuta xi tsimején kui. ⁶Tunga jun, 'naxjengi = ñu xuta nima. ¿A bi nchja nyino xi tsikonu jotsa'en kui mejénre 'ba fiko kjuañunu ngixkun juez? ⁷'Ba ¿a bi kui nchjabiu xi ch'otsa'en nchja ngat'are ja'en ndare Jesucristo xi ja'axtiyuanu?

⁸Nda = si'on tsa sik'etjusunkjiun kjuatexuma xi kika'ena ngat'are Na'enchana xi reyna, jotsa'en kua'indut'a enre: “Timején xingi jofatsa'en nimején yo-

jori.” ⁹Tunga tsa kabi niko xuta, techju-jeñu 'ba ndekuini kjuatexumo kuanejenu nga tjinnu je. ¹⁰Ngu tsa jngu xuta k'uejñatjo yeje kjuatexumo, tunga tsa tu ichi sa ña bi sik'etjusun xi kio kua'indut'a, kui xi s'eneje ngat'are ngayéje xi kua'indut'a kjuatexumo. ¹¹Ngu ndekuini Na'enchana xi kitsu: “Bi kjuachajngi ñe'en”, 'ba 'ba nde kitsu: “Bi nik'en.” 'Bamani, ninga tsa bi si'en kjuachajngi, tunga tsa sik'en, je kichjuje ngat'are kjuatexumare Na'enchana.

¹²'Ba kuanna kjuas' ngat'are kjuatexuma xi tsindaina, kui kjuas' nda tinkjinni_ru takún jó kuixun 'ba jótsa'en kuego yojonu. ¹³Ngat'a nixtjin nga sa'enna kjuas' Na'enchana, bi kjuas'animare xuta xi bi ja'animare xuta xi yak'a. Tunga xi ja'animare xuta xi yak'a, kui xi nda k'uetju nixtjin nga kuane kjuas'.

¹⁴Jun nts'ia, ¿mé = chjinire tsa tjin xi kuetsu nga makjainre, tunga tsa tsajainre xi baku nga titsik'etjusun kjuamakjainre? ¿A kuane k'uangi tu ngat'are nga 'batsa'en makjainre? ¹⁵Tu kuixunra tsa jngu nts'ia asa jngu ndichja chajare najñu asa xichine xi machjenre, ¹⁶'ba tsa jngu xi tjin ngajinnu kuetsure: “T'irandai, ngatjama'isuri 'ba ngatatseri”, tunga tsa bi basekoni nga tsjare xi machjenre nga'e ngasun'ndio, ¿mé = chjinire kibi? ¹⁷'Ba nde 'ba = mani ko kjuamakjainna. Tsa tsajainre xi baku nga tenik'etjusan kjuamakjainna, tu tijnja k'en kjuamakjainna.

¹⁸Ngu tsa tjin xi kuetsu: “Ji tjin = ri kjuamakjain, 'ba an tetsa'enña xi nda.” Tunga takunna kjuamakjainri kionga tsajainre xi baku nga tenik'etjusan kjuamakjainri, 'ba an ngat'are xi tetsa'aan kuakukonira kjuamakjainna. ¹⁹Ji mankjainri nga jngututu mani Na'enchana. Ne nda ñe'en. 'Ba = nde makjainre isen-nixtjin xi inyatsa'exat'are chanayiu 'ba fatsekun. ²⁰Ji xi tsajainri kjuafa'etsjen, ¿a bi mankjainri nga bi chjire kjuamak-

jain tsa tsajainre xi baku nga tji'betjusun kjuamakjain? ²¹ Xuta chingana Abraham xuta kixi = kuán ngixkun Na'enchana tu ngat'are mé = xi kitsa'en, nga kitsa Isaac xi ki'ndire mani nga kitsa'en joni chje ngasun altar. ²² 'Ba te'yani jót-sa'en ñatjen kitsa'exa kjuamakjainre ko xi kitsa'en Abraham. Kuajngukjin kjuamakjainre ngat'are xi kitsa'en. ²³ 'Ba 'batsa'en 'etjusunni xi kua'indut'a enre Na'enchana: "Abraham kiskunre Na'enchana, 'ba kui = kibiu xi kiskjebeya xkire Na'enchana nga kitsikixiya nga Abraham xuta kixi kuán." 'Ba Abraham amigure Na'enchana kik'inre.

²⁴ Je te'yo nga makixi = xuta ngixkun Na'enchana tu ngat'are mé = xi tsa'en 'ba bi tsa tu kui sa nga makjainre. ²⁵ 'Ba 'ba = nde kuán ko chjun masen xi Rahab 'mi. Kuakixi = ngixkun Na'enchana tu ngat'are mé = xi kitsa'en, nga kiskjebetjo nchja xi tse'e Israel xi echukun'mo nangibiu 'ba kitsikasenga ndiya nga kja'e ndiya kitsikasen ngani. ²⁶ Ngu jotsa'en bi tijñakun yojore xuta nga je 'betju inimare, 'ba = nde tsa'en bi tijñakun kjuamakjainna tsa tsajainre xi baku nga tenik'etjusan kjuamakjainna.

3 Nts'ia, bi 'ñu nkjin ngatjas'e ngajinnu xi kuan maestru, ngat'a 'yañu nga jin xi maestru kuáin ngisa = 'ñu kuannj kjuua nga ko mare xuta xi yak'a. ² Ngat'a ngats'iña 'ñu nkjin ka'a ña'an xi bi tjinni nga si'an. Tunga tsa tjin xi bi 'betju ts'a en xi bi tjinni nga k'uetju, kui = xi xuta kixikjin 'ba ma = re 'bechja'ndere yojore tumeñu.

³ Ma ña'an nga jngu chakabayu sik'etjusunna nga 'be'a na'ñu ts'a. 'Ba 'batsa'en ma ña'an nga tjiuba jebiu kuaje nituña ña mejénna. ⁴ 'Ba nde chutsejen kusun ru barku. Xi tsa'exakore jngu barku je ma tsja ndiyakonire ko jngu yachi xi tijña tuts'in barku. 'Ba 'batsa'en ma fiko nituña ña mejénre kuaje, ninga jngu

ntjo'ñu tsunginiña. ⁵ 'Ba nde 'ba = mani ko najenna. Jngu = ka'a ichi xi tse'e yojona, tunga ma = re tsa'en kjuua xi ya'e. Chutsejen kusun ngayeje jotsa'en ninga tu ichi sa ndi'i kuan kuaka jngu ngijñacha xi tse. ⁶ 'Ba najenna jo = ni jngu ndi'i. Jo = ni jngu ngasun'nde xi kitsejin kjuach'o xi tijñajin yojona 'ba tsikjetsun yejena. Kui = xi 'bet'a ndi'i xki nixtjin xi betsuba nga tsikjetsun kjuabenichunna, ngat'a ndi'iu ndiba = nire nga'nde ña kju'a kjuanima xuta.

⁷ Ngayéje kuya tjiuba ts'en xi tjin, tjiunise, tjiuye, ko tjiuba xi tjin ngajin ndachikun ma nint'e, 'ba tsint'e xuta. ⁸ Tunga nisa'ya ma tsint'e najenna. Jngu tsajmi ch'o xi bi ma nik'ejñaxiu, xi kitsejinre xan xi tsik'enna.

⁹ 'Ba najenna nichjen = ña nga je 'naxjia Na'enchana, 'ba = nde kui nichjan nga ch'o 'mi ra xuta xi kis'endakoni isenre Na'enchana. ¹⁰ Tu jngu ndsu'ba 'betju en xi nda tsu ko en xi ch'o tsu. Jun nts'ia, bi 'batjinni nga 'ba si'an. ¹¹ ¿A ma nde kioni ña titju nanda ma 'betju nanda xi nda ko nanda xi sja? ¹² Nts'ia, ¿a ma bajare tu acetuna jngu ya higuera? ¿A ma bajare tu higo jngu na'ñure uva? 'Ba nde ninga ña titju nandaxtia bi ma 'betjure nanda xi nda.

¹³ ¿'Yá = xi tjinre kjuankjin kakun ngajinnu 'ba mankjainre jót-sa'en tsa'en Na'enchana? Kixi ngatjiko yojore 'ba ngatatsa'en xi nda. Tsa 'baxjenima yojore nga 'batsa'en, xia = re nga kui tjinre kjuankjin kakun. ¹⁴ Tunga tsa kjuaxin kakun sisja inimanu 'ba mejénnu nga ngisa tjun kuetsubo nga ko mare xuta xi yak'a, bi nk'a 'naxjo yojonu nga mixun nga tjinnu kjuankjin kakun. Nga 'ba ño'on, te'bejña'moñu xi kjuakixi ko en ndesu. ¹⁵ Ngat'a kjuankjin kakunbiu bi ngank'aa ndibanire, tse'e = ngasun'ndio, kjuafa'etsjenre xuta =, 'ba tse'e = chanayiu. ¹⁶ Ngu nituña ña tjin kjuaxin

kakun 'ba ña tjin xuta xi mejénre nga ngisa tjun tijña nga ko mare xuta xi yak'a, bi tsja tsa'en tjinu xi tjin 'ba xuta tsa'en ngayéje kuya kjuach'o.

¹⁷Tunga xuta xi tjinre kjuankjin kakun xi ndibanire ngank'aa, kui xi tjun mejénre nga tsje tjinu ngixkun Na'enchana, 'ba 'ba nde nga tjinu kjuaxiu, kjuanda, 'ba ko kjuant'ekjua. Xi tjinre kjuanima kakun, tsa'en xi nda, bi kabi tsa'en 'ba bi tjinre kjuajonkjain. ¹⁸Xi tsikejench'an kjua, jo = ni tsa kjuaxiu 'bentje. 'Ba xi kixi tjin jo = ni tu xi 'beku.

4 ¿Ñá = ndibanire kjuachan ko kjuasi xi s'e ngajinnu? ¿A bi ndibanire nga mejénre si'on xi tsu yojonu xi ngantsjai kjanjin yojonu tuxi batexumanire? ²Ngu mejénre tsajmi xi tsajainnu. 'Ba 'batsa'en maxin kakun ka'nda nga nik'ion tuxi sakuni = nu kibi, tunga bi ma fechutjenggiu xi mejénre. 'Ba 'batsa'en chubasiko xingiu 'ba mixkjon. Bi sakunu xi mejénre, ngat'a bi Na'enchana xi chja'a_ru. ³'Ba ninga nga chjo'o, bi sakunu, ngat'a ko kjuafa'etsjen xi bi nda chjo'o. Ngu tu mejénsaninu nga sitsjako_ru yojonu xi chjo'o.

⁴Jun xi bi kixi meko yojonu ngixkun Na'enchana! ¿A bi 'yo nga xi tsimején ngasun'ndio, kui xi tjinastike Na'enchana? Tu'yañu xi mejénre kuan amigure ngasun'ndio, kui xi tita'en yojore xi tjinastike Na'enchana. ⁵¿A manu jun nga tumé chjire xi tsu enre Na'enchana? Ngu 'batsa'en kua'indut'a: "Isennixtjintsje xi Na'enchana 'ejñajinna tjo = bena 'ba ka'nda machinintjai_ra." ⁶Tunga Na'enchana = ngisa tsja ngisana kjuanda. Kui = kjua 'ba tsuni enre: "Na'enchana tsukine = xuta xi nk'a kakun, tunga tsjare kjuanda xi 'baxjenima yojore."

⁷Kui kjua 'naxjenimañu yojonu ngixkun Na'enchana. 'Ñu tetsuba_ru mé = xi tse'e chanayiu, 'ba kui kuanga nga kuasent'axinnu ya'a.

⁸Titiñat'a_ru Na'enchana, 'ba 'ba = nde Na'enchana sitiñat'anu ngayeje. Jun xi chjujio, tsje tetsubo. 'Ba jun xi jó kji'i kjuafa'etsjennu, titsjio inimanu. ⁹'Ba ta'e_ru kjuanima yojonu, ngatjamabanu 'ba chi'ndo. Nga kjuabejnunu, tusa kjuachi'nda ngatjama 'ba nga'ndere nga tsja s'enu, tusa ch'o ngatjamare inimanu. ¹⁰'Naxjenimo yojonu ngixkun Na'enchana, 'ba kui nk'a sik'eññanu.

¹¹Jun nts'ia, bi ch'otsa'en nukjuo ngat'are xingiu. Xi ch'otsa'en nchja ngat'are nts'e asa tsu nga tjinre je, kui xi ch'otsa'en tinchja ngat'are kjuatexumo 'ba titsu nga tjinre je. Tunga tsa tesji nga tjinre je kjuatexumo, tsu = nire nga bi tenik'etjusun kjuatexumo, tusa juez teñe'en yojori. ¹²Ngututu ma sani xi kitsja kjuatexumo 'ba kui xi juez ngayeje. Kui xi mare tsik'angi xuta asa tsa'en nga chaja xuta. Tunga ji, ¿'yá = nini nga ji teña'an_ri kjua xingi?

¹³Nganda'e tasen ñojon kibi jun xi mixun: "Nganda'e asa nyujunni kuan gian naxinanda kibi 'ba jngu nu kuanna kio. Kuinda 'ba kuateña tsajmi 'ba kuejenna ton." ¹⁴'Ba mixun, tunga bi 'yañu mé = xi kuannu nyujunni, tsa kuenichun ngiso asa bi kuenichun. Jun jo = ni n'ndi xi ngutjun fani matsejen 'ba ngutjun fani chaja ngani. ¹⁵Nga'ndere kibi, tusa 'bi = tjinni nga kuixun: "Tsa Na'enchana mejénre, kuetsuba ngisa 'ba si'an kibi asa kja'e tsajmi." ¹⁶Tunga nganda'e, jun tusa nk'a kakun ño'on 'ba 'ñu nk'a nukjuo. Ngats'i xi 'batsa'en nk'a 'baxje yojore tsa'en xi bi nda tjin. ¹⁷Xi be = jót-sa'en sa'en xi nda 'ba bi 'ba tsa'en, kui xi tikjeje.

5 Nganda'e tasen ñojon kibi jun xi xuta nyina tji'minu, chi'ndo 'ba titsinio ngat'are kjuanima xi kjua'enio. ²Je je'ndu kjuanyinanu. Je kitsikje tjiuxabi najñunu ngayeje. ³Je kitjuxa oronu ko platanu, 'ba kui xabiu xi kuaku nga ch'o kjiño'on 'ba sikjekjua yojonu jot-

sa'en tsikje ndi'u mé = xi tjin. Te'bekuñu kjuanyina nixtjin nganda'e, nixtjin xi je tifet'a.

⁴Nda chutsijon kui chji xi bi kika'e ru chu'nda xi kitsa'exa tsojon, kui = kibiu xi tibaneje ngat'anu. Si'are nga inyakji'ndaya chu'nda xi 'eku chanre tsujmi ntjenu, kui xi je echu ngixkun Na'enchana xi tjinre ngayéje kjuañu. ⁵Ñu tenitsja ru yojonu nga'e ngasun'ndio 'ba bi te'bechjon ru yojonu ngat'are ngayéje xi mejénu. Tenijio yojonu, tunga jun jo = ni tjiundija xi tjimaje tuxi kjuinik'enni. ⁶Jun je kikjanejio 'ba kjinik'ion xuta xi tsajainre je, 'ba kui bi kitsikjanntjai yojore.

⁷Bamani nts'ia, titsejndo yojonu ka'nda nga kju'a'e ngani Na'enna. Chutsejen kusun ru xuta xi tsa'exa ngijña, jotsa'en kuyare chan xi nda xi tsja t'anangiu 'ba tsitsejnda yojore ka'nda nga ba'a tsi xi machjen nga kju'a'e. ⁸'Ba nde jun ngatjas'enu kjuatsejnda 'ba bi nikje ru kakún, ngat'a je tjimatiña nixtjin nga kju'a'e ngani Na'enna.

⁹Bi tsujeto'on xingiu, nts'ia, tuxi bi si'anninu kju'a. Ngu xi sa'en kju'a je sejñaxtiu xuntjo. ¹⁰Nts'ia, chutsejen kusun ru jótsa'en ja'a kjuanima 'ba kis'ere kjuatsejnda nchja chinga profeta xi Na'enchana kitsikincha. ¹¹¡Ndaxure!, mixan ngat'are xi chukjuakore mé = xi mata'e'en. Je kjinu'yo jótsa'en kichukjuakore Job mé xi kuánre, 'ba 'yañu jó kitsiko ngani Na'enchana nga jaskanñu. Ngu 'ñu = tjinre kjuanima kakun Na'enchana 'ba fa'anima = re xuta.

¹²Nts'ia, kibi = xi 'ñu temi'a nuu. Nga kuo'o ennu bi nik'axkiu ngat'are ngank'aa asa t'anangiu, ninga ngat'are tume xi tjin. Tsa "jun" kuixun, 'ba ngatjama. 'Ba tsa "junjun" kuixun, ngu junjun. 'Ba ti'on tuxi bi s'enejeñu.

¹³Tsa tjin ngajinnu xi tifa'a kjuana'en, ngatafako Na'enchana. 'Ba tsa tjin xi tsja tjinre, ngatjasere Na'enchana nga sjare kjuaje. ¹⁴'Ba tsa tjin xi tji'me, ngatanchjare xuta chingare xi makjainre ngat'are Na'enna, tuxi ngatafakoni Na'enchana ngat'are kui 'ba nga koni ja'enre Na'enna ngatatsikajunre asetí. ¹⁵'Ba nga kjuako Na'enchana xi makjainre ngat'are kui, kuanda xi tji'mio 'ba Na'enna skjennitjen. 'Ba tsa kiskjeje, kuachat'are jere ngayeje. ¹⁶Kui kju'a t'eni ru nijmi xingiu ngat'are je xi tjinnu, 'ba chuko Na'enchana ngat'are xingiu, meni kuandañu. Ngu kionga xuta xi kixi fako Na'enchana, xi tsu 'ñu = tjinre kjuañu 'ba 'ñu = baseko. ¹⁷Joni xuta chinga profeta Elías 'ba = nde tu xuta ngasun'nde kuán joni ña. 'Ñu jako Na'enchana nga tsi'are nga bi nde ngata'ani tsi, 'ba bi tsa'a tsi ján nu masen ngasun t'anangiu. ¹⁸'Ba jaskan jako ngani Na'enchana, 'ba tsa'a ngani tsi 'ba t'anangiu kitsja ngani chan.

¹⁹Nts'ia, tsa tjin ngajinnu xi kuasent'axinre kjuakixiu 'ba kja'e xuta sa'en nga siku'be ngani ngat'are kjuakixiu, ²⁰tsa 'ba kuán, ngatja'yo nga tu'yañu xi sa'en nga k'uejña ngani ndiya xi ch'o jngu xuta je, kui xi ti'baxjejin kjuabeya 'ba tsa'en nga kuachat'are nkjin je.

Xujun xi tjun kitsikasen San Pedro

1 PEDRO

1 An, Pedro, xi apóstore Jesucristo kuáan, tetsikasen nuu xujunbi jun xi kiskja'ajinnú Na'enchana, xi tetsubo ngajin nangi xi bi tse'e Israel nga tetsumasun nga'nde xi tjin Ponto, Galacia, Capadocia, Asia 'ba ko Bitinia. ²Na'enchana ja'ba tjun = tsabenu, kui = kjuua kiskja'ajinninu 'ba kitsitsjenu ngat'are Isennixtjintsjere, tuxi sik'etjusunñu enre 'ba tuxi tse'e kui kuanñu tu ngat'are jinre Jesucristo.

Ñu ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu.

³Ngatjanichjire Na'enchana xi Naire 'ba ko Na'enre mani Na'enna Jesucristo. Ngat'are kjuanima kakunre xi 'ñu je kitsixatse nganina, nga kitsikja'aya nganire Jesucristo ngajinre mik'en. Kui = kjuua techuyaña nga kuetsubakuan ko ña ⁴'ba nga sakuna xi sjana, xi bi fekjua 'ba bi majndi 'ba bi xi'ñu, xi tjindare ngank'aa nga tu kjuanda tsojon. ⁵Ko kjuua'ñu xi tjinre Na'enchana titsikuendanu tu ngat'are nga makjainnu ngat'are kui, tuxi sakuninu kjuua'bangi xi tijñandare, xi kuakutsejen nixtjin xi fet'ani.

⁶Kui = kjuua 'ñu tsja tjinninu, ninga tsa nganda'e tu ngutjun sa tjinnere nga temitjaxtiu nkjin kuya kjuana'en nga chut'ayakonu. ⁷'Ba 'ba = tsa'en se'ejñatsejenni nga makjain kjuakixinu ngat'are Na'enna. Ngu kjuamakjainnu, kui = xi ngisa chjire nga ko mare oro xi fekjua 'ba xi ko ndi'i chut'ayakoni jó kji'i nda. 'Ba tis'ejñatsejen nga makjain kjuakixinu ngat'are Na'enna, tuxi nda kjui'naxjeninu 'ba sakunu kjuaje 'ba nk'a kjuinik'ejñanu, nga kuakutsejen ngani vojore Jesucristo.

⁸Nimején = ñu Jesucristo, ninga kje 'yajíun jó = kji'i. 'Ba ninga bi te'yo nganda'e, tunga makjainnu ngat'are kui 'ba

'ñu = tjinnu kjuatsja xi tjinre kjuaje, ka'nda bi 'ya jó kuixan ngat'are kjuatsjabiu. ⁹Ngu tisakunu xi ndibanire ngat'are kjuamakjainnu, xi tsunire nga te'bangiu.

¹⁰Nchja chinga profeta xi kis'e nixtjin kuatse jan, xi kitsuyatitjun ngat'are kjuanda xi sakunu, kui xi tsjatsa'en tsiningiya 'ba 'ñu kuamejénre tsabe jótsa'en k'uangini xuta. ¹¹Kuamejenre tsabe jó = kuan 'ba mé = nixtjinñu xi 'ejñatsejen Isennixtjintsjere Cristo, ngat'a Isennixtjintsjio xi tsik'ejñajinre nchja chinga profetabiu kitsuyatitjunre ngat'are kjuana'en xi tjinnere nga kjuua'axtiu Cristo 'ba ko kjuaje xi sakure nga jaskanñu. ¹²Tunga Na'enchana yakutsejenre nchja chinga profetabiu nga en xi inyatsuya bi kjuanda tse'e, tusa 'ba kitsu nga tu kjuanda tsojon. 'Ba nganda'e kibiú = xi 'ba nde kitsuyanú xi kitsikja'axtiuyanú en ndare Na'enchana ko kjuua'ñure Isennixtjintsje xi kjinikasenni ngank'aa. 'Ba ka'nda ankjele 'ñu mejénre skutsejen'a mé = xi tjima.

¹³'Bamani, tik'ejñandañu kjuafa'etsjennu. Nda tikja'etsjion nga kje ña'anjíun tsajmi 'ba chuya ru kjuanda xi sakunu nga kuakutsejen vojore Jesucristo. ¹⁴'Ba ti'on vojónu jóni ki'ndi xi tsik'etjusun. Bi nde ña'anñu kjuach'o xi kuamejénre vojónu nganda'eñu, nga kje makjainjínnu ngat'are Na'enchana. ¹⁵Tusa 'ba nde jun tsje tetsubo nga si'on tume yejeñu, jotsa'en tsje kuán xi kinchjanu. ¹⁶Ngu 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana: "Tsje ngatjamo, ngat'a tsjeñá an."

¹⁷'Ba Na'enchana sa'enre kjuua xuta jotsa'en nga kitsa'en nga jngu jngu. Kui bi kabi tsiko xuta. 'Ba tsa kui xi "Na'en" 'mi ru, chakun kui 'batsa'en tetsubako vojónu jotjin nixtjin xi kuetsumasun ngiso ngasun'ndebi. ¹⁸Ngu 'yañu mé = xi kuachjintjaiñu nga kuando,

tuxi bi nde 'batsa'en kuetsubañu jotjin kjuachinga xi tsajain ndiyare xi 'ejñanu xuta chinganu. 'Ba bi kis'echjintjaiñu ko oro asa plata xi fekjua, ¹⁹tusa ko fani jinre Cristo xi 'ñu chji, xi joni jinre chut-sanga xi tsajainre xi ch'o 'ba xi niki tsje. ²⁰Nga kje majín ngasun'ndio, ja'ba je kis'endatitjun mé = xi sa'en Cristo, 'ba nixtjin fet'a xi tetsuba nganda'e je yakutsejen yojore nga tu kjuanda tsojon. ²¹Ngat'are Cristo chun_ru Na'enchana, xi kitsikja'aya nganire Cristo ngajinre mik'en 'ba kitsjare kjuaje. Kui = kjua tjinninu kjuamakjain 'ba chuya_ru xi nda ngat'are Na'enchana.

²²Nganda'e nga tenik'etjusun en xi kjuakixi, 'ba = tsa'en je kuatsjeni inimanu, tuxi simejenñu nts'io ko ngayéje inimanu. Kui kjua timején kjuakixiñu xingiu ko ngayéje inimanu 'ba ko ngayéje ngañunu. ²³Ngu jun je kitsin xatse ngañu 'ba bi jotsa'en tsin xuta xi fesun. Tusa kitsin xatse ngañu ngat'are enre Na'enchana xi bi 'me, xi tijñakun 'ba xi k'uejña ka'nda ngantsjai nix-tjin. ²⁴Ngu 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

Ngats'i xuta,

jo = ni xka ngijña xi tjin.

'Ba ngayéje kjuajere,

jo = ni naxure xka ngijño.

'Ba xka ngijño xí = 'ba jen naxure,

²⁵tunga enre Na'enchana k'uejña ka'nda ngantsjai nixtjin.

'Ba kui enbiu, en nda xi je ja'axtiuyanu jun.

2'Bamani, t'ejñat'axinñu ngayéje kuya kjuach'o, kjuamaña, kjuajonkjain, kjuaxin kakun 'ba ko kjuanik'axki. ²Ngatjamo joni ki'ndixu xi 'ñu mejénre ndachiki. 'Ñu ngatatsu inimanu ndachiki xi 'ñu tsje kjin, xi tsja nga'ñure kjuafa'etsjenu, tuxi kuachañu ka'nda nga k'uangiu ya'a. ³Ngat'a je kichut'o jó tjin kjuandare Na'enna.

⁴Titiñat'a_ru Na'enna xi joni jngu ndiojo xi tijñakun xi xuta 'ejñat'axin. Tunga Na'enchana kiskja'ajin ndiojobiu 'ba 'ñu = chjire ngixkun kui. ⁵'Ba jun jo = ni ndiojo xi tjindukun ngayeje, xi tjimandakoni jngu ningu ña tijña Isennix-tjintsjere Na'enchana. Kitsa'ennu na'mi tsjere Na'enchana, tuxi ngat'are Jesu-cristo kua'eñu chje xi kuetsunu Isennix-tjintsjio, chje xi kuatsjare Na'enchana. ⁶Ngu 'ba = tsa'en kua'indut'a enre Na'enchana:

An k'uejña nangi Sión jngu ndiojo xi s'engi xjo,

xi kichja'ajin 'ba xi 'ñu chji.

Xuta xi kuakjainre ngat'are ndiojobiu, niñajanni sakure kjuasuba.

⁷'Ba 'ñu = chjire ndiojobiu ngat'are jun xi makjainnu. Tunga ngat'are xi bi makjainre, 'betjusun ña 'bitsa'en kua'indut'a:

Ndiojo xi 'ejñat'axin nchja chjinexjo,

kui xi je kuánni ndiojo xi s'engi xjo.

⁸'Ba 'ba = nde 'betjusun kibi ngayeje:

Jngu ndiojo xi satengi xuta,

jngu naxi xi tsa'en nga xuta ká.

Satengi = xutabiu ngat'a bi tsik'etjusun ion. 'Ba 'ba = tsa'en ja'ba je kis'enda ngat'are xutabiu.

⁹Tunga jun bi kuon joni xutabiu. Tusa xuta xi kichja'ajin kuon, na'mire rey, jngu naxinanda tsje, xuta xi je kuatse'e Na'enchana. 'Ba = kjinikonu, tuxi k'ueyañu nijmi ngat'are kjuandare xi kinchjanu. Ngat'a Na'enchana kinchjanu tuxi k'uetukajinñu ña jñu 'ba kuitjas'ion ña kui tsjatsa'en tsitsejen. ¹⁰Jun ninga bi naxinanda kik'innu nixtjin kuatse jan, tunga nganda'e je kuon naxinandare Na'enchana. Bi ja'anima_ru nixtjin kuatse jan, tunga nganda'e je fa'anima_ru.

¹¹Jun nts'ia xi 'ñu tsimején_nuu xi xin nangu 'ba xi tetsumasun nga'e ngasun'ndio, 'bets'a_nuu nga t'echja'nde_ru yojonu ngat'are kjuach'o xi nimijion nga'e ngasun'ndio, xi kjanko inimanu.

¹²Nda tangiko yojonu ngajinre xuta xi bi makjainre ngat'are Na'enchana. Ninga ch'otsa'en inyanchja ngat'anu nga tsu nga ch'o teño'on, tunga nga skue tsajmi nda xi teño'on, sikixiya nga Na'enchana tjinre kjuaje nixtjin nga kui skui'a kuenda.

¹³Ngat'a tse'eru Na'enna, kui kjuua ngisa ngi'nde tekoñu yojonu ngixkun ngatsi'i xutaxa xi tjin nga'e ngasun'ndio. 'Ba 'ba nde ti'on ngixkun rey xi ngaku ngayeje, ¹⁴'ba 'ba nde ti'on ngixkun chikun xi rey tsikasen nga tsikja'a kjuanima xi majngikjua 'ba nga nk'a 'baxje xi nda tsa'en. ¹⁵Ngat'a xi mejénre Na'enchana, kui = nga si'on xi nda meni k'uechjañu ts'a xuta chikun xi bi mankjainre ngat'are Na'enchana xi inyatsu nga ch'o teño'on. ¹⁶Ndainu yojonu ngixkun Na'enchana, tunga bi nichjon kjuandaibiu nga kua'e'nde ru yojonu nga si'on xi bi nda. Tusa tetsubo joni chu'ndare Na'enchana. ¹⁷Chaxuto ngatsi'i xuta. Timijón xi nts'ia mani. Ngatja'yakun Na'enchana. Chaxuto xi rey ngayeje.

¹⁸'Ba jun chu'nda xi tsa'exa ngaya ndaba kja'e xuta, ngisa ngi'nde teko yojonu nga te'yaxuto xi nainu, 'ba bi tsa tu kui sa ngixkun xi nda xuta 'ba xi nda tsikonu, 'ba = nde ngixkun xi 'ñu mejennu ngayeje. ¹⁹Ngu Na'enchana nda = nchja ngat'are jngu xuta xi tsajainre je, tunga tichukjuakore nga tifa'a kjuanima ngat'a ngajin kjuafa'etsjenre tijñajin Na'enchana. ²⁰Ngu, tsa tsinyijio 'ba nganda'e techjo'o kjuana'en, ¿mé = xi tijjennu nga tichukjuakonu? Tunga tsa techjo'o kjuana'en ninga nda kjiño'on 'ba tichukjuakonu, kui = bi xi nda tjin ngixkun Na'enchana.

²¹Ngat'a kjinukjuanu nga si'on kibi, ngat'a Cristo ja'a = kjuanima nga tu kjuanda tsojon. 'Ejña kusunnu, tuxi kuangitjenngiñu chuba ndsaku. ²²Kui niñajanni kiskjeje 'ba tu'yá

tsak'onachare. ²³Nga ch'o kik'inre, bi ch'otsa'en kitsingojo ngayeje. Nga ja'a kjuanima, bi kitsu nga singojo ngani. Tusa kitsingantsjare yojore Na'enchana xi kixi tsa'en kjuua. ²⁴Kui fa tsaka'anijin jena nga kis'et'a kru yojore, tuxi eyaña ngat'are jio 'ba kuetsubakun ngat'are xi kixi tjin. Kjini'on = re Cristo, tuxi kuandañu. ²⁵Ngat'a jun jo = ni chutsanga xi kit'axin nixtjin kuatse jan. Tunga nganda'e je tso'bekun ngañu Cristo xi tsikuendanu joni jngu pastor 'ba xi nda kutsejenre inimanu.

3 'Ba nde tsa'en jun xi yanchjin kuon. Ngisa ngi'nde teko yojonu ngixkun xi'innu, tuxi ngat'anu sik'antjaiyani yojore xi'innu xi bi makjainre enre Na'enchana, ninga nijnguú en xuko xi ngat'a tse'e Na'enchana. Sik'antjaiya inimare tu ngat'are jó teño'on, ²nga skue jót-sa'en tsje temeko yojonu nga te'yakun Na'enchana.

³Bi tu ngasunnk'a yojonu tsjatsa'en fando nga 'ñu kuntsa'en k'uejion 'ba nga sichjion tsajmi xi oro ni asa najñu xi tsjakun. ⁴Tusa ngatjas'e ngajin inimanu xi tsjakun xi bi fekjua. Xi ndibanire jngu inima xi nt'ekjua 'ba xi xiu. 'Ba kui = biu xi 'ñu chjire ngixkun Na'enchana. ⁵'Ba 'ba = nde tsa'en kitsikun yojore yanchjin tsje xi kis'e nixtjin kuatse jan. Kiskunre Na'enchana 'ba ngisa ngi'nde kiko yojore ngixkun xi'inre ngayeje. ⁶Joni Sara. Xi kitsik'etjusunre Abraham 'ba "nainá" kitsure. 'Ba ki'ndire Sara = kuon, tsa nda si'on 'ba bi kjuikun ru tumeñu xi kuato'on.

⁷'Ba 'ba nde tsa'en jun xi xi'in kuon. Nda tikja'etsjion ngat'are mé = xi machjenre yanchjinnu nga tetsubako. Chakun, ngat'a kui = xi ngisa nimakjua nga ko mare jun 'ba ngat'a jun ko kui ñatjen sakunu kjuandare Na'enchana nga kuetsubakun. 'Batsa'en tet-subako tuxi tumé k'uechja'ndenire nga xuko Na'enchana.

⁸Ngu xi fet'ani, tu jngu ti'on kjuafa'et-sjennu ngatsi'u. Ngatjas'enu kjuanima kakun ngat'are xingiu 'ba timejénkaño xingiu joni tsa nts'io = mañu. Nda tiko xingiu 'ba nima ti'on yojonu. ⁹Tsa 'yá xi ch'o sikonu, bi ch'o niko jun ngayeje. 'Ba tsa 'yá xi ch'o kuetsunu, bi ch'otsa'en ningojo_ru ngayeje. Tusa tichikunto'on. Ngat'a kui xa kjinukjuaninu, tuxi sakuninu kjuachikunta'en.

¹⁰Ngu 'bi = tsa'en kua'indut'a:

Xi mejénre sitsja nga k'uejñakun,
'ba mejénre nga nda kjua'are nixtjin,
ngat'echja'ndere najenre nga kuinchja
en xi ch'o tsu,

'ba ko tjiuxints'a nga kuinchja en ndesu.

¹¹Ngatasent'axinre xi ch'o,

'ba ngatatsa'en xi nda.

Ngatangisjai kjuaxiu 'ba ngatitjenngi.

¹²Ngu tuxkun Na'enchana kutsejenre
xuta xi kixi tsa'en,

'ba basen ñojonre nga fako,

tunga bi nda kutsejen'a xi ch'o tsa'en.

¹³¿'Yá = xi kuan ch'o sikonu, tsa ko ngayéje inimanu tu xinda kuamején-sanu si'on? ¹⁴Tunga ninga tsa kjuinik-ja'anu kjuanima nga teño'on xi kixi tjin, jndaxunu! Tu'yá kun_ru 'ba bi fatsekun ngayeje. ¹⁵Tusa chakun Cristo ngajin inimanu nga kui xi Na'enna, 'ba t'ejñandantsjo yojonu nga singojo_ru ngatsi'i xi skuiningyanu ngat'are xi techuya_ru xi sjana Na'enchana. ¹⁶Tunga nima 'naxjo yojonu 'ba ngatjas'enu kjuaxuta nga 'ba si'on. 'Ba tsje ngat'e kjuafa'etsjennu, tuxi nde enre sa'enni nga kuasubare xi ch'o tsik'axkinu ngat'are jót'sa'en kixi temeko yojonu ngat'are Cristo.

¹⁷Ngat'a ngisa = ndani nga xja'a kjuanima tu ngat'are nga teña'an xi nda, tsa 'batsa'en mejénre Na'enchana, tu 'bani nga xja'a kjuanima nga si'an xi ch'o. ¹⁸Ngat'a Cristo ja'a kjuanima ngayeje nga jngu ka'a fani k'en tu ngat'are jena. Xi kixi ja'a kjuanima ngat'are xi bi kixi, tuxi kikonina ngixkun

Na'enchana. Kui k'en nga tsaka'a yojo, tunga kjinikja'aya nganire ngat'are Isen-nixtjintsjere Na'enchana.

¹⁹'Ba ngat'are Isennixtjintsjio kike'ere nijmi isennixtjin xi tjindu'ñu. ²⁰Xi bi kit-sik'etjusun enre Na'enchana nixtjin kuatse jan nga tsik'ejña Noé, nga Na'enchana yakure kjuatsejndare nga kiskuya nga ti'benda barku Noé. Ngat'are barku-biu chuba xuta ts'angi. Jin sani ts'angi ngajin nando.

²¹Kui nandabiu 'bejñatsejen nga kui kusunre nanda xi satendakoña. Ngat'a nga satenda, 'bangi = ña. Tunga bi tsunire nga tjuxin kjuajndire yojona. Tsu = nire nga teminyisja nga tsje ngat'e kjuafa'etsjenna ngixkun Na'enchana. 'Bangi = ña nga satenda tu ngat'are nga ja'aya nganire Jesucristo. ²²Xi tsijin ngank'aa 'ba tijña ngate kixire Na'enchana, ña tibatexumare ankjele, xi tjinre xa 'ba ko xi tjinre kju'a'ñu.

4 'Bamani, t'éjin kakun nga ja'a kjuanima Cristo ngajin yojore 'ba = tsa'en ta'e_ru kju'a'ñu yojonu nga kuetsubando nga xjo'o kjuanima ngayeje. Ngu xi je ja'a kjuanima ngajin yojore ngat'are Cristo, je 'ejñat'axin jio ngayeje. ²'Ba nixtjin xi k'uejñakun ngisa bi nde sik'etjusunni jo tsu yojore xuta, tusa jotsa'en mejénre Na'enchana. ³Je = ja'a jotsa'en tsiketsubo nixtjin kuatse jan, nga tsiketsubo jotsa'en matsjare 'bendu xuta xi bi be Na'enchana, nga kitsa'e'nde_ru yojonu nga kjiño'on tumeñu, kjinik'etjusun_ru kjuach'o xi kitsu yojonu, kuach'iu, kika'e_ru kjuatsja yojonu, 'ñu kji'yu ngajin jngu s'i, 'ba kji'yakun na'en ch'okun xi ntsja xuta kuandakoni.

⁴'Ba tu 'ba = mare xutabiu nga bi nde tu jngu ndiya mangikoñu nga inyatsa'en kjuach'o xi kitsingantsjare yojore. 'Ba nganda'e ch'otsa'en inyach-jani ngat'anu. ⁵Tunga tjinne = re nga sja kuenda ngixkun Na'enchana. Xi je ti-

jñanda nga sa'enre kjuua xi tjindukun ko xi je jesun. ⁶Ngat'a kui = kjuua 'ba nde kis'eyanire nijmi en ndare Na'enchana xi je jesun, tuxi ninga je kjiña'anre kjuua joni xuta ngat'are mé = xi kitsa'en nga tsaka'a yojo, kuan k'uendukunni joni isennixtjin jotsa'en ti-jñakun Na'enchana.

⁷Je tjima tiña nixtjin nga kjue ngayéje xi tjin. Kui kjuua nda tinkjinni_ru kakún 'ba bi nikja'ayo nga xuko Na'enchana. ⁸'Ba kibi = xi ngisa chjire. Nga ko ngayéje inimanu timejénkaño xingiu, ngat'a kjuanimejen 'ñu = tse je tsichajun. ⁹Tsja ngat'enu nga kua'e_ru nga'nde गया ni'yanu xi fechukunu. ¹⁰Jotjin kjuanda xi kisakunu ngat'are Na'enchana nga jngu jnguu, 'batsa'en tichjon nga kuiseko xuta xi kja'ere. Ngat'a tjinne = re nga nda sichjon nga jngu jngu kuya kjuanda xi kika'enu. ¹¹Tsa tjin xi sikja'axtiuya, ngatatsikja'axtiuya jo tsu enre Na'enchana. Tsa tjin xi mejénre kuatesinre kja'e xuta, ngatatesinre jotjin nga'ñu xi tsjare Na'enchana. 'Ba 'batsa'en ngat'are ngayéje xi si'on sakure kjuaje Na'enchana ngat'are Jesucristo. Xi 'bakore ngayéje kjuaje ko kjuua'ñu ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

¹²Jun nts'ia xi tsimijaan, bi ngatjamakunnu mé = xi temato'on nga 'ñu tichut'ayakonu, tsa tjimanu xi bi tjinni nga kuannu tsakaiñu. ¹³Tusa tsja ngatjas'enu nga tisakut'anu kjuana'enre Cristo, tuxi 'ba nde 'ñu tsja s'eninu nixtjin nga s'ejñatsejen kjuajere ngayeje. ¹⁴Tsa ch'o 'minu ngat'a makjainnu ngat'are Cristo, jndaxunu! Ngat'a ngajinnu tijña Isennixtjintsjere Na'enchana, Isennixtjintsje xi tjinre kjuaje. ¹⁵Bi 'ba ngatjama ngajinnu joni xi tifa'a kjuanima ngat'a kitsik'en asa cheje kitsa'en asa ch'o kitsa'en asa kitsungijin yojore kjuua xi bi kui 'bakore. ¹⁶Tunga tsa tifa'a kjuanima ngat'a makjainre ngat'are Cristo, bi ngatjamasubare. Tusa

ngatatsichjire Na'enchana ngat'a xutare Cristo 'mire.

¹⁷Je tjimatiña nixtjin nga sa'en kjuua Na'enchana, 'ba k'uetuts'inre ngajinre xutare. 'Ba tsa 'batsa'en je tjis'etuts'inre ngajinna, jjó ngisa bi 'ba kuata'en xi bi inyamakjainre en ndare Na'enchana? ¹⁸'Ba tsa xuta xi kixi na'en 'bangi, jjó fa ngisa bi kuata'en xi bi bekun Na'enchana ko xi inyakjeje? ¹⁹'Bamani, xi inyafa'a kjuanima jotsa'en mejénre Na'enchana, janda ngatatsa'en xi nda 'ba ngatatsingantsja yojore Na'enchana xi kitsa'en tsi'i xuta. Ngu kui xi ma chunre.

5 Te'bene_řa nchja chingare xi makjainre ngat'are Na'enchana xi tjin ngajinnu, an xi 'ba nde xuta chinga kuáan ngajinre xi makjainre ngat'are Na'enchana, xi ko tuxkun tsabeni kjuana'enre Cristo 'ba xi 'ba nde sakut'are kjuaje xi s'ejñatsejen. ²Tikuendo chut-sangare Na'enchana xi kjiningantsjanu. Tunga bi joni tsa tjis'enenu nga 'ba si'on, tusa ko kakún nini nga sikuendo jotsa'en mejénre Na'enchana. Tik'etjusun xanu bi ngat'are tsa kuejennu ton, tusa ngat'a 'ñu mejénnu si'on xi matsjare Na'enchana. ³Bi 'ñu jme_ru xuta xi tenikuendo. Tusa t'ejña_ru kusun jót-sa'en kueko yojore chutsangare Na'enchana. ⁴Meni nga kuakutsejen yojore xi ngakure fa xi tsikuenda chutsanga, sakunu chji xi kjuajeni xi bi fe.

⁵'Ba 'ba nde jun xi nchja nisti kuon. Ngisa ngi'nde teko yojonu ngixkun nchja chingare xi makjainre ngat'are Na'enchana. 'Ba ngatsi'u ngi'nde tekokaña_ru yojonu xingiu, ngat'a: "Na'enchana tsukine = xi nk'a kakun, tunga tsjare kjuanda xi nima 'baxje yojore."

⁶Kui kjuua nima 'naxjeñu yojonu ngi kjuua'ñure Na'enchana xi 'ñu je, tuxi kui nk'a sik'ejñaninu nga kjuua'e nixtjin nga sikja'etsjen nga nda tjin. ⁷Tingantsja

yeje_ru Na'enchana ngat'are xi tjima-fonu, ngat'a kui = xi tsikuendanu.

⁸Nda tikja'etsjion nga kje ña'an-jíun tsajmi 'ba tetsubakunntsjo. Ngat'a chanayiu xi stikenu tsuba joni tjiuxa xi tjixuyare nga timangisjai xuta xi skine. ⁹Ñu tetsuba_ru chanayiu, 'ba nde 'ñu tino ngat'are kjuamakjainna. Ngat'a 'yañu nga ndekuini kjuana'en xi inyakore nts'io xi tjin jo kji'i ngasun'ndio.

¹⁰Na'enchana xi tsjana ngayéje kuya kjuanda kinchja = na ngat'are Jesucristo tuxi sakunina kjuajere xi bi fet'a. 'Ba jaskan nga je chuba nixtjin kichjo'o kjuanima, kui fani suba sitsjekjinnu, kixi sik'endunu, sja nga'ñunu 'ba 'ñu sikinyanu. ¹¹Ngatjas'ere kjuañu ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

¹²Silvano xi joni nts'ia, xi manā nga jngu xi kixi fiko xare, kui tsakasekona nga kitsi'indaā xujun chibi. 'Ba 'bat-sa'en tefakoya_nuu 'ba xinyakixi_nuu nga xi kua'indut'a nga'e, kjuandare Na'enchana xi kjuakixi = . Ngu kixi tinyajiun kjuandabiu tsu'ba.

¹³Inyatsikasennu kjuate'nda xi mak-jainre ngat'are Na'enchana xi tjin nax-inanda Babilonia, xi Na'enchana kisk-ja'ajin joni jun. 'Ba Marcos xi joni ki'n-dina fa mani ngat'are kjuamakjainna, 'ba nde titsikasennu kjuate'nda ngayeje. ¹⁴Tite'nda_ru xingiu ko kjuanimejen xi ndibanire Cristo.

Ngatjas'enu kjuaxiu ngatsi'u xi tu jngu mako Cristo.

Xujun xi majóni xi kitsikasen San Pedro

2 PEDRO

1 An, Simón Pedro, xi tetsa'exat'a_{ra} 'ba xi apóstore Jesucristo, tetsikasen_{nuu} xujunbi jun xi je tjinnu kjuamakjain xi tsjatsa'en xi joni tsajain. Kisakunnu kibiú ngat'are Jesucristo xi tsik'angina 'ba xi Na'enchana = mani. Xi tsikixina ngixkun Na'enchana.

²Ñu ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu ngat'are nga nda 'yo ngat'a tse'e Na'enchana ko Jesucristo xi Na'enna mani.

³Ba Na'enchana kinchjana_{ngat'are} kjuajere ko kjuandare. 'Ba tu ngat'are = nga nda 'ya xi kinchjana, 'batsa'en ko kjua'ñure kitsja yejena xi machjenna, tuxi kuetsubakunña 'ba tuxi xiakunña Na'enchana. ⁴'Ba 'batsa'en kitsjanina mé = xi kitsja en nga sja, xi 'ñu chjire 'ba xi 'ñu je, tuxi 'batsa'en kuisent'axinni_{ru} kjuach'o xi tsu inimare xuta, mé = xi titsikjetsun ngasun'ndio, tuxi sakut'aninu nga kuetsubakun jotsa'en tijñakun Na'enchana.

⁵Kui kjuat'enen_{ru} yojonu nga 'bit-sa'en kuetsubo. Nga makjainnu t'esun_{ru} nga kixi kueko yojonu. 'Ba nga kixi kueko yojonu t'esun_{ru} nga nda xio xi tse'e Na'enchana. ⁶'Ba nga nda xio xi tse'e Na'enchana t'esun_{ru} nga kuannu k'uechjon_{ru} yojonu xi tjin ngasun'ndio. 'Ba nga kuannu k'uechjon_{ru} yojonu t'esun_{ru} nga s'enu kjuatsejnda. 'Ba kjuatsejndanu t'esun_{ru} nga te'yakun Na'enchana. ⁷'Ba nga te'yakun Na'enchana t'esun_{ru} nga simijón xi nts'io mani. 'Ba nga simijón xi nts'io mani t'esun_{ru} nga s'enu kjuanimejen.

⁸Ngat'a tsa 'bitsa'en kuetsubo 'ba 'ba si'anntsjo, ngisa = tse xia ngiso mé = xi 'yo ngat'are Na'enna Jesucristo 'ba si'on xi nda. 'Ba bi tuxkia kuetsubo ya'a. ⁹Tunga xi bi 'batsa'en tjindu, kui xi bi

nda matsejenre 'ba xi ka. Je = kitsichiyajin nga kuatsje ngat'are je xi kis'ere nga nda'eñu.

¹⁰'Bamani nts'ia, ngisa ta'e nga'ñu_{ru} yojonu nga kuakutsijion nga kjuakixi = nga Na'enchana je kinchjanu 'ba kiskja'ajinnú. Ngu tsa 'batsa'en kuetsubo, niñajanni sko. ¹¹'Ba 'batsa'en 'ñu tsjatsa'en kua'e'ndenu nga kuitjas'ion ña batexumantsjai Na'enna Jesucristo xi tsik'angina.

¹²Kui = kjuat'ejñandantsjaiña nga sikja'etsjenyanu kibi, ninga tsa je 'yo asa je kixi tenyajiun kjuakixi xi je kisakuyanu. ¹³An kjinena_{ngat'are} sikja'etsjenyanu kibi 'ba nga 'batsa'en si'ña_{takún}, yejerañu tejñakun ngisa_{ngat'a}. ¹⁴Ngat'a je 'bi_{ngat'a} nga je mején k'uejña_{yoyobi}, jotsa'en 'ejñatsejenna Na'enna Jesucristo. ¹⁵'Ba nde k'uene_{yoyona} nga nda sa'aan kibiú, meni kuan sikja'etsjenyantsjaiñu nga bi nde tejñaña.

¹⁶Ngat'a bi tsangitjengi_{ri} en chinga xi 'baxjenikuni xuta, nga kik'ee ni_{jmi} ngajinnu ngat'are kjua'ñure Na'enna Jesucristo = 'ba nga jót'sa'en kjuat'e ngani. Tusa ko tuxkuiñ kji'yan_{ru} kjuajere. ¹⁷Ngat'a Na'enchana kitsa'en nga Jesucristo kjuikuncha 'ba nga s'ere kjuaje, nga kjinu'yare jndare Na'enchana xi niki tjinre kjuaje xi kitsu: "Kui = bi Ki'ndina_{xi} 'ñu tsimijaan xi 'ñu tsja mana_{ngat'are}." ¹⁸Jin fani suba kjinu'ya_{ri} jndabiú xi jenndejenni ngank'aa, kionga tsiketsubako ngisai Jesucristo ña tijña tjenngi xi tsje.

¹⁹'Ba 'batsa'en ngisa ma chun_{ra} en xi kinchja nchja chinga profeta. 'Ba nda = ño'on nga nik'etjusun ion. Jo = ni ndi'i xi tiban_{ña} ña jñu, 'nda nga s'e isen nixtjin nga manyujun 'ba niñu xi matsejen nga tajñu nga sitsejen ngajin inimanu. ²⁰Kibi = xi ngisa k'uejin kakun. Nimé xi kitsu nchja chinga profeta, xi kua'indut'a enre Na'enchana, ndibanire kjuafa'etsjenre xuta. ²¹Ngu niñajanni jotsa'en

mejénre tsu xuta jendibani en xi kinchja nchja chinga profeta. Tusa xuta tsjere Na'enchana kitsuya enre, jotsa'en kitsikinchja Isennixtjintsjere Na'enchana.

2 Tunga 'ba nde kis'e ngajinre naxinando profeta xi ndesu, jotsa'en 'ba nde tsa'en s'e ngajinnu chamaestru ndesu. Ko kjuamaña kuakuya xi bi kjuakixi, 'ba enre kuan sikjetsunnu. Bi tsikixiya ngat'are Na'enna xi 'echjintjai. 'Ba 'batsa'en Na'enchana ta'a sikjekjua. ²'Ba nkjin = kuan xi kuetjenngi kusunre nchjabiu, 'ba sa'en jotsa'en tsja'ndere yojore nga tsa'en tume xi ch'o tjin. 'Ba tu ngat'are nchjabiu = ch'otsa'en kjuinukjua ngat'are ndiya xi kjuakixi. ³'Ba ngat'a 'ñu mejénre ton, kui kjua k'uejñuninu nga k'uaxjet'anu ton nga ko en ndesu xi tu kui 'baxjenikunij. Tunga je nda'e tijñandani xi skanineje nchjabiu. 'Ba xi sikjekjua bi kijjñafe.

⁴Ngat'a Na'enchana bi kitsichat'are ankjele xi kiskjeje. Tusa 'etsojojin nga'nde ña fa'a kjuanima xuta. Kio kitsik'endu'ñu ña jñu chun, tuxi tjindutjoni ka'nda nga kjua'e nixtjin nga sa'en kjua Na'enchana. ⁵Ninga bi kitsichat'are xuta xi kis'e nixtjin xi 'ñu kuatse jan ngayeje. Tusa ko nanda kitsikjekoni xuta xi bi tsabekun. Tunga Noé xi kitsikja'axtiuya ngat'are xi kixi tjin, kitsik'angi = 'ba ngiyatu ngisa xuta xi kja'ere.

⁶'Ba nde Na'enchana kitsa'enre kjua nga kitsikje naxinanda Sodoma ko Gomorra ka'nda nga chojo kitsa'en. 'Ba 'ba = tsa'en 'ejña kusunre mé = xi kuata'en xuta xi bi skuekun kui. ⁷Tunga kitsik'angi Lot, xi jngu xuta kixi xi on kuánre ngat'are jót'sa'en tsik'endu xuta ch'okun xi kitsja'ndere yojore nga kitsa'en tumeñu. ⁸Ngu xuta kixibiu xi tsik'ejñajinre xutabiu, nyujun nyujun 'ñu on kuánre inima kixire nga tsabe 'ba nga kjint'e kjuach'o xi kitsa'en xutabiu.

⁹'Bamani, be = Na'enchana jót'sa'en sik'angi ngajinre kjuachut'ayako xuta xi bekun kui. 'Ba be = jót'sa'en sik'endutjo xuta ch'okun xi tjinnere nga kjua'a kjuanima ka'nda nga kjua'e nixtjin nga kuanre kjua. ¹⁰'Ba kui fa xi 'ñu kjua'a kjuanima xi tjindujin kjuach'o xi tsu yojore nga'e ngasun'ndio 'ba xi 'bejñat'axin kjua'ñure Na'enchana. Xtankoni 'ba ma kakun nga tsa'en tumeñu xi ch'o tjin. Bi tsakjun nga ch'otsa'en nchja ngat'are kjua'ñu xi tjin. ¹¹Tunga ngat'are ankjele, ninga tsa ngisa tjin ngisare nga'ñu ko kjua'ñu nga ko mare xutabiu, bi ch'otsa'en nchja ngat'are kjua'ñubiu 'ba bi baneje ngixkun Na'enchana.

¹²Tunga ngat'are xutabiu, jo = ni tjiuba. Tsajain kjuafa'etsjeénre. Tu chubatsa'en tjindu nga tsa'en mé = xi ndiba subare kakun. Kitsin tuxi kjuindubani 'ba kjuinik'en. Kui tu chubā ch'otsa'en nchja ngat'are mé = xi bi mankjinre. Kui kjua kjuinikjeni joni tjiuba. ¹³Kua'e ngojore chjire kjuach'okun xi kitsa'en. Tsikja'etsjen nga tsja s'ere nga tsitsjajin kjuatsja xi tsa'enjun tsa'ent'a ka'nda nga nixtjin. Xutabiu jo = ni jndi 'ba ko xā nga tjindu ngajinnu. Ka'nda tsitsjajin kjuamañare nga kjenkonu.

¹⁴Bi ma be jngu chjun tu je ch'otsa'en inyatsikja'etsjen. Bi fejdare nga tsa'en je. 'Bonachare xuta xi bi kixi inya. Kitsikut'aya yojore jót'sa'en kuan s'e yejere. Kjua'a = kjuanima xutabiu. ¹⁵Je kit'axinre ndiya xi kixi 'ba kichaja nga kitjenngi ndiya xi kijiya profeta Balaam ki'ndire Beor. Balaam kitsimején = nga kujejenre ton nga sa'en xi bi nda. ¹⁶Tunga kichjutiko ngat'are jere kionga jngu chaburru xi bi mare nchja kinchja nga tsaka'a jndare xuta 'ba 'echja'ndere Balaam nga janda sa'en kjuaska xi tita'sa'en.

¹⁷Kui xutabiu jo = ni nga'nde ña tju nanda tunga tsajainre nanda asa yufi xi

fiko ntjo'ñu. 'Ba 'batsa'en Na'enchana je 'endare jngu nga'nde ña 'ñu jñu chun, ña tjinnere nga k'uendu ka'nda ngantsjai nixtjin. ¹⁸ Ngu nchja = en nk'a kakun xi tsajainre ndiyare. Bakuya nga ma ña'an kjuach'o xi tsu yojore xuta 'ba nga ma ña'an tumeñu. 'Ba = tsa'en 'bonachare xi sa'e ts'axjexinre yojore ngajinre xuta xi kit'axin ndiya xi tse'e kjuakixi. ¹⁹ 'Ba tsu nga sindai xuta, ninga kui fa tjindujin'ñu jere xi sikjetsun. Ngat'a tsa jngu xuta tsja'nde nga nitumeñu kjuataxumare, je tsik'ejñajin'ñu kjuabiu.

²⁰ Ngu xuta xi je becxun Jesucristo xi Na'enna mani 'ba tsik'angina, 'ba = tsa'en je ts'axjexinre yojore kjuach'o xi tjin ngasun'ndio. Tunga tsa k'uatjijin'ñu ngani kjuach'obiu 'ba 'ba = tsa'en kuataxumare, 'ba = tsa'en ngisa ch'o kuan ngisa nga ko mare nga titjunre. ²¹ Tusa ngisa nda tjin ngat'are kui tsa bira tsabe ndiya xi tse'e kjuakixi, ngat'a nga je tsabe, tusa kit'axin = ngare kjuatexuma tsje xi kika'ere. ²² 'Ba ngat'are xutabiu 'betjusun en kjuakixi xi tsu: "Tjiunaña nde kjiñeya ngani ndafesure, 'ba tjiuchinga xi je kamindu nde fik'etjikjajin ngani ndasijiu."

3 Jun xi tsimején_nuu, kui xujunbi xi majóni xi tetsikasen_nuu. Ngojó xujun xi kitsi'indu_nuu tsikja'etsjenyanu ngat'are kibi, tuxi si'ñuñā kakun nga kixi sikja'etsjion. ² Tikja'etsjenyo ngat'are en xi kinchja nchja chinga profeta tsje xi kis'e nixtjin kuatse jan ko kjuatexuma xi yakuyan nchja chinga apóstol, kjuatexuma xi tse'e Jesucristo xi Na'enna mani 'ba xi tsik'angina.

³ Kibi = xi ngisa k'uejin kakun. Nga nixtjin xi je fet'ani s'e = xi k'uendujin kjuach'o xi tsu yojore nga kuejnuke tumeñu. ⁴ 'Ba kuetsu: "¿Ná kijini en xi kitsu nga kitsja ts'a, nga Cristo kju'a'e ngani? 'Nda nixtjin nga je jesun xuta chingan' 'ba ka'nda nganda'e, tojo 'ba = chun ngasun'ndio 'nda nga kjis'e-

tuts'inre." ⁵ Xutabiu bi mejénre sikja'etsjenya nga nixtjin kuatse jan nga ko en xi 'etjuni ts'a Na'enchana 'endakoni ngank'aa ko t'anangiu. Nangibiu 'etjulin nando 'ba ngat'are nando = kis'e-jña. ⁶ 'Ba ngat'are nandare tsi'ñu xi tsa'a kitsikjekjua nangi xi kis'e nixtjin kuatse jan. ⁷ Tunga ngat'are ngank'aa 'ba ko t'anangi xi tjin nganda'e, kui = xi ndekuini enre Na'enchana tijñatjore, tuxi kuitini. Tis'ejñatjo = 'nda nga kju'a'e nixtjin nga kuanre kju'a 'ba nga sikje xuta xi bi bekun kui.

⁸ Tunga bi nichiyajiun kibi, jun xi tsimején_nuu. Ngat'are Na'enchana jngu nixtjin jo = ni jngu mi nu 'ba jngu mi nu jo = ni jngu nixtjin. ⁹ Bi tsa titsik'andaya Na'enchana nga sik'etjusun mé = xi kitsu nga kitsja ts'a, jotsa'en tsikja'etsjen yak'a xuta. Tusa tjis'ere kjuatsejnda ngat'anu, ngat'a bi mejénre nga tjin xi chaja. Tusa mejénre nga ngatsi'i xuta ngatatsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba ngatja'e ngani ngixkun kui.

¹⁰ 'Ba jotsa'en fa'e jngu chacheje, 'ba = tsa'en kju'a'e nixtjinre Na'enna Jesús. Kui nixtjinbiu jngu ka'a fani chajajin isen ngank'aa nga je kjuane si'a xi 'ñu kun kjuane. 'Ba kuiti = nga sikjelaya xi kuandakoni xi tjin. T'anangiu ko ngayéje xi tjinre kuiti = .

¹¹ 'Bamani tsa 'batsa'en sikje ngayéje xi tjin, ¿jotsa'en tjinnere nga kuangiko yojonu jun? Tjinne = re nga tsje kuetsubo 'ba xiakun Na'enchana ngayeje. ¹² Chuya_ru 'ba tixatiya_ru nixtjinre Na'enchana kionga kuiti 'ba sikje ngank'aa nga ko ndi'i 'ba sikjelaya xi kuandakoni xi tjin. ¹³ Tunga ña, techuya_ru jngu ngank'a xatse 'ba jngu t'anangi xatse, jotsa'en je kitsja ts'a Na'enchana ña ngatsi'i tsje k'uendu ngixkun kui.

¹⁴ 'Bamani yejerañu techuya_ru kibi, jun xi tsimején_nuu, t'ene_ru yojonu nga ko kjuaxiu kuetsubo ngixkun

Na'enchana. Bi ngatjas'e ngajinnu xi jndi asa xi ma s'eneje. ¹⁵'Ba t'ejin takún nga Na'enchana titsitsejnda yojore ngat'ana, tuxi titsja'ndenina nga k'uangia. Ngat'are kibi je 'ba nde kitsi'indunu nts'ia Pablo xi nimijáan, jotjin kjuafa'etsjen xi kitsjare Na'enchana. ¹⁶Nga jngu jngu xujun xi kitsi'indunu jakonu ngat'are kibi. Tjin ka'a xi kitsi'indu na'en mankinre xuta. 'Ba xuta xi bi mare xujun 'ba xi bi kixi minyajin kjuamakjainna ngakja fiko enbiu jotsa'en 'ba nde ngakja fiko

enre Na'enchana xi yak'a, 'ba 'batsa'en inyatsikje suba yojore.

¹⁷'Bamani jun xi tsimején_nuu, ja'ba je 'yo kibi. Kui kjua tikuendañu yojonu, tuxi bi skjefeninu kjuamañare nchja ch'okun, tuxi bi kuintjaingiñu ña je kixi tenyo. ¹⁸Tusa ngisa ngatjamachajinnu kjuandare Jesucristo 'ba ngisa nda ngatja'yaxkun kui, ngat'a kui = xi Na'enna mani 'ba xi tsik'angina. ¡Ngatjas'ere kjuaje nganda'e 'ba ka'nda ngantsjai nix-tjin! 'Ba ngatjama.

Xujun xi tjun kitsikasen San Juan

1 JUAN

1 Teni'indu = rī jun ngat'are en xi ts-jare kjuabenichun xuta, xi je tijña 'nda ngatuts'inre, xi kjinu'ya jnda rī, xi ko tuxkuin kji'yani, xi je kichutsejen'aj 'ba xi ko ndsaj kjinikonij. ²'Ba kis'ejñatsejen kjuabenichunbi, 'ba jin kji'yani. 'Ba nganda'e tenikixiyani 'ba te'berī nijmi ngat'are kjuabenichunbi xi bi fet'a, xi tsik'ejñajinre Na'enchana 'ba xi jin jaskan kis'ejñatsejenni. ³Ngat'are xi kji'yee 'ba kjinu'yee, kui xi 'ba nde te'berī nijmi, tuxi 'batsa'en tu jngu kuanñu ko jin jotsa'en jin jngu = maj ko Na'enchana ko Jesucristo xi Ki'ndire. ⁴'Ba 'batsa'en teni'indu = rī kibi tuxi kuajnguni kjuatsjana.

⁵Kui enbi xi kitsumī Jesucristo, 'ba kui xi te'berī nijmi jun nganda'e nga Na'enchana kui xi ndi'i 'ba nimekjiin xi jñu tjin ngajinre. ⁶Tsa kuixan nga tu jngu makua Na'enchana 'ba tusa ña jñu tet-subanga, tech'onacha = ña 'ba bi teña'an xi kjuakixi. ⁷Tunga tsa tetsuba ña tsejen chun jotsa'en Na'enchana tijña ña tsejen, tu jngu makua xingia ya'a 'ba jinre Jesucristo, Ki'ndire Na'enchana, tsitsjena nga kja'axin yeje jena.

⁸Tsa kuixan nga tsajainna je, nde ña = tech'onachani ra yojona 'ba tsajain ngajin inimana xi kjuakixi. ⁹Tunga tsa kuixan ngat'are je xi tjinna, Na'enchana sik'etjusun = xi kitsu 'ba sa'en = xi kixi tjin. Sihat'ana jena 'ba sitsjena nga skja'axin yeje kjuach'o xi tjin ngajinna. ¹⁰Tsa kuixan nga kje chjujéjan, 'ba = tsa'en teña'anña nga tji'ya ndesu Na'enchana 'ba tsajain ngajin inimana enre.

2 Jun xi ki'ndina, tetsi'indu_nuu kibi tuxi bi xjujeñu. Tunga tsa tjin xi skjeje, tjin = jnguna xi kuinchjantjaina

ngixkun Na'enchana, xi Jesucristo xi kixi tsa'en. ²Kui xi kitsja yojore joni chje nga 'echjintjai jena. 'Ba bi tsa tu je xi tsajan 'echjintjai, tusa ko xi tse'e ngatsi'i xuta xi tjin jo kji'i ngasun'ndio.

³Tsa tenik'etjusan kjuatexumare Jesucristo, 'ba = tsa'en 'yaña nga je 'ya ngat'are kui. ⁴Tsa tjin xi tsu: "Be = ña ngat'are kui", tunga tsa bi tsik'etjusunni kjuatexumare, jngu = nini xuta ndesu 'ba tsajain xi kjuakixi ngajin inimare. ⁵Tunga xi titsik'etjusun enre, kjuakixi = nga kjuanimejenre Na'enchana tis'ejñatsejenkjin ngajinre xutabiu. 'Ba 'ba = tsa'en 'yaña nga tu jngu = ma = ko Jesucristo. ⁶'Ba xi tsu nga tu jngu makontsjai, kui xi tjinnere nga 'batsa'en kueko yojore jotsa'en kiko yojore Jesucristo.

⁷Jun xi tsimején_nuu, bi kjuatexuma xatse xi tetsi'indu_nuu nga'e, tusa ndekuini kjuatexuma chinga xi kisakuyanu 'ndani ngatuts'inre. Kui kjuatexuma chingabi, ndekuini en xi ja'ba je kjinu'yo. ⁸Tunga nganda'e tetsi'indu ngani_nuu nga'e jngu kjuatexuma xatse xi kjis'ejñatsejen nga tjinre kjuakixi ngat'are Jesucristo, 'ba 'ba nde tjimatsen ngani ngat'a tsojon, ngat'a je tifa'a xi jñu 'ba je titsitsejen ndi'i xi kjuakixi.

⁹Tsa tjin xi tsu nga sejña ña tsejen, tunga tusa mastike = nga xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, tojo sejña = ngisa ña jñu. ¹⁰'Ba xi tsimején xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, kui xi sejñantsjai ña tsejen, 'ba tumé tjin xi sa'en nga satengi. ¹¹Tunga xi mastike xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, kui xi sejña 'ba tsu'ba ña jñu, 'ba bi be ña tifi, ngat'a ña jñu je = kitsikare.

¹²Ki'ndina, tetsi'indu_nuu ngat'a kuachat'anu jenu ngat'are mé = xi kitsa'en Jesucristo. ¹³Jun xi xuta chinga kuon, tetsi'indu_nuu ngat'a je 'yo ngat'are 'yá = xi ja'ba je tijña 'ndani

ngatuts'inre. 'Ba jun xi nchja nisti kuon, tetsi'indu_nuu ngat'a je kjiña'an_ru chanayiu.

¹⁴Ki'ndina, je kitsi'indu_nuu ngat'a je 'yo Na'enchana. 'Ba jun xi xuta chinga kuon, je kitsi'indu_nuu ngat'a je 'yo ngat'are 'yá = xi ja'ba je tijña 'ndani ngatuts'inre. 'Ba jun xi nchja nisti kuon, je kitsi'indu_nuu ngat'a tjinnu nga'ñu 'ba ngat'a tijñajinntsjai ngajin inimanu enre Na'enchana 'ba ngat'a je kjiña'an_ru chanayiu.

¹⁵Bi nimijón ngasun'ndio ninga xi tsja ngasun'ndio. Tsa tjín xi tsimején ngasun'ndio, tsajain ngajin inimare kjuanimejenre Na'enchana.

¹⁶Ngat'a ngayéje xi tsja ngasun'ndio bi Na'enchana ndibanire, tusa ndekuini ngasun'ndio ndibanire. Kio = ndibanire nga mejénre xi tsu yojore xuta, 'ba nga mejénre sitse'e mé = xi tjiibe 'ba nga nk'a 'baxje yojore ngat'are mé = xi tjinre ko mé = xi tsa'en. ¹⁷Ngu je tife ngasun'ndio 'ba ko ngayéje xi tsja xi tsu yojore xuta, tunga ngat'are xi titsa'en jotsa'en mejénre Na'enchana, kui xi k'uejñantsjai ka'nda ngantsjai nixtjin.

¹⁸Ki'ndina, je tetsuba nganda'e nixtjin xi je fet'ani. Je kik'inyanu nga tjin-nere nga kjuae jngu xi stike Jesucristo, 'ba jotsa'en kik'innu 'batsa'en nganda'e je inyafa'e nkjin xuta xi stike Jesucristo. Kui kjuae 'batsa'en 'yaña nga je tetsuba nixtjin xi fet'ani. ¹⁹Kui xi ngajinna 'etjuni, tunga bi tsajan fa. Ngat'a tsa xuta xi tsajanra, bi kijit'axinna. Tunga 'etju =, tuxi 'batsa'en kji'yatsejennire nga nijnguú makona.

²⁰Tunga ngat'are jun, Jesucristo kitsjanu Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ngatsi'u mankjinnu xi tjin. ²¹Ngu tetsi'indu_nuu ngat'a mankjinnu xi kjuakixi. Bi ngat'a tsa bi mankjinnu, tusa ngat'a mankjinnu, kui kjuae tetsi'induni_nuu. 'Ba 'yaña nga nijnguú en ndesu ndibanire xi kjuakixi.

²²¿'Yá = xi xuta ndesu? Kui xi bi tsikixiya nga Jesús kui xi Cristo. Xi bi tsikixiya ngat'are Na'enchana 'ba ngat'are Ki'ndiu, kui xi stike Jesucristo. ²³Tu'yañu xi bi tsikixiya ngat'are Ki'ndiu, kui xi 'ba nde ninga bi tijñajinre Na'enchana. Tunga xi tsikixiya ngat'are Ki'ndiu, kui xi 'ba nde tijñajinre Na'enchana.

²⁴'Bamani, t'ejñajinntsjo inimanu en xi kjinu'yo 'ndani ngatuts'inre. Tsa en xi kjinu'yo 'nda ngatuts'inre k'uejñajinntsjo inimanu, jun ngayeje 'ba = nde kuetsubajinntsjai ru Ki'ndiu ko Na'enchana. ²⁵'Ba kuifa ni kibi xi Jesucristo kitsutitjun nga kitsjana enre: nga tsjana kjuabenichun xi bi fet'a.

²⁶Tetsi'indu_nuu kibi ngat'are xuta xi mejénre k'onachanu. ²⁷Tunga jun, tijñajin tsi'ínu Isennixtjintsjere Na'enchana xi Jesucristo kitsjanu. 'Bamani bi machjen tsa tjin xi kuakuyan, ngat'a ndekuini Isennixtjintsjio bakuyan ngat'are ngayéje xi tjin. Xi bakuyan kjuakixi =, bi kjuandesu. Kui kjuañu jotsa'en yakuyan Isennixtjintsjio, 'ba = tsa'en tetsubajinntsjai ru Jesucristo.

²⁸'Ba nganda'e ki'ndina, tetsubajinntsjai ru Jesucristo, tuxi kuan kjuenk'anira nkjan nga kuakutsejen yojore 'ba bi kuasubana ngixkun kionga kjuae. ²⁹'Yañu nga kixi kiko yojore Jesucristo. Kui kjuae tjinnenire nga xio ngayeje nga ngatsi'i xuta xi tsa'en xi kixi tjin, kui xi 'ba nde ki'ndire Na'enchana.

3 Chutsijon á tuku kji'i jeni kjuanimejen xi kitsjana Na'enchana ka'nda ki'ndire kui 'mina. 'Ba kjuakixi = nga ki'ndire Na'enchana kuánña. Kui = kjuae bi benina xuta xi tse'e ngasun'ndio, ngat'a bi be Na'enchana kui. ²Jun xi tsimején_nuu, nganda'e je ki'ndire Na'enchana kuáan. Ninga kje 'yaján jó kuakuan jaskanñu, tunga 'yaña nga 'ba

kuakuan joni Jesucristo nga kuakutsejen yojore, ngat'a xiaña jó fa kji'i kui. ³'Ba tu'yañu xi 'batsa'en kuyare Jesucristo, kui xi tistsije tajngu yojore jotsa'en tsje Jesucristo.

⁴Tu'yañu xi kjeje, tjimangane = kjuatexumare Na'enchana. Ngat'a je, kui xi mangane kjuatexumare Na'enchana. ⁵Ngu je 'yo nga yakutsejen yojore Jesucristo kui = nga ja'ekja'axin jena, 'ba kui nimé je kis'ere. ⁶'Bamani, tu'yañu xi tijñajinntsjaire Jesucristo, bi nde kjejéni. Tunga tu'yañu xi tikjeje, kje bejin Jesucristo ninga kje mankinjinre 'yá = ni kui.

⁷Ki'ndina, ni'yá ngatja'bonachanu. Xi titsa'en xi kixi tjin ngixkun Na'enchana, kui xi kixi jotsa'en kixi Jesucristo.

⁸Tunga xi tikjeje, tse'e = chanayiu, ngat'a chanayiu tikjeje 'ndani ngatut-s'inre. 'Ba kui = kjuañu yakutsejenni yojore Ki'ndire Na'enchana, tuxi ja'etsikjéni xare chanayiu.

⁹Tu'yañu xi je kuán ki'ndire Na'enchana bi nde kjejéni, ngat'a ntjere Na'enchana tijñajinntsjaire. Bi nde ma kjeje ngisani, ngat'a je kuán ki'ndire Na'enchana. ¹⁰'Ba 'batsa'en 'yare 'yá = xi kuán ki'ndire Na'enchana 'ba 'yá = xi kuán ki'ndire chanayiu. Ngat'a tu'yañu xi bi tsa'en xi kixi tjin asa xi bi tsimején xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, kui xi bi tse'e Na'enchana.

¹¹Ngu kui enbi xi kjinu'yo 'ndani ngatut-s'inre, nga 'ba = tjinni nga simejénkaña xingia. ¹²Bi 'ba ngatjama joni Caín xi tse'e chanayiu 'ba kitsik'en nts'e. ¿Áññu kitsik'enni? Kitsik'en ngat'a kixi = tjin ngixkun Na'enchana xi kitsa'en nts'e, 'ba ch'o tjin xi kitsa'en kui.

¹³Jun nts'ia, bi tu 'ba = ngatamanu tsa mastikenu xuta xi tse'e ngasun'ndio. ¹⁴'Yaña nga je tsitjaxtia ngajinre kjuabeya 'ba nga kuetsubakuan ngixkun Na'enchana. 'Yaña kibi ngat'a nimején = ña xi nts'ia mani ngat'are kjuamak-

jainna. Xi tsajainre kjuanimejen, kui xi tijñangi ngisa ngi kjuañure kjuabeya. ¹⁵Tu'yañu xi mastike xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, kui jo = ni xuta xi tsik'en. 'Ba je 'yo nga kjuabenichun xi bi fet'a bi tijñajinre jngu xi tsik'en. ¹⁶'Yaña mé = xi kjuanimejen 'mi ngat'a Jesucristo kitsingantsja yojore nga tu kjuanda tsajan. 'Ba 'ba = nde tsa'en 'batjinni nga singantsja yojona nga tu kjuanda tse'e xi nts'ia mani ngat'are kjuamakjainna. ¹⁷Ngu tsa jngu xuta tjin yejere tsajmi xi machjenre 'ba tjiibe nga na'en tjimare nts'e ngat'are xi machjenre tunga bi baseko, ¿jót-sa'en s'ejñajinni inimare kjuanimejenre Na'enchana? ¹⁸Ki'ndina, bi kjuanimejen xi tu en sa ngatjas'enu, tusa ko xi si'on ngatja'yare nga tjinnu kjuanimejen xi kjuakixi.

¹⁹'Ba 'ba = tsa'en xiaña nga tetsubajian ngajinre xi kjuakixi 'ba s'ejnguni kakuñ ngixkun Na'enchana. ²⁰Ninga tsa inimana banejena, ngisa = je ngisa Na'enchana nga ko mare inimana 'ba kui be yeje xi tjima. ²¹Jun xi tsimején_nuu, tsa tumé banejena inimana, kuan kjuenk'a nkjan ngixkun Na'enchana, ²²'ba kui sja yejena xi xja'a ra, ngat'a tenik'etjusun = ña kjuatexumare 'ba teña'an = ña xi matsjare.

²³Kibi = xi kjuatexumare Na'enchana, nga kuakjainna ngat'are Jesucristo xi Ki'ndire 'ba nga simejénkaña xingia, jotsa'en 'enena. ²⁴Xi titsik'etjusun kjuatexumare, kui xi tijñajinntsjaire Na'enchana 'ba Na'enchana tijñajinntsjaire xutabiu ngayeje. 'Ba ngat'are Isennix-tjintsje xi kitsjana, 'ba = tsa'en 'yaña nga kui tijñajinntsjaire.

4 Jun xi tsimején_nuu, bi tuchuba ngatjamakjainnu ngat'are ngats'i xi kuetsunu nga Isennixtjintsjere Na'enchana tsikinichjare. Tusa tjun chut'ayako, tuxi 'batsa'en xiañu tsa kjuakixi nga Isennixtjintsjere

Na'enchana tijña ngajinre asa bi kjuakixi. Ngat'a nkjin profeta xi ndesu kitsejin ngasun'ndio. ²'Bi = tsa'en xiañu 'yá = xi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana. Xi tsikixiya nga Jesucristo ja'e joni jngu xuta nga tsaka'a yojo, kui xi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana. ³'Ba xi bi tsikixiya nga 'batsa'en ja'e Jesucristo, kui xi bi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana. Tusa isennixtjin xi bi nda tijñajinre xi tse'e xutabiu xi stike Cristo. Je kjinu'yo nga tjinnere nga kju'a'e isennixtjinre xutabiu xi stike Cristo. Ngu, kui je tijña ngasun'ndio nganda'e.

⁴Tunga Na'enchana tse'e ru, ki'n-dina, 'ba je kjiña'an ru nchja profeta ndesubiu, ngat'a xi tijña ngajinnu ngisa = tjinre kju'a'ñu nga ko mare xi tijña ngajinre xuta xi tse'e ngasun'ndio. ⁵Kui xutabiu ngasun'ndio = tse'e. Kui = kju'a nchjani ngat'are xi tjin ngasun'ndio 'ba xuta xi tse'e ngasun'ndio basen ñojonre mé = xi tsu. ⁶Tunga jin, Na'enchana tse'e ri. Xuta xi je be Na'enchana, kui xi basen ñojonni. Xuta xi bi tse'e Na'enchana, kui xi bi basen ñojonni. Ngu, 'ba = tsa'en 'yanij 'yá = xi tijñajinre Isennixtjintsjere Na'enchana xi tsuya xi kjuakixi 'ba 'yá = xi tijñajinre isennixtjin xi ch'o xi 'bonacha.

⁷Jun xi tsimején nuu, janda ngatjanimejénkaña xingia, ngat'a kjuanimejen ndiba = nire Na'enchana 'ba tu'yañu xi tjinre kjuanimejen, kui xi je ki'ndire Na'enchana 'ba be = Na'enchana. ⁸Xi tsajainre kjuanimejen, kje bejín Na'enchana, ngat'a Na'enchana kui = xi kjuanimejen. ⁹'Bi = tsa'en yakutsejenna kjuanimejenre Na'enchana, nga kitsikasen Ki'ndi ngututute ngasun'ndebe, meni nga ngat'are mé = xi kitsa'en kui s'enina kjuabenichun. ¹⁰'Bi = tsa'en kis'ejñatsejenni xi kjuanimejen fa, bi tsa ña kjinimiján Na'enchana, tusa kui

kitsimejénna 'ba kitsikasen Ki'ndire tuxi 'echjintjaini jena nga kitsja yojore joni chje.

¹¹Jun xi tsimején nuu, tsa Na'enchana 'batsa'en kitsimejénna, ña 'ba = nde tjinni nga simejénkaña xingia. ¹²Kje nisa'yajín be jó kji'i Na'enchana, tunga tsa nimejénkaña xingia, tijñajinntsaina Na'enchana 'ba kjuanimejenre s'ejñatsejenkjin ngajinna. ¹³'Ba 'yaña nga tetsubajinntsai ra Na'enchana 'ba nga kui tijñajinntsaina, ngat'a kitsjana Isennixtjintsjere. ¹⁴'Ba jin kji'ya fanij 'ba tenikixiyani nga Na'enchana kitsikasen Ki'ndire tuxi sik'angini xuta xi tse'e ngasun'ndio. ¹⁵Tu'yañu xi tsikixiya nga Jesús xi Ki'ndire Na'enchana, kui xi tijñajinntsajaire Na'enchana 'ba Na'enchana tijñajinntsajaire xutabiu ngayeje.

¹⁶'Ba 'ba = tsa'en je 'ya nga Na'enchana 'ñu tsimejénna 'ba chun ra kjuanimejenre kui. Na'enchana kui = xi kjuanimejen, 'ba xi tijñajinntsai kjuanimejen, kui = xi tijñajinntsajaire Na'enchana 'ba Na'enchana tijñajinntsajaire xutabiu ngayeje. ¹⁷'Ba 'ba = tsa'en s'ejñatsejenkjinni kjuanimejen ngajinna, tuxi kuan kjuenk'aniña nkjan nixtjin nga kuanre kju'a xuta. Ngat'a ngasun'ndio = tetsuba ña jotsa'en Jesucristo tsik'ejña ngayeje. ¹⁸Ña tjin kjuanimejen tsajain kjuakunjín. Tusa kjuanimejen xi niki kjuakixi, kui xi mo'oxje kjuakun. Ngu xi tsakjun be = kjuana'en xi sakure. 'Bamani xi tsakjun, kje tijñajinre kjuanimejen xi niki kjuakixi.

¹⁹Ña nimején = ña ngat'a Na'enchana tjun kitsimejénna. ²⁰Tsa tjin xi tsu: "Tsimején = ña Na'enchana", tunga tusa mastike = nga xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, kui xi jngu xuta ndesu. Ngat'a xi bi tsimején nts'e xi ma kutsejen'a, zjót'sa'en kuan simejénni Na'en-

chana xi bi ma ku'a? ²¹ Kui kjuatexumabi xi kika'ena: xi tsimején Na'enchana 'ba = nde tjinnere nga simején xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna ngayeje.

5 Tu'yañu xi makjainre nga Jesús xi Cristo, kui xi je kuán ki'ndire Na'enchana. 'Ba tu'yañu xi tsimején Na'enchana, kui xi 'ba nde tsimején ki'ndire Na'enchana ngayeje. ² Kionga nimijáan Na'enchana 'ba nik'etjusan kjuatexumare, 'ba = tsa'en 'yaña nga 'ba nde nimijáan ki'ndire Na'enchana ngayeje. ³ Ngu, nga simijáan Na'enchana, tsu = nire nga sik'etjusan kjuatexumare. 'Ba bi ch'a xi iye kjuatexumare Na'enchana, ⁴ ngat'a tu'yañu xi kuán ki'ndire Na'enchana tsa'en = re ngasun'ndio. 'Ba ngat'are nga makjainna ngat'are Jesucristo, 'ba = tsa'en je kjiña'anni_ra ngasun'ndio. ⁵ 'Ba xi makjainre nga Jesús Ki'ndire Na'enchana, kui xi tsa'enre ngasun'ndio.

⁶ Ko nanda 'ba ko jin ja'es'ejñatsejenni Jesucristo. Bi tu nanda sa, tusa ko nanda 'ba ko jin. 'Ba 'ba = nde Isennix-tjintsjere Na'enchana tsuyakixi ngayeje, ngat'a Isennix-tjintsjio kui = xi kjuakixi. ⁷ 'Ba 'batsa'en ján = mani xi tsuyakixi ngat'are Jesucristo: ⁸ Isennix-tjintsjere Na'enchana, nando 'ba ko jiun. 'Ba ngaján ngusun = ma. ⁹ 'Ba = tsa'en kitsuyakixi Na'enchana nga kinchja ngat'are Ki'ndire. Tsa makjainna en xi tsuyakixi xuta nga nchja, ngisa = 'ñu kuakjain ngisana en xi tsuyakixi Na'enchana ngat'a ngisa = chji ngisare.

¹⁰ 'Ba xi makjainre ngat'are Ki'ndire Na'enchana, kui xi tijñajin inimare en xi kitsuyakixi Na'enchana. Tunga xi bi makjainre ngat'are Na'enchana, kui xi titsa'en nga tji'betju ndesu kui, ngat'a bi makjainre en xi kitsuyakixi ngat'are Ki'ndire. ¹¹ Kui enbi xi kitsuyakixi Na'enchana, nga kitsjana kjuabenichun

xi bi fet'a. 'Ba kisakuna kjuabenichunbi ña xi tu jngu makua Ki'ndire. ¹² 'Ba xi tijñajinre Ki'ndire Na'enchana, kui xi tjinnere kjuabenichunbi. Tunga xi bi tijñajinre Ki'ndire Na'enchana, kui xi tsajainre kjuabenichunbi.

¹³ Kitsi'indu_nuu kibi jun xi makjainnu ngat'are Ki'ndire Na'enchana, tuxi xiañu nga tjinnu kjuabenichun xi bi fet'a. ¹⁴ 'Ba bi jó ján fa inimana ngat'are Na'enchana, ngat'a 'yaña nga basen ñojonna tsa xja'a_ra jotsa'en mejénre nga xja'a_ra. ¹⁵ 'Ba jotsa'en nga 'ya nga Na'enchana basen ñojonna nga chja'a_ra tumeñu, 'ba = nde tsa'en 'ya nga je sakuna xi techja'a_ra.

¹⁶ Tsa tjinn xi tjibe nga tikjeje xi nts'e mani ngat'are kjuamakjainna, 'ba tsa je xi titsa'en bi fikore kjuabeya, ngatafako Na'enchana ngat'are kui 'ba Na'enchana sja = nganire kjuabenichun. Tenchja = ña ngat'are je xi bi fikore kjuabeya, ngat'a tjinn = je xi fikore kjuabeya, 'ba bi temi'a_nuu nga xuko Na'enchana ngat'are xi tsa'en jebiu. ¹⁷ Ngayéje kjuach'o xi tsa'en xuta, kui xi je. Tunga tjinn = je xi bi kjuabeya fikore.

¹⁸ 'Yaña nga xi je kuán ki'ndire Na'enchana bi nde kjejeni, ngat'a Ki'ndire Na'enchana tsikuenda 'ba bi ma tsiko chanayiu. ¹⁹ 'Ba 'yaña nga Na'enchana tse'era 'ba nga chanayiu batexuma yejere ngasun'ndio xi tjindundaina. ²⁰ 'Ba 'ba = nde 'ya nga je ja'e Ki'ndire Na'enchana 'ba kitsjana kjuankjin kakun, tuxi xiaña Na'en xi kjuakixikjin. 'Ba tetsubajin_ra xi kjuakixikjin, nga tetsubajin_ra Jesucristo xi Ki'ndire. Kui xi Na'en xi kjuakixikjin 'ba xi tsjana kjuabenichun xi bi fet'a. ²¹ Ki'ndina, tikuendo yojonu ngat'are na'en xi bekun xuta xi bi kjuakixi.

Xujun xi majóni xi kitsikasen San Juan

2 JUAN

1 An, xi xuta chinga 'minā gaya ningu, tetsikasen_nuu xujunbi chjun xi kiskja'ajin Na'enchana 'ba ko ki'ndiri. Tsimején kjuakixi_nuu. 'Ba bi tu an sa xi tsimejénnu, 'ba = nde tsimejénnu ngat-si'i xuta xi je be kjuakixire Na'enchana. ²Tsimején_nuu tu ngat'are kjuakixibi xi tijñajinntsjai inimana 'ba xi s'ejñajinntsjai ka'nda ngantsjai nixtjin. ³Na'enchana ko Jesucristo, Ki'ndire Na'enchana, sjana kjuanda, kjuanima kakun 'ba ko kjuaxiu nga kuetsuba ngajin kjuanimejen 'ba ko xi kjuakixi.

⁴Ñu tsja kuánnā nga tsa'biā yak'a ki'ndiri nga semaya ndiya xi kjuakixi, jotsa'en 'enena Na'enchana. ⁵'Ba nganda'e, na, te'bets'arā nga simejénkaña xingia. Xi tetsi'indurā nga'e bi kjuatexuma xatse, tusa ndekuini kjuatexuma xi kisakuyana 'ndani ngatuts'inre. ⁶Kui kjuanimejen tsu = nire nga kuetsuba jotsa'en batexuma kjuatexumare Na'enchana. 'Ba kui mé = xi kjinu'yo 'ndani ngatuts'inre, nga tjinnere nga kuetsubajiun kjuanimejen.

⁷Ngat'a 'ñu nkjin xuta ndesu sema ngasun'ndio xi bi tsikixiya nga Jesucristo ja'e joni jngu xuta nga tsaka'a yojo. Xi 'ba tsa'en, kui xi tji'bonachare xuta 'ba kui jngu xi stike Cristo. ⁸'Ba 'batsa'en nda tikuendo yojonu, tuxi bi sichajañu chji xi sakuunu ngat'are xani. Tusa ngatasaku yejekjinfanu chjire kjuanimani.

⁹Tu'yañu xi k'uet'a k'uejunre nga bi tu kio fa kuasenjintsjai en xi yakuya Cristo, kui xi bi tijñajinre Na'enchana. Tunga xi tu kio fa 'bejñajinntsjai nga jotjin xi yakuya Cristo, kui xi tijñajinre Na'enchana ko Ki'ndiu. ¹⁰Tsa tjin xi kjuuchukunnu 'ba bi kuakuyanu jotjin xi yakuya Cristo, bi chjubetjo ni'yanu ninga bi nite'nda_ru ngayeje. ¹¹Ngat'a xi site'ndare, kui xi tibaseko xutabiu nga tifi ndujuko xa ch'o xi titsa'en.

¹²Ne tse tjin ngisana xi xin_nuu tsakaiñu, tunga bi mejénna xujun si'indut'a_nuu. Mején = nā kjuikun_nuu 'ba jun fa suba kjuako_nuu, tuxi 'batsa'en kuajngukjinni kjuatsjana.

¹³Inyatsikasennu kjuate'nda ki'ndire ndichjai, jngu xi Na'enchana kiskja'ajin ngayeje.

Xujun xi majánni xi kitsikasen San Juan

3 JUAN

1 An, xi xuta chinga 'miná गया ningu, tetsikasen_rá xujunbi amiguna Gayo xi tsimején kjuakixia.

² Ji xi tsimejénra, mi'a_rá Na'enchana nga jotsa'en nda tjimacha xi tse'e kui ngajin inimari, 'ba nde tsa'en nda ngatasaku ndiyari ngayéje xi si'en 'ba nga nda ngatja'ari nixtjin xi kueni ngayeje. ³ Nu tsja kuánna nga ja'ekunna yak'a nts'ia 'ba ye'ena nijmi nga ndaxu tech'atjai xi kjuakixi 'ba nga kixixu tesenjin xi kjuakixi ngayeje. ⁴ Tsajain ngisa xi tsjana kjuatsja xi ngisa je nga ko mare kibi, nga nt'ia nga xi ki'ndina mani ngat'are kjuamakjainna nda inyajin xi kjuakixi.

⁵ Ji xi tsimejénra, teña'an=ni xi 'batjin nga misekue xi nts'ia mani ngat'are kjuamakjainna 'ba kio fa nga xin nangi ndibani. ⁶ Kui nts'iabi tsuya kixi= ngixkun xuta xi mañajan ninguní ngat'are kjuanimejenri. Ne nda si'en tsa kuissekue xuta xi tsa'exat'are Na'enchana nga janda sa'en ndiyare, ngat'a 'ba=tsa'en tenikue jotsa'en matsjare Na'enchana. ⁷ Ngat'a nts'iabiu tsimején= Jesucristo, kui= kjuat'etjuni nangire, 'ba bi kuakjainre kiskjebe tsajmire xuta xi bi makjainre ngat'are Na'enna. ⁸ Bamani, ña= tjinnere nga

kua'era nga'nde गया ni'yana nts'ia joni kibi, tuxi ko kui ñatjen si'axaña nga sikja'axtiuya kjuakixire Na'enchana.

⁹ Kitsi'indu_rá jngu xujun xi mañajan ningure Diótrefes. Tunga Diótrefes, matsja=re nga tu kui tajngu kuatexumare xuta xi mañajan kio 'ba bi kuakjainre ngat'are kjuañuna. ¹⁰ Kui kjuañu, kionga an kjuechaa, sitsejen_rá ngat'are xi titsa'en ngat'a tikjenijinta'enni en ndesu nga ch'otsa'en tinchja ngat'a tsajain. 'Ba bi tu kibi xi titsa'en. 'Ba nde bi kjebetjo nts'ia xi fechukun 'ba 'bechja'ndere xi mejénre skjebetjo nts'ia 'ba mo'oxjejin ngajinre xi mañajan ningu.

¹¹ Ji xi tsimejénra, bi chjungí_ri kusunre xuta xi tsa'en xi ch'o, tusa xi tsa'en xi nda. Xi tsa'en xi nda, kui= xi tse'e Na'enchana. Tunga xi tsa'en xi ch'o, kui xi kje bejín Na'enchana.

¹² Ngatsi'í xuta tsuyakixi nga Demetrio nda xuta. 'Ba ka'nda xi kjuakixi fa baku nga kjuakixi= xi inyatsu. 'Ba 'ba nde jin nda= nukjuai ngat'are kui, 'ba ji 'ya=ni nga kjuakixi= xi mixiin.

¹³ Ne tse tjín ngisana xi xinra tsakaiñu, tunga bi mejénna xujun si'indut'a, ¹⁴ ngat'a kuya=ña nga kjuikunxatira 'ba ji fa suba kjuakora.

¹⁵ Ngatjas'eri kjuaxiu. Xuta xi nda kich'a xi tjín nga'e inyatsikasenri kjuate'nda. Ta'echi_ri kjuate'ndani nga jngu xi nda kich'a xi tjín kio.

*Xujun xi kitsikasen***SAN JUDAS**

1 An, Judas, xi tetsa'exat'a_{ra} Jesu-cristo 'ba nts'ia_{ni} mani Santiago, tet-sikasen nuu xujunbi. Na'enchana tsime-jénnu 'ba kinchjanu 'ba titsikuendanu ngat'are Jesucristo.

²Ngisa ngatjas'e ngisanu kjuanima kakun, kjuaxiu 'ba ko kjuanimejen.

³Jun xi tsimején nuu, 'ñu kuamejénna tsakaiñu nga si'indu nuu ngat'are kjuabangina. Tunga nganda'e tjinnere nga si'indu nuu 'ba 'bene nuu nga 'ñu tixkjanntjo kjuamakjainna, xi jngu ka'a fani kika'ere xuta tsje xi tse'e Na'enchana. ⁴Texin nuu kibi ngat'a ko kjuamaña ja'as'enjinnu yak'a xuta xi ka'nda nixtjin kuatse jan ja'ba je kua'indut'a enre Na'enchana nga kjuinikja'a kjuanima. Xutabiu bi bekun Na'enchana 'ba inyatsa'en kjuandare Na'enchana jngu kjuaxi tsja'nde tuxi tsa'enni tume xi mejénre. 'Ba bi makjainre nga Jesucristo xi Nai jngututuna xi batexumana.

⁵Je 'yo kibi, tunga mején = na sikja'et-sjenyanu. Ninga Na'enchana kitsik'angi naxinandare nga ts'axjejin nangi Egipto, tunga jaskan kitsikje xi bi kuakjainre ngat'are kui. ⁶'Ba ngat'are ankjele xi bi kixi kitsik'etjusun xa xi kitsa'ere nga tusa kitsikumare nga'ndere, kui xi Na'enchana tjindu'ñuntsjaire ña jñu chun ka'nda nga kjuaxi nixtjin xi 'ñu je kionga si'anre kjuaxi kui. ⁷'Ba ngusun kitsa'en ngayeje xuta xi kis'e nangi Sodoma, nangi Gomorra 'ba ko nga'nde xi kis'e ngandaire. Kitsingantsjare yojore kjuachajngi 'ba kitsa'en nkjin kuya kjuach'o xi tsu yojore ka'nda xi bi ba'a ko xuta. Kui kjuaxi ja'ani kjuana'en nga ko ndi'i xi bi 'boya ka'nda ngantsjai nixtjin, 'ba jo = ni kusun kis'ejñana nganda'e.

⁸Ninga kjuakusunbiu kis'ejñana, tunga 'ba = nde inyatsa'en ngani xutabiu. Ngat'are chini xi ba'ere inyatsijndi yojore ngixkun Na'enchana nga bi bekun xi tjinre kjuaxi 'ba nga ch'otsa'en nchja ngat'are kjuaxi xi tjin ngank'aa. ⁹Nisi Miguel xi ngakure ankjele bi 'ba kitsa'en. Ngat'a nga tifosiko chanayiu nga inyakjayani yojore Moisés, bi kuan kakun nga yaneje ko en xi ch'otsu. Tusa tu 'ba kitsure: "iNa'enchana ngatatsikja'ari kjuanima!"

¹⁰Tunga xutabiu, tuchuba ch'otsa'en nchja ngat'are xi bi mankjinnre. 'Ba, tsik'etjusun xi mankjinsubare, xi tuchuba tsa'en mankjinnre, joni tjiuba xi tsajain kjuaxi'etsjeénre, 'ba 'ba = tsa'en sikje yojore.

¹¹iNimaxuni xutabiu!, ngat'a tjenngi kusunre Caín. Inyatsichajain yojore ngajin jere Balaam, ngat'a 'ñu = mejénre ton. 'Ba inyafesun = joni Coré, ngat'a bi inyatsik'etjusun. ¹²'Ba kionga 'naxjio s'i ngat'are Na'enchana, 'ba xutabiu makukonu nga chino niñu, kui jo = ni xa xi kuan sijndinu ngixkun Na'enchana. Tu chubatsa'en kjine 'ba 'bi 'ba nimé bexutakjin. Tjin = ni nga sikjen chutsangare Na'enchana tsakaiñu, tunga tusa mafore nga sitse ngats'a. Kui jo = ni yufi xi tsajainre tsi, xi tuchu = ña fiko ntjo. Jo = ni yatuntje xi bi bajare tu nga nixtjinre chan 'ba xi kji'naxjenijin jamare, joni tsa jó ndiya k'en. ¹³Jotsa'en tsindiu ts'enre ndachikun 'betsojo jndire nando, 'ba = tsa'en baktusejen kjuach'o xi tsa'en xi tjinni nga sisubare tsakaiñu. 'Ba nde joni niñu xi kitsichaja ndiyare, xi tjen ña 'ñu jñu chun ka'nda ngantsjai nixtjin.

¹⁴Ngat'are xutabiu = nga Na'enchana kitsikinchja Enoc, xi ntje xi mayatuni xi ndibanire Adán, nga 'batsa'en kitsu: "Chutsijon nga ndeko Na'enchana 'ñu nkjin mi ankje tsjere, ¹⁵tuxi sa'enire kjuaxi ngats'i xuta 'ba tuxi kuanejeni ngats'i xi bi bekun kui. Kuaneje ngat'are ngayéje

kjuach'o xi kitsa'en nga bi tsabekun kui 'ba ngat'are ngayéje en nga'a xi kitsure Na'enchana xuta je xi bi tsabekun kui.”¹⁶ Kui xutabiu tu fajeta'en xuta 'ba ch'ot-sa'en nchja ngat'are xi tsa'en xuta. Nitime kjuach'o xi tsu inimare, kui = xi mangisjai. Nk'a 'baxje yojore nga nchja, 'ba yak'a xuta ko en xi tsja tsu fako, tuxi 'batsa'en sakunire xi mejénre.

¹⁷Tunga jun xi tsimején_nuy, tikja'et-sjenyo en xi ja'ba kitsunu nchja chinga apóstore Na'enna Jesucristo. ¹⁸'Bi = tsé kitsunu: “Nixtjin xi je tifet'ani s'e = xuta xi tu kuejnuke = xi tse'e Na'enchana 'ba k'uendujin kjuach'o xi mejénre.” ¹⁹Kui = xutabiu xi bakjanya xuta xi makjainre ngat'are Na'enna, xi tjindu ngi kjua'ñure xi mejénre inimare 'ba xi tsajain ngajinre Isennixtjintsjere Na'enchana.

²⁰Tunga jun xi tsimején_nuy, kixi tinyajiun ngajin kjuamakjainnu xi 'ñu tsje 'ba chuko Na'enchana jotsa'en sja

ndiyanu Isennixtjintsjere. ²¹Janda kixi tinyajiun kjuanimejenre Na'enchana nga chuya_ru nixtjin nga Na'enna Jesucristo kjua'anima_ra 'ba sjana kjuabenichun xi bi fet'a.

²²Ngatja'animanu xi jó ján baja inimare ngat'are kjuamakjainna. ²³'Ba yak'a tik'angiu nga kjui'naxjejiun ndi'i. 'Ba tikuendo yojonu kionga kja'animanu yak'a nga ngatjamasticho ka'nda najñu jndi xi yaja, xi tsunire kjuach'o xi inyatsa'en.

²⁴Na'enchana tjinre kjua'ñu nga k'uejñatjonu, tuxi bi skañu. 'Ba kuanre sit-sjenu 'ba sjanu kjuatsja xi 'ñu je, nga sikinyanu ngixkun nixtjin nga kuakut-sejen kjuajere. ²⁵Kui xi Na'en jngututuna xi tsik'angina. Kui kjuañu ngat'are Na'enna Jesucristo ngatja'yakun Na'enchana, 'ba ngatjas'ere kjuaje ko kjua'ñu 'ba ngatatexuma tume nixtjinñu, nixtjin kuatse jan ko nganda'e 'ba ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba ngatjama.

Xi Jesucristo yakutsejen nga kuan

APOCALIPSIS

1 Jesucristo yakutsejen xi kua'indut'a xujunbi. Na'enchana kitsingantsjare, tuxi kuakutsejennire xuta xi tse'e me xi tjinnere nga je kuan xati. 'Ba kui kitsikasen ankjere tuxi kuakutsejennire Juan kibi, ngat'a = jngu = xuta xi tse'e. ²'Ba Juan kitsuyakixi = ngat'are ngayéje xi tsabe. Kui = xi kitsikixiya ngat'are enre Na'enchana ko mé = xi kitsuyakixi Jesucristo.

³¡Ndaxure xi 'bexkiyare xujunbi xuta 'ba xi basen ñojon xi kitsuya Na'enchana! 'Ba ¡ndaxure xi 'beñnatjo xi kua'indut'a nga'e, ngat'a je tijña tiña nixtjiun nga 'ba kuan!

Kjuate'nda xi Juan kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are Jesús

⁴An, Juan, tetsikasen_{ra} xujunbi xuta xi makjainre ngat'are Na'enna xi yatu ka'a mani xi tjin nangi Asia. Ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsja_{nuu} Na'enchana. Kui xi tijña xi tsik'ejña 'ba xi kjuae. 'Ba nde ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsja_{nuu} isennixtjin xi yatu mani xi tjin ngxikun yaxile ña tibatexuma Na'enchana. ⁵'Ba nde ngatjas'enu kjuanda ko kjuaxiu xi tsja_{nuu} Jesucristo ngayeje.

Jesucristo, kui xi kixi tsikixiya ngat'are xi kjuakixire Na'enchana, 'ba kui xi tjun ja'ayare ngajinre mik'en 'ba xi batexuma tsi'ire rey xi tjin jo kji'i ngasun'ndio. Kui = xi tsimejénna 'ba kitsindaina ngat'are jena nga 'esten jinre. ⁶Je kitsa'enna xuta xi tse'e, tuxi kuatexumanina. 'Ba kitsa'enna joni na'mi, tuxi si'axat'ani_{ra} Na'enchana xi Na'enre. ¡Ngatjas'ere kjuaje ko kjuañu ka'nda ngantsjai nixtjin! 'Ba ngatjama. ⁷Chutsijon, ¡Cristo ndiba = ngajin yufi!

Ngatsi'i xuta skue = ,

ka'nda nchja xi juñare lanza.

'Ba ngatsi'i naxinanda xi tjin ngasun'ndio ski'nda = nga on kuanre ngat'are kui.

Kjuakixi = nga 'ba kuan, 'ba ngatjama.

⁸“An = ña xi alfa ko omega, xi titjun 'ba xi fet'ani”, tsu Na'enchana xi tjinre ngayéje kjuañu. Kui xi tijña xi tsik'ejña 'ba xi kjuae.

Jotsa'en yakutsejen yojore Cristo

⁹An, Juan, xi nts'io maña_a tu ngat'are kjuamakjainna, xi temato'on ndekuini xi temata'aan. Tu jngu kjuanima tebitjaxtia, tu jngu xi batexumana, 'ba tu jngu kjuatsejinda tjis'ena, ngat'a tu jngu makua Jesús. Ngat'a kitsikja'axtiuyaa enre Na'enchana ko en xi kitsuya Jesucristo, kui = kjua kjinik'ejñanina isla xi Patmos 'mi. ¹⁰'Ba jngu tamingu ja'e ngajinna Isennixtjintsjere Na'enchana, 'ba ngastaan kjint'ia jngu jnda xi 'ñu, joni jngu tjio xi 'ñu fane. ¹¹'Ba kitsuna:

—Ti'indut'ai xujun mé = xi xie 'ba tikasen_{ri} xuta xi makjainre ngat'are Jesucristo xi yatu stin mani, xi tjin nangi Asia. Xi Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, 'ba ko Laodicea.

¹²'Ba meni kitsiku'biã ngastaan, tuxi skueña 'yá = xi tifakona. 'Ba nga kitsiku'biã, tsa'biã yatu tsajmi xi s'endusun ndi'i lámpara xi oro kuandakoni. ¹³'Ba ngajinre tsajmi xi s'endusun ndi'i lámpara tsa'biã jngu xi tijña kio xi 'ba kji'i joni jngu xuta. Xi yaja jngu najñu nduju xi fechu ka'nda tesun ndsaku, 'ba tikjare nisinre jngu tjiuxin xi oro ni. ¹⁴'Ba ntsja ku 'batsa'en tiba joni ntsjare chutsanga asa joni nch'an. 'Ba tuxkun, 'batsa'en tí joni ndi'i. ¹⁵'Ba ndsaku, 'batsa'en tibanã joni kicha xi bronce ni xi kjini'na joni bronce xi sa'e kji'naxjejin ndi'i nga kuatseje. 'Ba ne 'ñu jndare, jotsa'en fane kioña ntjai nanda. ¹⁶'Ba ntsja kixi tjiyare yatu

niñu, 'ba ts'a 'etjuni jngu kicha xi 'ñu yojokkun kji'i xi yojó ngojó ngatere. 'Ba nkjain 'batsa'en ba'na joni nga 'ñu ma ndaba.

¹⁷'Ba kionga tsa'bia, kiskaa ngi nd-saku joni tsa je tseyaa. Tunga yanena ntsja kixi nga kitsuna:

—Bi kuin. An = ña xi titjun 'ba xi fet'ani ¹⁸'ba xi tijñakun. Tseyaa = ña, tunga nganda'e tejñakunña ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba an ya'aa llavere kjuabeya ko nga'ndere mik'en. ¹⁹'Bamani tsu'ba, ti'indi mé = xi kji'ye ko mé = xi tjima nganda'e 'ba ko mé = xi kuan jaskanre kibi. ²⁰'Ba 'bi = tsunire mé = xi tji'mo ngat'are niñu xi yatu kji'ye nga tjiya ndsaa kixi ko yatu tsajmi xi s'endusun ndi'i lámpara xi suba oro ni. Niñu xi yatu, tsu = nire ankjelere xuta xi makjainre ngat'are Jesucristo xi yatu stin mani. 'Ba tsajmi xi yatu mani ña s'endusun ndi'i lámpara, tsu = nire xuta xi makjainre ngat'are Jesucristo xi yatu stin mani.

En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu naxinanda Éfeso

2 'Ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Éfeso: “Bi tsu xi ya'a yatu niñu ntsja kixi, xi tsu'bajin yatu tsajmi xi oro ni ña s'endusun ndi'i lámpara: ²'Be = ña xi teñe'en, 'ba jótsa'en teningantsja_ri yojori xa xi teñe'en, 'ba jótsa'en tikakori. 'Ba 'be = ña nga bi tikakori xuta xi tsa'en kjuach'o. Je = kichut'ayakue xuta xi apóstol tsure yojore tunga bi kui ni, 'ba je = kji'ye nga ndesu = nini. ³'Ba 'be = ña nga ko kjuatsejnda tichukjuakori kjuanima xi tisakuri ngat'ana, 'ba bi tifere takuin. ⁴Tunga kui = bi xi bi tisasenna ngat'ari: nga bi nde tjinniri kjuanimejen xi kis'eri ngatuts'inre kionga tjun kuak-

jainri ngat'ana. ⁵Kui kjuat'etsjenni jó kji'i kjin je k'int'axin 'ba tik'ant-jaiyani kjuafa'etsjenri 'ba ndiba ngani ngixkun Na'enchana, 'ba ti'an ngani xi kjiñe'en ngatuts'inre. Tsa bi sik'ant-jaiyani kjuafa'etsjenri 'ba kjuae ngani ngixkun Na'enchana, kjua'ekunra 'ba kjua'axin = ña tsajmire ña s'endusun ndi'i lámpara ña tijña. ⁶Tunga ngat'are kibi = xi nda nchja ngat'ari: nga mastiche mé = xi tsa'en xuta xi tjenngire xuta xi Nicolaus 'mi. 'Ba = nde ko an mastike = ña mé = xi tsa'en. ⁷Xi tjin ñojon ngatasen ñojon mé = xi titsure Isennixtjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana! Xi sa'en, kui = xi sja'nde_ra nga skine ture ya xi tsik'endukunre xuta, xi sejña ña paraiso 'mi, nga'nde xi tse'e Na'enchana.”

En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu naxinanda Esmirna

⁸'Ba ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Esmirna: “Bi tsu xi Titjun 'ba xi Fet'ani, xi k'en 'ba xi tijñakun ngani: ⁹'Be = ña kjuanima xi techja'ai 'ba kjuanimari, ninga kjuakixi = nga nyinai. 'Ba 'be = ña jo ch'otsa'en nchja ngat'ari xuta judío xi kitjujin ngat'are Na'enchana tsure yojore tunga bi kui ni. Tusa xuta xi tse'e ni'ya sinagogare chanayiu = nini. ¹⁰Bi kun_ri ngat'are kjuanima xi kuitjaxti. Ngu chanayiu skanis'en nduya yak'a xuta xi tu jngujún, tuxi xut'ayakoninú, 'ba kuitjaxti kjuana'en te nixtjin. Kixi tisen, ninga tsa tjinnere nga kjuinik'enri, 'ba an sjarā kjuabenichun xi bi fet'a joni chji xi kua'ere xuta xi sa'en. ¹¹Xi tjin ñojon ngatasen ñojon mé = xi titsure Isennixtjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana! Xi sa'en, kui xi niña-janni siko kjuabeya xi majóni.”

**En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi
makjainre ngat'are kui xi
tjindu naxinanda Pérgamo**

¹² 'Ba ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Pérgamo: "'Bi tsu xi ya'a kicha xi 'ñu yojoxkun kji'i xi yojó ngojó ngatere: ¹³ 'Be = ña nga teni nga'nde ña tijña chanayiu nga tibatexuma. Tunga ji janda = kixi tesen ngat'ana 'ba bi kjinicheje kjuamakjainri ngat'ana, nisi nixtjin nga kjinik'en xi Antipas 'mi. Xi xuta kixi xi kitsikixiya ngat'ana 'ba xi kjinik'en nanginu, ña tijña chanayiu. ¹⁴ Tunga tjin = masen tsajmi xi bi tisasenna ngat'ari. Ngat'a teba'e'ndeni nga tjindujin yak'ari xi inya'bejñatjo xi yakuya Balaam. Xi inya'a Balac jotsa'en sa'en nga kuan k'uejña kjuana'en ngat'are kjuamakjainre naxinanda Israel nga skine chje xi kitsa'ere na'en xi ntsja xuta kuandani 'ba nga sa'en kjuachajngi ngayeje. ¹⁵ 'Ba nde teba'e'nde nga tjindujin yak'ari xi inya'bejñatjo xi bakuya xi tjenngire xuta xi Nicolaus 'mi. ¹⁶ 'Bamani, tik'antjaiye kjuafa'etsjenri 'ba ndiba ngani ngixkun Na'enchana. Tsa bi 'ba si'en, kjua'ekunxatira 'ba ko kicha xi ti'betjuni ndsu'baa skjankoña xuta xi 'ba inyatsa'en. ¹⁷ Xi tjin ñojon ngataseñ ñojon xi titsure Isennixtjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana! Xi sa'en, kui = xi sja'nde_ra nga skine mana xi kis'ejña'mo, 'ba nde sja_ra jngu ndiojo tiba ña kua'indut'a jngu ja'en xatse xi tu'yá be. Tu kui sani xi xuntsja, kui = xi skue."

**En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi
makjainre ngat'are kui xi
tjindu naxinanda Tiatira**

¹⁸ 'Ba nde ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Tiatira: "'Bi tsu Ki'ndire Na'enchana, xi 'ba kun tuxkun joni ndi'i 'ba

ndsaku joni bronze xi kua'na nga kjinit-sje: ¹⁹ 'Be = ña mé = xi tu ñe'en. 'Be = ña ngat'are kjuanimejenri 'ba ngat'are kjuamakjainri ngat'ana. 'Be = ña jót'sa'en teña'axat'ana 'ba jót'sa'en ko kjuatsejnda tichukjuakori. 'Ba = nde 'biā nga ngisa 'ñu teña'axai nganda'e nga ko mare ngatuts'inre kionga tjun kuakjainri ngat'ana. ²⁰ Tunga kibi = xi bi tisasenna ngat'ari, nga teba'e'nde_ri chjun xi Jezabel 'mi xi jngu profeta tsure yojore nga ti'bonachare xutana ko xi tibakuya nga sa'en kjuachajngi 'ba nga skine chje xi kitsa'ere na'en xi ntsja xuta kuandani. ²¹ Je = kitsja'nde_ra chjunbiu nga sik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba kjuae'ngani ngixkun Na'enchana, tunga bi mejénre k'uejña kjuachajngire. ²² Kui kjuasika-jña'onña chjunbiu, 'ba 'ñu tse kjuana'en xi sja_ra nchja xi tsa'enko kjuachajngi ngayeje, tsa bi sik'antjaiya kjuafa'etsjenre nga k'uendu xi kuánre ngat'are chjunbiu. ²³ 'Ba sik'en = ña xi tjenngire chjunbiu, 'ba 'batsa'en skueni ngatsi'i xuta xi makjainre ngat'ana nga an xi 'biā jó fa tjin kjuafa'etsjenre ko inimare xuta. 'Ba nga jngu jnguu sjanu chjinu jo nga kjiño'on. ²⁴ 'Ba ngat'anu jun xi tetsubo Tiatira xi bi te'bejñatjo en xi tibakuya chjunbiu 'ba xi bi tji-manu ngat'are xi kjuatji'more chanayiu 'mi, xin_nuu nga bi nde sja ngisani_nuu kja'e ch'a. ²⁵ Tunga t'ejñatjo = ñu mé = xi je tjinnu 'nda nga an kjuae'ngaña. ²⁶ Xi sa'en 'ba xi janda kuendujuko xa xi mejénna nga sa'en, kui = xi sja_ra kjuañu nga kuatexumare naxinanda xi tjin ngasun'ndio. ²⁷ Kuatexuma ko jngu yanise xi kicha kuandakoni. 'Ba 'ñu kujejenre xuta, 'ba 'ba = kuanre xuta joni jngu tji nangi xi maxkua nga bichune kicha. Sja_ra kjuañu jotsa'en kitsjana kjuañu Na'enna. ²⁸ 'Ba nde sja_ra niñu xi ngisa tí nga je tjis'e isen. ²⁹ Xi tjin ñojon ngataseñ ñojon mé = xi titsure Isennix-

tjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana!"

En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu naxinanda Sardis

3 "Ba ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Sardis: "Bi tsu xi tjinre isen-nixtjin xi yatu xi tse'e Na'enchana ko niñu xi yatu mani: 'Be = ña xi teñe'en. 'Bi inyatsu xuta nga tenichunni, tunga ngat'ana je = tseye. ² Tikja'a_ri 'ba ta'e nga'nuri yojori nga kje beyajin, ngu te'beña nga bi kixi te'mikue xari ngixkun Na'enchana. ³ Bamani tsuba, tikja'et-sjenya_ri yojori 'ba t'ejñatjai xi kika'eri ko xi kjinu'ye, 'ba tik'antjaiye kjuafa'et-sjenri 'ba ndetjenngi ngani Na'enchana. Tsa bi sikja'a_ri yojori, kjua'ekunra joni jngu chacheje 'ba bi xie mé = chuba kjua'ekunra. ⁴ Tunga ngajin naxinanda Sardis tjindujin yak'ari xuta xi bi inyatsijndi najñure. Kui xi k'uetsumakona nga kuaja najñu tiba, ngat'a bakin = re. ⁵ Xi sa'en, kui xi kjuinikaja najñu tiba 'ba bi sichajaan ja'enre xujun ña kua'indut'a ja'enre xuta xi k'uendukun. Tusa xian nga xutana kuán ngixkun Na'enna 'ba ngixkun ankjelere. ⁶ Xi tjin ñojon ngatasen ñojon mé = xi titsure Isennix-tjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana!"

En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu naxinanda Filadelfia

⁷ "Ba ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Filadelfia: "Bi titsu xi tsje 'ba xi kjuakixi, xi ya'a llavere rey David, xi kje'i xuntja, 'ba tu'yá mare 'bechjaa; 'ba xi 'bechja xuntja, 'ba ni'yá mare chju'i: ⁸ 'Be = ña xi teñe'en 'ba 'be = ña nga tsajainri nga'ñuú. Tunga tenik'etjusun = ni enna 'ba bi tesji nga bi xutana kuáin.

Chutsejen. Ngixkuin kiskjex'aa jngu xuntja xi tu'yá mare 'bechjaa. ⁹ Chutsejen jó sikuá xuta xi tse'e ni'ya sinagogare chanayiu, xuta judío xi Na'enchana kiskja'ajin tsure yojore tunga tu en ndesu = nini. An = ña xi 'ba sa'aa nga kjua'ekinyakunch'int'a ngi ndsakui, tuxi 'batsa'en skueni nga an tsimejénra. ¹⁰ Kjinik'etjusun = ni enna nga kiskakori ko kjuatsejnda. Kui kjua k'uejñat'axin-nira ngat'are kjuanima xi kjuae nixtjin nga xut'ayako ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio, kjuanima xi kjua'ene jo kji'i ngasun'ndio. ¹¹ Kjua'exati = ña. Nda t'ejñatjai xi tjinri, tuxi tu'yá skja'aniri chji xi kua'eri xi tsunire nga kjiñe'en. ¹² Xi sa'en, kui xi sa'aa joni xjo xi sasengire ningure Na'enna, 'ba bi nde stjuxinni nga'ndebiu. 'Ba k'uet'a_ra ja'enre Na'enna ko ja'enre naxinandare Na'enna, xi Jerusalén xatse 'mi xi Na'enna sikasen-jenni ngank'aa. 'Ba 'ba nde k'uet'a_ra ja'en xatsena ngayeje. ¹³ Xi tjin ñojon ngatasen ñojon xi titsure Isennix-tjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'ana!"

En xi Jesucristo kitsikasenre xuta xi makjainre ngat'are kui xi tjindu naxinanda Laodicea

¹⁴ "Ba ti'indu_ri ankje xi tse'e xuta xi makjainre ngat'ana xi tjindu naxinanda Laodicea: "Bi titsu xi kjuakixikjin, xi kixi sikixiya ngat'are kjuakixire Na'enchana, 'ba ngat'are kui Na'enchana kitsa'en yeje xi tjin: ¹⁵ 'Be = ña xi teñe'en. Ji jo = ni nanda xi bi nch'an 'ba ninga bi sje. 'Tsa tu nch'anri asa sjeri tsakaiñu! ¹⁶ Tunga tu isunt'ai = ni. Bi nch'en ninga bi sje. Kui kjua sikjesunnira. ¹⁷ Ngu ji sjini: Nyina = ña, tjin yeje = na xi mejénna 'ba tumé chajana. Tunga bi 'yani nga tsajainri kjuatsja, nga tumé chji = ri, nga nimai, nga kai 'ba nga tetsjusti. ¹⁸ Bamani an tsjara jngu en nga tindai xi tjinná. Tindai oro xi niki

nda = kjin ngat'a sa'e fa kuatsje nga kji-naxjejin ndi'i, tuxi kuanyinani ngixkun Na'enchana. 'Ba nde tindai najñu tiba xi kuan xeje ngayeje, tuxi kue'moni yojo kjistiri xi titsjari kjuasuba. 'Ba 'ba nde tindai ndaki xi kuinyangi tuxkuin ngayeje, tuxi nda kuatsejenniri. ¹⁹ An xi fatikuā 'ba tsja ndiya_rā ngatsi'i xi tsimi-jaan. 'Bamani tsu'ba, ta'e nga'ñuri yojori 'ba tik'antjaiye kjuafa'etsjenri 'ba ndiba ngani ngixkun Na'enchana. ²⁰ Chutsejen, an tesenxtiu = ñā xuntjo nga tetsik-janiā. Tsa tjin xi kjuint'e jdanañ 'ba skje'i xuntjo, kjuas'as'enjin_rā 'ba skineko = ñā niñu, 'ba kui skineko = na ngayeje. ²¹ Xi sa'en, kui xi sja'nde_rā nga k'uejñat'ana yaxile ñā kuatexumaa, jotsa'en je kitsa'aan an ngayeje 'ba tejñat'a_rā yaxilere Na'enna. ²² Xi tjin ñojon ngatasen ñojon mé = xi titsure Isennixtjintsjere Na'enchana xuta xi makjainre ngat'anañ!"

Jotsa'en nichjire Na'enchana ngank'aa

4 Jaskan nga je tsa'biā kibiū, kiskut-sejian 'ba tsa'biā jngu xuntja xi kichjux'a ngank'aa. 'Ba jnda xi tjun kjin-t'e_rā, xi 'batsa'en nu'yare joni nga fane tjio 'bi kitsunā: "Tijñe nga'e 'ba kuakut-sejenrā mé = xi tjinnere kuan jaskanñu."

² 'Ba ndekuini chubabiū ja'e ngajinna Isennixtjintsjere Na'enchana, 'ba tsa'biā nga sejña ngank'aa jngu yaxile je joni xi 'bendusun rey, 'ba tjin = xi tijñasun yaxilebiū. ³ 'Ba isenre xi tijñasun yaxilebiū 'ba = tsa'en matsejen joni ndiojo xi tsjakun xi jaspe ko cornalina 'mi. 'Ba ngandaire yaxilebiū s'ejñandai jngu cha'ya xi matsejen joni ndiojo xi esmeralda 'mi. ⁴ 'Ba ngandaire yaxilebiū tsa'be ngisaā kañujun yaxile ñā tjin-dusun kañujun nchja chinga xi yaja najñu tiba, 'ba ngasun mindaku titsusunre corona xi oro ni.

⁵ 'Ba ñā sejña yaxile jebiu 'betju ndi'i cho'on, si'a 'ba ko si'are cho'on. 'Ba

ngankjain yaxilebiū inyati yatu ndi'i xi ya s'eku, xi isennixtjinre Na'enchana xi yatu mani. ⁶ 'Ba 'ba nde ngankjain yaxilebiū kjiñña jngu tsajmi xi 'batsa'en matsejen joni jngu ndachikun xi chutsin nini xi 'ñu matsejenya.

'Ba ngandaire yaxile jebiu tjindu ñujun xi tjindukun jngu nga jngu ngaterata xi kitsejunre tuxkun ngankjain ko ngastun. ⁷ Xi titjun, 'batsa'en matsejen joni tjiuxa. Xi majōni, 'batsa'en matsejen joni tjiundija chi. 'Ba xi majāni, 'batsa'en chutejen'a joni nkjain xuta. 'Ba xi mañujunni, 'batsa'en matsejen joni tjiuja xi titutjen.

⁸ 'Ba nga ñujun xi tjindukun, nga jngu jngu jon jnga ya'a. 'Ba kitsejunre xkun ngi'ndere 'ba ngasunnk'are. 'Ba nga nixtjin nga nistjen bi tsikjejnā nga tsu: Na'enchana = xi tsje, Na'enchana = xi tsje, Na'enchana = xi tsje.

Kui = tse'e ngayéje kjuañu xi tjin.

Kui xi tsik'ejña, xi tijña 'ba xi kjuae.

⁹ Nga ñujun xi tjindukun, kui xi be'e nijmi nga tjinre kjuaje xi tijñasun yaxilebiū, xi tijñakun ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba bekun 'ba tsjare kjuanda. 'Ba nga 'ba tsa'en xi ñujun, ¹⁰ nchja chinga xi kañujun mani minyakunch'int'are nga tsichjire xi tijñasun yaxile, xi tijñakun ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba 'bendu corona xi titsusunre ngixkun yaxilebiū nga 'bi tsu:

¹¹ Ji Na'en xi Na'enni, ji xi bakinri nga chakunri, nga sakuri kjuaje 'ba nga kjuinichjire ngat'are kjuañuri.

Ngat'a ji kjiñe'en ngayéje xi tjin, 'ba ngat'a ji 'batsa'en kuamejénri kui = kjuā tjinni 'ba kuandani.

Ki'ndi borrego ko xujun xi kjiya ntsja xi tijñasun yaxile

5 'Ba tsa'biā jngu xujun gaya ntsja kixi xi tijñasun yaxilebiū. 'Ba kui xujunbiū kua'indu ngastun ko ngankjain, 'ba yatu ka'a tji'ñuni nga inyanere

sello. ²'Ba tsa'biá jngu ankje xi 'ñu tjinre kjua'ñu, xi 'ñu tinchja nga titsu: “¿'Yá = xi bakinre nga sijoya sellore 'ba skanite xujunbiu?”

³Tunga ni'yá xi tjin ngank'aa ninga xi tjin ngasun'ndio 'ba ninga xi tjin ngi t'anangui kuánre kiskanite xujunbiu, nga tuxi k'uexkiyani. ⁴'Ba an 'ñu kiski'ndaa, nga tu'yá kuasjai xi bakinre nga kiskanite xujunbiu ninga tu skutsejensare.

⁵'Ba meni kitsuna jngu xuta chinga xi kañujun: “Bi nde chi'ndani. Chutsejen. Xi 'etjuijnire xuta xi ja'enire ntjere Judá, xi 'ba nguyare joni tjiuxa, 'ba xi jamare David, kui xi je kitsa'en 'ba bakin = re nga skanite xujunbiu 'ba sijoya sello xi yatu.”

⁶'Ba tiñare yaxilio ko nga ñujun xi tjindukun 'ba ngamasenre nchja chinga xi kañujun tsa'biá jngu Ki'ndi borrego xi sejña nga'ndebiu, xi 'batsa'en matsejen joni tsa je kjinik'en. Tjinre yatu turu ko yatu tuxkun xi isennixtjinre Na'enchana xi yatu mani xi nikasen jo kji'i ngasun'ndio. ⁷'Ba Ki'ndi borrego kitsitiñat'are xi tijñasun yaxile 'ba kiskjebe xujun xi kjiya ntsja kixi.

⁸'Ba nga kiskjebe xujunbiu Ki'ndi borregobiu, nga ñujun xi tjindukun ko nchja chinga xi kañujun mani tsikinyakunch'int'are. Nga jngu jngu ya'a najni arpa 'ba ko nisu xi oro ni xi kitse tsajmi xi nda jen kanijnda, xi tsunire xi nchja xuta xi tse'e Na'enchana nga fako. ⁹'Ba kise son xatsebi:

Ji xi bakinri nga xjube xujun 'ba sijoye sellore,

ngat'a ji xi kjinik'enri 'ba xi kik'esten jinri,

'ba 'ba = tsa'en kik'echjintjaini tuxi kuatse'eni Na'enchana yak'a ngajinre ngatsi'i ntjere xuta xi tjin ngasun'nde,

ko xi nchja kja'e kjuanga en, ko naxinanda xi tjin,

'ba ko xutare nangi xi tjin.

¹⁰Kui xi kjiñe'en jngu naxinanda xi batexuma,

'ba kui xi kjiñe'en na'mi xi sa'exat'are Na'enchana.

'Ba kuatexumare ngasun'ndio.

¹¹'Ba sa'e kiskutsejen ngañaá 'ba kjin-t'e jnda_rá 'ñu nkjin ankje xi tsikinyat'a ngandaire yaxilio ko nga ñujun xi tjindukun 'ba ko nchja chinga xi kañujun. Tunga 'ñu nkjinnkjin = mani. ¹²'Ba ko jngu jnda xi 'ñu inyatsu:

Ki'ndi borrego xi kjinik'en,

Kui = xi bakinre nga kjuinichjire ngat'are kjua'ñure, kjuanyinare,

kjuankjin kakunre, 'ba ko nga'ñure.

Ngatja'yakun kui, ngatjanichjire, 'ba ngatasakure kjuaje.

¹³'Ba nde kjint'e jnda_rá ngayéje xi kitsa'en Na'enchana ngank'aa, ngasun'ndio, ngi'ndere t'anangui 'ba ko ngajin ndachikun, nga 'bi inyatsu:

Ki'ndi borrego ko xi tijñasun yaxilio,

kui xi ngatjanichjire 'ba ngatja'yakun,

'ba kui xi ngatasakure kjuaje ko kjua'ñu ka'nda ngantsjai nixtjin.

¹⁴'Ba nga ñujun xi tjindukun kitsu: “¡'Ba ngatjama!” 'Ba nchja chinga xi kañujun tsinyakunch'in 'ba kitsichjire Ki'ndi borrego ko xi tijñasun yaxilio.

Sello xi yatu mani

6'Ba tsa'biá nga kitsijoya Ki'ndi borrego sello xi titjun, 'ba kjint'ia nga kinchja jngu xi ñujun tjindukun. 'Ba jndare, 'batsa'en nu'yare joni nga fane cho'on. 'Ba kitsu: “¡'Jabi!” ²'Ba 'batsa'en kiskutsijian 'ba tsa'biá jngu chakabayu tiba. 'Ba xi tijñakjare tjiubabiu ya'a jngu arco. Kika'ere jngu corona 'ba 'etju nga titsa'en 'ba tuxi sa'en ngisani.

³'Ba kionga kitsijoya ngani Ki'ndi borrego sello xi majóni, kjint'ia nga kinchja xi majóni xi tjindukun 'ba kitsu: “¡'Jabi!” ⁴'Ba 'batsa'en 'etju ngani kja'e chakabayu, jngu xi ini kji'i. 'Ba xi

tijñakjare tjiubabiu, kika'ere jngu es-pada je. 'Ba nde kika'ere kjuañu nga kjuaxin kjuaxiu xi tjin ngasun'ndio, tuxi sik'enkañani xinkjin xuta.

⁵'Ba kionga kitsijoya ngani Ki'ndi borrego sello xi majánni, kjint'e ngañaá nga kinchja ngani xi majánni xi tjindukun 'ba kitsu: “¡Jabi!” 'Ba 'batsa'en kiskutsijian 'ba tsa'biá jngu chakabayu jma. 'Ba xi tijñakjare tjiubabiu ya'a jngu nisu chubá. ⁶'Ba ngajinre nga ñujun xi tjindukun kjint'ia jngu jnda xi kitsu: “Jngu kilo trigo asa ján kilo tu cebada 'batjin chjire jotjin jenre xuta nga jngu nixtjin tsa'exa. Tunga bi nikjetsin tsujmi ntje uva ninga olivo.”

⁷'Ba kionga kitsijoya Ki'ndi borrego sello xi mañujunni, kjint'ia jndare xi mañujunni xi tjindukun nga kitsu: “¡Jabi!” ⁸'Ba 'batsa'en kiskutsijian 'ba tsa'biá jngu chakabayu xi sinenda kji'i. 'Ba xi tijñakjare tjiubabiu, kui xi Kjuabeya 'mi, 'ba ngastun tjen xi Nga'ndere mik'en 'mi. 'Ba kika'ere kjuañu nga kuatexumare jngu yá xi ñujun ya ka'a xuta xi tjin ngasun'ndio, tuxi sikjesunni ko kjuachan, kjindia, chi'in 'ba ko tjiuba ts'en xi tjin ngasun'ndio.

⁹'Ba kionga kitsijoya Ki'ndi borrego sello xi ma'ónni, tsa'biá ngi'ndere altar isennixtjinre xuta xi kjinikjesun ngat'are nga kitsikja'axtiuya enre Na'enchana 'ba ngat'are nga kitsuyakixi ngat'are kui. ¹⁰'Ba ko jngu jnda xi 'ñu kinchja nga kitsu: “Ji Na'en xi tsje 'ba xi kjuakixi = , ¿kja'a = ñu 'nda si'an ri kjuaxuta xi tjin ngasun'ndio 'ba singojo ri kjuabeyani?”

¹¹'Ba sa'e 'batsa'en nga jngu jngu kika'ere najñu tiba. 'Ba kik'inre nga tu chuba nixtjin sikja'aya ngisa, ka'nda nga kjuechu xkire xuta xi nts'e mani, xi 'ba nde tsa'exat'are Cristo 'ba xi 'ba nde 'batsa'en tjinnere nga kjuinik'en joni kui.

¹²'Ba kionga kitsijoya Ki'ndi borrego sello xi majonni, kiskutsijian 'ba kuán jngu chon xi 'ñukjin. Kuajma tsu'biu joni

najñu xi jma nistjen nistjen. 'Ba kua'ini na'enso joni jin. ¹³'Ba sa'e niñu xi tjin ngank'aa tsixungi t'anangui jo ma nga bixungi tu chi'ndere ya higuera kionga tsiteya jngu ntjo xi 'ñu. ¹⁴'Ba ngank'aa kichaja joni jngu xujun xi s'ekuya. 'Ba ngayéje nindu ko isla kiteya nga'ndere nga kitjuxin ña tjindu tsakaiñu.

¹⁵'Ba sa'e rey xi tjin ngasun'ndio ko xuta titjun, xi ngakure chasoldadu, xuta nyina, nchja xi tjinre kjuañu 'ba ko ngatsi'i xuta ninga chu'nda xi tsindaá ninga xi bi chu'nda kik'endu'mo kioña tixa ngi ngijo 'ba ngajin naxire nindu. ¹⁶'Ba 'bi kitsure nindu ko naxiu: “Tixuneni 'ba tik'endu'monij, tuxi bi skueninj xi tijñasun yaxilio 'ba tuxi bi xianij kjuastire Ki'ndi borrego. ¹⁷Ngat'a je = ja'e nixtjin nga kuakutsejen kjuastire xi niki 'ñu = , ¿'ba 'yá = xi kuan xukjuakore?”

Xuta xi tse'e Israel xi kis'et'are chubare Na'enchana

7 'Ba nga je kuánni kibiu, tsa'biá ñujun ankje xi inyanduju nga ñujun ngatere ngasun'ndio. Xi inya'bechjare ntjo xi ndibani nga ñujun ngatere ngasun'ndio, tuxi bi nde kuisetjenni ntjo ngasun t'anangui ninga ngajin ndachikun ninga nga'a ya xi tjin ngasun'ndio. ²'Ba tsa'be ngañaá kja'e ankje xi tjindibani ngituts'ian. Xi ya'a sellore Na'enchana xi tijñakun. 'Ba ankjebiu 'ñu kiski'ndayare ankje xi ñujun xi kika'ere kjuañu nga sikjetsun t'anangui ko ndachikun tsakaiñu. ³'Ba 'bi kitsure: “Bi ba'e'ndio nga ntjo sikjetsun t'anangui ko ndachikun 'ba ko ya xi tjin, yejerañu kje s'et'aáre chubare Na'enchana stjen xuta xi tse'e kui.”

⁴'Ba kjint'ia jó tjin kuán xi kis'et'a chubá, jngu sientu ko yachan ñujun mi kuán ngajinre ngatsi'i ntjere Israel xi tejó ka'a mani. ⁵Kis'et'a chubá tejó mi xi ja'eni ntjere Judá, tejó mi xi tse'e Rubén, tejó mi xi tse'e Gad, ⁶tejó mi xi

tse'e Aser, tejó mi xi tse'e Neftalí, tejó mi xi tse'e Manasés, ⁷ tejó mi xi tse'e Simeón, tejó mi xi tse'e Leví, tejó mi xi tse'e Isacar, ⁸ tejó mi xi tse'e Zabulón, tejó mi xi tse'e Kuse, 'ba tejó mi xi tse'e Benjamín.

Xutankjin xi yaja najñu tiba

⁹ Nga je kuán kibi, kiskutsijañ 'ba tsa'be ngaña'a 'ñu nkjin xuta xi ni'yá ma 'bexki. Kui xi ndibanire ngayéje nangi xi tjin, ngayéje ntjere xuta xi tjin, ngayéje naxinanda xi tjin, ko xuta xi kja'e kjuanga en nchja. Xi inya ngankjain yaxilio 'ba ngixkun Ki'ndi borrego. Yaja najñu tiba 'ba ya'a xkajen ngayeje. ¹⁰ 'Ba ko jngu jnda xi 'ñu inyaki'ndaya nga inyatsu:

¡Ki'ndi borrego ko Na'enchana xi tijñasun yaxile,
kui xi tsik'angina!

¹¹ 'Ba ngatsi'i ankje inyanduju ngandaire yaxilio, nchja chinga xi kañujun 'ba ko nga ñujun xi tjindukun. 'Ba kitsikindi nkjain ankjebiu ngankjain yaxilio nga kitsichjire Na'enchana.

¹² 'Ba kitsu:

¡'Ba ngatjama!

Nikixiyaña nga Na'enchana tjinre kjuaje, kju'a'ñu, nga'ñu 'ba ko kjuankjin kakun.

Ngatjanichjire, ngatja'yakun 'ba ngataba'ere kjuanda ka'nda ngantsjai nixtjin.

¡'Ba ngatjama!

¹³ 'Ba sa'e jngu nchja chinga xi kañu-jun tsiningiyana:

—¿'Yá = xuta xi yaja najñu tiba? 'Ba ħñá = jendibani?

¹⁴ —Ji = xi 'ye, na'en —kixin_řa.

'Ba kui kitsuna ya'a:

—Kui = xi je ja'axtiu kjuanima xi 'ñu. Xi je yane 'ba kitsitiba najñure nga ko jinre Ki'ndi borrego. ¹⁵ Kui = kjua inyani ngankjain yaxilere Na'enchana 'ba nga nixtjin nga nistjen inyatsa'exat'are

Na'enchana ngaya ningure. 'Ba xi tijñasun yaxilio, kui = xi k'uejñajinre 'ba sikuenda xutabiu. ¹⁶ Bi nde kuabojonire, ninga bi nde kuaxindanire, ninga bi nde kuakanire tsu'biu, ninga bi nde sistinire ndabo ngayeje. ¹⁷ Ngat'a Ki'ndi borrego xi sejña tiñare yaxilio, kui = xi sikuenda joni chutsanga 'ba kueko ña tjin nanda xi tsjare kjuabenichun xuta. 'Ba Na'enchana sixijun yeje ndaxkun nga jngu jngu.

Sello xi mayatuni

8 Kionga kitsijoya ngani Ki'ndi borrego sello xi mayatuni, masenru hora jña kuachun ngank'aa. ² 'Ba tsa'biã yatu ankje xi inya ngixkun Na'enchana. Xi kika'ere yatu tjio.

³ 'Ba sa'e ja'e kja'e ankje xi ja'ekasen ngankjain altar. Ya'a jngu nisu xi oro ni ña tiya tsajmi xi nda jen kanijnda. 'Ba tse tsajmi xi nda jen kanijnda kika'ere, tuxi sik'atjijinkonire xi nchja ngatsi'i xuta xi tse'e Na'enchana nga fako, nga sjare chje Na'enchana ngasun altar xi oro ni xi kjiñña ngankjain yaxilio. ⁴ 'Ba ni'ndire tsajmi xi nda jen kanijnda xi ts'atjijinkoni xi nchja xuta xi tse'e Na'enchana nga fako 'etjuni nisu xi tjia ntsja ankje 'ba echu ña tijña Na'enchana. ⁵ 'Ba sa'e ankje kiskjebe nisubiu 'ba kitsitse ndi'i x'i xi tjindusun altar 'ba 'etsojo ngasun t'anangiu. 'Ba jane cho'on, kjinu'yare si'a, tsa'na ndi'i cho'on 'ba kuán chon ngayeje.

Tjio

⁶ 'Ba tsik'endunda ankje xi yatu nga sikjane tjio. ⁷ 'Ba ankje xi titjun kitsikjane tjio, 'ba kititsojo ngasun t'anangiu tsindijo ko ndi'i xi ts'atjijinkoni jin. 'Ba kití jngu yá xi ján ya ka'a t'anangiu, jngu yá xi ján ya ka'a ya xi tjin 'ba ko ngayéje xka xkjuen xi tjin.

⁸ 'Ba ankje xi majóni kitsikjane tjio, 'ba kichanikja'ajin ndachikun tsajmi xi

'bakji'li joni jngu ngijñacha xi 'ñu je xi tití, 'ba jin kuán jngu yá xi ján ya ka'a ndachikun. ⁹'Ba jngu yá xi ján ya ka'a xi tjindukun ngajin ndachikun jesun, 'ba kjinikjekjua jngu yá xi ján ya ka'a barku xi kio tjin ngayeje.

¹⁰'Ba ankje xi majánni kitsikjane tjioje, 'ba jngu niñu xi 'ñu je xi 'batsa'en titi joni ndi'i xi s'ekuya jendibani ngank'aa 'ba ja'ekejejin jngu yá xi ján ya ka'a ndajio 'ba ngajinre ña titju nanda. ¹¹'Ba niñubiu Sja 'mi, 'ba kuasja jngu yá xi ján ya ka'a nando. 'Ba nkjin xuta jesun ngat'a kjinisja nando.

¹²'Ba ankje xi mañujunni kitsikjane tjioje, 'ba kjinikjetsun jngu yá xi ján ya ka'a tsu'biu, jngu yá xi ján ya ka'a na'enso 'ba jngu yá xi ján ya ka'a niñu xi tjin. 'Ba 'batsa'en kis'ejñu jngu ka'a tsu'biu, na'enso ko niñu. Bi nde kitsitsejenni jngu yá xi ján ya ka'a nga nixtjin 'ba jngu yá xi ján ya ka'a nga nistjen.

¹³'Ba sa'e kiskutsijian 'ba kjint'e jnda_ra jngu tjiuja xi titutjen ngank'aa. 'Ñu kiski'ndaya nga 'bi titsu: “;Nimaxuni, nimaxuni, nimaxuni xuta xi tjin ngasun'ndio, nga kjuane tjoje xi yak'a, xi je mején sikjane ankje xi ngiján kichojo!”

Tjioje xi ma'ónni

9 'Ba ankje xi ma'ónni kitsikjane tjioje, 'ba tsa'biá jngu niñu xi jendibajenni ngank'aa nga ja'ekejesun t'anangiu. Xi kika'ere llavere nga'nde ña 'ñu nanga tixa. ²'Ba kionga kiskjex'a nga'nde ña 'ñu nanga tixa, 'etjunijin ni'ndi joni ni'ndi xi 'betjure jngu horno xi 'ñu je. 'Ba ni'ndi xi 'etjuni nga'nde ña 'ñu nanga tixa, kui xi 'echjare ndabare tsu'biu 'ba kitsijñu ntjo.

³'Ba ngajin ni'ndibiu 'etjujinni naxkajndi xi ja'etsejin t'anangiu. 'Ba kika'ere kjua'ñu joni kjua'ñu xi tjinre chanuya xi tjin ngasun'ndio. ⁴'Ba kis'enere nga bi sikjetsun ngijña xi tjin t'anangiu ninga tsajmi xi xkjuen kun ninga ya xi tjin.

Tu kui sani si'onre xuta xi bi kis'et'a stjen chubare Na'enchana. ⁵Tunga bi kika'e'ndere nga sik'en xuta, tu kui sani nga ón sa sjare chajan. 'Ba chajan xi sjare, jo=ni chajan xi tsja chanuya kionga kjinere xuta. ⁶'Ba kui nixtjinbiu xuta kuangisjai kjuabeya, tunga bi kuasjaire. Kuamejénre kueya, tunga kjuabeyo kuasent'axinre.

⁷'Ba naxkajndibiu 'batsa'en matsejen joni chakabayu xi je kis'enda nga kuaje kjuachan. 'Ba nindaku titsusunre joni corona xi oro ni, 'ba nkjain 'batsa'en matsejen joni nkjain xuta. ⁸'Ba ntsja ku, jo=ni ntsjare yanchjin. 'Ba nde'ñu jo=ni nde'ñu tjiuxa. ⁹'Ba tsajmi xi tji' more nisinre jo=ni kicha. 'Ba nga tutjen 'batsa'en fane jngare jotsa'en fane nga 'ñu nkjin chakabayu ko carreta inyamangatsanga nga inyafi kjuachan. ¹⁰'Ba ndets'in tjinre nindu joni xi tse'e chanuya 'ba tjin=re kjua'ñu nga ón sa sjare chajan xuta. ¹¹'Ba xi batexumare naxkajndibiu, kui= ankje xi tijña nga'nde ña 'ñu nanga tixa. Xi Abadón 'mi nga en hebreo, 'ba nga en griego Apolión 'mi.

¹²Je= ja'a kjuana'en xi titjun, tunga ngijó chaja ngisa.

Tjioje xi majonni

¹³'Ba ankje xi majonni kitsikjane tjioje, 'ba kjint'e_ra jngu jnda xi kinchja ngamasenre turú xi ñujun mani xi tjin dusun nga'nyure altar xi oro ni xi kjiñña ngixkun Na'enchana. ¹⁴'Ba jndabiu 'bi kitsure ankje xi majonni xi ya'a tjioje: “Chjundai nga ñujun ankje xi tjitsut'a'ñu ngandaire ndaje xi 'ñu je xi Eufates 'mi.”

¹⁵'Ba meni kichjunda ankje xi ñujun, tuxi sik'enni jngu yá xi ján ya ka'a xuta xi tjin. Ngu tu kui xa kis'endani nga 'ba sa'en kui chubabiu, nixtjinbiu, sa 'ba ko nu. ¹⁶'Ba kjint'ia jó tjin kuán chasoldadu xi tjenngire xi tjindukjare chak-

abayu: jó sientu millón kuán. ¹⁷ 'Ba joni tsa ngaya chini 'batsa'en tsa'biá chakabayu ko xi tjindukjare. 'Ba 'bi kun xi tjindukjare: nisinre kji'more ko kicha xi 'batsa'en ini kji'i joni ndi'i, 'ba asu joni jacinto, 'ba sine joni asufre. 'Ba nindaku chakabayu 'ba kun joni ku tjiuxa. 'Ba tsa' inya'betju ndi'i, ni'ndi ko asufre. ¹⁸ 'Ba jngu yá xi ján ya ka'a xuta jesun ngat'are nga ján kjuana'enbi xi 'etju tsa' chakabayu, xi ndi'u, ni'ndiu ko asufre. ¹⁹ Ngat'a kjuañure chakabayu kis'e nga'a tsa, tunga ndets'in kis'ere kjuañu ngayeje. Ngu ndets'in jo kun tjiuye, 'ba ko nindaku tsi'onnire xuta.

²⁰ Tunga xuta xi ts'angu, xi bi kjinik'en ngat'are kjuana'enbiu, bi kuamejénre kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre nga tsikinyat'axinre na'en xi 'endakoni ntsja. Tusa janda kitsichjire isennixtjin xi tsa'exat'are chanayiu ko na'en xi kuandakoni oro, plata, bronce, ndiojo 'ba ko ya xi bi matsejenre ninga bi nt'e 'ba ninga bi ma fi. ²¹ 'Ba ninga bi kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre ngat'are nga tsik'en xuta, nga tsa'en kjuacha, kjuachajngi 'ba nga tsa'en cheje.

Ankje xi ya'a xujun chi xi ts'atjijunni

10 'Ba tsa'be ngañaá kja'e ankje xi 'ñu tjinre kjuañu, xi jendibajenni ngank'aa. Xi ts'atjijunre yufi 'ba jngu cha'ya tijñasun nindaku. 'Ba nkjain tit-sitsejen joni tsu'biu, 'ba ndsaku matsejen joni xjo xi xinyangire ni'ya xi tití. ² 'Ba ngaya ntsja kjiya jngu xuju chi xi je kjitjundaya. 'Ba yasensun ndsaku kixi ndachikun 'ba ndsaku skjun yasensun t'anangu. ³ 'Ba 'ñu kiski'ndaya jotsa'en nu'yare jndare tjiuxo nga xuyare. 'Ba nga kiski'ndaya, yatu cho'on jane.

⁴ 'Ba kionga je jane cho'on xi yatu, je si'indaá tsakaiñu, tunga kjint'ia jngu jnda xi jendibani ngank'aa xi kitsuna:

“T'ejña'mai xi kitsu cho'on xi yatu 'ba bi ni'indi enre.”

⁵ 'Ba jaskan ankje xi jngu ndsaku sejñasun ndachikun 'ba xi jngu sejñasun t'anangu yejennk'a ntsja kixi. ⁶ 'Ba kitsja'enre nga ko ja'enre xi tijñakun ka'nda ngantsjai nixtjin, xi kitsa'en ngank'aa ko mé = xi tjin kio, t'anangu ko mé = xi tjin kio, 'ba ko ndachikun ko mé = xi tjin kio. 'Ba kitsu: “Je bi nde k'uandaya ngisanire Na'enchana. ⁷ Ngat'a nga je kjuañe nixtjin nga sikjane tjioire ankje xi mayatuni, kio = kuajngukjin xi 'ejña'mo Na'enchana. 'Ba kuan jotsa'en ja'ba je ye'ere nijmi nechja chinga profetare.”

⁸ 'Ba jnda xi ja'ba kjint'e_{ra}, xi jendibani ngank'aa, jako nganina 'ba kitsuna: “T'in 'ba chjube xujun xi kjitjundaya, xi kjiya ntsja ankje xi jngu ndsaku sejñasunre ndachikun 'ba xi jngu sejñasunre t'anangu.” ⁹ Kui kjuañ kitsitiñat'ani_{ra} ankjebiu 'ba tsi'a_{ra} nga sjana xujun chibiu. 'Ba kitsuna: “Chjube 'ba chine. Nga'a ndsu'bai kuan joni ntsjen, tunga ngaya ngats'ai sja kuan.”

¹⁰ 'Ba 'batsa'en kiskjebiá xujun chibiu xi kjiya ntsja ankje 'ba kiskinia. Nga'a ndsu'baá joni ntsjen kuán, tunga nga je kitjujan, sja kuán ngaya ngands'aa. ¹¹ 'Ba jaskan kik'innaa: “Tjinne = re nga 'ba nde sikja'axtiuya ngani mé = xi 'enda Na'enchana ngat'are nkjin ntjere xuta, naxinanda, xuta xi nechja kja'e kjuanga en 'ba ko reyre.”

Xuta xi jó xi sikixiya ngat'are Na'enchana

11 'Ba kika'ena jngu ya chuba xi 'ba kji'i joni yanaxu, 'ba 'bi kik'innaa: “T'in 'ba t'echubai ningure Na'enchana ko altare. 'Ba t'exki jó tjin mani xi kio inyatsichjire Na'enchana ngayeje. ² Tunga bi 'bechubai nga'nde xi tijña ngandetsinre ningu, ngat'a kui = nga'n-debiu xi kitsa'ere naxinanda xi bi makjainre ngat'are Na'enchana. Xi yachan

jó sa kuinyane naxinanda tsje. ³'Ba an sikasiã jó xi sikixiya ngat'ana. Xi kuaja najñu kjué 'ba sikja'axtiuya enna nde 'batjinni jngu mi ko jó sientu yachute ko te nixtjin."

⁴Ngojó xutabiu, kui ngojó ya olivo 'ba ngojó tsajmi xi s'endusun ndi'i lámpara xi inya ngixkun Na'enre ngasun'ndio. ⁵'Ba tsa tjin xi mejénre si'onre xutabiu xi jó, ndi'i = k'uetju ts'a xi kuaka xi mastike. 'Ba = tsa'en kjuinik'en tu'yañu xi mejénre si'onre. ⁶Kui = xi kika'ere kjua'ñu nga k'uechja ngank'aa, tuxi bi nde kua'ani tsi jotjin nixtjin kua'nda-yare nga sikja'axtiuya enre Na'enchana. 'Ba = nde kika'ere kjua'ñu nga sa'en nga nando kuan jin 'ba nga sikasenre ngasun'ndio ngayéje kuya kjuanima. Kuan 'ba sa'en jotjin ndiya mejénre.

⁷'Ba kionga je kuajngu xare ngojó xi tsikixiya ngat'ana, kui tjiuba xi ndibanijin nga'nde ña 'ñu nanga tixa, kui = xi skjanko, sa'enre 'ba sik'en. ⁸'Ba s'endu yojore mik'ion ngaya ndiya tere naxinanda jio, ña 'ba nde kis'et'a kru Na'enre. Xi tsure xuta naxinanda "Sodoma" 'ba ko nangi "Egipto" joni kusun. ⁹'Ba ján nixtjin masen kuekutsejen'a yojore mik'ion ngatsi'i xutare naxinanda xi tjin, ntjere xuta xi tjin, xi nchja kja'e kjuanga en, 'ba ko xutare nangi xi tjin. 'Ba bi sja'nde nga s'eyanijin yojore ngayeje. ¹⁰'Ba ngatsi'i xuta xi tse'e ngasun'ndio tsja kuanre ngat'are kjuabe-yare. S'ere kjuatsja 'ba sjakañare kjuatjo xinkjin, ngat'a je jesun nchja chinga profeta xi jó xi kitsjare kjuasti.

¹¹Tunga nga je ja'a ján nixtjin masen, Na'enchana kitsja nga'ñu nganire xutabiu 'ba kitsik'endukun ngani. 'Ba tsisetjen ngani, 'ba ngatsi'i xi tsabe 'ñu kitsakjun. ¹²'Ba 'batsa'en ngojó xi tsikixiya ngat'are Na'enchana kjint'e jngu jnda xi 'ñu tinchja, xi jendibajenni ngank'aa xi kitsure: "Ndibanijiun

nga'e!" 'Ba jngu yufi tjenjin nga kinijinko ngank'aa yejerañu xi mastike kiskutsejen'a. ¹³'Ba ndekuini chubabiu ja'a jngu chon xi 'ñu, 'ba jekjua jngu yá ya xi mateni naxinando. 'Ba yatu mi xuta jesun. 'Ba xuta xi ts'angi 'ñu kitsakjun 'ba kitsikixiya nga tjinre kjuaje Na'enchana xi tijña ngank'aa.

¹⁴Je ja'a kjuanima xi majóni, tunga je matiña xi majánni.

Tjio xi mayatuni

¹⁵'Ba ankje xi mayatuni kitsikjane tjio, 'ba kjinu'yare ngank'aa nkjin jnda xi 'ñu kinchja nga kitsu: Ngasun'nde ña yatexuma xuta, je kuán nga'nde ña batexuma Na'enchana ko Cristore,

'ba kuatexuma ka'nda ngantsjai nixtjin.

¹⁶'Ba nchja chinga xi kañujun xi tjin-dusun yaxilere ngixkun Na'enchana kitsikindi nindaku 'nda t'anangiu 'ba kitsichjire Na'enchana ¹⁷'ba 'bi kitsu: Teba'e = ri kjuanda, ji Naini, Na'en xi tijña 'ba tsik'ejña, xi tse'e ngayéje kjua'ñu xi tjin. Ngat'a je tenichjen kjua'ñuri xi je, 'ba je te'betuts'in_ri nga tebatexumai.

¹⁸'Ba je = kuastire naxinanda xi tse'e ngasun'ndio, tunga je = ja'e nixtjin nga kuakui kjuastiri xi je,

chubã nga kuanre kjua xuta xi je jesun, 'ba kua'eri chjire xi 'bakore xuta xi tsiji, nchja chinga profeta ko xuta tsje xi tsiji 'ba ko ngatsi'i xi bekun ja'enri, ninga xi tjinre kjua'ñu ninga xi nima.

'Ba sikjeni xi inyatsikjetsun ngasun'ndio.

¹⁹'Ba 'batsa'en kitju'i ningure Na'enchana xi kjijña ngank'aa, 'ba ngaya ningu kji'yare kaxa xi bakutsejen nga Na'enchana 'endako kjua xuta xi tse'e. 'Ba tsa'na ndi'i cho'on, 'ba kis'e si'a, jane cho'on, kuán jngu chon, 'ba 'ñu tsa'a tsindijo.

Chjun ko tjiuye xi yatu ku

12 'Ba jaskan kuatsejen ngank'aa jngu chuba je xi yakutsejen mé = xi kuan. Kji'yare jngu chjun xi ts'atji-junre tsu'biu joni najñu, 'ba na'enso kis'ejña ngi ndsaku, 'ba tejó niñu tjisunre nindaku joni corona. ²'Ba tji'yamore 'ba chajanre ki'ndiu tikji'ndayako. Tifa'a kjuanima nga s'ere ki'ndi.

³'Ba jaskan kuatsejen ngani ngank'aa kja'e chuba xi yakutsejen mé = xi kuan. Kji'yare jngu tjiuye je xi ini kji'i. Xi tjinre yatu nindaku 'ba te turu, 'ba jngu corona tjisunre nga jngu jngu nindaku. ⁴'Ba ko ndets'in kiskjefejenya jngu yá xi ján ya ka'a niñu xi tjin ngank'aa 'ba kiskanikja'a ngasun t'anangiu. 'Ba tjiuyebiu xi yatu ku tsakasen ngixkun chjunbiu xi je mején s'ere ki'ndi, tuxi skineni ki'ndiu kionga je tsin.

⁵'Ba chjunbiu kis'ere jngu ki'ndi xi'in. Xi je 'batjinni nga kuatexumare ngayéje naxinanda xi tjin ngasun'ndio ko jngu yaníse xi kicha kuandani. Tunga ki'ndiu kitukja'axin 'ba kichanire Na'enchana ña nga tijña yaxilare. ⁶'Ba chjunbiu tsanga 'ba kiji nangi t'axin ña Na'enchana 'endare jngu nga'nde, tuxi kio satesinnire jngu mi ko jó sientu yachute ko te nixtjin.

⁷'Ba jaskan kis'e jngu kjuachan ngank'aa, ña ankje xi Miguel 'mi ko ankje xi tjenko kiskjanko tjiuye xi yatu ku. 'Ba kiskjan tjiuyebiu ko ankje xi tjenko, ⁸tunga kitsichaja tjiuyebiu 'ba bi nde kuán tsik'endu ngisani ngank'aa. ⁹Ngu tsichuxje tjiuye jebiu, tjiuye chingo xi chanayi 'mi, xi 'ba nde Satanás 'mi ngayeje, xi 'bonachare ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio. Kui 'ba ko ankjere tsichujenngi ngasun'ndio.

¹⁰'Ba 'batsa'en kjint'e_{ra} jngu jnda xi 'ñu kinchja ngank'aa xi 'bi kitsu:

Nganda'e sik'angi = Na'enchana xuta xi tse'e,

kuakutsejen kjua'ñure 'ba kuatexuma, 'ba Cristore sikjen kjua'ñure. Ngat'a je = tsichuxjejin xi baneje nts'ia, xi nga nixtjin nga nistjen baneje ngixkun Na'enchana.

¹¹Ngat'are jinre xi 'esten Ki'ndi borrego kitsa'en nts'ia,

'ba ngat'are en xi kui kitsuyakixi, ngat'a bi kitsakjun nga kueya.

¹²Bamani titsja_{ru} vojjonu xi tetsubo ngank'aa.

Tunga nimaxunu jun xi tetsubo t'anangiu

'ba ngajin ndachikun,

ngat'a je ja'ejenkunu chanayiu,

'ba 'ñu kuastire,

ngat'a be = nga chuba nixtjin tijña ngisare.

¹³'Ba nga je tsabe tjiuye jebiu nga je kichanikja'ajen ngasun t'anangiu, kitjenngi chjun xi kis'ere ki'ndi xi'in.

¹⁴Tunga kika'ere chjunbiu jó jnga joni xi tse'e tjiuja tse, tuxi kuan kuasen-t'axin kjinnire tjiuye jebiu nga stutjen nga'nde xi je kis'endare nangi t'axin ña satesinre ján nu masen. ¹⁵'Ba sa'e ts'a tjiuye jebiu ts'axje nanda joni jngu ndaje, tuxi nandabiu skjefeni chjunbiu.

¹⁶Tunga t'anangiu tsakaseko chjunbiu. Ngu kitju'i jngu ngojo nangu ña ja'as'en ndaje xi ts'axje ts'a tjiuye jebiu. ¹⁷'Ba meni 'ñu kuastike tjiuye jebiu chjunbiu 'ba kiskjanko ntjere xi yak'a, xuta xi tsik'etjusun kjuatexumare Na'enchana 'ba xi kixi 'bejñatjo xi kitsuya Jesucristo. ¹⁸'Ba tjiuye jebiu tsik'ejña ndai ndachikun.

Tjiuba xi jó

13 'Ba tsa'biá jngu tjiuba xi ti'be-tukajin ndachikun xi yatu mani nindaku 'ba te mani turúre. 'Ba nga jngu jngu turúre titsusunre corona. 'Ba nde nga jngu jngu nindaku tjitsut'a ja'en xi ch'o tsure Na'enchana. ²'Ba tjiuba xi tsa'biá 'ba = kji'i joni tjiuxa. 'Ba ndsaku

'ba = kun jo = ni ndsaku oso, 'ba ts'a jo = ni ts'a tjiuxa. 'Ba tjiuye jio kitsjare tjiubabiu kju'a'ñure ko yaxilere 'ba ko xare, tuxi kuatexumani. ³'Ba tsa'biã nga kjini'onre jngu nindaku tjiubabiu 'ba 'batsa'en 'yare joni tsa sik'enre tsakaiñu, tunga je kuanda ña onre. 'Ba meni ngat-si'i xuta xi tse'e ngasun'ndio kuakunre 'ba kitjenggi tjiubabiu. ⁴'Ba kitsichjire tjiuye jebiu, ngat'a je kitsjare kju'a'ñure tjiubabiu nga kui kuatexuma. 'Ba 'ba nde kitsichjire tjiubabiu nga 'bi kitsu: "Ni'yá tjinre kju'a'ñu xi 'batsa'en je joni xi tse'e tjiubabiu. Ni'yá kuan skjanko 'ba sa'enre."

⁵'Ba kika'e'ndere tjiubabiu nga kuan nk'a k'uaxje yojore ngat'are kju'a'ñure 'ba nga kuinchja en xi ch'o tsure Na'en-chana. 'Ba kitsa'ere kju'a'ñu nga yachan jó sa kuatexuma. ⁶'Ba meni kinchja en xi tsi'onre Na'en-chana. Ch'o kitsure ja'enre Na'en-chana ko nga'nde ña tijña 'ba ko ngat'are ngatsi'i xi tjin ngank'aa. ⁷'Ba nde kika'e'ndere nga skjanko xuta tsje xi tse'e Na'en-chana 'ba nga sa'enre. 'Ba kika'ere kju'a'ñu nga kuatexumare ngat-si'i ntjere xuta xi tjin, naxinanda xi tjin, xutare nangi xi tjin 'ba ko xuta xi nchja kja'e kjuanga en. ⁸'Ba ngatsi'i xuta xi tse'e ngasun'ndio, xi bi kua'indut'a ja'enre xujunre Ki'ndi borrego xi kjinik'en, kitsichjire tjiubabiu. Ngat'a nga kje majín ngasun'ndio, ngatsi'i xi k'uendukunntsjai kua'indut'a ja'enre xujunre Ki'ndi borrego.

⁹Xi tjin ñojon ngatasen ñojon.

¹⁰Xi je 'batjinni nga nduya kuaje, kui = xi kuaje nduya.

'Ba xi je 'batjinni nga kicha kjuinik'enkoni, kui = xi kicha kueya = ni.

Kio = machjen nga xukjuakore xuta tsjere Na'en-chana 'ba nga kixi inya ngat'are kjuamakjainre.

¹¹'Ba jaskan tsa'be ngañaã kja'e tjiuba xi ti'betukanijin nanguiu. Tjinre jó

turu joni tse'e ki'ndi borrego, tunga 'batsa'en nchja joni tjiuye jio. ¹²'Ba tjinre ngayéje kju'a'ñure tjiuba xi titjun 'ba tibatexuma ngixkun. Titsa'en nga xuta xi tse'e ngasun'ndio sichjire tjiuba xi titjun, xi kuanda ña onre xi 'batsa'en 'yare joni tsa sik'enre tsakaiñu. ¹³'Ba nde titsa'en kjuakun ya'e, ka'nda ngixkun xuta titsikasenjen ndi'i ngank'aa 'nda t'ananguiu. ¹⁴'Ba ngat'are nga kika'e'ndere nga sa'en kjuakun ngixkun tjiuba xi titjun, ti'bonachare xuta xi tse'e ngasun'ndio. 'Ba 'enere xuta nga sinda jngu isenre tjiuba xi tijñakun nisi tsa je kjini'onkonire kicha.

¹⁵'Ba kika'e'ndere tjiuba xi majóni nga sik'ejñakun isenre tjiuba xi titjun, tuxi kuan kuinchjani 'ba 'batsa'en kuan k'uexa nga kjuinik'en ngatsi'i xi bi sichjire kui. ¹⁶'Ba kitsa'en nga s'et'are chubã ntsja kixi asa stjen ngatsi'i xuta, xi tjinre kju'a'ñu asa xi nima, xi nyina asa xi tsajainre tsajmi, xi xuta ndai asa chu'nda xi tsindaã. ¹⁷'Ba ni'yá kuán tsatse tsajmi asa yateña tsa tsajainre chubabiu, xi ja'enre tjiubabiu asa numerore ja'enre.

¹⁸Kibi kjuankjin kakun machjenre. Xi mankjainre ngat'axje numerore tjiubabiu, ngat'a kui = xi numerore ja'enre jngu xuta. Kui = xi jon sientu masen ko tji'o'on jngu.

Ki'ndi borrego ko xi jngu sientu ko yachan ñujun mi

14'Ba jaskan kiskutsijaan 'ba tsa'biã Ki'ndi borrego nga sejñasun tjengi xi Sión 'mi. 'Ba kio inyat'are jngu sientu ko yachan ñujun mi xuta xi kua'indut'a stjen ja'enre Ki'ndi borrego ko ja'enre Na'enre Ki'ndi borrego. ²'Ba kjint'e_rã jngu jnda xi jendibani ngank'aa, xi 'batsa'en jane jotsa'en fane ña ntjai nanda asa jotsa'en fane nga 'ñu fane cho'on. Jndabiu jo = ni tsa 'ñu nkjin xuta inyatsikjane najni arpa.

³'Ba inyase jngu son xatse ngank-jain yaxilio, nga ñujun xi tjiindukun 'ba ko nchja chinga xi kañujun. Tu'yá kuán kise ngisa sonbiu, tu kui sani xuta xi jngu sientu ko yachan ñujun mi xi ts'angi ngajinre xuta xi tjin ngasun'ndio. ⁴Kui xutabiu kui xi bi kitsijndiko yojore yanchjin nga nisa jngu ndiyajín sik'en-duko chjun, xi fitjenngi Ki'ndi borrego tuña ña kui fi. Kui xi ts'angi ngajinre xuta 'ba 'ba = nguyare joni tu xi tjun macha, chje xi ba'ere Na'enchana ko Ki'ndi borrego. ⁵Nimé en ndesu kinchja, ngu tsje ngxikun Na'enchana.

En xi kitsu ankje xi ján

⁶'Ba jaskan tsa'be ngaña kja'e ankje xi titutjen ngank'aa nga ndibako jngu en xatse xi bi fet'a. Xi sikja'axtiuyare xuta xi tjin ngasun'ndio, ngayéje naxinanda xi tjin, ngayéje ntjere xuta xi tjin, xutare nangi xi tjin 'ba ko xuta xi nchja kja'e kjuanga en. ⁷Ñu kinchja ankjebiu nga 'bi kitsu: "Chakun Na'enchana 'ba tikixiyo nga kui tjinre kjuaje, ngat'a je = ja'e chubá nga sa'en kjua. Tichji_ru xi kitsa'en ngank'aa, t'anangiu, ndachikun ko nga'nde ña tju nanda."

⁸'Ba jaskan kuatsejen kja'e ankje, xi majóni, xi 'bi kitsu: "Je = kjinikjekjua, je = kjinikjekjua naxinanda je xi Babilonia 'mi, ngat'a kitsa'en kjuachajngi nga mejénre tsitsjare yojore. 'Ba kitsa'en nga naxinanda xi yak'a kjuitjenngi kusunre. 'Ba 'batsa'en kitsich'i ngatsi'i xutare nangi xi tjin ko xandre kjuachajngire."

⁹'Ba jaskan kuatsejen ngani kja'e ankje. Xi majánni xi ñu kinchja nga 'bi kitsu: "Tsa tjin xi sichjire tjiubabiu ko isenre, asa sja'nde nga s'et'are chubare stjén asa ntsja, ¹⁰kui xi tjinnere nga saku yejere kjuasti jere Na'enchana. 'Ba 'ba kuanre jo mare xi 'bi yeje xan xi bi kichjujen nga'ñure. 'Ba ndi'i ko asufre kjua'ajin kjuanima ngixkun ankje tsjere Na'enchana 'ba ngixkun Ki'ndi borrego.

¹¹'Ba ñi'ndire ndi'i xi tsikja'a kjuanima timijin ka'nda ngantsjai nixtjin. 'Ba nga nixtjin nga nistjen tsajain kjuanikja'ayare xi tsichjire tjiubabiu ko isenre 'ba xi sakure chubare ja'enre."

¹²Kio = machjen nga bi sikjere kakun xuta tsjere Na'enchana, xi tsik'etjusun kjuatexumare 'ba xi kixi fitjenngi Jesús.

¹³'Ba kjint'e_ra jngu jnda xi jendibani ngank'aa xi 'bi kitsu: "Ti'indi kibi: jNdaxure xuta xi kueya nga tujngu mako Na'enna ba'anire 'nda nganda'e!"

'Ba Isennixtjintsjere Na'enchana tsu: "Jun. Kui xi sikja'aya ngat'are kjuanima xi kisakure nga 'ñu kitsa'exa. Ngat'a xa xi kitsa'en kuakutsejen 'yá = kuán kui nga kjuechu jan."

Nixtjin nga kuacha xi tjintje ngasun'ndio

¹⁴'Ba jaskan kiskutsijaan 'ba tsa'biá jngu yufi tiba. 'Ba ngasun yufiu tijñasun jngu xi 'batsa'en matsejen joni xuta, 'ba tjisunre jngu corona xi oro ni. 'Ba ngaya ntsja kjiya jngu kicha yojó joni xi machjen nga ti trigo. ¹⁵'Ba ningu xi kjiñña ngank'aa 'etjuni kja'e ankje xi 'ñu kinchja nga 'bi kitsure xi tijñasun yufiu: "Je kuacha xi tjintje ngasun'ndio. Tichakuai kichari chon 'ba t'ekui, ngat'a je = ja'e chubá nga s'ejñatjo chon."

¹⁶'Ba 'batsa'en xi tijñasun yufiu tsateko kichare mé = xi tjintje ngasun'ndio, 'ba kis'eku chanre ngasun'ndio.

¹⁷'Ba jaskan 'etju ngani kja'e ankje ningu xi kjiñña ngank'aa xi 'ba nde ya'a jngu kicha yojó ngayeje. ¹⁸'Ba ña kjiñña altar 'etju kja'e ankje, xi batexumare ndi'u. Xi 'ñu kinchja nga 'bi kitsure xi ya'a kicha yojó: "Kicha yojóri tichakoni enre uva xi tjin ngasun'ndio, ngat'a je = ja'e chubá nga sti uva." ¹⁹'Ba 'batsa'en ankjebiu tsatekoni kicha yojóre uva xi tjin ngasun'ndio, 'eku 'ba 'etsojoya nga'nde ña nits'i-ungi, xi tsunire nga'nde ña kuakutsejen

kjuasti jere Na'enchana. ²⁰'Ba kjinits'i-ungi uvabiu ngandaire naxinando. 'Ba nga'nde ña kjinits'iungi, jin 'etjuni. 'Ba jiun tsijin jo kji'i nk'a ka'nda ngi'ba chakabayu, 'ba jánru sientu kilómetro nga teya.

Ankje xi ya'a kjuana'en xi fet'ani

15 'Ba jaskan tsa'be ngañaag ngank'aa kja'e chuba je xi makunna, xi yaku mé= xi kuán. Tsa'bia yatu ankje xi ya'a yatu kjuana'en xi fet'ani, 'ba kionga je kuán kibiú, je kjuet'a kjuasti jere Na'enchana.

²'Ba nde tsa'bia tsajmi xi matsejen joni jngu ndachikun xi chutsin ni xi ts'atjijinkoni ndi'i. 'Ba ngandaire ndachikun chutsiun inyanduju xuta xi kiskjanko tjiubabiu 'ba kitsa'enre. Ngat'a bi kitsichjire isenre tjiubabiu ninga bi kitsja'nde nga kis'et'are numerore ja'enre. Kui xutabiu ya'a najni arpa xi Na'enchana kitsjare. ³'Ba inyase sonre Moisés, jngu xi kitsa'exangire Na'enchana, 'ba inyase sonre Ki'ndi borrego. 'Ba inyatsu:

Ji Naini, Na'en xi tse'e ngayéje kjuañu xi tjin,

'ñu = ya'e xi kjiñe'en 'ba makun = ni.

Kixi 'ba kjuakixi = ndiya xi tsiji.

Ji = ni reyre nangi xi tjin.

⁴Ngatsi'i xuta tjinne = re nga sákjunkerí, Naini.

Ngatsi'i xuta tjinne = re nga sikixiya nga je ja'enri.

Ngat'a tu ji sani xi tsjekjin.

Ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio kjuae = ngixkuin nga sichjiri,

ngat'a je = kji'yare nga kixi ñe'en kjuae.

⁵'Ba nga je kuán kibiú, tsa'bia nga kichju'i ningu xi kjiñña ngank'aa, xi bakutsejen nga Na'enchana 'endako kjuae xuta xi tse'e. ⁶'Ba ningu 'etjuni ankje xi yatu xi ya'a kjuana'en xi yatu. Yaja najñu tiba xi tsje xi tiba'na, 'ba nisinre titsukjare tjiuxinjnde xi oro ni.

⁷'Ba jngu xi ñujun xi tjindukun kitsjare nga jngu jngu ankje xi yatu jngu nisu xi oro ni xi kitse kjuasti jere Na'enchana xi tijñakun ka'nda ngantsjai nixtjin. ⁸'Ba kitse ningu ni'ndi xi jendibanire kjuajere ko kjuañure Na'enchana, 'ba ni'yá kuán ja'as'en ningu 'nda nga jet'a kjuana'en xi yatu xi ya'a ankje xi yatu.

Nisu xi inya kjuana'en xi yatu

16 'Ba jaskan kjint'e_{ra} jngu jnda xi 'ñu kinchja, xi jendibani ningu. 'Ba kitsure ankje xi yatu mani: "Tangik'estenjiun ngasun'ndio xi inya nisu xi yatu, xi kjuasti jere Na'enchana."

²'Ba meni ankje xi titjun kik'estensun t'angiu xi inya nisure. 'Ba xuta xi kis'et'are chubare tjiubabiu 'ba xi kitsichjire isenre, kuatsejenne tse xi ch'o xi tsikja'a 'ñu tse kjuanima.

³'Ba jaskan ankje xi majóni 'estejin ndachikun xi inya nisure. 'Ba ndachikun jin kuánni joni jinre xuta mik'en. 'Ba jesun ngayéje xi tjindukunjin ndachikun.

⁴'Ba jaskan ankje xi majánni 'estejin ndajio ko nga'nde ña tju nanda xi inya nisure. 'Ba jin kuán. ⁵'Ba kjint'ia nga 'bi kitsu ankje xi batexumare nando: "Ji, Na'en, xi tsjekjin xi tijña 'ba tsik'eñña, kixi = teñe'en nga 'bitsa'en teñe'en kjuae. ⁶Ngat'a kui xutabiu 'esten jinre xuta tsjeri 'ba ko tse'e profeta. 'Ba nganda'e, ji kjiñe'en nga tjinnere k'ui jin. 'Ba = tsa'en machjenre."

⁷'Ba nde kjint'e_{ra} ngijngu jnda xi jendibani ña tijña altar xi 'bi kitsu: "Jun, Na'en, xi tse'e ngayéje kjuañu xi tjin, ji xi kixi ñe'en kjuae nga ko fani kjuakixi."

⁸'Ba jaskan ankje xi mañujunni 'esten ngasun tsu'biu xi inya nisure. 'Ba kitsa'en nga tsu'biu nga ko ndi'i kuakakoni xuta. ⁹'Ba 'ñu kití xuta ngat'are ndi'u, tunga ninga 'ba kuánre, bi kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre 'ba bi kitsikixiya nga Na'enchana tjinre kjuaje. Tusa ch'o kit-

sure ja'enre Na'enchana xi tjinre kjuaf'ñu nga sja asa skja'axin kjuana'enbiu.

¹⁰'Ba jaskan ankje xi ma'ónni 'esten xi inya nisure ngasun yaxile ña batexuma tjiubabiu. 'Ba kuajñu yeje ña batexuma tjiubabiu. Kiskineya najenre xuta ngat'are kjuanima xi inyafa'a. ¹¹Tunga tojo bi kitsik'antjaiya kjuafa'etsjenre ngat'are kjuach'o xi inyatsa'en. Tusa ch'o kitsure Na'enchana xi tijña ngank'aa ngat'are kjuanima xi inyafa'a 'ba ngat'are tse xi yajun vojore.

¹²'Ba jaskan ankje xi majonni 'estejin ndaje je xi Eufates 'mi xi inya nisure. 'Ba ndajio kixi, tuxi skjex'a'ndenire nga kjuae nchja rey xi ndibani ngituts'ian.

¹³'Ba tsa'biá ján isennixtjin ch'o xi matsejen joni naxkje xi ti'betjuni ts'a tji-uye jio, ts'a tjiuba xi majóni 'ba ko tse'e profeta ndesu. ¹⁴Kui isennixtjin ch'o-biu tsa'exat'a=re chanayiu nga tsa'en kjuakun 'ba inya'betju nga k'ueku rey xi tjin jo kji'i ngasun'ndio, tuxi k'uendundani nga skjanko Na'enchana. Ngat'a s'e= kjuachan nixtjin je nga kuakutsejen vojore Na'enchana xi tse'e ngayéje kjuaf'ñu xi tjin.

¹⁵“Chutsijon, an kjuae=ñá joni chacheje. ¡Ndaxure xi tijñakun xi tijñanda najñure, tuxi bi k'uajme kjistini 'ba bi kuasubare nga xiare!”

¹⁶'Ba nga ján isennixtjin ch'o 'eku reybiu nga'nde xi Armagedón 'mi nga en hebreo.

¹⁷'Ba jaskan ankje xi mayatuni 'esten ngajin isen xi inya nisure. 'Ba kjinu'yare jngu jnda xi ne 'ñu kinchja, xi jendibani ningu ña sejña yaxilere Na'enchana nga batexuma. “Je kuajngu”, kitsu jndabiu. ¹⁸'Ba 'batsa'en tsa'na ndi'i cho'on, kis'e si'a, jane cho'on, 'ba kuán jngu chon xi niki 'ñu=. Xi nisañajanni ma 'ndani nga xuta tjin ngasun'ndio, ngat'a niki 'ñu kuán chonbiu. ¹⁹'Ba ján ya 'etju naxinanda jio nga tsakjanya, 'ba kjinikjekjua naxinanda xi tjin nga-

sun'ndio. 'Ba Na'enchana ja'etsjen yejere kjuach'o xi kitsa'en naxinanda je xi Babilonia 'mi 'ba kitsa'en nga k'ui xi kitse chutsin, xi kjuasti jere. ²⁰'Ba kichajajin isen ngayéje isla xi tjin, 'ba ngayéje nindu bi nde kji'yanire. ²¹'Ba ngank'aa jendibani tsindijo ya'e xi tsixunere xuta, xi iyeru ts'axtiu yachan kilo. 'Ba xuta ch'o kitsure Na'enchana ngat'are kjuana'en xi tse'e tsindijo, ngat'a kjuana'en jebiu kitsikja'a 'ñu tse kjuanima.

Kjuanima xi kisakure chjun masion

17 'Ba kitsitiñat'ana jngu ankje xi s'ejñajinre ankje xi yatu, ankje xi ya'a jngu nisu xi yatu tsakainu. 'Ba 'bi kitsuna: “Jabi. Kuakura jótsa'en si'anre kjuachjun masen xi nda 'yare, xi tijñat'are nkjin ndaje ya'e. ²Rey xi tjin ngasun'ndio kitsa'enko kjuachajngi chjunbiu, 'ba xuta xi tse'e ngasun'ndio kuach'i ko xanre kjuachajngire.”

³'Ba jaskan ja'ejin nganina Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba kikoná ankje nangi t'axiun. 'Ba kio tsa'biá jngu chjun xi tijñakjare jngu tjiuba xi ini kji'i xi kitsejunre ja'en xi ch'o tsure Na'enchana. Yatu = mani nindaku 'ba te mani turúre. ⁴'Ba chjunbiu yaja najñu xi kuán kji'i 'ba ini koni, 'ba kitsejunre oro 'ba nkjin kuya ndiojo xi tsjakun. 'Ba gaya ntsja ya'a jngu chutsin xi oro ni xi kitse kjuanayi ko xi jndi ngixkun Na'enchana, xi tsunire kjuachajngire chjunbiu. ⁵'Ba stjen kua'indut'a jngu ja'en xi tu'yá mankjinre. 'Bi tsa'en kua'indut'a: “Naxinanda je xi Babilonia 'mi, nare yanchjin masen 'ba nare ngayéje kjuanayi xi tjin ngasun'ndio.” ⁶'Ba tsa'biá nga chjunbiu ch'i nga kits'i jinre xuta tsjere Na'enchana ko xi tse'e xuta xi kitsuyakixi ngat'are Jesucristo. Kionga tsa'biá, 'ñu kuakunna.

⁷“¿Ánñu makunniri?”, tsiningiyana ankjebiu. “Xinyara jó tsunire ngat'are chjunbiu ko tjiuba xi tijñakjare, xi yatu

mani nindaku 'ba xi te mani turúre. ⁸Tji-uba xi kji'ye, kui xi tsik'ejña tsakaiñu tunga bi nde tijnakunni nganda'e. Tunga je mején k'uetakunijin = ni nga'nde ña 'ñu nanga tixa 'ba kuaje ña niki chájakjin. 'Ba xuta xi tse'e ngasun'ndio, xi bi kua'indut'a ja'enre xujun xi tsu 'yá = xi k'uendukunntsajai xi kua'indu nga kje majín ngasun'ndio, kuakun = re nga skue tjiuba xi tsik'ejña tsakaiñu tunga bi nde tijnakunni nganda'e 'ba xi kjuae' ngani.

⁹Kibi = xi kjuankjin kakun machjenre. Nindaku xi yatu, kui xi tsunire nga yatu tjengi xi tijnasun chjunbiu 'ba 'ba = nde tsunire yatu rey ngayeje. ¹⁰Ón reybi je jesun, jngu xi tjin ngisare xa nganda'e, 'ba jngu xi kje fa'ejín, tunga bi tse kuanre xare nga kjuae'. ¹¹'Ba tji-uba ini xi tsik'ejña tsakaiñu tunga bi nde tijnakunni, kui rey xi majinni, tunga 'ba nde tse'e xi yatu ngayeje. 'Ba kuaje ña chajakjin.

¹²'Ba turú xi te mani xi kji'ye, kui xi tsunire nga te rey xi kje ba'e xajínre. Tunga kua'exa = re nga kuatexuma jngu hora sa joni rey 'ba ñatjen kuatexumako tjiubabiu. ¹³Kui xi tujngu kuan 'ba sjare tjiubabiu kjuañure ko xa xi tjinre. ¹⁴'Ba ñatjen skjanko Ki'ndi borrego, tunga Ki'ndi borrego sa'enre, ngat'a kui = xi Naire nai 'ba Reyre rey. 'Ba xuta xi tujngu ma Ki'ndi borrego, kui = xi kjinukjuare, xi kichja'ajin 'ba xi kixi tjenngire."

¹⁵'Ba ankje 'ba nde kitsuyana ngayeje: "Ndaje xi nkjin mani xi kji'ye, ña tijnat'are chjun masenbiu, kui xi tsunire xutare nangi xi tjin, xutankjin, xuta xi nchja kja'e kjuanga en, 'ba ko naxinanda xi tjin. ¹⁶'Ba turú xi te mani 'ba ko tjiuba inibiú xi kji'ye kuastike chjun masenbiu. Skja'axin yejere xi tjinre, sikasti, skine yojore chjunbiu, 'ba ko ndi'i kuakani xi 'bangi. ¹⁷Ngat'a Na'enchana je 'ejñajin inimare turú xi te nga sa'en xi mejénre. Kui kjuá tu jngu kuanni 'ba sja'ndere tji-

uba inibiú nga kui xi kuatexuma 'nda nga k'uetjusun en xi kitsu Na'enchana. ¹⁸'Ba chjunbiu xi kji'ye, kui xi tsunire naxinanda je xi batexumare rey xi tjin jo kji'i ngasun'ndio."

Jotsa'en kjinikjekjua naxinanda je xi Babilonia 'mi

18 Nga je kuán kibiú, tsa'be ngañaa kja'e ankje xi jendibajenni ngank'aa. Kui xi 'ñu tse kjuañu tjinre, 'ba ngasun'ndio kua'isen ngat'are kjuajere ankjebiu. ²'Ba 'ñu kinchja nga kitsu: "Je = kjinikjekjua, je = kjinikjekjua naxinanda je xi Babilonia 'mi. Je kuán ndaba isennixtjin xi tsa'exat'are chanayiu 'ba nga'nde ña tjinu ngayéje isennixtjin ch'o xi tjin. Je kuán ndaba ngatsi'i tjiunise xi jndi ngixkun Na'enchana ko tjiunise xi masticha. ³Ngu xuta xi tse'e ngayéje nangi xi tjin ngasun'ndio je kuach'i ko xanre kjuachajngire. 'Ba rey xi tjin ngasun'ndio kitsa'enko kjuachajngi. 'Ba jo kji'i ngasun'ndio xuta xi bateñaya 'ba batseya kuanyina ngat'are nkjin tsajmi xi tsatse nga tsangisjaintsjai xi sitsjare yojore."

⁴'Ba jaskan kjint'e_řa kja'e jnda xi jendibani ngank'aa. 'Bi kitsu: "T'etukajiu naxinandabiu jun xi xutana, tuxi bi skajinñu jere 'ba bi kuitjaxtiu kjuana'en xi sakure. ⁵Ngat'a je tifechu jere 'nda ngank'aa, 'ba tjiin kakun = re Na'enchana je xi inyatsa'en.

⁶Nde 'batsa'en tingojoni_řu jo kitsiko xuta xi kja'ere. Ka'nda jó ndiya tin-gojo_řu xi kitsa'en. Tinyajiu chutsinre mé = xi k'ui, jó ndiya ngisa 'ñu kjan ngisa nga ko mare xi kitsjare xuta xi kja'ere. ⁷Jotsa'en 'ñu nk'a ts'axje yojore 'ba nda tsik'ejña nga tsangisjaintsjai xi sitsjare yojore, 'ba nde tsa'en 'ñu ta'e_řu kjuanima ko kjuaba nganda'e. Ngat'a tsikja'etsjen nga 'bi tsu: An = ña jngu reina 'ba tejñasaan yaxile nga teba-

texumaa. Bi chjun k'an kuáan. Bi s'e-
na kjuaba. ⁸Kui = kjuá nga jngu ka'a
fani kjuá'ene yejeni kjuana'en xi sik-
ja'are kjuanima: kjuabeya, kjuaba 'ba ko
kjindia. 'Ba ko ndi'i kuitini, ngat'a tjinre
kjuá'ñu Na'enchana xi titsa'enre kjuá."

⁹'Ba rey xi tjin ngasun'ndio xi kit-
sa'enko kjuachajngi chjunbiu, xi tsangis-
jaintsjaiko xi sitsjare yojore, kui xi
ski'nda 'ba kuabare nga skue ni'ndi xi
ti'betju ña tití. ¹⁰'Ba kjin kuinya, ngat'a
sákJunre kjuana'en xi tifa'axtiu chjun-
biu, 'ba kuetsu: "iNimaxuni, nimaxuni
naxinanda je, naxinanda xi Babilonia 'mi
xi tjinre kjuá'ñu! Ngat'a ngutjun fani
kjiña'anre kjuá."

¹¹'Ba xuta xi tjin ngasun'ndio xi
bateñaya 'ba batseya 'ba nde ski'nda
'ba kuabare ngat'are kui, ngat'a nde tsa-
jainni xi kuatse ch'a xi kjuá'eko. ¹²Kui =
xi ja'eko nga yateña oro, plata, nkjin
kuya ndiojo xi tsjakun, nkjin kuya najñu
xi chji, najñu xi kuán kun ko xi ini, nkjin
kuya ya xi nda jen, nkjin kuya tsajmi xi
kis'endakoni nindare tjiuniña, ya xi 'ñu
chji, bronce, kicha, ndiojo, ¹³canela, tji-
uxin xi nda jen, tjingusja, nanda xi nda
jen, chojo xi nda jen, binu, aseti, harina,
trigo, tjiundija, chutsanga, chakabayu,
carreta xi kjefe chakabayu, 'ba ka'nda
chu'nda xi sateña.

¹⁴'Ba nchja xi bateñaya 'ba batseya
'bi kuetsure naxinando: "iNde tsajain-
niri tsajmi xi tsjakun xi 'ñu kuamejénri!
jJe = kjinichajakjin tsajmiri xi tsjakun
ko kjuanyinari! iNiñajan nde sakuniri!"

¹⁵'Ba kjin kuinya nchja xi bateñaya
'ba batseya, xi kuanyina ngat'are nax-
inando, ngat'a sákJunre kjuana'en xi
tifa'axtiu naxinando. Ski'nda 'ba siba
¹⁶nga 'bi kuetsu: "iNimaxuni, nimaxuni
naxinanda jio! Xi yaja najñu chji xi kuán
kji'i ko xi ini kji'i, xi yajunre oro ko nkjin
kuya ndiojo xi tsjakun. ¹⁷Ngu ngutjun
fani je yeje kjuanyina jebiu."

'Ba kjin tsikinya ngatsi'i nchja xi ba-
texuma ngaya barku, ngatsi'i xi 'bet-
sumajin ndachikun, ngatsi'i xi tsa'exako
barku, ko ngatsi'i xi jenre ton nga tsa'exa
ngaya barku. ¹⁸'Ba nga tsabe ni'ndi xi
ti'betju ña titi naxinando, 'ñu kinchja
nga 'bi kitsu: "¿Ñá = re naxinanda xi
kji'i joni naxinanda jio?" ¹⁹'Ba 'etso-
jo'a chojo nindaku, kiski'nda, 'ba kit-
siba nga 'bi kitsu: "iNimaxuni, nimax-
uni naxinanda jio! 'Ñu = tsatse tsajmi xi
chji, 'ba kuanyina ngatsi'i xi tjinre barku
ngajin ndachikun. Tunga ngutjun fani
kjinikjekjua ngayéje."

²⁰Titsja ru yojonu jun xi tetsubo
ngank'aa, jun xi xuta tsjere Na'enchana
kuon, nchja chinga apóstol 'ba ko jun
xi profeta kuon ngat'are mé = xi tji-
mata'en naxinando. Ngat'a Na'enchana
je = kitsa'enre kjuá naxinando ngat'are
xi kitsikonu.

²¹'Ba jaskan jngu ankje xi 'ñu tjinre
kjuá'ñu kiskjenitjen jngu ndiojo xi 'ñu
tse 'ba kiskanikja'ajin ndachikun nga
'bi kitsu: "Bi = tsa'en 'ñu xanikja'ari
ngi'ndio naxinanda je xi Babilonia 'miri,
'ba tu'yá nde skueniri. ²²Bi nde kjuin-
u'yanire ngaya ndiya teri nga kjuane na-
jni arpa, flauta ko tjio. Bi nde s'eni kio
nchja xi mare ninda nkjin kuya tsajmi. Bi
nde kjuinu'yanire nga s'iu trigo ngayeje.

²³Niñajan nde sitsejenni ndi'ire lámpara
ngaya ndiya teri 'ba bi nde kjuinu'yanire
s'ire kjuabixan, ngat'a xutari xi yateñaya
'ba tsatseya kuán xi nda 'yare jo kji'i nga-
sun'ndio, 'ba ngayéje naxinanda xi tjin
ngasun'ndio kich'onacha = re ngat'are
kjuacha xi ñe'en."

²⁴Ngu kui naxinandabiu ya'anijin
jinre nchja chinga profeta, xuta tsjere
Na'enchana ko ngatsi'i xi kjinikjesun
ngasun'ndio.

19 Nga je kuán kibiu, kjint'e_{ra} xi
'batsa'en kjinu'yare joni jndare
'ñu nkjin xuta xi 'ñu kinchja ngank'aa
nga 'bi kitsu: "iNgatjanichjire Na'en-

chana! Kui = xi tsik'angina 'ba xi tu kui tajngu tse'e yeje kjuaje ko kjuañu. ²Ngat'a kixi = tsa'en kjuja nga ko fani kjuakixi, 'ba kitsa'enre kjuja chjun masen xi nda 'yare, xi kitsijndi xuta xi tse'e ngasun'ndio ko kjuachajngire. 'Ba Na'enchana je = kitsingojore jinre xutare."

³'Ba nde 'ba = kitsu ngani: "¡Ngatjanichjire Na'enchana! Ni'ndi xi ti'betukajin naxinando, kuijinntsai ka'nda ngantsjai nixtjin."

⁴'Ba jaskan kitsikindi yojore 'nda t'anangiu nchja chinga xi kañujun ko nga ñujun xi tjindukun nga kitsichjire Na'enchana xi tijñasun yaxile ña tibatexuma. 'Ba 'bi kitsu: "¡'Ba ngatjama! ¡Ngatjanichjire Na'enchana!"

⁵'Ba kjinu'yare jngu jnda xi jendibani ña sejña yaxilio xi 'bi kitsu: "Tichji ru Na'enchana ngatsi'u xi ña'axat'a ru kui 'ba 'yakun, ninga xi nima 'ba ninga xi tjinre kjuañu."

S'ire kjuabixanre Ki'ndi borrego

⁶'Ba jaskan kjint'e ngaña xi 'bat-sa'en kjinu'yare joni jndare 'ñu nkjin xuta. Kjinu'yare jotsa'en fane ña ntjai nanda 'ba joni nga 'ñu fane cho'on. Xi kitsu: "¡Ngatjanichjire Na'enchana! Ngat'a je tibatexuma Na'enchana, Na'en xi tjin yejere kjuañu xi tjin. ⁷Sitsja ra yojona 'ba 'ñu ngatjas'ena kjuatsja 'ba sikixiya nga kui tjinre kjuaje, ngat'a je ja'e chubare kjuabixanre Ki'ndi borrego, 'ba chjunre je tijñandare yojore. ⁸Je kitsa'e'ndere nga kuaja najñu tiba xi chji, xi tsje, 'ba xi tiba'na, xi tsunire mé = xi kitsa'en xuta tsjere Na'enchana nga kixi fiko yojore."

⁹'Ba ankje kitsuna: "Ti'indi kibi: ¡Ndaxure xi kjinikjint'e s'ire kjuabixanre Ki'ndi borrego!" 'Ba nde kitsu ngisana: "Kui = bi xi en kjuakixire Na'enchana."

¹⁰'Ba jaskan tsakaskunch'int'a ra ankje nga sichji ra tsakañu, tunga 'bi kitsuna: "Bi 'ba ñe'en. An = xi 'ba nde

tetsa'exang ra Na'enchana joni ji ko nts'é xi kixi 'bejñatjo en xi kitsuyakixi Jesús. Na'enchana xi tjinnere nga sichji ri."

Ngu en xi kitsuyakixi Jesús, enbi xi tsikinrchjare nchja chinga profeta.

Xi tijñakjare chakabayu tibo

¹¹'Ba jaskan tsa'bia nga kichjux'a ngank'aa. 'Ba kji'yare jngu chakabayu tiba. 'Ba xi tijñakjare, kui = xi Kixi 'ba Kjuakixi 'mi ngat'a kixi = tsa'en nga tsa'en kjuja 'ba nga kjan. ¹²'Ba 'ba kun tuxkun joni ndi'i, 'ba nkjin corona tjisunre, 'ba tjit'are jngu ja'en xi tu kui tajngu be. ¹³'Ba yaja jngu najñu xi 'yajunre jin. 'Ba ja'enre, kui xi Enre Na'enchana. ¹⁴'Ba tjenngire chasoldadu xi tjin ngank'aa. Tjindukjare chakabayu tiba nga yaja najñu xi chji, xi tiba 'ba xi tsje.

¹⁵'Ba nga'a ts'a ti'betjuni jngu kicha xi 'ñu yojoxkun kji'i, tuxi sikja'ani kjuanima nangi xi tjin ngasun'ndio. 'Ba kuatexumakonire yanise xi kicha kuan-dani. Sa'enre kjuja joni xi basenne uva nga tsits'iungi, 'ba sikasennere kjuasti jere Na'enchana xi tjin yejere kjuañu xi tjin. ¹⁶Najñu nduju xi yaja ko ngasure kua'indut'a ja'enbi: "Reyre rey 'ba Naire nai."

¹⁷'Ba tsa'bia jngu ankje xi sejñajin ndi'ire tsu'biu. Xi 'ñu kinchja nga 'bi kitsu tsi'ire tjiunike xi inyatutjen ngank'aa: "Jabiu 'ba ngatamaku nga xino xichine xi 'ñu tse xi tsja Na'enchana. ¹⁸Ndeninchjo yojore mik'en xi tse'e rey, xi tse'e ngakure chasoldadu, xi tse'e nchja xi 'ñu kakun, xi tse'e chakabayu ko xi 'bendukjare, ko xi tse'e ngatsi'i xuta, ninga xi ndai asa chu'nda xi tsinda, 'ba ninga xi tjinre kjuañu asa xi nima."

¹⁹'Ba jaskan tsa'bia tjiubabiu ko rey xi tjin jo kji'i ngasun'ndio nga tjenko chasoldadure. Xi kuañajan, tuxi skjankoni xi tijñakjare chakabayu

ko chasoldadure. ²⁰ 'Ba tjiubabiu kjinduba'ñu ñatjen ko profeta ndesu xi ja'ba je kitsa'en kjuakun ngxikun. Ngat'are kjuakunbiu tsak'onachakonire xuta xi kitsja'nde nga kis'et'are chubare tjiubabiu 'ba xi kitsichjire isenre. Ngu kichanikja'ajin tjikun tjiubabiu ko profeta ndesu ngajin nga'nde xi kitse ndi'i xi titikoni asufre. ²¹ 'Ba ngatsi'i chasoldadure kjinikjesunkoni kicha xi ti'betjuni ts'a xi tijñakjare chakabayu. 'Ba ngatsi'i tjiunike kiskine yojore nchjabiu 'ba 'ñu kitsere.

Jngu mi nu

20 'Ba jaskan tsa'biã jngu ankje xi jendibajenni ngank'aa xi ya'a llavere nga'nde ña 'ñu nanga tixa. 'Ba nde ngaya tsja kji'ya jngu na'ñu kicha xi 'ñu je ngayeje. ² 'Ba ankjebiu kitsuba 'ba 'e-ta'ñu tjiuye jio, kui = xi tjiuye chinga, chanayi ko Satanás, 'ba jngu mi nu kis'e-ta'ñu. ³ 'Ba kiskanikja'aya nga'nde ña 'ñu nanga tixa 'ba ko llavebiu 'echjakoni. 'Ba 'enere jngu sello xuntjare, tuxi bi nde k'onachanire nangi xi tjin ngasun'ndio 'nda nga kjua'a jngu mi nu. 'Ba nga je kjua'a jngu mi nu, tjinnere nga stjunda ngutjunchi.

⁴ 'Ba jaskan tsa'biã nkjin yaxile. 'Ba xi tjindusun yaxilio, kui xi kitsa'ere kjua'ñu nga sa'enre kjua xuta. 'Ba nde tsa'biã isennixtjinre xuta xi kitisin ngat'a kitsikja'axtiuya en xi kitsuyakixi Jesús ko enre Na'enchana, xi bi kitsichjire tjiubabiu ninga isenre 'ba xi bi kitsja'nde nga kis'et'are chubare tjiubabiu stjen asa ntsja. Ja'aya nganire ngajinre mik'en 'ba ñatjen yatexumako Cristo jngu mi nu. ⁵ Tunga ngat'are mik'en xi yak'a, bi ja'a-yare ngajinre mik'en 'nda nga je ja'a jngu mi nu. Xi kuatexumako Cristo, kui xi tjun ja'ayare. ⁶ 'Ndaxure xuta xi 'batsa'en k'uakot'are nga tjun kjua'ayare! Ngu xuta tsjere Na'enchana kuan 'ba kjuabeya xi majóni tsajainre kjua'ñu =

tsa jó siko kui. Tusa na'mi kuan ngxikun Na'enchana 'ba ngxikun Cristo, 'ba jngu mi nu ñatjen kuatexumako.

Jótsa'en kitsichaja chanayiu

⁷ Nga je kjua'a jngu mi nu, kjuin-untjin chanayiu nga'nde ña kjiya'ñu. ⁸ 'Ba k'uetju nga k'onachare nangi xi tjindu nga ñujun ngatere ngasun'ndio. K'onachare nangi Gog ko nangi Magog 'ba k'ueku chasoldadure nga skjan xi 'batsa'en 'ñu nkjin mani joni tsumi xi tjin ndai ndachikun xi bi ma s'exki.

⁹ 'Ba tsik'etsumasun jokji'i nga teya ngasun'ndio 'ba 'echjanga'ya naxinanda xi Na'enchana tsimején ña tjindu xuta tsjere. Tunga ngank'aa jendibajenni ndi'i xi niki yakakjin chasoldadubiu. ¹⁰ 'Ba chanayi xi tsak'onachare nchjabiu, kichanikja'ajin nga'nde xi kitse ndi'i xi titikoni asufre, ña 'ba nde ja'ba je kichanikja'ajin tjiubabiu ko profeta ndesubiu. Kio kjua'a kjuanima nga nixtjin nga nistjen ka'nda ngantsjai nixtjin.

Jótsa'en kjiña'anre kjua xi jesun

¹¹ 'Ba tsa'biã jngu yaxile je xi tiba kji'i ko xi tijñasun. 'Ba ngxikun kui t'anangiu ko ngank'aa kitsichajakjin 'ba niñajan nde kji'yanire. ¹² 'Ba tsa'biã xuta xi jesun, xi tjinre kjua'ñu ko xi nima, xi inya ngxikun yaxilio. 'Ba kichju'i nkjin xujun, 'ba nde kichju'i kja'e xujun xi tsu 'yá xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a. 'Ba kjiña'anre kjua xi jesun jotsa'en kua'indut'a xujun xi tsu mé = xi kitsa'en. ¹³ 'Ba xuta xi jesunjin ndachikun 'etukajin 'ba kiji ngxikun xi tijñasun yaxilio nga kuanre kjua. 'Ba tsisetjen xi tjin-dunijin t'anangiu ko xi tjindu nga'ndere mik'en. 'Ba kjiña'an tsi'ire kjua jo nga kitsa'en nga jngu jngu. ¹⁴ 'Ba jaskan kjuabeyo ko nga'ndere mik'en kichanikja'ajin nga'ndebiu xi kitse ndi'i xi titikoni asufre. Nga'ndebiu xi kitse

ndi'i, kui = xi kjuabeya xi majóni. ¹⁵ 'Ba xi bi kua'indut'a ja'enre xujun xi tsu 'yá xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a, kui = xi 'ba nde kichanikja'ajin nga'ndebiu xi kitse ndi'i ngayeje.

Ngank'a xatse ko t'anangi xatse

21 'Ba jaskan tsa'biá jngu ngank'a xatse ko jngu t'anangi xatse, ngat'a je kichajakjin ngank'a xi tjun ko t'anangi xi tjun. 'Ba bi nde kis'eni ndachikun. ² 'Ba tsa'biá naxinanda tsjere Na'enchana, xi Jerusalén xatse, nga tjindibajenni ngank'aa. Xi kjinikasen ngat'are Na'enchana 'ba xi 'batsa'en kis'enda joni jngu chjun xi tibixan xi kjinikaja jngu xutji xi tsja = kji'i nga tikuyare xi xi'iun. ³ 'Ba kjint'e_rá jngu jnda xi 'ñu kinchja, xi jendibani ña sejña yaxilio nga 'bi kitsu: "Na'enchana je tijná ngajinre xuta nganda'e. Kui k'uejñajinre xuta, 'ba xutabiu naxinandare kuan. Na'enchana suba k'uejñajinre 'ba kuan Na'enre. ⁴ Kui sixijun yeje ndaxkun, 'ba bi nde kueyani ninga bi nde sibani. Bi nde ski'ndani ninga bi nde kju'a'ani kjuanima, ngat'a ngasun'nde xi tjun je bi nde tjinni."

⁵ 'Ba xi tijnásun yaxilio 'bi kitsu: "An tetsixatse = ñá ngayéje xi tjin." 'Ba nde kitsu ngayeje: "Ti'indi kibi, ngat'a kjuakixi = enbi 'ba ma chun ra."

⁶ 'Ba nde kitsu ngisana: "Je kuajngu. An = ñá xi alfa ko omega, xi titjun 'ba xi fet'ani. Xi xindare an sjakjuatjo_rá nga'nde ña tju nanda xi tsjare kjuabenichun xuta. ⁷ Xi sa'en, kui xi sakure kjuandabiu. 'Ba an kuaan Na'enre 'ba kui kuan ki'ndina. ⁸ Tunga kui xi tsakjun, xi bi makjainre, xi tsa'en kjuanayi, xi tsik'en xuta, xi tsa'en kjuachajngi, xi tsa'en kjuacha, xi bekun na'en xi ntsja xuta tsindani, ko ngatsi'i xi tsu en ndesu, kui xi 'ba tjinni nga kjuinikja'a kjuanima nga xanikja'ajin nga'nde

xi kitse ndi'i xi ko asufre titfikoni. Kui xi kjuabeya xi majóni."

Jerusalén xatse

⁹ 'Ba kitsitiñat'ana jngu ankje xi s'ejñajinre ankje xi yatu, ankje xi ya'a jngu nisu xi yatu tsakaiñu xi inya kjuana'en xi yatu xi fet'ani. 'Ba kitsuna: "Jabi. Kuakura_rá chjun xi kuixan xi kuan chjunre Ki'ndi borrego." ¹⁰ 'Ba meni ja'e ngajinna Isennixtjintsjere Na'enchana 'ba ankje kikoná jngu nindu je xi 'ñu nk'a. 'Ba kio yakuná naxinanda tsjere Na'enchana, xi naxinanda Jerusalén, nga tjindibajenni ngank'aa. Xi kjinikasen ngat'are Na'enchana. ¹¹ 'Ba ndi'ire kjuajere Na'enchana titsika'na naxinando joni ndiojo xi tsja kji'i xi 'ñu chji. Jo = ni ndiojo xi jaspe 'mi, xi 'na 'ba matsejenya joni chutsin. ¹² 'Ba naxinando tjinch'andaire jngu xjo je 'ba nk'akoni, xi tejó mani xuntjare. 'Ba nga jngu jngu xuntjo jngu ankje inyaxtiu. 'Ba xuntjabiu kua'indut'a ja'enre ntjere Israel xi tejó ka'a mani. ¹³ 'Ba ján mani xuntja xi tixa ña tjenni ngituts'ian 'ba ján ña ntjai tsu'biu 'ba ján ngate skjun 'ba ján ngakixi. ¹⁴ 'Ba tejó mani tuts'in xjore naxinando. Nga jngu jngu kua'indut'a ja'enre apóstore Ki'ndi borrego.

¹⁵ 'Ba ankje xi tifakoná ya'a jngu ya chubá xi oro ni tuxi k'uechubakoni naxinando, xuntjare ko xjore. ¹⁶ 'Ba naxinando ngusun = tsa'en teya. Nga nduju 'ba nga teya tu jngu = chuba. 'Ba ankje 'echubakoni yachubare naxinando, 'ba jó mi ko jó sientu kilómetro tjinre. Nga nduju 'ba nga teya 'ba nga nk'a tu jngu chuba. ¹⁷ 'Ba jaskan 'echubá xjo xi tjinch'andaire ngayeje. 'Ba yachute ko tjio'on metro tjinre. Chubá xi tsichjen xuta, ndekui xi kitsichjenni ankje.

¹⁸ 'Ba xjo xi tjinch'andaire kuánni ndiojo xi tsjakun xi jaspe 'mi, 'ba naxinando kuandakoni suba oro xi 'na 'ba matsejenya joni chutsin. ¹⁹ 'Ba tuts'in

xjore naxinando yajunre ngayéje kuya ndiojo xi tsja kun xi chji. Xi titjun, jaspe. Xi majóni, zafiro. Xi majánni, ágata. Xi mañujunni, esmeralda. ²⁰ Xi ma'ónni, ónice. Xi majonni, cornalina. Xi mayatuni, crisólito. Xi majinni, berilo. Xi mañajanni, topacio. Xi mateni, crisoprasa. Xi matejnguni, jacinto. 'Ba xi matejóni, amatista. ²¹ 'Ba xuntja xi tejó, kui xi tejó ndiojo xi tsakjun xi perla 'mi. Nga jngu jngu xuntjo tu jngu perla kuan-dakoni. 'Ba ndiya te xi ngisa bitjajmeya, kui xi kuánkoni suba oro xi 'na 'ba matsejenya joni chutsin.

²² 'Ba nijnguú ningu tsa'biá ngajinre naxinando. Ngat'a ningure naxinando, kui xi Ki'ndi borrego ko Na'enchana, Na'en xi tjin yeje kju'a'ñu xi tjin. ²³ 'Ba naxinando bi machjenre nga tsu'biu asa na'enso sitsejenre, ngat'a ndi'ire kjuajere Na'enchana tsitsejenre, 'ba Ki'ndi borrego kui xi ndi'ire naxinando.

²⁴ 'Ba ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio k'uetsumajin ndi'i xi ndibani naxinando, 'ba kio kju'a'eko kjuanyinare rey xi tjin ngasun'ndio. ²⁵ Bi s'echja xuntjare naxinando nga nixtjin 'ba bi kuajñu kio. ²⁶ 'Ba ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio kio kju'a'eko kjuanyinare ko tsajmire xi tsjakun. ²⁷ Nimé xi jndi tjin ngixkun Na'enchana kuan kju'a's'en kio, ninga xuta xi tsa'en kjuanayi, ninga xi tsu en ndesu. Tu kui sani kju'a's'en kio xi kua'indut'a ja'enre xujunre Ki'ndi borrego ña tsu 'yá xi s'ere kjuabenichun xi bi fet'a.

22 'Ba jaskan ankje yakuná jngu ndaje xi tjinre nanda xi tsjare kjuabenichun xuta. Xi 'na 'ba matsejenya joni chutsin. 'Ba kio ti'betjuni ña sejña yaxile ña tibatexuma Na'enchana ko Ki'ndi borrego. ² 'Ba ngamasenre ndiya tere naxinando xi ngisa bitjajmeya 'ba nga jngu jngu ngatere ndajio inya yatuntje xi tsjare kjuabenichun xuta. Xi bajare tejó ka'a tu nga jngu

nu. Jngu jngu ndiya bajare tu xki sa. 'Ba xkare yabiu nichjen = tuxi sindani ngatsi'i xuta xi tjin ngasun'ndio. ³ Tume nde s'eni xi ch'o kik'inre ngat'are Na'enchana. 'Ba ngajinre naxinando sasen yaxile ña batexuma Na'enchana ko Ki'ndi borrego, 'ba xuta xi tse'e sichjire. ⁴ 'Ba skuekjín fa nkjain 'ba stjen kua'indut'a ja'enre. ⁵ 'Ba kio bi nde s'eni nistjen 'ba bi nde kuachjennire ndi'i lámpara ninga ndi'ire tsu'biu, ngat'a Na'enchana sitsejenre xuta xi kio k'uendu. 'Ba xutabiu kuatexuma ka'nda ngantsjai nixtjin.

Nixtjin nga kju'a'e Jesucristo

⁶ 'Ba jaskan ankje kitsuna: "Kui enbi xi kjuakixi 'ba ma chun_ra. Na'enchana, Na'en xi tsikinchja nchja chinga profeta, kui xi je kitsikasen ankjere, tuxi kuakutsejennire xutare mé = xi tjinnere kuan xati."

⁷ "Chutsijon. ¡Je mején kju'a'aa! ¡Ndaxure xi kixi 'bejñatjo en xi kua'indut'a xujunbi, xi titsuyatitjun xi tjinnere kuan!"

⁸ An, Juan, kjint'e = ñá 'ba tsa'be = ñá kibi. 'Ba jaskan nga je kjint'ia 'ba tsa'biá, tsakasenkunch'int'a_ra ankje xi yakuna kibiu nga sichji_ri tsakaiñu. ⁹ Tunga 'bi kitsuna: "Bi 'ba ñe'en. An = xi 'ba nde tetsa'exang_ri Na'enchana joni ji ko nts'é xi profeta 'ba joni ngatsi'i xi kixi 'bejñatjo en xi kua'indut'a xujunbi. Na'enchana xi tjinnere nga sichji_ri."

¹⁰ 'Ba nde kitsuna: "Bi 'bejña'mai en xi kua'indut'a xujunbi, xi titsuyatitjun mé = xi tjinnere kuan, ngat'a je tifechu tiña nixtjin nga k'uetjusun kibi. ¹¹ Xi ch'okun, janda ngatatsa'en xi ch'o tjin. Xi jndi, janda ngatatsa'en xi jndi tjin. Xi nda, janda ngatatsa'en xi nda tjin. 'Ba xi tsje, ngisa ngatjamatsje ngisa."

¹² "Chutsijon, je kjuixatia. 'Ba kju'a'eko = ñá chji xi sja_ri nga jngu jngu xuta jo nga kitsa'en. ¹³ An = ñá xi

alfa ko omega, xi titjun 'ba xi jaskanni, xi tuts'in 'ba xi fet'ani."

¹⁴ ¡Ndaxure xuta xi tibane najñure, tuxi kua'e'ndenire nga kjua'as'en xuntjare naxinando 'ba skine ture ya xi tsjare kjuabenichun xuta! ¹⁵ Tunga ngandetsian xinyandu xuta ch'okun, xi tsa'en kjuacha, xi tsa'en kjuachajngi, xi tsik'en xuta, xi bekun na'en xi ntsja xuta kuan-dani, ko ngatsi'i xi matsjare tsu en ndesu nga nchja.

¹⁶ "An, Jesús, je kitsikasiān ankjena, tuxi kuetsuyakixinire kibi xuta xi makjainre ngat'ana. An = ña ntjere David, nts'en xi ndibanire jamare kui, 'ba an = ña niñu xi ngisa 'ñu tsitsejen nga je tjis'e isen."

¹⁷ "¡Jabi!", titsu Isennixtjintsjere Na'enchana ko chjunre Ki'ndi borrego. 'Ba xi tibasen ñojon ngatatsu: "¡Jabi!" 'Ba xi xindare ngatjendiba, 'ba tu'yañu xi mejénre ngat'ikjuatjo nanda xi tsjare kjuabenichun xuta.

En xi fet'ani xujunbi

¹⁸ An xinyakixi titjun ra ngatsi'i xuta xi inyabasen ñojonre en xi kua'indut'a xujunbi, xi titsuya mé = xi tjinnere kuan: Tu'yañu xi k'uesunre en xi kua'indut'a nga'e, Na'enchana k'uesunre kjua-na'en xi kjinukjua ngat'are xujunbi. ¹⁹ 'Ba tu'yañu xi skja'axinre en xi kua'indut'a xujunbi, xi titsuya mé = xi tjinnere kuan, Na'enchana skja'axinre tu xi kua'ere tsakaiñu, xi bajare yatuntje xi tsjare kjuabenichun xuta. 'Ba Na'enchana skja'axinre nga'nde xi kua'ere tsakaiñu ngajin naxinanda tsjere xi kjinukjua ngat'are xujunbi.

²⁰ Xi titsuyakixi kibi, kui = xi titsu: "Jun, je kjua'exatia."

¡'Ba ngatjama! ¡Jabi, Na'en Jesús!

²¹ Ngatjas'enu ngatsi'u kjuandare Na'enna Jesucristo. 'Ba ngatjama.